

*Zgodbe in
pričevanja*

**SLOVENCİ NA
ŠVEDSKEM**

Marina Lukšič-Hacin

Fotografija na ovitku: Zvone Žigon

Marina Lukšič-Hacin
Zgodbe in pričevanja. Slovenci na Švedskem

Marina Lukšič-Hacin

Zgodbe in pričevanja. Slovenci na Švedskem

© 2001, Založba ZRC, ZRC SAZU

Urednik: Vojislav Likar

Oblikovanje in likovno-grafična ureditev: Milojka Žalik Huzjan

Jezikovni pregled: Mateja Šetinc

Prevod: Cvetka Puncer

Založila: Založba ZRC, ZRC SAZU

Za založnika: Oto Luthar

Tisk: Littera picta, d.o.o., Ljubljana

Tiskano s podporo Ministrstva za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9616358286>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

314.743(485=163.6)

LUKŠIČ-Hacin, Marina

Zgodbe in pričevanja : Slovenci na Švedskem / Marina Lukšič-Hacin ;
[prevod Cvetka Puncer]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001

ISBN 961-6358-28-6

l. Hacin, Marina Lukšič- glej Lukšič-Hacin, Marina
11095768

Zgodbe in pričevanja

SLOVENCI NA ŠVEDSKEM

Marina Lukšič-Hacin

SEZNAM INIŠTIV	11
STOCKHOLM	27
ZGODBA ARHIV V STOCKHOLMU	37
GÖTEBORO	47
ZGODBA ARHIV V GÖTEBORO	157
LANDSKRONA	187
ZGODBA ARHIV V LANDSKRONI	209
Švedski kulturni inštitut	200
Kulturno društvo Slovenija	201
Slovensko kulturno društvo Lapa	202
NAZAJ V STOCKHOLM	213
ZGODBA O SLOVENCIH NA ŠVEDSKEM	231
ORGANIZIRANA DEJAVNOST	249
Ustanovitve slovenskih kulturnih društev na Švedskem	250
Karolinistični odbor slovenskih kulturnih društev na Švedskem	251
In Slovenija živi na Švedskem	257
Slovenski kulturni festivali ozarjena Slovenija kulturna večerja	260
Polpoinštna teta slovenskega prisa	262
Naš glas – Eseji slovenskih dramatik na Švedskem	264
Slovenske radijske in televizijske oddaje	265
Slovenski knjižni inštitut na Švedskem	272
VARNOST ŽIVJENJE IN GOSPODARSTVO	317
Stručna komisija in komisija preverjanja za Slovence na Švedskem v odnosih do evropskega inštituta	313

VSEBINA

SEZNAM INTERVJUJEV	7
STOCKHOLM	11
ZGODBA ARHIVSKEGA GRADIVA O SLOVENSKEM DRUŠTVU V STOCKHOLMU	77
GÖTEBORG	87
ZGODBA ARHIVSKEGA GRADIVA O SLOVENSKEM DRUŠTVU V GÖTEBORGU	177
LANDSKRONA	187
ZGODBA ARHIVSKEGA GRADIVA O SLOVENSKIH DRUŠTVIH V LANDSKRONI	259
Slovenski kulturni klub Triglav	260
Kulturno društvo Slovenija	261
Slovensko kulturno društvo Lipa	262
NAZAJ V STOCKHOLM	265
ZGODBA O SLOVENCIH NA ŠVEDSKEM	281
ORGANIZIRANA DEJAVNOST	285
Ustanavljanje slovenskih kulturnih društev na Švedskem	285
Koordinacijski odbor slovenskih kulturnih društev na Švedskem in Slovenska zveza na Švedskem	287
Slovenski kulturni festivali oziroma Slovenska kulturna srečanja	300
Dopolnilna šola slovenskega jezika	302
Naš glas – časopis slovenskih društev na Švedskem	304
Slovenske radijske in televizijske oddaje	306
Slovenska katoliška misija na Švedskem	308
VSAKDANJE ŽIVLJENJE POSAMEZNIKA	310
Resocializacija in samoopredeljevanje Slovencev na Švedskem v odnosu do etničnega porekla	313

DODATEK 323

MASS EMIGRATION FROM THE SLOVENE ETHNIC AREA
WITH EMPHASIS ON THE SITUATION OF SLOVENES IN SWEDEN 325

Emigration from the Slovene ethnic area 325

Migration conditions in Western Europe after the Second World War 329

Slovenes in Sweden 332

ONE-DIMENSIONAL CONCEPTION OF NATIONAL IDENTITY VERSUS
HETEROGENEITY OF ETHNIC IDENTITY AMONG EMIGRANTS 349

LITERATURA IN VIRI 365

SEZNAM INTERVJUJEV

ALJA ÖFORS	14
ADI GOLČMAN	29
RADA PIŠLER.....	40
BORIS ŠAVS	51
VIKTOR ŠKRINJAR	67
ZVONE PODVINSKI	91
MARIJA PEROVIČ	105
MARIJA DRAKSLER	118
IVANKA MELIHEN	122
ERIKA JAKOBSON	133
MILOJKA GORJUP	144
SLAVKO GWARDJANČIČ	154
JANEZ SLABANJA	164
OTON TURNŠEK	169
ŠTEFKA BERGH	188
AVGUŠTINA BUDJA	201
OLGA BUDJA	219
GABRIJELA KARLIN	230
LEOPOLD KARLIN	239
SIMON KARLIN	245
VIOLETA MURŠAK	250
ZDRAVKO MURŠAK	256
RENATA ŠTEFANIČ	265
ROMAN VERTOVEC	271

UVOD

Knjiga, ki je pred vami, je nastajala postopno. Njeni začetki segajo v leto 1995, ko sem odpotovala med Slovence na Švedsko. Moj namen je bil, da med njimi naredim raziskavo o multikulturalni švedski politiki v odnosu do priseljencev. Položaj slovenskih priseljencev mi je predstavljal izhodišče. Ob odhodu nisem veliko vedela ne o multikulturalni teoriji ne o Slovencih na Švedskem. Metoda dela, ki jo zagovarjam, je namreč kvalitativne narave in je zavezana osnovnemu pogoju raziskovanja, to je, da te vodi praksa in ne teorije. Do spoznanj in zaključkov se dokoplješ šele po zaključenem delu na terenu in šele takrat primer, ki ga obdeluješ, primerjalno teoretsko umestiš.

Ob odhodu na Švedsko sem imela v žepu le pisma treh društev, ki so sprejela mojo pobudo. Slovenci v Stockholmu, Göteborgu in Landskroni so vedeli, da prihajam. Imela sem naslove ljudi, pri katerih naj bi se po prihodu oglasila ... in to je bilo vse. Nekaj dni pred odhodom pa sem dobila sporočilo iz Stockholma, da so zelo zadovoljni, ker prihajam, in da me bo na letališču počakal Viktor Škrinjar, ki me bo odpeljal v prostore društva, kjer me bodo čakali še nekateri člani društva. Kamen se mi je odvalil od srca. Prvi stiki so bili vzpostavljeni.

Ob prihodu v Stockholm pa sem odkrila, da ni šlo le za to. Društvo mi je pomagalo pri nastanitvi in to tudi denarno. Danes, ko gledam njihova blagajniška poročila in upoštevam čas, v katerem sem prišla v Stockholm, se šele dobro zavedam, kolikšna je ta pomoč bila. Društvo je bilo v tem času v veliki denarni stiski, a pri meni niso pomišljali. Končno je namreč nekdo prišel mednje z namenom, da napiše nekaj o Slovencih na Švedskem, ki so bili v tem smislu 'pozabljeni od sveta'. Tudi zato sem danes, ko knjiga izhaja, zadovoljna.

V vseh treh društvih, kjer sem bila, so mi v vseh pogledih pomagali po svojih močeh. Velik del zaslug, da ta knjiga izhaja, gre torej Slovincem na Švedskem. Vsem, ki so bili pripravljene sodelovati v pogovoru in so v letu 2000 pristali na to, da pogovor objavimo, se zato zahvaljujem. Še prav posebej pa se zahvaljujem posameznikom, ki so zame porabili tudi veliko svojega časa in mi neposredno pomagali. Tako se še posebno zahvaljujem Borisu Šavsju, takratnemu predsedniku društva v Stockholmu, Viktorju Škrinjarju, Radi Pišlar in družini Štefanič. Njim sem bila ves čas bivanja v Stockholmu v veliko breme. Za uspešno delo v Göteborgu se moram najprej zahvaliti Milojki Gorjup za ves njen trud in potrpežljivost z mano ter predsednici društva Eriki Jakobson, učiteljici Ivanki Melihen in župniku Zvonetu

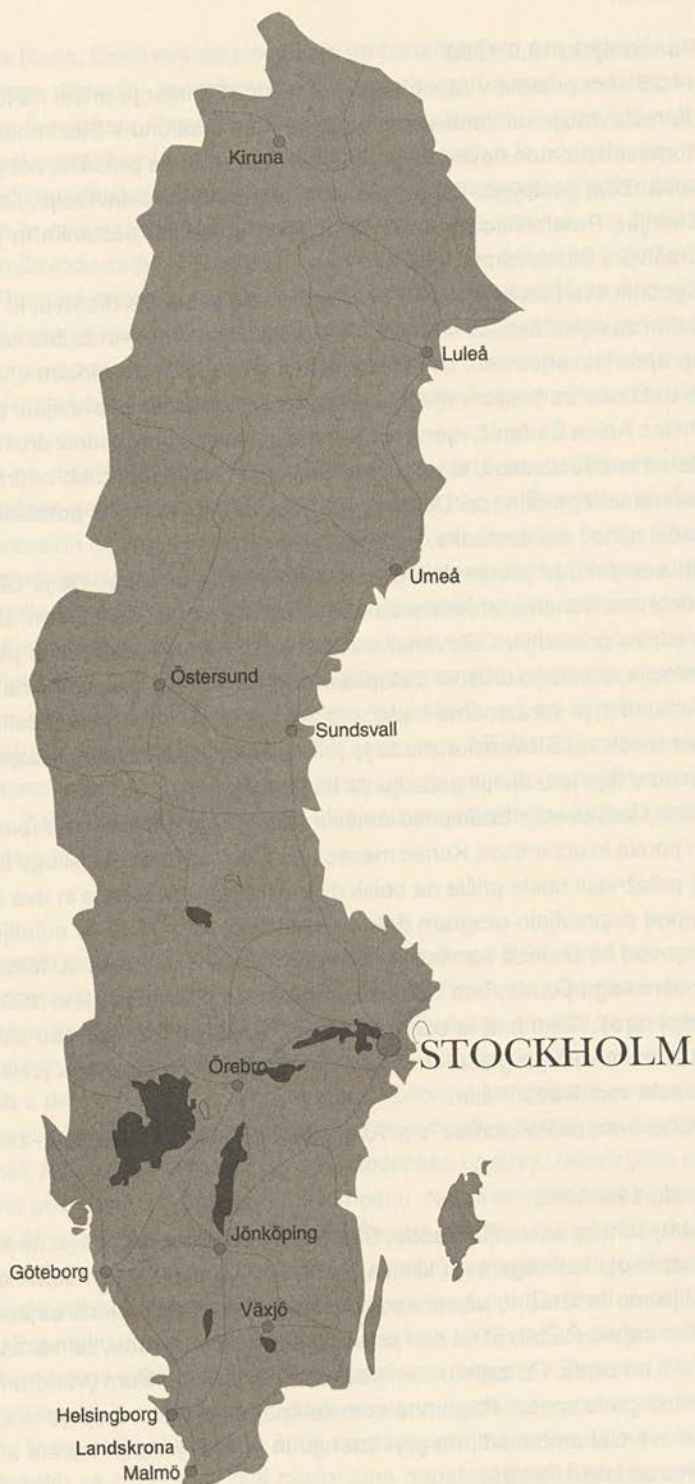
Podvinskemu, ki so mi omogočili dostop do potrebnih gradiv in mi pomagali s svojimi poznanstvi in izkušnjami. V Landskroni pa je zame prav materinsko skrbel Jelka Karlin. Poleg strehe nad glavo in prehrane, ki mi jo je ves čas nudila, je v pogovoru z mano zapravila prenekatero uro, ki bi jo sicer preživela drugače. Prav tako mi je veliko pomagala Avguština Budja s svojo družino, pa tudi Štefka Bergh je priskočila s svojimi idejami. Za vse sem jim še danes hvaležna.

Knjiga, ki je pred vami, je pravzaprav sestavni del knjige Multikulturalizem in migracije, ki je izšla pred enim letom (1999). V njej se primera Slovencev na Švedskem dotikam le obrobno kot primera za boljše razumevanje švedskega multikulturalizma. Do tega je prišlo, ker se je nabralo preveč gradiva za eno knjigo in bi morala gradivo o Slovincih krčiti. Za to možnost se nikakor nisem mogla odločiti, zato sem našla rešitev v tem, da izdam dve knjigi: eno o multikulturalizmu in drugo o Slovincih na Švedskem.

Pri iskanju primerne oblike za knjigo o Slovincih sem se odločila, da osebnih izpovedi posameznikov ne bom spreminjala. Osebni odnos do življenja, ki ga živimo, se mi je v tem primeru zdel tako pomemben, da ga nisem hotela izgubiti. S tem je ohranjena raznolikost pogledov na švedsko okolje in švedsko politiko, na ostale priseljence na Švedskem in na društveno in vsakdanje življenje Slovencev na Švedskem. Pripovedovanja dodatno osvetljuje še zapis, ki je nastal na podlagi analize arhivskega gradiva, in se prepletajo z mojimi dnevniškimi zapisi tako, kot je Dnevnik na terenu nastajal. Proti koncu knjige, ko mi je zmanjkalo sape na terenu, izginejo tudi dnevniški zapiski v knjigi. Imela sem možnost, da bi jih v času, ko sem knjigo pripravljala, dodala, a želela sem, da bi bila knjiga tudi avtentičen zapis raziskovalnega utripa in dela na terenu. Upam, da mi je to vsaj delno uspelo. V zaključnem delu se knjiga izteče v moje današnje videnje zgodovine delovanja in življenja Slovencev na Švedskem.

Naj za konec le še enkrat opozorim, da so bili intervjuji posneti leta 1995. V petih letih se je veliko spremenilo. Posamezniki bi na ista vprašanja danes odgovorili čisto drugače. Tako so mi povedali ob avtorizaciji svojih prispevkov. Morda pa bo še kdaj kakšna priložnost, da bodo to svoje mnenje lahko izrazili na podoben način, kot so ga pred petimi leti. Bilo bi zanimivo, zato iskreno upam, da bomo še kdaj imeli to priložnost.

Ponedeljek, 18.9.1995

14.25 sem pristala v Stockholmu. G. Viktor Škrinjar je prišel na letališče. Odpeljal me je do restavracije na centralnem nogometnem stadionu v Stockholmu, ki je že štiri leta nadomestni prostor slovenskega društva. Morali so se preseliti, ker je bila najemnina previsoka. Zdaj gostujejo, kot pravijo sami, v prostorih restavracije, katere lastnik je g. Viktor Škrinjar. Prostori so na voljo za različna srečanja, sestanke in prireditve slovenskega društva v Stockholmu.

Zgodnja sva bila in imam še dve uri časa do sestanka društva, ki bo ob 18.00. Čas izkoristim za ogled okolice stadiona. Pravočasno se vrnem in začne se sestanek. Lepo so me sprejeli. Neverjetni so. Uredili so mi tudi prenočišče z zajtrkom v Vandrarhemu. Viktor mi je dal bone za kosilo v njegovi restavraciji. Vsi so mi pripravljene pomagati: Viktor, Rada Pišler, Anica Štefanič, njena hči Renata in seveda predsednik društva Boris Šavs. Vidi se, da so veseli obiskov, ki pridejo iz Slovenije. Nenavadno so odprti. Pri Slovencih nisem vajena takega odnosa. Dogovorili smo se o tem, kako bo potekalo delo, potem pa se je začel njihov del sestanka.

Na sestanku je predsednik društva Boris Šavs povedal, da je Slovenska zveza dobila odobrena denarna sredstva za leto in pol v višini 376 000 kron. Dotacija je povezana z uradnim priznanjem Slovenske zveze kot zvezne organizacije priseljencev. To je prva dotacija, odkar so društva izstopila iz Jugoslovanske zveze. Višina dotacije je odvisna od članstva in je sorazmerna s plačano članarino. Denar bodo razdelili društvom kot zagonska sredstva. Slovenska zveza je prevzela tudi financiranje časopisa Naš glas, ki so mu ravno v tem letu ukinili dotacijo za kulturni časopis.

Učitelji iz Slovenije bodo prišli konec meseca v Landskrono na informativni ogled švedskega pouka in učbenikov. Konec meseca bo tudi festival slovenskega filma v Stockholmu. Ob tej priložnosti bosta prišla na obisk dva režiserja iz Slovenije in dva člana Inštituta za film. Naprej pripravljajo program dela za naslednje leto. Misli mi odletijo in spet me pritegne pogovor, ko beseda nanese na učiteljico slovenskega jezika. Mihaela Barišič, učiteljica slovenskega pouka, ima težave z zaposlitvijo. Za šolsko leto 1995/96 se je prijavilo le nekaj otrok. Tako ima le osem ur pouka. Denarne težave bodo skušali rešiti s pomočjo društva in Našega glasu, ona pa bo vodila tečaj slovenskega jezika za otroke. Tečaj za odrasle vodi Rada Pišler.

Zvečer sem prišla 'domov' s prvo goro arhivskega gradiva. Jutri začnem z delom.

Torek, 19.9.1995

Zjutraj sem se zaklenila v sobo. Skoraj sem si polomila prste, a na koncu mi je pomagalo okno, skozi katerega sem klicala na pomoč. Soba, v kateri sem nameščena, je v redu. Motijo me le izredno visoki stropi. Ko sem se prebila skozi utrjena vrata, me je čakal obilen zajtrk. Če trikrat na dan poješ takšno količino hrane, se moraš najbrž kaj kmalu kar kotaliti po svetu. Po zajtrku sem sedla na 'vrt' pred hotelom (Vandrarhem), kjer me je prav prijetno grelo sonce. Pogumno sem se spopadla z goro papirja in s pripravami na obisk na slovenski ambasadi, na prvi intervju in v nadaljevanju začela z analizo prvega dela arhiva za leto 1994/95.

Ob 14.00 sva se dobili z Rado. Odšli sva na slovensko ambasado. Tam sva se srečali z Aleksandrom Bračkovičem. Povedal je, da na slovenski ambasadi nimajo podatkov o slovenskih izseljencih na Švedskem. Prav tako nimajo gradiva o švedski migracijski politiki in zakonih. Star jugoslovanski arhiv je še pod vprašajem in gradivo je nedostopno. V pogovoru je g. Bračkovič izpostavil, da je večina priseljenih Slovencev pridobila švedsko državljanstvo. Veliko jih je tudi spremenilo priimke. Gradivo, ki me zanima, naj bi bilo dosegljivo na švedskem Zavodu za priseljevanje (Invandrarverket), ki deluje pod okriljem Ministrstva za kulturo. Rada mi je svetovala, naj v zvezi z informacijami poiščem Andreja Škrlavaja, ki je bil dolgo časa zaposlen na jugoslovanski ambasadi v Stockholmu, zdaj pa dela na Uradu za Slovence po svetu v Sloveniji. Na ambasadi sem se dogovorila, da mi bodo omogočili fotokopiranje izbranega arhivskega gradiva slovenskega društva v Stockholmu.

Z ambasade sva odšli po mestu. Najprej sva kupili mesečno karto za mestni promet, potem pa odšli na zaslužno kavo. Rada je pripovedovala, da je bilo na Švedskem nekaj let aktivno Društvo slovenskih učiteljev in vzgojiteljev. Njegova predsednica je bila Silva Gobec. Z leti je delo društva usahnilo. Vzrok je upad števila slovenskih učiteljev, ki je povezan z upadom števila otrok, ki se v šoli odločijo za slovenščino kot materni jezik. Povedala je tudi, da je Slovenska zveza dobila denarno podporo od Zavoda za priseljevanje, ki deluje znotraj Ministrstva za kulturo. V Slovensko zvezo se združujejo vsa slovenska izseljenska društva na Švedskem. Pred propadom Jugoslavije so se združevala v Koordinacijski odbor, ki je bil ustanovljen okoli 1976. leta, in je bil del Jugoslovanske zveze. O problemih financiranja časopisa Naš glas je dejala, da ga je do sedaj financiral Državni svet za kulturo. Z letom 1995 je bil ta način ukinjen z obrazložitvijo, da je časopis društven in naj ga društva tudi financirajo.

Sreda, 20.9.1995

Delo v arhivu. Zjutraj sem bila zgodnja, saj sem začela z delom že ob 9.00. Pred tem sem morala seveda vstati, pojesti obilen zajtrk in se pripeljati do Rosünde. Odmor sem si vzela le za kosilo. Z delom sem končala ob 17.00. Pregled arhivskega gradiva za obdobje 1972–1987 je pokazal zanimive stvari. Veliko dogodkov in aktivnosti med slovenskimi izseljenci je povezanih z delom društva v Stockholmu. Društvo v Landskroni je nastalo pred Stockholmskim, a začetki glasila Naš glas, radijske dejavnosti, povezava z Jugoslovansko zvezo, nastanek Koordinacijskega odbora za slovenska društva, televizijske oddaje ... Vse to je močno povezano z društvom v Stockholmu. Našla sem naslove nekaterih institucij v Sloveniji, ki so sodelovale s Slovenci na Švedskem. Prav tako je bilo društvo povezano z občino Vrhnika. V arhivu za leto 1976 (4. marec) je podatek, da je obstajal v Sloveniji Koordinacijski odbor za vprašanja naših delavcev v tujini. Deloval je pri RK SZDL (M. Zakrajšek). Prav tako obstaja podatek, da je bila leta 1977 na Švedskem narejena anketa pod okriljem istega odbora in Centra za raziskavo migracij v Zagrebu.

Med delom in pogovori se mi je utrnila misel, da je vojna v Jugoslaviji presekala delo društev na Švedskem. V osemdesetih letih je čutiti razgibano dejavnost in delovno zagnanost. Sredi osemdesetih se iz dopisov čuti nacionalna napetost med Jugoslovansko

zvezo in slovenskimi društvi oziroma Koordinacijskim odborom. Močni so pozivi k pravici do uporabe slovenskega jezika. Hkrati se pojavijo protesti posameznikov proti uporabi srbo-hrvaškega jezika v slovenskih društvih in ob slovenskih prireditvah in praznikih.

Leta 1992 je bilo v društvu v Stockholmu dvesto članov. Ob dogodkih v Sloveniji so se Slovenci zelo angažirali. Našla sem zanimiv dopis iz marca 1992, v katerem Upravni odbor poziva slovenske izseljence, naj pomagajo slepim v domovini. Ob izbruhu vojne se vsa slovenska društva na Švedskem vključujejo v zbiranje pomoči za Slovenijo. Ob koncu vojne je slovensko društvo v Stockholmu sklenilo, da bodo nadaljevali akcijo za zbiranje pomoči za namenske potrebe, za Zvezo slepih Slovenije 'Sklad slep slepemu'.

Četrtek, 21.9.1995

Vstala sem ob 7.30. Megla. Neverjetno, kakšna megla. Po zajtrku sem odšla na delo. Imam eno uro vožnje do restavracije Viktorja Škrinjarja. Dopoldne sem nadaljevala z delom na arhivskem gradivu in ob 13.00 sem končala s pregledom. Material za fotokopiranje je bil pripravljen. Ob 14.30 sem klicala Jasno Carlen, a je ni bilo. Rekli so, naj poskusim čez petnajst minut. Tudi takrat nisem imela sreče. Kar je še ostalo od popoldneva, sem izkoristila za ogled mesta. Ulice, ljudje – kako se obnašajo, kam gredo, kako so oblečeni, kakšni so lokali, kdo je na ulicah ... Zanimiv vrvež. Po izložbah se bohotijo privlačne stvari. Sončen in topel dan je. Zavijem v knjigarno. Nekaj literature se bo pa le našlo. Ob 17.30 imam intervju z glavno urednico Našega glasu, Aljo Öfors. Upam, da jo bom našla. Že hitim na metro in iščem pravo postajo. Zamujam, spet zamujam. To je grozno.

Našli sva se. Odideva k njej domov.

Lahko poveste svoje ime in priimek?

Ime mi je Alja Öfors.

Kraj bivanja?

Stockholm.

Kaj ste po izobrazbi?

Doma v Sloveniji sem študirala arhitekturo. Ob prihodu na Švedsko sem se vpisala v študij švedskega jezika.

Vaše mnenje o tem, kakšno življenje imate: skromno, normalno ali ugodno?

Ugodno.

Ali ste bili poročeni, ko ste se priselili na Švedsko?

Ne. Poročila sem se tukaj, na Švedskem.

Ste moža poznali že pred prihodom na Švedsko?

Ja.

Lahko poveste nekaj o vzrokih svoje odločitve za izselitev?

Svojeга moža sem srečala v Sloveniji in me je povabil na Švedsko.

On je že živel na Švedskem?

Ja, bil je Šved in tako sem se odločila za stalno bivanje na Švedskem. Najprej sem bila tu turistično, čez poletje. Bilo je zelo grdo poletje, tako da sem se pravzaprav prestrašila švedskega poletja in si mislila, da verjetno pravzaprav ni preveč prijetno živeti tukaj. Ljudje, ki sem jih srečala tukaj, so bili prijetni. Kmalu sem vedela, da bom ostala. Seveda sem gledala na to, kot da bo moje življenje potekalo precej drugače, kot je doslej.

Kako ste se znašli prva leta življenja v novem okolju?

Prva leta sem bila precej delovna. Učila sem se švedski jezik, veliko o Švedski nasploh in se začela počasi spoznavati z ljudmi, ki so stanovali v bližini. Kar kmalu, čez dve ali tri leta, pa sem že dobila prvega otroka. Takrat ni bilo težko vstopiti v švedsko družbo, zato ker sem se srečevala z vrstniki oziroma predvsem z vrstnicami. V tem času je bilo na Švedskem še zelo običajno, da so žene ostajale doma, možje pa so bili v službah.

Ali ste imeli mogoče tu že prijatelje, ki so vam pomagali? Rekli ste, da ste imeli moža Šveda, ampak ste imeli tu v Stockholmu tudi kaj prijateljev ali ste jih dobili pozneje?

Nisem se poznala z nobenim Slovencem. Imela sem samo švedske prijatelje: možev družino, ki je zelo velika, in njegove delovne kolege z družinami, ki so me zelo lepo sprejeli in pravzaprav nisem čutila nobene potrebe po Slovencih.

Kakšen poklic ste najprej opravljali? Kje ste se najprej zaposlili?

Zaposlila sem se zelo pozno, šele takrat, ko so bili otroci že zelo veliki in ko sem obvladala švedski jezik. Zaposlila sem se kot učiteljica maternega jezika in kot prevajalka in tolmač.

In šele naknadno ste potem postali vzgojiteljica?

Tu na Švedskem je bilo tako, to se je lahko videlo že po prejšnjih priseljencih, da je v začetku prisotna velika potreba po prevajalcih, tolmačih in učiteljih maternega jezika. Potem se vsi naučijo jezik dežele in te potrebe ni več. Zato sem se enostavno preusmerila v nekaj, kar bi lahko delala še naprej. To me je zanimalo in veselilo, tako da sem se odločila za to.

Kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu in kakšni se vam zdijo danes – če malo primerjate svoje vtise?

V začetku nisem poznala švedske družbe. Ljudi sem spoznavala in poznala samo »na štiri oči« in stik je bil neposreden. Nisem pa mogla slediti vsem dogodkom preko radia in televizije, tako kot jim lahko danes. Takrat je bilo malo Slovencev. Priseljevanje je bilo veliko, zaradi potrebe po delovni sili in nikoli pravzaprav ni bilo ljudi, ki so zares odprto govorili in delovali proti priseljencem. Danes je situacija popolnoma drugačna. Švedska je v vseh teh letih poleg vse delovne sile sprejela veliko, veliko beguncev. Na Švedskem se je materialno, ekonomsko stanje precej poslabšalo in danes ne samo, da iščejo grešnega kozla za slabšo ekonomijo, ampak se bojijo tudi tega velikega odstotka priseljencev, ki spreminja sliko prebivalstva. Slika se je vsaj v Stockholmu, ne bi mogla reči za vso Švedsko, zelo spremenila. Iz mirnega mesta je Stockholm postalo mesto, ki ima najrazličnejše oblike, odvisno od tega, kje smo: če smo v centru mesta, je to še vedno zelo švedsko mesto, kakor hitro pa pridemo na obrobje, so določeni predeli popolnoma priseljenški in jezik, ki ga govorijo tam, sploh ni švedski, ampak je v najboljšem primeru mešanica švedščine in tujih izrazov. V najslabšem primeru pa se ljudje med seboj sploh ne sporazumevajo v švedščini.

Ali se vam zdi, da se je v času vašega bivanja tudi uradna politika do priseljencev kaj spremenila in kako?

Formalno so Švedi še vedno enako naklonjeni priseljencem oziroma na nas gledajo kot na svoje, ampak zaradi krize, ki je zajela vso Švedsko, so povsod restrikcije, povsod je varčevanje in mnogokrat varčujejo tudi na račun priseljencev. Bolj kot prej. Prej so bili bolj radodarni. Politika je bila, da bi vsi priseljenci imeli enak standard, enake dobrine, itd. danes pa se govori že malo drugače.

Naj vas vprašam bolj konkretno. V zvezi s švedsko migracijsko politiko v sedemdesetih letih se govori o multikulturalizmu. Kaj bi rekli o konceptu multikulturalizma danes, če primerjate področja šol, medijev, televizije, društev, cerkve, sedanjega načina življenja? Ali je v preteklosti dejansko prišlo do nekega multikulturalizma, do neke strpnosti, do spodbujanja različnih kultur na Švedskem in ali je to še danes živo?

To je odvisno od tega, o kateri skupini ljudi govorimo. Mislim, da se Švedi niti ne zavedajo, koliko so priseljenci vplivali na razvoj, ampak so veliko stvari kar sprejeli. Je pa tako, da je Švedska kot dežela, ki je sprejela veliko novih ljudi, tako neizkušena, da so spočetka eksperimentirali na različne načine in se vsi ti eksperimenti na priseljenjih niso obnesli. Švedi so vsako drugo, tretje leto spreminjali taktiko in mislim, da ljudje še vedno mislijo, da so priseljenci prinesli veliko pozitivnega, a so se naveličali eksperimentiranja s priseljenci, ko nihče nima jasne linije. Prav tako nihče ne pove tudi tega, da priseljenci ne zahtevajo, da bi bili takoj Švedi, ampak da bi se radi mogoče malo bolj počasi vključili v švedsko družbo.

Nekajkrat ste že omenili, da obstajajo različne skupine priseljencev. Ali lahko imenujete nekaj takšnih skupin, ki so vam osebno najbolj očitne, in še bolj bi bilo zanimivo, če bi med njih umestili tudi slovenske priseljence? Ali se vam zdi, da so vse te skupine enakovredne, ali se vam zdi, da v odnosu švedske družbe oz. Švedov do njih prihaja do neke hierarhije oziroma, da se jih obravnava kot večvredne, če poenostavim, in druge manjvredne?

Moji znanci, ki so priseljenci, begunci in Švedci, delijo priseljence približno na ta način, da so najboljši priseljenci tisti, ki prihajajo iz skandinavskih dežel, potem Evropejci: Angleži so precej visoko, pa še Američani. Čim bolj z juga prihajajo, temnejša, ko je njihova polt, vedno manj so cenjeni. Mislim, da je to tudi zato, ker Švedci njihove navade slabše razumejo kot pa navade Evropejcev. Delijo pa priseljence tudi na tiste, ki delajo, in na tiste, ki ne delajo, kajti tisti, ki ne delajo, dobivajo pomoč od švedske družbe in po njihovem mnenju švedsko družbo izkoriščajo. Seveda je za Šveda, ki danes sam živi v nevarnosti, da bo ostal brez dela, tak človek nekakšna nevarnost.

Pa vendar je velik del priseljencev različnih etničnih pripadnosti dobilo švedsko državljanstvo in so s pravnega stališča ravno tako državljani Švedske kot državljani s švedskim etničnim poreklom. Kako bi to komentirali?

Da, to je res. Vendar, če je država nekoga sprejela kot svojega, s tem še ni rečeno, da je sprejet popolnoma. Imamo tudi primere, ko se ljudje sploh ne zavedajo, kako priseljenci živijo in živijo drug mimo drugega. Recimo, vidijo Turke, ki so velikokrat delali ponoči kot čistilci. Ti ljudje so dopoldne sedli v svoje kavarnice in tam sedeli nekaj časa, da so se malo odpočili in potem odšli domov. Kaj so od tega videli Švedci? Da so to ljudje, ki nič ne delajo, ampak samo počivajo. Mislim, tako prihaja do določenega nerazumevanja. Lahko bi rekli, da imamo bolj cenjene in manj cenjene skupine. Slovenci spadajo med tiste, ki jih nihče niti ne opazi, ker so se zelo dobro prilagodili. Mnogi so se celo asimilirali. Nekateri so skoraj popolnoma zanikali svoje poreklo in se s tem seveda prikupili Švedom, niso pa ostali zvesti sami sebi in imajo včasih tudi težave zaradi tega – v slovenski skupini.

Med pogovorom na slovenski ambasadi v Stockholmu sem izvedela, da je v številnih primerih prišlo tudi do spreminjanja, do »pošvedenja« slovenskih priimkov. Ali veste za to in če, kako to komentirate?

Ja, vem za to. To je tako, da v teh časih, ko je težko za delo, ko išče eno in isto delovno mesto petdeset ali pa sto ljudi in – vsaj trdijo, da je to res in jaz verjamem – tisti, ki nimajo švedskega priimka, odpadejo avtomatično iz vrste teh, ki iščejo delo. Zato so nekateri poleg tega, da so vzeli švedsko državljanstvo, enostavno še pošvedili svoje ime. Švedski jezik govorijo dobro in se jim zdi, da pravzaprav ni vredno, da bi njihovo ime in priimek odločala, ali bodo sploh prišli čez prvo sito ali ne.

Mislite, da ta način velja tudi za drugo generacijo? Tukaj rojeni otroci, ki imajo slovenske

ali drugačne priimke, gredo skozi švedski sistem izobraževanja. Mislite, da so tudi oni na tak način zapostavljeni pri zaposlovanju?

Ja. Kadar gre za način izbire po priimkih, in to je prvi način izbire, kajti vsak mora poslati prošnjo. Takrat gre za to, da je treba biti približno enak vsem ostalim. Moji otroci, glejte, nimajo niti priimka niti imena slovenskega in niso imeli nikoli težav, čeprav se počutijo kot Slovenci, vsaj delno Slovenci, še vedno. Prav tako, kot tisti, ki imajo slovensko ime in priimek in se mogoče včasih že takoj počutijo tujci, ko jih nekdo vpraša, od kod so. To so otroci, rojeni na Švedskem in so seveda od tu. Ko jih nekdo vpraša: »Od kod si pa ti?«, s tem misli, od kod si prišel zadnja leta.

Kaj bi rekli, obstaja kakšna razlika med tipičnim slovenskim načinom življenja in tipičnim usakdanjim švedskim načinom življenja?

To je zanimivo. Pred nekaj dnevi smo se pogovarjali o tem in je nekdo rekel, da se Švedi v nedeljo pripravljajo na to, da bodo začeli v ponedeljek delati. Slovenci se v soboto in nedeljo srečujejo. To je bistvena razlika. Švedi imajo malo drugačen ritem, malo bolj so zadržani, ampak mislim, da med navadnim življenjem med Slovenci na Švedskem in Švedi na Švedskem ni večjih razlik. Vsi imajo delavna mesta s približno enakimi zahtevami in se pravi, da so tudi svoje vsakdanje potrebe prilagodili temu. Je pa tu navada, ki je doma nismo poznali. Obiske se najavlja, da se v naprej dogovoriš itn. Vse to so Slovenci tukaj sprejeli in je morda le nekaj družin, ki živijo samo na slovenski način.

Pa vendar bi mogoče dodala, da je danes v Sloveniji to, kar ste omenili, tudi že v praksi – najavljanje obiskov. Tako, da je to morda bolj povezano tudi z utripom časa. Življenje se vse hitreje odvija, ljudje so bolj zaposleni. Na podeželju je morda še malo drugače, ampak za mesta bi lahko rekli, da tudi v Sloveniji že prihaja do tega načina obnašanja.

Za veliko od nas se je čas ustavil nekako takrat, ko smo se izselili in si Slovenijo predstavljamo še vedno takšno, kot je bila takrat ali pa takšno, kot je takrat, ko prihajamo nazaj za kratek čas in nas vsi sprejmejo z odprtimi rokami. Vsi so veseli, da pridemo. Vsega tistega ne vidimo, kar je, in to je mogoče vzrok našemu velikemu domotožju. Mi sanjamo domovino, ki je ni več, ampak še vedno je tukaj z nami.

Kaj pa švedski jezik? Študirali ste švedščino, ste rekli, ampak kljub temu bi vas vprašala, ali ste potrebovali veliko časa, da ste se naučili švedščino?

Ko sem prišla na Švedsko, sem znala angleško in nemško. S tem znanjem sem kmalu razumela švedski jezik, pisan jezik. Medtem ko pogovorni jezik ni tako lahek, saj vsebuje veliko nam tujih glasov, ki jih nekateri sploh niso mogli sprejeti kot svoje, še zdaj ne in zato imajo močan naglas. To je zelo zanimivo, kajti posamezniki določenih glasov sploh ne slišijo in jih enostavno poslovenijo. Švedi pišejo določene vokale približno tako, kot mi naš a in o, izgovorijo pa jih čisto drugače in ti vokali so pri naših priseljencih še vedno slovenska a in o ne pa švedska.

V katerem jeziku danes razmišljate, sanjate, se razburjate, pojete, v švedščini ali v slovenščini oziroma mogoče v angleščini?

Tri petine svojega življenja sem preživela na Švedskem in če sanjam, mislim da sanjam v švedščini. Skoraj nikoli spontano ne začnem govoriti slovensko. Edino, kar mi je pa zares ostalo, in to pravijo skoraj vsi, je to, kar smo se učili v šoli: poštevanika, računanje, to je ostalo tudi meni slovensko. Nikoli nimam težav pri menjavi iz enega jezika v drugega, če je kakšna družba, kjer se pogovarjam z ljudmi v obeh jezikih, mi ni težko menjavati. Se pravi, da sta le nekje še enakovredna, ampak o določenih temah se veliko laže pogovarjam v švedščini, zato ker sem zrasla s tem jezikom, s temi različnimi pojmi, medtem ko ne poznam njihovih sinonimov v slovenščini. Pri tem imam še vedno prednost pred drugimi priseljenci, saj sem prevajalka. Ostali, ki nimajo te prednosti, so mogoče izgubili še več svojega prvotnega jezika.

Govorili ste o jezikovnem preklapljanju oziroma o kodnem preklopu. Se vam zdi, da mogoče ta preklap uporabljate tudi glede na socialno situacijo? Se kdaj pojavi situacija, ko uporabite švedščino zaradi položaja, ker imate občutek, da bi bili kot Slovenka v podrejenem položaju in ravno zaradi tega uporabite švedščino?

Ne, nikoli. Obratno.

Se nikoli niti ne počutite, da ste v tem položaju? Drugo je, če se racionalno obratno odločite. Ne, obratno. Imam zelo veliko prednost pred drugimi priseljenci, to je, da sem se naučila jezik še kot zelo mlada in nimam nobenega naglasa. Se pravi, da lahko velikokrat zagovarjam priseljence z izhodiščem, da ostali mislijo, da sem Švedinja, potem pa jim povem, da sem tudi sama priseljenka. Tako morajo nekako drugače vrednotiti. Opazijo, da ne morejo vseh priseljencev dajati v isti koš, da je treba vsakega obravnavati kot človeka in ne kot skupino.

Veliko delate z jezikom. Ste urednica glasila Naš glas, ste prevajalka ... Lahko rečemo, da je jezik vaše delovno orodje. Ali se vam kdaj zgodi, da se počutite ujetnica jezika? Da visite med dvema jezikoma, nobeden od njiju pa vam ne omogoča, da bi točno izrazili svoje misli, občutja? Naj vas spomnim, da ste rekli, da so določene teme, o katerih lahko govorite le v švedščini. Ali obstajajo kakšne teme, o katerih lahko govorite samo v slovenščini?

Ne, tega ne bi mogla reči, da so te teme ... Seveda, recimo, tista rana leta, ko sem imela majhne otroke, takrat sem se nanje veliko emocionalno obračala v slovenščini in veliko besed je še danes takšnih, ki jih uporabljamo v slovenščini in nikoli v švedščini. Drugače pa imam velikokrat občutek, da sem omejena, kadar bi rada kaj povedala v slovenskem jeziku, pa nimam več toliko aktivnega znanja, da bi. Ali pa, da bi kaj napisala. Veliko laže napišem kakšno stvar v švedščini – spis z liričnim navdihom ali pa v različnih stilih –, medtem ko je moja slovenščina že precej obubožana in uporabljam bolj standardne izraze. To vem zato, ker sem popolnoma

očarana, kadar slišim kakšnega Slovenca. Niti ni treba, da je zelo izobražen, ampak uporablja vse jezikovne nianse, ki jih sama več ne poznam.

Kako bi komentirali trditev, da so izseljenci – intelektualci pod veliko močnejšim pritiskom jezikovne ovire, saj je ravno jezik njihovo orodje, v primerjavi z, če tako rečemo, »navadnimi« izseljenci, ki delajo z rokami? Ker intelektualci z izselitvijo v tuje govorno področje na neki način izgubijo svojo intelektualno moč, vse dokler ne obvladajo tujega jezika, če ga do potrebnega nivoja sploh kdaj obvladajo. Kako bi, glede na svoje izkušnje, to komentirali?

Mislím, da je veliko odvisno od izobrazbe, a ne samo od nje. Pomembno je tudi, koliko kdo ceni svoj jezik. Koliko se zaveda svojega jezika na sploh. Občutek imam, da veliko izobraženih ljudi, ki so npr. tehniki, še vedno lahko svoje znanje spravijo na papir s pomočjo števil in rečejo, da odlično govorijo švedsko. Tisti, ki veliko uporablja jezik, pa vidi, kako je njihov jezik okrnjen, da se ne morejo izraziti, prav tako kot se trenutno jaz ne morem, in se zavedajo, da so nekaj izgubili, da je to, kar skušajo povedati, tako siromašno. Ko se človek zaveda, zakaj ne pozna jezika in kaj mu to jemlje, šele takrat se ne more vključiti, ne more delovati. Je pa seveda res to, da veliko ljudi, ki nikoli niso znali pisati, ki nikoli niso znali veliko povedati, čuti pomanjkanje ravno tako na Švedskem kot so ga že prej doma ali pa tega niso nikoli občutili.

Govorite o problemih restriktivnega in elaboriranega koda oziroma enostavnega in razdelanega jezikovnega koda in če posameznik slednjega ne obvlada niti v maternem jeziku, so problemi v tujem jeziku toliko večji.

To opažamo tudi pri ljudeh, ki rečejo: »Oh, tako dobro ste to napisali, jaz pa se nikoli ne morem izraziti pravilno. Toliko bi rad(a) povedal(a). Veliko premišljujem, ampak ne znam povedati.«

Pogovarjali sva se o intelektualcu v tujem govornem področju, ki se izseli, spremeni državljanstvo in hoče delati v novem okolju kot raziskovalec, učitelj, novinar, predavatelj na Univerzi. Primerjajmo to z nekom, ki pride v tuje govorno okolje kot gostujoči profesor. Se vam zdi, da ima morda gostujoči profesor kakšno prednost? Da je okolje, v katerega prihaja, bolj strpno do njegovih jezikovnih napak in tako laže deluje kot avtoriteta?

Razlika je že ob prihodu. Gostujoči profesor ali predavatelj pride kot gost. Priseljenc, ki je samo intelektualec, posameznik, ki prihaja na Švedsko, mora še vedno nekaj dokazati. Dokazati mora, da nekam spada in to je zelo težko, sploh če je prišel brez povabila in mora svoje znanje ponujati sam. Prvo kar je, svoje znanje morda ponuja v angleščini in, če opazijo njegove kvalitete, lahko precej časa traja, dokler je sploh sposoben spregovoriti švedsko. Med svojimi kolegi lahko še vedno govori angleško in ga sprejmejo. Veliko ljudi pa tujih jezikov ne govori. Se pravi, da je tujec v podrejenem položaju kar se tiče angleščine in švedščine. Tako je veliko ljudi, ki so prišli na Švedsko, začelo s pomivanjem posode in podobno ter so

se morali prebijati na čisto drugačen način kot tisti, ki pridejo organizirano in imajo vnaprej vse urejeno.

Jezik sva kar široko obdelali, zdaj pa bi skočili na drugo področje. Katere časopise berete, katere radijske postaje poslušate, katere tv oddaje spremljate? Zanima me razmerje med švedskimi in slovenskimi oddajami, časopisi in selekcija znotraj slovenskega govornega področja. Osebnostno poslušam zelo malo slovenskih oddaj, zato ker čas, namenjen za slovenske oddaje ni primeren tempu švedskega življenja. To je ob sobotah, ko je družinsko življenje na Švedskem najintenzivnejše in nihče ne postavlja v ospredje tega, če niso vsi družinski člani Slovenci. Tako da slovenski radio poslušam zelo malo. Pri tem naj še povem, da je potrebno zelo paziti na uro, saj slovenska oddaja traja četrte ure. Berem pa vse, kar dobim v slovenščini. Vse časopise. Naročena sem na Delo, na priseljske časopise, knjige...

Kaj bi rekli o sebi danes, ste Švedinja ali Slovenka?

Jaz sem vedno Slovenka, ampak Slovenka, ki že zelo dolgo živi na Švedskem.

Ali kdaj čutite v sebi razpetost, nasprotja med dvema svetovoma, ali pa se vam zdi, da ste v tem času ta dva sveta v sebi uskladili?

Mislím, da sem svetova uskladila. Sama sem na Švedskem privilegirana. Tu so me lepo sprejeli. Prav tako me nikoli nihče ni odganjal iz domovine in sem se tudi od tam težko ločila. Z obema deželama ves čas vzdržujem stike. Tako nimam nobenih težav, edino včasih je tako, da pokažem, da sem nekako Švedinja, kadar kdo slabo govori o Švedih – če to ni resnica – in da sem Slovenka, kadar kdo slabo govori o Slovencih – če to ni resnica. Mislím, seveda je to moja subjektivno obarvana resnica, ampak še vseeno poskušam nekje obdržati solidarnost z deželo, ki takrat potrebuje zagovornika.

Ste urednica Našega glasu. Lahko poveste kratko zgodovino samega časopisa in svojega dela pri njem?

Časopis izhaja triindvajset let. V začetku je bil glasilo slovenskega društva v Stockholmu. Sama nisem bila od začetka pri njem, ampak nekje od desete številke naprej, kot sodelavka. Potem me je to delo začelo zelo veseliti. Moji otroci so se učili slovensko in zdelo se mi je pomembno, da otrokom pokažem korenine. Kmalu je Naš glas prerasel v vseslovenski časopis na Švedskem z novicami iz društev, z diskusijami o dogodkih na Švedskem in precej krajšimi novicami o domovini.

Vaše ime se v arhivih Stockholmskega slovenskega društva dokaj zgodaj pojavlja, zato me zanima, če lahko kaj poveste o Jugoslovanskem listu, katerega ime sem zasledila v arhivih. Predvsem me zanima slovenska stran v Jugoslovanskem listu in odnosi med Jugoslovanskim listom in Našim glasom.

Jugoslovanski list je izhajal istočasno z Našim glasom. Bil pa je drugačne vrste časopis.

pis. Izhajal je vsake štirinajst dni in je bil namenjen članom Jugoslovanske zveze. Slovenci smo imeli tihi dogovor z Jugoslovanskim listom, da smo delali za njihovo slovensko stran, kajti bilo nam je pomembno, da se slovenska beseda pojavlja povsod, kjer je le mogoče. Na ta način smo dobivali denarno podporo za Naš glas. Ves čas smo tako živeli v nekakšni simbiozi. Če smo mi dajali njim material – slovenska stran je bila originalna stran, nikakor povzetki iz Našega glasu – smo imeli zagotovljen denar za Naš glas. V uredništvu smo se dobro razumeli skoraj do takrat, ko so se Hrvati in Srbi začeli prepirati in so poskusili potegniti za seboj še Slovence. Takrat je v redakciji Jugoslovanskega lista nastalo neprijetno vzdušje. Res pa je tudi, da je velikokrat šlo za denar, za to, kdo bo v Jugoslovanskem listu nastavljen za honorar – ta list je imel plačane novinarje. Ko so se oni prepirali, tudi nam ni bilo več prijetno delati pri njih. Razšli se pa nismo zaradi kakršnihkoli sporov, ampak enostavno zato, ker jih slovenska stran ni več zanimala.

In kaj je zdaj z Jugoslovanskim listom? Še izhaja?

Na Jugoslovanski list sem bila naročena nekaj let, zdaj pa ga ne dobivam več. Ne morem reči ali izhaja ali ne. Slišala sem, da še izhaja.

Prav tako sem v arhivu našla podatek o časopisu Naša misel, katerega urednik je bil Marjan Kramaršič. Lahko kaj poveste o tem?

Svobodna misel je bil časopis, ki je izšel mogoče sedemkrat ali osemkrat. Marjan Kramaršič je bil dolga leta član slovenskega društva v Stockholmu. Nekaj časa je bil tudi urednik Našega glasu. Potem pa je v Naš glas želel vnesti malo »pikantnih« stvari za takratne čase. Različne spore med politikami. Teme je obdeloval zelo žolčno. Takrat ostalo uredništvo ni več hotelo sodelovati z njim, sam pa je odstopil z mesta glavnega urednika. Mislil je, da bo časopis s tem propadel, a to se ni zgodilo. Potem je postavil lasten časopis in s seboj potegnil dopisnike. V časopisu je objavljial različne žolčne komentarje, imel pa je tudi precej dobrih prispevkov. Vendar je s svojim časopisom vnesel nekakšno opozicijo, spor med Slovence, čeprav so bile debate velikokrat potrebne. Mislim, da za Slovence na Švedskem spor med časopisi ni bil koristen.

Kaj se je zgodilo s Svobodno mislijo?

Časopis je kmalu propadel. Delno zato, ker smo v Našem glasu razpravljali o problemih na milejši način, brez ostrih napadov na ljudi, pa tudi iz denarnih razlogov.

Je šlo za napade na švedsko politiko, jugoslovansko politiko...?

Takrat je šlo za ločevanje med Jugoslovansko zvezo in Slovenci. Imeli smo namreč velike spore, a ne toliko zaradi politike kot zaradi denarja. Jugoslovanska zveza je bila nekakšna molzna krava za veliko različnih časopisov in društev. Vsak je hotel dobiti čim več. Tako je prihajalo do napadov na Jugoslovansko zvezo, ki se jo je krivilo tudi za vse neuspehe. Lahko bi rekli, da je bil ta problem podoben proble-

mom, ki so se takrat pojavljali v domovini Jugoslaviji. Mi smo te spore prenesli na svoje časopise in društva, kjer smo poskušali svoje nezadovoljstvo sprostiti. Vendar mislim, da to ni bilo potrebno, kajti nas so na Švedskem vedno gledali kot ljudi, ki tu stanujejo in nekako nismo teh problemov obravnavali s prave strani.

Zasledila sem, da se je v tem času na Jugoslovansko zvezo naslavljal očitke glede uporabe slovenskega in makedonskega jezika. Ravno v ta čas – konec osemdesetih let – bi lahko umestili zahteve, mislim da Stockholmskega društva ali celo Koordinacijskega odbora po tem, da se na slovenskih prireditvah končno spet prične uporabljati slovenski jezik.

Seveda je bilo tako, da so vedno Slovenci in Makedonci sodelovali na vseh (vse)jugoslovanskih prireditvah in, čeprav se nismo čudili, da se je to zgodilo, nismo mogli razumeti, da drugi niso bili dovolj strpní, da bi prenesli našo recitacijo, slovensko pesem, slovenski način glasbe, ampak so – publika – ignorirali to, kar je bilo naše. Morala bi reči, da je bilo velikokrat tako, da so bile proslave dolge tri, štiri ure, različni nastopi, ki so se vlekli v neskončnost, publika pa je samo čakala na veselice. So pa različne stopnje nastopajočih, različna so pričakovanja in tisti, ki niso bili sicer izžvižgani, ampak so se ljudje pogovarjali med njihovimi nastopi, so se uprli. Tako so se Slovenci odločili, da na takih prireditvah ne bodo več sodelovali.

Vrniva se nazaj na Naš glas. Ali lahko poveste, kako se je Naš glas denarno prebijal od začetkov do danes, ko sem ravno na sestanku Stockholmskega društva slišala, da bo posredno financiran prek Slovenske zveze?

Naš glas je imel veliko srečo. Začeli smo takrat, ko so Švedí imeli še veliko denarja in so zelo stimulirali priseljence v vseh kulturnih dejavnostih. Tako so prva leta financirale Naš glas v Stockholmu različne institucije, ki so delovale v povezavi s priseljenci. Kmalu, ko smo se razširili, smo začeli dobivati pomoč od državnega zavoda za kulturo. V začetku smo dobivali 30.000 kron, kar je bilo takrat za nas veliko. Pomoč je naraščala približno do leta devetdeset. Takrat je začela upadati, kajti vedno več priseljskih skupin je začelo izdajati časopise in denar se je drobil. Pomoči je bilo vedno manj in denarja tudi. Prav tako so nam dejali, da bi morali več sredstev zbrati z naročnino in se v tem času bolj osamosvojiti, kot smo se. Pri tem naj povem, da je število Slovencev, ki so bili naročeni na časopis, ves čas upadalo.

Kakšna je naklada Našega glasa?

Izhaja devetsto primerkov, od tega je veliko število obveznih izvodov, ki jih moramo poslati na različne švedske institucije. Pošiljamo jih tudi v Slovenijo, zato ker jo želimo obvestiti o svojem delovanju, o tem, da smo. Veliko časopisov pošiljamo ljudem, ki so nam kdajkoli na kakšen način pomagali, kot hvaležnost.

Do devetdesetega leta, ste rekli, je bilo urejeno financiranje. Kako pa ste se prebijali od devetdesetega do štiriindevetdesetega?

Vsak časopis ima vizijo, da bi se izboljšal, da bi se določene stvari bolje naredilo. Mi

se od devetdesetega leta naprej nismo kaj dosti razvijali. Tehnika je stagnirala. Delamo na strojih, ki še komaj delajo. Se pravi, da si nismo mogli kupiti strojev z našo abecedo. Mi imamo še ta problem, da moramo imeti določene stvari sami, ker ne moremo uporabljati švedskih. Tako je od devetdesetega leta naše delo veliko bolj okrnjeno. V vsako stvar moramo vložiti več osebne energije. Naš glas še vedno izhaja ob delu ljudi, ki za to niso plačani, nimajo nobenega honorarja, kar velja tudi za uredniški odbor. Ves denar, ki smo ga dobili, smo porabili za tisk, pošto in nekaj potovanj, ki so nujni, da ohranimo stik z društvu, ki o svojem delovanju ne znajo več pisati. O njihovem delovanju poročamo prek intervjujev, ki jih naredimo, ker ljudje ne znajo več poročati sami.

Dobivate kakšno denarno pomoč iz Slovenije?

Ne. Nikoli nismo dobivali denarne pomoči. V osemdesetih letih pa so bili zelo radodarni s knjigami in podobnim materialom.

Trenutno je Naš glas edini slovenski časopis na Švedskem ?

Ja.

Kakšno je sodelovanje med uredniškim odborom in slovenskimi društvi na Švedskem? Imate utečeno neposredno sodelovanje ali je to bolj formalno, če dobite kakšen prispevek, ga pač objavite?

Vsi člani uredništva so hkrati tudi člani društva v Stockholmu. Torej poznamo utrip v društvu, hodimo na zabave, itd. Vedno smo bili aktivni v društvu, sodelovali v kulturnih programih... Če se le da, hodimo na vse večje prireditve društev, ki so izven Stockholma, zato da srečujemo ljudi in da lahko o tem poročamo. Do nedavnega smo imeli vsako leto srečanje za vsa slovenska društva na Švedskem. V okviru tega so potekali različni seminarji, pogovori, kjer smo se medsebojno obveščali o delovanju in se dogovarjali za naprej. Dostikrat je potrebno postaviti tudi nekakšno diagnozo o tem, kaj delamo Slovenci na Švedskem, zakaj in katero vprašanje je trenutno pomembno za nas. Švedi so nam vedno dajali, dajali, kar naenkrat pa so nam začeli dajati manj ali pa sploh nič, zato smo se morali dogovoriti, na kakšen način bi naše delovanje spremenili in kaj sploh hočemo.

V zadnjih številkah Našega glasu sem zasledila, da na Švedskem obstaja tudi Aktiv mladih. Zanima me ali tudi mladi kaj sodelujejo pri Našem glasu?

Šodelujejo, ampak ne tako aktivno, kot bi si veliko ljudi želelo, kot si želi uredništvo. To sicer razumemo. To je mladina, ki se prvenstveno ne ukvarja s tem, da so Slovenci, ampak jih zanima veliko drugih stvari. Drugič pa mislim, da je med Slovenci na Švedskem še vedno napačna politika, ko se zahteva, da vsi govorijo slovensko. S tem veliko ljudi odbijemo. Naš glas je imel politiko, da smo objavili tudi prispevke v švedščini, vendar je večina morda doma slišala, da to ni primerno in da, če si Slovenec, piši slovensko.

Mogoče bodo to spremenile naslednje generacije, tako kot se je to zgodilo v ZDA, ko tretja in četrta generacija govori angleško, a se še vedno prepoznava za Slovence in išče svoje korenine. Na Švedskem je ta problem bolj pereč in je še veliko težje, ker je izseljenstvo »premlado«, če lahko tako rečemo.

Velikokrat opazimo, da se vračajo mladi, ki se v najstniškem obdobju odtujijo, ker hočejo biti popolni Švedi in večino časa preživeti s svojimi prijatelji. Ko si ustvarijo lastno družino, hočejo pokazati svoje korenine, vrednote, ki jih cenijo... Začnejo se učiti govoriti slovensko, pozneje v društva pripeljejo tudi svoje žene. Mogoče lahko rečem, da postanejo bolj Slovenci kot so bili kot najstniki.

To je s stališča oblikovanja identitete povsem razumljivo, 'teoretično pravilno'.

Ampak pri tem je težava, da veliko ljudi ne pozna tega, da veliko ljudi ne ve, da se iste stvari dogajajo tudi drugje, da so se že zgodile in da so mogoče nekje v Ameriki ali drugje že prešli to stopnjo in da se tretja in četrta generacija spet uči govoriti slovensko.

Zanimivo bi bilo primerjati probleme izseljencev s tridesetih let v Ameriki, v Clevelandu, ko se je porajala ena od drugih generacij, z današnjim časom na Švedskem, ko se poraja prva druga generacija Slovencev. Verjetno so problemi zelo podobni. Dalo bi se primerjati. Seveda, zgodovina ni ista, veliko je drugih razlik, samo gledano s stališča oblikovanja identitete bi se verjetno dalo poiskati nekatere podobnosti.

Velikokrat smo si želeli, da bi lahko pisali o teh stvareh pri nas, a nimamo nikogar, ki bi lahko posvetil toliko časa vsem tem vprašanjem, ker je za to potrebno veliko časa. Poleg svojega poklica težko kdo žrtvuje toliko časa. Je pa tudi to, da smo vsi amaterji in ne obvladamo tehnike, ne vemo kako bi to naredili. S tem se moras ukvarjati kot strokovnjak, profesionalno.

V preteklosti se je v zvezi s Slovenci po Evropi velikokrat govorilo o začasnem delu v tujini. Lahko poveste, kaj mislite o terminu začasno delo v tujini. Na osnovi tega termina se je v številnih analizah delalo razlike med pravnimi izseljenci in delavci na začasnem delu v tujini.

Švedi so nas takoj sprejeli kot priseljence, ne kot ljudi na začasnem delu v tujini, čeprav mislim, da je veliko ljudi prihajalo sem z željo, da bi bili začasni delavci v tujini. Ta želja je živela zelo dolgo in dokler je živela, se niso vključevali zadosti dobro v švedsko družbo. Mislim pa, da so do sedaj že vsi spoznali, v Evropi, v domovini in tukaj na Švedskem, da so ljudje, ki so ostali tukaj, priseljenci. Mislim da so Slovenci, sploh po petnajstih letih, začeli čutiti, da so priseljenci. To se vidi tudi po tem, ko so začeli sprejemati švedsko državljanstvo. Nekako sentimentalno so še ves čas obdržali svoje državljanstvo. Mislim da niso postali švedski državljani zato, ker je Jugoslavija začela s konflikti, ampak zato, ker so se začeli počutiti kot priseljenci in so imeli željo, da bi tudi z volitvami vplivali na vsa področja na Švedskem.

Za koncept začasnega dela v tujini bi lahko rekli, da ga je podpirala tudi jugoslovanska politika in da je mogoče jugoslovanska politika s tem konceptom začasnosti na nek način ohromila izseljence, da se niso organizirali, da niso vzpostavili svojih sindikatov, da jih je na nek način, kolikor jim je dajala upanje na vrnitev in v začasnost, po drugi strani s tem hromila. Zanima me, kako bi komentirali to trditev.

Skoraj mislim, da smo si to začasnost – oziroma sebe moram izvzeti, ker sem se priselila iz drugačnih razlogov – da so si začasnost izmislili ljudje sami, kajti skoraj vsak, ki ima veliko več stvari doma, si želi tam ostati. Avanturisti odhajajo, ampak tudi prihajajo nazaj. Tistim, ki pa želijo ustvariti stabilno življenje, ni potrebna tuja dežela. Odhajali so za denarjem in z željo, da bi se vrnil, kakor hitro bi si ustvarili dobre ekonomske pogoje in si doma zgradili hišo, dom. Od doma so odhajali zato, ker niso imeli dela, niso dobili stanovanja, mlade družine z enim ali dvema otrokoma. Ti ljudje so si potem doma postavljali hiše. Če boste vprašali ljudi tu, na Švedskem, ima skoraj vsak hišo doma, poleg svoje tukaj, na Švedskem.

Poglejte, pa vendar, če pogledamo nazaj v zgodovino, v arhive: konec stoletja, ko so Slovenci množično odhajali v Ameriko, so vsi v svojih mislih odhajali začasno. Verjetno je razdalja onemogočila gradnjo hiše doma, ampak kljub vsemu, s stališča posameznika so bili tudi oni prepričani, da bodo nekoč odšli nazaj. Se pravi isto, kot se je dogajalo ljudem, ki so odhajali v Nemčijo, na Švedsko. Konec koncev ni velikih razlik, pa vendar smo ljudi izven Evrope označili za izseljence znotraj Evrope pa za delavce na začasnem delu v tujini, zdomce.

Spomnim se obiska, ko je prišla Pepca Kardelj. To je moralo biti okoli leta štiriinšestdeset, petinšestdeset, nisem čisto gotova. Takrat je rekla: »Ne bom vam govorila laži, ampak, če bi se vsi želeli vrniti nazaj, vas ne moremo sprejeti.« Mislim, da so ljudje to vedeli, ampak želja po vrnitvi, morda začasno delo v tujini, je bila v njihovi zavesti. Ljudje se želijo vrniti. Vendar tisti, ki se bodo vračali, se bodo vračali nazaj samo delno. Pogovarjam se s svojimi znanci in vidim, da so tako navajeni na Švedsko, švedsko družbo in tako odtujeni od slovenskega načina življenja, od vsakdanjika, da se vanj ne morejo več vključiti na enostaven način. Mi smo razvajeni. Prvič s tem načinom, kako Švedska na enostaven način posluje prek telefonov. Človeku se ni treba sprehajati po pisarnah in porabiti ne vem koliko časa za to, da ti nekdo vrže na papir žig. Mislim, da smo se na ta način pošvedili. Ljudje, ki se vračajo, se vračajo z navdušenjem, potem pa uvidijo, da so se spremenili in da se ne morejo več vrniti.

Na koncu bi vas še vprašala oz. vam dala prostor, da sami izpostavite, kar se vam zdi, da je glavni problem Slovencev na Švedskem ali vaš osebni problem.

Največji problem večine od nas je, da postajamo starejši, da uvidevamo, da bomo potrebovali vedno več pomoči – recimo, če ne bomo mogli več živeti na tak način kot doslej. Vsak se nekako boji tega, kar se dogaja tu, na Švedskem. Stari ljudje prihajajo v domove, izgubijo svoj lastni jezik in so prepuščeni tujcem. Glede na to, da naši otroci živijo kot Švedci, nas bodo enostavno pustili nekje tako, kot Švedci

pustijo svoje starše. Ker pa smo Slovenci, ne bomo mogli živeti tako, kot živijo švedski starci. Mislim, da se vedno več ljudi zaveda tega, tako da mislim, da je naš največji problem to, da smo tako oddaljeni eden od drugega in eden pri drugem ne moremo iskati opore in nekakšne želje za prihodnost, da bi nas nekdo, ki zna naš jezik, lahko negoval, ko bomo starejši. Veliko pogovorov danes je o tem. Ljudje se bojijo tega. Vidimo priseljence, ki so starostno pred nami, Turki, Italijani in drugi, in vidimo, kaj se z njimi dogaja.

Drugi problem pa je, da imamo skoraj vsi starše v domovini in živimo v strahu, kaj se bo zgodilo takrat, ko bodo tudi oni potrebovali pomoč. Obnašali se bomo prav tako, kot se obnašajo švedski otroci do svojih staršev.

Ko ravno govoriva o tem, naj omenim, da je v Ameriki v okviru socialne službe, ki so si jo organizirali sami izseljenci, prišlo tudi do ustanovitve doma ostarelih.

Američani imajo dve stvari. Veliko izseljencev je skoncentriranih v večjih mestih in imajo veliko več kapitala. Slovenci na Švedskem so reveži in zelo razbiti po Švedski. Malo nas je. Za tisoč ljudi ali koliko nas je še, dva tisoč, različnih starosti nekje med štiridesetim in petinpetdesetim letom, je težko narediti dom, ki bi odgovarjal po legi, kajti nihče noče zapustiti svojega kraja – danes imamo že vsi svoje kraje, na katere smo navezani. S ponosom govorimo o svojem Stockholmu, svoji Landskroni, itd – tako, da je tu veliko težje. Bilo bi pa dobro, če bi vseeno razmišljali o tem.

Se vam zdi, da bi bilo to možno in kako – finančno, ob podpori švedske države?

Švedska država bi najbrž to zelo rada podprla, če bi bilo zadosti ljudi z dobro izobrazbo, kajti nihče na Švedskem ne podpre ničesar samo zaradi ideje. Zraven morajo biti še strokovnjaki.

Bi za konec izpostavili še kakšen problem?

Ne, trenutno se ne spomnim ničesar drugega.

Po pogovoru, ki je trajal uro in pol do dve uri, se zapleteva v prijeten klepet. Poročena je s Švedom. Ima švedske sorodnike in prek njih je dodobra spoznala njihove vrednote in način življenja. Pove, da se Švedski med seboj tikajo od šestdesetih let dalje. Prej je bilo v rabi onikanje, vikanje pa je veljalo za žaljivko, nevzgojenost. Tikanje je močno povezano s švedskim luteranstvom, ki zagovarja enakost vseh. Za luterane je značilna tudi zahtevnost in doslednost ljudi do sebe. Zadevo, ki se je lotiš, moraš izpolniti do popolnosti, preden jo pokažeš drugim. Njihova lastnost je, da so točni in se držijo dogovorov. Od tu tudi švedska zadržanost, ki popusti šele ob drugem kozarcu vina. Pravi, da je tudi odnos do kajenja, alkohola in mamil močno povezan z luteranstvom. Švedski so zelo strpni ljudje. V preteklosti so bili še posebej, zdaj pa vse bolj iščejo 'grešne kozle'. Po prihodu na Švedsko je Alja študirala švedski jezik in je postala prevajalka in lektorica. Pred tem se je

v Sloveniji učila angleščino in nemščino. Oče je bil Nemeč. Njen prvi jezik je bil tako nemški (med vojno). Po vojni se je morala nujno naučiti slovensko oziroma prleško. Ko je odšla v šolo, pa se je morala učiti slovenski standardni jezik. Ob tem je spoznala, da je jezik zgolj orodje komunikacije. Bolj ko ga obvladaš, boljše je. To ji je pomagalo tudi pozneje pri študiju.

Njeni otroci imajo predvsem švedske prijatelje. Poročena je bila s Švedom, a otroci govorijo slovensko in se imajo za Slovence. V slovensko društvo je prišla prek svojega moža, ki je prvi vzpostavil stike s člani društva in začel z aktivnim delom v njem. Potem se je postopno pridružila tudi ona. Delo pri Našem glasu opravljajo brezplačno.

Vprašala me je, kako se počutim na Švedskem, kakšen občutek imam. Nisem ji odgovorila, da se počutim kot doma, ker pred tem še nisem razmišljala o tem. Verjetno ravno zato ne, ker je vse tako podobno, domače, razen jezika seveda. Rekla sem ji, da se mi zdijo Slovenci na Švedskem veliko bolj odprti kot pa v Sloveniji. Strinjala se je. Slovenci na Švedskem postanejo na nek način sorodniki in se tako med seboj tudi obnašajo. Tudi Slovenci se vsi tikajo med seboj, kar so pobrali od Švedov. Sama jih ne tikam, ampak uporabljam vikanje. Kako drugačna izpadem. Da, vikanje je tisto, ki me razlikuje. Trudim se, da bi jih tudi jaz tikala, pa mi ne uspeva. Privzgojen odnos do starejših me omejuje. Ne počutim se dobro, če tikam starejše ljudi, a prav tako se ne počutim dobro, če jih vikam, saj me v začetku vsi čudno gledajo.

Saj res, naj se vrnem nazaj. Z Aljo sva končali. Pozno je. V trdi temi se vračam v svoj novi dom. Utrujena sem in bolna.

Petek, 22.9.1995

Zjutraj sem se zvelkla iz postelje in odtavala v Solno, kjer sem ob pomoči kave zagledala beli dan. Kmalu potem sem začela z delom – fotokopiranje arhivskega gradiva. To sem opravila kar pri Viktorju, ki mi je dal na razpolago svoj fotokopirni stroj. Delo je bilo zamudno. Veliko sem naredila, a nekaj mi je še ostalo. Z Viktorjem sva se dogovorila, da bom končala v ponedeljek. Ob 13.00 sva se dobili z Renato. Šli sva na potep. Obiskali sva muzej Vasa, kjer je razstavljena ogromna ladja, ki je takoj, ko so jo splavili, potonila. Svoji potnikov so gledali z obale, kako tone in niso mogli pomagati.

Potem sva šli naprej. Sprehod mi je prijal, pogovor z Renato tudi. Renata je predstavnica druge generacije na Švedskem in zanimivo jo je poslušati in opazovati, kako gleda na življenje. Je zelo sproščena. Vpliv življenja na Švedskem. Zvečer sva odšli k njej domov. Štefaničevi so me povabili na večerjo. Bil je prav prijeten večer. Prijetna družina s tremi otroki, ki si je prav lepo uredila življenje.

Sobota, 23.9.1995

Jutro je bilo tako, kot vedno. Po zajtrku sem se odpeljala do T-centralen, potem pa sem peš nadaljevala pot po centru Stockholma. V soboto in nedeljo ima Viktor zaprto restavracijo in tako ne morem delati v arhivu društva. Na Švedskem sta sobota in nedelja družinska dneva. Vseeno imam dovolj dela. Dogovorila sem se za pogovore. Poleg tega pa potrebujem nekaj časa zase, da v sebi uredim poplavo novih vtisov in informacij. Ob

vsem tem sem še zbolela. Imam kar hud prehlad. Ne vem, kako bo s pogovori, saj sem skoraj brez glasu. Spomnim se, kaj mi je rekel prof. Južnič pred odhodom. Svetoval mi je, da naj vzamem s seboj vitamine C, aspirine in še kakšna zdravila za priročno lekarno. V tujini, ko zamenjaš okolje, si poleg kulturnega šoka izpostavljen tudi padcu fizične odpornosti in kaj hitro lahko zbolíš. Pa še prav je imel. Od centra sem nadaljevala pot proti staremu delu mesta. Počasen sprehod v sončnem dopoldnevu. Hodim, gledam ljudi okoli sebe in mislim na Kajo in Igorja, ki sem ju pustila doma. Štejem, koliko dni je še do odhoda domov. Veliko. Le kako se počutijo fantje v vojski, ko imajo pred sabo veliko večje število dni? Kje sem zdaj? Pomagam si s karto. Okoli mene hodijo ljudje. Parki so polni otrok in mladih družin. Veliko je tudi samih očetov, ki se igrajo s svojimi otroci. Saj niso nič drugačni kot mi, me prešine. Mogoče tu in tam kakšno presenečenje, drugače pa je veliko podobnosti.

Ravno ob 14.00 uspem pozvoniti na vrata Adija Golčmana. Vesela sem, da me je sprejel in da si je v soboto vzel čas zame. Takoj sva začela z intervjujem.

Vaše ime in priimek ?

Adi Golčman.

Kje živite?

V Stockholmu.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste bili rojeni?

Rojen sem bil enainštiridesetega leta in sem star štiriinpetdeset let.

Kakšen poklic opravljate?

Opravljam poklic ..., da najdem slovenski izraz, delam v grafiki. Sem neke vrste grafični oblikovalec.

Kakšno izobrazbo imate?

Višjo.

Kje ste jo dosegli?

V Sloveniji nisem dokončal fakultete, tako da sem kompetence višje izobrazbe dosegel tu, na Švedskem.

Katero fakulteto ste obiskovali?

V Sloveniji sem študiral agronomijo in bil sem že absolvent, ko sem šel na Švedsko.

Imate družino?

Ne.

Je vaš osebni dohodek, nizek, povprečen ali visok, glede na švedski povprečni dohodek?
Višji, glede na švedsko povprečje.

Kakšno življenje vam zagotavlja, normalno, ugodno, skromno?
To je zelo relativno vprašanje.

Seveda. Po vaših ocenah, me zanima.
Solidno.

Kdaj ste prišli na Švedsko ?
1970. leta.

Koliko ste bili stari, ko ste prišli?

Pravzaprav sem prišel prvič na Švedsko kot študent, 1965. leta. Potem sem se vrnil v Slovenijo, opravil vojaške dolžnosti, bil nekaj časa zaposlen in se vrnil nazaj na Švedsko. Prvič sem bil star štiriindvajset in drugič devetindvajset let.

Lahko kaj poveste o vzrokih odločitve za izselitev?

Nisem se nameraval izseliti. Prvič sem prišel sem bolj iz študentske radovednosti. Skupina treh študentov smo navezali stike s švedskimi prijatelji in mislili ostati tu okoli šest mesecev. Sam sem ostal dve leti, moj kolega je še vedno tu, tretji pa se je v začetku sedemdesetih let vrnil domov.

Kakšni so bili občutki, ko ste prvič stopili na švedska tla?

Zelo dobro se spomnim. Odhod smo zelo dobro načrtovali. Tri mesece smo se pripravljali. Vsi trije smo bili že absolventi. Odšli smo delno iz želje po avanturi, delno pa zaradi zaslужka. Bili smo radovedni. Vsrkali smo vse, kar smo videli, ker smo si mislili, da bomo ostali le nekaj časa in zato smo poskušali zbrati vse prve vtise, si jih zapomniti... Občutek je bil, da si v tujini.

Se vam je zdelo geografsko kaj drugače? Prostorski vtisi?

Ne, ne preveč. Okolje me je deloma spominjalo na okolico Postojne.

Se vam je zdelo podobno?

Ja, južni del Švedske.

Najprej ste prišli na južni del, ne takoj v Stockholm?

Ja. Potovali smo z vlakom in ladjo.

Kako ste se znašli prva leta življenja v novem okolju?

Tu smo že imeli prijatelje. Sicer bežne prijatelje. Imeli smo njihove naslove. V tem času smo bili radovedni. Prav tako smo bili za Švede zanimivi. To je bilo tako na

delovnem mestu, kakor tudi v privatnem življenju. Mislim, da smo vse težave, v katere smo zabredli, uspeli zelo uspešno rešiti, brez kakšnih večjih nihanj.

Rekli ste, da ste bili zanimivi za Švede? Zakaj in kako to mislite?

Takrat tu ni bilo veliko tujcev. Kolikor jih je bilo, so bili v glavnem Evropejci. Na Švedsko so prišli tujci konec štiridesetih let in v začetku petdesetih let. To so bili begunci in ljudje, ki so izgubili svoje domove v času druge svetovne vojne. Potem je bil nekajletni premor, od sredine petdesetih do sredine šestdesetih let.

Kakšen poklic ste najprej opravljali?

Najprej smo delali v pristanišču kot fizični delavci. Istočasno smo se učili švedski jezik, ne glede na to, da smo imeli namen ostati le šest mesecev. Hodili smo na tečaj in na podlagi tega so se nam odprle nadaljnje možnosti. Na primer meni za oblikovalca.

Kakšni so se vam zdeli Švedski ob prihodu in kakšni se vam zdijo danes?

Mislim, da je človek pod vplivom raznih drugih zunanjih dejavnikov. Vse skupaj smo gledali skozi Bergmana. Takrat so bili istočasno tudi filmi in vse skupaj smo dojemali skozi to perspektivo. Imeli smo predstave, ki smo si jih ustvarili deloma prek televizije, največ pa preko filmov v kinematografih. Življenje smo razlagali na svoj način. Najbrž smo ga razumeli zelo narobe ali vsaj deloma narobe, toda to je bilo nekaj novega, nekaj čudovitega. Tudi jezikovna ovira lahko ustvari svoj čar. Najlepši trenutki v mojem življenju so bili najbrž ravno v prvih letih na Švedskem. Takrat smo bili brez ovir, brez predsodkov. Vzeli smo življenje takšno, kot je bilo, ko smo nanj naleteli in ga razlagali na svoj način.

Kako pa gledate na Švede danes?

Postopno avtomatično postajaš del Švedske. Zagovarjaš določene stvari, ki jih ne bi smel zagovarjati. Avtomatično kritiziraš določene zadeve, ki jih tujci ne kritizirajo. Odvisno, v katerem okolju živite. Če bi danes živel v Ronneby, bi gledal na Švede s povsem drugega zornega kota. To je eden od priseljskih getov. Ker živim tu, imam drugo okolje, druge sosede, druge prijatelje in tako mogoče gledam z druge strani. Seveda pa ne moreš biti hladokrven do okolja, incidentov in do stvari, s katerimi se vsakodnevno srečuješ. Kaj bi rekel o Švedih? Mislim, da Švedski niso več tako naivni, kot so bili takrat. Odprlo se jim je na razne načine. Odprl se jim je svet. Deloma s kulinariko, deloma s prilivom priseljencev, deloma s krizo. Tako se spreminjajo. Prav tako kot se spreminjamo Slovenci. Ne vsi, prav gotovo pa nekateri. Poglejte samo prelomnico leta 1991. To ne more biti čisto življenjsko, ampak je prisiljeno. Podobne šoke je doživljala tudi Švedska. S svojo krizo, z menjavo politike, predvsem pa z izredno velikim priseljevanjem beguncev iz vzhodno-azijskih pa tudi ameriških dežel in zadnje čase tudi iz afriških dežel.

Takoj na začetku ste omenili, da so bili Švedski naivni. Kaj mislite s tem?

Takrat so Švedski gledali na priseljence na isti način kot smo mi gledali na Švede. Takrat smo imeli mistično predstavo o Švedih in tudi za Švede smo bili mi nekaj nenavadnega, ker so v preteklosti živeli precej izolirano. To je bila generacija, ki je svoje otroštvo preživljala v času druge svetovne vojne, ki je bila za Švede nekaj oddaljenega, nekaj nevsakdanjega. In vsako stvar so gotovo razlagali na svoj, drugačen način, kot pa je bila dejansko. Naivni, mislim, ker se jih je dalo nalagati.

Se vam zdi, da se je v času vašega bivanja na Švedskem odnos uradne politike do priseljencev kaj spreminjal in kako?

Od začetka ni bilo neke uradne politike do priseljencev. Ta se je začela nekje v začetku sedemdesetih let. Ta politika se je iz leta v leto spreminjala in se spreminjala. Kot sem že prej poudaril, je to odvisno tako od zunanjih silnic kot tudi od notranjih silnic. Z zunanjim silnicam mislim na primer na situacijo v Ugandi, v Čilu kasneje Iranu in zadnjih pet let v Jugoslaviji. Veliko beguncev je tako prišlo na Švedsko v tem času. Švedski so bili zelo širokogrudni. Vzeli so ogromno število beguncev in danes računajo, da je vsak osmi prebivalec ne-Šved, se pravi priseljenec, ki je prišel sem po šestdesetih letih. Seveda se je politika do priseljencev prilagajala razmeram. Kakor smo bili mi cenjeni in eksotični sredi šestdesetih let, tako so necenjeni in neeksotični begunci, ki so jih Švedski sprejeli v zadnjem času kot svoj delež v relaciji svetovnih razmerij. Gospodarska kriza in težko prilagajanje teh ljudi na švedske razmere so potem po svoje vplivali na razpoloženje. Zadnjih deset let je na Švedskem rasizem v precej velikem razmahu, mogoče ne tako široko kot recimo v Sloveniji ali v Nemčiji, je pa veliko bolj viden, kot je bil pred desetimi leti in je veliko vidnejši kot pred tridesetimi leti, če sploh lahko rečem, da je takrat bil. Se pravi, spreminja se. Druga tragika, ki jo moram omeniti je, da so prej prihajali na Švedsko priseljenci ali ekonomski begunci, ki jim Švedski niso dali ničesar, velikokrat pa so dobili čisto usposobljen kader. Danes prihajajo na Švedsko begunci, ki po švedskih kriterijih tri leta ne smejo delati. Tri leta so gostje v narekovajih in s tem tudi obremenjujejo švedsko socialno politiko in zahtevajo svoj delež švedskih financ. To je tisto, kar ljudje s težavo gledajo. Do tega so zelo kritični in to vpliva tudi na porast rasizma. Tretja plat je dejstvo, da so po vojni na Švedsko prišli predvsem priseljenci iz evropskih držav, zadnjih dvajset let pa je bilo ogromno priseljencev iz afriških, južnoameriških in vzhodnoazijskih dežel. Kaže, da imajo ti ljudje, ki so bili rojeni in vzgojeni v drugem okolju, neevropskem, večje težave s prilagoditvijo na švedske razmere. No, lahko bi še našteval, a mislim, da je to glavno.

Govorite tudi o drugih etničnih skupinah na Švedskem. Kam bi med te etnične skupine v hierarhijo umestili Slovence, glede na odnos Švedov do njih?

Mi smo nekje na šestem do osmem mestu.

Kako bi razvrstili več– in manjuredne?

Če poenostavimo, so na prvih treh mestih nordijski priseljenci. Prebivalci nordijskih držav ne potrebujejo delovnih dovoljenj v vseh nordijskih državah. Tako je tu ogromno Fincev, največji delež priseljencev, kljub temu da je močno narasel delež ostalih priseljencev. Pred dvajsetimi leti je bil njihov delež štirideset odstotkov. Danes je gotovo za nekaj odstotkov nižji, a še vedno jih je okoli štiristo do petsto tisoč. Potem je tu del Norvežanov, Dancev in Islandcev. Temu sledijo zanimivi priseljenci iz Anglije, Amerike in Nemčije. Temu bi sledili Slovenci, Švicarji, Francozi. Potem pridejo Španci, Italijani. Temu sledijo vzhodnoevropejci, čeprav zaradi politike v preteklosti niso bili priljubljeni.

Imate občutek, da so Švedsi delali razliko med Slovenci in ostalimi Jugoslovanskimi narodi? So poznali Slovence ali so jih imeli za Jugoslovane?

Zelo malo Švedov je delalo razliko. Celo danes, po vsej tej tragiki v Jugoslaviji, veliko ljudi ne ločuje tega, kljub temu da časopisi in ostala sredstva obveščanja zelo nazorno prikazujejo to razliko. Mi smo bili Jugoslovani. Verjamem, da veliko Švedov, kljub izobraženosti, še danes ne ve, da so bili v Jugoslaviji različni narodi, različne kulture, različne pisave, itd. Se pravi, da pravih razlik ne delajo. Danes, oziroma zadnjih pet let za to razliko ve veliko več Švedov. Toda ne verjamem, da 50% Švedov pozna razliko med Srbi in Slovenci. Verjetno si samo predstavljajo, da so Slovenci ljudje na severnem delu nekdanje Jugoslavije in Srbi na vzhodnem delu nekdanje Jugoslavije.

Koncept švedske politike do priseljencev se pogosto označuje kot multikulturalen. Ali lahko poveste, kako se je multikulturalnost švedske politike zrcalila v odnosu do etničnega tiska, radia, šol, mogoče kulturnega življenja...?

Kot rečeno, do začetka sedemdesetih let so bili tu ekonomski priseljenci. Ti so se zelo hitro prilagodili in stopili s švedskim življenjem. V teh časih tudi Švedska ni imela večjih izdatkov za priseljence. Lahko rečem, da skoraj nobenih. Niso imeli ministrstva, niso imeli drugih odgovornih organov. Takrat so bili do vsega tega veliko bolj odprti. Pobuda za šolstvo je prišla celo z njihove strani. To je bil velik bum sredi sedemdesetih let. Potem so se razcvetele dopolnilne šole materinščine, ki so bile kasneje tudi z zakonom prisiljene, da so šle v okvir normalnega šolanja. Seveda s to negativno točko, da je na račun dopolnilnega pouka maternega jezika otrok izgubil ure nekega drugega predmeta. V tem je precej logike. Zadnjih dvajset let so se stroški hitro dvigovali, saj je prišlo gotovo okoli štiristo tisoč novih beguncev – točne številke ne vem – ki se, kot sem že dejal, po novem zakonu tri leta ne morejo zaposliti, vsaj dokler se njihov položaj ne razišče. Potem so začeli iskati in delati carske reze kam preusmeriti določen denar, ki je bil namenjen za priseljence. Včasih smo imeli Slovenci na radiu dvajset minut slovenske oddaje s ponovitvijo štirideset minut in otroško oddajo. Danes smo pristali na deset minutni oddaji brez ponovitve. Lahko pa smo zadovoljni, da jo sploh še imamo, ker je

gotovo še trideset nacionalnih skupin z večjim številom priseljencev in z nižjo izobraženostjo v švedskem jeziku. Pravim trideset, gotovo pa jih je še več. To so te logične stvari. Po drugi strani si Švedski zamišljajo, da so bile radijske oddaje v materinem jeziku ena od oblik dopolnilne šole in istočasno informativne, ker priseljenec švedskih oddaj ni razumel. Mislijo si, da danes tega ne potrebujemo več. Res je, da jih prav gotovo ne potrebujemo več v informativni namen, bilo bi pa dobro, da ostanejo kot del ohranjanja naše prvotne kulture. Ampak zaradi prenatrpanosti bo težko. Pred leti je bilo na Švedskem 159 različnih jezikovnih skupin in ena od njih smo Slovenci.

Malo bova preskočila. Kaj bi rekli osebno, kakšna je razlika med švedskim in slovenskim načinom življenja? Obstaja kakšna pomembna razlika?

Način življenja se zelo spreminja. Težko mi je govoriti o tem, tudi s slovenskega vidika, ker ... Ko sem se priselil, je bila vsekakor veliko večja razlika kot je danes. Takrat je imel vsak svojo oazo, v kateri so bolj prišle do izraza nacionalne, kulturne dobrine in tudi način življenja. Švedski so bili brez zadržkov, imeli so zaupanje v sočloveka in so živeli svoje bolj monotono, a na svoj način lepo življenje. Meje med različnimi kulturami so se začele izgubljati zaradi vse večjega priseljevanja, večje odprtosti v svet, potovanj, televizije, radia. Vse več je mešanja, prelivanja. Življenje na Švedskem je prav gotovo drugačno od slovenskega, ampak ne tako drugačno kot pred tridesetimi leti. Lahko rečemo, da smo Slovenci še vedno, kljub svoji zadržanosti, bolj sproščeni kot so Švedski, Švedski pa so danes veliko bolj sproščeni, kot so bili pred tridesetimi leti. Poglejmo način prehrane. Pred tridesetimi leti, ko smo prišli na Švedsko, so bile ogromne razlike. Takrat si dobil listič solate in rezino paradiznika, če si naročil solato. Danes imaš večje razkošje kot v Sloveniji, kar se tiče zelenjave. In to zato, ker so Švedski sprejeli tisto najboljše, kar so priseljenci prinesli s sabo. Danes imate tudi posebne trgovine in trge, kamor Švedski zelo radi zahajajo in kupujejo eksotične stvari tudi za nas, Slovence. Tako so se začele prepletati različne kuhinje. Kar se tiče prehrane, je na Švedskem največja razlika zadnjih deset let.

So to Švedski naredili tudi na drugih področjih? Pri oblačenju, glasbi, ...?

Pri oblačenju sem velik laik, so pa poskušali pri drugih kulturnih elementih. Iz Latinske Amerike so posvojili teatre na prostem. Tu je bilo dobro delujoče društvo, ki je potovalo po Švedskem. Bili so uspešni. Še lani so gostovali na Dunaju. Dobro je bilo sodelovanje med folklornimi skupinami priseljencev in švedskimi folklornimi skupinami. Nič nenavadnega ni, če Švedski pojejo v pevskih zborih priseljencev. V slovenskih pevskih zborih imamo tudi Švede in to Švede, ki nimajo nobene neposredne povezave s Slovenci. V zbor so prišli prek sosedov ali prijateljev. Zvedavost je pri njih. Vsekakor se spreminjajo. Za podrobnejši odgovor bi se moral malo bolj pripraviti, da bi vedel odgovarjati po raznih področjih ter kje je največja vidna sprememba. Vi, v Ljubljani, lahko obiščete ljudi, ki so bili rojeni na

Švedskem in sedaj živijo v Sloveniji. Bilo bi zanimivo videti, kako oni doživljajo to. Mi smo že izgubili občutek za razlike.

Kaj pa švedski jezik? Ste potrebovali veliko časa, da ste se ga naučili?

Švedski jezik slovnično ni težak, ga je pa zelo težko govoriti. Veliki problemi so predvsem z naglaševanjem, z akcenti, z določenimi glasovi ter z nekaterimi kombinacijami glasov. Globlje švedskega jezika nisem študiral. Redko kdo, ki je prišel sem starejši od petnajstih let, brezhibno govori švedski jezik, čeprav lahko slovnično obvlada jezik veliko bolje od povprečnega Šveda.

Posamezniki so mi rekli, da odlično razumejo švedski jezik, nimajo težav z branjem. Težave imajo, če hočejo pisati po nareku, ker določenih švedskih glasov ne slišijo. Zanima me vaš komentar.

To niso težave. Težave so z dialekti. Eden največjih problemov v južnem delu Švedske je skanski dialekt. S tem imajo težave tudi sami Švedi, ki živijo drugje, recimo Stockholmcani. Bile so velike pritožbe, ko so ljudje zahtevali, da novinarjem s teh področji prepovedo nastop na osrednjih medijih, na radiu in televiziji. Po drugi strani pa še vedno zagovarjajo, da ima vsak dialekt svoje kvalitete in ga je nujno ohranjati. Na Švedskem ima vsaka pokrajina svoj dialekt. Na primer posameznik, ki obvlada dialekte, lahko do petdeset kilometrov natančno določi od kje prihaja govorec. Dialektov je zelo veliko. Južno-švedski dialekt najbolj izstopa in je hkrati najmanj razumljiv za povprečnega Šveda in istočasno za priseljence. Pravzaprav dva: smolandski in skanski dialekt. Zanimivo je tudi to, da včasih, ko se Slovenci dobimo na srečanjih in raznih sestanki, kamor pridejo tudi Švedi, govorimo švedsko. V teh pogovorih se čuti, kako smo priseljenci osvojili dialekte. To, kar vi opazujete.

V katerem jeziku danes razmišljate, sanjate, se razburjate...? V slovenščini ali švedščini?

Ne vem. V katerem jeziku sanjam, ne vem. Ko sem na Švedskem, razmišljam po švedsko in ko sem v Sloveniji, slovensko. Pravzaprav pa se nisem nikoli na ta način opazoval in nisem razmišljal o tem.

Ste eden od urednikov pri Našem glasu. Delate kot novinar in lahko bi rekli, da je jezik vaše orodje. Se vam kdaj zazdi, da ste neke vrste ujetnik jezika, glede na to, da ste že dolgo na tujem? Ste se kdaj znašli v položaju, ko se o neki stvari niste mogli natančno izraziti v nobenem od jezikov?

Mislim, da se to lahko že opazi. Neprestano se nahajam v tej situaciji. Če bi govoril slovensko eno uro preden sva se srečala, bi imel mogoče manj problemov pri iskanju posebnih izrazov. Podobne probleme imam pri švedskem jeziku. Včasih moram iskati izraze. Na primer, če se dalj časa družim samo s Slovenci, potem iščem švedske izraze, ker jih nekje na nek način podzavestno kar pozabim in jih potem iščem.

Katere časopise berete, katere radijske postaje poslušate...? Zanima me tako švedsko kot slovensko področje.

Veliko več poslušam in berem v švedskem jeziku, seveda. Naročen sem na švedske časopise, a jih tudi kupujem – dnevnike in tednike. Predvsem pa sem vezan na dnevno časopisje. Od slovenskih časopisov že dolga leta berem Delo, zadnje leto tudi Večer. Naročen sem tudi na občasne časopise kot na primer Naša Slovenija, Naša luč.

Kaj bi rekli o sebi, ste Šved ali Slovenec?

Po delavnosti, po razmišljanju in vsakdanjem načinu življenja sem Šved, po kulturni pripadnosti pa Slovenec.

Ste v sebi kdaj razpeti med slovenskim in švedskim svetom oziroma ali čutite kdaj nasprotje med njima?

Mislím, da sta ta dva dela med seboj usklajena, absolutno. To občutim veliko bolj, kadar sem v Sloveniji. Koliko sem Slovenec na Švedskem ne vem, ker se nimam s kom primerjati. Če bi se vrnil, bi se zelo težko vključil v slovensko življenje. To je naredilo že veliko ljudi. V tujini so živeli dvanajst let, potem pa so se vrnilí in imeli težave. Minilo je že veliko več časa, odkar sem odšel od doma. Od takrat se je spremenilo veliko stvari, okolje, odnosi z ljudmi, s katerimi sem se takrat družil. Ljudje so se razpršili, razpustil se je prostor, iz katerega izhajam in vsako prilagajanje zahteva svoje žrtve.

Na nek način ste že odgovorili na vprašanje, ki vam ga bom zastavila. Se nameravate vrniti v Slovenijo?

O tem razmišljam, možno je, ampak šele kot upokojenec. V Sloveniji imam blizu Celja letno hišo in vinograd.

Na ambasadi v Stockholmu so mi rekli, da je veliko Slovencev v zadnjem času zaprosilo za švedsko državljanstvo. Kako bi to komentirali?

Pregleda nad tem nimam, mislim pa, da so bili ljudje prestrašeni. Veliko mojih znancev in prijateljev je zaprosilo za švedsko državljanstvo pred desetimi, petnajstimi leti. Nekateri so ga prevzeli po nekaj letih bivanja na Švedskem in to iz privatnih razlogov, zaradi družine. Povpraševanje, ki je zadnje čase tako poraslo, je verjetno povezano z negotovo prihodnostjo nekdanje Jugoslavije in mlade samostojne Slovenije. Vendar to niso dejstva, to je le moje ugibanje, mnenje.

Kot sva že omenila, ste eden od urednikov Našega glasa. Kaj lahko poveste o delovanju tega časopisa?

Ta časopis je začel izhajati 1974. leta. V tem času je prerasel iz društvenega časopisa v vseslovenski časopis na Švedskem. To se je zgodilo že 1975. leta. Že od vseh začetkov sodelujem pri njem. Sem najstarejši član uredniškega odbora, saj sodelu-

jem od druge številke dalje. V začetku je bila tudi vsebina vezana na društva, z malo literature, malo humorja. Počasi smo ga preuredili v bolj kulturni časopis, ki zajema reportaže in intervjuje s Slovenci na Švedskem ali z ljudmi, ki so na nek način povezani s Slovenci, deloma pa tudi s slovenskimi gosti na Švedskem ali s Slovenci ob naših obiskih Slovenije. Skozi ta časopis smo predelali zgodovino Slovenije, ki je bila tudi simultano prevedena v švedski jezik in izdana v knjižni obliki. Tega so bili najbolj veseli Švedci, ki imajo stike s Slovenijo. Med Slovenci pa ni bilo velikega zanimanja. Potem predstavljamo tudi slovensko leposlovje. Predelali smo tudi slovensko literarno zgodovino. To je bilo namenjeno predvsem šolarjem in tistim, ki so hodili na dopolnilni slovenski pouk. S poukom imamo zadnje čase probleme. Izumira. Zadnjih petnajst let imamo rubriko za drugo generacijo, Mlada pota. Ta z leti niha. Kakšno leto imamo zelo veliko dopisov, drugo spet manj. Žal nimamo mladega urednika, ker ga nismo mogli najti in to tako sami urejamo. Sledijo dopisi društev in rubrike, ki jih še prirejamo, kot so šport in novice, novice iz Slovenije. Slaba stran časopisa je v tem, da izide le šestkrat na leto in zato ne more vsebovati aktualnih stvari. Istočasno, ko smo nehali objavljati zgodovino Slovenije od pradavnine do današnjih dni, kot je naslov knjige, ki je izšla, samo začeli z objavljanjem člankov o naših slavnih prednikih, tudi z namenom, da Švedom predstavimo, da je naša kultura najmanj vsaj na istem nivoju kot njihova. V svojih začetkih je bil Naš glas tudi informativni časopis. Iz tega je prerasel v solidno revijo. Švedci so nam dali po petih letih, 1978, pomoč iz kulturnega sklada. To pomoč smo dobivali vse do letošnjega leta, ker smo bili opredeljeni kot kulturni časopis. Letošnje leto pa so dejali, da moramo postati društveni časopis, to, kar piše na naslovnici. Ekipa, ki dela pri časopisu, je zadnjih deset let ista. Šest nas je in iz leta v leto smo starejši. Kaže, da nimamo sreče, da bi našli mlajšo generacijo, ki bi poprijela za nami. Pred leti, ko so bile denarne možnosti boljše, smo prirejali seminarje in skušali uvesti nove ljudi, ampak brez večjega uspeha. Škoda bi bilo, da bi časopis nekega dne izginil, ker to je najbrž zadnja leta edina vez med Slovenci na Švedskem. Prej smo imeli veliko bogatejše društveno življenje, poleti smo imeli slovenske festivale, ki so se pozneje preimenovali.

V evforiji enaindevetdesetega leta je k društvom pristopilo veliko Slovencev, ki so bili prej pasivni, a ta evforija je trajala le nekaj mesecev in potem so se nekateri novi prišleki izgubili, obmolnili, veliko pa jih je tudi ostalo. Žal je danes delovanje slovenskih društev skromnejše, kot je bilo pred desetimi leti. Kje so vzroki? Smo prenasičeni? Ali je samostojnost Slovenije postala takšna svetinja in z njenim pojavom ne potrebujemo nič več pogovorov o slovenstvu? So osebni spori tisti? Ne vem. To bo pokazala prihodnost. Imam svoje slutnje, a o tem ne bi govoril.

Nekaj ste omenili denar. Na sestanku Stockholmskega društva, ki je bil prejšnji teden, so omenili, da bo po novem financiranje Našega glasu prevzela Slovenska zveza, ki ima za letošnje leto že odobrena sredstva, in da bo denarno v celoti pokrila izhajanje Našega glasu?

Kaj veste o tem?

Seveda, vem. Slovenska zveza še ni dobila denarja za Naš glas, ampak izgleda, da je povezava med uradom, ki daje Slovenski zvezi denar, in kulturnim skladom dokaj dobra in da so oni najbrž to omenili. Slovenska zveza v svojem predračunu ni zaprosila za sredstva za nas. Jih bo pa zaprosila v naslednjem predračunu. Izgleda pa, da bo iz svojih namenskih sredstev, ki jih je Zveza že dobila, podprla Naš glas. To je bilo vsaj začasno odobreno, drugače bi bil že izid zadnje številke vprašljiv.

V arhivu sem zasledila, da se omenjata še dva lista v zvezi s slovenskimi izseljenci na Švedskem, to sta Jugoslovanski list in Svobodna misel. Lahko kaj poveste o teh dveh glasilih?

Jugoslovanski list ni bil konkurenčen, ampak vzporeden. Koordinacija slovenskih društev na Švedskem je bila član Jugoslovanske zveze. Jugoslovanski list je bil njen časopis, ki so ga avtomatično dobivali vsi njeni člani. V njem smo imeli svoj prostor med prvo in tretjo stranjo. To smo urejali predvsem nekateri člani uredniškega odbora Našega glasu. Jugoslovanski list je izhajal vsakih deset dni in je bil tudi informativni časopis. Vseboval pa je tudi druge vrste prispevkov kot so intervjuji, reportaže... Svobodna misel je bila protiutež Našemu glasu in je hotela poiskati nekaj drugega. To je bilo v sredini osemdesetih let, ne vem točne letnice... Shranjene imam vse številke. Žal je po enem letu revija usahnila. Verjetno zaradi denarnih težav, najbrž tudi zaradi pomanjkanja naročnikov. Žal rečem iskreno, čeprav je imela mogoče čudno obliko, ko so bili članki s solidno kvaliteto mešani s članki, ki so »pljuvali«. Bila je izziv za Naš glas. Izziv povečuje kvaliteto. Zato pravim žal. S časopisom je začel eden od prejšnjih urednikov Našega glasu ki se je hotel osamosvojiti in angažirati sebi podobne. Angažiral jih je le nekaj. Mislim, da je imel dva sodelavca.

Kaj se je zgodilo z Jugoslovanskim listom?

Jugoslovanski list je lansko leto še izhajal. Srečal sem enega od urednikov, ki sem mu potem po pošti poslal Naš glas in on nam je poslal Jugoslovanski list. Časopis še obstaja. Kako dolgo bo obstajal, pa ne vem. Veste, Jugoslovanski list je bil oblikovan na drugačen način kot Naš glas. Pri Našem glasu delamo vse brezplačno od ideje do zaključnega izdelka, ki gre v tisk in zato so stroški tako nizki. Mi ne dobivamo nobenih honorarjev in tudi manjše stroške, ki jih imamo s prevozi in z delom, krije vsak posameznik. To je idealno. Tako pač delamo v tej skupini. Kako dolgo bo še šlo na ta način, je sicer vprašanje. Jugoslovanski list pa je imel zaposleno osebo s polovičnim delovnim časom. Tudi uredniki smo občasno dobivali denarna nadomestila, na primer za fotografije in podobno. Slovenski prostor v Jugoslovanskem listu ni bil prisoten ves čas obstoja Jugoslovanskega lista. V začetku smo sodelovali občasno, potem smo bili stalni in zaradi občasnih nesoglasji je na koncu sodelovanje povsem usahnilo.

V preteklosti se je v Sloveniji v zvezi s Slovenci na Švedskem govorilo o delavcih na začasnem delu v tujini. Lahko poveste, kaj mislite o tej začasnosti vi?

Mislim, da je bila začasnost ideja vseh ljudi ob prihodu na Švedsko, tako tudi nas študentov, ki smo prišli sem za šest mesecev ostali pa smo leta. Kakor hitro si iz dežele več kot eno leto, ne moreš več govoriti o začasnosti, ker si potem že bolj ali manj izkoreninjen. Vem, da smo bili zelo prizadeti s sinonimom, ki se je pojavil konec sedemdesetih let, to je zdomci. To naj bi bil človek, ki je odpotoval v tujino in se bo verjetno še vrnil domov. Mislim, izgleda, da smo ljudje, ki živimo izven slovenskih meja zelo občutljivi na takšne izraze. Pozneje se človek pač navadi in to sprejme. Zato mislim, da so ljudje zelo občutljivi na kakršnokoli poimenovanje ali zdomci ali kaj drugega. Mislim, da se bodo v prihodnje slovenska sredstva javnega obveščanja osredotočila na en izraz, to je Slovenec na Švedskem ali Slovenec v ZDA. Sicer, kako nas obravnavajo je njihova stvar, vendar sta oba izraza 'zdomec' in 'delavec na začasnem delu v tujini' za veliko ljudi ponižujoča.

Na koncu želite morda še kaj dodati? Bi mogoče na kaj radi opozorili, kar sva v pogovoru izpustila?

O teh stvarih, o katerih sva govorila danes, smo se na široko razpisali v Našem glasu. Vendar kaže, da so včasih sestavki, namenjeni takšnim razmišljanjem, manj popularni, kot pa intervjuji ali reportaže. Majhne stvari, kot recimo razmišljanje o besedi zdomec. Marsikdo si ob tem misli, če me doma tako obravnavajo, zakaj bi še mislil na njih.

Zanimiv pogovor, ni kaj. Izčrpen in dolg. Ko sem odhajala, se je že temnilo in kar pohiteli sem morala, saj je moje stanovanje na drugi strani mesta. Ponoči človeka kar malo stisne, če sam hodi po podzemnih hodnikih metroja. Oddahnem si, ko sem zunaj. Še avtobus in sem v svoji sobi. Večer je. Utružena sem. Še telefonski pogovor s Kajo in potem bom zaspala. Brez misli me pogoltno spanec.

Nedelja, 24.9.1995

Novo jutro, nov dan in en dan manj. Danes je nedelja. Še en družinski dan. Te dni čutim neverjetno domotožje. Vsi ljudje so s svojimi, jaz pa sama tavam po Stockholmu in delam raziskavo za doktorat. Doma pa me čaka petletna Kaja, ki niti ne razume, zakaj njene mamice ni tako dolgo. Kakšna je ta njena služba? Zakaj druge mamice ne odhajajo od doma, pa so tudi v službah? Odženem misli. Pohiteti moram. S Štefaničevimi sem dogovorjena, da me spotoma poberejo, ko bodo šli k slovenski maši. Danes je dan, ko pride slovenski župnik iz Göteborga. Vsak mesec jih obišče enkrat in takrat se nekateri zberejo pri maši. Maša se je začela ob 10.00. Bila je v slovenskem jeziku. Prišlo je okoli trinajst ljudi. Maša je trajala eno uro. Po maši so se ljudje preselili v neke vrste restavracijo. Pogosto po maši še malo posedijo skupaj, popijejo kavo in pokramljujejo. V tem času so bili v restavraciji tudi verniki iz drugih jezikovnih skupin rimokatoliške veroizpovedi. Velika

gneča je. Pri mizi sem se pogovarjala z župnikom in mu omenila, da je moja naslednja postaja v Göteborgu in da bi se rada dobila z njim. Dal mi je telefonsko številko, naslov in me povabil, da grem v nedeljo, 1.10., z njim v Landskrono in Malmö. Takrat bom že v Göteborgu. Dogovoriva se, da ga še pokličem po telefonu.

Po maši sem odšla k Radi Pišler. Kar nekaj časa mine, da se pripeljem do nje. Slovenci so tu res zelo razseljeni. Od enega do drugega potrebuješ tudi po eno uro ali še več, čeprav vsi živijo v Stockholmu ali okolici. Ob prihodu me je Rada najprej povabila na kosilo. Po kosilu sva začeli s pogovorom.

Lahko poveste svoje ime in priimek?

Rada Pišler.

Kraj bivanja?

Stockholm.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste se rodili?

1941. leta sem se rodila, torej sem stara štiriinpetdeset let.

Kakšen poklic opravljate?

Po poklicu sem učiteljica.

Kakšno imate izobrazbo in kje ste jo dosegli?

Učiteljšče sem končala v Sloveniji, deloma v Ljubljani in delno v Mariboru. Potem sem študirala eno leto pedagogike na Švedskem v Uppsali in to je vse.

Imate družino?

Bila sem poročena, a sem se pred sedmimi leti ločila. Imam sina, ki je star šestindvajset let.

Je po vašem mnenju vaš osebni dohodek nizek, povprečen ali visok glede na švedski način življenja in povprečni osebni dohodek na Švedskem?

Torej, glede na to, da nisem več v službi, ampak sem začasno invalidsko upokojena, moram reči, da sem kar zadovoljna s pokojnino, ki jo dobivam. Tudi prej, ko sem delala kot učiteljica, so bili moji osebni dohodki v redu. Obravnavali so nas kot kvalificirano delovno silo in temu primerna je bilo tudi plačilo.

Kaj mislite, kakšno življenje vam ta denar zagotavlja, skromno, zadovoljivo ali ugodno? Zadovoljivo.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

Januarja 1969. leta.

Koliko ste bili stari?

Petindvajset let in pol.

Ste bili že poročeni, ko ste prišli na Švedsko ali ste se poročila tu?

Z možem sva se poročila in odšla na Švedsko.

Kateri so bili glavni vzroki, da ste odšli na Švedsko?

Mož je dobil mesto raziskovalca na univerzi v Uppsali, jaz pa sem ga spremljala. Odšla sva samo za eno leto in to se je spremenilo v skoraj že devetindvajset let.

Kakšni so bili občutki, ko ste prvič stopili na švedska tla? Se jih še spominjate?

Težko je povedati. Pravzaprav sem bila na Švedskem dvakrat. Ker je bil mož, ki takrat še ni bil moj mož, že na Švedskem. Tja je odšel osem mesecev prej, preden sem se sama odločila za odhod. In v času počitnic sem ga obiskala. Tako, da sem malo videla in izvedela, kako to izgleda. Da sem videla, kakšna je Švedska in takrat je tudi padla odločitev, da bo mož ostal dalj časa na Švedskem in ne le eno leto, da bo tam doktoriral. Sama sem pristala na preselitev na Švedsko zato, da bi tudi on lažje sprejel odločitev, da bo ostal. Kakšni so bili prvi vtisi? Vse se mi je zdelo urejeno. Ljudje so bili vljudni. Vsi so bili enako oblečeni. Med delavci in višjimi sloji ni bilo nikakršne razlike. Dobilo se je vse. Nobenega pomanjkanja ni bilo. Takrat je bilo pomanjkanje edino v naših denarnicah. Zdelo se mi je, da Švedska nudi neizmerne možnosti, ne le kar se tiče materialnih stvari, ampak tudi za moj osebni razvoj, za poklic in študij. Takrat je bila Švedska pozitivna v mojih očeh.

Kako ste se znašli prva leta življenja v novem okolju?

Imela sem nekaj prijateljev. Prva leta smo živeli še v Uppsali. Pravzaprav sem vsa leta do lanskega preživela v Uppsali. Tam sva z možem poznala dva, tri Slovence, s katerimi smo se redno družili. S Švedi smo se družili predvsem s sosedi in z moževimi sodelavci. Sama nisem imela kakšnih znancev s švedske strani. Prve dve leti sem delala pri družini z dvema otrokoma kot varuška, da sem se sploh vključila v švedski jezik in švedsko družbo. Na začetku sem bila osem mesecev brez dela, potem pa sem dobila delo v družini – varovanje otrok. Tam sem ostala dve leti in to mi je zelo pomagalo, tako kar se tiče jezika, kot tudi, da sem v tem času spoznala švedske navade, švedsko kuhinjo, obnašanje, mentaliteto. Potem sem sama rodila in bila prisiljena pustiti službo. Ostala sem doma. Da nisem bila čisto brezposelna, sem se vpisala na univerzo in sem to leto izkoristila za študij. Ko je bil Bojan, sin, še majhen, ga nisem hotela dati v vrtec, zato sem se zaposlila kot dnevna mama, kot se temu pravi po švedsko. Se pravi, da me je Uppsalska občina sprejela v službo kot ene vrste vzgojiteljico, s tem da sem sprejemala otroke na svojem lastnem domu. Imela sem približno štiri, pet otrok in to je bilo pozitivno zame pa tudi za Bojana, saj je dobil družbo. S tem sem se ukvarjala dokler ni Bojan začel hoditi v prvi razred osnovne šole. Potem sem povsem slučajno dobila možnost, da začnem s

poučevanjem srbohrvaščine v Uppsali. Tako sem prek slovenskega društva kmalu dobila možnost, da ob sobotah poučujem slovenščino v Stockholmu. Prišla sem v stik s slovenskim društvom, to je bilo 1974. leta. Ustanovili smo sobotno malo šolo v slovenskem društvu in začela sem z delom tudi tam. Počasi sem prišla do redne zaposlitve učiteljice maternega jezika – takrat so bili to začetki pouka maternega jezika na Švedskem. Z delom sem začela v Uppsali najprej kot učiteljica srbohrvaščine potem pa za slovenščino in še čez nekaj let kot učiteljica slovenskega jezika v Stockholmu.

Redna učiteljica. To pomeni, da so vas financirale tudi švedske institucije?

Samo švedske institucije. Naše institucije tega niso smele financirati. Švedski so bili zelo striktni, kar se tega tiče in niso dovolili uvoza slovenskih učiteljev. Imeli so kontrolo nad kadrovanjem učiteljev in nad tem, kdo sme dobiti pouk slovenskega jezika. Tako da... To potem ni bilo več v društvih, ampak se je preselilo na švedske šole. To, kar je bilo prej v društvih, je bilo vse na povsem prostovoljni bazi. Kar je bilo pozneje po šolah, pa je bilo drugače. Dokler se učenec ni prijavil k predmetu je lahko izbiral, kakor hitro pa se je k predmetu prijavil, je ta postal obvezni predmet in ga je bilo obvezno obiskovati.

Se spomnite kdaj, katerega leta je prišlo do prenosa poučevanja maternega jezika iz društev na švedske šole?

Približno – kar se slovenskega jezika tiče – leta 1977.

Prej ste v pogovoru omenili, da ste nekaj časa delali tudi pri Ljubljanski banki. Kako je prišlo do tega, da ste pustili učiteljski poklic in se zaposlili na banki?

Banko sem kombinirala s službo učiteljice maternega jezika, ker moje zdravje ni bilo več tako dobro, da bi se lahko še vozila po šolah, tako kot pred leti. Takrat sem se vozila recimo iz Uppsale do južnih predmestij Stockholma, to je približno sto kilometrov daleč. Tega nisem več zmogla in sem hotela kombinirati. Opustiti del učiteljske službe in sprejeti en del službe v banki. Žal je tudi banka počasi propadla in sem to delo izgubila. Prav kmalu pa sem tudi sprevidela, da ne morem več opravljati ne ene ne druge službe in so me počasi začasno invalidsko upokojili. Pred dvema letoma sem bila upokojena.

Kakšni so se vam zdeli Švedski ob prihodu in kakšni se vam zdijo danes?

Mislím, da je na to vprašanje na ta način težko odgovoriti. Švedska družba se je namreč od mojega prihoda pa do danes močno spremenila. Torej, ko smo prišli na Švedsko, smo bili kot tujci zelo lepo sprejeti. Takrat ni bilo diskriminacije. Nobenih pritiskov po tem, da bi se asimilirali. Seveda tudi organizacija ni bila tako odlična kot je danes organizirano za npr. begunce, ki prihajajo iz nekdanje Jugoslavije. Mi smo morali sami poiskati možnost, da smo se naučili švedskega jezika. V

glavnem so bili do nas zelo prijazni. Če primerjam z današnjimi izgredi in izpadi, je bil to za nas raj, bi lahko rekla.

Kako pa je danes?

Danes se pojavljajo razne negativne stvari. Recimo skupine mladincev, ki so začeli z neonacističnimi gesli in s parolami, da morajo vsi tujci ven, da izkoriščajo švedsko državo. Mislim, da je stanje danes precej težje kot je bilo pred dvajsetimi, tridesetimi leti.

To, o čemer govorimo, je nekje na nivoju vsakdanjega življenja. Kaj pa uradna švedska politika? Se je v odnosu do tujcev kaj spremenila?

Ja, polagoma se je spreminjala in se spreminja. Pred tremi, štirimi leti se je ustanovila stranka, ki se je takrat imenovala Nova demokracija in ta je imela v svojem programu tudi precej negativne točke do tujcev. Bila je zelo populistična stranka in ker so ostale stranke sprevidele, da se ne morejo upirati tem parolam, so tudi same sprejele v svoje programe velik del tega negativnega programa od Nove demokracije. Uradno švedske oblasti poskušajo še vedno obdržati zelo humano politiko do tujcev, ampak z različnimi ukrepi se počasi slabšajo pogoji za tujce.

Neprestano uporabljate besedo tujec. Na ambasadi je bilo rečeno, da je velik del Slovencev dobilo švedsko državljanstvo. Zanima me ali velja ta izraz tudi zanje, čeprav imajo danes švedsko državljanstvo? Da so tujci?

Da, še vedno velja, še vedno so tujci.

V sedemdesetih letih se v politiki do priseljencev, ki jo začne Švedska postavljati, pojavi pojem multikulturalnost. Kako se je ta multikulturalnost kazala v življenju, recimo na področjih radia, televizije, društvenega življenja, ...?

To je bilo samo geslo. Ne vidim, da bi bila švedska družba multikulturalna. Če bi bila, potem se ne bi pojavljali takšni pojavi, kot jih danes srečujemo in so zelo, zelo naperjeni proti tujcem. V glavnem smo še vedno zelo strogo ločeni. Jaz nisem nikoli uporabljala besede tujec. Te besede v švedskem besednjaku ni. Na Švedskem smo vsi priseljenci. Sama to besedo uporabljam zato, ker se kljub temu, da živimo že toliko časa na Švedskem, še vedno počutimo kot tujci. Žal je tako. Nisem odgovorila na vprašanje, kako se ta multikulturalnost čuti tukaj. Torej, dobili smo program na švedskem radiu, dobili smo program na televiziji, ampak sprašujem se, koliko Švedov gleda te programe. Ti programi so namenjeni predvsem priseljencem na Švedskem ne pa Švedom, da bi spoznali kulturo priseljencev.

Uporabljava termin priseljenci. Na Švedskem je ogromno priseljencev iz različnih etničnih skupin. Zanima me, če mislite, da Švedi delajo kakšne razlike med različnimi priseljenjskimi skupinami in če jih, če lahko naredite hierarhijo med njimi?

Delajo velike razlike. Najprej je razlika med svetlo in temno poltjo in razlika med

nordijskimi priseljenci – oni so na prvem mestu: Norvežani, Danci, Finci. Na drugem mestu so Američani, Nemci in Angleži. Potem pridemo ostali priseljenci iz Evrope, ki imamo svetlo polt in svetle lase. Sledijo Italijani, Španci, Grki, Turki. Potem sledijo južnoameriški priseljenci in na zadnjih mestih so Arabci in Afričani.

Če pogledamo na splošno. Ali lahko rečete, da obstajajo kakšne razlike med švedskim in slovenskim načinom življenja? Lahko to pogledamo tudi skozi čas: kakšna je bila razlika ob prihodu na Švedsko in kakšna je razlika danes, ko iz Švedske hodite v Slovenijo?

Razlika med načinoma življenja je bila pred tridesetimi leti veliko večja. Mogoče sem se že tako udomačila, da te razlike danes ne čutim več, kot sem jo takrat čutila. Ampak recimo ena takih stvari je, da si šel takrat lahko v Sloveniji na obisk ne da bi se najavil, medtem ko na Švedskem tega nisi smel narediti in še danes ne smeš. Prej moraš po telefonu vprašati, če ima znanec oziroma prijatelj čas, potem najaviš obisk. Tudi v prehrani so bile razlike. Švedska hrana je bila takrat grozna. V trgovini si lahko kupil recimo čebulo samo po eno, česna skoraj ni bilo. Solata in zelenjava, ni bilo govora, da bi to dobil. Lahko rečem, da smo priseljenci popravili švedsko prehrano. Kruh je bil samo sladek. Meso je bilo silno drago. Z našimi prihodi se je vse to popravilo. Kar se tiče oblačenja, sem že omenila, da so bili zelo podobno oblečeni. V Sloveniji pa vidiš razliko, vidiš, kdo je kmet, kdo delavec in kdo meščan. Tega na Švedskem nisem opazila, ko sem prišla. Da ne govorim o stanovanjih. Tukaj je bilo že takrat, pa še vedno je, veliko lažje priti do stanovanja kot pa v Sloveniji. Opremljenost v novih stanovanjih je tukaj drugačna. Vsako novo stanovanje ima že opremljeno kuhinjo. Oprema je bolj enostavna kot v Sloveniji in tudi ostalo pohištvo je bolj enostavno. Stanovanje tukaj ni znak prestiža. Nimaš ga zato, da ga kažeš drugim, ampak ga imaš res za bivanje.

Kaj pa vsakdanji ritem življenja, delovni čas, način dela...?

Delovni čas zavzame velik del dneva, saj je delavnik od osmih pa do petih in zvečer človek skoraj nima časa za kaj več kot družino. Za kakšne obiske med tednom je kar težko. To si privoščimo med vikendi. Tako ob sobotah in nedeljah obiskujemo prijatelje ali jih povabimo na dom. Takrat je malo več predaha.

Kaj pa švedski jezik? Ste potrebovali veliko časa, da ste se ga naučili?

Pravzaprav ne. Z možem sva se takoj vpisala na tečaj švedskega jezika. Potem sem sama začela delati v družini z dvema otrokoma in otroci so neusmiljeni in so me popravljali. To je bila moja najboljša šola švedskega jezika. Se mi zdi, da sem takrat govorila bolje, kot pa govorim danes. Trajalo je kakšnih pet let, da sem obvladala tudi finese jezika in ne samo vsakdanje izraze.

In danes dobro obvladate švedski jezik?

Ja. Berem brez problemov. Tudi študirala sem v švedskem jeziku. Mislim, da lahko rečem, da ga obvladam.

V katerem jeziku danes razmišljate, ko ste sami?

Še vedno slovensko. Ves čas sem namreč v slovenskem okolju. Mogoče je tu razlika med mano in tistimi, ki so se poročili s švedskimi partnerji. Sama sem bila poročena s Slovincem. Sin zna popolno slovensko, tako da je ostal slovenski jezik moj jezik.

Ste učiteljica slovenskega jezika. Ste aktivna pri časopisu Naš glas. Jezik je vaše orodje. Se vam kdaj, ko hočete nekaj povedati, napisati, zdi, da v nobenem jeziku več ne znate to povedati? Da ste na nek način razpeti med dvema jezikovnima skupinama in tisto, kar čutite 'pade vmes'?

To se mi zgodi velikokrat. Samo ne vem, če je to povezano z mojo izseljensko usodo ali morda z mojo boleznijo. Imam namreč mišični revmatizem in posledica tega je tudi, da se težko skoncentriram. Bolečine, ki jih imam nenehno, povzročajo nenehno utrujenost in se težko izražam in v enem in v drugem jeziku.

Katere časopise berete, kateri radio poslušate?

Slovenskih časopisov žal zdaj nimam veliko. Dobivam samo Našo Slovenijo. Nekaj časa sem dobivala Delo, potem pa je prenehalo prihajati. Rodno grudo sem odpovedala, ker sem se razjezila nad nekaterimi članki. Tu sem naročena na Dnevnik, včasih pa kupim še kaj drugega.

Kaj bi rekli o sebi danes, ste Slovenka ali Švedinja?

Oboje. Sem švedska Slovenka.

Kdaj čutite kakšna nasprotja med slovenskim in švedskim delom v sebi?

Ne nikoli. Nimam problemov. To je usklajeno.

Kdaj razmišljate o vrnitvi v Slovenijo?

Ne, tu imam sina. V Sloveniji nimam kam, nimam stanovanja, tako da bom verjetno ostala kar na Švedskem. Sicer se pa nikoli ne ve.

Omenili sva že, da se je v zadnjem času veliko Slovencev odločilo za švedsko državljanstvo. Kako bi to komentirali?

Mislím, da je do tega prišlo iz praktičnih razlogov. Mogoče je nujno omeniti, da se jih je za to veliko odločilo prav v času, ko je razpadala Jugoslavija. Ljudje niso vedeli, kaj bo iz tega in so začeli vlagati prošnje za švedsko državljanstvo.

Dolga leta ste bila učiteljica. Kaj lahko poveste o svojem delu? Kje ste učili?

Začela sem 1975. leta in to s poučevanjem slovenščine v Stockholmu. Potem sem čez pol leta začela v Uppsali poučevati srbohrvaščino, kjer sem bila honorarno zaposlena. Plačilo je bilo tako po opravljenih urah in ne kot mesečni dohodek. Čez dve leti (1977.) smo dobili vsi učitelji, ki smo takrat poučevali in smo izpolnjevali pogoje (da si učil več kot polovico delovnega časa, več kot šest mesecev) neke

vrste švedsko kompetenco. Jaz sem to kompetenco dosegla samo za srbohrvaški jezik, za slovenski pa ne, ker nisem imela dovolj ur. Za slovensko kompetenco sem se tako morala še potegovati. Dosegla sem jo čez dve leti. Če bi imela samo slovenske ure, ne bi dosegla celotne mesečne plače, tako da sem morala ves čas kombinirati s srbohrvaščino. V Uppsali nisem imela več kot pet, največ pet ur slovenskega jezika na teden. Zato sem se začela voziti v Stockholm. To delo mi je pomagalo, da sem obdržala stik s slovenskim jezikom. Tako sem imela približno eno polovico ur v slovenščini, drugo pa v srbohrvaščini. Moj upravitelj in upraviteljica sta bila oba zelo naklonjena mojemu urniku in nisem imela nobenih težav. Plačo sem v celoti dobivala v Uppsali. Uppsalski upravitelj se je dogovoril z upraviteljem na področju Stockholma, da so me na nek način posodili njim in med seboj so sami administrativno uredili te zadeve.

Upravitelj – kaj je to? Ravnatelj? Kako je s šolskim svetom?

Upravitelj je neke vrste ravnatelj. Učitelji vseh različnih maternih jezikov, ki so jih na Švedskem poučevali – torej tujih jezikov, smo imeli svoje upraviteljstvo s konferencami, tečaji...

Kdo je določal učne programe za ure slovenskega jezika? Ste to urejali sami ali ste delali po švedskih učnih programih?

V veliki meri smo bili prepuščeni sami sebi. Pomagali smo si z učnimi programi iz domovine. Počasi je poseben učni program izdelal tudi Zavod za šolstvo, ki pa je bil preobsežen za naše razmere. Kakšnih šest, sedem let preden sem nehala s poučevanjem pa je švedski zavod za šolstvo izdelal učni program pouka maternega jezika za vseh različne jezike. Tega smo potem prilagodili na posamezne potrebe in zahteve jezika, mi na naš, slovenski jezik.

V arhivih sem zasledila, da je Zavod za šolstvo iz Slovenije organiziral posvetovanja za učitelje slovenskega jezika na Švedskem in drugje po Evropi. Lahko kaj poveste o tem?

Deloma smo lahko šli vsako leto na seminar za učitelje slovenskega jezika, ki poučujejo v tujini. Seminar je bil v času velikonočnih praznikov. Enkrat pa smo imeli tak seminar celo na Švedskem za vse učitelje, ki so takrat poučevali na Švedskem. Na seminar so prišli predavatelji iz Slovenije. Organizator seminarja so bile švedske šolske oblasti.

Ta seminar so organizirale švedske institucije?

Da. To je bila tudi zasluga slovenskega Društva učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem.

Po katerih knjigah ste delali v šoli? Ste dobili kaj gradiva iz Slovenije ali ste se morali za to boriti sami?

To je bil vedno problem. V začetkih smo si pomagali kar s slovenskimi šolskimi

knjigami, ki pa so bile pretežke za naše učence, ki jezika niso dovolj obvladali. Veliko materiala smo izdelovali sami. Pomagali smo si na razne načine. Veliko idej smo dobili tudi na samih seminarjih, ki so jih prirejale švedske šolske oblasti. Počasi je Zavod za šolstvo v Sloveniji izdelal učbenike, ki so se imenovali Naša domovina SFRJ. Slovenija je bila prva, ki je izdala te učbenike. Videlo se je, da so bili ambiciozno zastavljeni, ampak žal so bili pretežki. Tukaj smo morali učitelji vedno vse knjige nositi s seboj. Pouk smo imeli z vsakim učencem posebej na njegovi šoli in ves učni material smo dolgo časa prenašali s seboj iz šole v šolo in te knjige sploh niso bile praktične za takšno prenašanje. Že kar se same teže tiče. Prav tako pa je bila zahtevna snov, vsebina, ki ni bila prilagojena nivoju znanja učencev na Švedskem. Kritizirali so jih tudi učitelji slovenskega jezika iz drugih evropskih držav. Sedaj, ko sem sama že končala s poučevanjem, pa se pojavljajo čedalje boljši učbeniki. Zdaj, ko pouk maternega jezika na Švedskem počasi propada, prihajajo iz Slovenije veliko boljši učbeniki. Prav tako si lahko veliko pomagamo z učbeniki za zamejske Slovence. Že sama sem si veliko pomagala z učbeniki s Koroške.

Kako je potekal pouk slovenskega jezika znotraj švedskega šolskega sistema glede na ostale obvezne predmete? Je bil to obvezni predmet, dodatni pouk ali kaj drugega?

To ni bil dopolnilni pouk, ampak so se učenci, ki so si izbrali materni jezik, morali odpovedati uram enega od drugih predmetov. Pouk je bil del rednega programa in pouka. Vsi učitelji smo se trudili, da bi pouk organizirali na tak način, da otroci ne bi izgubili ur katerega od pomembnejših predmetov. Pouk slovenščine smo tako imeli po pouku ali v kakšnih 'luknjah' v urniku ali v času manj pomembnih predmetov.

Vendar pa se je ta problem pojavil šele, ko se je poučevanje slovenskega jezika iz društev slovenskih izseljencev na Švedskem preselil v švedske šole?

Da. Pred tem je bil pouk maternega jezika oziroma slovenščine ob sobotah.

Se vam ne zdi, da so bili otroci, ki so takrat obiskovali pouk maternega jezika bolj obremenjeni kot njihovi kolegi?

Na nek način prav gotovo, saj so bili ob en prost dan v tednu. Kakorkoli pogledaš, je bilo in je zanje težko.

Nekje sem ujela, da danes velja normativ, da mora biti vsaj pet otrok, ki obiskujejo pouk maternega jezika, da šola omogoči učenje tega jezika?

Ja. To je najnovejša uredba. To je pa švedska politika. To je v zvezi s političnim programom stranke Nova demokracija, ki je imela v svojem programu ukinitve pouka maternega jezika, ker zahteva veliko denarja, a hkrati naj ne bi dajal rezultatov, ki so bili pričakovani. Da bi bil volk sit in koza cela, so švedske šolske oblasti določile pogoje, da mora neka jezikovna skupina na eni šoli imeti pet učencev in da mora biti pouk izven časa rednega šolskega pouka. Za gimnazijo pa je letošnja

novost, da mora biti sedem in ne pet učencev. Slovenci teh pogojev ne izpolnjujemo.

Ima stranka Nova demokracija veliko podporo in vpliv na Švedskem?

Ta stranka je bila ustanovljena pred štirimi, petimi leti. Imela je veliko uspeha, a je pozneje propadla in danes ne obstaja več. Je pa pustila posledice svojega delovanja in idej v švedski politiki. Njene točke programa so prevzele druge stranke.

Kdo je in kdo še danes izbira učitelje slovenskega jezika ali širše učitelje maternega jezika na Švedskem? Kakšni kriterije se pri tem upoštevata?

To je bil vedno problem. To določajo same šolske oblasti. Te same izbirajo učitelje. Največje težave so bile seveda na začetku, ker ni bilo kadrov. Na šolo je lahko prišel vsak in rekel, da zna slovenski jezik in da lahko poučuje. Tako se je zgodilo, da sta slovenščino na švedski šoli poučevali celo dve šivilji. Pozneje se je počasi uredilo, počasi smo dobili možnost, da poučujemo slovenščino učitelji z izobrazbo iz domovine. Poskusili smo si pridobiti tudi dodatno izobrazbo na Švedskem, ampak žal nas je bilo premalo, da bi organizirali dveletni tečaj za Slovence. To je bilo mogoče le za srbohrvaško govoreče učitelje. Počasi se je začelo zmanjševati število učencev in za ta interes ni bilo perspektive.

Učitelje pouka maternega jezika danes še vedno izbirajo šolske oblasti?

Da.

Z otroki ste imeli veliko stikov. Imate tudi svojega otroka. S katerimi vrstniki se predvsem družijo otroci slovenskih staršev na Stockholmskem področju? Imajo prijatelje med Švedi, se družijo s Slovenci, mešano...?

Slovenci smo zelo prilagodljivi. Naša stanovanja so raztresena. Nikjer se ne naseljujemo skupaj, strnjeno, kot je to opaziti pri priseljencih iz drugih jezikovnih skupin. Tudi ljudje iz nekdanje Jugoslavije so se že prej naseljevali na enem področju in ti so si med seboj veliko pomagali. Vendar tako se niso naučili švedskega jezika. Slovenci so se vsi bolj ali manj naučili švedsko, se prilagodili. Na ta način so bili tudi otroci prisiljeni ali pa lahko rečemo, da jim je bilo omogočeno, da so si našli švedske prijatelje in se vključili v švedsko družbo. Tudi zunanja podoba, izgled slovenskega otroka se ne loči od podobe švedskega otroka (nismo temnopolti in nimamo kakšnih specifično različnih fizičnih posebnosti v primerjavi s Švedi).

Se vam zdi, da imajo otroci, pripadniki druge generacije priseljencev, ko končajo švedske šole iste možnosti kot švedski otroci, če upoštevamo primke, ki pa vendar kažejo etnično pripadnost?

Na to vprašanje žal ne bi vedela odgovora. To bom morda vedela čez štiri mesece, ko bo moj sin začel iskati zaposlitev.

Vodite tudi tečaj slovenskega jezika za odrasle. Mogoče lahko poveste kaj več o njihovih začetkih in poteku, financiranju, udeležencih?

Tečaji slovenskega jezika so bili od časa do časa organizirani v slovenskem društvu. Nekaj let – tri, štiri leta zaporedoma – smo imeli te tečaje še v Slovenskem domu, ko smo ga še imeli. Potem smo izgubili slovensko hišo. Nekaj časa smo ostali brez prostorov, zdaj pa imamo spet možnost, da se dobivamo v restavraciji Rösunda. Tako se je v teh prostorih spet začel tečaj slovenskega jezika, ki ga vodim sama. Začel se je lansko leto in tako smo že opravili dva termina. Prijavilo se je ogromno ljudi. Bila sem presenečena nad številom prijavljenih. Pričakovala sem, da se bo prijavilo največ šest ljudi, bilo pa je osemnajst prijav, kar je za naše razmere zelo veliko. Povprečno je bilo vedno okoli deset udeležencev na tečaju. Vsi so iz mešanih zakonov ali pripadniki druge generacije, predvsem tisti, ki niso imeli pouka materinščine v času šolanja. Tečaj vodim brezplačno. Udeleženci plačajo le stroške za material.

Poleg tečaja za odrasle potekajo v Stockholmu tudi tečaji za otroke. Lahko kaj poveste o tem? To se je letos šele začelo, tako da o samem poteku še ne morem nič povedati.

Bili ste članica Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem. Lahko kaj poveste o nastanku, delu in zatonu tega društva?

Bila sem med ustanoviteljki društva. Ustanovili smo ga leta 1978. na sestanku Koordinacijskega odbora (pred ustanovitvijo Slovenske zveze so bila vsa slovenska društva združena v Koordinacijski odbor). Na začetku je bilo dvajset članov. Eden največjih uspehov društva je bil že omenjeni seminar, ki smo ga imeli 1981. za učitelje na Švedskem. Udeležilo se ga je okoli osemnajst učiteljev. Potem se je z leti število učencev postopno zmanjševalo, s tem pa se je zmanjševalo tudi število učiteljev. Tako je pred kakšnimi osmimi leti bilo le še kakšnih osem učiteljev, to je približno tretjina prvotnega števila in ni bilo več smisla, da društvo še obstaja.

Delali ste in še vedno delate pri Našem glasu. Kaj lahko poveste o svojem delu?

Verjetno so že moji kolegi kaj povedali o Našem glasu, o nastanku, na kakšen način delamo... Imamo vsak svoj računalnik, sami izdelujemo končni izdelek. Ob izidu vsake številke imamo sestanek in se dogovorimo o delu. Pregledamo napake prejšnje številke in izdelamo načrt za naslednjo. Od časa do časa si vsebinska področja izmenjujemo, da malo osvežimo delo. Trenutno pokrivam socialno področje in društveno dejavnost v Našem glasu. To delo me veseli. Sploh socialno področje, ker sem sama doživela težko ločitev in skušam razumeti probleme drugih. Ko je človek starejši vidi, da ima vsak človek svojo zgodbo in to je zame zelo zanimivo.

Kako pa kaj sodelovanje z ostalimi društvi slovenskih izseljencev po Švedskem?

Vsakič, ko imamo sestanke Slovenske zveze in pred tem Koordinacijskega odbora, se dogovorimo o sodelovanju, določimo dopisnike. Žal to ne deluje, kot bi mora-

lo. V preteklosti sem telefonirala na društva za informacije. V zadnjem času smo sklenili, da bomo spremenili način dela in poslali svoje reporterje na društva, kjer bodo poiskali zanimive ljudi in dogodke, o katerih bodo pisali.

Torej je Naš glas na nek način še vedno vezan na društvo v Stockholmu, kjer je začel izhajati?

Ja, kar precej.

A ljudje, člani iz drugih društev ne čutijo potrebe po komunikaciji, informiranju?

Jo čutijo, vendar bi moral nekdo drug to napisati.

Veliko sva govorili. Je ostalo še kaj, kar se vam zdi pomembno pa nisva omenili?

Mislim, da bo kar dovolj.

Tudi Rada je imela zanimivo življenjsko zgodbo. Prav prijetna družba je. Zanimivo je, da tudi sama ne čutim več starostne razlike na ta način, kot sem jo v prvih dneh bivanja v Stockholmu ali kot jo čutim doma. Rada je veliko starejša od mene, a kramljava kot največji prijateljci ali kolegici. Šele, ko pomislim, se zavem, da je med nama dvajset let razlike. Zanimivo, kako okolje deluje na človeka. Kar naenkrat te potegne vase. Ob 16.30 sva končali in vrnila sem se v mesto. Na postaji me je že čakala Anica Štefanič. Z njeno družino smo odšli na ogled letne kraljeve rezidence in parka. Na koncu so me odpeljali s seboj na večerjo. Počutim se že skoraj kot član njihove družine. Zelo so prijazni, jaz pa jim nočem biti v nadlego.

Ponedeljek, 26.9.1995

Zjutraj sem spet odšla na delo z arhivskim gradivom in ga dokončno preslikala. Sledilo je pospravljanje gradiva nazaj na police in v škatle. Med tem imam čas za razmišljanje. Na poti po mestu že nekaj dni opazujem navade ljudi na Švedskem. Veliko žensk vozi avtobuse, taksije in metroje. V parku srečaš veliko moških, ki sami potiskajo vozičke pred seboj. Ani in Jože sta pri večerji povedala, da je švedska vlada sestavljena po spolnem ključu 50% : 50%. Sama se s tem ne strinjata in menita, da bi morala biti najpomembnejša sposobnost.

Prav tako je zanimivo, da se ljudje, ko čakajo avtobus, postavijo v vrsto. Pri odhodu iz metroja na tekočih stopnicah stojijo skrajno desno, da lahko tisti, ki to hočejo, po levi stran prehitujejo. Prav tako je zanimiva svetlobna signalizacija, ki voznike opozarja, če prehitro vozijo. Neke vrste skriti radarji. Disciplina je neverjetna. Zanimivo je tudi to, da se ljudje vsepovsod pozdravljajo, čeprav sem v Stockholmu, ki je veliko mesto. V javnih službah in čakalnicah si pomagajo s številkami, ki določajo vrstni red glede na čas prihoda.

Popoldne sem odšla v mesto, da poiščem informacije za pot v Göteborg. V četrtek odidem. Najti si moram prebivališče. Ob 17.45 sem se vrnila in že me je čakal Boris Šavs, predsednik Slovenskega društva v Stockholmu. Dogovorjena sva bila za intervju.

Lahko poveste ime in priimek?

Šavs Boris.

Kje trenutno prebivate?

V Stockholmu.

Kakšno funkcijo opravljate v društvu slovenskih izseljencev v Stockholmu?

Sem predsednik društva.

Kakšen poklic opravljate?

Sem servisni tehnik in delam na hidravličnih dvigalih.

Koliko ste stari oz. kdaj ste bili rojeni?

Rojen sem bil 1936. leta.

Kakšno izobrazbo imate in kje ste jo dosegli?

Imam osnovno šolo, potem poklicno šolo in mojstrsko.

To mojstrsko ste opravil že v Sloveniji?

Da, že v Sloveniji.

Imate družino?

Ne, nimam.

Ali je vaš osebni dohodek nizek, povprečen ali visok, glede na švedske razmere?

Povprečen, bi rekel.

Kakšno življenje vam zagotavlja: skromno, normalno ali ugodno?

Normalno.

Kdaj ste se priselili na Švedsko?

1965. leta.

Koliko ste bili takrat stari?

Osemindvajset, skoraj devetindvajset let.

Kateri so bili glavni razlogi, da ste odšli na Švedsko?

Glavni razlog je bil to, da nisem mogel več sprejemati tistega družbenega življenja. Ne politika in podobno, ampak družbeno življenje, se pravi način življenja, predvsem pa dejstvo, da družbene institucije niso funkcionirale tako, kot sem si predstavljal, da bi morale. Poleg tega pa sem odšel tudi zato, ker se z odhodom v tujino lahko malo razvijesh. Pa tudi zaradi avanturizma, da bi videl več sveta.

Ste odšli v lastni režiji ali organizirano preko kakšne državne institucije?

V lastni režiji. Nekaj fantov se nas je dogovarjalo in jaz sem odšel prvi.

Kakšni so bili občutki, ko ste prvič stopili na švedska tla?

Bilo je zanimivo. Prišel sem pozno jeseni, ko je bil že mraz. Novembra meseca. Priletel sem z letalom. Potem sem šel iz Stockholma še približno 150 do 200 kilometrov bolj severno, v Gävle. Tam je bilo 60 cm snega in šestnajst stopinj pod ničlo. Že takrat. To leto je bila huda zima. Mraz je trajal zelo dolgo. Spomladi, prvega maja, smo imeli še dvanajst pod ničlo. Minus dvajset je bilo celo zimo.

Torej se najbolj spomnite mraza?

Ja, mraza. Drugače pa – pred tem sem bil že velikokrat v tujini, v Italiji, Avstriji, v Nemčiji – Švedska se mi je zdela bolj zapuščena kot evropske države, ki sem jih videl pred tem.

V kakšnem smislu zapuščena? Manj ljudi?

Manj ljudi, ni bila tako razvita, ni bila tako moderna. To velja za Gävle. V Stockholmu sem bil samo dva dni. Še to sem prišel zvečer in ostal še en dan. V jesenskem času je prav hitro tema. Stockholm mi je bil kot mesto všeč. Ko sem prišel ven iz mesta sem ugotovil, da je to precej enostavna dežela, kar se mi je pozneje potrdilo...

Kako ste se odločili, da ste šli prav v Gävle?

V tem času sem imel v Sloveniji v službi še dopust. O Švedski smo se pogovarjali že doma s prijatelji. V Stockholmu sem takoj drugi dan že dobil službo. Ko sem šel malo na ogled, sem odšel tudi na urad za delo in sem ga dobil. To je bilo v sredo. Že v ponedeljek bi lahko začel z delom. Ker pa je bil moj bratranec v Gävlu, sem mu telefoniral. Rekel je, naj pridem k njemu. Tako sem odšel tja in začel z delom že v petek.

Ravno to sem vas hotela v nadaljevanju vprašati. Namreč, kako ste se znašli prva leta življenja na Švedskem? Ste imeli tu že prijatelje, ki so vam pomagali?

Kot sem že dejal, je bil tu bratranec, ampak tudi on ni prišel na Švedsko dosti pred mano. Tam sta bila še dva Ljubljancana, tako da smo imeli družbo. Potem pa, kakor smo se znašli. Takrat je bilo na Švedskem enostavno. Šel si na urad za zaposlovanje in si dobil delo. Delo si si lahko izbiral, kajti povsod ga je bilo dovolj. Prav tako ni bilo problemov s stanovanjem. Če si hotel občinsko stanovanje, si šel na stanovanjska podjetja, kjer so jih imeli. Povedal si, da potrebuješ stanovanje. »Kakšno pa,« so me vprašali – malo sem bil presenečen – »dvosobno, trisobno?« Pri nas doma je bila za stanovanja borba, pa kupovanje in take stvari. No, saj to je bil tudi eden od razlogov, da sem odšel. Ker sem mislil ostati le za kratek čas, sem si izbral delo, ki je bilo dovolj dobro plačano – saj smo vsi imeli namen ostati le kakšno leto.

Katero delo ste najprej opravljali?

Delal sem v papirnici. Hlude, ki so jih pripeljali kamioni, smo spuščali v vodo. Pozneje so jih na drugem koncu vlekli iz vode in sesekljali. Sam sem delal pri dvigalu za spuščanje in dviganje hlodov v morje. Enkrat se je dvigalo pokvarilo. Ker je bila napaka električna, sem ga sam popravil. Tako sem začel z elektriko, predvsem na dvigalih. Pozneje enkrat je nekoga pri popravilu ubilo. Prišla je državna odredba, da morajo napake na dvigalih odpravljati strokovnjaki. Tudi k nam je prišel strokovnjak, jaz pa sem mu pomagal. Čez nekaj časa je odšel, jaz pa sem ostal na dvigalih. Pred tem sem moral opraviti tako imenovani državni izpit, da sem dobil licenco za opravljanje elektromehaničnega dela. Pri tem delu sem ostal vse do danes.

Delate še vedno pri istem podjetju ali ste zamenjali službo?

Ne. Po dvanajstih letih sem šel v drugo podjetje, kjer sem začel z montažo novejših dvigal. Čez nekaj časa so me vprašali, če bi šel za rajonskega monterja – se pravi, da bi dobil rajon, ki je bil precej velik, okoli 200 kvadratnih kilometrov. Naše podjetje je za montažo dvigal nudilo dveletno garancijo. Ta dvigala, ki so jih postavili naši monterji, sem pozneje vzdrževal. Prisoten sem bil tudi pri tehničnih prevzemih. Takrat sem veliko potoval, saj sem bil prisoten tudi na sosednjih rajonih, ne le na svojem. Včasih sem delal na terenu tudi po tri tedne. Delo je bilo zanimivo, a tudi naporno. Veliko je bilo vožnje, kajti na Švedskem so velike razdalje. Pozimi sem moral biti zelo previden. Vendar pa sem imel v podjetju vedno na voljo dober in vzdrževan avto. Pozneje sem uporabljal svoj avto, za katerega je podjetje zahtevalo, da je bil vzdrževan. Če zaradi avtomobilske okvare ostaneš na cesti in ne moreš nadaljevati s svojim delom, stroški garancij naraščajo. Pri podjetju, kjer sem že osemnajst let, se mi niti enkrat ni zgodilo, da bi zaradi avta moral kakšno stvar prestaviti. Da pa sem prišel do delovnega mesta rajonskega monterja je zame, priseljenca, trajalo dalj časa, kot bi za Šveda. Moral sem si pridobiti zaupanje. Delal sem v privatnem podjetju, ki je izdelovalo, montiralo in vzdrževalo dvigala. Vendar, ko sem si enkrat zaupanje pridobil, so me v celoti upoštevali.

Se pravi, da ste službo dobili na podlagi svojega dela in uspešnosti?

Ja. Morajo dobiti zaupanje vate. Trajalo pa je dalj časa, kot bi trajalo za Šveda.

Vrniva se na čas prihoda. Kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu?

Švedi so se mi zdeli prijazni. Lepo so me sprejeli. Opazil sem tudi njihov način. Hitro sem ugotovil, da ne smem biti preveč priden, da ne bi prišel z njimi v konflikt. Švedi so zelo počasni, flegmatični pri delu – vsaj takrat so bili takšni, ko sem prišel, danes pa se tempo zelo spreminja. Veliko imajo odmorov. Ja, lahko bi rekel. Strokovno so bili dobri, drugače pa precej flegmatični. Ne bom rekel indifereentni, ker so delo opravljali. Če bi se poskušal izkazati s svojimi hitrejšimi postopki, bi se lahko zameril skupini. To sem hitro opazil, zato sem imel v službi ves čas

dobre odnose s sodelavci, tako v prvem kot v drugem podjetju. No, zdaj so se časi malo spremenili.

Kakšni se vam zdijo Švedi danes? Kako gledate nanje?

Ja, Švedi so takšni, kot so bili. Niso bili in niso zlobni. Z njimi imam dobre izkušnje, nimam slabih.

Kaj pa odnos uradne politike do priseljencev? Se je kaj spremenil od takrat, ko ste prišli?

Ja. Uradna politika se je precej spremenila.

Lahko to bolj podrobno opredelite? Kako?

No, recimo, včasih, takrat, ko sem jaz prišel, Švedska pravzaprav ni imela politike za priseljence, ampak si prišel sem tako, kot bi šel iz Ljubljane v Izolo. Na policijski postaji si prijavil kje stanuješ in kje delaš. To so zapisali. Šele čez eno leto ali dve je prišlo do tega, da smo dobili delovna dovoljenja, prej pa to ni bilo potrebno. Takrat je priseljenec šel na policijsko postajo, kjer se je to urejalo, pa naj je bil to Šved iz Malmöja ali pa kdo iz juga Evrope ali od drugje. Takrat ni bilo še nič, ni bilo socialnih podpor za priseljence. Ko si prišel, si dobil delo, stanovanje in si živel kot navaden državljan z vsemi pravicami kot Švedi. To je bilo zelo dobro. Ko pa so začeli ustanavljati državne institucije za priseljence – to je bila napaka – se je pojavil odpor domačinov do tujcev. Ti so zdaj prihajali v drugačnih oblikah. Uslužbenici tega še danes ne obvladajo. To tudi ni možno, saj ne poznajo vseh ljudi. Švedi ne poznajo ljudi, ker nimajo izkušenj z njimi. Zato še danes ne znajo oceniti, zakaj ljudje, ki prihajajo na Švedsko, dejansko prihajajo sem. Tu prihaja do velikega nesporazuma oz. nesporazumov pri priseljenškem vprašanju. O tem bi lahko veliko govorili, ker je situacija zelo zapletena. Bila pa je napaka, da so ustanovili državno institucijo za priseljence. Še vedno bi morali to urejati in obvladati lokalni policaji, stražniki, ker bolj poznajo človeka kot psiholog. Izkušen policaj pozna barabo in kurbo. Ta zna oceniti in ima tudi socialni občutek, da človeka ne zapre takoj, pač pa mu tudi pomaga. No, čim nastanejo institucije se pojavijo papirji, zadeve se razrešuje v pisarnah in se ljudi, ki se jih obravnava, ne pozna, ne sreča, nikoli se jih ne vidi. Ti ljudje delajo po svoje. Oblasti lahko lažejo, jo prevarajo, prevarajo zakone, itd. Položaj tujcev na Švedskem je zdaj precej 'klavrn'.

Se je precej poslabšal?

Ja, ja. To se pozna pri vseh priseljencih. Če govoriš drugačen dialekt, zdaj ljudje takoj reagirajo, dočim včasih tega niso opazili.

Govorite o tujcih, pa vendar vemo, da je v zadnjem času ogromno Slovencev dobilo švedsko državljanstvo. S tem so postali Švedi in na nek način ne bi smeli biti več tujci. Ali jih še vedno obravnavajo kot tujce ali ne?

O, še, še. Včasih je bila to navada pri Švedih, ko je bilo malo priseljencev in so

državljanstvo jemali predvsem Nemci ali Skandinavci. Potem so bili Švedi. Zdaj je tu drugače. Pri Švedih ni dodatnega vprašanja, kaj si. Kadar te vprašajo kaj si, si Šved. Kakšen narod! Oni ne poznajo naše narodnosti. Za njih je državljanstvo že narod. To so začeli razlikovati šele zdaj, ker to mora biti, ker nekdo iz Gambije ne more biti Šved.

Se pravi, da so pri popisih poleg rubrike državljanstva uvedli še narodnost?

Ne, niso še. Pač pa se to pojavlja v praksi. To je zdaj tako, da s tem, ko si dobil švedsko državljanstvo, še nisi Šved. To smo mi, Slovenci, že prej poznali. Dobro smo vedeli, da Italijan, ki je stanoval na ozemlju Slovenije ni Slovenec. Bil je Italijan, ki je imel slovensko državljanstvo. To je tudi pravilno.

Na Švedskem je ogromno priseljenkih etničnih skupin. Imajo Švedi do vseh teh skupin enak odnos ali bi jih morda lahko razvrstili po hierarhični lestvici, do katerih imajo boljši in do katerih slabši odnos? Kam bi znotraj tega umestili Slovence?

Slovence? Naši Slovenci se radi malo pohvalijo, da nas imajo Švedi radi, da Slovence poznajo, ampak to ni res. To je slaba tolažba nas Slovencev. Ravno danes sem v podjetju pil kavo, ko je prišla mimo sodelavka, ki je v službi toliko časa kot jaz in se pozna. Vprašala me je, kako je zdaj v vojni. Ona še danes ne ve, da sem Slovenec, čeprav sem ji že petkrat rekel, da sem Slovenec in da tam ni vojne. Imajo nas za Jugoslovane. Biti Jugoslovan pa je negativna oznaka za priseljenca na Švedskem. Švedi delijo tujce na, recimo, Skandinavce (Norvežani in Danci), Finci so že druga skupina, potem so pa ostali, pa ni važno kdo – že Nemci slabše stojijo. Ampak, če se natančneje izjasniš, če pogledaš Nemca in mene ali ostale Slovence, ki so svetlo-lasi in plavih oči, ni vidnih razlik. Veliko boljši položaj pa ima tretja skupina, to so Angleži. Pred Angleži kot nacijo imajo 'rešpekt' oz. pred Angleži in Amerikanci.

Kakšen imajo odnos do temnejše polti? So nižje uvrščeni?

No, malo nižje. Tukaj jim pravijo črnoglavci – to je podobno, kot bi rekel zamorc. Mogoče je odnos do njih za odtenek drugačen. Tudi odnos do južnoevropejca ali južnoameričana je za odtenek drugačen. Moram pa poudariti, da Švedi niso bili zlobni do tujcev tako, kot so na primer v drugih državah, kjer je narod do tujcev drugače razporejen. Čeprav se zdaj tudi tukaj pojavlja diskriminacija v podjetjih, ampak v to bi se morali bolj poglobiti, da bi razumeli. Švedi imajo tudi akademijo. Slučajno sem bil v Gävlu – tam, kjer sem bil – povabljen na ustanovitev državne institucije za priseljenca, ki so jih ustanavljali po občinah.

Kdaj približno je to bilo?

Tam enkrat sedemdesetega leta, se mi zdi. Povabljen sem bil prek sindikata. Povabili so me, če hočem biti zraven, ko bodo na komuni ustanovili priseljenški komite. V okviru tega smo imeli seminar, sestanek, na katerega je prišel predstavnik iz akademije znanosti. Z njim smo imeli pogovor. Pri tem ni vedel, da sem med ude-

leženci tudi jaz kot priseljenc. Od vseh udeležencev iz različnih komun sem bil namreč edini tujec. Takrat se je govorilo, koliko je na Švedskem priseljencev, koliko jih industrija in družba potrebuje, po pisarnah, komunala, državne institucije... Na Švedskem ni bilo dovolj domačih delavcev. Švedski otroci so takrat šli v šole namesto v delavnice in na ta delovna mesta so prihajali tujci, ki so zapolnili nastalo vrzel. Tu se pojavi vprašanje intelektualizma. V zvezi s to situacijo so na sestanku ljudje zastavili vprašanje in akademik je odgovoril, da ima Švedska dolgoletne, dvestoletne, izkušnje v teh vprašanjih in vedno so imeli Švedi prednost pred drugimi, četudi so bili drugi dobri. To pomeni, če išče delo deset Nemcev in en Šved, ki je za odtenek slabši od njih, ga raje sprejmejo, ker je Šved. S tem načinom se osebno sicer strinjam in ga razumem, sem pa v njem že videl, da je važno, kaj si. Recimo v Nemčiji ali v Ameriki ni važno kaj si, če si dober strokovnjak – strokovnost je pomembnejša od tvojega rojstnega kraja. Na Švedskem pa so na to precej gledali in po njihovih stališčih se je pokazalo, da je to v redu. Tudi Nobel ni začel delati na Švedskem – bil je Norvežan, rojen norveškimi staršem, četudi je bil rojen na Švedskem, v Stockholmu. V njegovi hiši živi Slovenec, Ljubljčan, ki je vzdrževalec te hiše. Nobel je bil torej otrok norveških staršev. Tu so zelo težko živeli. Pozneje so se preselili v Rusijo in v Baltiške države. Od tam se je sam spet vrnil nazaj. Ker je bil norveškega porekla je s tem povezan tudi način podelitve nagrade za mir. Ampak Švedi vsega tega ne vedo, oziroma ne vedo radi, tako kot veliko Slovencev ne ve za našega prvega Nobelovega nagrajenca, Preglja. Tega tukaj ni nihče vedel. Velikokrat smo se prepirali okoli tega.

Danes je položaj priseljenca na Švedskem precej žalosten, slab. Pa kaj hočemo, to pripada avanturi.

O vsakdanjem življenju na Švedskem in o razlikah med nekdanjim in današnjim načinom življenja sva že nekaj govorila. Lahko na kratko poveste, do kakšnih razlik je prišlo v vsakdanjem življenju od časa, ko ste prišli na Švedsko pa do danes?

Švedska se je precej spremenila. Ko sem prišel v Gävle, je bilo tukaj veliko poštenja. Kolesa niso bila zaklenjena, stanovanja niso bila zaklenjena. Orodje v delavnici ni bilo zaklenjeno, orodje smo zvečer na gradbišču lahko pustili nezaklenjeno. Česna se ni dobilo, pravzaprav si ga lahko dobil le v lekarni. Razlika je bila v hrani. Zelo malo je bilo zelenjave, česen je bil zdravstven artikel. Bral sem statistiko, da so Švedi v tistem času uvozili okoli 300 kilogramov česna, danes pa ga uvozijo okoli tisoč ton. Sploh ga v prehrani uporabljajo predvsem tujci, pa tudi Švedi so ga začeli uporabljati. Spremenilo se je še kaj drugega. Stanovanja so se žal zelo malo spremenila in se mi zdijo še enaka – delam v gradbeništvu in tako vem. Pri novih stanovanjih, ki jih delajo, so kuhinje opremljene. To je standardna stvar, ki sem jo opazil že ob prihodu in mi ni bila všeč, saj si nisi mogel sam izbrati opreme. Res pa je danes gradnja bolj enostavna, bolj trdna in dolgočasna. Gradbišča in industrija so bila včasih urejena. Bil sem navdušen nad tem, saj so bila naša gradbišča doma razmetana. Tukaj so bila urejena. Ko si dobil ključ stanovanja ali je začela delovati

tovarna, je bila tudi okolica urejena. Travnica je rasla, ko si dobil ključ. Danes je pa prav tako, kot je bilo pri nas takrat, ko sem prišel na Švedsko. Žico smo še vlekli pa so že vseljevali stranke v stanovanja. Še se spomnim, ko sem delal hotel pri nas, v Žusterni. Napeljavo smo še urejali, zidarji so še delali, kakšna fasada, pa pride avtobus, poln Nemcev, ki jih je pripeljal tisti cepec, ki je bil prej profesor matematike, potem pa je šel v turizem. Vprašal sem ga, kako je lahko pripeljal turiste v tak hotel. Tega še jaz ne bi naredil, ki sem v delovni obleki, ne pa tako izobražen... No, zdaj je do tega prišlo tudi tu. Na Švedskem se spreminjajo nekatere stvari na slabše. Razlog za to vidim v tem, da sta država in državni aparat kapitaliste toliko časa preganjala, da so počasi odnesli ves kapital ven in je zaradi tega padla krona. Investicij ni. Novih tovarn se na Švedskem ni gradilo že dvajset let. To se že pozna in se bo v prihodnosti še bolj poznalo. Vse več je malomarnosti in zanemarjenosti. Prej je bilo vse bolj urejeno. Če si prej rabil kakšen material in ti je bil obljubljen, si ga gotovo dobil. Zdaj pa je prišlo do takšne anarhije, kot smo jo imeli v šestdesetih letih pri nas in prav to sem sovražil – če smo se dogovorili, da bomo elektromotor poslali v Koper na pomorsko šolo, ga potem ni bilo tri mesece nazaj. Na Švedskem si pred leti dobil pokojnino, ne da bi te kdo kaj vprašal. Ko si bil star petinšestdeset let, nisi potreboval nobenih papirjev. Na dan, ko si jih dopolnil, si že dobil pokojnino. Danes se je vse spremenilo. Tudi ostalo je slabše. Avtobusi niso točni. V tridesetih letih, kar sem tukaj, se je veliko spremenilo in žal na slabše, ni prišlo do potrebnega razvoja, ampak do stagnacije ali celo nazadovanja. To vidimo, če gledamo Norveško, Finsko, Dansko, to je države, ki napredujejo s časom, Švedska pa nazaduje.

Kaj pa švedski jezik? Ste potrebovali dolgo časa, da ste se ga naučili?

S švedskim jezikom imam še danes težave, ker sem se ga učil sam. Nikoli nisem bil na nobenem tečaju ali v švedski šoli, izjemoma takrat, ko sem opravljal izpit za dovoljenje za dvigala, da lahko dvigalo sam sestavim in priključim. Ta izpit sem opravljal en teden. Dobil sem obrazce z vprašanji in odgovori: da, ne ali srednja možnost. Ali recimo koliko metrov, amperjev, voltov, kolikšna dimenzija... Na ta način sem opravljal ta izpit. Če bi me tam spraševali, ne bi mogel odgovoriti. Pri pisanju pa ni bilo toliko težav, sploh ker je to tehnični jezik, formule, medtem ko izpita govorno ne bi opravil. Na izpitnih listih je bilo prvih 160 vprašanj, in če jih 30 nisi odgovoril, si izpadel, potem pa se je nadaljevalo.

Ali danes, po tolikem času, še vedno bolj obvladate slovenščino kot švedščino?

Seveda, seveda. Švedščine sploh ne obvladam. Razumem sicer jo, lahko berem, a ko govorim, imam močan naglas. Švedske slovnice se pa tako nisem nikoli učil. V šolo nisem šel, ker je takrat, ko smo mi prišli, za tujce ni bilo, pozneje pa ni bilo več časa. Pozneje, čez nekaj let, je tisti, ki je prišel na Švedsko in dobil dovoljenje za bivanje, lahko obiskoval 200 ur pouka švedskega jezika. Takrat sem bil že v službi, na terenu, in nisem imel časa, četudi bi imel to pravico. Poleg tega pa tudi nisem

potreboval boljšega znanja jezika. V službi nisem imel ambicij, da bi napredoval. Naša, slovenska kolonija na Švedskem, se ne more kaj veliko pohvaliti, da smo napredovali v službah. Sam bi s svojo izobrazbo in vestnostjo pri delu doma lahko bil vodja delavnice ali vodilni rajonski monter v nekem tujem podjetju. Torej mislim, da na Švedskem nisem napredoval, sem pa vsaj to zadržal. Večini naših Slovencev ni uspelo zadržati niti tega, kar so bili doma. Slovenci, ki so prišli na Švedsko, so v glavnem rokodelci, malo je takšnih, ki so imeli težave v šoli ali so se izognili vojaščini, kakšnih posebnih intelektualcev pa ni bilo. Tisti, ki so imeli boljšo izobrazbo in so prišli na Švedsko, pa so jo morali tukaj obnoviti oziroma potrditi. Mislim, da je v Stockholmski koloniji samo eden med Slovenci, pa še ta bi bil veliko uspešnejši, če bi bil Šved. Bilo je tudi nekaj zdravnikov. Vem za zdravnika iz Ljubljane, ki je tu dobil nezanimivo delo, bil je šef klinike za alkoholike – Šved, ki hoče imeti kariero, takšnega dela ne sprejme. Še bi našli podobne primere, a bi jih morali obravnavati posamično. Če govorimo resnico, se ni kaj hvaliti. Tudi če si imel narejeno srednjo šolo, si jo moral potrditi. Tisti, ki so se na Švedskem dodatno izobrazili, so lahko napredovali, to je, da bi se pa drugače uveljavili v družbi ali v službah, to pa ne.

Se vam zdi, da so finančno gledano Slovenci v povprečju dobro situirani, povprečno, slabo? Povprečno, vsaj večina. So pa varčni. Nimamo primerov kakšnih finančnih uspehov, kot na primer pri ostalih južnoevropskih narodih, Italijanih, Špancih, Grkih, Srbih, Hrvatih. Finančno so bolj uspeli z raznimi svojimi manevri kot pa Slovenci, ki so marljivi delavci. Pri nas je ugleden Slovenec tisti, ki gre zjutraj v službo, pride domov ob dveh in potem še doma malo dela na vrtu. To je ugleden Slovenec, ne pa tisti, ki si je nekaj ustvaril – tistega potem že ogovarjamo.

Kaj mislite o tem, da so Slovenci, sploh na stockholmskem področju, razpršeno naseljeni, medtem ko vemo, da so ostali jugoslovanski narodi na Švedskem naseljeni strnjeno, v getu – tudi tukaj v Stockholmu?

Ja, drugi so bolj strnjeni. Veste, Slovenci smo bolj individualni. Nismo nikoli odvisni eden od drugega. – mi boš 'zrihtal' kakšno delo, mi boš 'zrihtal' kakšno stanovanje... Mi si to uredimo sami, vsak zase in nismo potem tako odvisni od drugih. Nismo bili v skupnosti, kot recimo drugi jugoslovanski narodi, ki so bili. Med seboj so si pomagali in posledica tega je, da so se naseljevali v bližini. Prav tako so že priseljeni pripeljali sorodnike, prijatelje, Slovenci pa ne.

Katere časopise berete običajno, vsak dan – mislim tako švedske kot slovenske?

Švedsko časopisje preberem vsak dan in to dva, tri časopise. Največkrat pa švedske »Dnevne novice«, potem »Ekspres« ali »Večerni list« in švedski dnevnik. Naših, slovenskih, pa ne berem več. Veste, tu slovenskih časopisov ne dobiš, če na njih nisi naročen. Nekaj časa se jih je dalo dobiti. Zanimivo je, da so pred desetimi leti v Stockholmu prodajali Nedeljski dnevnik ali pa Delo. Takrat je v Stockholmu in

okolici živelo približno petsto Slovencev. Vedno sem vzel Nedeljski dnevnik, Delo pa sem kupoval tiste dneve, ko sem bil v Stockholmu. Pozneje mi je prodajalec v trafiki dejal, da ne bo več prodajal slovenskih časopisov, ker jih dobiva smo še pet, kupita pa ga le še dva. Danes Slovenci na Švedskem dobivajo časopise le, če so nanje naročeni, v prosti prodaji pa se jih ne dobi več. Za švedske razmere je tu zelo malo Slovencev. Sam velikokrat dobivam časopise od drugih ljudi, v preteklosti prek Ljubljanske banke, dokler je imela še poslovalnico tu, pa od Adija Golčmana. On dobiva časopise od doma in jih da naprej svojemu prijatelju, nato pa jih dobim še jaz. Sicer so stari, ampak jih preberem.

Kaj bi danes rekel o sebi – ste Slovenec ali Šved?

Slovenec!

Kaj pa švedski del, saj vendar že kar nekaj časa živite na Švedskem? Ste prevzeli kaj švedskega načina življenja?

Ne. Nisem nič.

Se pravi, da nimate problemov s kakšno razpetostjo med Švedsko in Slovenijo?

Ne. Sem sto odstoten Slovenec. Recimo, švedsko življenje, družbo obvladam, znam se obnašati kot Šved, da bi se pa počutil, da sem Šved, to pa ne. Že od vsega začetka nisem imel recimo švedskih prijateljev. Pa ne zaradi diskriminacije. Opazil sem, ugotovil sem, da tvoj ugled raste, če imaš zanimive prijatelje. Ker sem bil sam iz neangleške države, sem videl, da za Švede nisem zanimiv in zato svojim delovnim prijateljem nisem delal težav oziroma jim skušal pokvariti ugleda s tem, da bi se z njimi družil v privatnem življenju. To so tudi znali ceniti. Naši, Slovenci, so velikokrat naredili napako, ko so jih vabili k sebi. Hodil sem v kino, teater, gledal sem televizijo. Švedska ni moja, Švedi me ne sprejemajo, ne morem se enakopravno boriti za nobeno stvar. Pri nas, če sem v gostilni ali na cesti, se lahko z drugim Slovincem skregam, ker sva na isti ravni, tukaj pa vem, da nismo na isti ravni, čeprav nisem še nikoli vrgel ogrizka na cesto... Vseeno mi je kar lepo, ker sem Slovenec.

Razmišljate mogoče o vrnitvi?

Seveda, seveda. To že ves čas razmišljam.

In kdaj naj bi to bilo? V bližnji prihodnosti, pozneje...?

Ja, ko se bom upokojil. Pred tem ne morem oditi. Sam bi že odšel, če bi mi doma priznali delovno dobo. Tako pa moram počakati, da to dočakam na Švedskem, saj imam v Sloveniji le dvanajst let delovne dobe.

Ste predsednik slovenskega društva v Stockholmu. Lahko na kratko opišete svoje delo pri društvu: kdaj ste začeli v društvu delati, kdaj ste postali predsednik...?

V Stockholm sem prišel 1977. leta. Takoj takrat sem začel aktivno delati v slovenskem društvu. Prej sem že bil enkrat podpredsednik. Sledila je desetletna vrzel, ker sem veliko delal na terenu. Pred petimi leti pa sem spet začel z aktivnejšo udeležbo. Prav v tem času so se začeli denarni problemi. Pred tem so društva dobivala denarno pomoč od skupnosti. Potem se je to postopno zmanjševalo in na koncu je bilo društvo pred propadom. S takimi problemi ljudje izgubijo voljo do dela. Takrat so bili navajeni že malo profesionalnih odnosov in so bili za svoje delo plačani. V krizi to ni bilo več mogoče. Takrat sem prevzel funkcijo predsednika. Zdelo se mi je, da bi se še vedno lahko malo srečevali, to potrebujemo, pa tudi družabno življenje v društvu mi je všeč, čeprav delam zastonj. Lahko smo marljivi, veliko lahko naredimo in nobene nevoščljivosti ni, saj je delo vseh zastonj. Za ta način sem se vedno zavzemal. In pred časom, ko je društvo dobilo veliko denarja in so se delile nagrade in se je delo plačevalo, se s tem nisem strinjal. To mi ni bilo všeč. Ta denar bi lahko porabili za kaj drugega, za druge društvene dejavnosti.

Se spomnite časa osamosvajanja Slovenije, kako je bilo takrat v društvu? Ste že bili predsednik društva?

Predsednik še nisem bil. To funkcijo sem prevzel pozneje. V tem času smo imeli še svoj dom. Predsednik nisem bil, bil pa sem aktiven. Tisti čas smo bili zelo aktivni. V društvu smo se velikokrat srečali. Najbolj me je navdušilo, ko sem videl, da so bile za osamosvojitve Slovenije ženske in to tiste, od katerih ne bi kaj takega nikoli pričakoval. Nastopile so zelo energično in odločno. Moški pa so bili zelo previdni. Veliko jih ni verjelo v uspeh in so se bali sankcij, ki bi jih doletele, ko bi se naslednjič vrnili domov v Slovenijo. Tega so se bali. Pa ne samo Slovenci. V tem času so se tega bali vsi Jugoslovani. Bali so se, da bi se politično zamerili in da bi bili pozneje deležni sankcij. Tako se je pokazalo, da so ženske odločne. Tudi tiste so se takrat pojavile med nami, ki drugače niso hodile v klub. Mnogi so prišli, večina pa je bila bolj previdna. Čeprav so se udeleževali manifestacij se je videlo, da niso odločeni. Šli so, ampak tako, kot bi šli v klavnico. Šli pa so, vendar ne s tistim zanosom.

Iz zapisnikov sestankov društva se vidi, da ste imeli v tem času v društvu razne akcije za pomoč Sloveniji.

Ja, res je. Pomoč in to, to so druga vprašanja. Bolj bi rad izpostavil reakcijo ljudi na dogodke. Saj veste, mi smo dol hodili v šole, bili tako vzgojeni in se tukaj na Švedskem nismo tako razvijali, kot so se ljudje dol. Nismo doživeli politične prenovitve. Tukaj se ni pojavljala. Še vedno smo bili Titovi pionirji, čeprav smo bili proti komunizmu, ga organsko nismo prenesli v šolah, ampak to velja tudi za moje sošolce, ki niso odšli v tujino. Janez ali Tone, ki je v Stockholmu in komunizma ni maral, se je vseeno obnašal prav tako kot Ribičič, od Mitje sin, kako mu je že ime. Tako se

pač obnaša, ker smo prišli iz istih šolskih klopi. Sam sem iz družine, ki jo je komunizem vedno tepel.

Kadar so bile manifestacije, je bilo veliko ljudi strah. Mene ni bilo. Mene ni bilo nikoli strah, saj sem vedel, da se bom že kako 'ven zmazal'. Res se nisem bal.

V tem času je baje tudi veliko Slovencev zaprosilo za švedsko državljanstvo?

Da. Veste zakaj so pa v glavnem zaprosili za švedsko državljanstvo? Mi Slovenci, ki smo bili Jugoslovani, bi že zdavnaj imeli raje kaj drugega, kot pa jugoslovanski potni list. Veliko prej. Ampak vprašanje, ki je bilo tukaj, je bila pokojnina. Veliko Slovencev je upokojenih ali pa dobivajo socialno pomoč in takrat je prišlo do nevarnosti, da to izgubijo. Že kot jugoslovanski državljani nismo imeli ugodne konvencije, zdaj pa še toliko ne. Marsikateri Slovenec je bil tako prisiljen, da vzame švedsko državljanstvo. Veliko jih je zamenjalo državljanstvo iz čisto praktičnih razlogov, ne zaradi česa drugega. Zadovoljni smo, ker naš prvi slovenski ambasador tukaj, g. Vajgel, to razume in prav tako uslužbenci ambasade. Na ambasadi niso birokratsko razpoloženi do teh ljudi in jim pomagajo. To moram pohvaliti. Naredijo, kar morejo, da dol kaj uredijo, kaj pospešijo, da so dvojna državljanstva... Švedsko državljanstvo, ki ga ima Slovenec, ga ima v glavnem zaradi pokojnine ali kakega drugega praktičnega razloga. Če pa bi prišlo do tega, da bi morali izbirati med švedskim in slovenskim državljanstvom, bi verjetno izbrali slovensko in vrnili švedsko.

Zdaj bova malo zamenjala temo pogovora. Koliko je po vaši oceni Slovencev v Stockholmu? Kakšno oceno imate v društvu?

Nekaj čez dvesto Slovencev. V društvo pa jih prihaja manj, še polovica ne. Slovenci v Stockholmu so razpršeni in imajo svoje zadeve. Težko je priti na zbirališča.

Nekajkrat ste že omenili, a naj vas vprašam še enkrat, kako se je in kako se zdaj financira društvo Slovencev v Stockholmu?

Dokler je bila Jugoslavija, so društvu denar nakazovale švedske družbene organizacije. Dobivali smo denarno podporo in to preko Jugoslovanske zveze. Pravzaprav je denar dobila Jugoslovanska zveza in potem dala določeno vsoto Slovenski zvezi. Potem pa smo dobili tudi lokalno pomoč, npr. direktno od občine podporo za stanarino, da smo plačali prostore, kjer smo imeli dom ali za gretje. To so potem ukinili – najprej je pomoč ukinila občina. Potem je razpadla Jugoslavija in je bila ukinjena še pomoč preko Jugoslovanske zveze. Od takrat smo do letošnjega leta preživeli samo iz svojega denarja, kar smo zbrali na srečelovu. Izgubili smo prostore doma. V tem času nam je dal Viktor na voljo svoje prostore, ki jih ni treba plačevati. Na srečelovu smo zaslužili recimo 2000 kron, najemnina za dvorano bi znesla okoli 1500 do 2000 kron in nič nam ne bi ostalo. Tako pa nam je ostal ves denar, ker nam ni treba plačevati najemnine. Zdaj se nam je nabralo že nekaj denarja in bomo za martinovanje dobili orkesterček. Ko je razpadla Jugoslavija je

morala Slovenska zveza zaprositi za samostojno članstvo v švedskih organizacijah in uradno priznanje. Na Švedskem to traja dve leti – najmanj dve leti se mora organizacija obdržati in imeti tisoč članov. Tudi pozneje moraš obdržati članstvo. Če članstvo pade pod tisoč, izgubiš podporo države. V dveh letih torej nismo dobili od švedskih institucij nobene denarne pomoči. Druga slovenska društva po Švedski je to zelo prizadelo in življenje je precej zamrlo, v Stockholmu pa smo se kar obdržali po zaslugi g. Viktorja Škrinjarja, ki nam je dal na razpolago svoje prostore v lokalni in nam včasih tudi denarno pomagal. Poleg njega so denar prispevali še nekateri posamezniki.

Vendar se, po zadnjih informacijah, ki sem jih slišala na sestanku vašega društva, obeta, da se vam bo denarno stanje izboljšalo.

Ja, res je. Slovensko zvezo so po dveh letih uradno priznali in s tem tudi slovenska društva. Prav zdaj smo dobili vsoto, s katero bomo lahko malo zadihali. Spet bomo lahko imeli skupne sestanke in pokrili stroške udeležencev za spanje in gorivo. Kakšnemu društvu bo mogoče potrebno nameniti zagonska sredstva ali kaj takega. Mislim, da se bo to precej poznalo.

Poleg vašega društva so v okviru Slovenske zveze še ostala slovenska društva. Kakšni so stiki, povezave med društvi Slovencev na Švedskem?

Povezava? Ja, to gre vse bolj prek Slovenske zveze, v katero smo povezani. Stiki gredo prek predsednikov in članov v posameznih odborih, ki imajo vsako leto sestanek, dva.

Kakšna je organizacija? Slovenska zveza je sestavljena iz predsednikov posameznih društev ali kako, imate delegate...?

Slovenska zveza ima občni zbor, kamor so vabljeni predvsem predsedniki društev in eden ali dva člana upravnih odborov. Občni zbor potem izvoli predsedstvo, upravni odbor Slovenske zveze in ni nujno, da so vanj izbrani predsedniki posameznih društev. Sam sem podpredsednik Slovenske zveze in predsednik društva v Stockholmu, ampak lahko bi bil tudi samo član upravnega odbora društva. Za to, da imaš funkcijo v Zvezi ni pogoj, da moraš biti predsednik društva.

Kako pridejo informacije s Slovenske zveze oz. sestankov upravnega odbora do društev?

Informacije dobimo pisno ali po telefonu od članov upravnega odbora društva, ki so v Zvezi. Te informacije odbor društva potem posreduje naprej ostalim članom društva. Ta način dela je učinkovit in dobro deluje na Švedskem, ki je velika država. Tu se težko srečujemo, telefoni so dragi in Slovenska zveza kot krovna organizacija je nujna.

S to strukturo je povezano tudi financiranje posameznih društev slovenskih izseljencev na Švedskem. Po katerih kriterijih Slovenska zveza deli denar, ki ga prejme od švedskih institucij? Glede na število članov, po aktivnosti..?

Glede na število članov. Članarina, ki jo zbere posamezno društvo, gre na Slovensko zvezo. Zbrana članarina mora biti na vpogled švedskim institucijam, tam se jo prijavi. Potem od njih dobimo podporo in njena višina je odvisna od višine zbrane članarine. Mimo tega lahko zaprosimo švedske institucije za dodaten denar še za posamezne projekte. Pred kratkim smo zaprosili za projekt o diskriminaciji in dobili 30 000 kron – cela Slovenska zveza. Vendar moram poudariti, da je to nova stvar. Šele štirinajst dni je, odkar smo dobili prvo denarno dotacijo. Tako smo se na sestanku upravnega odbora Slovenske zveze dogovorili, da bomo namenili denarno pomoč društvom, ki jo potrebujejo za oživitev dejavnosti in to po 50 kron na člana, ki je že vplačal članarino društvu. Skušali bomo oživiti delo pevskega zbora v Stockholm in če bo to uspelo, se bo dalo tudi po tej poti zaprositi za denarno pomoč. Isto velja za Göteborg ali Malmö ali za kakšen drug kraj in ne samo za pevske zборе, tudi za folklorne skupine.

V Stockholmu deluje tudi uredništvo Našega glasu. To naj bi bil sicer časopis vseh slovenskih društev, vendar imam občutek, da je Naš glas najbolj povezan s stockholmskim društvom, ker ste pač v istem mestu in ste hkrati zelo oddaljeni od ostalih društev.

Ja, je tako. Naš glas je last Slovenske zveze. Že prej je bil. Finančno pomoč od švedskih institucij pa je Naš glas prej dobival ločeno od društev. Nekaj denarja je dobival v obliki naročnine tudi od Slovenske zveze (Koordinacijskega odbora) in slovenskih društev, druge podpore pa društva niso dajala. Letos je denar dobila Slovenska zveza, medtem ko ga Naš glas ni in ker je Slovenska zveza lastnik Našega glasu je povsem razumljivo, in bilo je tudi soglasno sklenjeno, da se denar nameni za časopis. Redakcija Našega glasu je v Stockholmu, ker je, finančno gledano tako poslovanje najcenejše. Ta povezanost je tudi posledica tega, da je bil Naš glas v začetku časopis Stockholmskega društva. Sicer bi bil slovenski časopis lahko tudi drugje. Tudi v Göteborgu so ljudje, ki znajo pisati in delajo v tiskarnah, ampak zaenkrat je uredništvo še v Stockholmu. Od drugje še ni prišlo do konkurence, ki bi ga ogrožala. Bilo bi pa mogoče čisto v redu, če bi pričel izhajati še kakšen časopis. Kar se tiče dopisovanja članov drugih društev v Našem glasu moram povedati, da sem slišal pritožbe, ker prispevke pišejo predvsem ljudje iz Stockholma. To se vidi tudi iz prispevkov.

V preteklosti se je v povezavi s Slovenci na Švedskem v Sloveniji uveljavil termin zdomci ali delavci na začasnem delu v tujini. Kako bi to komentirali?

Eno ime smo pač morali dobiti. Z nečim so nas morali poimenovati. To so potem uporabljali mediji, pa tudi ljudje.

Se vam zdi ta termin potreben. Mislite, da se Slovenci na Švedskem bistveno razlikujejo od slovenskih izseljencev v Ameriki, v Avstraliji, ...?

Amerika in Avstralija sta bolj izseljenski področji. Iti tja je večji korak, ker se je težje vrniti nazaj.

Zakaj?

Je bolj oddaljeno. Veste, mi s Švedske lahko hitreje pridemo nazaj, čeprav čas naredi svoje in ti prekriža račune.

Če pogledate svojo generacijo, lahko vidite, da jih je veliko, ki so na Švedsko odšli za dve leti, pa so še danes, po tridesetih letih v tujini.

Ja, v glavnem smo prišli za eno ali dve leti. Potem smo pa ostali. Mislim, da je to še bolj značilno za Švedsko. Tu se ni dalo nikoli toliko zaslužiti, kot v ostalih evropskih državah, Nemčiji, Švici ali Holandiji. Vsota, ki jo zaslužimo, je na prvi pogled velika, a kaj, ko je neto nizek. Prihodek je bil veliko nižji, kot je pisalo na papirju, ker so bili davki tako visoki. Prav tako so bili življenjski stroški veliko višji kot v ostalih državah. Tudi potovanja domov so bila draga in malo je bilo prekupčevanja oziroma, ne vem kako bi se izrazil... Če si živel v Nemčiji in si doma delal hišo, si vedel, kaj potrebuješ, pa si to kupil v Nemčiji. Te stvari so bile na Švedskem veliko dražje, pa tudi nisi mogel toliko odpeljati s seboj. In to se je zelo poznalo. To nas je oviralo. Oddaljenost je že nas na Švedskem ovirala, kaj šele v Ameriki. Če bi hotel velik 'lesteneč' pripeljati iz Amerike, bi nujno potreboval ladjo. S Švedske so recimo nekateri vseeno vozili samokolnico – na strehi avtomobila. Iz Amerike ali Avstralije za to potrebuješ ladjo – ta razlika je, povezana z možnostmi za tovarjenje. Ampak v primerjavi z Nemčijo na Švedskem nisi mogel zaslužiti toliko denarja, kot si ga v Nemčiji. To sem videl že v začetku. Dela je bilo ogromno. Lahko bi delal šestnajst ur na dan. Ampak, če si delal šestnajst ur na dan, je pri obdavčitvi nadura načela osnovo plače. Se pravi, da se ni splačalo delati. Prav tu so Slovenci doživeli nesporazum. Zagnali so se v delo, naslednje leto pa so morali plačati še razliko v davku. To je bila tista prepreka, da bi veliko zaslužil. Socialna uravnilavka skozi davčno politiko.

Se vam zdi, da so na ta način Švedski onemogočali prekomerno bogatenje posameznikov?
Ja, se strinjam.

Je še kaj, kar je za Slovence na Švedskem zelo pomembno, pa sva midva izpustila?

Socialno vprašanje. Ko boste srečali več Slovencev, boste lahko opazili, da je mentalna svežina precej klavrna. Sam sem opazil, da je od Slovencev, ki jih sam poznam, le malo ljudi takih, ki so imeli to mentalno higieno, da niso psihično zamrli. To je pri Slovencih zelo pomembno, pa ne samo pri Slovencih.

Lahko malo bolj opredelite, kaj mislite s pojmom mentalna higiena?

Mentalna higiena. Poglejte, Slovenci smo bili preveč zaprti. Kot človek potrebuješ neko pomembnost v družbi, priznanje. Tega Slovenci na Švedskem niso doživeli, ker so bili nepomembni. Mi, če smo se srečali v Ljubljani in je Francel rekel, da BMW porabi deset litrov bencina, smo mu vsi verjeli. Francel je tako rekel in tako je veljalo. Če kaj takega rečeš tukaj, pa ni pomembno, ker si tujec. To bi moral

povedati Johanson, Swenson. Veste kaj hočem reči – nepomembnost našega sodelovanja, naše sodelovanje v družbi je nepomembno. To človek podzavestno občuti, se zapre vase in ni več, kar je bil. Postopno se počutiš zatrtga in zakrkneš. Nisi nesrečen, ampak veliko jih je, ki imajo pozneje psihične probleme, ki so posledica tega položaja.

Je to ljudi, ki so bili v Sloveniji uspešni, bolj prizadelo?

Za njih je bilo to huje, seveda. Vendar je na Švedsko prišlo več polkvalificiranih ljudi in rokodelcev, kot pa ljudi, ki bi hoteli tu intelektualno napredovati, se izobraževati. Predvsem je bil glavni namen zaslužiti. Sredi šestdesetih let je bila Švedska še gospodarsko uspešna. Zaslužilo se je boljše kot v Nemčiji. Že po dveh letih pa se je začelo slabšati. Potem je Švedska dolgo let živela na stari slavi. V papirnici, kjer sem delal, je šel v pokoj knjigovodja. Pri tem je organiziral seminar za radevedneže. Govoril je o železarnah, papirnicah in njihovi industriji. Razlagal je, kako je Švedska naredila karkoli, vse za denar, ki so ji ga ponujali, ker je bila Evropa razbita in ni bilo konkurence. Poglejmo primer. Balo papirja, ki danes stane 3000 kron, takrat pa je po naših izračunih stala 800 kron – to je pet ton težka bala papirja – smo naložili na vlak za evropsko tržišče. Krasen zaslužek. V Evropi so Holandci za balo ponujali 1000, Belgijci 2000, Nemci 3000, Španci in Italijani pa že po 7000 kron. Švedski koncern si je takrat nabral toliko denarja, da se je ustanovil poseben finančni fond. Delavci v papirnicah so imeli takrat povprečno plačo od pol do ene krone. Glede na dobiček bi lahko imeli po 12 kron. Razlika v teh 11,5 krone na uro zaposlenega v tej tovarni, ki je imela 3800 zaposlenih štiriindvajset ur na dan, kot delajo papirnice – 11,5 krone na uro na 3800 zaposlenih in štiriindvajset ur na dan, koliko je to enega denarja... Ta denar so dajali v fond za slabše čase, za čas krize, ko bi morali znižati cene. Ker pa kriz dvajset let ni bilo, denarja ni bilo treba izplačati. Banke so zahtevale, da se ta denar investira. V naši papirnici je bilo to toliko denarja, da bi takrat lahko imeli vsi delavci še enkrat višjo plačo pa deset let tovarna ne bi imela problemov. Vendar so kapitalisti denar investirali drugam, ven iz države, na različne načine. Vprašal sem, zakaj niso delavce plačali vsaj pet kron na uro. Odgovor je bil, da je bila takrat razlika med švedskim delavcem in npr. delavcem v Nemčiji, že tako izredno velika, saj so marsikje ljudje delali zastonj, na pol udarniško, tam konec petdesetega leta.

Prav tako sem na seminarju izvedel – ta človek, ki nam je to pripovedoval, je bil višji uradnik – da so med vojno, leta 1944., po odpadke in drug material prihajale nemške ladje, ker so to potrebovali kot dodatek za smodnik. Ta material je bil plačan 13 mark za kubik v zlatu. Ta plačila so bila vsa v zlatu.

Spomnila sem se še enega vprašanja. Omenili ste, da imate med Slovenci veliko prijateljev. Imate mogoče kakšnega prijatelja iz mešanega zakona, ki je poročen s Švedinjo? Kakšne so kaj izkušnje mešanih zakonov?

Zelo negativne izkušnje. To ni šlo nikoli skupaj. Tisti fantje, Slovenci, ki so zadržali

tak zakon, so morali precej potrpeti, veliko več, kot pa v normalnem zakonu. Slovenec in Švedinja ne gresta skupaj. Lažje je za Slovenko in Šveda.

Je več primerov, da so se zakoni ohranili, če sta bila poročena Šved in Slovenka?

Ja, je pa zanimivo, da je bilo več Slovencev poročenih s Švedinjam kot pa Slovenk s Švedi. Zdi se mi, da Slovenke Švedov niso marale. To se mi zdi čisto tako, kot sem sam opazoval. Bolj so se fantje odločali za Švedinje, ker Slovenk ni bilo veliko in ni bilo izbire, fantov je bilo več. V mešanih zakonih so težave. Možje, ne da so morali potrpeti, ponižati so se morali, če so hoteli obdržati zakon. To dobro poznam. Sam tega nisem izkusil, a vem, poznam primere, o katerih ne bi govoril, ker s tem lahko človeka prizadeneš. Poznam primere, ko je bil mož zatiran prav zato, ker je prihajal iz nezanimive nacije.

Mislite, da je razlog v nacionalni pripadnosti ali pa imajo morda Švedi povsem drugačen način življenja, da imajo moški v švedski družini povsem drugačno vlogo kot v slovenski in je tu razlog razlik?

Ne bi rekel. Tudi življenje v Sloveniji je različno. Kmečki način življenja je povsem drugačen od meščanskega – tukaj sta si bolj podobna. Mislim, da so vse težave izhajale iz tega, ker je bil iz nezanimive nacije in je ženi v družbi na nek način znižal ugled. Švedinje, ki so se poročile s tujci, razen tiste, ki so se poročile z Angleži in Američani, ter v zakonih, ki so se obdržali vse do danes, so bile ženske iz nižjih socialnih slojev ali s slabim ugledom. To velja še danes. Ženska iz nižje socialne skupine si iz določenih razlogov ni mogla najti moškega med svojimi in se je poročila s tujcem. Velikokrat tudi nalašč, pravilom navkljub, kot upor. Vsaj tako opažam sam in imam takšno mnenje. Sam sem bil poročen, sem ločen in zdaj živim v 'nespodobnem' razmerju, kot mi je dejala stara mama.

Imate kaj otrok iz prvega zakona?

Ja, imam, sina, ki živi v Nemčiji. Žena pa je na Švedskem.

Kako je sin odšel v Nemčijo?

Kot študent se je spoznal z bodočo ženo, Nemko, in ko je doštudirala je prišla na Švedsko. Tu sta se poročila, vendar žena ni mogla najti ustrezne zaposlitve in tu ni videla prihodnosti. V Nemčiji so ji ponujali službo, dobivala je vabila... tako sta se po treh letih odločila, da bosta poizkusila v Nemčiji. Tam sta zdaj že osem let in sta se že kar ukoreninila.

Je sin zahajal v slovensko društvo? Govori slovensko?

Ja, dobro govori slovensko. Doma smo se vedno pogovarjali slovensko. Tudi zdaj se pogovarjava samo slovensko. Prav tako obiskuje Slovenijo, gotovo vsako leto enkrat. Že prej, kot otrok in zdaj, z družino. Včasih se v Sloveniji srečamo ali pa gre tja tudi sam, brez mene.

Pogovor je bil dolg, potem pa sva odšla na kavo in nadaljevala s pogovorom do 21.00. Po tem sem odšla v svojo sobo. Seveda, nujno si moram zapisati utrinke dneva in nekatere informacije, da jih ne bom pozabila:

- 1984/85 se je pojavil časopis Svobodna misel, ki ga je urejal Marjan Kramaršič.
- Od 28.2. do 1.3.1987 je bil seminar, ki ga je organiziral Koordinacijski odbor slovenskih društev na Švedskem. Med drugim je Mihaela Barišič vodila diskusijo na temo 'Kako ohraniti jezik, identiteto in kulturo?'
- 1987 je Zavod za šolstvo organiziral seminar za učitelje
- Še en seminar naj bi bil 24. in 25. marca 1990 v Olofströmu.
- 10. maja 1988 je Milo Guberinič v Jugoslovanskem listu povzel diskusijo o Jugoslaviji. V arhivu je zapisnik s pripombami na diskusijo.
- Po društvenih podatkih je na seznamu članstva za leto 1991. 197 članov, za 1992. 136 članov, za leto 1989. pa 190 članov.
- Utrnila se mi je ideja za naslov knjige, ki jo izdajam: 'Ko tujina postane dom'. Tem ljudem je tujina postala dom in nekdanji dom jim postaja tujina.

Torek, 26.9.1995

Danes sem šla v lov za knjigami. Celo dopoldne sem hodila po knjigarnah. Našla sem nekaj gradiva, a ne preveč. Še bom morala iskati. Po kosilu sva z Viktorjem posnela pogovor.

Vaše ime in priimek?

Ime mi je Viktor, pišem se pa Škrinjar. Doma sem iz Javornika pri Jesenicah. Zdaj sem že več kot dvajset let na Švedskem.

Koliko ste stari?

Rojen sem 22. decembra 1941, se pravi, da sem star triinpetdeset oz. bom štiriinpetdeset let.

Kakšen poklic opravljate?

Zadnjih pet let sem lastnik restavracije. Pred tem sem opravljal več drugih del. V Sloveniji sem se najprej izučil za kovinostrugarja, potem sem ob delu hodil v tehnično šolo, tri leta, in je nisem dokončal, ker sem prej 'podričal' v svet. Ko sem prišel na Švedsko, je bilo moje prvo delo v restavraciji. Z miz sem pobiral pladnje in krožnike. Takrat še nisem znal jezika. Delo je bilo zelo primerno zame, saj mi ni bilo treba kuhati doma, ker sem se lahko najedel v restavraciji. To je zelo pomembno. Takrat sem bil mlad in sem veliko pojedel. Rabil sem veliko energije, denarja pa nisem imel. Tako je bilo na začetku. Potem sem se naučil malo kuhati in sem lahko pomagal v kuhinji. Naučil sem se strežbe in potem sem dolgo let delal po različnih restavracijah kot natakar. Postopno sem napredoval in vse več zaslužil in

s tem tudi več privarčeval. Hodil sem tudi na dopuste. Na koncu je prišlo do tega, da sem se poročil in skupaj z ženo sva kupila restavracijo.

Omenili ste, da ste poročeni. Imate družino, otroke?

Imam zelo veliko družino. Oženil sem se, ko sem bil star šestinštirideset let. Potem se mi je na vsake dve leti rodil otrok. Najprej hčerka, ki ji je ime Nicole in je stara sedem let, potem druga hčerka, ki ji je ime Michael in je zdaj stara pet let. Sledil je sin, ki mu je ime Leopold – po mojem očetu – in je star tri leta.

Je po vašem mnenju vaš osebni dohodek nizek, povprečen ali visok glede na povprečno švedsko življenje?

Moj osebni dohodek je bil vedno zelo povprečen. Mogoče malo višji.

Kakšno življenje vam zagotavlja: skromno, normalno, ugodno?

Normalno ali celo ugodno.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

Na Švedsko sem prišel že konec avgusta leta 1962.

Koliko ste bili takrat stari?

Takrat sem bil star enaindvajset let.

Lahko poveste kaj o vzrokih izselitve? Zakaj ste odšli na Švedsko?

Vzroki! Ja, ko sem bil star enajst let, sem ležal na hrbtu in gledal v nebo in takrat sem se odločil, da bom življenje na zemlji skušal izkoristiti na ta način, da bom poskušal čim več videti. To misel sem počasi gojil. Ko sem bil star enaindvajset let sem se odločil, da jo 'podričnem' od doma. Ne zaradi denarja, ne zaradi politike, ampak zato, da bi videl čim več sveta. Bil sem mlad. Nazaj, domov, še vedno lahko prideš, mlad ali star.

Se spomnite svojih občutkov, ko ste prvič stopili na Švedska tla?

Na vsak način imam v spominu še vse tiste občutke in nikoli ne bom pozabil tega. Takrat, ko sem šel od doma, sem šel s praznim nahrbtnikom in brez denarja. Do meje sem šel peš – iz Javornika do Trbiža v Italiji. V Trbižu sem začel štopati proti Rimu in Neaplju. Skozi Italijo sem šel v Švico, južno Nemčijo, Dansko in ko sem prišel na Švedsko, prvi dan, vem da je bilo zelo hladno, da je deževalo in noben avto mi ni hotel ustaviti – ker sem štopal. Prvi dan sem bil zelo premočen in sem v enem dnevu prišel le trideset do štirideset kilometrov daleč. Tudi zvečer je zelo deževalo. Ob cesti sem se okoli devetih, desetih zvečer ustavil pri eni od hiš in potrkal na vrata. Odprlo je mlado dekle, ki me je tako zmedlo, da sem prosil le za kozarec vode, ki sem ga izpil in odšel naprej. Potem sem si rekel, če sem tak sre-mežljivec, da ne znam povedati kaj hočem, bom pa zunaj spal. Tako sem prespal

pod smreko ob robu ceste. Zgodaj zjutraj sem bil čisto premočen in ko se je zdani-
lo sem se moral sleči in vso obleko ožeti. Potem sem nadaljeval pot. Ko sem šel po
cesti, je vžšlo sonce in iz moje obleke, ki se je na meni sušila, so se dvigali hlapi.
Tako je bilo. Potem sem potreboval še dva dni, da sem prišel do Stockholma. V
začetku sem v Stockholmu spal na različnih prehodih, ulicah, po parkih, pozneje
sem se preselil v gmajno oz. v park malo naprej od Solne. Na tla sem si vedno
pogrnil časopisni papir, se ulegel in se s časopisnim papirjem zadelal – največkrat
z Dnevnimi novicami, ki so imele zelo velik format in je bil papir zadosti velik, da
sem spal pod njim. To je bil začetek.

Kaj ste si ob vsem tem mislili o Švedski?

Nič posebnega. Švedska je bila do takrat najtežja dežela za štopanje in tukaj so bili
najbolj dolgočasni ljudje. Nič se ni dalo brez denarja. Ljudje so bili prijazni, samo
nič ni šlo brez denarja. Veliko sem hodil okoli po ulicah brez denarja, brez dela,
lačen in brez prenočišča.

Kako ste se znašli prva leta življenja? Ste imeli tu kakšne prijatelje, so prišli za vami?

V začetku sem prišel sam. Po rojstnem znamenju sem kozorog in mislim, da to
nekaj drži – tako sem bil sam. Na začetku sem spal v gmajni in si našel za štirinajst
dni delo. Za denar, ki sem ga zaslužil, sem kupil svetlomer za fotoaparata in potem
sem štopal naprej do Östersunda, ki je približno v sredini Švedske. Tam je bila
temperatura že pod ničlo. Prav tako ni bilo dela. Nisem imel dovolj oblačil, tako so
me policaji poslali nazaj v Stockholm, da si bom tu našel delo. Potem sem spet
iskal delo in spal v gmajni vse do decembra meseca, ko sem si našel sobo pri kato-
liškem župniku v Stockholmu. Takrat je zapadel tudi prvi sneg. V tej sobi sem
stanoval do meseca maja. Potem sem si kupil šotor in prvo poletje na Švedskem
preživel v šotoru. Tako sem 'stanoval' do jeseni.

In kako ste potem prišli do stanovanja?

Poleti sem spet potoval. Čez petdeset kilometrov sem naredil peš. Utujen sem bil
dovolj še od doma, kjer sem plezal, kolesaril in smučal. Ko sem se vrnil s poti, sem
spet stanoval v šotoru in to vse do decembra meseca, ko sem se zelo prehladil. Zato
sem v časopisu poiskal oglas za stanovanje oziroma sobo. Najel sem majhno stano-
vanje in po tem sem lahko pomagal svojim prvim prijateljem, ki so prišli na Šved-
sko za mano, da so lahko stanovali pri meni.

Kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu? Nekaj ste že omenili, pa vseeno..

Švedi so vedno prijazni in dobri. Takrat, ko sem prišel, na Švedskem še ni bilo
veliko tujcev. Kar se tiče denarja je tako, da se dobi vse, a samo za denar. To zdaj
velja večinoma povsod po svetu, takrat pa je bilo to značilno za Švede. Vem, kako
sem živel na začetku, iskal prenočišče, ko sem bil še brez denarja, prvi mesec. Ta-
krat sem izvedel za vandrarhem (prenočišče za popotnike) in ko je ženska poveda-

la, da stane prenočišče dve kroni na noč, sem povedal, da nimam niti krone, da bi si kupil hrano. Za mano je stala ženska, mlada punca, ki mi je dala pet kron. Samo, potem nisem prespal v vandrarahemu, ampak sem si za ta denar kupil hrano. Vendar sem šel vseeno pogledat, kje so ta prenočišča. To dekle sem srečal še naslednji dan in čez dva dni in nisem si upal, da bi jo ogovoril in pozneje raje nisem več hodil tja, ker sem se bal, da me bo povabila domov – potem ne bi bil več tako svoboden, kot sem bil doslej.

Kakšni se vam zdijo Švedi danes? So se kaj spremenili?

Švedi so od vseh Evropejcev, ali če jih primerjam z Nemci, še vedno veliko bolj strpni, nerasistični. Nemci so manj strpni. Pa imamo Slovenci zelo evropski izgled, nismo Arabci ali črnici, dobro smo se naučili jezika, prilagodili smo se novim navadam in življenju. Tako, da kar gre. Sam se nimam kaj pritoževati nad Švedi. Tu se počutim normalno, tu sem doma.

Kakšen odnos imajo Švedi do tujcev? Jih ponižujejo...?

Tako, dokler ne obvladaš dobro njihovega jezika je normalno, da te gledajo postrani. Kot če imamo črnske ali katere druge študente v Ljubljani, pa ne znajo dobro slovensko in dokler ne znajo slovensko, ga boš vedno gledal postrani, ker ni domač. To je razlika. Nisi domač, si tujec in to bo pri nas, ki smo prišli na Švedsko, vedno ostalo, medtem ko so se naši otroci naučili odlično govoriti švedsko in niso tako temni. Oni so se veliko bolj prilagodili švedski družbi – veliko bolj, kot pa to dovolijo npr. v Nemčiji.

Kaj pa priimki? Pri otrocih se že po priimkih vidi, da so tujci?

Osebno nisem imel nobenih problemov. Stvar je samo v tem, da se sliši malo drugače in da ljudje mislijo, da je težko napisati. Priimek zveni sicer drugače, a Švedi nanj niso nikoli kaj dosti reagirali. Tu in tam te kdo vpraša od kod si in poveš, da si iz Slovenije. Kdor ni toliko pameten ali izučen, da bi vedel kje je Slovenija, mu lahko še razložiš, kje je Slovenija in potem je mir.

Bi lahko razvrstili različne etnične skupine priseljencev, kot jih razvrščajo Švedi? Katere imajo najraje, katere manj in katere najmanj?

Švedi imajo najraje tiste, ki se čim bolj prilagodijo švedski kulturi, pravzaprav jih imajo raje, in tiste se tudi najmanj opazi. Temnejše polti si, manj se zanimajo za stike s tabo. In to je tudi povsem razumljivo.

So kakšne razlike med drugimi narodi npr. med Angleži in Francozi ali pa Danci?

Na vsak način so Angleži med Švedi najbolj priljubljeni. Švedi radi govorijo angleško in Angleži na Švedskem ne iščejo kaj dosti dela. To je kultiviran del Evrope. Proti njim nimajo čisto nič, pravzaprav imajo pred njimi celo 'rešpekt'. Prav tako imajo 'rešpekt' pred Nemci, že zato ker so Nemci. Težave pa imajo s samo nemšči-

no. Bolj ko greš proti jugu... Italijani, Grki in Jugoslovani so zanimivi, mladi 'fanti-
ni' za 'deklīče', bolj ko greš proti Afriki pa je vse večje odstopanje, ker so tudi
kulture, izgledi vse bolj drugačni, oddaljeni.

*Se vam zdi, da se je v tem času, ko ste na Švedskem, odnos uradne politike do priseljencev kaj
spremenil?*

Prav gotovo se je spremenil. Vzrok je že pritisk samega naroda. Švedska nima več
takega standarda, kot ga je imela. Poslabšal se je. Več je brezposelnih in hočeš
nočeš boš najprej gledal bolj na svoje kot na ostale. Prav tako so precej zmanjšali
denarno pomoč za tuje organizacije, klube in drugo. Na vsak način hoče človek
najprej pomagati svojim in šele potem drugim. To je razumljivo.

*O vsakdanjem načinu življenja sva že govorila, a bi še enkrat vprašala, kaj bi rekli, kakšna
je bila razlika med švedskim in slovenskim načinom življenja včasih in kakšna je danes?*

Slovenija ima precej podobno klimo kot Švedska – tu ni velike razlike. Poletja so tu
malo daljša in malo bolj hladna, zime so malo bolj temne, z manj snega kot ga je
pri nas. To, kar se narave tiče. Kar se tiče ljudi, smo Slovenci zelo podobni Švedom
po mentaliteti, se pravi po obnašanju in mišljenju. Razlika ni tako velika.

Kaj pa prehrana, obleka?

S prehrano je tako, da so tisti, ki so prišli od doma, od mame, verjetno opazili
veliko teh razlik. Sam pa sem potoval dva meseca, bil vmes brez denarja, bil sem
mlad in nisem veliko jedel. Karkoli sem dobil za jest, ko sem prišel na Švedsko, vse
mi je bilo dobro, ker sem bil lačen.

Kaj pa odnosi med moškimi in žensko? Se vam zdijo podobni?

Sam imam premalo izkušenj o odnosih med moškimi in ženskami v Sloveniji, pre-
dolgo sem že na Švedskem. Mislim pa, da je precej podoben odnos.

Kaj pa švedski jezik? Ste rabili veliko časa, da ste se ga naučili?

Lahko tako rečem. V začetku nisem obiskoval nobenih tečajev. Bil sem sramežljiv.
Tako sem potreboval dve do tri leta, da sem se naučil osnov. Poleg tega sem imel
velike probleme s preživljanjem – delo, stanovanje... – vse to je bilo drugače kot za
mlajše priseljence, ki so prihajali pozneje in so lahko hodili na tečaje švedskega
jezika.

Lahko rečete, da švedščino dobro obvladate?

Ja, tako je. Jaz in veliko drugih, ki so že leta na Švedskem, švedščino dobro obvlada-
mo, še vedno pa nam ostaja naglas, del besed, ki jih mi izgovarjamo drugače, kot
pa Švedi. Še vedno imamo probleme z naglasi.

V katerem jeziku sanjate, razmišljate, se razburjate...?

Ko sem na Švedskem, razmišljam po švedsko, ko pa pridem domov v Slovenijo, to delam po slovensko. Stvar je v tem, da en jezik dobro znaš in ti je v tistem jeziku enostavno razmišljati. Težave imam, če govorim slovensko v Sloveniji in hočem povedati nekaj o Švedski. Takrat mi misli odidejo na Švedsko in mi pride na misel švedski izraz, ker sem mislil na Švedsko. Podoba je, če na Švedskem govorim v švedščini o Sloveniji. Potem 'mi potegne' na slovenščino, najpogosteje po dopustu, zato, ker mislim po slovensko in potem prevajam.

V katerem jeziku pa računate?

Najlažje je računati po švedsko, če računaš za Švedsko. Ko sem v Sloveniji, pa slovensko.

Ja. Številke so številke. Kadar sami pri sebi seštevate, mislim. V katerem jeziku so izrazi za poimenovanje števil?

Na Švedskem švedsko, saj ko sem med Švedi, hočem govoriti švedsko. Ne maram računati po slovensko, če sem tu. In s tem nimam problemov niti tu niti v Sloveniji. Vseeno mi je, v katerem jeziku. Bolj enostavno pa bi bilo zame misliti in računati po švedsko, ker več let živim tu, kot pa sem bil v Sloveniji.

Se vam kljub vsemu kdaj zdi, da ste ujetnik jezika? Da so mogoče stvari, ki bi jih radi povedali, pa jih v določeni situaciji ne morete izraziti z nobenim jezikom?

Včasih se celo malo težje izražam v slovenščini kot pa v švedščini. Razen, kadar govorim po domače, navadno govorico. Kadar klepetam, nimam problemov, težje pa najdem slovenske tehnične ali knjižne izraze.

Švedščino obvladate bolj kot slovenščino. Zanima me, če se vam kdaj zgodi, da v določenih situacijah uporabite švedščino zato, ker hočete prikriti, da ste Slovenec oziroma tujec?

Ne, to pa nikoli!

Problemov s pogovorno švedščino nimate. Kako je s pisanjem?

S pisanjem je malo težje in to ravno zato, ker nisem obiskoval tečajev. Tako se nisem nikoli dovolj naučil odtenkov med različnimi črkami, ki so našim podobne, a so drugačne. Mi uporabljamo eno črko, tukaj pa so tri različne. Sam pri Švedih niti ne slišim te razlike, kaj šele, da bi jo sam dovolj dobro izgovoril. Če ne vem točno, kako je, mi je to potem tudi težko napisati. Vedno več se učim, a še vedno nisem povsem prepričan, kateri o je. In tako nikoli ne vem, če sem napisal prav. To mi je najtežje.

To so glasovni odtenki, če tako rečeva, kaj pa švedska slovnica?

S samo slovnico nimam problemov.

Katere časopise berete?

V glavnem berem švedske časopise. Nikoli nisem bral veliko časopisov. Veste, tem informacijam ni veliko za zaupati. Vse kar pišejo, prilagodijo temu, da bo zanimivo za branje, ni pa resnice. Rad preberem informacije, članke o naravoslovju in tehniki. Časopise in revije teh zvrsti imam najraje. Tako sledim novostim v svetu.

Kaj bi o sebi rekli danes, ste Šved ali Slovenec?

Na vsak način sem Slovenec in to bom tudi ostal. Sem pa švedski državljan, ker sem se prilagodil Švedski in švedskemu življenju. Če si nekje dovolj dolgo, ti morata biti okolica in način življenja ugodna in sprejemljiva, drugače bi šel gotovo nazaj domov.

Torej ste hkrati Šved in Slovenec?

Oboje hkrati, tako je.

Razmišljate kdaj o tem, da bi se vrnili v Slovenijo?

To sem začel razmišljati zadnja leta, čeprav je ta misel vedno bila nekje. Samo dokler delam, ni možnosti, ker nima smisla, da bi začel v Sloveniji na novo iskati delo. Prišel sem ven iz slovenskega sistema, poznam švedskega, tukaj živim. Potem, ko bom upokojen, pa ni le Slovenija – je Slovenija in še druge dežele. Upam, da bom lahko več potoval, da mi ne bo treba delati, da bom lahko hodil v hribe ali na morje. Lahko pa živim v Sloveniji, imam hišo po materi. To, ki jo imam na Švedskem lahko pustim ženi.

Poročeni ste s Švedinjo. Kaj lahko poveste o izkušnjah mešanih zakonov na Švedskem? Na splošno. Predpostavljam, da poznate še koga, ki je v mešanem zakonu. Prek žene ste gotovo stopili v stik tudi s Švedi, švedskimi pari... Je to povsem podobno, kot je življenje v zakonu, kjer sta oba partnerja Slovenca ali so kakšne razlike?

Stvar je v tem, da razlike vedno so. Že v mentaliteti. Nekaj vedno ostane v človeku. Važno pa je, da se priseljenec, naj bo moški ali ženska, čimbolj prilagodi švedski mentaliteti. Čeprav se prilagodiš, moraš biti previden, kaj in kako govoriš in delaš. Paziti je treba. Problemi v mešanih zakonih so prav gotovo malo večji, kot če sta oba partnerja iste nacionalnosti.

Se vam zdi, da je mogoče manj problemov v zakonih, kjer je ženska Slovenka in moški Šved ali je to vseeno?

Teh izkušenj sam nimam. Na vsak način pa je tam, kjer je ženska tujka, mogoče malo lažje, ker so vseeno priseljenke in se počutijo za stopničko nižje in gledajo, da bo njen mož lepo oblečen, da bo lepo izgledal in da mu bodo dobro skuhale, še posebej kaj takega, kar imajo radi doma. Ženske so drugače vzgojene. Pri nas doma znajo malo bolj skuhati, bolj skrbijo za red v hiši, vajene so likanja in pranja –

zanje je to bolj pomembno, kot za ženske na Švedskem. Švedi odraščajo veliko bolj sproščeno.

Ko sem se sprehajala po Stockholmu, sem opazila veliko Švedov, ki sami vozijo vozičke po parku. To je neusakdanji prizor za Slovenijo. Moški, s tremi otroki in vozičkom, žene pa nikjer. Je to na Švedskem vsakdanji prizor?

Sploh zadnja leta je vse več tega. To se celo propagira. Čeprav je lahko užitek z otrokom iti na sprehod prav tako za moškega kot za žensko. Biti z otrokom zunaj ni le delo, ampak tudi sprostitvev od vsakdanjih problemov, ki jih imamo v službi... in otroci ti vedno dajejo veliko nazaj. Na vsak način ima moški lahko iste koristi od sprehoda z otroki kot ženska.

Vaša žena se je kot Švedinja pred leti udeležila polletnega tečaja slovenščine. Lahko še kaj poveste o tem?

Želela je, da bi se naučila slovensko, da bi se lahko pogovarjala z mojimi starši, s sestro in njenimi otroki. Slovenija ji je všeč in na vsak način mi je že nekajkrat očitala, da otrok nisem naučil dovolj lepo govoriti slovensko.

Ravno to sem vas hotela nadalje vprašati, namreč, kako pa vaši otroci in znanje jezika? Govorijo predvsem švedsko, se bodo učili tudi slovenščine – vaši otroci so še majhni?

Malo sem ga polomil. Vzel sem slovensko punco, da bi mi pomagala doma. Samo, otroci so bili takrat še majhni, niso znali še govoriti. Prezgodaj sem jo vzel. Pozneje je bilo ženi to malo odveč, ni hotela imeti v hiši še ene ženske in sem s tem nehal. Sam sem si vzel premalo časa, da bi otroke učil svojega jezika. Preveč sem delal in tako je prišlo do tega... Prva leta, ko smo imeli restavracijo, je bila žena doma z otroki, jaz pa sem veliko delal in domov hodil utrujen... se izgovarjam, kaj?

Se vam kdaj zdi, da je med vami in otroki jezikovni zid? Se vedno razumete, v vsaki situaciji?

Zaenkrat, da. Vendar ravno zato, ker z njimi govorim švedsko, berem švedske pravljice. Velikokrat pa me prosijo, da jim povem, kako je bilo, ko sem bil majhen in radi se spominjajo slovenskih krajev in dogodkov, ki so jih doživeli v Sloveniji na dopustih.

Otroci so toliko veliki, da imajo prijatelje. Kaj so ti otroci, Švedi?

Ja, predvsem so Švedi. Vendar je del njih prav tako iz mešanih zakonov, kot so moji otroci. Otroci ne delajo razlik med seboj po barvi, izgledu, jeziku... Otroci so prijatelji in nič drugega.

Otroci so že bili v Sloveniji, kot ste omenil.

Da vsako leto gremo na dopust.

V vaših prostorih zadnje čase gostuje Slovensko društvo iz Stockholma. Vprašala bi vas, kdaj ste sami začeli z aktivnim delom v društvu in kako je prišlo do tega, da se je slovensko društvo preselilo v vaše prostore?

Sam nisem bil dosti dejaven med Slovenci in to vsa leta, kar sem na Švedskem. Prvič sem vedno veliko delal, drugič je to, da sem rad sam, kar se vidi tudi po tem, da so imeli vsi moji prijatelji žene in otroke veliko pred mano, in kmalu nisem več sodil mednje. Veliko sem se ukvarjal s športom, letal sem z zmajem, smučal, potoval in za vse to rabiš denar, ki sem ga služil cele dneve. Bolj aktiven sem v društvu zadnja leta. Pred dvema letoma je k meni prišel takratni predsednik in me vprašal, če imajo Slovenci lahko občni zbor v naši restavraciji. Prostori so dovolj veliki, samo srečanje me dodatno ni stalo in ker Slovenci takrat niso imeli drugih prostorov, sem mu rekel, da so dobrodošli, kar drži še danes. Na ta način sem tudi sam postal malo bolj delaven med Slovenci.

Končala sva ob pol petih in odšla v mesto. Kmalu sem odšla nazaj v 'svoje stanovanje'. Bolele so me noge in utrujena sem bila. Na avtobusu sem opazovala, da ljudje, če se le da, sedejo vsak na svoj stol, šele nato prisedejo k drugim. Tisti, ki so sedli prvi, se avtomatično pomaknejo k oknu. Zanimiv je tudi zvonec, s katerim opozoriš šoferja, da želiš izstopiti. Ljudje ga vedno uporabijo. Tudi hrana je zanimiva, čeprav že pogrešam domač okus. Od solat je zelo zanimiva mešanica zelja in ananasa, prelita s posebnim majoneznim prelivom. Veliko uporabljajo fižolu podobno stvar, ki je še najbolj podobna lešniku, a ne vem, kako se ji pravi. Je svetlo rjave barve in kar okusna. Papriko so na Švedsko prinesli šele priseljenci. Prav tako česen. Do šestdesetih let so česen uvažali le v zdravstvene namene in so ga ljudje lahko dobili le v ambulantah in lekarnah. V kuhinji veliko uporabljajo brusnice, ki jih ponudijo poleg zrezkov ali mletega mesa. Mleto meso ni tako začinjeno kot pri nas, tako gre zelo dobro zraven sladko-kisla omaka. Pri kavi pogosto jedo drobno pecivo, ki ga pripravljajo na poseben način.

Za danes bo dovolj. Sem v postelji in zaspala bom.

Sreda, 27.9.1995

Končno en dan, da malo lažje diham. Zjutraj sem si privoščila počasno vstajanje, se odmajala pod tuš, se oblekla in odšla na zajtrk. Kar naenkrat je k meni prisedel tuj moški, me gledal in se samo smejal. Potem je le izustil nekaj, kar nisem razumela. Sledilo je njegovo ime in podatek, da je iz Irana. Prav! Kmalu sem ugotovila, da ni najbolj več v angleščini. Krilil je z rokami in razlagal, kazal na številko sobe, ki jo je imel pripeto na ključu, in spet mahal. Iz tega bi se dalo razbrati, da me fant vabi v svojo sobo ali gledat TV. Ne vem točno. Zahvalila sem se mu za 'prijazno' povabilo in mu razložila, da nimam časa zanj. Potem je vstal in odšel. Izkoristila sem njegov odhod in odhitela na postajo, a čez pet minut se je prikazal za mano. Debelo uro je hodil za mano po mestu. Postal je že nadležen in kar naenkrat me je obšel strah. Tik pred Univerzo, kamor sem se namenila, pa je končno odšel. Oddahnila sem si. Odšla sem v knjižnico in ugotovila, da moram

nujno vzpostaviti stik z Univerzo v Uppsalu. To bom opravila s pomočjo medbibliotečne poizvedbe, ko pridem domov. V knjižnici univerze v Stockholmu nisem nič našla. Če povem iskreno, sem se izgubila v njihovem sistemu, ki ga nikakor nisem dojela – ne računalniškega ne fizičnega, ko hodiš med knjigami in jih prosto izbiraš. Nekako nisem dojela načela, po katerem so imeli razvrščeno gradivo. Torej bo to ostalo za doma, ko si bom pomagala z mednarodno računalniško poizvedbo in seveda, s prijateljico, ki jo obvlada. Pot sem nadaljevala v knjigarno, ki jo imajo v univerzitetnem centru. Bogato je založena, a knjige so zelo drage. Ne morem si jih privoščiti, zato si izpišem naslove knjig in avtorje. Morda jih bom našla v Sloveniji ali pa jih bom lahko naročila po pošti.

Iz univerzitetnega centra se vrnem v središče mesta in nato nazaj v hotel. Preostanek popoldneva izkoristim za priprave na pot. Zjutraj z vlakom odpotujem v Göteborg. Razmišljam o poti in o tem, kaj moram še urediti. Zdrami me klic, da imam telefon. Klicali so me moji. V recepciji pa me je poleg telefona, dva metra stran, čakal moj 'jutranji' junak, ki je prebival v istem hotelu kot jaz. Ves čas telefonskega pogovora je sedel in me nepremično opazoval. Sedel je, buljil in čakal. Na srečo so še med pogovorom prišli Štefaničevi, ta pa je še kar sedel in buljil. Najraje bi mu zavila vrat. Na srečo smo skupaj s Štefaničevimi odšli. Kar vesela sem bila, da drugo jutro odpotujem in se tako izognem temu nadležnemu človeku. Ob tem sem pomislila, da se ne čudim Švedinjam, ki vzrojijo ob takšnem odnosu in postanejo nacionalistke, rasistke ali kaj vem, kaj to pač je.

Četrtek, 28.9.1995

V ranem jutru sem brez neljubih srečanj odšla iz hotela. Močno je deževalo. Prvič, odkar sem prišla na Švedsko. Poklicala sem taksi in pripeljala se je prav prijetna voznica. Vso pot sva kramljali vse do železniške postaje. Povedala je, da je hkrati šoferka taksija in turistična vodnica, za kar je morala pridobiti državno licenco. Poleti tako nudi tudi turistične ogledne Stockholma iz taksija, ki jih popestri s strokovno razlago o posameznih znamenitostih mesta, lahko pa vodi po mestu tudi skupine turistov kot 'klasična' vodička. Pogovarjali sva se celo o Vikingih, pa tudi o vremenu. Bajе imam srečo, saj že dolgo ni bilo tako lepe in suhe jeseni. V tem času običajno veliko dežuje. V velikem nalivu pripeljeva do postaje in izstopiti moram – v lužo, seveda. Kovček sem odvlekla v avlo velike železniške postaje in si privoščila skodelo toplega čaja.

Zdaj sedim in pišem. Še nekaj zanimivosti o Stockholmu, da jih ne pozabim. Na vsakih sto do dvesto metrov lahko vržeš odpadke neposredno v smetnjak. Za to ne potrebuješ svojih žepov ali torbic, kot pri nas, če pozabimo na tiste, ki to opravijo spotoma in odvržejo ves odvečen material kar na tla. Te smetnjake praznijo nekajkrat na dan in ne enkrat na teden. Poleg tega pa so smetnjaki tudi na vseh avtobusnih, železniških in metro postajah. Pravi čudež, ni kaj. Prav tako imajo Švedu zanimiv sistem čakanja na javnih mestih: v trgovinah, lekarnah, na postajah... Pri vhodnih vratih je aparat, kjer dobiš številko, ki pove, kateri po vrsti si prišel. Brez nje ni usluge. Nad vsakim uslužbencem in v čakalnici je nameščen računalniški ekran, ki pokaže tri zaporedne številke – prvega, ki je na vrsti in druga dva, da se pripravita. Ljudje se mirno in disciplinirano razvrščajo in čakajo, da pridejo na vrsto.

Ob 10.00 sem šla na vlak. Takoj na začetku sem srečala Mateja, ki študira na FDV v Ljubljani. Brez besed sva spoznala, da sva Slovenca in vprašal me je: »A ti si pa naša?« Zanimivo. Spomnim se, da sem pred leti na potovanju po Evropi na vlaku iz Osla srečala svojega kolega, sošolca s fakultete. V letniku sva se videla le nekajkrat, potem pa sva se srečala v Oslu. No, pot z Matejem je bila prijetnejša in krajša. Pogovarjala sva se o tem, kje bova bivala. Ugotovil je, da prijateljica, ki ga čaka na postaji v Göteborgu, stanuje na istem naslovu, ki sem ga imela tudi sama. Oddahnila sem si. Odpadla je skrb, kako bom s težkim kovčkom našla naslov, kjer sem si rezervirala sobo. Imela sem vodiča vse do hotela.

ZGODBA ARHIVSKEGA GRADIVA O SLOVENSKEM DRUŠTVU V STOCKHOLMU

Slovinci so na območju Stockholma iskali delo že v petdesetih, še bolj pa v šestdesetih letih. Večina je odšla v tujino še preden so se jugoslovanski (slovenski) Zavodi za zaposlovanje aktivno vključili v iskanje delovne sile za tuje delovne trge med prebivalci Jugoslavije.¹ Najprej so se naselili v bližini mestnega jedra, sčasoma pa so se razpršili po širšem območju, v predmestje in bližnjo okolico. Blizu Stockholma je tudi univerzitetno mesto Uppsala, ki je pritegnilo kar nekaj naših izobražencev in večina je tam tudi ostala. Ustvarili so si družine, si poiskali prijatelje in se z leti vkoreninili v novo okolje. Nekaj slovenskih družin je odšlo še bolj proti severnim ali severozahodnim pokrajinam Švedske. Večina, ki se ni ustavila na južnem delu, kjer se je naselilo največ Slovencev, pa se je ustavila v Stockholmu.² Prvi Slovenci so v ta predel prihajali brez predhodnih stikov, poznanstev ali prijateljev. Pozneje pa so prihajali po prijateljskih ali družinskih vezeh.³ Večina se je, ne glede na izobrazbo, ki so jo dosegli doma, zaposlila na delovna mesta za nekvalificirano delovno silo. Veliko jih je pozneje napredovalo ob delu, vpisali so se v različne izobraževalne programe in specializacije ali pa so poskrbeli, da so jim priznali doseženo izobrazbo in so si našli ustrežnejše delo. Populacija je poklicno in izobrazbeno zelo raznolika, vse od nekvalificirane delovne sile do univerzitetnih profesorjev ali raziskovalcev z doktorskimi nazivi. Dejstvo pa je, da so nekateri v tujini čutili

¹ Podrobnejši opis vloge jugoslovanskih (slovenskih) Zavodov za zaposlovanje v šestdesetih letih najdete v: Stare 1971; Stare 1973.

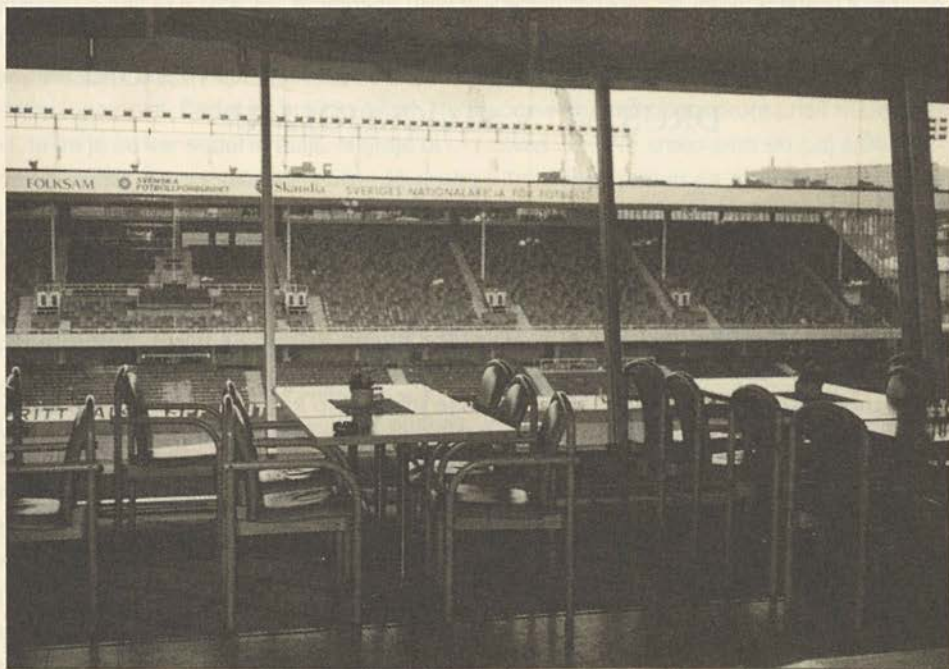
² Večina Slovencev naj bi v območje Stockholma prišla v letih od 1957 do 1964. V letu 1973 v društvenem gradivu najdemo oceno, da se je na tem področju ustalilo približno petsto Slovencev. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Slovenski dom v Stockholmu'.

³ To obliko priseljevanja strokovni sociološki besednjak označuje za verižne migracije.

potrebo po druženju z rojaki, kar je pripeljalo tudi do nastanka slovenskega društva, drugi pa te potrebe niso imeli in so v novem okolju živeli svoje ločeno življenje, tako kot ga živijo še danes. So pa posamezniki, ki so stike s Slovenci v tujini navezali čez leta, ko se jim je morda stožilo po slovenskem jeziku ali pa so svoje otroke želeli naučiti svojega jezika in jim predstaviti državo, iz katere izhajajo.

Slovensko društvo v Stockholmu je bilo ustanovljeno 31. marca 1972. Ustanovni sestanek je bil v jedilnici podjetja Svenska Bostäder AB, Ballmora.⁴ Na njem je bilo več kot dvajset udeležencev. Najprej so sprejeli Statut društva, izvolili začasno vodstvo v sestavi Viktor Prestor, Franc Ratajc in Pavel Zavrl,⁵ določili višino pristopnega prispevka in si za prvo nalogo zadali, da v čim krajšem času najdejo društvene prostore.⁶ V statutu so določili društveno ime 'Slovensko društvo v Stock-

Prostor Slovenskega društva v Stockholmu 1995; restavracija Rosunda na centralnem nogometnem stadionu.

⁴ Iz poročila ob prvem letnem zboru društva je razvidno, da je društvo za ustanovni sestanek dobilo prostore brezplačno na uporabo. To jim je omogočil 'distrikt šef' gospod Bertil Bröderman. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Prvi letni zbor Slovenskega društva v Stockholmu' z dne 4.12.1972.

⁵ Kot piše v gradivu ob prvem občnem zboru so bili omenjeni trije pobudniki slovenskega društva. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Prvi letni zbor Slovenskega društva' z dne 4.12.1972.

Podoben podatek zasledimo v poročilu o Slovenskem domu. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Slovenski dom v Stockholmu'.

⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Protokol'.

holmu' in vsa ostala pomembnejša določila o naravi društva. Dejavnost društva temelji na slovenski tradiciji, kulturi, navadah in običajih, glasbi in govoric. Osnovni namen društva je seznaniti Švede in pripadnike drugih narodnosti s slovensko kulturo in običaji. Društvo bo delovalo na družbenem, kulturnem in zabavnem področju, neodvisno od političnih in verskih prepričanj ali narodne pripadnosti članov. Organiziralo bo informativna srečanja, kulturno-zabavne prireditve, jezikovne krožke, družabne in filmske večere in gojilo slovensko glasbeno tradicijo. Sredstva, ki bodo potrebna za omenjeno dejavnost pa naj bi dobili s prispevki samih članov, priložnostnih prihodkov od gostinske in kulturne dejavnosti, s prošnjami za denarno pomoč občinskim in državnim oblastem.⁷

Po ustanovitvi se je društvo počasi postavljalo na noge in začelo s prvimi aktivnostmi. Takoj v naslednjih dneh so gradivo z ustanovnega sestanka razposlali na različne naslove in do 9. decembra 1972,⁸ ko se je odvijal redni letni občni zbor, dobili odgovor od Državnega zavoda za priseljence in Sveta priseljencev mesta Stockholm. Uradni pismi sta društvu v Stockholmu prinesli pravno polnomočje. 9. maja 1972 so poslali prošnjo za vstop v Zvezo društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem, a do občnega zbora še niso dobili odgovora.⁹ Istega dne so poslali prošnjo na občino za pomoč pri iskanju društvenih prostorov. 5. oktobra so na občini sprejeli sklep, da društvu prostori pripadajo in odločitev so poslali na neke vrste občinski odbor za nepremičnine. Slednjega so zadolžili, da poišče primerno rešitev.¹⁰ Prostorsko zagato so po prvem občnem zboru začasno reševali s pomočjo novoizvoljenega predsednika Viktorja Prestorja, saj je bil začasni sedež društva na njegovem naslovu.¹¹ V tem času je že delovala slovenska šola za šoloobvezne otroke, ki je imela sedemnajst učencev.¹² Pouk je potekal v šoli Mariaskola. Po pridobitvi Slovenskega doma so si člani prizadevali, da bi se slovenska dopolnilna šola preseli v prostore društva, a to jim kljub večletnim naporom ni uspelo.¹³

V naslednjem letu (1973) je društvo že organiziralo družabno srečanje, sodelovalo pri organizaciji gostovanj iz domovine, vzpostavili so stike s švedskimi institucijami in z jugoslovansko ambasado. Sredi leta 1973 sta predstavnika društva skušala navezati stike s Slovensko izseljensko matico in si zagotoviti njeno pomoč s

⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Statut društva'.

⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Redni letni občni zbor Slovenskega društva v Stockholmu 9.12.1972'.

⁹ Iz zapisnika s sestanka upravnega odbora izvemo, da formalnega odgovora na prošnjo za včlanjenje društvo ni dobilo niti do 16.6.1973. V preteklem letu so le dobili ustna zagotovila. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Sestanek upravnega odbora dne 16.6.1973'.

¹⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Prvi letni zbor Slovenskega društva v Stockholmu' z dne 4.12.1972.

¹¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Obvestilo' z dne 18.12.1972.

¹² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Sestanek upravnega odbora dne 16.6.1973'.

¹³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik rednega letnega občnega zbora' z dne 7.10.1974 in 'Slovenski dom v Stockholmu'.

knjigami, filmi, časopisi in z organizacijo gostovanj.¹⁴ Iskanje primernih prostorov za društvo pri občini se je zavleklo in tako so začeli iskati prostore tudi sami člani društva. V drugi polovici leta 1973 so našli primerno prazno vilo, ki so jo pozneje poimenovali 'Slovenski dom v Stockholmu'. Mesečna najemnina je znašala 600 kron. Vendar je bila hiša še neurejena in neopremljena, prav tako pa je bilo potrebno zagotoviti sredstva za pokrivanje najemnine in bodočih rednih stroškov vzdrževanja hiše in delovanja društva. Društvo se je za pomoč obrnilo na več naslovov pri občini v Stockholmu in na ravni države, pa tudi na nekatere državne oziroma republiške institucije v Jugoslaviji (Sloveniji) in na Slovensko izseljensko matico. Velik del stroškov pa so pokrili s prostovoljnim delom člani društva sami.¹⁵ Slovenskemu društvu so sredi leta 1974 odobrili pomoč iz švedskega fonda za pomoč priseljenskim društvom. Dotacija je bila namenjena za kritje stroškov najemnine in za kulturne aktivnosti.¹⁶

V Slovenskem domu so našli prostor za klubski sobi, čitalnico, mladinsko in otroško sobo, pisarne, tri sobe za goste in seveda kuhinjo. Takoj ko so bili prostori toliko obnovljeni, da so jih lahko uporabljali, so se v njih začele odvijati različne aktivnosti – vaje ansambla pod vodstvom Viktorja Prestorja, pevski zbor s pevovodjo Primožem Prestorjem, fotografski krožek, šahovski krožek, predvsem pa družabna srečanja članov vsak konec tedna (ob različnih aktivnostih: čitalnica, ogledi filmov, pogovori...). V pripravi so bile še dramska in folklorna skupina in športna sekcija. Imeli so kulturne prireditve ob sodelovanju gostov iz Slovenije, otrok iz slovenske šole v Stockholmu in društvenega pevskega zbora.

V tem času je že občasno izhajalo društveno glasilo Naš glas. Prva številka je izšla za slovenski kulturni praznik leta 1974. Že od samega začetka je bil namen uredništva glasila, da bi Naš glas postopoma prerasel v glasilo vseh Slovencev na Švedskem,¹⁷ kar se je pozneje tudi zgodilo.

23. marca 1975 je bilo v Slovenskem domu v Stockholmu posvetovanje slovenskih društev na Švedskem.¹⁸ Osnovni namen posvetovanja je bil, da se na nek način začne s sodelovanjem med društvi in s koordinacijo dela pri skupnih vprašanjih: časopis, izobraževanje otrok, kulturne prireditve vseh slovenskih društev, koor-

¹⁴ Iz pisma predsednika Slovenskega društva v Stockholmu Viktorja Prestorja Slovenski izseljenski matici z dne 3.3.1973 lahko razberemo, da jim je SIM obljubila darilo 100 knjig kot pomoč pri ustanavljanju slovenske knjižnice. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Dragi prijatelji', Farsta 3.3.1973.

¹⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik 2. letnega občnega zbora', 'Slovenski dom v Stockholmu' in 'Prošnja za pomoč' z dne 14.1.1974.

¹⁶ Višina odobrene subvencije je bila 12000 kron za najemnino in 5000 kron za druge aktivnosti. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik s seje upravnega odbora Slovenskega društva v Stockholmu' z dne 30.7.1974.

¹⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Slovenski dom v Stockholmu' in 'Sestanek upravnega odbora 2.2.1974'.

¹⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik posvetovanja zastopnikov slovenskih društev na Švedskem' z dne 23.3.1975.

dinacija dejavnosti v odnosu do zveze jugoslovanskih društev in v odnosu do švedskih institucij. Tako so med drugim sprejeli tudi sklep o izdajanju skupnega časopisa slovenskih društev na Švedskem. Skupni časopis naj bi imel veliko več možnosti za pridobitev denarne podpore od švedskih institucij. Sedež časopisa je še naprej ostal v Stockholmu, uredništvo društvenega časopisa Naš glas pa je postalo uredništvo skupnega časopisa 'Naš glas, glasilo slovenskih društev na Švedskem'. Konec leta 1975 v gradivu zasledimo podatek, da časopis še ni pridobil formalne denarne pomoči. Pomoč so jim sicer obljubili, a decembrska številka je izšla z velikimi težavami.¹⁹ Podobno stanje se je nadaljevalo tudi v letu 1976, ko je odgovornost za izdajanje časopisa Naš glas prešla na Koordinacijski odbor slovenskih društev na Švedskem.²⁰

Februarja 1975 se je v društvenih prostorih začela sobotna šola za predšolske otroke, neke vrste mala šola,²¹ medtem ko je pouk slovenščine za šoloobvezne otroke še vedno potekal v šoli Mariaskola.²² V društvu so se začeli tudi tečajji slovenskega in švedskega jezika za odrasle. Nadaljevalo se je delo na kulturnem področju: kulturne prireditve, filmske predstave, pevski zbor (ki je sredi leta razpadel), ansambel, izdajanje časopisa, dejavnost knjižnice,... Ustanovljena je bila socialna komisija. Njena glavna naloga je bila, da »organizira nudenje moralne pomoči ogroženim članom in da posreduje pomoč s švedske strani. Dalje, da se organizira obisk bolnih članov v bolnicah, v domovih ali doma, da se spomni bolnih članov in jubilarantov s šopkom cvetja itd. Na tem socialnem področju je sodelovala s socialno komisijo Zveze klubov in društev Jugoslovancev na Švedskem in Rdečim križem Švedske.«²³

29. maja 1976 je društvo organiziralo kulturni festival slovenskih društev na Švedskem. Srečanje so izpeljali z veliko podporo članov društva in z njihovim prostovoljnim delom, saj so urejali tudi prenočišča po domovih za udeležence-goste, in ob finančni pomoči nekaterih švedskih institucij, ki jih je društvo zaprosilo za pomoč. Tudi finančno poročilo za leto 1976 kaže, da so največji priliv društva

¹⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik upravnega odbora' z dne 5.12.1975.

²⁰ Ta sklep je bil sprejet na seji Koordinacijskega odbora slovenskih društev, ki je bil 15.1.1977 v Jönköpingu. S prenosom odgovornosti za delo časopisa, se le-ta tudi finančno izloči iz poslovanja Slovenskega društva v Stockholmu in odslej posluje samostojno. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu Slovenskega društva v Stockholmu za leto 1976', z dne 20.1.1977.

²¹ V gradivu se za malo sobotno šolo predlaga izraz vrtec, a glede na starostno skupino otrok, ki je bila od 5 do 8 let, bi iz prakse slovenskih institucij bolj ustrejal izraz mala šola. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu Slovenskega društva v Stockholmu za leto 1975'.

²² Pouk je obiskovalo štirinajst otrok. Razdeljeni so bili v dva oddelka: višjega in nižjega. V prvem je poučevala Milena Leskovšek, v drugem pa Rada Pišler. Pri pouku je bil poudarek na učenju slovenskega jezika (slovnica, pravopis, branje), na spoznavanju pomembnejših slovenskih pesnikov in pisateljev in spoznavanju Slovenije. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu Slovenskega društva v Stockholmu za leto 1975'.

²³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu Slovenskega društva v Stockholmu za leto 1976' z dne 20.1.1977.

predstavljali prispevki od švedskih oblasti. Ostala sredstva so pridobili s prodajo, s prostovoljnimi prispevki in s prispevki Jugoslovanske zveze.²⁴ Podobno je razvidno tudi iz poročil naslednjih let.

Slovensko društvo je v teh letih navezalo stike z Državnim zavodom za vprašanja priseljencev, Svetom priseljencev mesta Stockholma, ABF Stockholm in Farsta, šolsko upravo v Stockholmu, Zvezo društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem, Jugoslovanskim društvom v Stockholmu, Jugoslovanskim kulturnim centrom, z vsemi slovenskimi društvi na Švedskem, z Izselsko matico v Ljubljani in Komisijo SZDL Slovenije za vprašanja delavcev, ki delajo v tujini.²⁵ 23. junija 1977 pa je bil sestanek med občinsko konferenco SZDL Vrhnika in predstavniki Slovenskega društva v Stockholmu. Cilj sestanka je bil, da se vzpodbudi tesnejše sodelovanje na kulturnem področju, »to je: občasni obiski pevskega zbora in dramske skupine, umetniškimi razstavami, športnimi srečanji, sodelovanje med Mladinsko organizacijo Vrhnika in našimi mladinci, pomoč pri organizaciji otroških kolonij in sodelovanje med šolami.«²⁶ Rezultat sestanka so bili dolgoletni stiki in sodelovanje na kulturnem področju.

Dejavnost društva je bila v letih, ki so sledila, bolj ali manj intenzivna, vseskozi pa je bila povezana s kulturno dejavnostjo: organizacijo literarnih, umetniških večerov, kulturnih srečanj, praznovanj ob izbranih praznikih in dogodkih (dan žena, sv. Lucija, sv. Miklavž, pustovanje, trgatev), sodelovanje na letnih kulturnih festivalih slovenskih društev, delo po posameznih sekcijah (posamezne so zamirale, se pojavile nove), skrb za društvene prostore. Že 1979 pa je predvsem zaradi vstopa otrok v šolo zamrla mala šola. Tako je delo potekalo vse do konca 1984, ko je občina Stockholm zaradi denarnih težav zmanjševala pomoč priseljskim društvom. «Slovensko društvo v Stockholmu spada med deseterico priseljskih društev, ki so se organizirala pred dvanajstimi leti, v času, ko sta bila občina Stockholm in Švedska v celoti v ekonomskem razcvetu. Danes so novi časi in ekonomska kriza. Število priseljskih društev se je povečalo od deset na okoli sedemdeset. (..) Ko smo dobili hišo v najem, se je občina obvezala, da nam bo pomagala za kritje najemnine in goriva, za ostale izdatke pa skrbimo sami. To je šlo do danes, morda bo šlo do jutri. Stroški najemnine in goriva so v porastu. Občinski sklad za pomoč priseljskim in tudi švedskim organizacijam se je sicer tudi malo povečal, toda pred desetimi leti smo si sredstva delili deset priseljskih društev, danes pa je društev sedemdeset. Občina je uvedla enotna načela pomoči (..) in sicer 155 kron letno po odraslem članu. Če bi občina tudi pri nas uporabljala enako načelo, bi bili prisiljeni že zdavnaj zapustiti slovenski dom. Mi dobivamo še vedno mnogo

²⁴ Največje izdatke pa je društvo imelo s plačevanjem najemnine, stroškov kurjave in popravil, nakupom pohištva, televizije in strojev. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo blagajničarke Terezije Ratajc o letu 1976' z dne 17.1.1977.

²⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu Slovenskega društva v Stockholmu za leto 1976' z dne 20.1.1977.

²⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Dragi rojaki' z dne 22.9.1977

večjo pomoč, ker smo v kategoriji starejših, etabliranih društev. (...) privilegirana društva morajo sama najti način financiranja dragih prostorov. Zmanjšanje stroškov bi lahko dosegli tako, da bi ne dovolj izkoriščene prostore delili s kakim drugim društvom ali...²⁷ Vse nadaljnje dejavnosti so bile v veliki meri obremenjene z iskanjem možnosti za pokritje denarne vrzeli, do katere je prihajalo zaradi vse večjega razkoraka med stroški najemnine in vzdrževanja Slovenskega doma na eni strani in zagotovljenimi prilivi z različnih naslovov na drugi strani. To stanje je trajalo vse do trenutka, ko je mesto Stockholm, lastnik Slovenskega doma, napovedalo odpoved najemniške pogodbe v primeru, da najemnine ne bi plačali. V tem primeru bi se moralo društvo 31. marca 1987 izseliti.²⁸ Dejavnosti, ki so sledile, so bile izrazito naravnane k iskanju izhoda iz nastalih razmer. Leti 1986 in 1987 sta bili čas intenzivnega iskanja dodatnih denarnih virov, morebitnega najemnika določenih prostorov v Slovenskem domu in pogajanj z lastnikom hiše o morebitnem zmanjšanju najemnine in odpisu dolga za preteklo leto.²⁹ Od 1. julija 1987 je društvo uporabljalo le prvo nadstropje, v pritlične prostore pa se je kot nov najemnik vselil vrtec. Stroški najemnine in vzdrževanja so se zmanjšali, a že v začetku leta 1988 se pojavijo ugotovitve, da društvo tudi tega zalogaja ne bo zmoglo. Tako je se nadaljevalo iskanje primernejšega prostora ali druge sprejemljive rešitve.³⁰ Agonija s prostori in pomanjkanjem denarnih sredstev je trajala vse do 9.10.1991, ko so na sestanku upravnega odbora sprejeli sklep, da prekinejo pogodbo z občino in da se društvo odpove Slovenskemu domu. »Že osem let nima društvo nobene praktične možnosti plačati celo najemnino. Pred leti smo si razdelili hišo z otroškim vrtcem, pa je najemnina še vedno previsoka za prostore, ki jih ne moremo izkoriščati za večje prireditve. (...) Naši dolgovi so do danes narasli na 100 000 kron. Kaj storiti? (...) Prostori se vrnejo občini. S 1. januarjem odpovemo pogodbo in ne plačujemo več najemnine. (...) Inventar se ponudi na licitaciji društvenim članom in novim najemnikom. (...) Popis inventarja se bo izvršil najkasneje do 1. decembra.«³¹ Z naslednjim letom je društvo ostalo brez prostorov in to vse do začetka leta 1994, ko so se začeli dobivati v prostorih restavracije Viktorja Škrinjarja. V njegovih prostorih so brezplačno gostovali nekaj let, potem pa so ponovno ostali brez prostorov.³²

Poleg prostorskih težav, ki so pestile in bremenile društveno dejavnost, pa se

²⁷ Lojze Hribar: Negotovost slovenskega doma v Stockholmu, 12.11.1984. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1.

²⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik seje upravnega odbora' z dne 19.8.1986.

²⁹ Istočasno pa je potekalo še naprej delo na kulturnem področju, nadaljevale so se socialna, športna, izobraževalna in gospodarska dejavnost. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu Slovenskega društva v letu 1986' z dne 17.1.1987.

³⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo o delu slovenskega društva v Stockholmu v letu 1987', januar 1988 in 'Zapisnik seje upravnega odbora' z dne 15.1.1988.

³¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Sestanek upravnega odbora' z dne 9.10.1991.

³² Društvo je prostore izgubilo zaradi ločitvene delitve premoženja pri g.Viktorju Škrinjarju, do česar je prišlo zaradi razveze njegovega zakona.

je v društvu pojavil še razkol med člani. V zadnjih letih osemdesetih so bila vse bolj glasna opozorila na odnos Jugoslovanske zveze do slovenskega jezika, pa tudi glede na (ne)uporabo jezika v samem Slovenskem domu in na prireditvah, ki so jih organizirala slovenska društva na Švedskem. »...sedanjemu stanju društva (so) kri- vi Koordinacijski odbor, Jugoslovanska zveza in vodstvo društva. Odpadli so mnogi člani, ki so pripravljeni ustanoviti svoje slovensko društvo, vendar bodo počakali še kako leto, da bodo videli, če se bo Slovensko društvo kaj poboljšalo, in potem ukrepali. Edino rešitev sedanjega stanja vidi v tem, da takoj pride v Stockholm kaka znana slovenska glasbena skupina, ki bo privabila ljudi nazaj v društvo. (...) Neumnost je, da se člani upravnega odbora ves čas borijo za denar za poravnavo ogromne najemnine za društvene prostore in tega časa ne morejo posvetiti za dejavnost društva...«³³ Prav tako je naraščalo nezadovoljstvo z radijskim in TV programom. Glavni očitek je bil, da je vsebinam o Slovencih, o slovenski kulturi namenjeno premalo časa, oziroma se sploh ne pojavljajo.³⁴ Naraščalo je nezadovoljstvo z odnosom Jugoslovanske zveze do nekaterih članic (društev), predvsem pa z delitvijo sredstev, ki jih je Zveza dobila od švedske države – ne le med Slovenci, ampak tudi med Makedonci. Plaz nezadovoljstva in nepripravljenost vodstva Jugoslovanske zveze za sklepanje kompromisov sta pripeljali v prvih mesecih leta 1991 do postopnih izstopanj slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze, tudi Slovenskega društva iz Stockholma. Točneje povedano, so »vsa slovenska društva na občnem zboru koordinacije potrdila sklepe občnih zborov slovenskih društev, da izstopijo iz Jugoslovanske zveze. Istočasno je bila ustanovljena Zveza slovenskih društev. Dosedanja Slovenska koordinacija je prenehala s svojo dejavnostjo.«³⁵

Naj pregledno zgodbo arhivskega gradiva o Slovenskem društvu v Stockholmu zaključimo z dejavnostjo Slovencev ob vojni v Sloveniji in osamosvojitvi Slovenije. Ti dogodki so za nekaj časa strnili vrste Slovencev na Švedskem. Ponovno se je začelo intenzivno dogajanje in delovanje, ki je bilo v celoti usmerjeno v prizadevanja, da bi Švedska priznala Slovenijo kot samostojno državo.

30. junija se je v društvenih prostorih zbralo okoli šestdeset Slovencev, ki so bili odločeni, da bodo s svojo dejavnostjo pomagali Sloveniji. Da ne bi kršili društvenega pravilnika in statuta, ki govorita o kulturni dejavnosti društva, so ustanovili 'Solidarnostni odbor za samostojno Slovenijo'. Sprejeli so tudi pravilnik dela novo ustanovljenega odbora. Prepričanje, da bo decentralizirano delo bolj učinkovito, je pripeljalo do ustanovitve šestih samostojnih delovnih skupin. Predstavniki teh skupin so se občasno dobivali na sestankih, se medsebojno seznanjali o

³³ Odlomek iz razprave ob rednem letnem občem zboru. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik z redne letne skupščine' z dne 11.2.1989.

³⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik rednega občnega zbora' z dne 17.1.1987 in 'Poročilo o delu Slovenskega društva v letu 1986' z dne 17.1.1987.

³⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Slovensko društvo v Stockholmu; Dragi rojaki!' z dne 11.3.1991.

tekočem delu in iskali skupne rešitve na zapletena vprašanja in težave. Na območju Stockholma so bile tako organizirane številne akcije:

- * V soorganizaciji s Hrvati so v začetku trikrat demonstrirali. Prva demonstracija je bila 29. junija. Udeležili so se je tudi Slovenci iz ostalih krajev na Švedskem. Ob tej priložnosti je pred parlamentom v švedskem jeziku govoril Peter Vider. Povzetek njegovega govora so pozneje poslali predsedniku švedske vlade in predsednikom parlamentarnih strank. 5. julija so v soorganizaciji s Stranko zelenih (Miljöpartiet) organizirali demonstracijo pred Domom kulture v centru Stockholma. Govornika sta bila Vida Koren – Holm in Jan Axelsson (Stranka zelenih). Naslednji dan so skupaj s Hrvati na istem prostoru ponovili 'tihe demonstracije'.
- * Na zahtevo Solidarnostnega odbora je 4. julija šef kabineta pri švedskem Zunanjem ministrstvu Pierre Schori sprejel slovensko-hrvaško delegacijo. Slovence sta zastopala Roman Vertovec in Jože Štefanič.
- * Dosegli so posamezne nastope Slovencev v televizijskih in radijskih oddajah. V časopisih so bili objavljeni intervjuji s posamezniki. Na ta način so poskušali predstaviti in pojasniti krizno stanje v Sloveniji in slovensko kulturno-zgodovinsko ozadje širši švedski javnosti.
- * Predsedniku vlade, predsednikom parlamentarnih strank in pomembnejšim množičnim medijem so pošiljali članke in apele.
- * Pošiljali so protestna pisma jugoslovanski in ameriški ambasadi v Stockholmu.
- * Odrpli so žiro račun za zbiranje denarnih sredstev. Dobili so ponudbo za ugoden nakup zdravil in zdravstvenih pripomočkov – pri tej ponudbi so se povezali z ljubljanskim Kliničnim centrom in slovenskim Rdečim križem.
- * Izdali so izredno številko Našega glasu. Poleg rednih vsebin je predstavljala še dejavnosti Slovencev v času kriznega stanja v Sloveniji.
- * Potekali so redni intenzivni stiki s Slovenijo po privatnih in uradnih poteh.
- * Navezali so stike z Društvom mirovnikov (Svenska fredsoch skiljedomsförening) v Stockholmu.
- * Zbirali so podpise za podporo samostojne Slovenije
- * Društvom in nekaterim posameznikom so posredovali podatke o Sloveniji, da so v javnosti nastopali s točnimi podatki.
- * Vzporedno s temi dejavnostmi so potekale priprave na okroglo mizo o slovenski problematiki (26. septembra 1991).
- * Ustanovljena je bila Slovensko-švedska prijateljska zveza.

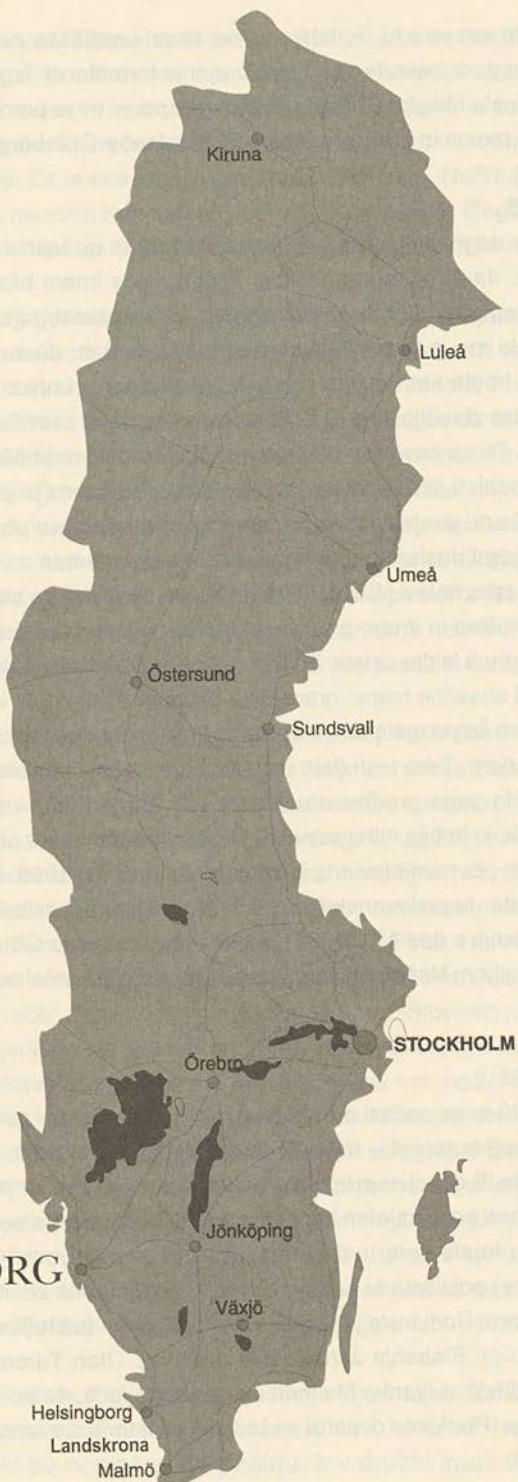
To je le nekaj pomembnejših akcij, ki so se v tem čustveno in politično nape-tem obdobju osamosvajanja Slovenije odvijale med Slovenci na območju Stockholma. Po tem, ko je bila vojna v Sloveniji končana, še bolj pa po švedskem priznanju Slovenije kot samostojne države, je dejavnost postopoma ugasnila. Tako ugovarjajo tudi sami Slovenci: »Če je naše delo v času agresije na Slovenijo potekalo zelo učinkovito in nemoteno, pa so se takoj po premirju v domovini med nami začeli kopičiti oblaki sumničenja, oporekanja in ljubosumja. Nekateri so očitali,

da je delo Solidarnostnega odbora tajno. To ni res! Res pa je, da fizično in psihično pasivnih Slovencev ne moremo pismeno obveščati o napredovanju dela v Solidarnostnem odboru. Kdor je želel, je lahko dobil od aktivnih članov popoln vpogled v delo. Razveseljivo je bilo vključevanje v delo prej pasivnih članov in nečlanov Slovenskega društva.«³⁶

---

³⁶ Prej navedeni podatki in citat so iz Poročila z izrednega občnega zbora. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo za izredni občni zbor Slovenskega društva v Stockholmu' z dne 31.8.1991

GÖTEBORG

Helsingborg

Landskrona

Malmö

Kiruna

Luleå

Umeå

Östersund

Sundsvall

Örebro

STOCKHOLM

Jönköping

Växjö

Ob prihodu je bilo vse v redu. Tu lahko veliko stvari urediš kar po telefonu. Švedi so zelo praktični in vse je podrejeno temu, da pri urejanju formalnosti izgubiš čim manj časa. Ob 21. 00 sem poklicala Milojko Gorjup, prijazno gospo, ki mi je pomagala pri začetnih korakih spoznavanja mesta in ljudi, predvsem Slovencev, v Göteborgu.

Petek, 29.9.1995

Z Milojko sva se dogovorili, da se dobiva ob 14.00 in do takrat sem prosta. Po zajtrku odidem v mesto, da si ogledam okolico. Prebivališče imam blizu centra in kar peš se odpravim na potep. Ob odhodu je bilo sonce, kar naenkrat pa se je stemnilo. Vlekel je mrzel veter. Zeblo me je in potikala sem se po trgovinah, da sem se ogrela in čez čas nadaljevala pot. Imela sem veliko časa, to pa ni dobro. Lahko sem mislila na dom in družino. Kako hitro zbledijo spomini. Pa pustimo to. Spet sem šla mimo trgovine z alkoholnimi pijačami. Te so neverjetno zanimive. Na Švedskem je bilo dolgo časa zakonsko prepovedano prodajati in uživati alkoholne pijače. Še danes je prepovedano kupovanje alkohola za mlajše od dvajset let. Alkoholno pijačo prodajajo v posebnih trgovinah (drugstores) in pri blagajni dosledno preverjajo osebne dokumente.

Ob 14.00 sem se spoznala z Milojko Gorjup. Skupaj sva odšli do slovenskega kluba. Pokazala mi je arhiv društva in drugo gradivo, ki bi me mogoče zanimal. Uredili sva prostor, da bom v naslednjih dneh lahko delala. Pustila mi je ključke kluba. Milojka mi je dovolila, da sem odnesla s sabo tri obsežne mape: gradivo za obdobja 1980–1984 in 1988–1990. Bilo je že pozno in ulic nisem še poznala tako dobro, da bi si upala delati do noči in se ponoči sama vrniti v svoj drugi dom. Tako sem delo odnesla kar s seboj in delala pozno v noč.

Iz zapisnikov in drugega gradiva društva se vidi, da je bilo društvo tesno povezano z občino Vič-Rudnik, ki je bila njihova pokroviteljica (podobno kot občina Vrhnika društvu v Stockholmu). To je povsem razvidno iz zapisnika z dne 7.6.1980. Prav tako se iz zapisnikov razbere, da sta Jugoslovanska zveza in Koordinacijski odbor delovala predvsem v Stockholmu (zapisnik z dne 11.1.1981). Slovensko društvo iz Göteborga je prišlo v oster spor s prvim urednikom Našega glasu. Ta spor je temeljito načel odnose med Slovenci na Švedskem.

Sobota, 30.9.1995

Vstala sem ob 6.30 in se počasi odpravila v nov dan. Peš sem se odpravila do prostorov društva. Lep jutranji sprehod – trideset do štirideset minut hoje, ko ima človek čas, da uredi misli in načrte. S seboj sem imela gradivo, ki sem ga zvečer obdelala in pripravila za fotokopiranje. Nabral se je zajeten kupček gradiva, prav tako pa se je zmanjšal kup neobdelanega gradiva. Imela sem tudi že prva imena za pogovore. Ob prihodu v prostore društva sem najprej poklicala te ljudi in se z njimi dogovorila za intervju: Marjana Turšič (II.generacija), Zvone Podvinski (župnik), Ivanka Melihen (učiteljica), Milojka Gorjup (članica odbora društva), Slabanja Janez (član društva), Oton Turenšek (dolgoletni aktivni član društva). Z učiteljico Ivanko Melihen sva se dogovorili, da bom lahko prisotna pri uri slovenskega pouka. Pouk ima dvakrat na teden v prostorih slovenskega društva, poučuje pa tudi še po šolah.

Ob 11.00 sta me prišla iskat Milojka in njen mož in odpeljali smo se do duhovnika Zvoneta Podvinskega, kjer smo bili približno eno uro. Iz pogovora sem izvedela, da imajo verni Slovenci (katoliki) na Švedskem vsakoletno romanje v Vadsteno in to v času binkošti. Letos je bilo že dvaindvajseto srečanje. Prav tako že sedaj veliko delajo v zvezi z obiskom papeža v Sloveniji. Za ta čas pripravljajo izlet v Slovenijo. Načrtujejo, da bodo vsi pot spremljali papeža – na vseh treh mestih, kjer naj bi se ustavil. Dogovorili smo se, da se v nedeljo lahko pridružim župniku na njegovi poti proti jugu Švedske v Landskrono in Malmö.

Po pogovoru sta me Gorjupova povabila k sebi na kosilo. Pri njih se je razvil zelo zanimiv pogovor. Izvedela sem, da je na Švedskem veliko ločitev. To se opazi tudi med Slovenci, ki so prišli na Švedsko, prav tako pa so pod pritiskom mešani zakoni. Prav tako je zanimivo, da se otroci na Švedskem hitro osamosvojijo. Tu je običajno, da se otroci, ki so stari šestnajst ali sedemnajst let odselijo od svojih staršev. To jim omogočata socialni sistem in stanovanjska politika. Dobijo svoje stanovanje, se kmalu poročijo in imajo otroke, družino. Tudi v hitrih porokah lahko vidimo razlog za poznejše ločitve. Drugi vzrok velikega števila ločitev pa je lahko tudi socialna politika (menita zakonca Gorjup), ki ločencema takoj nudi novo stanovanje in materi samohranilki socialno pomoč s številnimi ugodnostmi. Na Švedskem se je ustalila zanimiva navada, da partnerja hodita ločeno na zabave, izlete in počitnice s svojimi prijatelji. Tudi ločeno življenje v prostem času je lahko vzrok za veliko število ločitev.

Med Slovenci na Švedskem je kar nekaj invalidskih upokojitev. V času invalidske upokojitve je prepovedano delo na črno, tako upokojeni ljudje pa dobijo zadovoljive mesečne dohodke z dodatkom za invalidnost. S Švedske se ne smejo odseliti. Lahko odidejo le na krajši dopust v Slovenijo, potem pa se morajo vrniti, drugače izgubijo pokojnino. Na Švedskem je veliko priseljencev iz različnih držav po svetu. Med njimi je tudi veliko takšnih, ki izkoriščajo sistem invalidskih upokojitev. To je razširjeno predvsem med Grki, Turki, Čehi, Poljaki, Jugoslovani in Slovenci, seveda. Nemci, Angleži, Finci, Norvežani in Švedski pa tega ne delajo. Pri njih invalidska upokojitev predstavlja (simbolno), da si nesposoben in da 'nisi več za nobeno rabo'. To je za njih velika žalitev. Med Slovenci pa bi našli koga, ki izkorišča ta sistem. Ti ljudje so na nek način zaprti v zlato kletko. Ker varajo, se postopno oddaljujejo od svojih slovenskih kolegov in društev, se na nek način skrivajo. Švedski že običajno ne vabijo domov svojih kolegov – tujcev. To bi škodilo njihovem ugledu. Tako se takšni posamezniki postopno oddaljujejo od vseh svojih kolegov, prijateljev in izgubljajo stike z ljudmi. Dolgotrajno brezdelje in vse večja osamljenost jih pripeljeta do psihičnih težav, do ločitev ali do alkoholizma. Tudi med Slovenci najdemo ljudi, ki imajo težave z alkoholom. V zadnjem času jih je v Göteborgu umrlo kar nekaj. Prav tako pa je alkoholizem razširjen tudi med Švedski – Slovenci tu niso izjema, ampak so se prilagodili. Razmere, v katerih so se znašli nekateri upokojenci, so pripeljale tudi do ustanovitve društva predčasno upokojenih.

Slovenski izseljenci sčasoma dobijo položaj večnega tujca: tujec doma in tujec v novem okolju. To dejstvo posameznike močno prizadene. S tem, ko dobiš švedsko državljanstvo, dobiš pravice, ki so napisane na papirju, a v družbi imaš še vedno položaj

tujca. To velja tudi za drugo generacijo, ki se jo prepozna po priimkih. Slednje velja predvsem za moške, saj ženske s poroko lahko prevzamejo možev priimek. Ženske so na nek način na boljšem, saj lahko na legalen in ustaljen način spremenijo svoj priimek, medtem ko moške, ki spremenijo priimek, obsojajo, da so izdali svoje korenine.

Izseljenci so odšli v tujino s culo na rami in so se trudili, da bi v nekaj letih v tujini ustvarili toliko, kot so na primer Švedi ustvarili skozi več generacij. Primerjali so se z njimi in so bili nezadovoljni, če so imeli manj kot oni. To ljudi žene v neprestano dirko za denarjem in predstavlja velik pritisk nanje. Hočejo imeti hišo tu, hišo v Sloveniji, vikend, avto (po možnosti dva). Zaradi vsega tega ljudje pozabijo nase in na svojo družino. Pri tem se lahko vprašamo, kje je konec tega? Kaj je kriterij uspeha? Kdo je tisti, ki je uspel? Koliko hiš potrebuješ, dve ali tri? Nikjer ni oprijemljivega kriterija in ker ga ni, se ljudje ne ustavijo. Na Švedskem so tudi pogoste kolektivne predčasne upokojitve. Te so lahko posledice stečaja nekega podjetja ali pa zahteve po višji izobrazbeni strukturi v proizvodnji. Razvita tehnologija in avtomatizacija zahtevata izobraženo delovno silo. Vse večje so zahteve po dodatnem izobraževanju in prekvalifikacijah, s tem pa se povečuje problem zaposlovanja nekvalificirane delovne sile.

Pogovor se je zavlekel. Bil je zanimiv in zame zelo poučen. Dobila sem veliko novih informacij. Kar pogovarjali bi se še, a morali smo na kosilo. Po kosilu naju je z Milojko čakal kup arhivskega gradiva za fotokopiranje – Milojka mi je dala na razpolago svoj fotokopirni stroj in mi tudi pomagala pri delu. Tako je vse potekalo še enkrat hitreje. Hitro sva delali, a vseeno sem odšla na avtobusno postajo šele ob 19.00. Prav ta avtobus je vozil moj današnji gostitelj, ki občasno dela tudi kot voznik avtobusa. Opozoril me je, naj opazujem, kakšni ljudje in v kakšni družbi bodo prihajali na avtobus. In res! Na avtobus so hodili ljudje v skupinah – same ženske ali sami moški različnih starosti. Vsi so bili oblečeni za zabavo. V soboto zvečer mesto ponori. Že ob 20.00 lahko srečaš veliko pijanih ljudi na cesti, proti jutru naj bi bilo grozno. Na Švedskem je v navadi, da ljudje nekaj popijejo še pred odhodom od doma, da se na zabavi lažje sprostijo. Ni jih malo, ki gredo od doma že pošteno okajeni. V ponedeljek pa skupaj z obleko nadenejo uraden videz, ki ga nosijo čez teden do naslednjega vikenda.

Vse to in še kaj, sem izvedela iz pogovora z zakoncema Gorjup. Vožnja do mesta je trajala skoraj eno uro. V mesto sem prišla v trdi temi (ob 20.00) in res je bilo kot v 'pravljici'. Povsod ljudje s steklenicami pod pazduho. Hitro sem poiskala svoj prevoz in se odpekljala naprej do prenočišča. Ponoči sem veliko razmišljala o poti v Landskrono in Malmö. To je dolga pot. Izgubila bi cel dan. Najbolj pa me je skrbelo dejstvo, da bi se vrnili šele ob 23.00 ali 24.00 in potem bi morala sama do hotela. Včeraj me je Milojka opozorila, da sem si izbrala bivališče v enem od najnevarnejših mestnih predelov. Vame je počasi prodirala tesnoba in strah me je postalo. V Göteborgu me je bilo strah. Nisem imela takega občutka varnosti, kot ga imam doma ali sem ga imela v Stockholmu. Ne vem, kaj je v tem mestu, da mi vzbuja strah. Ponoči nikakor nisem mogla spati. Ta tesnoba in še utrujenost – štirinajst dni sem bila neprestano med izseljenci, se pogovarjala o njihovem življenju in težavah, o politiki... vse to te utruji. Kar naenkrat sem se odločila, da ne grem na pot. Potrebujem dan zase, za odih in potep. Ob 5.30 sem poklicala g. Zvoneta Podvinskega

in se mu opravičila. Potem sem se zavlekla nazaj pod odejo in trdno zaspala. Spala sem do 9.00, kar je bilo v primerjavi z drugimi dnevi neverjetno dolgo. Po zajtrku me je Monika iz Švice, s katero sem delila sobo, povabila naj se ji pridružim. S svojo sodelavko (Švedinjo) je nameravala na kratek izlet z ladjo do bližnjih otokov. Odšla sem z njima. Dan je bil prekrasen in izlet tudi. Otok je bil poln starih, tipično švedskih hišic, ki so zgrajene iz lesa. Večina hišic je bila prebarvana na belo z modrimi okni. Blizu obale so postavljali novo hišo. Zanimivo je bilo videti, kako postavijo leseno konstrukcijo. Podobno kot pri nas za kozolce ali senike. Na Švedskem je ogromno lesenih montažnih hiš. Zidane imajo le temelje in kleti, vse ostalo pa je leseno, obdano z izolacijo in mogoče z izolacijskimi ploščami, ki so preplepljene s tapetami. Tapete so na Švedskem zelo moderne in so kar statusni simbol.

Po izletu smo odšle v dobro vegetarijansko restavracijo, kjer smo se najedle, popile kavo in počasi odšle domov. Monikina prijateljica Gunilla me je povabila, naj se ji čez teden pridružim pri večerji, a bom še videla. Ne vem. Očitno sem se spremenila. Pred leti me ni bilo strah in sem se brez strahu in predsodkov potepala po svetu, danes pa imam najraje svoj kotiček, svoj način življenja in svoj mir.

Ponedeljek, 2.10.1995

Dan sem začela kot navadno in ga potem tako tudi nadaljevala – v prostorih društva med arhivskim gradivom. Poleg tega pa sem naredila dva intervjuja. Ob dvanajstih sva se dobila z župnikom. Imela sva zanimiv in dolg pogovor. Iz kitajske restavracije, kamor me je povabil župnik na kosilo, sem odhitela na drug intervju v prostore društva. Tudi s tem sem bila zelo zadovoljna. Vse dokler nisem zvedela novice dneva. Glavna ugotovitev ponedeljkovega večera je bila, da sem izgubila en dan dela. Intervjujev, ki sem jih naredila, pomotoma nisem posnela. Pritisnila sem napačen gumb. Katastrofa. Kar svet se mi je podrl. Za nekaj časa sem se dobesedno sesedla in kot kup nesreče ždela na postelji. Kaj zdaj? Nič. Teh intervjujev ne smem izgubiti. Bila sta tako drugačna. Še enkrat boš delala, draga moja. Ni hujšega, kot ponavljati že narejeno delo, ko imaš neprestano občutek, da je bilo vse to že bolje narejeno. To se mi je zgodilo za diplomu. Računalnik mi je tik pred koncem uničil vse delo. Vem, kaj to pomeni. Vseeno sem odšla na telefon, se posula s pepelom in prosila za ponovitve intervjujev. Ta večer sem težko zaspala.

Torek, 3.10.1995

V torek zjutraj sem spet trkala na župnikova vrata in ponovila sva intervju.

Ime in priimek?

Zvone Podvinski. Prihajam iz Posavja iz župnije Pišece pri Brežicah, kjer je bil rojen tudi Maks Pleteršnik, ki je pred sto leti uredil in izdal prvi Nemško-slovenski slovar.

Kje zdaj bivate?

Zdaj bivam v Göteborgu, kjer je sedež slovenske katoliške misije.

Koliko ste stari oz. kdaj ste rojeni?

Rojen sem bil leta 1956. v Brežicah.

Kaj ste po izobrazbi in poklicu?

Po izobrazbi sem teolog in po poklicu duhovnik.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

13. avgusta 1993.

Lahko kaj poveste o občutkih, ko ste prvič stopili na Švedska tla?

Stopil sem v neznano deželo. Vendar, kot pravijo, ko je človek vržen v morje, začne plavati. Moram reči, da so mi tudi pomagali. Pomagal mi je prejšnji narodni dušni pastir Jože Drolc, ki me je uvedel v osnovne stvari, mi pokazal delo, ga razložil. Po štiridesetih dneh me je zapustil in ostal sem sam, seveda skupaj z mojimi rojaki na terenu, ki mi veliko pomagajo in zame – svojega dušnega pastirja – veliko žrtvujejo.

Ste ob prihodu opazili kakšne razlike med Slovenijo in Švedsko, mislim tako na samo pokrajino kot na način življenja?

Razlike so prav gotovo velike. Slovenija je majhna in v tej majhnosti je čudovita pestrost pokrajine, posameznih predelov, načinov življenja, jezika, kulture, narodnih noš in vsega tega. Švedska pa je velika približno za dvaindvajset Slovenij in že ta velikost človeka na začetku kar prestraši. Kako to na neki način obvladati? Kako se znajti v tako velikem prostoru? Drugo je, da je Švedska ena od skandinavskih dežel, ki ima svojo lastno in zelo drugačno zgodovino. Tu je tudi precej liberalizma, materializma in konzumizma, čeprav tega verjetno ni bistveno več, kot ga je v zadnjem času tudi pri nas. Tukaj je tudi nekakšen hlad. Pa ne toliko zaradi temperaturnih razlik, ampak zaradi protestantizma, ki je skozi štiristoletno zgodovino naredil svoje v srcih ljudi. Verjetno veste, da protestantska Cerkev nima sv. zakramentov kot katoliška Cerkev. Zakramenti so srce katoliške Cerkve in krščanskega življenja.

Dve leti je, od kar ste prišli na Švedsko. To je relativno novejši čas. Ali se vam zdi, da so kakšne razlike v načinu življenja na Švedskem in v Sloveniji?

Način življenja v Sloveniji je gotovo zaznamovan z nekim tonom katolištva, ki je odprto in vedno znova sodobno, čeprav ne smemo pozabiti, da živimo iz neke dva tisočletne tradicije katoliške Cerkve in tisoč dvesto petdesetletne tradicije našega naroda, kar potrjuje krst knezov Gorazda in Hotimira na Kimskem jezeru na Bavarskem. Vse to ima gotovo svoj pomen in oblikuje človeka, njegovo socialno življenje, odnos do sočloveka. Pri nas je še vedno velik poudarek na družini, kar se mi

zdi zelo pomembno, saj je družina eden od temeljev nekega naroda, Cerkve. Zdrava družina pomeni zdrav narod in zdrave temelje Cerkve ali obratno. Dočim tukaj na Švedskem ljudje bolj živijo zase. So bolj zaprti, izolirani. Tu je pomemben seveda tudi način dela. Od jutra do večera so zaposleni. Otroci so tukaj še bolj ločeni od staršev že v najnežnejših letih. Zaenkrat je pri nas v Sloveniji drugače. S petnajstimi leti mladina tukaj že zapusti starše in družinsko okolje. S tem se prehitro pretrgajo družinske vezi in okolje, ki mlademu človeku pomaga, da se zgradi kot osebnost, ki bo kasneje po šolanju odšla v poklic in si ustvarila svojo zakonsko in družinsko skupnost. Zaradi vsega tega ni več tesnega stika med generacijami, med starimi starši, starši, otroci in vnuki. Narava dela pa je tudi taka, da ko se starši vrnejo z dela, so utrujeni. Tako se družinsko in družabno življenje dogaja bolj ob koncu tedna, v petek zvečer, v soboto in nedeljo. Med tednom pa jih spet čakajo nove dolžnosti in odgovornosti.

Švedski jezik. Ste imel veliko težav z njim? Se vam zdi težak? Kako ste se sprijeli z njim?
 Švedski jezik je nekaj svojkega. Spada v germansko skupino. Sam se nisem nikoli učil nemščine. V osnovni in srednji šoli sem se učil angleški jezik, ki me je pritegnil in mi tudi danes pomaga veliko bolj, kot bi mi nemški, tudi tukaj, v stiku z ljudmi. Prve mesece sem obiskoval tečaj švedskega jezika na ljudski univerzi. Tako sem dobil vsaj malo vpogleda v jezik, čeprav je to absolutno premalo za dobro komunikacijo, za globlje spoznavanje literature in zgodovine in še kaj, kar je pomembno za poznavanje prostora in ljudi, s katerimi se vsakodnevno srečujemo. Drugo pa je vsakdanje življenje in stiki s Švedi. Tako se človek počasi uči, prodira v skrivnost jezika in se uči posameznih besed. Nujno pa je, da se človek nauči jezika dežele, v kateri živi in dela, ker lahko le na takšen način spoznava kulturo, vero in številne druge stvari, ko se mora neposredno srečevati z ljudmi.

Ste eden od predstavnikov Rimokatoliške Cerkve na Švedskem. Ali lahko poveste, kakšen položaj ima Cerkev znotraj švedske države, kjer je državna religija protestantizem?

Približno leta tisoč se je začelo pokristjanjevanje Švedske, kamor je prispel Sv. Ansgar. Pokristjanjevanje so tu opravljali največ iz posameznih samostanskih središč. Potem se je tudi Cerkev tu nekako ustalila, organizirala in dobila svojo podobo. Včasih je bilo kar precej škofij, seveda pretežno od sredine Švedske proti južnemu delu. Tu je bilo prebivalstvo bolj koncentrirano. Kasneje, pred štiristo leti, je kralj Vasa ločil Cerkev od Rima, ki je postala državna in s tem tudi protestantska. Nekateri duhovniki in škofe so pobili, nekateri so zbežali, večina pa je prestopila v protestantsko vero. To je bil bolj mehak način prestopa, saj je bilo žrtev manj kot na primer v tridesetletni vojni v Nemčiji in drugod po Evropi. Protestantizem je zaznamoval ljudi. Vzel jim je marsikaj tistega, kar še najdemo po svetu v katoliški Cerkvi, to je evangeljsko toplino. Tudi tukaj, na Švedskem se je obdržala ta toplina znotraj katoliške Cerkve, ki je ponovno začela bolj svobodno delovati nekako pred tridesetimi leti. Zanimivo je, kot so pripovedovali ljudje, da je kar nekaj družin, ki

so skozi stoletja ohranjale pripadnost katoliški Cerkvi in danes doživljajo potrdilo, da so storili pravilno, ker so ji ostali zvesti.

Katoliška Cerkev na Švedskem ima danes približno sto enainpetdeset tisoč članov, vernikov. Cerkev tukaj danes dejansko išče svoj novi obraz in identiteto. Prav v tem tednu, od drugega do sedmega oktobra 1995, je drugi del škofijske sinode. Prvi del sinode nosi naslov Na poti v Emaus. Gre za iskanje katoliške identitete. Kako tukaj, v tem prostoru ponovno zaživeti Kristusov Evangelij? Kako odgovarjati na izzive časa, na njegova znamenja? Kako nadaljevati svoje poslanstvo? Zato bo naslov zadnjega dela sinode oziroma njenih sklepov Nazaj v Jeruzalem. Torej, kako živeti kot katoličan sedaj v tem prostoru in odgovarjati na njegove potrebe.

Omenili ste, da se v zadnjih tridesetih letih pojavlja toleranca s strani države in državne Cerkve do katoliške Cerkve in veroizpovedi. Je to značilno le za odnos do katolištva ali se pojavlja tudi v odnosu do drugih veroizpovedi, verskih skupin na Švedskem?

Švedska je ena izmed redkih držav, ki je zelo tolerantna do veroizpovedi. Preprosto je dala svobodo različnim veroizpovedim, ne le krščanskim, ampak tudi drugim. Tako je na eni strani švedska državna protestantska Cerkev, na drugi strani pa so vse od katoliške do vseh drugih Cerkva zbrane v tako imenovani skupnosti prostih, svobodnih Cerkva, kamor spadajo tudi druge religije in sekte.

Vrniva se nazaj h katoliški Cerkvi. Kdo uravnava odnose med Cerkvijo in švedsko državo?

Kar se tiče odnosa katoliške Cerkve do države oziroma obratno države do katoliške Cerkve, so gotovo v državi institucije, ki upoštevajo in spoštujejo katoliško Cerkev, saj je med svobodnimi Cerkvami najštevilnejša. Lahko bi tudi rekli, da je najbolj dejavna, predvsem na duhovnem in karitativnem področju. Seveda je škof tisti, ki s strani katoliške Cerkve v sodelovanju z drugimi institucijami, ki so v škofiji, in institucijami, ki so po posameznih župnijah, ureja ta odnos. Škof Hubertus Brandenburg, po rodu Nemeč, se je kar dobro znašel v tem prostoru in zvesto ter plemenito opravlja svojo škofovsko službo s pomočjo pomožnega škofa Williama Kenneya, ki je doma iz Velike Britanije.

Lahko poveste, kako se katoliška Cerkev na Švedskem financira?

Tudi to je zanimivo vprašanje. Delno se pokrivajo potrebe katoliške Cerkve s prostovoljnimi darovi vernikov. Največji delež pa nosi katoliška Cerkev iz Nemčije s tako imenovanim cerkvenim davkom – z dvema organizacijama: Cerkev v tiski – Kirche in Not ter Ustanova Sv. Ansgarja. Te organizacije pomagajo tudi Cerkvam v misijonih. Katoliška Cerkev na Švedskem ima zaenkrat še položaj Cerkve v misijonih. Ljudje velikokrat nepravilno delujejo, naredijo napako v svojem življenju, če zaradi tega izstopijo iz Cerkve, ker se premalo zavedajo, koliko dobrega naredi katoliška Cerkev prav s pomočjo cerkvenega davka in dobrotnikov in to ne samo tukaj, ampak predvsem v drugih, še bolj misijonskih deželah, kjer mnogi naši bratje in sestre v Kristusu živijo v veliki materialni revščini.

Slovenci so le ena od manjših etničnih skupin s katoliško veroizpovedjo. Kakšna je celotna organiziranost Rimokatoliške Cerkve na Švedskem. Kakšna je hierarhija med različnimi skupinami?

Gotovo so v hierarhični piramidi najprej ljudje – verniki, ki jih je največ. Tem naj bi služili duhovniki, župniki, ki so uradni zastopniki svojih vernikov pred državnimi institucijami. Te naj bi po pokrajinah povezovali, jih koordinirali in jim na nek način pomagali dekani in potem sledijo tisti, ki so najbolj dolžni služiti Božjemu ljudstvu, to so škofje s papežem na čelu.

Ali je na nivoju narodnih skupnosti na Švedskem z organizacijo kako drugače, kot je z organizacijo župnij v neki krajevni Cerkvi?

Seveda je pojem narodnih misij nekaj posebnega. Pojem narodne misije je v tem, da so ljudje neke narodnosti organizirani v neke vrste skupnosti v neki župniji, ki ima pravico do verskih potreb v svojem maternem jeziku. Naši rojaki so zelo razkropljeni na območju od Göteborga do Stockholma in proti jugu. Tu jih največ živi po skupnostih in v mestih. Gotovo je pravica in dolžnost teh ljudi, da so vključeni v župnijsko življenje. Narodni dušni pastirji pa smo potem tisti, ki prihajamo med njih in če je mogoče, enkrat na mesec obhajamo skupaj z njimi sveto mašo v maternem jeziku. Švedi sami se zavedajo, da bo tisti, ki bo najprej spoštoval samega sebe, svoj jezik, spoštoval tudi njih – to poudarjajo predvsem v zadnjem času, v preteklosti bi najraje videli, da bi se vsi asimilirali, a so odkrili, da je to narobe.

Katera etnična skupnost s katoliško veroizpovedjo je na Švedskem najštevilčnejša?

Mislím, da so najštevilnejši Poljaki, za njimi Hrvati, sledijo špansko govoreče skupnosti iz Latinske Amerike, pa še druge skupnosti, tudi z daljnega Vzhoda... Za vse ne vem. Slovenci smo bolj pri koncu. Danes živi tukaj približno štiri tisoč sedemsto rojakov prve generacije, ki je sem prišla iz Slovenije v letih od 1960 do 1970. Skupaj z drugo in tretjo generacijo naj bi bilo naših rojakov na Švedskem približno devet tisoč. To so predvidevanja, sam pa ne morem zagotovo povedati prave številke, saj niti država Slovenija ne ve, koliko rojakov živi razkropljenih po svetu.

Vi skrbite za obrede v slovenskem jeziku. Ste edini slovenski župnik na Švedskem?

Ja, edini. Naj povem, da moram samo na Švedskem pokrivati ozemlje veliko približno za pet Slovenij, potem pa občasno obiščem še rojake na Norveškem in Danskem. Vse to še dodatno poveča območje, kjer opravljam poslanstvo slovenskega dušnega pastirja.

Lahko podrobneje geografsko opišete, kaj vse pokrivате?

Prvo nedeljo v mesecu grem proti jugu, kjer imam sv. mašo in srečanje z rojaki v župniji Landskrona in Malmö. V slednji je ena izmed treh največjih slovenskih skupnosti, pa tudi v Landskroni in njeni okolici živi kar precej Slovencev. Drugo nedeljo sledi dopoldan sv. maša v manjši skupnosti v Halmstadu in popoldan v

precej večji skupnosti v Helsingborgu. Tretjo nedeljo sledi obisk manjše skupnosti v Jönköpingu in potem se vračam nazaj v Göteborg. Mislim, da je tu največja slovenska skupnost, ki šteje okoli sedemsto ljudi. Četrto nedeljo se podam na pot proti Stockholmu in Köpingu. To nedeljo vedno povežem s sobotno sveto mašo v Eskilstuni na parne mesece in v Örebroju na neparne mesece. Poleg tega, če je mogoče, nekajkrat na leto obiščem rojake Boråsu, ki je šestdeset kilometrov na poti med Göteborgom in Jönköpingom. To je ena najbližjih skupnosti. Če je mogoče, pa še kdaj obiščem Oslo na Norveškem in Slovence na Danskem. Tam imam eno družino. Nadaljujem tisto, kar sem prejel. Skrbi pa me še ena skupnost, ki jo bo težko obiskati, vendar bom moral najti čas. To je skupnost v Västeråsu blizu Köpinga, kjer je kar nekaj naših rojakov. Peto nedeljo v mesecu, kadar je na kalendarju, pa obiščem Slovence v Olofströmu, kjer se zbira pri slovenski sv. maši manjša skupnost. Od tam pa nadaljujem pot v Nybro, kjer je prijetna in relativno kompaktna skupnost. Sicer pa srečanje s tem skupnostim kombiniram v soboto pred prvo in v soboto pred drugo nedeljo v mesecu, ko grem proti jugu Švedske.

Torej lahko rečemo, da imajo v posameznih večjih krajih v povprečju enkrat mesečno mašo v slovenskem jeziku. Lahko še poveste, po kakšnih kriterijih je določen razpored maš v različnih jeziki? Kdo določa ta razpored?

Naši ljudje imajo gotovo najprej svoj stalni urnik sv. maš v župniji, v kateri živijo. Narodni dušni pastirji pa se potem prilagajamo in po dogovoru z župniki na terenu najdemo primeren čas, ko se lahko tudi narodne skupnosti srečajo ob oltarju in obhajajo sveto mašo v svojem jeziku.

Gotovo se pri tem pojavi tudi vprašanje verouka v maternem jeziku. Kako je to urejeno za Slovence?

To je kar težko izvedljivo. Kolikor je bilo mogoče, sem imel stalni verouk in pripravo na sveto prvo obhajilo v Göteborgu. Na sveto birmo se naši fantje in dekleta pripravljajo skupaj s tistimi katoličani, ki so v neki župniji in to v švedskem jeziku. S tem naj bi se tudi dejavno vključili v župnijsko življenje. Poleg tega tukaj sledim verouku tudi v nekaterih posameznih družinah. Lep primer je, ko smo prav letos v eni od družin pripravljali bratca in sestrico za prvo sveto obhajilo. Pretežni del skrbi za verouk je opravila družina sama, oče, mati in stari oče. Otroci kar dobro obvladajo slovenski jezik in ga tudi razumejo. Kot njihov duhovnik sem bil večkrat na obisku pri njih. Na srečo ne stanujejo daleč od Göteborga. Oddaljeni so samo 100 km. Tako sem njihova otroka posebej pripravil na prvo sveto spoved, razložil sveto mašo in pomen, vrednost in potrebo svetega obhajila za kristjanovo življenje. Potem smo v mesecu juniju skupaj z eno od slovenskih skupnosti obhajali ta čudovit praznik.

Verouk je vedno povezan z vprašanjem knjig in učbenikov. Kako si pomagate na Švedskem?

Dobite učbenike iz Slovenije? Obstajajo kakšni enotni učbeniki za vse katoličane na Švedskem ali morda za delo s slovenskimi izseljenci?

Ker je verouk v maternem jeziku, seveda dobivamo učbenike iz Slovenije. Človek si poišče primeren učbenik zase, s katerim lahko čim boljje poučuje verouk, torej nauk o vsebini katoliške vere, zakramentov in molitve. Seveda si vsak katehet poišče določene stvari, ki so že preizkušene in ne samo moderne, ki so blizu sodobnemu človeku. Takšne, ki ohranjajo cerkveni nauk v celoti. To ne velja samo za osnovnošolski verouk, ampak tudi za priprave na sveti zakon ali poroko. Pisno gradivo uporabljamo tudi v mešanih zakonih, kadar se eden od zakoncev potruži in prebere te stvari. Sicer pa uporabljamo pri katehezi tudi knjige v švedskem jeziku, kar pomaga ljudem, da spoznajo vsebino katoliške vere, če želijo prestopiti iz protestantske v katoliško Cerkev.

Veliko je duhovnikov, ki delujejo med slovenskimi izseljenci. Veliko je slovenskih izseljencev po svetu. Ali imate slovenski duhovniki kakšne stike med sabo, s Slovenijo? Kako to poteka?

Švedska spada v evropski prostor, kar pomeni, da se duhovniki iz vse Evrope vsako leto spomladi in jeseni srečamo na tako imenovani pastoralni konferenci. Na ta srečanja prihaja tudi gospod škof Metod Pirih, koprski ordinarij, ki je pri Slovenski škofovski konferenci odgovoren za zamejsko in izseljensko pastoralo in drugi odgovorni iz katoliške Cerkve v Sloveniji. Tako imamo stike ne le s slovenskimi duhovniki iz Evrope, ampak tudi z našo katoliško Cerkvijo v Sloveniji. Prav tako se moramo zavedati, da smo duhovniki, narodni dušni pastirji, posojeni škofijam, kjer delamo in živimo. Tako moramo biti odgovorni in sodelovati s krajevno Cerkvijo, s škofom in župniki dežele, v kateri bivamo.

Pri vas je to Stockholmska škofija?

Tako je.

Poleg vsega, kar ste omenil, znotraj Cerkve organizirate tudi druge dejavnost. Mislim na primer na Vadsteno. Lahko kaj več poveste o teh dejavnostih?

Slovenski duhovnik je kot duhovnik prav gotovo najprej dolžan pomagati v zadevah, ki se nanašajo na odnos Cerkve do svetih zakramentov, molitve, duhovnega življenja in drugih potreb. Zbiramo se pri sveti maši. Po sveti maši ljudje sami ali po dogovoru marsikje pripravijo kavo in pecivo. Tam imamo potem srečanje, kjer je priložnost, da se med seboj tudi pogovorimo, kdaj tudi skupaj zapojemo, ali pa kaj skupaj načrtujemo. To pomeni, da se srečujemo občasno in nemogoče je, da bi vse rojake večkrat na mesec obiskal, kot je to po običajnem načrtu. Enkrat na leto pa le pridemo skupaj za binkoštno srečanje v Vadsteno, kamor so povabljeni vsi Slovenci s cele Švedske. To je gotovo pomemben in sveti kraj. Človek ima občutek, da stopi na sveto zemljo, ko pride tja. Tam so sestre svete Brigite, ki je ustanoviteljica enega izmed zelo strogih ženskih redov v katoliški Cerkvi. V Vadsteni je pokopana sveta Brigita, zavetnica Švedske. To ima prav gotovo velik pomen. Vad-

stena je bila in je še danes duhovno srce Skandinavije, ki bije in poživlja tudi naše slovenstvo ter našo pripadnost Kristusovi Cerkvi. Dokler bodo srečanja naših rojakov v tem kraju, bo živelo tudi slovenstvo na Švedskem.

Lahko kaj poveste o začetkih romanj v Vadsteno?

Letos smo obhajali dvaindvajseto romanje Slovencev s cele Švedske v Vadsteno. S temi zbiranji oziroma romanji je začel pater Janez Sodja, ki je že pokojen. Delal je v Nemčiji in od tam je dvakrat na leto za dalj časa prihajal tudi na Švedsko. Njegovo delo je kasneje prevzel Jože Drolic, ki je bil šestnajst let na Švedskem. Leta 1993 se je vrnil v domovino. Sedaj je župnik v čudoviti župniji na Gorenjskem, v Radovljici blizu Bleda in Brezj.

Poleg Vadstene imate še druge stvari, slišala sem npr. o romanju v Lurd... Lahko kaj poveste o tem?

Naši verniki so želeli, da bi šli v Lurd in to smo uresničili. Že gospod Jože je precej let pred mano želel izpeljati podobno romanje. To ni moglo uspeti, ker so bili ljudje takrat v delovnem razmerju in je bilo težko dobiti dopust. Drugi vzrok pa je ta, da si ljudje dopust hranijo za obisk Slovenije. Vsak si želi priti domov vsaj enkrat na leto. Tako smo letos za Veliko noč končno le uspeli. Prijavilo se je petinštirideset ljudi. Imeli smo dva šoferja, Slovenca in Šveda. Slednji je bil zelo vesel in prijetno presenečen, ker ni mogel verjeti, da je lahko duhovnik tako normalen človek, ki poje, se z ljudmi pogovarja, se smeje in podobno. Poleg tega nameravamo s pomočjo članov Misijskega pastoralnega sveta naslednje leto, ko bo papež Janez Pavel II. obiskal našo domovino od 17. do 19. maja, pripraviti romanje v Slovenijo. Letos smo imeli v domovini srečanje Slovencev s Švedske v Puščavi in v samem Sv. Lovrencu na Pohorju. To pa zato, ker so Šentlovrenčani letos pomagali pri izvedbi slovenskega srečanja v Vadsteni. Včasih povabimo v Vadsteno večje število rojakov, večinoma pa kakšno glasbeno skupino, ki po sveti maši in procesiji v staro gotško cerkev, poskrbi za veselo razpoloženje. Gostimo tudi uradne goste iz Slovenije: predstavnike države ali političnih strank ali tiste, ki so odgovorni za izseljenstvo. Predvsem pa smo veseli predstavnikov slovenske ambasade iz Stockholma. Kar pa je največ vredno, so naši rojaki in določene manjše skupine, ki nastopajo v kulturnem delu programa.

Cerkev, oziroma ljudje znotraj nje, so precej dejavni. Ali o teh dejavnostih mogoče obveščate širše okolje, se dopisujete s kakšnimi časopisi, glasili?

Kroniko dogodkov vsak narodni dušni pastir opiše: naj si bodo to srečanja, lepi in žalostni dogodki, ki so povezani z družinami: sveto obhajilo, birma ali poroka, pogreb. O tem in drugih dogodkih pošiljamo prispevke za Našo luč, ki pokriva prostor v Evropi in delno tudi ostali del sveta, kjer bivajo naši rojaki. Naša luč je glasilo slovenskih duhovnikov, ki delamo med izseljenci po Evropi. Danes je ta mesečnik za naše rojake končno našel prostor v Sloveniji, saj ga tam tudi tiskajo.

Prej so Našo Luč tiskali v Celovcu, zdaj pa je že eno leto, kar jo tiskajo pri nas doma. Normalno so nanjo naročeni tudi naši ljudje v domovini, kar je bilo včasih v komunističnem sistemu prepovedano. Poleg tega pa včasih zaide kakšen članek v Družino ali morda tudi v Ognjišče. O nekaterih dogodkih pa pišejo nekateri naši duhovniki iz Evrope tudi drugim slovenskim časopisnim založnikom.

Kot recimo: Slovenec, Slovenska izseljenska...?

Kot Slovenec, Rodna gruda in Naša Slovenija.

Pride pri dejavnostih, o katerih ste govorili, kdaj do sodelovanja z društvi slovenskih izseljencev na Švedskem?

Ja, tudi. Gotovo se kot slovenski duhovnik srečujem s posameznimi društvi, ko pridem v njihov kraj. Vesel sem, da smem biti kot slovenski duhovnik prisoten na srečanju oziroma sestanku Zveze slovenskih društev, kar je prišlo v navado bolj v zadnjem času. Prej, pred leti, je bil problem. Sistem je bil drugačen. V slovenskih društvih so bili... ali pa bolje rečeno, da so slovenska društva obiskovali in tudi vodili ljudje iz celotnega jugoslovanskega prostora in je bilo kar nekaj sporov. Člani so se pri vprašanju o odnosu do duhovnika v svojih stališčih močno razhajali. Razumem pa naše ljudi, ki pravijo, da imamo kot Slovenci pravico do svojih stvari. Če je društvo slovensko, so člani lahko tudi drugi ljudje, vendar pa je prav, da ga vodijo naši ljudje. Vesel sem, da se danes, po osamosvojitvi Slovenije, ko imamo samostojno državo, odpirajo stvari tudi v tej smeri. Odnosi so veliko boljši, ne bi rekel samo strpni, saj ljudje preprosto čutijo, da je prav, da slovenski duhovnik sodeluje pri dejavnostih med slovenskimi izseljenci. Duhovniki so vedno bili tisti, ki so Slovence povezovali, ki so vedno delali in še danes delamo tudi na kulturnem področju.

Iz več virov sem slišala, da naj bi imeli Slovenci na Švedskem velike težave z alkoholizmom in ločitvami. Kako bi komentirali to trditev?

V kolikor človek izgubi svojo katoliško identiteto in stik s slovensko narodno skupnostjo, je normalno, da se zapre in išče odgovore na določena vprašanja, težave in stiske v alkoholu ali tudi v mamilih. Žal je to prisotno predvsem pri mladih. Spominjam se mladega fanta, mislim da je bil star sedemnajst let, ki je umrl zaradi mamil. To je le eden od več primerov, za katere sem slišal. Poleg tega sta tu družba in način življenja zelo liberalna in ljudje potem težko sprejemajo tiste stvari, ki so v katoliški Cerkvi stalne, ki govorijo o človekovi zrelosti, samostojnosti, poštenem odnosu do sočloveka. To pomeni, da je tu težko živeti zvestobo v zakramentu svetega zakona res v vsej polnosti. Tudi pri nas doma je težno, vendar ljudje vztrajajo s pomočjo svetih zakramentov. Mišljenje in način življenja v liberalni in protestantski družbi pa sta precej drugačna in ni čudno, da se ljudje ločujejo, saj nekateri pravijo: »Gre, dokler gre, ko ne gre več, pa gremo narazen.« Seveda pa je zakrament, ko je enkrat podeljen, zavezan temu, kar piše v Svetem pismu: »Kar je Bog združil, tega naj človek ne loči!« Po ločitvi se ljudje lahko poročijo le civilno, po

civilno pravnih zakonih. Cerkevno pa, dokler je zakonec živ, zakramenta svetega zakona ni mogoče prejeti še enkrat.

Še ena stvar je, ki je zanimiva. Ljudje tu živijo skupaj kar tako. Človeka to boli, ker so pri tem največje žrtve otroci. Otroci, ki nimajo normalnega družinskega življenja in potem ni čudno, če se med otroci tukaj, tudi med majhnimi, dogajajo razno razne čudne stvari. Na primer, večkrat sem v švedskih časopisih bral ali poslušal na televiziji, kako sta dva malo starejša fanta načrtno ubila petnajstletnika. Čudili smo se ob dogodku, ko sta pred letom dni nekje v Veliki Britaniji dva desetletna otroka ubila mlajšega otroka. Nič čudnega, ker je liberalizem, kjer je vse dovoljeno, razvrednoteno. Danes ljudi vzgaja tudi televizija. Otroci jo gledajo, sami nimajo pravih vzgojiteljev, ker so starši največkrat ločeni. Vzgjata jih televizija in kriminal. To, kar otroci vidijo, jim žal pomaga, da se tudi sami podajo na isto pot.

Poleg alkoholizma in ločitev se pri Slovencih na Švedskem veliko govori tudi o psihičnih težavah.

Problem psihičnih ali duševnih bolezni ni samo pri naših ljudeh. Ta problem je zelo prisoten v visoko razvitih družbah. Vzrok vidim v tem, da vsak dan zahteva svoje odgovornosti, vsak dan biti s svojimi dolžnostmi in to pritiska na ljudi. Stres in ponovno stres, kakor se temu pravi v modernem jeziku. Če ljudje nimajo nekaj globljega v sebi, če nimajo Boga, ki jim lahko pomaga, da si odgovorijo na temeljna vprašanja: »Človek, kdo si, od kod si, kaj je tvoj cilj, kaj je namen bivanja, smrti?« Če ljudje nimajo te možnosti ali o tem ne razmišljajo in živijo čisto drugačno življenje, na neki način živijo podobno kot živali in le odgovarjajo svojim nagonskim potrebam... Če ljudje ne skrbijo za svoj materni jezik, za kulturo srca, izobrazbo in za rast duhovnega človeka v sebi, potem ni čudno, da zaidejo v psihične in duševne stiske. Tu je dejansko ogromno teh bolezni. Sprašujem se, od kod ta bolezen izhaja, kje ima korenine? Moram reči, da je tudi naš, slovenski človek postal zelo 'moderen'. Spomladi, ko smo imeli sestanek Zveze, smo se pogovarjali tudi o teh problemih naših rojakov in iskali rešitve. Rekel bi, da je veliko problemov možno rešiti, le če bi ljudje sprejeli zakrament svete spovedi. Preprosto bi začeli živeti iz tega zakramenta. Redki so, ki skrbijo za svoje duševno zdravje in duhovno ravnovesje. Tukaj človek živi leta in leta z nekimi nerazrešenimi problemi, ki so kot težki kamni in jih nikomur ne zaupajo, pa tudi ljudje sami se ne morejo tega osvoboditi. Vsega tega lahko osvoboditi človeka le Bog prek zakramenta spovedi. Tudi jaz kot duhovnik moram iz tega redno živeti. Pomaga mi nekdo drug in me trezni pri določenih problemih, ki nastanejo v mojem življenju. Sem eden izmed ljudi, poslan za ljudi, torej tudi grešnik s svojimi napakami in slabostmi.

Se vam zdi, da je izseljenska situacija nekaj, kar dodatno obremenjuje vpliva na ljudi, ki so prišli na Švedsko? Se vam zdi to za posameznika dodatno breme?

Ljudje, izseljenci, so presajeni v nenaravno okolje. Kje se rastlina počuti dobro? Kje normalno raste? Kje daje svoje sadove? V okolju, v katerem je zrasla, oziroma v

katerem je začela rasti. To pomeni, da se človek najbolj normalno počuti v svoji domovini. Slovenija ima še veliko stvari, ki jih lahko posreduje Evropi. Evropa je duhovno in kulturno v propadanju, bi lahko rekel. Ko je človek presajen iz normalnega v nenormalno okolje, se nekateri v tem znajdejo in obstojijo kot Slovenci in katoličani, ker živijo iz korenin, ki so jih doma sprejeli, naj bo to pripadnost narodu, družini, Kristusovi Cerkvi, z vsemi temi stvarmi oblikujejo svoj način življenja in vztrajajo v tem. Če pa človek teh stvari nima, ni čudno, da so tudi nekateri naši ljudje po bolnišnicah za psihične bolezni.

Nekajkrat ste uporabili pojem liberalizem. Lahko kratko poveste, kaj mislite s tem pojmom? Liberalizem? Gre za svobodomiselnost, ki se odraža na gospodarskem in političnem področju. Gre za stvari, ko človek ne sprejema več nekih splošnih načel, norm za življenje, ki temeljijo na krščanskih temeljih. Tu gre za zanikanje desetih Božjih zapovedi in evangelija in še mnogih drugih stvari. Človek preprosto hoče biti popolnoma svoboden. Ne želi, da je nad njim Bog, da mu vlada, ampak hoče s svojim načinom mišljenja in življenja vse te stvari nekako zavreči, se osvoboditi, da lahko dela kar hoče. Vendar se moramo zavedati, da so meje v življenju vsakega človeka. Meja je že rojstvo, življenje med rojstvom in smrtjo. Torej, nas ni bilo – danes smo, delamo, živimo – in nas v nekem določenem trenutku več ne bo. Že to so meje našega življenja. Potem so meje recimo v družini... Eno je biti oče in mati, drugo je biti otrok. Starejši imajo bogate izkušnje življenja in so lahko vzgojitelji, otrok pa je omejen, ker nima teh življenjskih izkušenj. Vse je v neki rasti, napredovanju. Če poleg vsega tega sprejemem in spoštujem naša krščanska načela, mi vse to pomaga, da začutim pravi pomen svobode, ki mi pomaga k resnosti in odgovornosti do samega sebe in sočloveka, do družbe v najširšem pomenu besede. Velikokrat sem že rekel ljudem, da ni problem divjati po cestah na Švedskem, ker je malo prometa in so recimo tako odprte. Problem se je držati omejitev. V duhovnem smislu to pomeni, da ni problem kršiti Božjih zapovedi, splošnih norm medsebojnega bivanja, delovanja in odnosa do človeka ter predvsem najprej do Boga. Problem je vse to spoštovati, to sprejeti in s tem živeti, kajti le na ta način sem lahko res človek svobode. Kakor je rekel profesor Stres na Teološki fakulteti, sta dve vrsti svobode: svoboda od in svoboda za. Da sem svoboden od slabega, hudega, zato da zmorem v vsej notranji svobodi delati dobro. Biti svoboden za, to je človekova veličina.

Se pravi, da lahko na nek način liberalizem povežemo tudi s sebičnostjo, individualizmom? Mislim, da bi lahko tako rekli. Človek zavrne Boga. To je bistvo izvirnega greha, o čemer govori Sveto pismo prav na začetku. Bistvo tega kar je podrlo, uničilo tisto čudovito harmonijo med prvima človekoma, med Adamom in Evo, predvsem pa med človekom in Bogom, je človekov napuh. In kaj je bistvo človekovega napuha? Hoče biti kakor Bog. Boga hoče v svojem življenju zavreči, kajti sam hoče biti Bog. Človek vedno znova prodira vse globlje na področjih znanosti in tehnike. Spominjam se enega naših profesorjev, dr. Ivana Štuhec, ki je bil moj sošolec, in je

rekel, da danes ni vprašanje, kaj in koliko človek zmore, ampak do kod sme v svojem življenju, da ne škoduje odnosom do sočloveka, do narave in končno, da ne podre tega odnosa do Boga.

Lahko poveste kaj o drugi generaciji slovenskih priseljencev na Švedskem? Se vam zdi, da se izgublajo, utapljuje v švedskem okolju ali je druga generacija še vedno prisotna v društvenem ali cerkvenem življenju?

Kolikor se srečujem z našimi ljudmi, moram reči, da je ponekod druga generacija kar dobro zastopana in prisotna tudi v cerkvi, drugje pa manj ali skoraj nič. Različno je po župnijah. Tam, kjer so manjše skupnosti ugotavljam, da tudi druga generacija lepo sodeluje s svojimi starši. Res je, da je druga generacija, podobno kot mladi Švedi, odšla iz svojih družin nekje pri osemnajstih letih, kot je tu običaj in hkrati imajo mladi tudi te možnosti, zato se družinske vezi trgajo na grob način in škodujejo pristnemu družinskemu življenju. Vendar iz pogovorov z ljudmi ugotavljam, da se ta druga generacija slovenskih otrok še vrača k svojim staršem, tudi ko so že starejši in se poročijo. Prek teh stikov ima s svojimi starimi starši stike tudi tretja generacija, ki je tukaj. Je pa za drugo generacijo težko, ker nimajo izkustva, ki ga imajo njihovi starši, ki so prišli iz Slovenije na Švedsko. Imajo pa druga, svoja tukajšnja izkustva. Živijo tu, tu so se integrirali, nekateri so se tudi asimilirali, so kot drevo, ki je bilo tu vzgojeno in tu normalno raste ali pa se suši. Vesel sem, ko ugotavljam, da ta druga generacija spoštuje slovenski jezik in ga je sprejela oziroma je vesela, da ga lahko govori. Le tako se lahko brez problemov vračajo v domovino svojih staršev in nekako vsaj nekateri spoštujejo tudi Cerkev in njene vrednote in jih negujejo. Vesel sem in istočasno prijetno presenečen, ker so starši brez švedsko-slovenske slovnice in slovarja, ki še do sedaj nista izšla, kar dobro naučijo svoje otroke govoriti slovensko. Zahvala gre tudi slovenskim učiteljem in učiteljicam, ki so opravili del tega lepega in pomembnega, a hkrati težkega poslanstva. Je pa za drugo generacijo težko, saj fantje in dekleta velikokrat ne najdejo sebi primerne zakonskega partnerja Slovenca oz. Slovenko, ker je zelo malo slovenskih otrok. Tako so njihovi zakoni že mešani. Mešani po narodnosti in mešani po veri. To prinese s sabo tudi težave in stiske. Ker je njihova povezava s Cerkvijo slabotnejša kot je bila povezava njihovih staršev, ima to tudi svoje posledice. Upam pa, da bodo ohranili zvestobo narodu in domovini in da bodo znali posredovati lepote Slovenije in njene zaklade tudi deželi, v kateri živijo. Saj končno tudi za mene kot duhovnika velja, da del tega, kar sem prinesel s sabo, posredujem ljudem. Ne samo našim, ampak vsem, s katerimi tukaj živimo in se srečujemo. Torej smo vsi, ki živimo daleč po svetu vselej in povsod ambasadorji »dežele pod Triglavom«.

Ali morda v svojem vsakdanjem življenju med našimi ljudmi na Švedskem srečujete še kakšne probleme, ki sva jih v najinem pogovoru zaobšla, pa bi radi na njih opozorili?

Gotovo so stvari, ki jih človek ne more zaobjeti v enem intervjuju ali v enem pogovoru. Probleme človek srečuje v stiku z vsakdanjim življenjem. Tisto, kar mene kot

Slovenca in duhovnika boli, je ta razdeljenost med ljudmi. En narod smo. Iz iste domovine prihajamo, vendar je čas komunizma pustil razdeljenost, globoke reze v srcih ljudi in ne vem, kdaj bomo to znali in zmogli prerasti. Ta razdeljenost je že zaradi dogodkov med in po drugi svetovni vojni, ki so zaznamovali ljudi. S tem so prišli sem, čeprav so ljudje lahko tu sorazmerno mladi. V glavnem je večina še v delovnem razmerju. Vendar pa se čuti to, posebej po naših društvih... npr.: eden pravi, da ne bo pel v pevskem zboru, ker je v njem določena oseba, ki mu ne odgovarja, drugi pravi, da ne bo šel v društvo, ker je tam 'ta in ta', s katerim se ne strinja... Tretji najde spet neke razloge ločevanja in ne gre v cerkev, kjer bi se lahko srečal s svojimi rojaki. Ne gre torej za neko globoko sovraštvo, pač pa bolj za antipatije, ki pripomorejo, da so problemi v naših župnijskih skupnostih, kakor tudi v slovenskih društvih. Krivdo ne bi pripisoval vedno tistim, ki morda trenutno vodijo društva. Zdi se mi, da gre le za globlje stvari in probleme, ki bi jim sam rad odkril bistvo, srčiko. Zakaj je tako? Del tega je gotovo dejstvo, da smo Slovenci znani kot vrtičkarji. Boli me, da smo znali in zmogli biti tako skupaj v času vojne in osamosvajanja Slovenije, zdaj pa je marsikaj tako drugače. Takrat sem bil recimo doma kot edini slovenski župnik tudi pri vojakihi oziroma v teritorialni obrambi in sem čutil – imel sem namreč vsak dan telefonske stike z Irsko, kjer imam prijatelja duhovnika – in tudi ti so pokazali, da jih skrbi, kako bo v Sloveniji. Čutil sem tudi, da so bili Slovenci, ki živijo v tujini, z nami, ki smo bili doma. Podpirali so nas. Profesor Trstenjak, naš veliki mož – ne le slovenske Cerkve, pač pa tudi našega naroda – je rekel, da bi morali biti vedno tako enotni kot smo bili v času vojne, ker smo majhen narod.

Se vam zdi, da se neenotnost in nestrpnost v tujini stopnjujeta?

Mislím, da ne. So pa te stvari tudi tučaj prisotne in to boli. Čemu biti razdeljen? Človek, ki je razdeljen, ki se ločuje od drugih in prav tako skupnost, ki je razdeljena sama v sebi, ni tako močna. Ker ni močna, nanjo še bolj vplivajo razne stvari in jo uničujejo. Uničujejo njene narodne vrednote in tudi pripadnost Kristusovi Cerkvi. Če hočemo obstati, moramo te vrednote spoznati, spoštovati in jih živeti ter posredovati našim znančcem. Nismo na svetu zato, da samo mi preživimo, ampak smo prejeli stvari iz rok naših staršev po njihovi dobroti in ljubezni, vzgoji in zgledu, zato da bi to posredovali tudi naslednjim rodovom. Slovenija obstaja in je prispejala do svoje državnosti in samostojnosti samo na temeljih zvestobe zgoraj omenjenim vrednotam. Poleg tega izkustva pa bi rad povedal, da je tudi drugi del resnice razdeljenosti našega naroda, ker so v nekaterih društvih taki ljudje, ki delijo rojake, ne pa povezujejo med seboj. Sprašujem se, kdaj bo prišel čas, ko nas ne bodo delile ne ideološke, ne verske razlike, ampak nas bo vse povezovala skrb za slovenstvo in za ohranitev pripadnosti Kristusovi Cerkvi.

Poleg tega je še en problem, ki ga opažam. Moderni ljudje smo danes tako bombardirani z novicami, reklamami, da dejansko, če nismo previdni v svojem življenju, če nismo tako samostojni, da nismo več notranje svobodni za izbiro tistega,

kaj bomo gledali, kaj bomo brali, kaj bomo poslušali, kam bomo šli – povej mi s kom se družiš, pa ti povem, kdo si. Na splošno je problem prve generacije, da je manj izobražena kot je njihova druga generacija, ki ima tu normalne možnosti šolanja. Sam zaradi tega na prvo generacijo ne gledam manjvrednostno, kajti ti ljudje imajo v sebi drugo bogastvo, tisto ki so ga prinesli od doma in ga njihovi nasledniki nimajo. Je pa izobrazba vendar tista, ki človeku pripomore k višjemu načinu življenju in k višji stopnji kulturne zavesti. Boli me to, da ljudje sorazmerno malo berejo. Čeprav je Naša luč kar precej dobro zastopana na Švedskem, pa to ne pomeni, da se sama bere, ampak jo je potrebno vzeti v roke in brati. Marsikje drugje v Evropi med našimi rojaki ni tako. Vesel sem, da so naši rojaki na Švedskem tako množično naročeni na mesečnik Naša luč, ki želi vse rojake povezovati, izobraževati in informirati. Zelo malo pa je naročnikov na Ognjišče, Družino... na to, kar prihaja iz slovenskega prostora in je duhovno zelo bogato, ampak, žal ljudje po tem čitivu redko segajo... Sam pripravljam Pismo meseca. S tem je začel že Jože Drovc. To je skrb, ki vzame veliko časa, a tu lahko opozorim na probleme, ki jih doživljam v različnih slovenskih skupnostih na Švedskem. Na ta način jih posredujem Slovincem po Švedskem, pozneje pa jih morda tudi skupaj rešujemo.

Tri ure dela. Končala sva ob dvanajstih. Zahvalim se za prijaznost in pripravljenost, da sva še enkrat posnela pogovor, kar je pomenilo nove tri ure dela, seveda, in to ne le zame, pač pa tudi za gospoda župnika. Zadovoljna sem. Ko stopim skozi izhod, najprej preverim magnetofon. Posneto je! Oddahnem si.

Potem sem pogumno odšla nad arhivsko gradivo. Tam sem našla spet nekaj novih zanimivih informacij:

- Pevski zbori slovenskih izseljencev so sodelovali na letnih srečanjih pevskih zborov v Stični.
- Društvo v Göteborgu je bilo ustanovljeno 1973. leta. Društvo je bilo ustanovljeno 3. februarja 1973. Poimenovali so ga Slovensko kulturno društvo France Prešeren. Njegov namen je skrbeti za kulturno in zabavno življenje med slovenskimi priseljenci.
- V zapisnikih društva se vidi, da imajo slovenski izseljenci po Evropi vsakoletna srečanja.
- 1.6.1976 je bilo na seznamu članov društva navedenih 418 ljudi.
- Med zapisniki se pojavljajo dopisi Republiške konference SZDL – Koordinacijski odbor za vprašanja naših delavcev na začasnem delu v tujini. Pojavljajo se tudi dopisi Zveze kulturnih organizacij Slovenije in Odbora za mednarodno sodelovanje.
- V Göteborgu so 1987. leta v društvu izdajali Društvene novice, ki so izšle enkrat v četrtletju.

Sreda, 4.10.1995

Dan se je začel in končal podobno kot večina ostalih do sedaj – med goro škatel z arhivskim gradivom. Danes sem končno zaključila s pregledom arhivskega gradiva. Dobila

sem vpogled v ves material, izjemoma za zadnje obdobje (1990-1995). Ta material ima v večini doma ga. Albina Kragelj, ki pa je trenutno v Sloveniji. Po opravljenem delu sem poklicala predsednico društva Eriko Jakobson in se dogovorila z njo za pogovor. Klicala sem tudi Milojko. Dogovorili sva se za fotokopiranje preostalega gradiva.

Četrtek, 5.10.1995

Dan je minil v znamenju intervjujev. Ob 10.00 sem se dobila z Marijo Perovič, nekdanjo večletno predsednico društva.

Lahko poveste ime in priimek?

Marija Perovič.

Kje živite?

V Göteborgu.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Rodila sem se 1949.

Kakšen poklic opravljate?

Trenutno ničesar, delala pa sem v Volvu.

Na kakšnem delovnem mestu?

V proizvodnji.

Kakšno izobrazbo imate in kje ste jo dosegli?

Imam osnovno šolo in tri leta lesne poklicne šole v Sloveniji. Svojega poklica žal nikoli nisem opravljala, ker se takrat ni dobilo zaposlitve in sem prej odšla v tujino.

Imate družino?

Da.

Ali je bil po vašem mnenju osebni dohodek, ki ste ga prejeli nizek, povprečen ali visok glede na švedske razmere?

Lahko bi rekla, da je bil povprečen.

Kakšno življenje vam je zagotavljal: skromno, normalno, ugodno?

Lahko rečem, da ugodno. Če smo varčevali, smo lahko šli vsako leto na dopust. Truditi se je bilo treba, pa vseeno bi rekla, da ugodno.

Kako se preživljate sedaj, ko ste nezaposleni?

Nisem nezaposlena, ampak upokojena in dobivam pokojnino. Tudi v teh pogojih kar dobro shajamo.

Kako je z možem, je zaposlen?

Da, je zaposlen. Tako imamo mojo pokojnino in njegovo plačo in še vedno lahko normalno preživimo.

Kdaj ste prvič prišli na Švedsko?

Prvič sem prišla na Švedsko 1967. leta. Takrat sem imela okoli osemnajst let.

Ste bili že poročeni?

Ne, moža sem spoznala na Švedskem in se tu poročila. Mož je Slovenec.

Lahko poveste, zakaj ste odšli v tujino?

Najbolj je na to vplivalo dejstvo, da sem končala šolo in nisem dobila zaposlitve. Štipendijo so mi oprostili, ker pač ni bilo možnosti za sprejem v službo. Nekaj časa sem še iskala zaposlitev in ker je nisem našla, sem odšla. Poleg tega je imel moj brat, ki je že bil na Švedskem, majhne otroke in je potreboval varuhinjo. Tako sem odšla k njemu. Brat se je preselil že 1961. leta. Takrat je moral še zbežati čez mejo, ker je bila zaprta.

Kakšni so bili občutki, ko ste prvič stopili na švedska tla? Se še spomnite?

Ja. V začetku se mi je zdelo življenje povsem drugačno kot doma, a sčasoma je prišlo domotožje. Doma sem s podeželja. Imeli smo le majhno hišico in nič drugega. Mama je bila viničarka. Tu pa je le bilo urejeno stanovanje in povsem drugo življenje, lažje in boljše. Bolj ugodno, več si si lahko privoščil. To nam je bilo všeč, saj smo bili mladi.

Kaj pa pokrajina in način življenja?

Takrat je bilo malo težje kot danes. Težave so se začele že z jezikom. Takrat ni bilo tako kot danes, ko lahko sam najdeš stvari v trgovini, takrat si moral govoriti švedsko, da si lahko kupoval. Prav tako ni bilo še organiziranih društev slovenskih izseljencev, nismo imeli še stikov... Dve, tri družine, ki so se shajale, to je bilo vse. Ni bilo kulturnega življenja.

Kakšni so se vam zdeli Švedi v primerjavi s Slovenci?

Bili so bolj vljudni, vsaj dokler jih nisi dobro spoznal. Vendar se mi zdi, da je ta vljudnost bolj narejena in zahrbtna. Vsaj meni se je tako zdelo. Med Švedi ne moreš imeti pravega prijatelja. So zelo hladni. Pa še takoj, ko imaš stvar, ki je on nima, se pojavi ljubosumje. Nikoli nisem imela pravega prijatelja med Švedi.

Se vam zdi, da med Slovenci lažje najdeš prijatelje, da so Slovenci drugačni?

Če govorimo za danes, potem ne. Danes morda Švedi niso več tako hladni, čeprav so še vedno hladni. Spremenili pa so se naši ljudje. Še danes nimam med Švedi nobenega pravega prijatelja, čeprav imam vsakodnevne stike z njimi, a ne kot s pravimi prijatelji.

Kdaj ste se prvič zaposlili?

Nekaj časa sem pazila bratove otroke, potem pa sem začela delati v restavraciji ob sobotah in nedeljah. Takrat sta bila brat in njegova žena doma in sem lahko dva dni izkoristila, da sem si zaslužila še malo denarja. Delala sem kot pomivalka posode. Potem sem odšla v Nemčijo, v Hamburg, da sem dobila dovoljenje za delo. V Hamburg sem morala, ker sem dovoljenje lahko dobila le tam ali pa doma, v Jugoslaviji. Ko sem dobila dovoljenje, sem se vrnila nazaj in začela z delom čistilke v isti restavraciji. To delo sem opravljala nekaj mesecev. Potem mi je sestra svakinje pomagala, da sem dobila službo v Volvu. Takrat so se službe dobile bolj prek znanstev.

Koliko časa ste delali v Volvu?

Začela sem jeseni 1970. in sem delala do 1991. leta. Zdaj sem že štiri leta upokojena.

Se vam zdi, da se je v času, odkar ste na Švedskem, uradna politika do priseljencev kaj spremenila? Kako so gledale švedske institucije na vas ob prihodu in kako je to danes? So kakšne razlike?

Ko smo prišli, smo bili potrebna delovna sila. Danes pa je priseljencev toliko, da imam občutek, da smo že odveč. Vse preveč je priseljencev, pa še velika brezposelnost je, ki je največja prav med tujci. Danes je nemogoče najti delo.

Mislite, da pri zaposlovanju gledajo na to ali si Šved ali ne?

Ne samo pri zaposlovanju, na splošno je postalo pomembno.

Se je začela neke vrste diskriminacija do priseljencev?

Lahko bi tako rekli.

Za Švedsko velja, da je v odnosu do priseljencev v sedemdesetih letih prišlo do preobrata in do uvedbe multikulturalizma s poudarkom na pravici priseljencev, da ohranjajo svojo kulturo. Kaj lahko rečete o tem? Dolgo časa ste bili aktivni v društvu. Kako se je to videlo v društveni dejavnosti?

Prav res je bilo tako. Švedska je finančno podpirala ohranjanje priseljskih kultur. Danes pa se je to spremenilo. Švedi danes, ko govorijo o priseljenkih, gledajo na nove. Mislijo, da naj bi se priseljska društva, ki so danes stara nad dvajset let, vzdrževala sama. Glede na sedanje finančno stanje pa je to nemogoče, sploh pa za nas, Slovence, ki nas je zelo malo.

Je prišlo do zmanjšanja denarnih sredstev?

Kar precej so zmanjšali dotacije.

Kako pa vsakdanje življenje? Se vam zdi, da je od takrat, ko ste se priselili na Švedsko pa do danes prišlo do velikih sprememb? Tu mislim na vsakdanje stvari: oblačenje, prehrana, obnašanje...

Zdi se mi, da je prišlo do sprememb, a ne tako velikih. Lahko bi rekla, da do srednjih. Prej so na priseljence gledali povsem drugače. Malo nas je bilo. Danes nas je preveč in čutiš, da si nezaželen. No, to ne velja neposredno za nas, ki smo že dolga leta tukaj, ampak so nezaželeni današnji priseljenci. To posplošijo na vse priseljence. S tem pa dobimo občutek, da smo tudi mi nezaželeni.

Kaj pa prehrana?

Prehrana se je zelo spremenila. Priseljenci so s sabo prinesli številne prehranjevalne navade. Zdi se mi, da so Švedski šele zdaj začeli jesti in se prehranjevati tako, kot je treba.

Eden od ljudi, s katerimi sem se pogovarjala, je dejal, da ste priseljenci na nek način uredili Švedsko prehrano in jo popestrili.

Lahko bi tako rekli, da Švedski so v teh letih pobrali različne prehranjevalne navade od različnih priseljskih skupin. Še vedno pa najdeš posameznike, Švede, ki se ne bodo dotaknili tujega izdelka. To so tisti, res tipični Švedski, ki niso nikoli nikjer bili in nikamor ne bodo šli. Za njih je le Švedska in ničesar drugega.

Je to vezano bolj na podeželje?

Ne, tudi v mestih je to močno prisotno.

Še nekaj o odnosu do tujcev. Na Švedskem je ogromno etnično različnih priseljskih skupin. Se vam zdi, da imajo do vseh priseljencev enak odnos ali se vam zdi, da imajo nekatere tujce raje kot druge? Če se vam zdi slednje, vas prosim, če jih razvrstite po priljubljenosti.

Ne vem, če bi vam lahko odgovorila na to vprašanje. Mislim, da je odnos enak do vseh. Mogoče se na zunaj kaže, da imajo ene raje kot druge, vendar mislim, da v sebi vse priseljence mečejo v isti koš kot nezaželene.

Pravite, da se na zunaj kaže, da imajo ene raje kot druge. Katere?

Mislim, da se na priseljence iz evropskih držav gleda kot na standardne, medtem ko je odnos do ljudi iz južnoevropskih držav slabši. Vedno slišiš, tudi 'črni, črni, črni'.

Je to vezano tudi na raso?

Tako je.

Kaj pa švedski jezik? Koliko časa ste porabili, da ste se ga naučili?

Jeziki mi nikoli niso ležali. Tudi angleščina mi je vedno delala težave. Podobno sem imela težave s švedščino. Še danes slabo pišem, v pogovoru pa se znajdem. Znajdemo se, nismo pa profesionalci. To so lahko naši otroci, ki so delali švedske šole, ne pa mi.

V katerem jeziku se doma pogovarjate, razmišljate?

Mešano. Večinoma slovensko. Je pa prišlo že tako daleč, ker je vsakodnevna uporaba obeh jezikov enaka, da opažam, da pozabljam slovenske besede. Slovenski besedni zaklad mi danes manjka. Ko ti zmanjka besed, poveš po švedsko, ker ti je mogoče lažje.

Katere časopise prebirate?

Naročena sem na Rodno grudo in na Našo Slovenijo. Prav tako dobivam švedski dnevnik. Poleg tega pa gledam televizijo in poslušam radio.

Se vam kdaj zgodi, da opazite med vami in vašimi otroci jezikovni zid? Otroci so zrasli v švedskem jeziku in verjetno imajo veliko bolj bogat besedni zaklad v švedskem jeziku, vi pa imate slovenskega. Mislim predvsem na finese v občutenju, čustvih. Pride kdaj do nerazumevanja, do prepada med vami?

Pride do nerazumevanja, ja. Potem si skušamo na različne načine dopovedati, kaj mislimo.

To v družini mogoče še zastruje odnos med starši in otroci, kjer vedno prihaja do generacijskih razhajanj? Ali jezik dodatno oteži omenjeni odnos?

To pa mislim, da ne.

Se vam je kdaj zazdelo, da ste ujetnica jezika? Ste kdaj hoteli kaj povedati, pa niste znali niti v slovenščini niti v švedščini?

To se danes pogosto dogaja, je tako. Mislim, da nisem edina. Več nas je. Že sem omenila, da v pogovoru uporabljamo besede iz obeh jezikov. Včasih bi rad kaj povedal, pa ne veš kako.

Otroci se veliko družijo s svojimi vrstniki. Kje so vaši otroci našli prijatelje med Slovenci, Švedi... ?

Na žalost med Švedi in Hrvati. Prijatelje si je našel v okolju, v katerem je hodil v šolo. K slovenščini je prišel enkrat na teden in otroci med seboj nikakor niso povezani. Vsi so iz različnih koncev in se med tednom ne srečujejo drugje. Ena ura na teden, to ni nič. Tako so postali prijatelji s tistimi, ki so jih imeli ob sebi ves čas šole.

Slovinci ste zelo razpršeno naseljeni.

Da, res je.

To sem opazila tudi v Stockholmu. Tudi tam so razseljeni, podobno kot tu, v Göteborgu.

Ja. Pa tudi zelo težko jih je dobiti skupaj. Premalo nas je.

Dolgo ste že na Švedskem, več kot petindvajset let. To je več, kot ste bili v Sloveniji, pa vendar, kaj bi danes rekli zase, ste Švedinja ali Slovenka?

Tu sem že sedemindvajset let in to je res več, kot sem preživela v Sloveniji. Danes nisem niti Švedinja niti Slovenka.

Kaj pa?

Ne vem, kaj bi bila. Nekje vmes. V srcu si vedno Slovenec. Tukaj si vedno Šved. Sam pa dobro veš, da nisi niti eno niti drugo. Tukaj se ne počutiš kot Šved, prav tako pa se v Sloveniji ne počutiš več kot Slovenec. Prijatelji so odšli. Nimaš več svoje družbe. Doma si en mesec, a se ne počutiš, da si dobrodošel.

Bi lahko potem rekli, da si večni tujec? Tujec na Švedskem, ker čutiš, da si drugačen in hkrati tujec tudi doma, ker si spet drugačen?

Meni se zdi, da bi lahko kar tako rekli, ja.

Mogoče kdaj čutite razpetost med svojim švedskim in slovenskim delom, kakšen konflikt ali se vam zdi, da se to medsebojno usklajeno prepleta?

Včasih se zgodi, da pride do konfliktov. Samo človek na nek način to v sebi sproti rešuje, da ne pride do večjih konfliktov. Se pa v človeku porajajo problemi zaradi tega.

Kdaj razmišljate o tem, da bi se vrnili v Slovenijo?

Ja, vsak dan. Vendar je težko. Družino imam tukaj in ne morem vsega kar pustiti in oditi. To smo že storili. Pustili smo starše in odšli. Zdaj naj bi spet pustili v tujini otroka in šli.

Koliko imate otrok?

Dva. Hčerko, ki je stara štiriindvajset let in sina, ki je star devetnajst let.

Otroci ne bi odšli v Slovenijo?

O vrnitvi ne razmišljajo, dopust pa kar pogrešajo, če ne gredo v Slovenijo. O selitvi ne razmišljamo resno. Ko bo mož upokojen, pa bomo verjetno veliko več časa preživeli tudi v Sloveniji.

Na ambasadi v Stockholmu so mi omenili, da je v enem obdobju prišlo do množičnega spre-

minjanja priimkov ali do večjega števila prošenj za švedsko državljanstvo. Kako bi to razložili?

To je res, vendar ne vem, zakaj je do tega prišlo. Ne vem, če je bilo to potrebno. Sama ne čutim potrebe, da bi vzela švedski priimek ali državljanstvo. To ni potrebno.

Zakaj mislite, da je prišlo do tega?

Ne vem. Mogoče se bojijo, da bi jih Švedi izgnali, ker je na Švedskem toliko priseljencev. Ne vem pa, če bo tu kaj pomagalo, če so vzeli švedski priimek.

Verjetno se s priimkom prikrije priseljsko poreklo pri drugi generaciji.

Da, to pa res. Lahko je bila to pomoč otrokom. Če si tujec, težje dobiš delo, kot pa če si Šved. In že po priimku se pogosto vidi, kdo si.

Kaj pa sprejemanje državljanstva v času vojne in osamosvajanja Slovenije?

Zdi se mi, da je bilo takrat največ tega. Bi pa še povedala, da imajo ljudje, ki so vzeli švedsko državljanstvo v času Jugoslavije in bi radi zdaj dobili slovensko državljanstvo, velike težave. Zavrtnjeni so in naj bi čakali tudi do deset let. To pa ni način. Radi bi bili Slovenci, pa zato, ker so bili izbrisani iz jugoslovanskih registrov, to ne morejo biti. Če bi hoteli dobiti državljanstvo, bi morali deset let živeti v Slovenji. Veliko ljudi je ravno zaradi tega danes zelo razočaranih. Takrat so bežali in bi bili danes radi Slovenci. Na Švedskem so veliko delali za Slovenijo, danes pa ne morejo dobiti državljanstva. Seveda so razočarani.

Zdaj se bova dotaknili še društva. Dolgo časa ste bili predsednica društva slovenskih izseljencev v Göteborgu. Lahko na kratko poveste nekaj o zgodovini in delovanju društva, predvsem seveda za obdobje, ko ste bili predsednica?

V društvu sem bila aktivna od leta 1979. Od takrat sem bila tudi v upravnem odboru. Od 1985. do 1988. leta sem bila prvič predsednica. Takrat smo imeli veliko stikov s Slovenijo. Vsakoletni obiski v Sloveniji, imeli smo goste, ki so nas obiskovali iz Slovenije. Imeli smo pokroviteljsko občino Ljubljana – Vič – Rudnik. Na začetku smo z njimi kar lepo sodelovali. S spremembami odnosov v Sloveniji pa je to počasi razpadlo. Danes tako nimamo pokrovitelja. Tudi občine, s katero smo sodelovali, ni več.

Kako je potekalo delo društva? S katerimi problemi ste se ukvarjali?

Denar je bil vedno največji problem. Prostori, ki jih imamo, so dragi, a moramo jih imeti. Problem so bili denar in ljudje. Prihajanje ljudi. Ljudi ne zanima več, žal.

Je bilo tako tudi v osemdesetih letih? Koliko je bilo približno članov? Našla sem podatek, da ste imeli 1987. leta okoli tristo članov?

Lahko, da jih je bilo toliko. To je bilo dovolj. Potem pa je članstvo upadalo in

upadalo. 1992. leta se je število dvignilo, nato pa spet močno upadlo. Danes je, kot sem slišala, v društvu zelo malo ljudi.

Kako ste reševali denarne težave? Kdo vse je financiral delovanje društva?

Delovanje društva je financirala švedska uprava. Od njih smo dobili dotacijo glede na število članov in po aktivnostih. Tu so kdaj tudi pogledali skozi prste. Ne samo pri nas, tudi drugod. Največ sredstev Švedi dajejo za mladino. Mi imamo malo mladih in smo tako dobivali manj denarja. Dobili smo dotacijo v višini polovice letne stanarine, pol pa nam je še vedno manjkalo.

Kakšna je bila takrat stanarina?

Nekaj čez 60 000 kr na leto. Poleg stanarine smo imeli še druge stroške vzdrževanja. Kar je manjkalo smo pokrili z rednimi veselicami. Včasih je bilo dobro, včasih pa slabo in izguba. Vinska trgatve jeseni je bila bolj privlačna kot pa spomladanska.

V arhivu se vidi, da ste imeli kar pestro dejavnost. Imeli ste pevski zbor, otroške sekcije, folkloro, dramsko skupino... To je nenazadnje kar pestra dejavnost.

Dejavnost je bila pestra, a je upadla. Ljudje se naveličajo. Otroci so odrasli in ne prihajajo več. Imeli smo mladince. Še danes so v društvu. Začeli so od majhnega in so še danes, pri petindvajsetih, zelo aktivni. To je le peščica. Čeprav smo hvaležni, da so vsaj ti ostali.

Kaj pa je z ostalimi?

Švedska družba. Poročili so se v mešane zakona. Očitno nimajo te potrebe. Imajo svoje švedske prijatelje in živijo svoje življenje. Stike vzdržujejo le z družino. Nimajo pa potrebe po slovenskem društvu.

Na Švedskem je kar nekaj slovenskih društev. Kakšno je bilo sodelovanje med društvi?

Stiki so bili le v času slovenskega festivala, ki smo ga prirejali vsako leto enkrat. To je bil edini stik, ki smo ga res imeli. Pozneje smo začeli še po sekcijah, na primer balinarji v Halmstadu, nogomet... A to vse propada.

V zadnji številki Našega glasu sem brala nekaj o srečanju mladincev.

Da, tudi oni so imeli svoje piknike. Pri slovenskih festivalih so mladinci kar izpadli, ker ni bilo dovolj časa. Vsako društvo je hotelo nekaj pokazati. To se potem vleče pet do šest ur, mladina pa ne more priti zraven. Tako so si izmislili svoje piknike ali festivale. Z njimi so bili mladi zadovoljni in kar nekaj se jih je potem tudi poročilo. Kot sem slišala, je tudi to začelo propadati. Vse aktivnosti so bile povezane z eno samo generacijo, ki je vse to vlekla. Ta generacija je danes odrasla, imajo svoje družine in popuščajo v društvenem delu.

Slišala sem, da društvo v Malmöju združuje veliko število mladih.

Ja, res je. Tudi mi smo imeli veliko mladih. 1992/93 smo imeli v odboru večino mladih ljudi.

Kaj se je pa potem zgodilo?

To so pa društveni problemi, problemi z ljudmi.

To je na privatni ravni?

Ne na privatni. V odbor so prišli povsem novi ljudje, ki so mislili, kaj bodo mene mladi učili. Če povem konkretno. Mi smo mlade pritegnili k delu in bili z njimi zadovoljni. Potem, ko so se nekateri zamenjali, pa je iz tega, kaj bodo mladi mene učili, prišlo do izpodrivanja mladih. To je trajalo tako dolgo, da so jih spodrinili. Danes tako nočejo niti prihajati v klub, ker so razočarani zaradi tega odnosa in tega, kar se je zgodilo.

Kaj pa, da bi mladi ustanovili svojo organizacijo, o tem niso razmišljali?

Za to je premalo mladih.

Poleg kulturnega sodelovanja so se društva med seboj povezovala tudi prek Koordinacijskega odbora slovenskih društev v Jugoslovansko zvezo in danes neposredno v Slovensko zvezo, ki je samostojna zveza. Kako je to potekalo, prek delegatov ali kako?

Vsa leta, kar je obstajala Koordinacija in pozneje Slovenska zveza, je bilo tako, da je vsako društvo izvolilo po enega predstavnika, ki ga je zastopal. Prek tega so se društva nekako tudi povezovala. Prav enoletni kulturni festivali so bili delo Koordinacije.

Kako je koordinacija delala? Je društvo lahko posredovalo kakšne predloge ali je Koordinacija določala delovanje društva?

Vsak delegat je lahko prišel s predlogi svojega društva. Te predloge so na nek način upoštevali. Recimo pri zbiranju skupin, ki smo jih vabili iz Slovenije. Vendar je na Švedskem zelo težko dobiti primeren dan za srečanja. Čez teden je to nemogoče. Vsako društvo ga je hotelo ravno na soboto ali v petek. Nemogoče pa je, da bi ena gostujoča skupina ostala tukaj kar osem tednov. Finančno in na splošno je to neizvedljivo. Nihče ni bil pripravljen sprejeti več kot sedem ljudi.

Z organizacijsko mrežo med društvi, ki so se združevala v Koordinacijo in prek nje v Jugoslovansko zvezo in danes neposredno v Slovensko zvezo, je povezan tudi način financiranja društvene dejavnosti s strani švedske države. Lahko kaj več poveste o tem?

Ko smo izstopili iz Jugoslovanske zveze, to je bilo okoli 1991. ali 1992. leta, Slovenska zveza vse do danes še ni uradno registrirana kot zveza.

Ravno te dni, ko sem bila v Stockholmu, se je to zgodilo. O tem so poročali na sestanku slovenskega društva v Stockholmu. Povedali so tudi, da ste že dobili odobrena sredstva.

A je končno prišlo do tega? O, to je pa fino. Ravno to je bil naš problem. Zveza mora imeti določeno število članov, da dobi položaj zveze in da jo kot zvezo financirajo. Društva na to niso mogla vplivati. Tudi tu smo bili tipični Slovenci. Ljudje se nočejo vključiti v eno stvar, četudi vedo, da je za obstoj društev to nujno potrebno. Če se je ta problem zdaj rešil, je to kar v redu.

Kako pa je bilo s tem financiranjem znotraj Jugoslovanske zveze?

Prej smo nekaj denarja dobivali tudi od Jugoslovanske zveze. Točno koliko, ne morem reči. Bila je neka malenkost prek članarine. Ko smo imeli festival, smo tudi dobili nekaj malega pomoči.

Prek članarine. Kaj to pomeni? Kolikor ste imeli članov, toliko ste od Jugoslovanske zveze dobili denarja?

Mi smo plačali članarino, oni pa so nam od tega še nekaj odtrgali, tako da smo dobili nazaj le neko malenkost.

Slišala sem, da ste morali nujno imeti naročen Jugoslovanski list.

Ja, to je bilo tako. Ker si plačal članarino, si avtomatično prejemal Jugoslovanski list. Nismo pa bili posebej naročeni nanj. Na nek način je bila to obvezna naročnina, ki je bila vključena v članarino.

Kakšen se vam zdi delež, ki ga je Jugoslovanska zveza namenjala slovenskim društvom? Je bilo to veliko, malo, ravno dovolj, glede na sredstva, ki jih je sama zveza dobila od švedske države tudi na račun slovenskih društev?

Rekla bi, da smo dobili najmanj, kar je bilo možno. Četudi je Jugoslovanska zveza dobivala milijone.

V osemdesetih letih so se ravno v povezavi s tem začeli spori.

Ja, to je bil največji problem in društva so se ravno zato začela ločevati od Jugoslovanske zveze.

Podobne probleme, kot so imeli Slovenci, so imela tudi makedonska in hrvaška društva. Se strinjate?

Ja, bilo je podobno. Podobni odnosi so bili.

Na Švedskem izhaja slovensko glasilo Naš glas. Glasilo vseh slovenskih izseljencev na Švedskem, kot piše na njem. Izhaja v Stockholmu. Lahko kaj poveste o sodelovanju med vašim društvom in uredništvom Našega glasu?

Mislím, da je bilo sodelovanje slabo. To je vedno bilo tako, čeprav ne vem zakaj.

Kako to mislite? Člani društev ne pošiljate dopisov? Je uredništvo gluho za vaše dopise?

Včasih smo bili preleni, da bi pošiljali, včasih si pa poslal in ni bilo objavljeno. Temu je sledilo razočaranje in nisi več pisal. Uredništvo ni obrazložilo, zakaj nek prispevek ni bil objavljen.

V arhivih sem zasledila ostre dopise, ki so si jih pošiljali glede nekih dogodkov, Marjan Kramaršič in ...

A, to je stara zadeva. To je bilo v osemdesetih letih, nekaj let pred tem, ko sem postala predsednica društva. Ravno takrat se je ta afera zaključevala.

Pred tem je društvo dobro sodelovalo z uredništvom Našega glasu?

Mislím, da tega sodelovanja ni nikoli bilo. Vedno sem imela občutek in še danes ga imam, da je bilo društvo iz Göteborga vedno izločeno. Göteborg je delovno mesto, dočim so v Stockholmu ljudje, kako naj rečem, malo mešani, tudi izobraženci. Vedno smo se počutili, pa tudi druga društva, ne samo mi, da smo odrinjeni. To sem opažala vsa leta svoje aktivnosti. Občutek je sicer lahko napačen, vendar se meni tako dozdeva.

Populacijo v Göteborgu predstavljajo predvsem ljudje, ki opravljajo fizična dela ali imajo svojo obrt.

Večinoma je tako, da. Ni pa visoko izobraženih. Ti so večinoma v Stockholmu. Ta občutek o razlikovanju je vedno bil in bo najbrž tudi ostal. Sicer mislim, da je splošno dobro, da so tudi takšni ljudje, saj morajo biti. Na žalost pa je sodelovanje z njimi zelo slabo, ne gre. Lahko bi veliko pripomogli, pa je tako.. Pri njih se počutiš ponižanega. Na žalost je tako.

Kako pa potem gledate na Naš glas? Se vam zdi glasilo vseh Slovencev ali se vam zdi bolj glasilo Stockholmskega društva, kjer so tudi začetki tega glasila?

Ja, praktično se je res tam vse začelo in prav, da se je. Dostikrat smo prihajali na letne sestanke, občne zборе Slovenske zveze in vprašanje Našega glasa se je vedno izpostavljalo. Vsa društva so želela objavljati, a kar so pošiljala društva, v Našem glasu ni bilo objavljeno. Zakaj? Tu so bili vseskozi prisotni tudi stari prepiri, ki jih nismo presegli.

Se vam zdi, da je ta prepir negativno vplival na odnose?

Je in mislim, da še danes vpliva. Še vedno so v odborih ljudje iz tistih časov in zato vpliva. Tak občutek imam.

V Stockholmu sem se pogovarjala z nekaterimi uredniki posameznih področji Našega glasu in so dejali, da s strani drugih društev ni dopisov, da imajo težave s tem in da bodo morali nastaviti dopisnike. O samem konfliktu še nismo govorili, ker v arhivu v Stockholmu ni bilo

materiala o tem. To sem našla šele v arhivu pri vas. Se vam zdi, da so imela podobne konflikte tudi ostala društva?

Kot sem slišala po sestankih, so bili konflikti zelo podobni.

Kako to, da niste predlagali, da bi se uredništvo preselilo kam drugam?

Kaže, da drugje ni bilo dovolj sposobnih ljudi, ki bi lahko poskrbeli za izdajanje časopisa. Oni so v to vpeljeni od vsega začetka.

S svojo izobrazbo in obvladanjem jezika ter tehničnim znanjem, ki so si ga pridobili, imajo nekako moč nad vami, se mi zdi. Zaradi maloštevilčnosti izobraženih lahko lažje delajo po svoji volji? Kaj se vam zdi?

Prav gotovo.

V preteklosti se je v zvezi s Slovenci, ki so odšli na Švedsko govorilo, da so to delavci na začasnem delu v tujini. Kako bi vi komentirali trditev o začasnem delu?

Ne vem. Za začasno delo bi rekla, da je bolj omejeno na kratek čas dela v tujini. Tisti, ki smo tukaj že leta in leta prav gotovo ne moremo biti delavci na začasnem delu v tujini. Mi smo že izseljenci, bi lahko rekli, ali nekaj takega. Ne vem točno, kako bi jim rekla.

V mnogih stvareh so si podobni z izseljenci, ki so odšli v Ameriko, Avstralijo. Mogoče je res, da so malo bližje Sloveniji, drugače pa se mi zdi, da jih lahko štejemo k izseljencem.

Tako je.

V Stockholmu mi je nekdo rekel, da je bil užaljen, ko je slišal izraz zdomec, ki se ga je uporabljalo za naše ljudi, ki so se razselili po evropskih državah in da se mu zdi, da ima pojem negativni, celo peyorativni pomen. Kaj bi vi rekli o tem?

Ne vem. Sama nisem preveč razmišljala o tem. Nisem šla globoko v takšna vprašanja. S tem se nisem ukvarjala na tak način. Slišali smo za ta izraz, si mislili svoje, a nismo šli v globino pomena.

Mi lahko poveste, kaj se vam zdi, da so Slovenci na Švedskem? Kakšne poklice opravljajo? Kakšen imajo dohodek? Kam bi jih v švedski družbi uvrstili?

Zdi se mi, vsaj za Göteborg, da so ljudje v večini navadni delavci. Je nekaj privatnikov in mogoče peščica pisarniško izobraženih.

Se vam zdi, da je napredovanje naših ljudi težje, ker so Slovenci?

Mislím, da ni to vzrok situacije. V času, ko smo se priseljevali, smo prinesli svoje s seboj, potem pa ni bilo možnosti za napredovanje. Ustanovili smo si družine in takrat ni bilo časa za študij. Potem si pač ostal na tistem nivoju.

Kako je z drugo generacijo?

Druga generacija pa prodira navzgor. Napredujejo.

Otroci so šolani v švedskih šolah. Se vam zdi, da imajo vendarle težave zato, ker niso Švedski in imajo napačne primke?

Probleme imajo lahko za višje poklice. Kar se pa tiče nivoja manj šolanih, raznih tehnikov, tu ni težav. Vsaj mislim tako.

Za konec bi vas še prosila za komentar. Slišala sem, da je med Slovenci na Švedskem velik problem alkoholizem, psihične težave in problematičnost mešanih zakonov. Se strinjate s tem? Delno se strinjam z vsemi tremi naštetimi stvarmi. To je res.

Pri katerih ljudeh se to najpogosteje pojavlja?

Večinoma pri samskih. Imamo zelo veliko samskih ljudi. So tudi takšni, za katere niti ne vemo, da so sami ali za njih sploh ne vemo, ker nikoli niso prihajali v društva. V svojem življenju so se povsem izolirali. Prišlo je do primerov, ko so našli posameznike, ki so bili že po dva tedna mrtvi v svojem stanovanju, pa nihče ni vedel. To se je dogajalo tudi med Slovenci.

Slišala sem, da naj bi v Göteborgu umrlo kar nekaj ljudi zaradi alkoholizma.

To slišim prvič. A lahko potrdim, da je alkoholizem postal res velik problem med Slovenci.

Se vam zdi, da je švedska družba bolj nagnjena k alkoholizmu kot slovenska?

Mogoče tudi to vpliva, ne vem. Čeprav smo tudi Slovenci znani po svojem alkoholizmu.

Za konec naj vas vprašam še nekaj o mešanih zakonih? Recimo, če se poroči Slovenec s Švedinjo ali Slovenka s Švedom, kateri zakon ima več možnosti, da bo obstal?

Mislim, da zakon Slovenke s Švedom.

Zakaj?

Slovenke so bolj vajene gospodinjskega dela, medtem ko Švedinje to jemljejo bolj lahkotno.

Mislite, da ima Slovenec, poročen s Švedinjo, probleme zaradi tega?

Lahko se zgodi, ja.

Ali Švedinje na njih gledajo kot na tujca?

Ne ravno kot na tujca. Samo, Slovenci nismo navajeni, da bi bili pod 'komando'. Samostojnost hočemo. Če imaš družino, hočeš imeti družinsko življenje. Švedinje pa na to gledajo drugače. Kot slišim vsak dan ob ločitvah, to jemljejo drugače. Niso za gospodinjstvo, niso za družino. Družina jim ni tako pomembna.

Slišala sem, da je na Švedskem običaj, da čez vikende mož in žena hodita ločeno s prijatelji na zabavo in da pogosto ločeno hodijo na dopuste, medtem ko so otroci pri varuhinjah. Da, tudi to se dogaja. Družino tu jemljejo drugače.

Je ta navada prešla tudi v način življenja Slovencev na Švedskem?
Mislím, da je. Mogoče ravno tam prihaja do težav in ločitev.

Veliko sva govorili, a morda je vseeno še kaj, kar mislite, da je za slovenske priseljence pomembno, pa nisva o tem spregovorili.
Trenutno se ne spomnim, da bi bilo še kaj.

Po intervjuju mi je Marija v pogovoru povedala še nekaj zanimivih informacij. Tudi ona je že nekaj časa invalidsko upokojena, ker ima težave s hrbtenico. Dolgo časa je delala za tekočim trakom v Volvu. Brisala je avtomobile. Povedala je, da so imeli v prvih letih visoko normo. Dve delavki sta morali v eni uri zbristi prek trideset avtomobilov. Ta norma je bila čez leta spuščena na štiriindvajset avtomobilov, pri čemer so to delale tri delavke. Po pogovoru sem morala odhiteti v prostore društva, kjer sem bila ob 14.15 dogovorjena z učiteljico Ivanko Melihen. Ob 16.15 pa se je začela ura slovenskega jezika. Na uri so bile prisotne učenke iz osmega, devetega razreda in prvega letnika srednje šole. Pouk poteka individualno in večstopenjsko. Prirejen je sposobnostim in znanju posameznikov, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika. Pouk poteka v društvenih prostorih, pa tudi v prostorih šole (druga skupina). Med seboj se učenke in učenci pogovarjajo v švedskem jeziku. Prav danes je bila prva ura pouka v letošnjem šolskem letu, zato so pisali test preverjanja znanja, ki bo služil kot osnova za nadaljnje delo. Na uri je bilo sedem učenk. Pet jih je delalo skupaj, dve pa sta delali individualno. Marija Draksler, ena od dveh, ki sta delali individualno, je bila rojena na Švedskem.

Lahko poveš ime in priimek?

Marija Draksler.

Kje živiš?

Tu, v Göteborgu.

Kdaj in kje si rojena?

V Göteborgu, 1975. leta.

Prej, v pogovoru si omenila, da si bila nekaj časa v Sloveniji?

Ja. Rodila sem se tukaj. Ko sem bila stara tri leta, smo se preselili dol. Tam smo skupaj živeli eno leto. Oči je potem odšel nazaj na Švedsko, z mamico pa sva bili sami v Sloveniji. To je bilo približno trinajst let. Toliko časa sva bili sami. Oči pa je

bil sam tu. Ko sem končala osnovno šolo, sva očija vprašali, če bi prišel v Slovenijo in ni bil za. Tako sva odšli na Švedsko. Tako sem po končani osnovni šoli prišla nazaj na Švedsko.

Kje si živela v Sloveniji?

Blizu Celja.

Koliko si bila stara ob vrnitvi na Švedsko?

Petnajst let.

In koliko si zdaj?

Dvajset.

Kaj si misliš o zadnjih petih letih življenja na Švedskem?

Ha! Cela polomija. Zapravljena leta, čisto nič drugega. Zelo žal mi je, res.

Zakaj? Lahko poveš, kako je bilo prvo leto?

Nisem znala jezika. Bila sem brez prijateljic. Nič. Drugo leto je bilo že malo bolje. Najdeš prijatelje, spoznaš jezik in lahko komuniciraš z ljudmi.

Kako je dobiti prijatelje tu, je težko?

Zdaj je lažje. Moraš biti pozitivna osebnost. Recimo, jaz sem včasih zelo negativna, tako da je težko.

Zakaj si negativna?

Lahko povem potem, po intervjuju, ne zdaj.

Prav. Poglej, ko si prišla na Švedsko, si rekla, da si se morala najprej naučiti jezika, da si se lahko vključila v šolo.

Ja, saj sem hodila tudi v šolo. Samo jezika nisem znala in sem se ga učila kot v prvem razredu.

Si hodila na kakšne tečaje?

Ne na tečaje. Tu v Göteborgu imajo poseben razred za vse tujce, ki pridejo na Švedsko na novo.

Kako pa tam v začetku komunicirate? V angleščini?

Tudi v angleščini.

Kako danes obvladaš švedski jezik?

Zdaj ga zelo obvladam. Lahko rečem. Sicer tu in tam še ne razumem kakšne besede, a potem pač vprašam, kaj pomeni.

Kaj bolj obvladaš: švedsko ali slovensko?
Slovensko, normalno. Tam sem hodila v osnovno šolo.

Kako se pogovarjate doma?
Slovensko.

Tudi z očetom?
Ja.

V kateri letnik in na katero šolo hodiš?
V tretji letnik ekonomske šole.

Kaj boš naredila, ko končaš?
Ne vem. Mislila sem, da bi šla v Slovenijo. Če bom kje sprejeta. To je tudi..., če bom sprejeta, bi šla študirat tja dol.

Zakaj misliš, da ne bi bila sprejeta?
Ne vem. Ne obvladam angleščine. Nimam super ocen. Če bom sprejeta, bom odšla v Slovenijo, če ne, pa ne vem. Poizkusila bom.

Imaš v Sloveniji kaj sorodnikov?
Vse, razen mamice in atija.

Če bi šla v Slovenijo, bi živela pri sorodnikih?
Ne. V Sloveniji imamo hišo. Bila bi v naši hiši in v študentskem domu.

Kdo pa skrbi za vašo hišo, ko vas ni?
Hišo smo oddali za nekaj časa.

Se imate namen vrniti v Slovenijo?
Ja, vsaj jaz, če že moja dva ne. Mamica in jaz, oči pa ne, ne vem. Ne vem, zakaj. Mogoče zaradi denarja. On je malo sam svoja osebnost.

Kaj je po poklicu?
Elektrotehnik.

Kje pa je zaposlen?
Nikjer. Trenutno je brez službe, je nezaposlen.

Kako to?
Službo je pustil. Bil je nezadovoljen, pa je odšel, a ni imel še zagotovljene druge.

Kako pa se preživljate?

Mami je zaposlena.

Kje pa?

V tovarni zdravil.

Kje pa je bila zaposlena v Sloveniji?

V tovarni nogavic.

Mi lahko poveš za svoje prijatelje tukaj, kaj so Švedi ali Slovenci?

Imam eno zelo dobro prijateljico Švedinjo. Med Slovenkami nimam res dobre prijateljice. Imam pa prijatelje, ki so po poreklu različnih narodnosti nekdanje Jugoslavije. Teh imam največ. Težje je bilo, ker sem prišla pozneje, ko so ostali že imeli prijatelje. Potem je težko priti zraven. Ne moreš kar tako.

Kaj te na Švedskem najbolj moti? Kaj je glavna razlika med Slovenijo in Švedsko?

Tukaj so ljudje bolj zaprti. Tu ne poznaš nobenega soseda. Ni nobenih stikov. V Sloveniji lažje vzpostaviš stike z ljudmi.

Kakšen pa imajo Švedi odnos do tujcev?

Kakor kateri. Nekateri so prijazni, nekateri pa so rasisti. Vendar to ni čudno. Na Švedskem je zelo veliko tujcev in zato ni čudno, da je toliko rasizma. Še malo, pa bo tu več tujcev kot Švedov.

Se ti zdi, da se tujci obnašajo drugače kot Švedi?

Ne, spet kakor kateri. Ne moreš dati vseh v isto vrečo. Imaš kakšne, ki uporabljajo zelo vulgarne izraze in so napadalni. Razumljivo je, da imajo težave. Težava je v tem, da ljudje vidijo takšne in potem to posplošijo in vse mečejo v isti koš. Ne vidijo, da so si tujci različni. Vidijo le tiste, ki delajo težave. Na koncu pa vsi padejo v slabo luč.

Sama nisi imela občutka, da bi se do tebe obnašali drugače, ker si tujka?

Ne, nikoli. Veliko jih misli, da sem Švedinja. Imam svetlejšje oči in lase.

Zelo si želiš, da bi se vrnila v Slovenijo. Kaj je tisto, kar te vleče nazaj?

Tam se počutim doma. Tam imam svoj jezik in lažje navezujem stike z ljudmi.

So kakšne razlike v načinu življenja?

Ja. V Sloveniji se vsi zanimajo eden za drugega. Vsi o vsem vse vedo. Tu pa nikogar nič ne zanima. To je tista glavna razlika. Tu se nihče ne zanima, v Sloveniji pa se vsak preveč zanima. Narobe pa je oboje in eno in drugo. Moralo bi biti nekaj vmes.

Kaj pa prehrana in oblačenje?

Tu jedo več sladkarij. V Sloveniji so ljudje bolj suhi kot pa tu. To ni nič čudnega. Tu so ljudje tako deprimirani. Tudi sama jem veliko sladkarij, predvsem čokolado. Ne morem živeti brez čokolade. Odkar sem prišla z dopusta, sem se zredila za deset kilogramov. To ni nič čudnega.

In kaj v Sloveniji? Potem shujšaš?

Ja, od sreče. Ko sem srečna, zelo malo jem. V nesreči pa neprestano jem. To je tisto in to je grozno.

Marija je bila rojena na Švedskem. Ko je bila stara tri leta, je odšla v Slovenijo in se s petnajstimi leti vrnila nazaj na Švedsko. Pravi, da živi le še za vrnitev domov v Slovenijo. Stara je dvajset let in živi na Švedskem zadnjih pet let. Hodi v zadnji letnik srednje šole in se namerava vpisati na fakulteto v Sloveniji. Dve leti je izgubila zaradi učenja švedskega jezika. Zelo se boji, da ne bi bila sprejeta na fakulteto in bi morala ostati na Švedskem. Kot pravi, ji je selitev na Švedsko prinesla veliko slabega. Prav res deluje zelo izgubljeno. Neverjetno, kaj starši povzročamo svojim otrokom in tudi sebi – in vse to zaradi denarja. (Nenazadnje je tudi Kaja brez mamice zaradi moje službe). Številni slovenski izseljenci se danes, ko gledajo življenje v Sloveniji, sprašujejo ali je bilo potrebno, kar so storili. Dolga leta življenja na Švedskem pa so stakala drobne nitke, ki so jih pipele na švedski način življenja. Danes ne vedo, kaj bi radi. So večni popotniki na poti med Slovenijo in Švedsko.

Med poukom so dekleta med seboj govorila švedsko. Pri reševanju slovenskega testa pa so si pomagale z angleščino, kar je pritegnilo mojo pozornost. To pomeni, da angleščino obvladajo bolj kot slovenščino. Tudi pri pogovorih v slovenskem jeziku so pogosto mašilo angleške besede. Angleščina je na Švedskem statusni jezik – to se vidi v obnašanju otrok. Učiteljica Ivanka Melihen mi je na koncu povedala zgodbo o učenki iz mešanega zakona med Švedinjo in Slovincem. Ko je bila majhna, je doma niso učili slovenskega jezika. Pri sedmih ali osmih letih sta se starša ločila in oče je odšel nazaj v Slovenijo. Hčera ga je večkrat obiskala in ga še obiskuje. Takrat je začela obiskovati ure slovenskega jezika. Mati jo je v tem podpirala. Danes ima sedemnajst let. Po osmih letih učenja, ko v družinskem okolju nima slovenskega jezika, zelo dobro govori slovensko.

Po končanem pouku sva z Ivanko (učiteljico) naredili še intervju.

Lahko poveste ime in priimek?

Ivanka Melihen.

Kje živite?

Trenutno bivam na Švedskem, v bližini Göteborga.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Rojena sem 1960. leta v Celju, v Sloveniji in sem stara 35 let.

Kaj ste po poklicu in izobrazbi?

Moj uradni naziv je predmetna učiteljica razrednega pouka. Šolo sem končala v Mariboru na takratni Pedagoški akademiji.

Imate družino?

Da, imam veliko družino. Imam štiri otroke.

Kakšen je po vašem mnenju vaš osebni dohodek glede na švedske razmere: nizek, povprečen ali visok?

Moja ocena o osebnem dohodku ne bi bila realna. Sama ne morem dati pravih podatkov, ker nimam polnega delovnega časa. Delam le osem ur na teden. Moj osebni dohodek je prenizek, vendar glede na storjeno delo je zadovoljiv.

Kakšno življenje si potem lahko privoščite oziroma, kako bi ocenili kvaliteto svojega življenja? Živite skromno, zadovoljivo, ugodno?

Po ekonomski plati bi, glede na to, da sem po naravi skromna, rekla, da živim zadovoljivo.

Omenili ste, da dobivate za otroke pomoč od države.

Ja. Ta pomoč je povezana z mojo življenjsko potjo, spada k moji usodi. Pomoč od države dobivam zato, ker biološki oče mojih otrok ne plačuje svojih obveznosti. Moral bi jih on plačevati. Poleg tega dobivam še dodatek, ker imam več otrok. Višina je določena s številom otrok. Dobivam pa še otroški dodatek za vsakega otroka posebej.

Kakšni so ti dodatki?

Brez dvoma so ti dodatki solidni. Ravno ta del socialne pomoči je na Švedskem najboljše urejen in preskrbljen. Mislim, da ne obstaja država, ki bi imela tako močno socialo, kot jo ima Švedska.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

Na Švedsko sem prišla 1983. leta. Bila sem mlada. Imela sem triindvajset let.

Ste bili poročeni?

Ne. Poročila sem se pozneje.

Lahko poveste kaj o vzrokih svoje izselitve?

Nisem ne ekonomska ne politična emigrantka, ampak sem avanturistka. Avanture

so običajno kratkotrajne, moja pa bo očitno trajala celo življenje. Tu sem že dvajset let. Prišla sem zaradi avanture.

Se spomnite prvih občutkov, ko ste prišli na Švedsko?

Ja. Raje se jih ne bi. Po naravi sem zelo neprilagodljiva. Moram reči, da sem se prvih pet let, če ne celo več, zelo težko vživljala v ta način življenja, čeprav sem takoj začela delati. Bila sem aktivna v slovenskem društvu. Vseeno se nisem mogla prilagoditi.

V čem je ta način življenja drugačen od življenja v Sloveniji?

Morda sam način življenja ni tako zelo drugačen. Sama družabnost med ljudmi pa je tukaj dosti drugačna kot v Sloveniji.

Manjša ali drugačna?

Manjša. Tu so ljudje dokaj izolirani. V ospredje pride družinsko življenje. Vse se osredotoči na družino kot takšno in to mislim, da dobro uspeva. Družabnega, društvenega življenja pa je bolj malo.

Po drugi strani imam občutek, da družina kot vrednota izgublja svoj pomen. Če pogledamo samo, kako zakonci hodijo na zabave, kar je za nas zanimivo.

Ja, to je recimo druga plat. Kar sem hotela prej še dodati je, da iz tega društvenega življenja, družabnosti... en primer... mi se v njihov način ne moremo vklopiti... če imamo neko prireditev skupaj s Švedi oziroma, če jo pripravljajo Švedi, partnerja nikoli ne sedita skupaj, ampak vedno vsak zase. To je zato, da se pogovarjata vsaj še z nekom drugim, sicer se pogovarjata samo med seboj. To je tipičen primer. Ko rodiš otroka in se zberejo matere z dojenčki, matere z malčki... To je zato, ker se drugače ne družijo. Vse je tako organizirano, da bi se lahko družili. Sama temu pravim nasilno združevanje in se nisem nikoli vključila v to. Nisem se našla. To, da družina izgublja svoj pomen, je tudi res. Mislim, da je to pogojeno z demokracijo, enakopravnostjo in emancipacijo ženske. Tudi tu so Švedi dokaj visoko. To je pozitivno, ima pa tudi svoje negativne posledice. Tudi to, da so številni zakoni razvezani.

Vrniva se še malo na sam prihod. Kaj pa sama pokrajina, prehrana, oblačenje? Je bilo kaj drugače kot v Sloveniji?

Dokaj pozno sem se vključila v švedski način življenja. Pokrajina kot takšna mi je bila sprva všeč, kar naenkrat pa se je vse obrnilo. Vse kar je bilo švedsko sem nekje zavestno ali podzavestno odbila. Ni mi bila všeč hrana. Način oblačenja je bil takrat zelo podoben našemu. Nisem pa bila tako seznanjena s švedskim načinom, ker sem se zaprla v svoj svet, stanovanje. Ravno iz razočaranja, ker sem naredila napako, ki pa si je hkrati nisem hotela priznati. Napaka je bila, da sem odšla v svet.

Kako ste se znašli prva leta življenja v novem okolju? Ste imeli tu prijatelje? Kako ste se zaposlili?

Na Švedsko sem prišla, ker sem pred tem spoznala bodočega moža. Prav tako mi je bilo obljubljeno, da bom lahko poučevala slovenski jezik. To me je zelo zanimalo. Delo naj bi bilo v naprej pripravljeno. Prav tako naj bi odšla le za dve leti, potem pa bi se vrnila domov. Težko je dobiti prijatelje. Človek izbere iz tistega, kar najde. Brez dvoma sem srečala ogromno dobrih ljudi, a težko je sklepati nova prijateljstva. Pravi prijatelji so ostali doma. Službo sem nastopila kmalu. Bila pa je daleč od mojih pričakovanj. Tudi sam stik s Slovenci na Švedskem me je potisnil ob steno. Pričakovala sem, da so ljudje, ki se srečajo na drugem koncu Evrope, veseli, kadar srečajo koga iz domovine. Žal, ni tako. Drugače je. Čisto obratno. Tako! Bila sem razočarana. Kratko povedano.

Med vrsticami se je že dalo razbrati, vendar lahko poveste še enkrat, kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu in kakšni se vam zdijo danes?

Osebnost imam zelo malo švedskih prijateljev. Ob prihodu nisem imela nikogar. Vse kar sem vedela o njih, sem izvedela od drugih. Normalno, da jih nisem mogla sama okarakterizirati. Nisem poznala njihovega jezika in tako nisem komunicirala z njimi. Danes mislim, da jih poznam malo bolje. To gotovo ni splošno. Izhajam iz tistih, ki jih poznam in imam z njimi stike. Mislim, da brez dvoma drži, da so hladni ljudje, da so resnično severnjaki. So pa po drugi strani pošteni. So ljudje z distanco. Ljudje, ki živimo v tujini, delujemo po principu, ko nam nekaj ne gre dobro, potem so krivi Švedska in Švedi in je vse doma najlepše. To je čisto odvisno od razpoloženja. Kadar smo slabe volje, so vsi najslabši in vse imajo najslabše, kadar nam gre malo bolje pa znamo priznati, da vse le ni tako črno.

Prišli ste 1983. leta. To je kar nekaj let po tem, ko je Švedska uvedla multikulturalizem v odnosu do priseljencev, ko so začeli uresničevati načrt financiranja njihove kulturne dejavnosti in učenja maternega jezika. Zanima me, če se je odnos države do priseljencev od takrat pa do danes kaj spremenil?

Mislim, da je pomoč švedskih oblasti zelo upadla. Država je v hudi ekonomski krizi in ni denarja. Kje bodo najprej vzeli? Tam, kjer je najmanj potrebno oziroma, kjer sami čutijo, da ni potrebno. Najprej smo to občutili ravno učitelji dopolnilnega pouka. Naenkrat so nam zmanjšali pouk na polovico. Zmanjšali so učne ure, poslabšali pogoje dela, da ne govorim o dotacijah društvom, ki jih skoraj ni več. S tem nisem tako seznanjena, da bi zagotovo trdila, gotovo pa se je drastično spremenilo.

Kaj pa švedski jezik? Kdaj ste se ga naučila?

Kot sem omenila, je bilo tako... Prve dneve sem bila jezna na vse, kar je bilo švedskega. Tudi jezika nisem sprejemala. Nisem se ga hotela učiti. Šlo je tako daleč, da nisem nikoli vključila radia, nikoli gledala televizije, nikoli vzela v roke časopisa ali knjige. V meni je bil še danes nepojasnen upor, a tako se je dogajalo. Potem sem

dobila od zavoda za zaposlovanje vabilo, da se vključim v jezikovni tečaj. Takrat so bili še idealni pogoji. Dobila sem plačano, da se učim švedščino. Zelo dobro. Tečaj je potekal dva meseca. Bil je intenzivni tečaj, žal pa se ga v celoti nisem udeležila.

Danes obvladate švedski jezik?

Teško se sama ocenjujem. V zvezi z jezikom sem zelo kritična, saj se tudi sama ukvarjam z njim. Vem, da obvladam slovnico, obvladam pogovorni jezik, še vedno pa govorim, da ne znam. Moje mišljenje je, da švedskega jezika ne obvladam povsem. Kadar pišem, še vedno potrebujem nekoga, ki vse to preveri. Dokler je tako, menim, da jezika ne obvladam v celoti.

Kaj pa razmerje med poznavanjem slovenščine in švedščine? Ste učiteljica jezika, zato slovenščino neprestano obnavljate, pa vendar me zanima, če se vam zdi, da se vam je slovenski jezik izgubil v vseh teh letih?

Ja, kljub temu, da sem učiteljica. Sama nisem slavistka, a sem se v jeziku toliko izpilila, da ga obvladam. Vseeno se čuti, ne v slovnici pač pa v besednem zakladu, da mi besede izginjajo. Jezik je živa stvar. Če ga ne obnavljaš, odmira. Brez dvoma ga tu ne obnavljamo, saj ga govorimo v omejenem krogu. To je bolj jezik vsakdanjega sporazumevanja. To ni jezik na strokovnem nivoju. Ne da bi rekla, da ne obvladam. Le včasih težko najdem prave izraze za določen pogovor, nek globlji pogovor.

Bi lahko rekli, da dobi človek včasih občutek, da je ujetnik jezika oziroma obeh jezikov? Da čutiš nekaj, česar ne znaš povedati ne v enem ne v drugem jeziku?

Ja, mislim, da lahko. Sama se bom izrazila malo drugače. Ne da si ujetnik, ampak si invalid, omejen si.

V katerem jeziku danes razmišljate, se razburjate, pojete?

To je dobro. Zelo rada pojem. Pojem v vseh mogočih jezikih. Še vedno pa razmišljam, sanjam in se razburjam v slovenskem jeziku.

Kako se pogovarjate s svojimi otroki?

Samo slovensko. Razen v primeru, ko ima kdo na obisku prijatelja, potem švedsko. Drugače doma govorimo samo slovensko.

Starejša hčer ima sedemnajst let. Ima švedske prijatelje?

Da.

Pride kdaj do situacije, ko se med vama pojavi jezikovni zid ali hči odlično obvlada slovenščino?

Njena, in tudi moja zasluga je, da se izogiba popačeni švedščini oziroma popačeni slovenščini. Vedno sem vztrajala pri njej, tudi v prehodu, ko je začela bolj obvlada-

ti švedsko in ko se je večal njen besedni zaklad v švedskem jeziku. Vedno sem jo navajala na to, da vpraša, če ne ve, kako se beseda imenuje. Mislim, da mi je do neke mere uspelo, da tekoče govori slovensko. Obvlada slovenski jezik.

Lahko rečete, da obvlada tudi razdelan jezikovni kod ali le enostavnega?

Ne, zelo dobro obvlada jezik in ima bogat besedni zaklad. Rekla bi, da obvlada bolj razdelan jezikovni kod.

Ste naročeni na kakšne časopise, švedske ali slovenske?

Naročena sem na Našo Slovenijo. Naš glas sem vsa leta prejemale, zdaj pa ne več. Dobivam revije o vzgoji in izobraževanju z Ministrstva za šolstvo in šport. Dobivamo še otroške revije Ciciban in Kekec. Švedsko časopisje pa kupujemo občasno.

Kaj bi rekli danes o sebi, ste Švedinja ali Slovenka?

Vedno sem bila in vedno bom Slovenka, če tudi ostanem še sto let na Švedskem.

Kaj pa naredite s svojim švedskim delom? Ga imate kaj?

Ja, mislim, da se je začel pojavljati, čeprav sem ga poskušala zakrivati, potlačiti. Z leti žal to pride na dan. To je v nas in je neizbežno.

Se vam kdaj zdi, da se slovenski in švedski del tepeta med sabo ali sta se uskladila?

Mislim, da je zelo pomembno, da se človek zaveda svojih korenin ne glede na zemljepisno področje, kjer živi. Da se zaveda svoje biti, svoje identitete. Samo tako lahko v svetu ostanesh normalna osebnost. Mislim, da je v ospredju vedno moj slovenski del. Ker je ta tako izrazit, mislim da se pretakata. Ni ostrih meja med njima. Kadar je potrebno, je švedsko, ko ni več potrebno, zasebno, je pa slovensko.

Ali razmišljate o vrnitvi v Slovenijo?

O tem razmišljam vsak dan. Takrat, ko mi je bilo obljubljeno, da se bom čez dve leti vrnila in se nisem, sem dala te misli v arhiv. Mislim, da bodo ostale samo želje in upanje.

Na ambasadi v Stockholmu so rekli, da je veliko Slovencev sprejelo švedsko državljanstvo ali so spreminjali priimke in imena. Kako bi to razložili?

Izrazila se bom takole. Žal mi je teh ljudi. Ne vem, kako bi se drugače izrazila. Obžalujem jih, da mislijo tako. Da mislijo, da bodo drugi, če se bodo pisali drugače. Premalo se zavedajo, da se človek z nekaterimi formalnostmi na zunaj ne more spremeniti. Samo sebe, svojo notranjost bi bilo potrebno, kar pa ni mogoče. Če bi to spremenil, na bi bil več ti. Tega ne morem razumeti.

Kaj mislite, da je temu vzrok?

Oholost. Pri nekaterih morda razočaranje nad preteklostjo in želja, da na ta način zбриšejo vse, kar je bilo.

Mislite, da se lahko to dogaja tudi iz praktičnih razlogov, zaradi zaposlovanja in podobno?

Ne. Za danes to še ni aktualno in potrebno.

Ste učiteljica. Lahko kaj poveste o svojem delu? Na Švedskem ste dvanajst let. Kaj vse se je ta čas dogajalo v povezavi s poklicem?

Poučevati sem začela 1984. leta. Pouk je od vsega začetka potekal v društvenih prostorih, torej v prostorih slovenskega društva. Sprva je bilo malo učencev, ker so se mogoče bali. Zanje sem bila bav-bav. Ko so začeli prihajati in smo se bolje spoznali, sem dobila lepo število otrok. In še danes po enajstih letih lahko rečem, da so vsa leta lepo redno prihajali k pouku slovenščine. Vsak učenec na Švedskem je imel in še ima po zakonu pravico do dveh šolskih ur pouka maternega jezika na teden. To je danes zmanjšano. Otroci so prikrajšani. V tem času so se spremenili pogoji. V skupini mora biti najmanj pet otrok. Ker ni novih slovenskih priseljencev ostali pa z leti odraščajo, je teh otrok še zelo malo. Mislim, da sem imela v šolskem letu v povprečju štirideset do petdeset učencev.

Koliko jih je letos?

Letos jih je najmanj. Število je zelo upadlo, vendar ne zaradi interesa. Upadlo je zato, ker jih je veliko končalo šolanje in so odšli. Sem namreč prihajajo učenci od prvega razreda pa do zadnjega letnika gimnazije. Letos jih je petindvajset.

Kako poteka delo? Je vse v enih prostorih?

Moram še enkrat ponoviti, da smo Slovenci na Švedskem izjema, saj imamo pouk v prostorih društva. Imam pa še eno skupino otrok, ki jih poučujem na šoli. Je pa to povsem slučajno, ker so vsi otroci z iste šole.

Kako je z učnimi programi? Kdo določa učne programe slovenskega jezika?

Učni program si določam sama. Z leti sem si prilagodila slovensko slovnico, ki je sicer za švedske razmere nemogoča. Učni načrt sem si počasi izoblikovala sama. Redno ga usklajujem, spreminjam in prirejam glede na potrebe. Pouk je tu individualen. Ne moremo več govoriti o skupinskem pouku, kajti otroci imajo zelo različno predznanje in je to neizvedljivo.

S katerimi knjigami si pri pouku pomagata?

Uporabljam pretežno naše učbenike. Sami si kupujemo učbenike oziroma si jih učenci kupijo, kadar so na dopustu v Sloveniji. Svoje učbenike si kupujem sama in jih sama tudi plačujem. Seveda pa vsebino priredim razmeram in uporabim naj-

primernejše. Imam nekaj novih učbenikov, ki so namenjeni za Slovence v tujini. Ko jih pregledujem, vidim, da bo potrebno vse še prilagoditi, ker so prezahtevni.

Kako poteka financiranje učiteljev slovenskega jezika?

Nas financirajo švedske oblasti. Plačani smo iz skupnega fonda za kulturo in šport in to na nivoju občin.

Se pravi, da vas je zaposlila švedska šola oziroma država?

Ja, na nek način. Bolje rečeno občina.

Kakšna je oblika dela znotraj občine? Kakšen položaj imate učitelji? Ste vezani na neko šolo ali imate kakšne druge organe?

V preteklosti je bilo tako, da smo bili zaposleni pri šoli, s katere je bilo največ učencev tistega jezika, ki si ga poučeval. Danes se je to spremenilo. Mislim, da se nas želijo znebiti. Razdelili so nas. Göteborg z okolico oziroma ostalimi občinami so razdelili na tri dele ali enote. Tedensko se zbiramo na konferencah enot. Vsaka enota zase. Nam pa omogočijo nadaljnje izobraževanje oziroma dopolnilne seminarje. Nekajkrat na leto imamo študijske dneve, ko imamo skupen seminar vsi učitelji, ki na tem področju poučujemo materni jezik.

Kdo nadzoruje vaše delo po posameznih enotah?

To so naši delodajalci. To niso več šolniki. Ustanova, kjer sem danes zaposlena se imenuje Ustanova za tujce. Vidi se, da so nas povsem ločili od švedskega šolskega sistema.

Dobivate se na rednih tedenskih konferencah? Kako poteka konferenca?

Imamo jih enkrat na teden. Strokovne tematike se običajno ne dotikamo. Namenjeno je pretežno finančni plati, politični, bolj splošno.

Imate učitelji slovenskega jezika na Švedskem kakšne stike?

Ne, danes jih na žalost nimamo več. Mislim, da zato, ker nas je tako malo. Zdi se mi, da nas je še pet, mogoče sem rekla celo preveliko številko. Včasih smo imeli Društvo slovenskih učiteljev. V času nekdanje Jugoslavije smo bili še dodatno organizirani v okviru Jugoslovanske zveze. Takrat je ta stvar dobro potekala. Razlika je bila le ta, da smo bili Slovenci vedno v manjšini. Mene konkretno ni zanimal pisatelj ali kulturnik iz Srbije in nisem tega mogla predati svojim otrokom. Možnosti, da bi to dobili iz Slovenije, pa nismo imeli. Po drugi strani pa je bila organizacija dokaj dobra.

Kaj se je zgodilo z Društvom slovenskih učiteljev?

Mislim, da je društvo propadlo. Ne zaradi interesa, ampak zaradi manjšega števila članov in zaradi ogromnih razdalj, ki so na Švedskem. Enostavno nam je bilo ne-

mogoče, da bi se družili. Razdalja med Malmö in Stockholmom je velika, financiranje je bilo v lastni režiji in postalo je neizvedljivo. Mislim, da je zato propadlo.

Iz arhivskega gradiva se da razbrati, da je bilo v preteklosti za učitelje slovenskega jezika organiziranih tudi nekaj seminarjev v Sloveniji oziroma v nekdanji Jugoslaviji.

Ja, bilo je in vedno sem dobila vabila. Časi pa so se hudo spremenili, poslabšali, ko sem prišla gor. Pred tem so to financirala društva, delno tudi švedske oblasti, potem pa ne več. Tako se sama tega nisem nikoli udeležila. Smatram pa, in to lahko potrjujejo ljudje, ki so se jih udeležili, da so ti seminarji za nas zelo pomembni. To je edini stik s tem, kar lahko dobimo in uporabimo pri svojem delu. Prav tako si lahko izmenjamo izkušnje. Drugega nimamo. Ker smo tako sami, bi bilo to čudovito, vendar se zaradi finančne situacije marsikdo ne more udeležiti. Vsaj jaz ne.

Pogovarjali sva se, da sta dopuščeni dve možnosti izvedbe pouka maternega jezika. Ena možnost je, da se otroci dobijo skupaj v prostorih društva ob sobotah, druga možnost je da to poteka med poukom, ko otroci izberejo slovenski jezik kot alternativni predmet, namesto nekega drugega predmeta. Se vam ne zdi, da so otroci v obeh primerih prikrajšani?

No ravno ta sistem, da lahko izberejo materni jezik kot alternativo, je nov. Za nas Slovence to ni aktualno. Če hočejo učenci izbrati materni jezik, jih mora biti na šoli vsaj pet. Slovencev ni nikoli toliko in jih verjetno nikoli ne bo. Rekla bom tudi tako, da moramo gledati praktično. Bilo bi tudi neprimerno, da bi imeli slovenščino kot nek tuj jezik. Danes ob vstopu v Evropsko unijo doma zganjamo vik in krik in želimo tja, boljše bi bilo, da se otroci kot tuj jezik učijo nekaj, kar je bolj uporabno. S tem ne ponižujem svojega jezika, gledam le na njegovo uporabnost. Druga stran, pouk popoldne po švedskem pouku ali ob sobotah, pa je tako kot katerakoli druga dejavnost. To je samo prostovoljna dejavnost. Ni obveza. Otroci igrajo tudi nogomet, tenis, gredo na jahanje. Če je to prostovoljna dejavnost, jo ima otrok rad in mu ni breme. Breme je samo takrat, kadar je otrok prisiljen, da nekaj dela.

Imate veliko stikov z otroki. S kakšnimi vrstniki se družijo otroci iz slovenskih družin? So njihovi prijatelji pretežno Švedi, Slovenci? V kakšnem jeziku se pogovarjajo med seboj?

Iz izkušenj lahko rečem, da so skoraj vsi zelo čustveno navezani na Slovenijo. Očitno to dobijo med dvomesečnim ali enomesečnim obiskom Slovenije. Ta čas napolnijo svoje baterije, da lahko prenesejo ostalo leto. Mislim, da je to tudi eden od razlogov, da radi prihajajo k slovenskemu pouku. Jaz nisem samo učiteljica. Sem tudi socialna delavka, psihologinja, prijateljica... vse. Vsi imajo radi Slovenijo in slovenski jezik, ki bi se ga radi naučili odlično govoriti. Žal je tako, da se med sabo pogovarjajo samo švedsko in da se privatno med sabo ne družijo. Izbirajo prijatelje, vse prej druge kot slovenske.

Kako mislite, da se pogovarjajo doma?

Danes mislim, da je zelo različno. Eni švedsko, drugi slovensko. To se na učencu

takoj pozna. Prvo uro, ko ga dobiš, vidiš, kako govorijo doma. Jezik, ki ga otroci dobijo doma je dialekt, je pa tudi to zadovoljivo. Tisti, ki se doma pogovarjajo švedsko, tudi tukaj slovenščine ne obvladajo.

Otroci druge, zdaj že tretje generacije Slovencev na Švedskem so šli ali gredo skozi švedski šolski sistem. Obvladajo švedski jezik. Formalno imajo iste možnosti kot otroci iz švedskih družin. Zanima me, če imajo pri iskanju zaposlitve enake možnosti kot Švedi? Kaj mislite? Kolikor vem iz pogovorov z mladimi, ki so iskali zaposlitev tudi v času šolanja, je ta razlika med Švedi in ne-Švedi vedno prisotna. Danes, pri veliki nezaposlenosti na Švedskem, so ti ljudje, čeprav so tukaj rojeni in vzgojeni, pri zaposlovanju na drugem mestu.

So zapostavljeni?

Tako, točno. Sprejemajo jih le tam, kjer jih nujno potrebujejo.

Kaj pa jezikovni tečaji slovenščine za odrasle?

Nekaj časa je to poučeval nekdanji duhovnik. Vem, da so bili v preteklosti tudi v društvu tečaji za odrasle, za partnerje iz mešanih zakonov. Očitno ni bilo pravega kadra in je vse propadlo. Zdaj mislim, da ni ničesar podobnega.

Iz arhiva se vidi, da so otroci v vašem društvu dolga leta aktivno sodelovali na številnih kulturnih prireditvah, pozneje tudi pod vašim vodstvom. Lahko kaj spregovorite o tej dejavnosti?

Govorim lahko le za čas, ko sem bila sama aktivna in sem opravljala tudi vlogo šolske referentke v društvu. Moje delo je bilo predvsem delo z otroki. Priprava na proslave, pozneje smo to poimenovali dramska sekcija. Vsi učenci so se vsa leta zelo trudili. Proslave so bile na zelo visokem nivoju. Sama sem bila tudi malo grda, ker sem od njih zahtevala. To sem upoštevala tudi pri oceni. Velikokrat je bilo, da kdo ni prišel in sem bila huda. Marsikdaj sem slišala, da so rekli, da gredo na vajo samo zaradi Ivanke. Na nek način sem jih nenamerno silila. Potem so mi bili hvaležni. Ko je bil nastop mimo in so dobili ogromno pohval, so bili poplačani za vse in so bili zadovoljni. Mislim pa, da je bilo vseeno prisilno. Kakor hitro so nehali hoditi k pouku, jih nisem več mogla dobiti za nastope.

Kako je s tem danes?

Danes je tako, kot sem že nakazala. V preteklosti so bili nastopi na proslavah obvezni in ocenjeni. Ko sem s strani staršev in otrok slišala kritike in je hkrati tudi upadlo število publike, ko niti starši niso prišli poslušat svojih otrok, so otroci izgubili zanimanje. Sama sem začutila, da nimam pravice, da to zahtevam od njih. Potem so lahko izbrali. Takoj, ko je bila to prostovoljna izbira, ni bilo več zanimanja.

Kdaj se je to zgodilo?

Ta vrzel je nastala v času, ko sem dobila drugega otroka, to je pred šestimi leti. Takrat me eno leto ni bilo in se je to na nek način porušilo. Sama tudi nisem imela več toliko časa. Družina se mi je v kratkem povečala za tri člane, kmalu sem potem rodila še enkrat, dvojčke. Mislim, da je to tudi prav. Veste, ni lepo delati pod prisilo in terorjem.

Ti dogodki sovpadajo z vojno v Sloveniji oziroma malo pred tem. Je bilo po osamosvojitvi Slovenije zanimanje večje ali ne?

Zanimivo, ko so se stvari začele v Sloveniji razpletati, to je leta devetdeset še bolj pa enaindevetdeset, smo naenkrat občutili, kako se imamo vsi radi, kako smo pomembni in ponosni. Mislim, da je bilo podobno tudi doma. Žal sta bila naš ponos in želja po druženju kratkotrajna. Kakor hitro je bila Slovenija priznana, in Švedska je bila med prvimi, ki je Slovenijo priznala, je tudi naše zanimanje za druženje splahnelo. Sinoči sem brala Partljičevo anekdoto o tem, da smo Slovenci pač takšni, da ne znamo biti veseli. Mi moramo imeti probleme in moramo biti žalostni. Vse mora biti negativno. Kar strinjam se z njim.

Kaj bi rekli o drugi in tretji generaciji Slovencev na Švedskem? Se zanimajo za svoje poreklo, jezik, kulturo? Se izgubijo v novem okolju?

Se zanimajo, vsaj toliko, kolikor lahko. Trudijo se, otroke pošiljajo k pouku slovenskega jezika, vendar sami govorijo švedsko. Torej trudijo se na napačen način. Ravno asimilacija, prilagoditev v švedsko okolje je že prevelika. Otrok ne more več doseči tistega, kar sta lahko dosegli prva in druga generacija. Običajno so zakoni že mešani in je torej zelo težko reči, kateri jezik bo materni.

V sedemdesetih letih je v Stockholmu začelo izhajati glasilo Naš glas. Ste kaj sodelovali?

V času, ko sem bila aktivna v društvu vem, da smo pošiljali prispevke o delovanju društva. Tudi sama sem kot učiteljica pošiljala prispevke učencev, spise, pesmi in risbice. Na ta način smo sodelovali.

Ste imeli kakšne probleme z objavami?

Ne. Krasno smo sodelovali z uredništvom. Ni mi znano, da bi bile kakšne težave.

V pogovoru sva se dotaknili številnih področji. Kljub temu pa je morda ostalo še kaj, kar sva spregledali, pa se vam zdi pomembno?

Ničesar se ne spomnim, hvala. Mislim, da sva bili res dovolj obširni.

Moral bi slediti intervju z Eriko Jakobson, predsednico društva, a mi je sporočila, da je zadržana. Pome je prišel njen mož in me odpeljal k njim na večerjo. Večerja se je končala

zelo pozno. Komaj sem jih prepričala, da sem utrujena in da bi rada odšla. Intervju sva z Eriko prestavili.

Petek, 6.10.1995

Jutri mi poteče rezervacija in moram si poiskati drugo prenočišče za dva dni. Takoj zjutraj grem v lov za drugo sobo in jo kmalu najdem. Hotel je prav blizu prostorov društva in še bližje centru. Pohitim nazaj, saj sem ob 11.00 zmenjena z Eriko Jakobson. Odpeljala me je do svojega vikenda. Področje z vikendi je zelo zanimivo. Od hiše do vikenda se voziš okoli pet do deset minut. Celotno področje je polno majhnih hišic, grajenih v starem švedskem stilu. Hišice so izredno majhne in prebarvane z različnimi barvami. Zanimivo. Zanimivo je tudi to, da ima Erikina družina nekaj vikendov na istem področju. Ona in mož imata vsak svojega in potem še otroci, razen najmlajšega sina, ki ima enajst let.

Lahko poveste vaše ime in priimek?

Erika Jakobson.

Kje bivate?

V Göteborgu.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Rojena sem 1942. leta.

Kaj ste po poklicu in izobrazbi?

Sem pisarniška uslužbenka. Zaposlena sem v Volvu in delam kot tolmačka. Po izobrazbi sem uslužbenka. Izobrazbo sem dosegla v Mariboru.

Imate družino?

Da. Imam tri otroke.

Je dohodek, ki ga zaslužite nizek, srednji ali visok glede na švedske razmere?

Lahko bi rekla, da je srednji.

Kakšno življenje vam zagotavlja: skromno, zadovoljivo, ugodno?

Kar zadovoljivo.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

Na Švedsko sem prišla enajstega januarja 1966. leta. Zaradi zastoja na mejnem prehodu sem prišla pozneje, kot sem načrtovala. Za prestop meje si moral imeti takrat s seboj 1000 kron.

Ste bili še samski ali poročeni?

Ja, bila sem samska. Imela sem štiriindvajset let.

Lahko poveste kaj več o vzrokih izselitve?

Predvsem en razlog je bil, to je turizem. Zelo rada sem potovala. Na Švedskem sem že imela sestrično. Z njo sva bili že doma zelo dobri prijateljici. Tako sem prišla k njej na obisk. Ta obisk je bil tako dolg, da sem ostala na Švedskem. Pravzaprav je bilo tako, da sem imela namen svoje potovanje nadaljevati po celi Skandinaviji in si ogledati te države. Sestrična ni imela možnosti, da bi šla zraven. Povabila me je, da ostanem pri njej toliko časa, da bi lahko odšla tudi ona na pot. Po mesecu dni me je vprašala, če si želim začasno delo. Poklicala je v bolnišnico, kjer so me takoj sprejeli. Ravno v tem času je bila tukaj mala kriza in zdelo se mi je nemogoče, da bi našla delo. Prav tako pa si potreboval za bivanje na Švedskem potrdilo o finančnem stanju, ki naj bi pokazalo, da se lahko preživiš pet mesecev, kolikor je bilo takrat bivanje dovoljeno. Delo ni bilo težko, zaslužek je bil pa dober. Težko sem verjela, da je to sploh mogoče. Po treh mesecih, ko bi morala oditi, sem se odločila, da bom ostala. Od vsega načrtovanega potovanja ni bilo nič, ker sem ostala v Göteborgu.

Se spomnite občutkov, ko ste prvič stopili na švedska tla?

Ja, še se spomnim. Bila je zima. Tisto leto je bila huda, hladna zima. Vse mi je šlo narobe. Kamorkoli sem šla, je bilo narobe. Takrat so imeli še levi javni promet. Čakala sem na avtobus, pa sem bila na napačni postaji, za obratno smer, kot sem hotela. Tako, da sem se morala na njihov sistem dolgo časa privajati in se aklimatizirati. Levi avtobus so imeli nekje do 1968. leta, ko so ga spremenili v desnega. Sama sem takrat že imela vozniško dovoljenje, a me vožnja ni zanimala in dovoljenja nisem zamenjala za švedsko, tako da mi je propadlo. Pozneje sem morala še enkrat delati vozniški izpit. Vse je bilo sicer dobro. Naredila sem ga, a je bilo povsem nepotrebno. Če bi pravočasno uredila dokumente, bi mi priznali izpit od doma.

Kaj pa občutki glede okolja?

Ni se mi zdelo, da je tako na severu, kot se je govorilo. Mislila sem, da je mraz. Moram reči, da nisem občutila kakšne velike razlike. Res je, da sem veliko potovala že pred tem po Jugoslaviji in po Evropi. Glede na vse to nisem občutila kakšne velike spremembe. Ostali o tem govorijo. Edino to je bilo, da se mi je zdelo mesto zelo razmetano. Človek potrebuje kar nekaj časa, da se prepelje z enega konca mesta na drugega. To me je malo presenetilo, drugače pa ne bi mogla reči, da sem bila kaj presenečena.

Kako ste se znašli prva leta življenja na Švedskem, v Göteborgu? Nekaj ste že povedali o tem, pa vendar?

Kot sem dejala, sem začela v bolnišnici. Takrat sem govorila nemško in angleško in ni bilo težav, da se človek ne bi znašel. Švedi večinoma govorijo angleško, že takrat so govorili. Danes jih veliko govori tudi nemščino. Moram reči, da nisem imela večjih problemov. Tudi jezika sem se hitro naučila. V bolnici sem delala tri mesece, nakar sem zaprosila za službo v Volvu, kjer sem bila takoj sprejeta. Dobila sem delo na tekočem traku. Po šestih mesecih sem v Volvu delala kot uradni tolmač. Bila sem v personalnem oddelku, kjer sem imela svojo pisarno in spremljala personalne zadeve naših ljudi, ki so bili zaposleni v Volvu. Od takrat pa do sedaj sem ves čas opravljala to delo. Imela sem opravke z urejanjem dokumentov, potnih listov in ostale dokumentacije za naše ljudi. Vključena sem bila tudi v sindikalno delo – v delo oddelka enainštirideset, kot mu pravijo. Tudi tam sem delala kot tolmač. Ljudem, ki so se na novo zaposlovali v Volvu sem prevajala razne obrazložitve in informacije, ki so bile v pristojnosti sindikata.

V Volvu je zaposlenih kar veliko Slovencev?

Ja, bilo jih je veliko. Ogromno. V oddelku, kjer sem zaposlena, nas je bilo 1200. Od tega je bilo 900 tujcev (enainpetdeset različnih nacionalnosti) in 70 odstotkov od njih je bilo Jugoslovanov. In znotraj tega so bili Slovenci. Veliko je bilo tudi Fincev. Pozneje se je razmerje spremenilo.

Kakšna dela so opravljali?

Predvsem so delali za tekočim trakom in druga opravila, ki se jih dela po delavnicah.

Kakšen je po vašem mnenju življenjski standard teh ljudi?

Ti, ki so delali v Volvu, so bili v primerjavi z drugimi delavci dobro plačani. Sama se nimam kaj pritoževati. Vsi so živeli dobro. Lahko so si urejali domove in si privoščili dobre avtomobile. Imeli so zadovoljivo življenje in standard.

Kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu?

Sama sem imela zelo hitro stike s Švedi. Delala sem kot tolmač in prek tega sem prišla v stik z višjimi sloji na Švedskem. Švedi so zaprti, čudni in hladni. Nimajo te topline. Tega ne znajo izraziti. Bolj so zaprti vase. Bolj ko se jim skušaš približati, bolj se zapirajo, če jim ne znaš pravilno povedati, pristopiti. To je nekako trd narod. Številne stvari jim moraš pojasniti dobesedno, če hočeš, da te razumejo. To je prva težava s temi ljudmi. Če poveš narobe, te ne bodo razumeli. Recimo, če mi Šved pove nekaj površno in ga razumem, da mu z istimi besedami povem nazaj, ni možnosti, da bi me razumel. To je tisto, kar je moteče. Oni nimajo domišljije v svojih mislih, da bi lahko recimo s pomočjo te domišljije nekaj ugotovili. Poslušajo te in gledajo vse dokler jim točno ne poveš. Nekateri ljudje nimajo moči, da bi še naprej poizvedovali in se pogovarjali z njimi. Težko se je pogovarjati oziroma se kaj dogovoriti. Tako je prihajalo do razdora z našimi ljudmi, ki niso imeli možno-

sti, da bi to razumeli. To je težko, priznam. Sama sem se prilagodila. Bila sem vztrajna in če se ni dalo povedati, sem napisala, pokazala, narisala in na koncu smo prišli do zaključka, kaj hočem. Kar se tiče dela v pisarnah, pa je veliko lažje. Tam so izobraženi ljudje in te razumejo, kaj hočeš. Če še ne razumeš, pa si lahko pomagаш tudi s tujim jezikom, tako da je lažje, dokler se zadovoljivo ne izobraziš v švedščini.

Poročeni ste s Švedom. Prek tega ste posegli v švedsko družbo. Imate švedske sorodnike. Se vam zdi njihov način življenja precej drugačen od slovenskega? Družinsko življenje, sorodstvene vezi in odnosi...?

Takrat se mi je zdel. V primerjavi s Slovenijo je družinsko življenje bolj hladno. Tukaj otroci odhajajo od doma že s šestnajstimi, sedemnajstimi ali osemnajstimi leti. Iščejo svoje stanovanje, da so bolj samostojni, da lahko živijo bolj neodvisno od volje staršev. Kot vidite, imajo tudi drugače velika stanovanja in sobe. Vsak otrok ima svojo sobo in tako se otroci dejansko odtujujejo. Nimajo tega pravega stika, kot ga imamo pri nas. Pri nas nismo imeli možnosti, da bi se učil vsak otrok v svoji sobi. Eno mizo smo si delili trije otroci, ki smo istočasno pisali nalogo. Medsebojno smo se morali prilagajati. Tega tukaj ni. Prav to je verjetno povzročilo, da se družine ohlajajo oziroma so hladne. Ko sem prišla na Švedsko, so bile ženske predvsem gospodinje, moški pa so bili zaposleni. Zdaj je trideset let od takrat. Takrat se je začel razvoj. Na Švedsko so v velikem številu začeli prihajati tujci. Na nek način so postopno zasedali mesta, ki bi jih lahko dobili Švedi. V tem času so ženske, dotedanje gospodinje, uvidele, da drugače ne bo šlo in so se zaposlile, da bi dosegli standard, ki smo ga imeli mi, kjer sta bila oba zakonca zaposlena. Če delaš sam, imaš lahko še tako dobro plačo, pa je malo denarja. Stanovanja so na Švedskem draga, saj ti vzamejo okoli 40 % dohodka. To je veliko. Če imaš pri tem še dva ali tri otroke, ki hodijo v šolo, potem pa izračunajte. Šolanje je sicer brezplačno, prav tako malica. Otroke pa le moraš obleči. Tako, da so se v tem času začele zaposlovati tudi Švedinje. Tri, štiri leta so se zaposlovale tudi v Volvu, a so številne pustile delo, ker jim je bilo pretežko. Najtežje je, če človek ni navajen delati.

Hladnost švedske družine je prisotna že generacije. Tako, kot danes odhajajo otroci od svojih staršev in kakor se do njih obnašajo, so njihovi starši ravnali do svojih staršev in oni do svojih. Ta odnos gre iz generacije v generacijo. V tem času sem videla, da to sega prek generacij globoko v preteklost. Izjemoma v primerih, kjer so imeli velike kmetije. Tam so otroci ostajali doma in so pomagali. V mestih pa je prišlo hitro do ločitve otrok od družine. Švedska kultura je dejansko zelo hladna. Švedi svojim otrokom ne rečejo, da naj ostanejo doma, da si bodo medsebojno pomagali. Kakor greš od doma, se znajdi sam. Zelo redko je, da se kdo zavzame za svojega otroka in mu pomaga. Recimo, da mu pomaga, dokler si sam zadovoljivo ne uredi življenja. Šel si in se znajdi sam. Obrni se na socialo in na druge državne institucije, ki ti bodo pomagale. Ali boš zaslužil, si našel delo ali pa boš živel od podpore. Ta odnos me je presenetil. O Švedski se govori kot o razviti državi, tu pa mislim, da malo zaostajajo, glede na to, kako imamo to urejeno pri nas, v Sloveniji.

Trideset, petintrideset let je minilo odkar je prišla večina Slovencev na Švedsko in pred njimi, pa tudi za njimi še številni drugi priseljenci. Se vam zdi, da so vsi ti priseljenci kaj vplivali na švedsko kulturo? So Švedi danes kaj bolj odprti?

Da, vsekakor so vplivali. Švedi so danes bolj odprti. Tudi živijo na drugačen način. Veliko več poslušajo radio, gledajo televizijo, gledajo, kako živijo drugi ljudje. Pred tem so se zapirali pred tujci in jih to ni zanimalo. Lahko, da so na tujce gledali kot na konkurenco za delovna mesta. Zdaj so se začeli malo odpirat. Bolj so se začeli tudi družiti s prišleki, ker so videli, da ni prišel nekdo iz Afrike. Spoznali so, da smo Evropejci in da se lahko na nek način vživimo in pogovorimo. Hrana se je tudi zelo spremenila. Solata, paradižnik, zelenjava. Tega je bilo včasih zelo malo. Priseljenci so na prehrano močno vplivali. Ta del njihove kulture se je bistveno spremenil. Danes najdete tu vse vrste sadja, zelenjave in hrane na sploh. Povpraševanje je povzročilo spremembe v založenosti trgovin.

Kako pa je z dišavami in začimbami?

Zelo podobno. Švedi so veliko sušili in solili. Imeli so veliko slanih jedi, saj so jedi konzervirali s pomočjo soli. Ker ni bilo uvoza, ni bilo svežih jedi. Vsak ni imel možnosti, da bi si kupil hladilnik ali zamrzovalno skrinjo in v njej hranil jedi za zimo. Tako se je tudi glede tega kultura ogromno spremenila.

Kaj pa oblačenje?

Rekla bi, da se pri njihovem oblačenju ne čuti evropski, ampak ameriški vpliv. Veste, veliko Švedov je odšlo v Ameriko. Kolikor sama vem, je več Švedov v Ameriki kot pa na Švedskem. In oni so vplivali na domače ljudi.

Se pravi, da so ljudje, ki so odšli v Ameriko, na nek način vplivali nazaj na način življenja na Švedskem?

Da, vsekakor. Tako je. V povprečju je šel vsaj en član družine oziroma sorodstva v Ameriko. Prek stikov je prišlo do vplivov na oblačenje, tudi na druge navade. Njihova kultura je vplivala nazaj, čeprav je ameriška kultura mlada in država nima prave stare zgodovine – pa vse to, kar se je tam zbralo iz celega sveta in vplivalo na nastanek skupne mešanice, ki so jo skušali poddržaviti...

Do sedaj sva se pogovarjali o vsakdanjem življenju. Kako pa država? Se je odnos švedske države do priseljencev od šestdesetih let pa do danes kaj spremenil?

Ja, se je. Prilagodili so se na veliko število priseljencev. Ugodili so nam in nam omogočili ustanovitev lastnih društev in združenj. Danes je na Švedskem ogromno število priseljenskih društev različnih narodnostih. Podoben odnos imajo do različnih ver in dovolijo gradnjo različnih cerkev in džamij. Tudi glede različnih ver na Švedskem lahko najdete celo mešanico. Vse to Švedi podpirajo tudi finančno.

Se kriza, ki je danes na Švedskem, kaj pozna v financiranju?

Vsekakor se. Sredstva so se zmanjšala. Socialna demokracija je okoli štirideset let na čelu države in to se pozna. Socialdemokrati so v preteklosti veliko pomagali delavcem, medtem ko so bili izobraženci in ljudje z višjih slojev s tem nezadovoljni. Podobno je bilo v nekdanji Jugoslaviji. Ljudje, ki so bili uspešni in so prodrli v višje sloje in na višje položaje. Za njih je veljalo, da naj si pomagajo sami, medtem ko je nižjim slojem pomagala država. To seveda ni pravilno.

Na Švedskem je veliko število priseljencev iz številnih držav, ogromno je etničnih skupin. Ali se vam zdi, da Švedi delajo razlike med njimi? Obstajajo etnične skupine, ki jih imajo rajši kot druge?

Pred tridesetimi leti je bila razlika. Vsak te je najprej pogledal. Od 1963. leta se je začelo množično priseljevanje na Švedsko. Priselili so se Madžari, Italijani in sledili so ljudje z Balkana, mi in Avstrijci, Angleži in Francozi v manjšem številu. Bolj ko gremo proti jugu, večje je število priseljencev iz teh predelov. Hkrati se ti ljudje med seboj razlikujejo po barvi kože in las, ki postaja vse temnejša. V tem odnosu so bili malo rezervirani. Tudi danes je to še vedno prisotno. Najdete lahko celo posamezne fanatike, ki mislijo, da lahko ... Določeni pa so poročeni s črnci. To je krajši čas. Imate Afričane ... to je narod, ki se poroči zato, da bi lahko ostali v državi in tu dobro živeli. Čez čas gredo nazaj domov. Ko se vračajo domov, pa hočejo svoje otroke vzeti s seboj. Tu pride do velikih konfliktov med ženami Švedinjami in njihovimi možmi. Veste, njihova kultura je čisto drugačna. Takrat, ko je otrok star sedem let, ga odpeljejo domov. Še in še je bilo takšnih primerov. Zdaj še bolj opozarjajo na razlike iz strahu pred posledicami. Konfrontacija med rasami je močna. Rase med seboj se ne marajo. Tu imate muslimane in Arabce, ki niso muslimani. So isti narod, a različne vere, pa so že trenja med njimi.

Hočete reči, da se trenja ne pojavljajo le na relaciji Švedi – tujci, ampak se trenja in rasizem pojavljajo znotraj etničnih priseljskih skupin?

Tako je. In ravno ti odnosi povzročajo konflikte, v katere morajo posegati Švedi, ker se to dogaja na Švedskem in sodi v pristojnost njihovega pravnega reda. Poglejte, krvno maščevanje se je dogajalo tudi na Švedskem. Prav tako so znani primeri obrezovanja ženskih in moških spolovil, kar je s švedskim zakonom prepovedano. To se dogaja znotraj nekaterih priseljskih skupin ne glede na zakon. Ob porodih se v teh primerih pojavljajo resnejši zapleti. Česa takšnega Švedi še niso doživeli. To je bil grozen konflikt v medicinskem pristopu in postopku.

To pride pozneje v medije in sproži odziv v švedski družbi?

Tako je. Glede na to, da kultura priseljencev, narod zahteva to od njih, menijo, da ima moški svoje pravice, da mora moški imeti glavno vlogo, da je glavni. Če se to ne izvede javno, se mora tajno. Vse te organske spremembe spremljajo tudi veselice, podobno kot poroko. Za njih je to čast, tu pa še vedno kriminal. In tu je konf-

likt s švedskimi normami. Težko je dopovedati ljudem, ki so tako drugačni, kakšna je situacija na Švedskem in kakšni so zakoni. Sem pridejo s svojo kulturo in jo hočejo obdržati naprej, ne glede na to, kaj pravijo Švedi. Tudi zaradi tega prihaja do sporov med vsemi temi različnimi narodi. Švedi so morali zaradi prilagajanja priseljencem spremeniti veliko število zakonov, obenem pa so določene stvari prepovedali. Če se že izvajajo, naj bi se s pomočjo zdravniških posegov.

Kaj pa švedski jezik? Ste potrebovali veliko časa, da ste se ga naučili? Je težak?

Pred tem sem govorila že nekaj jezikov. Predvsem sem obvladala angleško in nemško. S tem sem se lahko sporazumevala. Na začetku je bilo zelo neprijetno. Bila sem samouk. Veliko sem brala, največkrat na glas, tako kot pri nas prvošolci. Če mi besede niso pravilno zvenele, sem vprašala, kako se izgovarja. Tako sem se učila. Po treh mesecih življenja pri sestrični sem se odselila v stanovanje k švedski družini. Tam sem se izpopolnjevala v jeziku. Mislila sem si, da nima smisla, da govorim slovensko, če mislim ostati na Švedskem. Švedski jezik je težak. Še danes, po tolikih letih, četudi sem tolmač, obstajajo besede, za katere moram uporabiti slovar. To se mi zgodi tudi pri slovenščini. Če si dolgo zunaj, se v jeziku pojavi toliko novih besed, da si včasih presenečen in iščeš pomene v slovarjih. Problem je predvsem s posameznimi besedami, katerih pomena se ne da razbrati iz stavka. Dejansko je švedski jezik težak. Izgovorjava njihovih specifičnih glasov je težka. Nekateri ljudje se v tridesetih letih niso mogli naučiti določenih besed. Za izgovorjavo je potrebno veliko vaje. Pisava in izgovorjava nista isto. To je verjetno edini narod na svetu, ki piše drugače, kot pa izgovarja. Mislim, da ni drugega.

Verjetno bi se še našlo. Kako je pa s slovenščino? Imate občutek, da se slovenski jezik pri vas izgublja?

Pri meni? S svojimi otroki govorim slovensko. Ne morem reči, da govorim odlično slovenščino. Če hočem nekaj napisati, se moram prav potruditi, da napišem in na koncu vidim, da ni dobro. Z govorom pa nimam težav. Vsak dan se pogovarjamo z otroki. Pogovori so povsem drugačni kot pisanje na papir. Moj mož je Šved. Jaz 'mlatim' po svoje, on pa po svoje. Pri tem je problem, da ni poleg mene nikogar, ki bi me popravljal. Tako v slovenščini ostajajo napake, ki jih delam. Zdajle, ko govorim z vami, mi je strašno težko najti besede v pravem pomenu. Trenutno mi na misel pridejo švedske besede in misli in ne slovenske. Človek se počuti, da je tujec v slovenskem jeziku. Morala bi biti med slovenskimi ljudmi, ki so podobno izobraženi kot jaz, da bi lahko pridobila nazaj svoj jezik ali besede, ki so mi ušle. V švedskem jeziku jih prej najdem. Zelo žalostno je, da veliko naših ljudi, ki so prišli na Švedsko in sta oba zakonca Slovenca, s svojimi otroki govori švedsko in to zelo slabo švedščino. To je katastrofa. S tem se pozablja tudi slovenski jezik. Veliko takih primerov imam. Stike imam z družino, kjer sta oba Mariborčana, s svojimi otroki pa govorita popačeno švedščino, namesto da bi se doma pogovarjali v lepem slovenskem jeziku, ki ga poznata starša. Sama svojim otrokom ne morem go-

voriti švedsko. Ko so bili majhni, so bile prve ljubkovalne besede v slovenščini, ni šlo v švedščini. To je bilo rečeno iz srca. Čutim slovenski in ne švedski jezik. To ni iz srca. Zdi se mi, da sama nikoli ne bom Švedinja, do smrti bom Slovenka in to povem vsakomur. Imam slovenski potni list.

Še vedno nimate švedskega državljanstva?

Ne. To bi lahko dobila, ko sem začela delati kot tolmač pri policiji. Vendar sem odklonila. Nisem ga potrebovala. Črna glava in švedski potni list, to ne gre skupaj. Kjerkoli me vidijo, vedo, da nisem Švedinja. Po drugi strani pa, kaj mi pomaga papir, če tega sama ne čutim. To mi do danes ni bilo potrebno. S prejšnjim, jugoslovanskim potnim listom smo lahko potovali po celem svetu. S slovenskim smo malo omejeni in imamo probleme pri potovanjih. To je edino, kar me moti. Rada bi imela državljanstvo, s katerim ne bi imela težav.

V družini mož govori švedsko vi pa slovensko?

Tako je.

Kako govorijo otroci?

Kot ste imeli priložnost slišati, govorijo švedsko in slovensko.

Katere časopise berete?

Od slovenskih imam Našo luč, Naš glas. Imela sem še nekatere iz Slovenije, zdaj pa so se zapletle zadeve okoli pošiljanja in jih ne dobivam več. Imam veliko slovenskih knjig. Prav tako pa smo naročeni na nekatere švedske časopise.

Rekli ste, da ste Slovenka, kljub temu da ste že petintrideset let na Švedskem. Nenazadnje ste na Švedskem dalj, kot ste bili v Sloveniji? Kaj bi rekli o svojem Švedskem delu? Kaj ste vi?

Praktično nič. Nisem niti Slovenka niti Švedinja. Sem nekje vmes. Ne morem reči, da sem Švedinja. Tu imam ogromno poznanih ljudi. Imam veliko družbo, prijateljev, toda ne morem reči, da sem Švedinja. Ne počutim se tako. In ko pridem domov, se počutim kot prišlek. Nekdo, ki je trenutno prišel domov, čeprav imam tudi tam še vedno veliko prijateljev. Ta situacija je vmesna. Ne vem, kako naj rečem. Nisem niti Slovenka niti Švedinja, sem nekaj vmes.

Bi morda lahko rekli, da ste tujka? Tujka tu in tujka doma? Da vas je doletelo dvojno tujstvo?

Če človek tako pomisli, da, točno to. Praktično, je to, to. Dvojna tujka. Tukaj nimam nobenega problema. Vsi me sprejemajo, tudi švedski sorodniki in družba. V tem pogledu se na Švedskem počutim doma. Sem pa drugačna.

Se vam kdaj zgodi, da se v sebi počutite razpeti med švedskim in slovenskim delom? Prihaja

do kakšnega konflikta, razhajanj v stališčih, do kakšnih stvari, ki bi jih po slovensko naredili na en način po švedsko pa drugače? V povezavi z otroki, recimo.

Vsekakor. Vzgoja, to je prvo. To nas dejansko razpolavlja. Sreča, da je moj mož tako uviden in je dojel, da pri meni ne pride nikamor. Sem zelo trmast človek. Kar mi pade v glavo, tako mora biti. Posebno še glede vzgoje. Veliko stvari se da pogovoriti z mano. O gradnji, drugih načrtih, opremljanje stanovanja, kar se pa tiče vzgoje otrok ali učenja, tu pa ni pogovora. Da bi mi mož rekel, da ne smem govoriti slovensko z otroki, bi se med nama končalo. Slovenščina je predpogoj. Prav tako kuham slovensko hrano. Pri nas se mora jest. Kar je na mizi, je za jest, če ne v večjih količinah pa v manjših. Tudi pri učenju je potrebno branje in učenje. Podobno, kot sem se učila sama. Veste, švedski način šolanja je enostavno zelo enostaven in primitiven. Otroci v šoli delajo, kar hočejo. Tega nisem dovolila starejšemu, čeprav mi sam pravi, da se to tako ne dela. Ko so prišli njegovi prijatelji k njemu, so morali delati na ta način ali pa nič. Oni so se morali prilagajati meni in ne jaz njim. Danes, ko se srečamo, mi marsikdo reče :«Če tebe ne bi bilo, ne vem kaj bi bilo. Marsikaj smo si pridobili s tvojim načinom.» Bila sem stroga in korektna. Vzgoja kot takšna mi na Švedskem ni všeč. Tu otroci svojim staršem govorijo: »Ti mi boš to naredila... ti moraš to...« To pri meni ne obstoja. Mene so strogo vzgojili in tudi v tej smeri sem vzgajala, čeprav ne tako strogo, ker tudi tu obstajajo meje. Mene so prestrogo vzgajali. Prav tako se skušam prilagajati tudi spremembam, do katerih je prišlo v tridesetih letih. Nisem nazadnjaška. Mislim pa, da je prav, da otroka naučiš, da bo lahko sam stal na svojih nogah, da si bo znal izračunati plačo... Veste, problem teh otrok je, da sami ne znajo prav nič narediti. Najhuje je bilo z otroki generacije sedeminšestdesetletnikov in naprej. Za svoje otroke sem hodila v šolo, da naj jim dajejo domače naloge. Odgovorili so mi, da mora otrok delati po svojih zmožnostih, kolikor lahko. Odgovorila sem, da to ni res. Od otrok moraš zahtevati in potem bodo šele delali. Mladina je pametna in iz tega se da marsikaj potegniti. Če pustimo, da se možgani ohladijo in zakrcknejo, iz tega prav gotovo ne bo nič. Nujno moramo postaviti zahteve. Če je veliko nalog, se boš naučil. Vaja je potrebna. Če se boš učil brati, boš znal, drugače vse do smrti ne boš znal brati. To je dejstvo. Danes je prav to problem Švedov. Tu lahko najdete doktorja, človeka, ki je doktoriral, pa se ne zna pravilno podpisati. Ne zna napisati pravega recepta. Vedno mora imeti pri sebi knjigo, s katero si pomaga. Kaj bo s to generacijo, ne vemo. Prišleki smo otroke vzgajali drugače in večina naših otrok študira naprej. Večina, ki jih študira, so naši otroci. Švedi, pripadniki višjega sloja in bogatih staršev, gredo tudi naprej, a po zaslugi svojih staršev, ki jih potiskajo. Ti bodo prevzeli za njimi podjetja in imetje. Ostali gredo v šolo malo za 'hec' in potem odstopijo. Veliko jih odstopi. Naši ljudje pa večinoma študirajo.

Na ambasadi v Stockholmu so mi dejali, da je veliko Slovencev spremenilo svoje priimke ali pa so vzeli švedsko državljanstvo. Kako bi to razložili?

Za spreminjanje priimkov ne vem, kaj naj rečem. Ne razumem. Mislim, da kamor-

koli greš, si tujec. S tem se moramo priseljenci sprijazniti. Razumem, da ljudje spreminjajo priimke, ki so v švedščini čudni, imajo slabšalni pomen. Za državljanstvo pa ne razumem. Sama delam na uradih, poštah, s policijo, s konzulati, z drugimi državami. Do danes mi še nihče ni postavil vprašanja, zakaj nisem švedska državljanica ali zakaj sem tujka. Do danes se to še ni zgodilo, pa delam z njimi vsak dan. Tako, da to smatram za nesprejemljivo.

V zadnjem obdobju ste predsednica društva v Göteborgu. Lahko na kratko opišete način delovanja tega društva?

Dolgo časa sem bila obiskovalka društva. Ker se je mladina tako odtujila, tudi nisem čutila potrebe, da bi delala v odborih. Vedno sem menila, da je to potrebno prepustiti mladini, ki je že odrasla. Zdaj so nekateri že v tridesetih letih. Ti starejši, bi lahko prevzeli delo. Mi smo že stari. Kljub temu sem mesto predsednice le sprejela. Zelo malo mi je bilo znano, kaj so delali v preteklosti. Potem sem brala stare zapisnike in bila sem strašno presenečena nad vsem, kar se je dogajalo. Z branjem sem prekinila in se odločila, da se bomo uskladili med seboj in delali naprej. Nič novega nismo odkrili. Hodimo le po poti, ki so jo postavili pred nami. V preteklosti je bilo tristo članov. Dalo se je veliko narediti. Vsi so delali za eno. Naši ljudje so bili drugačni. Medsebojno so se potrebovali. Danes je čisto drugače. Vsi so denarno močnejši, dosegli so višje položaje in nimajo več te potrebe. Na nek način so se naši Slovenci pošvedili in začeli vrtati eden v drugega. To je zlomilo slogo. Lansko leto sem bila članica odbora, letos pa sem prevzela mesto predsednice društva. Mislim, da me ne čaka lahko delo, saj ljudje niso složni. Po osamosvojitvi Slovenije smo izgubili veliko članov, kajti marsikateri so bili poročeni s partnerjem ene od narodnosti nekdanje Jugoslavije. Temu je sledila odtujitev. V odboru je pet članov in dva sta v Nadzornem odboru. Skupaj nas je zelo malo. Nekako poskušamo nadaljevati z delom.

Koliko članov imate?

Trenutno je štiriinpetdeset članov.

Kako se denarno preživljate?

Sami prirejamo spomladanske in jesenske zabave. S tem dobimo del sredstev, da pokrijemo stroške za nakup materiala, posode, štedilnika,.. Za malenkosti. Od občine dobivamo podporo, ki je odvisna od števila članov. Za dom plačamo 6700 kron mesečno,³⁸ kar je zelo veliko. To je samo najemnina. Za celotno vsoto moramo prišteti še ostale stroške vzdrževanja. Vse skupaj zneso 7700 kron na mesec. Nemogoče je, da bi sami zaslužili ta denar. Tako imamo velike težave z denarnimi sredstvi.

³⁸ V telefonskem pogovoru ob izdaji knjige je predsednica društva France Prešeren (Erika Jakobson) povedala, da so se preselili v nove prostore. Danes (2000) plačujejo 2 735 kron na mesec. S tem pokrijejo vse redne stroške vzdrževanja prostorov (najemnina, ogrevanje, elektrika, voda...).

Kako je s priznanjem Slovenske zveze? Zdaj, ko je priznana, imate na voljo še eno denarno pomoč?

Ja, to bomo šele videli. Zdaj moramo šele vložiti prošnje za podpore. Podpora, ki bi bila odobrena, je tolikšna, kot oni menijo, da jo potrebuješ ali da ti pripada. Švedi so rekli, da bodo postopno ukinjali dotacije majhnim skupinam, ki obstajajo dvajset do petindvajset let in se bodo morale same obdržati. Dejstvo je, da tako ne bomo preživeli. Število članstva se zmanjšuje, ljudje odhajajo, se starajo. To je velik problem. Tako je, kar se tiče občine. Glede Zveze ne morem še prav nič reči. Vse je še novo.

Ali vaše društvo kaj sodeluje z drugimi društvi slovenskih izseljencev na Švedskem?

Sodelovanja so predvsem ob kakšnih veselicah ali pri obisku skupin iz Slovenije – folklore, zbori, orkestri. Takrat se medsebojno obvestimo. Živa glasba ljudi bolj pritegne. Pri obiskih si skušamo tudi denarno pomagati oziroma si razdeliti stroške, drugače je tak obisk predrag. Podobne probleme, kot jih imamo mi, imajo tudi ostala društva.

Druga oblika sodelovanja je verjetno tudi Slovenska zveza. Kako poteka način dela v Slovenski zvezi? Imate v njej kakšnega predstavnika?

V Slovenski zvezi imamo dva mladince, ki zastopata naše društvo. Prek njiju imajo mladinci tudi svoje sestanke. Poskušamo navezati stike, kolikor se pač da. Prav tako imamo v Göteborgu novega duhovnika, g. Zvoneta Podvinskega, ki je zelo aktiven. Tudi z njim sodelujemo. On na nek način informativno povezuje nekatera društva. Mogoče ste slišali, da smo imeli obisk iz Pohorja – narodne pevke, orkester Sušec in pevski zbor. Najprej so kratek čas ostali pri nas, potem pa so odšli naprej v Vadsteno. Ob takšnih priložnostih sodelujemo.

Vadstena je postala cilj vsakoletnega romanja. Pa tudi značaj župnikovega dela je takšen, da lahko pripomore h koordinaciji dela, saj v enem mesecu obiše veliko centrov, kjer živijo Slovenci. Ne vem, če imam prav, a zdi se mi, da se je odnos med društvi in župnikom nekoliko otoplil in da pri nekaterih stvareh sodelujete oziroma, da so se slovenska društva po osamosvojitvi Slovenije začela ukvarjati bolj s kulturo in manj s politiko. Prav tako se mi zdi, da vera in politično prepričanje nista več tako pomembni v društveni dejavnosti, da se ljudje zblížujete. Občutek imam, da župnik v preteklosti ni sodeloval z nekaterimi društvi, ne z vsemi. Zdaj se mi zdi, da je navezal stike z večino.

Ja, je tako. To sem opazila tudi sama. Sicer v cerkev ne hodim redno, ampak kolikor sem opazila, je trenutno veliko ljudi, ki hodi in v cerkev in v društvo. Aktivni so na obeh straneh. Tistih, ki jih ni v društvu, jih tudi v cerkvi ni. Vsekakor je zdaj večje sodelovanje. Meni je bilo celo rečeno, naj v program društva ne pišem stvari, ki jih je predvidel duhovnik. Sama pa pravim, da nas danes nič ne ločuje. Mene tudi v preteklosti ni motilo, če so ljudje hodili v cerkev. Bili pa so posamezniki, ki so bili proti in jih je motilo, če si duhovnika samo omenil. Ljudje so se bali eden

drugega. Ne morem razumeti, zakaj. Tukaj je svobodna država. Delaš lahko kar hočeš. Hodiš v cerkev ali ne, si v društvu ali ne. Res pa je, da je po osamosvojitvi Slovenije tudi sam župnik veliko pripomogel, da so se ljudje začeli bolj družiti med seboj.

Kakšen je odnos med vašim društvom in uredništvom glasila Naš glas? Naš glas naj bi bilo glasilo vseh Slovencev na Švedskem. Kaj bi lahko povedali o tem?

Z Našim glasom imamo stike. Pošiljamo prispevke o svojem delu. Nazadnje je napisala tajnica društva prispevek o svojih izkušnjah. To bomo skušali nadaljevati in dopisovati v Naš glas, kolikor se bo dalo.

Imate občutek, da je Naš glas tudi vaše glasilo?

Ja in ne. To je odvisno od tega, koliko ljudi ga prejema. Sama ne vem tega in ne morem reči. Kolikor sem slišala, naj bi bilo zelo slabo povpraševanje.

Veliko sva se pogovarjali, a mogoče sva kaj izpustili, kar se vam zdi pomembno?

Izpostaviti bi morala probleme obveščanja. O samostojnosti Slovenije smo obveščali ljudi preko radia in televizije ter jih hkrati vabili v društva. Tako starejši kot mladi bi lahko našli svoj interes tukaj. Če mi ne bomo obdržali tega skupaj, bo vse propadlo. Ne vem, kako naj bi sploh predlagali. Mladi so se razšli. Imajo druge interese. To ni le problem naših društev, to je problem vseh priseljenjskih društev. Mladi so se pošvedili. Pred kratkim je prišlo do predloga, da bi vsa društva podprla iniciativo za odprtje mednarodnega centra v Göteborgu, kjer bi se dobivali priseljenci. Vsi bi se morali družiti, ne pa da se bojimo eden drugega. Ne vem pa, kako bi to izvedli. Zaenkrat je to še začetni predlog. Trenutno je največji problem, kako pridobiti mladino in ji ponuditi, kar si želi.

Ob 11.30 sva začeli s pogovorom in ga končali ob 13.30. Imela sem še ravno dovolj časa, da sem prišla do kluba, kamor sta me ob 14.30 poklicala Igor in Kaja. Potem sem nekaj pojedla in že je prišla Milojka, da sva posneli intervju. Prav tako sva se dogovorili za fotokopiranje izbranega gradiva.

Lahko poveste ime in priimek?

Milojka Gorjup.

Kje živite?

V bližini Göteborga.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

24. junija 1952.

Kaj ste po poklicu in izobrazbi?

Imam svoje podjetje. Sem samostojna podjetnica. V Sloveniji sem končala osnovno šolo, pozneje pa sem na Švedskem končala gimnazijo.

Imate družino?

Ja, imam.

Je vaš osebni dohodek nizek, povprečen ali visok glede na švedske razmere?

Je višji od povprečja.

Kakšno življenje vam zagotavlja: skromno, normalno, ugodno?

Normalno.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

1974. leta.

Koliko ste bili stari?

Dvaindvajset let.

Ste bili že poročeni ali ste se poročili na Švedskem?

Bila sem že poročena.

Lahko poveste, zakaj ste se priselili na Švedsko?

Poročno potovanje in avantura. To je bilo poročno potovanje, ki se je spremenilo v bivanje na Švedskem.

Se spomnite občutkov, ko ste prvič stopili na švedska tla?

Ja. Zelo lepo je bilo. Od vsega začetka mi je bilo tu zelo všeč. Vse mi je bilo všeč: podnebje, ljudje, čistoča, urejenost.

Kaj pa Švedi kot ljudje?

Ne vem, nimam spomina na prve občutke. Pozneje sem opazila, da so hladni, zadržani in rezervirani. To sem ugotovila šele v stikih z njimi.

To mislite še danes?

Ja, v glavnem se niso spremenili.

Kako ste se znašli prva leta življenja na Švedskem?

Dokaj hitro sem se znašla. Takoj sem se začela učiti švedski jezik, hodila sem v šolo in v septembru že začela z delom.

Kaj ste najprej delali?

Najprej sem delala v restavraciji. Pobirala sem krožnike, pomivala posodo, kuhala kavo. Potem sem rodila. Kmalu sem začela zvečer čistiti. Ko je bila hčer stara pet let, sem spet začela hoditi v šolo in končala gimnazijo. Nisem vedela, kaj bi. Ali bi nadaljevala s šolo ali bi se zaposlila? Povsem po naključju sem začela s privatnim delom, ki ga imam že devet let.

Imate to od vsega začetka sami ali sta začela skupaj z možem?

Ne, od začetku sem bila sama. Tudi delala sem sama. Zdaj pa je šest let tudi mož zraven.

Imate kaj zaposlenih?

Trenutno je poleg naju zaposlenih še sedem ljudi.

O Švedih sva že govorili? Kako pa švedska država v tem času, kar živite na Švedskem? Se vam zdi, da se je politika do priseljencev kaj spremenila?

Ja, se je spremenila in to na slabše. Ko sem prišla na Švedsko, so imeli Švedi potrpljenje. Radi so pomagali. Če nisi znal švedsko, so bolj pomagali. Danes so do tujcev hladni. Mogoče, ker je kriza z delom. Ko sem prišla, se je dalo dobiti brez težav. Danes je veliko Švedov brezposelnih in mogoče vidijo krivdo v tujcih.

Dolgo ste že dejavni v društvu, se udeležujete srečanj. Se vam zdi, da se te spremembe poznajo tudi pri financiranju?

Težko bi rekla, ker nisem imela vpogleda v poslovanje. Kot vidim, so zdaj začeli Švedi zmanjševati denarno pomoč. Pravijo, da smo tukaj že dovolj dolgo in da se moramo sami znajti. Zdaj bolj pomagajo novim skupinam iz Afrike, Azije.

V sedemdesetih letih se je v odnosu do priseljencev začel na Švedskem multikulturalizem. To pomeni, da naj bi Švedska dovoljevala in omogočala ohranjanje priseljenjskih kultur. Lahko to kaj komentirate?

Takrat še nisem bila dejavna in nimam vpogleda v to.

Poglejva vsakdanje življenje. Je prišlo v tem času, kar ste na Švedskem, do kakšnih sprememb?

Spremembe prav gotovo so, samo človek jih ne opazi. Hrana se je recimo zelo spremenila. Novi priseljenci so prinesli s sabo tudi drug način prehranjevanja in so vplivali na švedsko prehrano. Danes se Švedi povsem drugače prehranjujejo. Danes lahko dobiš živila s celega sveta, česar si pred dvajsetimi leti ni dalo niti zamisliti.

Obstaja kakšna razlika med slovenskim in švedskim načinom življenja?

Takrat, ko sem prišla, je bila hrana prav gotovo zelo drugačna. Težko je bilo, saj nismo nič razumeli. Nismo znali brati, pisati, nismo govorili švedsko. Danes je drugače. Počutim se že skoraj na pol Švedinja. Brez težav pišem, berem, govorim. S Švedi komuniciram na povsem drugačen način, tako da je težko primerjati. Zame osebno se je prav gotovo veliko spremenilo.

Kako je bilo z učenjem novega jezika?

Jezik je zelo težak. Zame je bil izziv. Videla sem, da ga ljudje, ki so tu živeli že deset ali petnajst let niso obvladali. Sama sem se hotela najprej naučiti jezika. Bila sem vztrajna. Začela sem z branjem in s pogovori s Švedi na delu. Jezik sem obvladala zelo hitro. Po dveh letih sem govorila tako dobro kot danes. Obvladam pogovorni jezik, branje in pisanje. Pri pisanju delam napake, a sem prisiljena pisati. Mislim, da mi je veliko pomagala tudi šola.

V sedemdesetih letih je začela sama švedska država spodbujati izseljence, da se učijo švedskega jezika. Pozneje jim je celo financirala tečaje.

Ja, res je. Ko sem prišla na Švedsko sem imela plačanih tristo ur tečaja jezika. To je bilo med delovnim časom – med plačanim delovnim časom. Ti tečaji so bili obvezni in pogoj, da si lahko dobil delo.

Kako je to danes urejeno?

Danes ni več plačano, je pa še vedno obvezno. Noben delodajalec te ne zaposli, če nimaš opravljenih teh obveznih ur ali če ne znaš švedsko. V teh primerih je delodajalec prisiljen plačati tečaj.

V katerem jeziku danes razmišljate, se pogovarjate, sanjate, pojete, se razburjate?

Slovensko, na vsak način. Drugi jezik pa je prav gotovo švedski.

Kako se pogovarjate doma?

Slovensko.

Kateri jezik bolj obvladate, slovenski ali švedski?

Pogovorno mogoče že bolj švedski kot slovenski. Švedsko govorim vsak dan, ga uporabljam ves dan. V Sloveniji sem samo enkrat na leto in veliko besed je, ki jih ne poznam. Slovenski jezik se hitro spreminja. Veliko je že besed, ki jih ne razumem, so nove.

Dolgo je že, kar ste na Švedskem. Se vam dogaja, da se posamezne besede izgubijo, da jih pozabite?

Ja, prav res. Tudi izgubljajo se.

Se kdaj počutite ujeti v jezik? Da bi radi nekaj povedali, pa ne morete niti slovensko niti švedsko?

Da, velikokrat. Na žalost. To je zelo težko, a to opažam pri sebi. Težko je, ko ti zmanjka besed.

Kako pa hčerka? Verjetno ima vrstnike, prijatelje med Švedei?

Veliko jih ima med Švedei, pa tudi med Slovenci.

Kako komunicirajo med sabo? Njen prvi jezik je verjetno švedski?

Doma je bila vedno slovenščina. V šoli in okoli pa švedsko. Tudi s prijatelji Slovenci se med seboj pogovarjajo švedsko.

To sem opazila v šoli pri uri slovenskega pouka. Se med vama kdaj pojavi jezikovni zid, nerazumevanje? Se zgodi, da hoče hčer nekaj povedati, pa ne zna in si pomaga s švedščino, vi pa je ne razumete povsem?

Ja, se zgodi, na žalost. Že sama imam svoj besedni zaklad od doma. Hčer tega nima v tej meri kot jaz. Veliko je besed, ki se jih doma ne uporablja. Besede za različna dela, za pojave... Besede, ki se jih doma ne uporablja, jih ne pozna in ne ve, kako bi se izrazila. V teh primerih si pomaga s švedskimi besedami.

Imate kdaj občutek, da so spori, ki so tako ali tako prisotni pri dveh generacijah, mogoče pri vas zaradi jezikovnih razlik še bolj močni? Mislite, da jezik kaj vpliva na to?

Ja, normalno da vpliva. Če se hoče hčer prepirati, nima takšnega besednega zaklada kot jaz in razumljivo je, da jo to dodatno jezi. In spor izpade še hujši.

Kaj bi rekli danes zase, ste Švedinja ali Slovenka?

V srcu bom vedno Slovenka.

Že, ampak drugače. Kaj pa vaš švedski del, ki je velik? Življenje na Švedskem je bilo dolgo. Mislim, res je, da se človek spremeni. To opaziš, ko se vrneš v Slovenijo. Navajen si na red, na točnost, motijo te vrste v bankah, lekarnah in pri zdravnikih. Ni listkov in števil, ki jih imamo na Švedskem na vseh uradih. Takšne malenkosti so postale zame pomembne. Včasih te stvari preidejo v navado in jih opaziš šele v Sloveniji. Tam me moti, ker tega ni.

Se kdaj čutite razpeti med slovenskim in švedskim delom? Recimo pri vzgoji otroka, kjer bi po slovensko naredil tako, po švedsko pa drugače?

Ne, tukaj ni problem med švedskim in slovenskim, ampak med tistim, kako so mene vzgajali in kako naj vzgajam naprej. To je bolj generacijska razlika. Tudi v Sloveniji ne bi hčerke vzgajala na isti način, kot so vzgajali mene. Seveda je bilo tudi tu težko, sploh v puberteti. Vedno se je primerjala s švedskimi vrstniki, češ oni lahko, jaz pa ne. Njim je več dovoljeno. Bitka za to, kdaj se mora domov,

recimo. Vzgoja na Švedskem je bolj sproščena in odprta. Otroci imajo manj omejitev.

Se nameravate vrniti v Slovenijo?

Razmišljamo o tem.

Resno?

Ne vem. Upam, da bo. Načrtujemo tako.

Na ambasadi v Stockholmu so dejali, da se je veliko Slovencev odločilo, da so spremenili svoje priimke ali da so zamenjali državljanstvo. Kako bi to razložili?

Mislím, da jih je veliko zamenjalo državljanstvo zato, ker je bila Slovenija del Jugoslavije in se niso počutili kot Jugoslovani ali pa so se sramovali biti Jugoslovani. Niso želeli biti to. Drugi vzrok je lahko delo. Lažje si ga našel, če si bil švedski državljan. Kot tretje pa so se nekateri počutili morda bolj varni zaradi pokojnin in sociale. Takšne stvari so zelo pomembne.

Kaj pa švedski priimek? Razmišljala sem, da so verjetno najbolj pod pritiskom fantje druge generacije. Dekleta se poročijo in če se poročijo s Švedom, prevzamejo njegov priimek in niso pod pritiskom slovenskega okolja. Se strinjate?

Ja, povsem se strinjam. Poznam ljudi, ki so spremenili imena in priimke, ki so jih pošvedili. To je zelo žalostno.

Je žalostno in ni. Če smo odkriti, so pri tem moški na nek način v slabšem položaju. Ženske se na dovoljen način lahko skrivajo za priimkom, ki ga dobimo s poroko in nas nihče ne obsoja.

Ja, ampak človek je človek. Priimek ne bi smel imeti slabega učinka. Pri Švedih je mogoče malo težje zaradi dela. Res je, da je težje konkurirati za delo. Sama se ne bi mogla nikoli odreči priimku, ki ga imam.

To, o čemer se pogovarjava se nanaša na odnos Švedov do tujcev. Na Švedskem je veliko število priseljencev iz različnih držav. Se Švedi obnašajo do vseh enako ali med njimi delajo razlike?

Ne. Mislím, da delajo velike razlike. Ljudi iz Evrope lažje sprejemajo, ljudi iz Afrike in Azije pa težje.

Kakšen status imajo potem ljudje iz Evrope, ki so sprejeli švedsko državljanstvo? Se na njih gleda kot na Švede ali imajo še vedno nekakšen položaj tujca? Recimo Slovenci druge generacije, ki imajo tipično slovenski priimek in švedsko državljanstvo. Kako se obnašajo do njih? Kot do Šveda. Sprejmejo ga povsem kot enega od svojih.

O otrocih sva že govorili, vendar se še malo vrniva na šolo. Vaši otroci so obiskovali slovenski jezik?

Ne, ni obiskovala. Doma pa smo vedno govorili slovensko.

Je imela kdaj probleme, ker je Slovenka?

Ne, nikoli.

Hčer je končala švedske šole, ima švedsko izobrazbo. Ali mislite, da je imela pri zaposlovanju kdaj probleme zaradi slovenskega porekla?

Ne, ni imela.

Ste morda slišali za kakšen primer?

Ne, nikoli. Ne, da bi vedela.

Kako pa vera? Državna vera na Švedskem je protestantizem. Vi ste katoličanka in obiskujete katoliške obrede. Kako protestanti sprejemajo katoličane?

Ni veliko razlik. Ko je bila hčerka majhna, je pela pri pevskem zboru v protestantski cerkvi. Veste, niti ni kakšne velike razlike med verama. Poleg tega je tudi med Švedi kar nekaj katolikov. Nimam občutka, da bi razlikovali ljudi glede na njihovo versko pripadnost. Do katoliške vere so strpni. Ne vem, kako je z muslimani. Do drugih ver so mogoče malo bolj zaprti.

Za konec bi vas še vprašala, kaj mislite o izrazih delavci na začasnem delu v tujini ali zdomci, ki sta se v Sloveniji ustalila za označevanje ljudi, ki so se razselili po Evropi. Kaj mislite o teh izrazih?

Morda je pojem zdomci bolj sprejemljiv. Za človeka, ki je dvajset, trideset let v tujini se ne more reči, da je na začasnem delu v tujini. To se lahko uporablja, če gre človek v tujino za nekaj mesecev ali eno leto. Mi prav gotovo nismo več na začasnem delu.

Se vam zdi, da se Slovenci na Švedskem v čem razlikujete od izseljencev v Ameriki in Avstraliji?

Ja, verjetno se razlikujemo. Mislim, da so izseljenci v Ameriki in Avstraliji bolj zavedni Slovenci kot v Skandinaviji ali po Evropi.

Zakaj pa?

Mogoče na to vpliva oddaljenost. Mi gremo lahko večkrat domov. Poleg tega pa nas je Švedska sama veliko bolj sprejela. Lažje smo se vključili v švedski način življenja. Tako Slovenije ne potrebuješ toliko. Mogoče hrepeniš po njej, vendar to ni to. Ljudje iz Argentine in Avstralije so bili morda v Sloveniji le enkrat v štiridesetih letih.

Mislite, da vsakoletni obiski Slovenije negativno vplivajo na število članstva v društvih slovenskih izseljencev?

Ja, naravno. Če človek pogrēša Slovenijo in ne more domov, poišče Slovence tam, kjer jih lahko najde. Tam sliši slovensko besedo in lahko govori slovensko. V Avstraliji se posameznik ne more kar spomniti in odpotovati v Slovenijo. Tukaj je to lažje. Dve uri z letalom in si doma.

Med Slovenci na Švedskem pa naj bi bili vseeno zelo prisotni problemi z alkoholizmom, psihičnimi težavami, ločitvami... Kaj mislite o tem?

Ja, to je zelo prisotno. Mogoče je povezano s samim švedskim načinom življenja. Švedi so tukaj rojeni in prek generacij navajeni tega načina življenja. Slovenci smo se priselili. Smo majhen narod, doma smo živeli skupaj, tu pa je povsem drugače. Nekateri se izolirajo, morda se ločijo ali ostanejo brez dela in potem nastopijo težave. Mislim, da je to zelo povezano s samim načinom življenja na Švedskem. Na nek način smo se pošvedili in izolirali med sabo. Tu se je lažje ločiti, lažje dobiti stanovanje. Država bolj pomaga ločenim. Alkohol je zelo prisoten, posebno pri ločenih moških.

Poznate kaj ljudi iz mešanih zakonov?

Ja, veliko.

Kako zgleda zakon med Slovenko in Švedom oziroma Slovincem in Švedinjo? Je kaj razlik? Imata obe zvezi enake možnosti za obstanek?

Poznam zelo malo primerov, ko sta poročena Slovenka in Šved. Več primerov je, ko sta poročena Slovenec in Švedinja. Naravno, da ni lahko. Težave so pri pogovoru, vzgoji otrok, prehrani, veri... Veliko je potrebno zanikati, potrpeti in živeti na način, da te švedska družina sprejme.

Je veliko ločitev v mešanih zakonih?

Ne, mislim, da ni več ločitev, kot jih najdete v primerih, ko sta oba zakonca Slovenca.

Zadnje čase ste v društvu zelo dejavni. Lahko poveste kaj o delu društva? Kako delujete? Kaj so vaši glavni cilji?

Na žalost je vsako leto manj članov, ljudje se vse bolj vključujejo v švedski način življenja in nimajo več takšne potrebe po slovenski govorici, hrani, glasbi. Vedno težje je pridobiti Slovence. Ko člana enkrat izgubite, ga je zelo težko pridobiti nazaj. Trenutno je delo zelo skromno. Malo je članov, malo kulturnih dejavnosti. Stanje ni sijajno.

Je osamosvojitve Slovenije kaj vplivala na odnos med Slovenci? Se je morda politika umaknila iz kulturnega življenja slovenskih izseljencev na Švedskem? So se začela društva kaj bolj

povezovati s slovenskim župnikom, ki je nenazadnje tudi sam Slovenec v tujini? Je delitev ljudi na verne in neverne postala manj pomembna? So ljudje našli kaj skupnega?

Ja. Prej so bila društva bolj odklonilna do vernih, sploh pa do župnika. No, ne vsa društva, pri nas je to bilo. Župnik je bil pri nas nezaželen. Ne med vsemi, imeli pa smo člane, ki so zagovarjali, da župnik nima dostopa do društvenih prostorov in da ne spada med Slovence.

Kakšen je bil pa odnos do vernih? Je bilo tudi do njih čutiti zadržanost?

Ja, na vsak način. Ljudje so se delili in hodili ali v društvo ali v cerkev. Tako se je delilo. Še zdaj so ljudje, ki gredo v cerkev in ne pridejo v društvo ali pridejo v klub, pa ne pridejo v cerkev.

Opazila sem, da pri vas v društvenih prostorih na steni visi križ. To je verjetno novo?

Ja. To je križ, ki ga je dal gospod Rot za slovensko hišo. On ga je blagoslovil in prinesli smo ga v naše prostore.

Ste katoličanka. Mi lahko poveste, kako izgledajo letna srečanja Slovencev – katolikov v Vadstenu? Se zberete Slovenci z vse Švedske?

Zberemo se iz različnih krajev. Avtobusi pripeljejo naše iz Stockholma, Göteborga, južne Švedske. Tam se dobimo na binkošti. Vsako leto. Ponavadi pride na obisk tudi ansambel iz Slovenije. Ob dvanajstih je maša in procesija do osrednje cerkve, kjer so potem skupne molitve rožnega venca. Potem imamo kosilo in v dvorani, ki jo najamemo, pripravimo nekaj hrane in ples.

Je romanje v Vadsteno dogodek za vse katolike na Švedskem ali samo za Slovence?

Tu se zbiramo samo Slovenci.

Koliko se vas zbere?

Od leta do leta so velike razlike, a recimo okoli sto do dvesto ljudi. Ponavadi so organizirani trije avtobusi, veliko pa jih pride tudi z osebnim prevozom. Včasih nas je bilo tudi več, tja do tristo.

Župnik je rekel, da Vadsteno v zadnjih letih organizirate skupaj z društvi, da društva pomagajo pri izpeljavi romanja.

Ja, zadnje leto smo se bolj zbližali in se uskladili. V tem času tako društva ne organizirajo kakšnih drugih prireditev. Časovno se uskladimo. Tako se zbere več ljudi. To je edina priložnost v letu, ko se Slovenci zberemo v takšnem številu, vse od severa do juga Švedske.

Poleg tega pa ste imeli pod okriljem župnišča tudi izlet v Lurd.

Ja. V cerkvenem svetu, kjer sem tudi aktivna, prirejamo vsako leto praznovanje Miklavža, Vadsteno. Organizirali smo romanje v Lurd. Pripravljamo tudi druge

izlete. Radi bi, da bi se Slovenci malo bolj združili. Prav tako bi radi pridobili mlade. Obiskujemo tudi starejše in bolne ljudi. Veliko je področij, a premalo ljudi in časa.

Imate tudi denarne težave?

Povsem razumljivo, vendar smo še vsako leto dobili pomoč. Nekaj so darovali sami Slovenci, denar zbiramo za tombolo in loterijo... tako si malo pomagamo.

Naslednje leto načrtujete še obisk Slovenije.

Ja, načrtujemo izlet v Slovenijo v času obiska papeža, 17. maja. Drugo leto bo natrpan urnik, saj bomo imeli kar dva izleta v istem času. Vadstena bo konec maja, teden dni po povratku iz Slovenije. To bo kar naporno.

Je za konec še kaj, kar se vam zdi pomembno pa nisva o tem govorili?

Ne. Mislim, da sva bili zelo izčrpani.

Ne vem, kaj bi brez Milojke. Zelo veliko mi pomaga. Pravzaprav gre vsa organizacija mojega dela preko nje. Mogoče bi bilo drugače, če bi bila tukaj tudi Albina Kragelj, ki pa je žal odpotovala v Slovenijo. Danes sem imela spet naporen dan. Vse bolj sem izčrpana in zvečer kar omahnem v posteljo.

Sobota, 7.10.1995

Danes je spet grozno vreme. Dežuje. In prav danes mi je potekla rezervacija. Moram se preseliti v drug hotel. Še dobro, da sem si že včeraj našla drugo sobo. Idealen dan za selitev s tem ogromnim kovčkom. Prav žal mi je, da nisem vzela nahrbtnika.

Pravkar sem se pogovarjala s starejšim gospodom, Švedom, o prohibiciji alkohola na Švedskem. Prepoved je veljala na Švedskem do 1940. leta – poleg Švedske so omejitve prodaje alkoholnih pijač uvedle tudi Norveška, Finska in Rusija, ne pa Danska. 1940. leta so uvedli nov sistem s posebnimi prodajalnami za alkoholne pijače, med katere prištevajo tudi močno pivo. V teh trgovinah so ljudje kupovali s posebnimi knjižicami. Imeli so mesečno določeno količino alkoholnih pijač, ki jo je lahko kupila neka družina ali posameznik. Sistem je bil povezan z višino dohodka, s spolom in starostjo. Ženske in mlajši moški so lahko kupili četrta litra alkohola na mesec, moški pa do tri litre – to je bilo odvisno tudi od dohodka. Sistem s knjižico je bil ukinjen 1957. leta, ko so začeli z današnjimi trgovinami alkoholnih pijač. Edini kriterij, ki so ga še obdržali, je starost. Meja je dvajset let in mlajši ne morejo kupiti alkohola. V krajih, ki so blizu danske meje, je močno razširjeno kupovanje alkohola na Danskem. Po zakonu lahko Švedi uvozijo petnajst litrov alkohola ali petinštirideset steklenic piva, ki je na Danskem veliko cenejše. Ladja, ki pelje na Dansko, je ob povratku velikokrat polna ljudi, ki prinašajo s seboj alkoholne pijače.

Ob 11.00 sem odšla. Dež je malo ponehal. Ob 11.30 sem se že vselila v novo bivališče. Potem sem šla na potep do 13.30, ko sem bila dogovorjena z Milojko. Nisva še popili

kave, ko sta me poklicala Igor in Kaja. Joj, kako mi je dolgčas! Najraje bi dala ob vrnitvi kar odpoved. Človek bi rekel, da imam krizo domotožja: slabo spim, sanjam o domu in če vidim otroka, bi najraje zajokala. Še dvanajst dni in odpotujem domov. Tudi to je veliko. Po pogovoru sva z Milojko spet odšli fotokopirat gradivo in ob 15.00 sem morala nazaj na intervju s Slavkom Gvardjančičem.

Vaše ime in priimek?

Gvardjančič Slavko.

Kje bivate?

Tu, v Göteborgu.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Rodil sem se 1974. leta. Star sem dvajset, kmalu bom enaindvajset let.

Kakšno izobrazbo imate?

Tu sem hodil v gimnazijo, zdaj pa študiram na pravni fakulteti. Sem v prvem letniku.

Kje ste rojeni?

Tu, v Göteborgu.

Lahko rečemo, da ste predstavnik druge generacije Slovencev?

Ja, samo nekaj časa sem hodil v šolo tudi dol, v Sloveniji.

Nekaj časa ste živeli v Sloveniji? Kako to?

Bil sem pri babici. Obiskoval sem šolo od prvega do petega razreda.

Rodili ste se na Švedskem, potem pa ste se preselili v Slovenijo?

Mislim, nazaj sem šel nekaj časa v šolo. Starši so me poslali dol zaradi jezika. Pozneje sem odšel tudi v vojsko.

A tako? Od prvega do petega razreda ste bili v Sloveniji. In potem?

Potem sem prišel nazaj na Švedsko.

Ste imeli na Švedskem probleme, ko ste se vključili v nadaljnje šolanje? Ste znali švedsko?

Seveda, švedsko sem znal še od prej. Mama mi je tudi ves čas, ko sem bil v Sloveniji, pošiljala časopise.

Na Švedskem ste se vključili v šesti razred?

Ja.

Niste imeli nobenih težav? So vam priznali izobrazbo iz Slovenije?

Je, seveda.

In potem?

Tu sem končal osnovno šolo, deveti razred in se vpisal na gimnazijo, elektrotehnično smer. Po srednji šoli sem šel v vojsko. Lansko leto sem opravil dodatne izpite, ki sem jih potreboval za vpis na višjo šolo.

V vojski ste bili v Sloveniji? Kako je bilo?

Ja, bil sem tam. Dobro je bilo.

Kako ste se odločili za to?

Odločil sem se, ko se je začela vojna v Sloveniji. Takrat sem si dejal, da jo bom šel branit, če me bodo potrebovali.

Kdaj ste odšli na služenje vojaškega roka?

Avgusta 1993. do februarja 1994.

Imate slovensko državljanstvo?

Ja.

Kaj pa švedsko?

Nimam še.

Boste zaprosili zanj?

Ja, verjetno.

V Sloveniji ste bili že večkrat. Se spomnite, kako je bilo, ko ste bili prvič v Sloveniji?

Ne, sem bil premajhen.

Pa na splošno. Kaj si mislite o Sloveniji, če jo primerjate s Švedsko?

Ko sem bil majhen, na te stvari nisem bil tako pozoren, zdaj pa jih opažam. Temperament ljudi je drugačen, ljudje so sploh drugačni. Prav tako drugače cenijo ljudi.

Kako to mislite?

V Sloveniji so ljudje zelo materialistični. Malo preveč. Bolj kot tu. Zelo pomembno jim je, kakšen avto imaš, kakšno imaš obleko... Tu te ne gledajo na tak način. Saj te pogledajo, a ne tako.

Je še kakšna druga razlika?

Hrana je drugačna. Prav tako so ljudje bolj sproščeni. To je res. Na Švedskem je

življenje samo delo, le nekaj je prostega časa. Življenje v prostem času je drugačno, veliko se pije...

Mislite, da se v Sloveniji več pije kot na Švedskem?

Ne vem. Za mladino lahko rečem, da ji je prepovedano uživanje alkoholnih pijač. V Sloveniji ti nihče ne brani. Drugačen odnos na sploh.

Dobro, to že. A vendar to pomeni, da mladi ne pijejo?

Ne, to ne. Pijejo povsod, samo na drugačen način. Dol se z alkoholom obnašajo povsem drugače. Pije se le zato, da boš pijan, tu pa bolj iz užitka.

Mladi tukaj tudi pijejo, če prav razumem?

Tudi, ja.

To sprašujem, ker sem čez vikend opazila ljudi že ob osmih zvečer, kako so se pijani opotekali po cestah. Med vikendom, ne čez teden. Slišala sem, da med tednom ne pijejo.

Vendar, kako pa mislite, da je stvar dol? Povprečno so pijani bolj zgodaj, kot tu. Tudi po starosti gledano, začnejo piti prej, četrty, peti razred, na Švedskem pa nekje v devetem razredu, kajti alkohol težko dobiš, če si mladoleten. Pod osemnajstim letom zelo težko.

Še kakšna razlika? Kaj pa odnosi v družini?

Ja, tu je velikanska razlika. Pri nas so tesneje povezani. Tukaj, kar poznam, sam namreč nimam teh izkušenj in to poznam le prek sošolcev, otroci bolj zaničujejo svoje starše. Otroci starše dobesedno 'pošiljajo k hudiču'. To jim povedo v obraz, recimo.

Slišala sem, da naj bi bilo na Švedskem običajno, da gredo otroci zelo zgodaj od doma.

To je res. Zelo zgodaj gredo od doma. Če otroci kaj potrebujejo, če nimajo hrane, se morajo znajti. Pri nas, če si doma, ti mama naredi vse. Vsi skrbijo zate. Živiš doma. Tukaj pa morajo delati. Vsak mora nekaj delati. Tudi otroci.

Kaj pa, ko se otroci odselijo? Starši še skrbijo zanje?

Kolikor vem, ne pomagajo preveč. Tudi stanovanje si urejajo sami. Večinoma si stanovanja kupujejo sami. Odvisno od ekonomskega stanja. Poznam tudi takšne, ki jim starši pomagajo, večinoma pa za to skrbijo sami.

Kako je pa pri vas doma? Kje si se naučil slovensko?

Naučil sem se doma, kjer se pogovarjamo v našem narečju, seveda.

Seveda. Na nek način vsi v Sloveniji govorimo narečja.

Ja, samo mi imamo posebno narečje.

Iz katerega konca pa si ?

Bolj iz primorskega, proti Notranjski. Iz Podgrada, blizu Ilirske Bistrice.

Kdaj si se naučil švedsko?

Ne vem. Ko sem bil majhen, sem se družil z otroki, prijatelji. Pravzaprav ne vem, kako se človek nauči jezika.

Se starši kdaj pogovarjajo s tabo švedsko?

Ne.

Tudi danes ne? Se nikoli ne znajdeš v situaciji, ko nečesa ne znaš povedati po slovensko?

Večkrat. Vse več je teh primerov. Tudi prej se je to pojavljalo. V šoli in povsod govoriš samo švedsko in tudi doma ne pomisliš, se ne vživiš takoj in kar naprej govoriš po švedsko. Rabiš čas. Šele čez nekaj časa preklopiš.

Kaj pa, če ne najdeš ustreznega izraza?

Si pomagam s švedščino.

Se ti dogaja, da pozabljaš slovenske izraze?

Večkrat pozabljaš, ne najdeš izraza, kot v švedskem jeziku. Zadnje čase zelo malo govorim slovensko. Avtomatično govorim po švedsko.

Hodiš v Slovenijo na dopust?

Da, ravno pred kratkim sem bil za šest tednov.

Te je v tem času jezik potegnil nazaj? Recimo po enem tednu bivanja v Sloveniji, se ga navadiš?

Da, to pa. Potem je veliko lažje. Vendar je potrebno vaditi. Strokovnih izrazov se v pogovorih ne uporablja veliko. To je navaden jezik.

V katerem jeziku razmišljaš, se jeziš, sanjaš?

Večinoma švedsko.

Šolanje boš končal v švedskih šolah. Tvoji vrstniki, prijatelji so kaj?

Največ so Švedi. Slovencev mojih let ni veliko.

No, prav. Pa misliš, da boš imel kakšne probleme, ko boš iskal zaposlitev, ker si Slovenec? Si kdaj slišal za te probleme?

Tega nisem opazil. Sicer se ve, ko se izgovori tvoje ime in priimek. S tem imajo težave. Vendar tu ni tako, kot v Ameriki odnos med belci in črnici.

Se pa čuti, da te imajo za tujca?

Sam se tako počutiš.

Pri njih nisi nikoli občutil, da bi te obravnavali na ta način?

Med starejšimi ne. Pri mlajših pa, med kolegi.

Švedska ima danes veliko priseljencev iz številnih držav po svetu. Kakšen odnos imajo Švedi do njih? Delajo kakšne razlike med njimi?

Ja. Raje imajo priseljence iz Evrope. Kar se tiče Slovencev, naj povem, da imamo velikanske privilegije, zaradi svojega izgleda. Smo bolj svetlolasi in poteze obraza so evropske. Ko nas vidijo, si ne mislijo, da smo tujci. Številni od nas so svetlejši od samih Švedov.

Katerih pa ne marajo?

Črno lascev in tistih, ki imajo bolj orientalski izgled – Turke, Irance – in temnopolte.

Lahko razvrstiš, katere imajo raje kot druge?

Tako je. Ko so prišli v šestdesetih letih Grki, Jugoslovani in Turki na Švedsko so bili oni izpostavljeni. V osemdesetih so prišli Iranci in drugi tujci, v devetdesetih pa prevladujejo Somalijci.

Slišala sem, da je tu, v Göteborgu, kar močno gibanje skinheadov. Prav tako naj bi bilo prisotno nasilje nad tujci.

Ja, to je. Tudi nasilje je. To je predvsem po večjih mestih. Čeprav je izolacija tujcev na podeželju še večja. V vasici, ki ima dvajset hiš, vsi prepoznajo tujca in ga izolirajo.

Vrniva se nazaj k slovenščini. Si obiskoval slovensko šolo?

Ja.

Kako je potekal pouk?

Slovenski pouk smo imeli enkrat na teden po dve šolski uri. Število se je razlikovalo od leta do leta. Običajno smo imeli v istem času pouk za šesti, sedmi, osmi razred skupaj, deveti razred pa skupaj z drugimi. Ko sem začel z obiskom, nas je bilo kar veliko. Proti koncu pa nas je bilo zelo malo. Zdi se mi, da sva bila samo jaz in še nekdo.

Zakaj to zmanjšanje? Ste se med seboj kaj pogovarjali o tem?

Ne vem. Nismo se nič pogovarjali. Tisti, ki so bili starejši so končali pred mano, mlajši pa se niso vpisali ali pa jih ni bilo, ne vem.

Si imel kakšne probleme med kolegi, ker si hodil k slovenščini? Ti je bilo to breme?
 Problemov nisem imel nikoli. Breme... Slovenščino sem imel ob sobotah in po drugi strani si dobil oceno. To je bil šolski predmet.

Kaj misliš o otrocih iz slovenskih družin na Švedskem? Se učijo slovenski jezika? So radi Slovenci ali bi to radi prikrili?

Ha! Sem predstavnik mladine v društvu, tu v Göteborgu. Opažam, mislim, da bo vse to izumrlo. To lahko rečem že sedaj.

Zakaj?

Slovenci se prehitro asimilirajo. Velike napake delajo tudi starši. Veliko se jih s svojimi otroki pogovarja po švedsko. Zdajle ugibam, a ne vem, morda jih je sram, da otroci govorijo z njimi v tujem jeziku. To se mi zdi zelo slabo. Starši bi morali ohranjati svoje korenine, jih priznati.

Ali ti starši govorijo lep švedski jezik? Se bodo njihovi otroci lahko kaj naučili od njih?

Otroci se švedščine naučijo na ulici in v šoli. Za to ne potrebujejo svojih staršev. Je pa drugo, kar me moti, to je, da otrokom dovolijo doma govoriti švedsko. Še bolj je hudo, ko starši z njimi govorijo slovensko, otrok pa noče spregovoriti, ampak se z njimi pogovarja švedsko. To je velika napaka, a je prepozno.

So samo starši tisti, ki povzročajo, da mladina izgublja stike s svojimi koreninami ali je še kaj drugega?

Ustreza jim švedski način življenja, ki so ga vajeni. Nikoli se niso družili s Slovenci in nimajo te potrebe. Ti ljudje niti ne hodijo v Slovenijo, vsaj večinoma ne.

Veš za primer, ko je otrok govoril samo švedsko, pa je odšel na obisk k stari mami v Slovenijo?

Ja.

Kako so se sporazumevali?

S pomočjo staršev. Starši jim prevajajo.

Kaj bi rekel zase, si Šved ali Slovenec?

Sem Slovenec.

Kaj pa tvoj švedski del?

Ne vem, kaj bi rekel. Mislim, da če se prepoznaviš za nekaj, ne moraš biti nekaj drugega. Jaz sem Slovenec.

Kako se počutiš, ko prideš v Slovenijo? Se ti zdi, da si drugačen?

Počutim se malo drugačnega, seveda, če povem po pravici. Najprej se razlikujem že po jeziku. Veliko sem tudi pozabil in se moram spet spomniti. Po drugi strani pa

mislim, da sem malo bolj razgledan. Na nek način živim med dvema kulturama. Na Švedskem imata velik vpliv tudi angleška in ameriška kultura. Potem, ko potujem domov, grem skozi različne države, ki jih tudi spoznavam.

Opazila sem, da ima na Švedskem angleščina večvrednostni status. Se strinjaš? In vse, kar je povezano z ZDA in Veliko Britanijo ima podoben status.

Ja. Vse to. Švedi veliko posnemajo, kopirajo. Zelo veliko prevzamejo od drugih. To se pojavlja tudi pri nas. Koliko je ameriških filmov, pa reklame...

Dolgo let si že aktiven v slovenskem društvu. Lahko poveš nekaj o svojem delu? Kdaj si začel? Kako si postal predstavnik mladine?

Predstavnik mladine? Pred tremi, štirimi leti je prejšnja predstavnica mladine Katarina odstopila in nihče se ni hotel javiti, potem sem sam prevzel to delo. Jezi me, ker ljudje nočejo delati. Takrat nas je bilo okoli petindvajset mladincev. Potem sem postal predstavnik mladine. Hodil sem na sestanke društva in na sestanke aktiva mladih s cele Švedske. Imeli smo tudi mladinski festival. Vendar je težko dobiti mlade. Ne gre, pa ne vem zakaj. Mogoče se bodo z leti vrnili, ne vem. Zdaj jih ni. Ni interesa.

Ni zanimanja ali morda v društvu ne najdete pravega mesta? Vas morda ovirajo, da bi svoje stvari izpeljali po svoje?

V društvu ni problema. Zanimanja ni. Zdi se mi, da so se mladi naveličali neprestanih proslav in predstav, ki so narejene na isti način. Ljudem se ne da hoditi v klub. Dva sta, ki kdaj prideta, in ne delamo drugega, kot da sedimo v kakšnem kotu. To se mi zdi, da največ vpliva na osp. Ni dejavnosti, ki bi mlade pritegnila. Včasih so ob srečanjih starejši tudi plesali, otroci pa smo čakali, kdaj bomo šli domov.

Za mladino bi bilo najbrž tudi zanimivo, da bi bile zabave mešane in bi lahko povabili tudi švedske prijatelje?

Ja, ampak s tem imamo slabe izkušnje.

Brala sem, da je letošnji mladinski festival odpadel. Zakaj?

Res je, odpadel je. Premalo je bilo zanimanja.

Kaj boste naprej?

Ne vem, pogovarjali smo se. Ne vem, težko je tudi zaradi časa.

Dve leti nazaj je bila predsednica slovenskega društva v Göteborgu Katarina, nekdanja predstavnica mladih. V tem času naj bi bilo v društvu dejavnih več mladih. Kaj se je zgodilo potem?

Vse to je res. Težko je vse povedati. Mladi odrastejo, imajo švedske prijatelje in odidejo, za njimi je pa vse manj mladih, ker je tudi vse manj otrok. Od dvainse-

demdesetega leta naprej je zelo malo otrok. Nova močnejša generacija mladih je bila v osemdesetih, a so deset let mlajši od omenjene in težko najdejo stike. Razlike so prevelike. Prav tako so krivi starši, ki jim ne rečejo, naj hodijo v klub.

Misliš, da je mogoče problem tudi v tem, da Slovenci živite zelo razseljeno, razpršeno?

Tudi. Mesto je večje in ljudje so razseljeni po celem mestu. Tudi če živijo skupaj, v bližini, običajno nimajo stikov. Pri Turkih, recimo, je situacija čisto drugačna. Oni so se naselili skupaj in se segregirali. Slovenci so pravo nasprotje tega. V tem primeru smo bolj podobni Švedom. Če sta dva Slovenca skupaj, gledata, da si nista preblizu, gresta vsak v svojo stran. Klasično, ampak žalostno.

Hodiš v cerkev?

Ja.

Kako je z mladino pri maši?

Še manj jih je.

Kaj pa Vadstena? Koliko mladih je zraven?

Zelo malo. Tudi jaz že dolgo nisem bil.

Zakaj?

Nimam časa, imam druge obveznosti, pa tudi ne zanima me kaj preveč.

Vsa ta dogajanja, ki se odvijajo, so bolj prirejena za prvo generacijo?

Ja.

Imaš kakšno idejo, kako bi spremenil način dela društva, da bi pritegnili več mladih?

Najprej bi organiziral mladinsko zabavo in to drugače. Kakšen ples s sodobno glasbo, ki jo poslušajo mladi.

Kako je s knjigami? Bereš slovenske knjige?

Nekaj jih imam doma, drugače pa jih težko najdeš, sploh takšne, ki bi jih sam bral.

Se knjig ne dobi?

Kupit jih ne moremo. Razen v kakšnih glavnih knjižnicah, ki imajo nekaj knjig tudi v slovenščini. Vendar so te knjige starejše, veliko med njimi je partizanskih.

Kako pa angleščina?

Angleščino začnejo poučevati na Švedskem že zelo zgodaj. Program se v osnovni šoli začne s tretjim razredom naprej. Veliko je angleških programov, časopisov, strokovne literature.

Študiraš pravo. Kaj boš, ko končaš študij?

Tri leta imaš obvezni program, v četrtem letniku pa si izbereš smer, neke vrste specializacijo. Mislim sem, da bi šel po študiju za pol leta v Slovenijo, na pravno fakulteto. Rad bi bolj spoznal slovenski pravni sistem, sploh še, če se bo Slovenija približala Evropski skupnosti. Potem bi lahko prevajal med slovenščino in švedščino, bil neke vrste pravni zastopnik. Prav tako je na Švedskem kar nekaj novih slovenskih podjetji, ki potrebujejo podoben kader.

Za IKEO si slišal? V njeni poslovalnici ali zastopstvu v Ljubljani naj bi bilo zaposlenih nekaj posameznikov druge generacije slovenskih priseljencev na Švedskem?

Ja, poznam to. Tudi iz Göteborga je odšla ena.

Drugače nameravaš ostati na Švedskem?

Trenutno vse tako kaže. Nisem pa vezan.

Obstaja kakšno sodelovanje med pravno fakulteto v Göteborgu in v Ljubljani?

Ja. Prek evropskega združenja študentov prava. Ravno drug teden bodo šli trije študentje v Ljubljano.

Kaj pa misliš o glasilu Naš glas? Mladi kaj sodelujete z uredništvom?

Mi ga ne dobivamo. Nismo naročeni. Ne vem. Ne zadostuje kot sredstvo komunikacije. Je premalo obsežen. Redko izhaja. To je podobno kot ostalo blago. Če hočeš privabiti kupca, mu moraš pravilno ponuditi.

Zakaj pa mladi več ne objavljate?

Saj pošiljajo vesti o tem, kar se dogaja, samo malo je dejavnosti. Za prihodnost se dogovarjamo, da bi prevzel dopisovanje za Naš glas. To je do sedaj delala Vesna, ki je odšla nazaj v Slovenijo.

Baje sta dva mlada predstavnika iz društva v Göteborgu v Slovenski zvezi?

Ja. To sva jaz in Katarina.

Kako dolgo že sodelujeta pri Slovenski zvezi in kako poteka delo?

Sam sem začel po vrnitvi iz vojske, to je bilo 1994. leta. Mislim, da je odbor zveze premajhen. Sestavljajo ga samo predstavniki vseh slovenskih društev na Švedskem.

Kje se dobivate?

Vsako leto v drugem kraju, čeprav pa največkrat v Landskroni. Ponavadi najamemo hišo. Do sedaj smo se dobivali enkrat letno.

Kako potem Zveza deluje, če se delegati dobite samo enkrat na leto? Kdo odloča o dejavnostih?

Ponavadi se program dejavnosti izdela na letnih srečanjih Slovencev. Takrat se dogovorimo tudi za to, kje bo naslednje srečanje. Vsako leto je v drugem kraju.

Imate mladi dovolj vpliva na Slovensko zvezo? Kako upoštevajo vaše predloge?

Tam smo v manjšini, čeprav smo tudi mladi delegirani po istem principu. Iz vsakega društva je en delegat. Ob srečanjih Slovencev se dobimo vsi skupaj – predstavniki društev in predstavniki mladine. Naše predloge upoštevajo. Saj morajo, če hočejo obdržati drugo generacijo. Nekoč bomo morali mi prevzeti delo od njih. Tudi oni vidijo, da se ideje, ki so jih gojili, niso uresničile. Naredili so nekaj napak, za katere bi morali prevzeti odgovornost. Za mlade bi morali že prej poskrbeti.

Koliko časa obstaja aktiv mladih?

Ta je še mlad. Njegovi začetki so v letu 1994.

Kaj pa v osemdesetih letih? Mladi niso imeli svojega aktiva?

Bili so zastopani v društvu, a zdi se mi, da niso imeli samostojnega odbora tako kot danes. Mislim, da bi bilo potrebno, da bi slovenska mladinska zveza navezala stike z mladimi v Sloveniji, podobno kot so včasih imela stike posamezna društva z nekaterimi občinami v Sloveniji. Mladinska dejavnost je šele v začetni fazi. Do sedaj smo se srečevali in imeli izlete v času dopustov v Sloveniji. To je bilo predvsem za Slovence, ki živijo na Švedskem. Temu bi morali dodati še mladino, ki živi v Sloveniji.

Kaj pa izseljenska srečanja, ki jih organizira Izseljenska matica v Sloveniji? Jih kaj obiskujete?

Sam se jih ne udeležujem. Nikoli še nisem bil. Lani v tem času sploh nisem bil v Sloveniji. Letos vem, da je bilo v Postojni.

Za konec me zanima, če je še kaj, kar se ti zdi pomembno, pa sva v pogovoru izpustila?

Sam sem predlagal, da moramo ugotoviti, če sploh še obstaja zanimanje za našo dejavnost in kdo se še zanima za to. Če zanimanja ni, je bolje, da vse skupaj zapremo. Mislim tudi, da bi morali časopise bolj izkoristiti za pretok informacij, da bi z njihovo pomočjo obveščali ljudi o svojih dejavnostih. Naslovi, ki jih imamo v klubskem oziroma društvenem imeniku, so samo naslovi članov, medtem ko ni naslovov drugih ljudi, ki bi jih morda lahko to zanimalo. Prav tako bi morali poskusiti pritegniti ljudi, za katere vemo, da so dejavni v cerkvi, v klub pa ne prihajajo. To so ostanki starih časov. To prepiranje med Slovenci mi nikakor ni všeč. Vse je mimo. Stari grehi se morajo odpustiti in morali bi spet stopiti skupaj.

Se ti zdi, da so se spori med vernimi in nevernimi končali?

To je še vedno ostalo. To je tudi največji razlog, da je tako, kot je. So ljudje, ki se po deset let niso videli, ker nočejo biti skupaj. Ne razumem, da se jim še vedno zdi pomembno takšno ravnanje. Ravno poleti sem dobil pet, šest novih naslovov ljudi,

ki niso hodili v društvo. Pozneje sem ugotovil, da sploh ne vedo, da obstaja društvo slovenskih izseljencev. Večine žal ni bilo doma. To je bilo, ko sem iskal mlade. Pogovarjal sem se z njihovimi starši, ki niso vedeli, kako bi bilo, saj otroci ne znajo govoriti slovensko.

Kaj pa, če bi mladinski klub delal dvojezično?

Tudi o tem se pogovarjamo, sicer pa to nikoli ni bilo problematično. Ne vem, ljudje različno razmišljajo o tem. Nekateri so za, drugi proti.

Omenil si, da bi morali zbrati naslove nedejavnih, neobveščanih ljudi. Kako bi pa prišel do teh naslovov?

Prav to je glavni problem ideje, ki jo imam. Ne vem. Nekaj jih ima župnik in nam jih lahko posreduje. Potem pa računam na verižno obveščanje. Nekdo, ki dobi informacijo, pozna drugega in mu pove in tako naprej, kot nekakšna veriga. Poleg tega je vprašanje, kdo bo to naredil. Veste, ljudje so tudi leni. Vsi bi se prišli zabavat, nihče pa ne bi delal. Delo vzame veliko časa. Sam študiram in težko najdem čas. Sicer pa ne morem reči, da sem zelo dejaven. Šola je na prvem mestu.

Pogovor sva pravočasno zaključila. Danes imam naporno popoldne. Čakata me še dva pogovora. Ob 16.30 je sledil intervju z Janezem Slabanjo in ob 18.00 z Otonom Turnškom.

Ime in priimek?

Sem Janez Slabanja.

Kje bivate?

Okoli šestdeset kilometrov iz Göteborga.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Sem letnik 1943, torej sem jih že napolnil dvainpetdeset.

Kaj ste po poklicu?

Vodovodni inštalater.

Kje ste se izučili?

V Sloveniji.

Imate družino?

Ja. Imam dva otroka, hčer in sina.

Ali je po vašem mnenju osebni dohodek, ki ga dobivate nizek, srednji ali visok, glede na Švedske razmere?

Mislim, da je nadpovprečen.

Kakšno življenje vam zagotavlja: ugodno, skromno, razkošno?

Bolj razkošno kot ne.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

1961. leta.

Ste bili sami?

Bil sem še sam.

Potem ste se poročili na Švedskem?

Ja, poročil sem se na Švedskem. Žena je Slovenka.

Lahko poveste, zakaj ste odšli?

Vsak fant ima nek hobi, želje: avtomobile, motorna kolesa... pa sem odšel.

Zaradi zasluzka?

Lažje se je zaslužilo. Imel sem prijatelja, ki je odšel od doma že leto pred menoj. Odšel sem za njim v tujino.

Kakšne ste imeli občutke, ko ste prišli na Švedsko?

Še se spomnim. Bila je velika razlika v življenju, to je razumljivo. Na novo sem se moral spoznavati z ljudmi, tako s Slovenci kot s Švedi in drugimi. Tu nisem imel prijateljev. Lažje je, če imaš prijatelje, ki ti pomagajo. Takrat smo bili še Jugoslovani. Veliko nas je bilo. Mene Jugoslovani niso nikoli motili in razumel sem se z njimi. Prijatelje sem imel pa večinoma med Slovenci.

V čem je bila švedska drugačna od Slovenije?

Bila je bolj razvita. Dela je bilo dovolj. Imeli so drugačen politični sistem. Dalo se je več zaslužiti. Bili so ugodnejši pogoji za življenje. Dalo se je kupiti stvari na obroke. Za tistega, ki je delal, ni bilo težav.

Kaj pa švedska prehrana v času, ko ste se priselili?

Bila je drugačna. Mene prehrana ni motila. Sam sem jedel vse. Nisem občutljiv na to. Zdaj veliko bolj pazim. Starejši sem in moram paziti na to, kaj pojem.

Kaj pa druge razlike?

Bile so, a mene niso nikoli motile. Sam sem zelo prilagodljiv. Hitro sem se navadil na delo in okolje. Z lahkoto sem osvojil njihov sistem dela.

Kako ste se znašli prva leta življenja?

Na Švedsko sem prišel v skupini iz Avstrije. Namestili so nas v različne tovarne, kjer smo delali. Bili smo v skupinah, tako da ni bilo večjih težav zaradi jezika, zunaj smo se pa že nekako znašli.

Kako ste pa prišli v Avstrijo?

1961. leta sem pobegnil iz Slovenije čez jugoslovansko mejo. Vojske nisem služil.

Kako ste se znašli prva leta bivanja v tujini?

Delo ni bilo težko dobiti. Najprej sem delal v ladjedelnici, pozneje tudi drugje. Vse od začetka sem delal kot vodovodni inštalater. Zdaj že osem let delam pri istem podjetju. Danes je težje najti delo, veste. Tudi mlad nisem več tako. Pri zaposlovanju je starost pomembna. Moja leta so že kritična, če iščeš zaposlitev.

Kdaj ste se poročili?

Poročil sem se 1971. leta. Potem sem si zgradil hišo, kamor smo se preselili. Pred tem sem začasno živel v Göteborgu, kjer sem tudi delal. Vendar, veste, veliko sem potoval. Moje delo je bilo terensko. Hodili smo iz kraja v kraj.

Kakšni so se vam zdeli Švedi? Kakšen odnos so imeli do priseljencev?

Niso vsi Švedi enaki. Vedno so razlike med ljudmi in tudi med njimi so. So posamezniki, ki ne marajo tujcev. Jaz se počutim bolj Šved kot pa Slovenec. Počutim se kot Šved. Tudi kar se tiče jezika. Doma govorimo švedsko in ne slovensko. Slovensko zelo malo govorim, predvsem v klubu.

Kako se pogovarjate s svojimi otroci?

Švedsko, prav gotovo. Otroci ne govorijo slovensko. Hčerka še nekaj zna, sin pa čisto nič.

Doma govorite švedsko, čeprav sta oba z ženo Slovenca? Tudi med seboj?

Vedno govorimo švedsko. Jezik obvladamo in nam ne dela težav. Lažje se pogovarjamo švedsko kot pa slovensko.

Se vam zdijo Švedi bolj odprti ali zaprti kot Slovenci, bolj prijazni, so podobni..?

Ah, razlika je. Ne vem, kako bi povedal. Ko gledam, kaj se dogaja s Slovenci na Švedskem, kakšne medsebojne odnose imajo, tega ne morem razumeti.

V tridesetih letih so se razmere na Švedskem v marsičem spremenile. Veliko več je tujcev. Se vam zdi, da so se Švedi v odnosu do tujcev kaj spremenili?

Ja, gotovo. Med priseljenci je vse več kriminala in Švedi jih povezujejo s tem. Prav tako se težko dobi delo in spet so krivi tujci.

Mislite, da je v odnosu do tujcev kakšna razlika, da imajo ene raje kot druge?

Ne vem. Je razlika, že mogoče, predvsem med Evropejci, Azijci in Afričani. Ta razlika prav gotovo je.

Kaj pa uradna politika? Se je njen odnos do priseljencev v štirintridesetih letih, kolikor ste tu, kaj spremenila?

Za ljudi, ki obvladajo švedski jezik, ni razlik.

Omenili ste jezik. Kako je bilo, ko ste prišli? Koliko časa ste se učili novega jezika? Je težak?

Bilo je težko. Takrat ni bilo nobenih knjig za učenje jezika, ki bi bile prirejene za tujce. Tečajev ni bilo. Veliko pa smo se družili Slovenci in ostali Jugoslovani med seboj in si med seboj pomagali. Počasi sem se naučil švedsko iz pogovora. Danes nimam težav z jezikom. Če bi se danes vrnil v Slovenijo, bi mi na delu prav gotovo manjkalo ogromno besed. Ne bi vedel za izraze za material, orodje in ostalo.

Teh besed v slovenščini sploh niste poznali ali ste jih pozabili?

Veliko stvari nisem poznal. Učil sem se le za vodovodnega inštalaterja, zdaj pa obvladam še veliko drugih del, ki sem se jih priučil. Na primer varjenje, delo na daljinskih napeljavah od kotlarne pa do stanovanj. Skupaj z novimi deli so se pojavile tudi nove besede.

Kaj pa stare slovenske besede, ki ste jih poznali? Imate občutek, da jih izgubljate?

Ja, izgubljajo se. Nove besede nikakor ne znam prevesti v slovenščino, pri tem si pomagam s tujimi jeziki, npr. angleščino. Sploh v povezavi z delom na računalnikih je veliko novih besed.

Glede na to, da v glavnem govorite švedsko, razmeroma dobro govorite slovensko. S kom se pa pogovarjate po slovensko?

Pred kratkim sem bil tri tedne v Sloveniji in je jezik še svež. To mi pomaga.

Kako je, kadar ste sami in razmišljate, se jezite, sanjate...? V katerem jeziku to delate? Švedsko.

Se vam kdaj zgodi, da bi radi nekaj povedali pa ne najdete niti slovenskih niti švedskih besed?

Prej najdem izraze v švedskem jeziku. Dostikrat se zgodi, da pri kakšni besedi razmišljam ali je res slovenska ali ni. Zdi se mi prav čudna in smešna. Tako sem včasih celo vprašal ženo ali je slovensko ali ne.

Zase ste rekli, da ste Šved. Kaj pa vaš slovenski del?

Ja, v duši je človek vedno z eno nogo dol, v Sloveniji. To je vedno, tudi zame, tudi če bodo moji otroci Švedi za vedno. Sam sem na Švedskem, a eno nogo imam še

vedno v Sloveniji. Nikoli nisem rekel, da se nekega dne ne bi vrnil nazaj. Povsem pa ne bom nikoli odšel. Imam otroke, ki so tu in tu bodo tudi ostali.

V zvezi s Slovenci na Švedskem se je govorilo, da so delavci na začasnem delu v tujini. Kaj mislite o tem?

Imate primere začasnega dela, ko ljudje po določenem času res odidejo nazaj v Slovenijo. Prav tako pa so ljudje, ki se nikoli ne bodo vrnili. Tu imajo svoje družine, vnuke.

Kakšen odnos imajo vaši otroci do svojega slovenskega porekla?

Hčerka rada hodi v Slovenijo, veliko si dopisuje. Hčerka je navezala stike. Sin pa nima stikov in noče hoditi v Slovenijo. Nazadnje, ko smo ga peljali s seboj, je bilo pod prisilo in uničil nam je dopust. Noče slišati za slovenstvo. Pravi, da ga to ne briga. Ima svoje življenje. Oba pa imata prijatelje med Švedi. Sam imam prijatelje med Švedi in Slovenci. Lažje se je poveseliti s Slovenci kot pa s Švedi, to pa je res.

Kaj mislite, kako so Slovenci v povprečju uspeli na Švedskem?

Slovenci so mirni. Večina svoje probleme ureja na miren način. Glede dohodka pa so razlike. Odvisno od zaposlitve. Sami nimamo težav. Imamo dobre dohodke. Poznam pa primere, ko so revni in jim je težko.

Kdaj ste se pridružili društvu slovenskih izseljencev?

Pozno. Šele pred tremi leti.

Kaj ste v društvu?

Pomagam, če se le da. Sam živim šestdeset kilometrov iz mesta in to me omejuje. Rad bi, da bi lahko redno delal, a zaenkrat je to težko. Lepo bi bilo, če bi društvo spet oživel. Prijetno je, če se včasih srečamo, se malo pogovorimo, pozabavamo in potem gremo domov. Najbolj pogrešam pesem. Ta me vleče med naše ljudi. Rad zapojem, če je še kdo z menoj.

Članstvo je v društvu v zadnjem času upadlo. Kaj mislite, zakaj?

Ne vem ali so kriva leta ali kaj. Ne morem razumeti tega. Pač, ne hodijo.

Imate švedsko državljanstvo?

Ja.

Na ambasadi so dejali, da je kar veliko Slovencev v zadnjem času sprejelo švedsko državljanstvo. Zakaj?

Ne vem. Pri meni je tako, da imam sam švedsko državljanstvo, žena pa slovensko. Sam sem moral zamenjati državljanstvo zaradi obiskov v Slovenijo. Nisem si upal

domov. Državljanstvo sem zamenjal že 1969. ali 1968. Ne vem natančno. 1968. leta je moralo biti, ker smo bili naslednje leto že skupaj v Sloveniji.

Ste imeli kakšne težave?

Ne, nisem imel težav, čeprav me je bilo malo strah. Vojski nikoli ne moreš povsem zaupati.

Kako pa otroka?

Oba imata švedsko državljanstvo. Žena je obdržala slovenskega. Ni zamenjala, ker ima iste pravice kot jaz in nima nobenih težav, ker nima švedskega državljanstva. Delo ima, jezik obvlada in se sploh ne opazi, da ni Švedinja. Meni se pri izgovorjavi pozna, ne govorim tako dobro kot ona.

Veliko sva se pogovarjala, vendar sva mogoče kaj izpustila, kar se vam zdi pomembno. Je kaj takega, na kar bi radi opozorili?

Ne, nič ni takega. Veste, nisem iz Göteborga in malo poznam probleme naših ljudi. Z njimi se bolj malo družim. Le kadar imam čas. Mislim, da sva se veliko pogovorila.

Še preden sva končala s pogovorom, je v društvene prostore prišel Oton Turnšek in delo sem nadaljevala brez oddiha.

Ime in priimek?

Oton Turnšek.

Kje bivate?

Dvajset kilometrov južno od Göteborga.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste se rodili?

1926. leta sem se rodil in sem star devetinšestdeset let.

Kaj ste po poklicu in izobrazbi?

Litograf. Končal sem srednjo grafično šolo v Sloveniji.

Ste se na Švedskem še kaj usposabljali ali so vam to priznali?

Tu se nisem več usposabljal.

Imate družino?

Ja. Imam tri otroke.

Ste že upokojeni?

Zdaj sem že peto leto upokojen.

Denar, ki ga dobivate, pokojnina, je nizka, povprečna, visoka, glede na švedsko povprečje?
Rekel bi, da je nekje v sredini.

Kakšen je bil pa osebni dohodek, ko ste bili še zaposleni?

Osebni dohodek je bil dober.

In kakšno življenje imate: skromno, normalno, ugodno?

Pritoževati se ne morem. Normalno.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

1964. leta.

Koliko ste bili stari?

Devetintrideset let.

Ste bili poročeni?

Ja, bil sem poročen. Prišel sem z družino.

Kako ste se odločili za selitev?

To je daljša zgodba. Preden sem prišel na Švedsko, sem bil že drugje po svetu. Šest let sem bil v Avstraliji. Od 1954. leta pa do 1959. leta. Potem sem prišel nazaj v Slovenijo in se 1963. leta ponovno odločil, da grem v širni svet.

Kako ste se odločili ravno za Švedsko?

Najprej sem razmišljal o vrnitvi v Avstralijo, a je bila predolga pot. Zdelo sem mi je boljše, da grem bližje in sem se raje odločil za Švedsko.

Ste imeli že kaj v naprej urejeno?

Ne, nisem imel urejeno. Na Švedsko sem prišel kot begunec. Že drugič sem bil begunec. To ni bilo v naprej urejeno, ampak šele potem.

Se spomnite občutkov, ko ste prvič stopili na švedska tla?

Ja, dobil sem občutek, da je to lepa in čista dežela, kar je še vedno. Podobna je bila Sloveniji. Podnebje je podobno kot pri nas v višjih alpskih legah. Dobil sem vtis, da se Švedi zadržujejo bolj doma. Kamorkoli smo šli, se mi je zdelo zapuščeno. Ni bilo tako živahno, kot pri nas. Švedi so bolj zaprti in manj dostopni.

Kako ste našli prvo zaposlitev?

Imel sem ozko specializacijo, zato sem moral kar nekaj časa čakati, da sem našel

ustrezno delo. Takrat so bile težave tudi s stanovanji. Delo, ki sem ga opravljal, je bilo predvsem v mestih in večjih središčih. Moral sem uskladiti stanovanje in delo, to pa je bilo težko. Tako je bilo prvo delo, ki sem ga opravljal, v kovinski industriji, kjer sem delal nekaj mesecev. Istočasno sem iskal primernejšo službo. Najprej sem našel stanovanje in uredil razmere za družino, potem pa iskal drugo delo od vrat do vrat. Eden od prijateljev mi je pomagal poiskati stanovanje in mi svetoval, kje naj povprašam za delo. Odšel sem na sindikat za grafično industrijo in našel službo prek njih. V tej službi sem ostal vse do upokojitve.

Omenili ste že, pa vendar še enkrat. Kakšni so se vam zdeli Švedci v primerjavi s Slovenci in kakšni se vam zdijo danes?

Ko smo prišli, je bil odnos Švedov do priseljencev drugačen, kot je danes. Takrat smo bili dodatna delovna sila, ki so jo potrebovali, in so nas kot takšne tudi sprejeli. Švedska je takrat potrebovala veliko delovne sile. Bila je gospodarska konjunktura. Ljudje so lahko dobili službe, ni bilo brezposelnosti. Ni bilo te konfrontacije, ki jo najdete danes. Danes je veliko priseljencev, dela pa ni. V tem je glavna razlika.

Kakšen odnos imajo danes?

Država ima svoje zakone, ki ščitijo priseljence, ampak ljudje so pa različni. Intelektualci bolj razumejo to problematiko kot pa ljudje iz nižjih slojev.

Lahko rečete, da se danes čuti odpor do tujcev ?

Odpor se čuti splošno. Sploh zadnje čase, ko je ogromno beguncev iz raznih držav. Iz bivše Jugoslavije jih je 20 000. Ogromno jih je iz afriških dežel, iz Azije, Južne Amerike in iz celega sveta. Tega je ogromno. Več ali manj ti ljudje živijo s pomočjo sociale. To pri ljudeh zbuja odpor. Pojavljajo se ekstremisti, ki so celo organizirani in napadajo ljudi. Zadnje čase tudi požigajo stanovanja. Nekateri ljudje so se morali zato tudi odseliti v druge kraje.

Ali delajo Švedci v odnosu do tujcev kakšno razliko ali so do vseh enaki?

Večji je kulturni šok, slabši je odnos. Odnos do muslimanov ali Afričanov, ki imajo precej drugačno kulturo, je slabši. Za Švede je to bolj oddaljeno, tuje. Težko je razumeti njihovo kulturo, način življenja, oblačenja. Jasno, da to moti nekatere ljudi. Pa še to je. Ljudje, ki so prišli v šestdesetih ali sedemdesetih letih so predstavljali delovno silo. Tudi takrat so nekateri negodovali v povezavi s priseljenci, a to ni bilo tako razširjeno kot je danes. Država ni več ekonomsko tako močna kot je bila. Gospodarsko je oslabela. Ima velik proračunski primanjkljaj in vzdrževati švedsko socialno državo ni tako lahko.

Za Švedsko se govori, da je v uradni politiki do priseljencev v sedemdesetih letih uvedla

multikulturalizem. Država naj bi zagotovila možnosti za ohranjanje kultur priseljencev, tudi finančno. Se vam zdi, da je do tega res prišlo? Se danes na tem področju kaj spreminja?
Uradna politika je ostala takšna, kot je bila. Denarna podpora društvom priseljencev pa se je zmanjšala. Denarja ni toliko, kot ga je bilo včasih. Več je organiziranih etničnih skupin, ki prosijo za denar, in več kot jih je, manj je denarja za posamezna društva. Razumljivo, da je prišlo do sprememb in da ni več tako, kot je bilo včasih. Švedska država ne dela razlike. Uradna politika je do vseh priseljenjskih skupin enaka. Naj bodo priseljenci iz Azije, Afrike, Evrope ali Skandinavije, vsi imajo iste pravice do podpore ali karkoli drugega. Vsa obstoječa društva, ki zadovoljujejo predpisane kriterije, dobijo denarno pomoč.

Greste pogosto v Sloveniji?

Vsako leto.

Dolgo ste že na Švedskem. Kaj si mislite o razliki med slovenskim in švedskim načinom življenja danes?

Mislím, da smo Slovenci bolj impulzivni, veseli, odprti, Švedí pa so bolj zaprti vase.

Kaj pa v načinu dela? Potek delovnega dneva, tedna?

Švedí so pridni delavci. Do dela imajo pravílen odnos, delo je cenjeno.

Nekdo mi je rekel, da za Šveda to, da ga predčasno upokojijo, pomeni prej žalitev, kot da bi se tega veselil.

Ja, strinjam se s tem.

Kaj pa jezik? Kako je bilo s švedskim jezikom, ko ste prišli sem? Je bil težak?

V začetkih sem si pomagal z angleščino. V švedske šole nisem hodil, ker sem takoj našel delo. Takrat ni bilo tako, kot je danes. Danes priseljenec, ki ne zna švedskega jezika, ne more dobiti dela. Takrat tega ni bilo. Potreba po delovni sili je bila prevelika, sploh po kvalificirani. Danes je drugače. V začetkih sem si pomagal z angleščino in se na delovnem mestu počasi učil govoriti švedsko.

Ste obiskovali kakšne tečaje?

Ja, večerni tečaj. Nekaj ur. V glavnem pa sem se naučil iz vsakdanjih pogovorov. Pozneje je bil sprejet zakon, da ima vsak, ki je zaposlen, v delovnem času pravico obiskovati tečaj švedskega jezika. Ta tečaj je bil plačan. Takrat, ko sem jaz začel z delom, tega še ni bilo.

Na Švedskem ste dalj kot trideset let. Tukaj ste toliko časa, kot ste bili v Sloveniji, oziroma že dalj živite v tujini, kot se bili v Sloveniji. V katerem jeziku razmišljate, se razburjate, pojdete? V slovenskem.

Se vam je kdaj zazdelo, da vam je v tem času ušlo kaj slovenskih besed?

Na žalost moram priznati, da je moj besedni zaklad v slovenščini vse ožji. Človek živi na tujem, na delu se pogovarja v švedščini, bere švedske časopise, gleda in posluša švedske programe. Tako se besedni zaklad slovenskega jezika zmanjšuje.

Slovenski jezik je vaš prvi jezik, ki ste ga govorili. Z leti v tujini se slovenske besede izgublajo.

Se vam kdaj zgodi, da skušate nekaj povedati, pa ne morete v nobenem jeziku?

Ja, se zgodi. Pa tudi, da je težko najti določene izraze v slovenščini in potem uporabiš švedske.

Slišala sem, da imajo Švedi in Norvežani nešteto izrazov za ribe. Ste kdaj naleteli na besedo, ki se je v slovenščino sploh ne da prevesti?

Ja.

Katere časopise berete?

Švedske dnevnike, ki izhajajo tukaj. Berem veliko. Poslušam radio, gledam televizijo.

Poslušate slovensko radijsko oddajo?

Ja, če se le da. Spremljam tudi srbohrvaške oddaje in časopisje. Nekaj časopisov dobivam tudi iz Slovenije.

Kaj bi rekli danes o sebi, ste Šved ali Slovenec?

Ha, Šved ne morem biti.

Kaj pa je potem s švedskim delom in vplivom na vas? Tu ste le že trideset let.

Ne bi rekel, da je kaj švedskega v meni.

Torej ste povsem Slovenec?

V celoti sem Slovenec. Veste, tudi če bi imel švedsko državljanstvo, bi bil še vedno Slovenec. Tako je.

Kdaj razmišljate o vrnitvi v Slovenijo?

Ne, je prepozno.

Imate otroke. Kako pa vaši otroci?

Otroci so svoje korenine pognali na Švedskem. Danes imajo že svoje otroke in jaz vnuke. Ustvarili so si družine, s katerimi živijo, vsi pa radi obiskujejo Slovenijo.

Kako ste govorili doma?

Z otroki smo govorili slovensko in vsi znajo slovensko.

So hodili tudi v slovensko šolo?

Nekaj časa so hodili v šolo še v Sloveniji, razen najmlajše hčerke.

Imajo otroci mešane zakone?

Dva otroka imata mešane, ja.

In kako se pogovarjajo vnuki?

V mešanih zakonih so osvojili švedski jezik. Otroci sina, ki je poročen s Slovenko, pa govorijo slovensko in švedsko.

V katerem jeziku se sporazumevate z vnuki?

Z enimi v švedščini, z drugimi pa v slovenščini.

Kako se pa vnuki med sabo?

V švedščini.

Dolgo časa ste bili zelo aktivni v društvu slovenskih izseljencev v Göteborgu. Ali lahko poveste, kako je bilo v tem času?

V društvu sem začel delati 1974. leta, eno leto po ustanovitvi. Pravzaprav nisem vedel, da društvo obstaja. Potem pa sem slišal, da se pripravlja koncert Mihe Dolžana. Šel sem ga poslušat in od takrat naprej sem se pridružil društvu. V društvo sva začela prihajati oba z ženo. Velikokrat se nama je pridružila tudi hčerka.

Kakšne dejavnosti so se odvijale v okviru društva?

Sam sem bil v pevskem zboru. Bil sem pri ustanavljanju folklorne skupine, ki sem jo kot mentor tudi vodil. Vsa leta sem bil tudi v odboru društva in opravljal različne funkcije. Skratka, dejavnosti je bilo več kot dovolj.

Kako je društvo finančno shajalo?

Finančno je bilo kar dobro. Takrat, ko smo prišli, je bilo to za Švede nekaj novega. Bili so radovedni, kakšne so kulture drugih narodov. V društvu smo ustanovili pevski zbor in folkloro. Kjerkoli smo nastopali, smo bili toplo sprejeti. Bilo je veliko poslušalcev. Za nastope smo dobili tudi nekaj denarja.

Kaj pa švedska država in občina? Ste dobili kaj denarja iz teh naslovov?

Ja, že od vsega začetka. Največ smo dobili od občine Göteborg in Uprave za priseljence.

Kako je bilo z odnosi znotraj Jugoslovanske zveze?

V začetku so bili odnosi dobri. To je čas 'bratstva in enotnosti' v Sloveniji in Jugoslaviji. Ni bilo večjih problemov, vse do zadnjih let.

V dokumentih sem zasledila, da so se problemi znotraj Jugoslovanske zveze začeli že malo prej kot v Sloveniji. Zaradi financiranja.

Ja, krhanje se je začelo že prej. Slovenci smo bili organizirani v Koordinacijski odbor pri Jugoslovanski zvezi. Jugoslovanska zveza je dobila denar od Uprave za priseljence. Denar je bil dodeljen na podlagi članstva. Delil se je po nekem ključu med različne Koordinacije. Večina denarja pa je šla za druge namene. Denar ni bil razdeljen v sorazmernem deležu glede na delež članstva po Koordinacijah. Za vsako prireditev smo morali posebej prositi za denarno pomoč.

Kaj pa Hrvati in Makedonci?

Imeli so podobne probleme kot mi. Takrat se je začela tudi polemika na Zvezi med posameznimi Koordinacijami. Bili smo poleg. Zadnja leta smo na Zvezo usmerili ostre kritike in dokazovali nepravilnosti. To se je vleklo nekaj let, dokler ni zveza razpadla.

Jugoslovanska zveza je izdajala Jugoslovanski list.

Ja, časopis. Predstavljal naj bi vse člane. Tudi Slovenci smo imeli svojo stran v njem, a ni bila vedno vključena. Sodelovanje je bilo takšno, da je niso mogli sestaviti. Proti koncu so bili v časopisu objavljeni tudi prispevki, naperjeni proti Slovincem. Vzrok tega je bilo to, da smo Slovenci organizirali svoj mladinski kulturni dan in to ravno takrat, ko naj bi bil njihov. To je pripeljalo do obtožb, da smo sektaši, da se cepimo.

Dolga leta že izhaja Naš glas, glasilo Slovencev na Švedskem. Kaj bi rekli o njem?

To je bilo glasilo vseh Slovencev na Švedskem in še vedno je. Žal pa Slovenci premalo sodelujejo s svojimi prispevki. Uredniki so glavni, ki skrbijo tudi za prispevke. Skrbijo, da se sploh kaj napiše. Iz društev in od posameznikov je zelo malo prispevkov, mogoče kakšne notice, ne pa daljši prispevki.

Kako je bilo v preteklosti? Je bila povezava med uredništvom glasila in društvi močnejša ali je bilo podobno, kot je sedaj?

Vedno se je govorilo, da bi morali nekoga zadolžiti, ki bi delal za Naš glas. Rednega dopisnika. Njegovo delo bi bilo, da bi redno sporočal o vsem, kar se je dogajalo v našem društvu. Žal to ni zaživelo. Le včasih se je kdo spomnil in napisal kakšno malenkost. Dopisnika pa nismo imeli, čeprav je Naš glas glasilo vseh slovenskih društev.

Kakšno je bilo sodelovanje med slovenskimi društvi v preteklosti? Ste se odbori kdaj srečevali?

Imeli smo skupne sestanke. Veliko smo sodelovali z društvom iz Halmstada. Sodelovanje je bilo predvsem na kulturnem področju. Drugače smo imeli Slovenci svojo Koordinacijo pri Jugoslovanski zvezi in sedaj pri Slovenski zvezi. Dobivali smo se na nivoju Koordinacije in vzpostavili stike.

Spomnila sem se na intervju z župnikom. Rekel je, da je sodelovanje med njim in društvom zadnja leta veliko boljše. Kako pa je bilo v preteklosti s tem?

Sodelovanje med društvom in cerkvijo ni v skladu z našim pravilnikom. Če pa kdo kot posameznik sodeluje s cerkvijo, je to povsem njegova privatna zadeva.

Vprašanje ni bilo dobro postavljeno. Predvsem me zanima, kakšen je bil v društvu odnos do vernih. Se je na njih gledalo negativno?

Ne. Tega ni bilo. Društvo je celo vsako leto pomagalo pri organizaciji romanja v Vadsteno.

V Sloveniji so velikokrat govorili o ljudeh na Švedskem kot o delavcih na začasnem delu v tujini. Kaj mislite o tem?

Mislim, da ta parola ni več aktualna. To je že izrabljeno. Slovenci, na začasnem delu v tujini, to je izrabljen pojem. Povratek ljudi v domovino ni takšen, kot so si ga takrat predstavljali.

V pogovoru sva se dotaknila številnih problemov. Vseeno nama je mogoče ušlo kaj, za kar vi menite, da bi bilo potrebno izpostaviti. Je kaj takega?

Trenutno je najbolj pereče dejstvo, da so se ljudje, ki so bili dejavni v preteklosti, utrudili. Dohitela so jih leta, mladih pa ni dovolj. V primerjavi z nami so se veliko bolj vključili v švedsko okolje. Imajo svoje interese, ki so drugačni. Šport, glasba. Povezujejo se bolj s Švedi. Hodijo v različne švedske športne klube. Na nek način so izgubili vez z nami. To je eno. Druga napaka nas starejših je, da smo z medsebojnimi spori in s tem s svojim slabim zgledom negativno vplivali na mladino. Takšne napake povzročijo veliko več škode, kot si lahko predstavljamo. Število članov je zadnje čase močno upadlo in težko je odkriti prave vzroke za to.

1987. leta imate na seznamu v arhivu navedenih okoli 400 članov. Danes je v društvu le še majhen delež tega. Trenutna predsednica pravi, da je 50 članov.

Vedeti morate, da smo sedaj tudi bolj točni pri podatkih, kot smo bili v preteklosti. Prej smo mislili, da je član društva vsak, ki pride v društvo na pijačo ali ples. Danes je član tisti, ki plača članarino. Je pa res tudi to, da smo včasih s številkami o članstvu pretiravali.

Ste imeli 'mrtve duše'?

Na nek način.

Ali v preteklosti niso preverjali članstva glede na plačano članarino?

Ne, niso preverjali. Zaupali so podatkom, ki smo jih navedli. Ni bilo nadzora.

Po intervjujih smo Janez, Oton, Marjana Turšič, ki se nam je v tem času pridružila v

prostorih društva, in jaz sedeli in klepetali do 21.30. V sobo sem prilezla po 10.00 in ugotovila, da v hotelu nimajo niti telefona (pokvarjen) niti telefonskih kartic, da bi poklicala domov. Besna sem legla v posteljo in dolgo v noč nisem mogla zaspati.

Nedelja, 8.10.1995

Veliko lepši dan je, kot je bil včeraj. Danes si bom spet vzela malo časa, da si končno ogledam mesto. Za to se lahko zahvalim Miložki, ki mi je pomagala in mi je tako ostalo malo časa zase. Zlata je. Ne morem povedati, kako sem ji hvaležna za njeno pomoč. Moje delo tu je končano in jutri nadaljujem pot v Landskrono.

ZGODBA ARHIVŠKEGA GRADIVA O SLOVENSKEM DRUŠTVU V GÖTEBORGU

Na območje pristaniškega mesta Göteborg so posamezni Slovenci prihajali že v petdesetih letih, še več pa se jih je priselilo v šestdesetih in začetku sedemdesetih let. Göteborg je bolj strnjeno in skoncentrirano mesto kot Stockholm, ki se razprostira na veliki površini in je prepreden z vodami, tako da ga imenujejo tudi Severne Benetke. Tako so bili tudi Slovenci v začetku naseljeni v bližnjem sosedstvu, a so se z leti razselili po predmestju in bližnjih naseljih. Izobrazbena in poklicna struktura naših ljudi je bila tudi tu zelo pestra in raznolika – v preteklosti so bili zastopani na vseh ravneh: od nekvalificirane delovne sile do mest z visoko izobrazbo. Glede na to je bila tudi paleta poklicev, ki so jih opravljali, zelo pestra. Vendar pa naj bi bil v primerjavi s Stockholmom na območju Göteborga večji del Slovencev zaposlen v neposredni proizvodnji. Veliko se jih je zaposlilo v ladjedelnicah Götaverken in Eriksberg, kovinski industriji v tovarnah ležajev SKF ali v avtomobilski industriji Volvo (Tertinek 1973,252). To so primeri podjetij, kjer je bilo (in je še vedno) zaposlenih veliko priseljencev, med njimi tudi Slovencev. Z leti so nekateri napredovali ob delu, se izobraževali ali pa so postali samostojni podjetniki. Ne glede na izobrazbeno stopnjo in delovno mesto pa večina³⁹ svoje življenje ocenjuje kot zadovoljivo ali ugodno, svoje dohodke pa umeščajo v povprečje glede na švedske razmere.⁴⁰ Od tega odstopajo posamezniki, ki so se na delovnih mestih poškodovali

³⁹ Pri tem je mišljena večina tistih, s katerimi sem govorila v času svojega raziskovalnega dela na Švedskem v Göteborgu.

⁴⁰ To ne pomeni nujno, da bi statistični podatki pokazali, da so osebni dohodki v povprečju – lahko bi bili v povprečju, pod njim ali celo rahlo nad povprečjem. Ta podatek nam pove, kakšna je subjektivna predstava posameznikov o kvaliteti svojega življenja. Potreba je subjektivna in ne objektivna kategorija in zato nam številke o višini dohodka dejansko ne morejo pokazati zadovoljstva posameznika in njegove predstave o tem, kako kvalitetno živi. Na neki način pa v svoji realnosti živimo tako kvalitetno življenje, kot si to pač predstavljamo in ta predstava pomembno vpliva na naše vsakodnevno življenje.

SLOVENSKO KULTURNO DRUŠTVO
"FRANCE PREŠEREN"
GÖTEBORG SVEDSKA

SLOVENSKA KULTURFÖRENINGEN
"FRANCE PREŠEREN"
GÖTEBORG SVERIGE

P R A V I L N I K SKD "PP"

F Ö R E N I N G S S T A D G A R SKD "PP"

§ 01.

Ime društva.

Slovensko kulturno društvo "France Prešeren", skrajšano: SKD "PP"

§ 01.

Förenings namn.

Slovenska kulturförening: "France Prešeren", förkortning: SKD "PP"

§ 02.

Säte för föreningen.

Göteborg.

§ 02.

Verksamhetsort.

Göteborg.

§ 03.

Namn på föreningen.

1. Organiserande av kulturellt liv bland slovenska i Göteborg med syftet att hjälpa till med att förbättra förhållandena i hemlandet och för att skydda sin egen folkets identitet.
2. Vårdd av kontakter med specifika organisationer i hemlandet (Inrikesnämnden och andra).
3. Vårdd av och upprätthållande av kulturella kontakter med den svenska befolkningen för att förbättra förståelsen mellan de två länderna.
4. Upprätthållande av och vårdd av kulturella kontakter med andra slaviska kulturer.
5. Upprätthållande av och vårdd av kulturella kontakter med andra kulturer.

./.

in so danes predčasno upokojeni.⁴¹ Na območju Göteborga je bilo v osemdesetih okoli 400 družin, to je približno 700 ljudi.⁴² Danes živi z njimi že tretja generacija.

Od naselitve ljudi v novo okolje pa do prvih potreb in vzpodbud po organiziranju slovenskega društva je minilo nekaj let. Organiziranje priseljencev v društva se je v tem mestu začelo oktobra 1971, ko je bilo ustanovljeno 'Združenje Jugoslovancev' in vzporedno z njim 'Slovenski kotiček'. Slednji je ostal bolj na papirju. »Kljub temu pa smo se 2. decembra 1972 na predvečer obletnice rojstva našega največjega pesnika dr. Franceta Prešerna zbrali in sestavili načrt za ustanovitev slovenskega društva.«⁴³

Ustanovni občni zbor društva v Göteborgu je bil 3. februarja 1973. Društvo se je poimenovalo Slovensko društvo »France Prešeren«, med letom pa so njegovo ime spremenili v Slovensko kulturno društvo France Prešeren. Sedež društva je bil v Göteborgu. Ob tej priložnosti so sprejeli statut, točneje 'Pravilnik SKD »FP«', ki so ga pozneje še večkrat dopolnili.⁴⁴ Pravilnik določa, da je osnovni namen društva organiziranje družabnega življenja med Slovenci v Göteborgu, ohranjanje narodnega značaja, vzdrževanje stikov s specifičnimi organizacijami v domovini (Izseljenska matica), vzpostavljanje in vzdrževanje kulturnih stikov s švedskim prebivalstvom in okoljem, vzpostavljanje in vzdrževanje kulturnih stikov s podobnimi društvi jugoslovanskih narodov, vzpostavljanje in vzdrževanje kulturnih stikov s podobnimi društvi ostalih priseljencev. Delovanje društva je osredotočeno izključno na področje kulture, izobraževanja, zabave in moralne pomoči članom. Društvo je politično in versko nevtrarno. Članstvo je prostovoljno in neodvisno od narodnosti, državljanstva ter političnega in verskega prepričanja posameznikov. Društvo deluje samostojno in ni včlanjeno v nobene višje ali skupne organizacije, lahko pa ima v njih svoje delegate, če je to v korist delovanju društva in ni v nasprotju z določili 3. člena pravilnika. Društvo si je zagotavljalo prihodek s članarino, s podporami in prostovoljnimi prispevki članov, z izkupički s prireditve, z dotacijami in z nepredvidenimi prihodki.⁴⁵ Kot prvo sekcijo društva so na občnem zboru ustano-

⁴¹ Iz zapisnika z dne 20.4.1985 lahko razberemo, da je veliko število jugoslovanskih državljanov, ki so bili predčasno upokojeni. Pojavil se je celo predlog, da bi preverili, zakaj je tako. Na to Jonas Widgren odgovarja: »Leta 1965 je prišlo na Švedsko zelo dosti Jugoslovancev in ti so se hoteli pokazati, da so pridni in vestni delavci in so imeli celodnevno delo in zraven še druga dela in gotovo se to po letih takega dela mora pokazati, da človek postane bolan in to je pogosto in dolgotrajno bolniško stanje.« Proti predlagani raziskavi pa so že protestirala različna priseljenska društva in državni urad za socialna vprašanja. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Zapisnik' z dne 20.4.1985.

⁴² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, Društvene novice.

⁴³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str.2.

⁴⁴ Pravilnik so dopolnili že na prvem občnem zboru 3. februarja 1974 in ga popravili na občnem 18. januarja 1975 in 31. januarja 1976. Po sklepu občnega zбора, ki je bil 18. januarja 1992, so napisali nov pravilnik. Nov pravilnik so sprejeli na občnem zboru 16. januarja 1993).

⁴⁵ To je nekaj od pomembnejših določil o delovanju slovenskega društva v Göteborgu. V

vili mešani pevski zbor, saj je bilo zanimanje za petje veliko.⁴⁶ Društvo se je 1975⁴⁷ včlanilo v Jugoslovansko zvezo.

V dveh letih so delovale že štiri sekcije: mešani pevski zbor, otroška plesna sekcija, lutkovna sekcija in folklorna sekcija za odrasle. Delo sekcij še ni potekalo v 'trajnejših društvenih prostorih'. Člani so se dobivali v domu za prosto rekreacijo v Hjölbu.⁴⁸ Pozneje so si našli prostore kot podnajemniki švedske delavske izobraževalne skupnosti ABF (Hammarkullen),⁴⁹ katere član so postali. 7. februarja 1976 so imeli prvič občni zbor (tretji redni občni zbor) v novih prostorih.⁵⁰

V novih prostorih se je dejavnost društva nadaljevala in se postopno tudi razširila. Tako se je 1977 začel pouk za otroke⁵¹ in pouk slovenščine za tujce, s svojim delom pa sta začeli še šahovska sekcija in sekcija namiznega tenisa,⁵² a še vedno niso bili povsem zadovoljni. »Društvo nima lastnih prostorov, smo podnajemniki švedske delavske izobraževalne zveze ABF. Najbolj uspešna sta pevski zbor in folklorna skupina, oba sta nastopala že na švedski televiziji in radiu. Naše delo bi lahko bilo še uspešnejše, če bi imeli na razpolago malo več denarja, kar pomeni, da bi lahko imeli lastne prostore, kjer bi naše sekcije lahko delale ob vsakem prostem času.«⁵³ V omejenih prostorih je bil Slovenski dom do junija 1978,⁵⁴ ko so se preselili v center mesta (Kyrkogatan).⁵⁵

V novih prostorih so prav tako kot v prejšnjih organizirali tudi družabna srečanja in različne kulturne prireditve in praznovanja. Prav tako so se kot nastopajoči gostje udeleževali drugih kulturnih prireditev na območju Göteborga ali širše in vsakoletnih slovenskih kulturnih festivalov. Dejavnost so bili ob dnevu priseljencev v

nekaterih točkah se pravilnik razlikuje od Stockholmskega Statuta. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Pravilnik SKD »FP«'.

⁴⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Za SKD »France Prešeren« sekretar Turnšek Oton'.

⁴⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str.3.

⁴⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Dragi rojaki', 1974/75.

⁴⁹ Društvo je lahko koristilo prostore dvakrat na teden. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str.3.

⁵⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Uredništvu:«Naš glas«'.

⁵¹ Pri izvajanju pouka so se srečevali z različnimi težavami. Pomanjkanje ali neprimernost knjig nista bile edine težave, ki sta jih pestili. Prav tako so se velikokrat znašli v zagati glede učitelja, ki naj bi pouk izvajal, saj švedske oblasti, ki so podpirale učenje materne jezika kot učnega predmeta, niso dovolile, da bi učitelji prišli iz Slovenije (Jugoslavije). Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str 3.

Kot bomo videli pri zaključnih poglavjih, je bil učitelj zaposlen pri švedski šoli in je moral ustrezati predpisanim pogojem.

⁵² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Obvestilo' z dne 10.9.1977.

⁵³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'VI. Srečanje Slovencev Zahodne Evrope 1978' z dne 7.2.1978.

⁵⁴ Maja leta 1978 zasledimo podatek, da je imelo društvo 280 članov. Članstvo je bilo nacionalno mešano. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, dopis z dne 11.5.1978.

⁵⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Hilda Živanović', z dne 13.4.1978.

Lisabergu.⁵⁶ Sodelovali so z drugimi jugoslovanskimi društvi in organizirali gostovanja drugih skupin (tudi iz Slovenije) pri njih. Najbolj dejavna sta bila pevski zbor in folklorna skupina. Leta 1979 je društvo organiziralo kulturni festival slovenskih društev na Švedskem.⁵⁷ V tem času so, podobno kot društvo iz Stockholma, navezali stike z eno od slovenskih občin. Pokroviteljstvo je prevzela občina Ljubljana – Vič – Rudnik.⁵⁸ 1980. leta je bilo v dopolnilni pouk slovenskega jezika vključenih petindvajset šoloobveznih otrok. Poučevali so jih trije učitelji oziroma učiteljice. Pouk je potekal na različnih šolah, kar je otežilo delo. Poudarek je bil na učenju slovenskega jezika, učenci pa so spoznavali tudi zgodovino in zemljepis.⁵⁹ V šolskem letu 1981/82 so začeli s slovenski dopolnilnim poukom tudi v prostorih društva in sicer ob sobotah. Hkrati je potekal pouk tudi po različnih šolah.⁶⁰ Prav tako so obrodila uspeh tudi nekajletna prizadevanja za varstvo predšolskih otrok ali nedeljski vrtec. Varstvo so potrebovali otroci v času, ko so imeli starši pevske vaje ali so delali v kateri izmed sekcij. V začetku leta 1982 pa so se v društvu začeli tečajji slovenskega jezika za odrasle.⁶¹ V istem času je delo nekaterih sekcij zamrlo.

Po preselitvi v nove prostore v centru mesta je najemnina zahtevala več sredstev in od časa do časa so se začele pojavljati denarne težave, ki so jih bolj ali manj uspešno reševali z iskanjem prispevkov na različnih naslovih. A to niso bile edine težave. Iz zapisnikov je razvidno, da so se začela razhajanja med člani društva glede rabe slovenskega jezika oziroma t.i. srbohrvaščine in udeležbe na slovenskih oziroma jugoslovanskih srečanjih.⁶² Prav tako so bili nekateri člani vse bolj nezadovoljni s samim delom Jugoslovanske zveze: »Zaradi vsesplošne kritike, ki se zadnje čase

⁵⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Letno poročilo SKD France Prešeren' z dne 7.3.1981 in 'Zapisnik sestanka upravnega odbora' z dne 25.4.1982.

⁵⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo kulturnega referenta slovenskega kulturnega društva »France Prešeren«' z dne 9.2.1980.

⁵⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Zapisnik sestanka upravnega odbora' z dne 7.6.1980. Leta 1982 zasledimo pritožbe, da je sodelovanje med društvom in občino zgolj formalnost, ki ni zaživila. »Tov. Franko Telenta se je pritožil, da je bilo sodelovanje z občino do sedaj mrtvo in da bi bilo potrebno sodelovanje popestriti. Tov. Peter Durjava je priznal slabo sodelovanje, (...) v bodoče se bodo odnosi popravili.« Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Skupna seja Upravnega odbora SKD France Prešeren, predstavnikov pokrovitelja občine Vič-Rudnik in predstavnika švedskih oblasti' z dne 26.2.1982.

Na istem sestanku se je predstavnik občine Vič-Rudnik zavezal, da bo občina denarno pomagala, in s tem omogočila udeležbo mešanega pevskega zbora na letnem srečanju pevskih zborov v Šentvidu pri Stični junija 1982.

⁵⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo šolskega referenta' z dne 7.3.1981.

⁶⁰ Sobotni pouk v društvenih prostorih je obiskovalo šest učencev, ki so bili razdeljeni v dve skupini. Devetnajst učencev pa je obiskovalo pouk med tednom po različnih šolah. Pouk sta vodila dva učitelja. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo šolskega referenta' z dne 27.2.1982.

⁶¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Letno poročilo o delovanju in življenju SKD France Prešeren' z dne 27.2.1982.

⁶² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Letno poročilo SKD France Prešeren' z dne 7.3.1981.

pojavlja med člani slovenskih društev in kritičnih pisem na račun delovanja Jugoslovanske zveze, smo člani upravnega odbora diskutirali, kakšno naj bi bilo nadaljnje sodelovanje z Jugoslovansko zvezo ali pa celo odstop. (...) Ker so bila mnenja med člani odbora različna (...) smo soglasno formirali tri različne alternative (...): 1. Odnosi z zvezo ostanejo nespremenjeni; 2. Ostanemo člani zveze z večjim sodelovanjem, vpogledom v delo zveze in enakopravno pravico sodelovanja v delovnih komisijah; 3. Odstop iz Jugoslovanske zveze. « Rezultat tajnega glasovanja je bil 3:7 za drugo alternativo⁶³ in društvo je še naprej ostalo v Jugoslovanski zvezi. Ne glede na to pa je bila društvena dejavnost v letih, ki so sledila, spet živahnjša. Prvo polovico leta 1982 so bila dogajanja pod vtisom intenzivnih priprav na letovanje otrok v Pacugu⁶⁴ in priprav na gostovanje mešanega pevskega zbora v Sloveniji na Taboru slovenskih zborov v Šentvidu pri Stični. Pevski zbor je bil zelo uspešen. Sodelovanje na letnih Taborih slovenskih zborov je trajalo več let. Nastopali so tudi na Festivalu pevskega zbora iz zamejstva.⁶⁵ Med drugim so postali tudi člani Združenja delavskih pevskega zborov na Švedskem in nastopili na skupnem koncertu zborov iz zahodne Švedske.⁶⁶

V začetku leta 1983 pa so se začeli nesporazumi v odnosih med slovenskim društvom in jugoslovansko pokrajinsko organizacijo. Nesporazumi so povezani z različnimi razumevanji plačevanja članarine in s samo višino članarine. Iz gradiva lahko razberemo, da se je predstavnik slovenskega društva znašel v situaciji, ko se ni mogel več enakopravno vključevati v delo upravnega odbora jugoslovanske pokrajinske organizacije v Göteborgu.⁶⁷ Temu so sledili odločen protest društva in opozorila tako pokrajinski organizaciji kot tudi Jugoslovanski zvezi. Trajnnejše posledice za delovanje društva pa so imeli spori, ki so se v tem času pojavili v samem društvu in pripeljali do odstopa upravnega odbora na rednem občnem zboru (12.3.1983) in do izrednega občnega zbora (23.4.1983) tik pred 10. obletnico društva in pred 8. Slovenskim kulturnim festivalom slovenskih društev na Švedskem, ki naj bi bil 14.5.1983 prav v Göteborgu.⁶⁸ Na izrednem občnem zboru so se razmere toliko uredile, da je društvo lahko izpeljalo organizacijo omenjene prireditve,⁶⁹

⁶³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Zapisnik sestanka upravnega odbora' z dne 30.4.1981.

⁶⁴ Organizacijo letovanja otrok v Pacugu je ponudila občina Vič-Rudnik na sestanku v prvi polovici leta 1982. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Skupna seja Upravnega odbora SKD France Prešeren, predstavnikov pokrovitelja občine Vič-Rudnik in predstavnika švedskih oblasti' z dne 26.2.1982.

⁶⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo o delu SKD France Prešeren' z dne 17.3.1984.

⁶⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, Stanislav Slak: 'Če bi Kramaršič trezno premislil: ali odgovor na njegov članek v našem glasu?'

⁶⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Upravnemu odboru Jugoslovanske pokrajinske organizacije' z dne 26.1.1983 in 'Predsedništvu Jugoslovanskega saveza' z dne 26.1.1983.

⁶⁸ Praznovanje 10. obletnice društva je bilo po dogovoru s Koordinacijskim odborom združeno z 8. kulturnim festivalom.

⁶⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Vabilo na sestanek upravnega odbora izvoljenega na občnem zboru dne 12.3.1983', 'Zapisnik' z dne 31.3.1983, 'Zapisnik izrednega občnega zbora SKD France Prešeren' z dne 23.4.1983 in 'Pojasnilo vzrokov za Izredni občni zbor'.

hkrati pa so se že na občnem zboru pojavile razprave in razhajanja v zvezi s financiranjem kulturnega festivala. Ta razhajanja niso bila omejena na samo društvo, ampak na odnos med društvom in Koordinacijskim odborom slovenskih društev. Po Kulturnem festivalu je bil ta spor v središču dogajanj v odnosih med društvom in Koordinacijo,⁷⁰ istočasno pa se je prenesel še v 'Naš glas'. Temu je sledil spor med urednikom Našega glasu in društvom. Besede, ki so jih uporabili, nas prese- nečajo in pričajo o ostrini spora. Milo jih lahko označimo za zelo sočne, mestoma pa že za nespodobne in hudo žaljive.⁷¹ Dodatno zaostrovanje spora je v začetku leta 1984 pripeljalo do sklepa upravnega odbora društva, da odgovorijo na obtož- be urednika in da zmanjšajo naročnino Našega glasu na pet izvodov.⁷² Na drugi strani pa je v spletu razmer v Stockholmu, prav gotovo pa tudi zaradi omenjenih ostrih razprav, urednik Našega glasu odstopil in izstopil iz uredniškega odbora.⁷³ Ne glede na odstop urednika pa so člani upravnega odbora SKD France Prešeren sprejeli sklep, da ne bodo spreminjali stališč, vse dokler Naš glas v vsebinskem pogledu ne bo pozitiven v odnosu do vseh slovenskih društev na Švedskem.⁷⁴ Z novim uredništvom so se odnosi postopno izboljšali.

Jeseni leta 1984 je bila pri društvu ustanovljena mladinska sekcija,⁷⁵ zaživela pa je tudi nogometna sekcija. Do konca osemdesetih je delo društva potekalo v vseh že naštetih sekcijah. Največjo pozornost pa so posvečali kulturnim dejavnostim in prireditvam. Dopolnjevala se je slovenska knjižnica. Slovenska šola je še vedno potekala v društvenih prostorih in po šolah, pozneje pa nekaj časa samo v društvenih prostorih.⁷⁶ Pouk je potekal v treh skupinah od 1. do 9. razreda in v

⁷⁰ Razhajanja in spori so se pojavili pri vprašanjih o financiranju samega festivala in o delitvi sredstev dobljenih z dotacijami švedskih institucij. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Zapisnik izrednega občnega zbora Slovenskega kulturnega društva France Prešeren' z dne 23.4.1983, 'Poročilo o delu SKD France Prešeren' z dne 23.4.1983 in 'Zapisnik rednega občnega zbora slovenskega kulturnega društva France Prešeren' z dne 17.3.1984; mapa 4, 'Zapisnik telefonskega sestanka Izvršilnega odbora KO' z dne 21.4.1983.

⁷¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Če bi Kramaršič trezno premislil: ali odgovor na njegov članek v Našem glasu?', 'Dovolj krušnikov, a malo delavcev', 'Spoštovani' z dne 14.12.1983, 'Spoštovani' z dne 28.12.1983 in 'Halo vsa društva na Švedskem'.

⁷² »... zmanjša (se) naročnina NG na pet ex., ki bi jih dobilo društvo, če pa so posamezni člani zainteresirani, ga naj naročijo na svoje stroške.« Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Sestanek UO KD FP' z dne 15.1.1984.

⁷³ Potem je še nekaj časa delal kot urednik novega časopisa 'Svobodna misel'. Izšlo je le nekaj števil, potem pa je časopis nehal izhajati.

⁷⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Sestanek UO KD France Prešeren' z dne 4.3.1984.

⁷⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo o delu SKD France Prešeren za leto 1984' z dne 26.1.1985.

Mladinska sekcija je v letu 1986 ustanovila dramsko sekcijo. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Letno poročilo mladinske organizacije za leto 1986'.

⁷⁶ Nekaj časa je pouk potekal le v društvenih prostorih, a je bil sestavni del pouka javne šole. Učiteljica je bila zaposlena pri šolskih oblasteh in ne pri društvu. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo šolskega referenta' z dne 28.1.1989. Pozneje, sredi devetdesetih, pouk spet poteka v društvenih prostorih in po šolah.

gimnaziji.⁷⁷ Priložnostno so organizirali tečaje slovenskega jezika za odrasle. Nadaljevali so se stiki in sodelovanje z občino Vič-Rudnik in s pevskim zborom iz tovarne Krka iz Novega mesta.⁷⁸ V letu 1987 je društvo začelo izdajati Društvene novice, trimesečni informativni list z namenom, da bi bili člani bolj obveščeni o uspešno izvedenih dejavnostih, predvsem pa o dogodkih, ki so jih načrtovali za naprej.

Društvo je ves čas svojega delovanja pridobivalo potrebna sredstva iz različnih naslovov. Velik del prihodka je bil priložnosten, kot namenske dotacije za enkratne akcije, pridobivali pa so ga iz različnih naslovov: od švedskih institucij, Jugoslovanske zveze, koordinacijskega odbora slovenskih društev, pomoč iz Slovenije ob gostovanjih v Sloveniji, ... Trajni vir prilivov pa so predstavljali: članarina, namenski prispevki za najemnino od švedskih oblasti, zaslužki od zabav, kuhinje in posameznih nastopov in nekaj časa tudi bingo.⁷⁹ Ves čas so nekako shajali, njihovi stroški pa so se izrazito povečali ob zamenjavi prostorov, ko se je Slovenski dom 'preselel' v center mesta. V novih prostorih je bila tudi najemnina višja, z leti pa se je še povečevala, medtem ko je dotacija švedskih oblasti, namenjena za kritje stroškov najemnine, ostajala ista. Konec osemdesetih, v začetku devetdesetih se je društvo znašlo v težji denarni zagati in iskali so že nove prostore. To je sovpadlo s časom, ko so slovenska društva izstopila iz Jugoslovanske zveze in s tem izgubila dostop do nekaterih možnih naslovov za denarno pomoč. Istočasno so razpustili Koordinacijski odbor slovenskih društev na Švedskem in ustanovili novo Zvezo slovenskih društev na Švedskem. Zveza pa s strani švedskih institucij še ni imela pravnega statusa 'zveze priseljenskih društev' in tako ni zadovoljevala formalnim pogojem za prijavo na razpise za dodelitev sredstev na tej ravni. Ta položaj je ostal nespremenjen vse do 1995, ko je Zvezo formalno priznala tudi švedska država. Okrnjene denarne možnosti so nujno pustile posledice tudi v dejavnosti društva, prav tako pa so se ponovno začela razhajanja med člani. Kljub temu so v društvu zmogli dodaten strošek za najemnino hišice v Bergsjönu (1993), kjer so se dobivali na piknikih in družabnih srečanjih.

V času osamosvajanja Slovenije so se tudi v Göteborgu strnile vrste Slovencev in njihova dejavnost se je povečala. »Vojna nas je vse Slovence po svetu zbližala, tudi v Göteborgu, saj smo teden za tednom demonstrirali in zbirali pomoč za nastalo škodo v domovini. Na vse mogoče načine smo si prizadevali, da bi svet čimprej priznal Slovenijo.«⁸⁰ Po osamosvojitvi Slovenije in njenem mednarodnem priz-

⁷⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Poročilo šolskega referenta' z dne 25.1.1985.

⁷⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Letno poročilo članom SKD France Prešeren' z dne 24.1.1986, 'Redni občni zbor SKD France Prešeren' z dne 24.1.1987, 'Letno poročilo članom SKD France Prešeren' z dne 23.1.1987, 'Poročilo o delu pevskega zbora', 'Letno poročilo kulturnega dela', 'Poročilo šolskega referenta' z dne 24.1.1987, 'Poročilo folklorne sekcije za leto 1986', 'Zapisnik občnega zbora' z dne 28.1.1989 in Društvene novice.

⁷⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, blagajniška poročila ob rednih občnih zbora.

⁸⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str.7.

nanju pa so se člani počasi porazgubili.⁸¹ Med tistimi ki so ostali, se je postopno zgradil nepremostljiv jez, kar je pripeljalo do nastanka novega društva.

Danes imajo Slovenci v Göteborgu dve društvi: Slovensko kulturno društvo France Prešeren in Slovenski dom. Slednje je bilo ustanovljeno novembra 1997. Društvo so februarja 1999 sprejeli med člane Slovenske zveze (-an 1999,4). SKD France Prešeren se je septembra 1998 preselilo v nove prostore v Gamlestadenu (Jacobson 1999,41), Slovenski dom pa ima prostore v Parkgatan.

V primerjavi z ostalimi mesti in kraji, kamor so se priselili naši ljudje, je posebnost Göteborga ta, da je v tem mestu sedež Slovenske katoliške misije na Švedskem. Trenutno zanjo skrbi duhovnik Zvone Podvinski. Njegovo delovanje ni omejeno le na Göteborg, ampak je razširjeno na celotno območje, kjer živijo slovenski priseljenci na Švedskem.⁸²

⁸¹ »Ko je minila prva večja nevarnost, se je tudi naša složnost začela krhati, a kaj moremo, takšni smo pač Slovenci.« Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str. 7.

⁸² Delovanje slovenske katoliške misije na Švedskem je predstavljeno v intervjuju z rektorjem g. Zvonetom Podvinskim (Göteborg).

Slovenska Kulturföreningen France Prešeren – Göteborg
Box 55011 400 53 Göteborg

Göteborg dne 20.01.1976

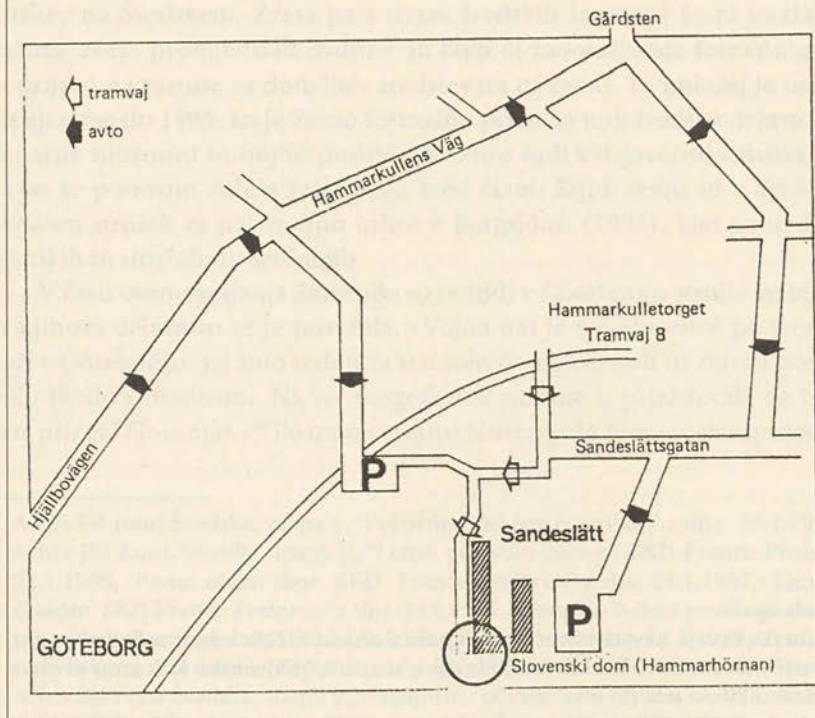
V A Ž N O

DRAGI ROJAKI!

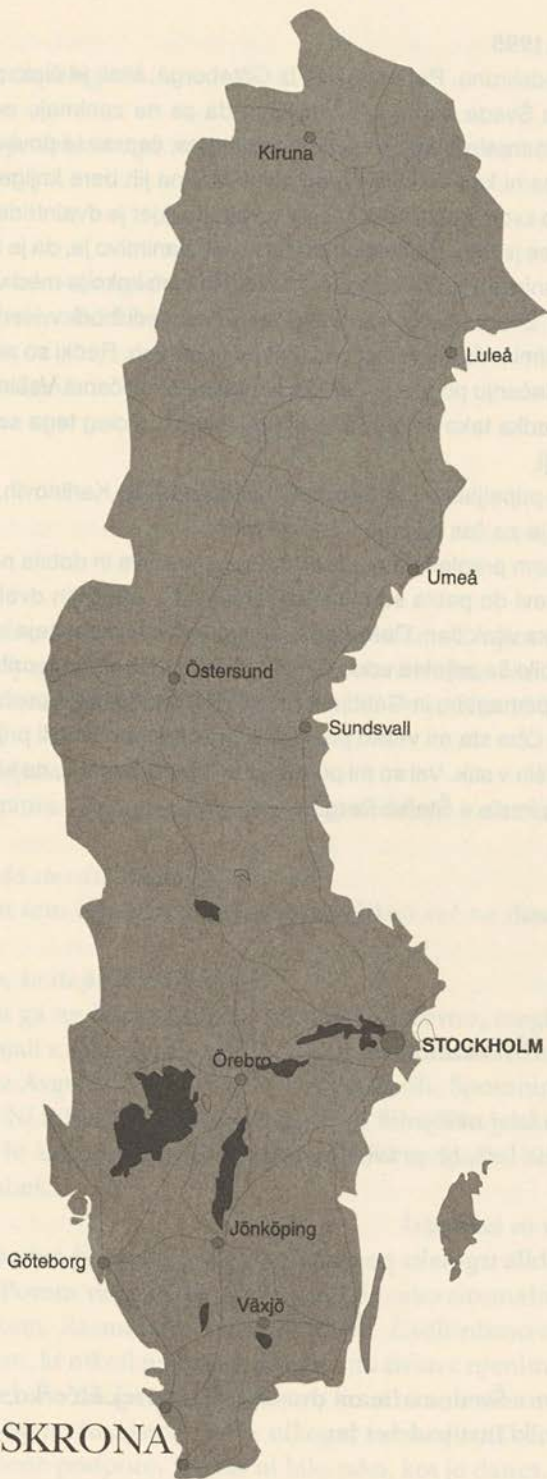
Pri obilnem vsakdanjem delu, človek pozabi določene dogodke, ki se bodo zvrstili v prihodnjem času. Zato bi vas radi spolnili na VABILO o občnem zboru društvu, ki ste ga dobili po pošti v mesecu decembru, kjer je zapisano, da bo občni zbor društva dne 31 januarja 1976 ob 16 uri v prostorih Slovenskega doma (HAMMARHÖRNAN + SANDESLÄTT) HAMMARKULEN. Naveden je tudi program občnega zbora, prireditev v spomin smrti "Franceta Preserna" kot tudi zabava s plesom. Vaša prisotnost je potrebno-važna, in vaše mišljenje o delu društva, ker le s skupnimi močmi in čistimi računi, bo naše društvo lahko pravilno delovalo v naslednjem obdobju. Ne pozabite prisotnost vsakega člana društva na občnem zboru je en del naše kulturne zavesti.

Nasvidenje 31.01.1976 ob 16 uri !

UPRAVNI ODBOR:

Vabilo na občni zbor Slovenskega kulturnega društva France Prešeren

LANDSKRONA

Ponedeljek, 9.10.1995

Sem na poti v Landskrono. Pet ur vožnje iz Göteborga. Vlak je čisto poln, a vendar je tu popolna tišina. Za Švede naj bi bilo značilno, da se ne zanimajo eden za drugega. V vlakih, avtobusih in metrojih se Švede ne pogovarjajo, čeprav te povsod prijazno pozdravijo. Med vožnjo pa ni komunikacije med njimi. Večina jih bere knjige ali časopise ali pa kaj pišejo. Vsak po svoje nekaj dela. V celem vagonu, kjer je dvaintrideset ljudi, se niti dva ne pogovarjata. Vse je tiho. Še celo otrok je zaspal. Zanimivo je, da je kar nekaj ljudi, ki so si sezuli čevlje. Zanimiva je tudi njihova obleka. Ne vem kako je med vikendi na zabavah, – takrat naj bi se Švede uredili – a drugače večina ljudi hodi v kavbojkah in žametnih hlačah, s potovalnimi torbami v relativno umirjenih barvah. Redki so zelo urejeni ljudje, da ne govorimo o oblačenju po modi. Ženske skoraj niso naličene. Večini ima oblečene hlače. Krila so zelo redka tako pri starejših kot pri mlajših. Poleg tega so ljudje bolj okroglolični kot v Sloveniji.

Ob 15.00 sem se pripeljala v Landskrono in poiskala hišo Karlinovih, kjer so mi prijazno ponudili stanovanje za čas bivanja v Landskroni.

Že v ponedeljek sem pregledala nekaj arhivskega gradiva in dobila nekaj imen za intervjuje. Naslednji dnevi do petka so minili podobno kot v prejšnjih dveh krajih, zato nisem več pisala dnevnika vsak dan. Delo z arhivskim gradivom in pozneje intervjuji s posamezniki. Vmes pa so bile še prijetne urice, ki sem jih preživela v pogovorih z Avguštino Budja, ki mi je ogromno pomagala, in Gabrijelo (Jelko) Karlin, kjer sem preživela kar nekaj lepih dni v Landskroni. Obe sta mi veliko pomagali, prav tako pa so bili prijetni ostali Slovenci, s katerimi sem prišla v stik. Vsi so mi pomagali in bili pripravljeni, da si vzamejo čas zame. Prvi pogovor sem imela s Štefko Bergh.

Vaše ime in priimek?

Štefka Bergh.

Kje bivate?

V Landskroni na Švedskem.

Koliko ste stari in kdaj ste rojeni?

Rojena sem 1940. leta. Se pravi, da imam petinpetdeset let.

Kaj ste po poklicu in izobrazbi?

V Sloveniji sem bila trgovska pomočnica, na Švedskem pa sem delala kot industrijska delavka.

Imate družino?

Ja, poročena sem s Švedom. Imam dva otroka od prej. Hčerko, ki je stara štiriintri-deset let in sina, ki ima trideset let.

Ste še zaposleni?

Ne. Invalidsko sem upokojena.

Ali je pokojnina, ki jo dobivate, po vašem mnenju nizka, povprečna ali visoka za švedske razmere?

Visoka.

Vam zagotavlja normalno ali ugodno življenje?

Imam 100 odstotno invalidsko pokojnino in sem zadovoljna.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

Oktobra 1964. leta.

Koliko ste bili stari?

Štiriindvajset let.

Ste bili že poročeni?

Ne. Prišla sem za fantom, s katerim sem živela šest let. Z njim imam hčerko, s katero sva prišli skupaj na Švedsko. Takrat je bila stara tri leta. Sin se je rodil tukaj. Dve leti po njegovem rojstvu sva se z možem razšla. To je bilo 1966. leta.

Kdaj je na Švedsko odpotoval vaš fant?

Dva meseca pred nama. Odpotoval je v avgustu, midve pa v oktobru.

Je bil to edini vzrok, da ste odšli na Švedsko?

Da, samo to. Takrat sem bila mlada in neumna. Nikoli več ne bi naredila tega.

Se spomnite občutkov, ko ste prišli na Švedsko?

Tistega dne? Nikoli ga ne bom pozabila. Oktober. Deževno, megleno, večer. Zdi se mi, da smo prihajali z zelo majhno ladjo. Z eno od tistih, ki so bile takrat. Pripotovala sem skupaj z Avguštino Budja. Isti dan sva prišli. Spomnim se, kako smo prišli v pristanišče. Ni bilo avtomobilov. Ničesar ni bilo. Bilo je mračno in megleno. Mislila sem si, le kam sem prišla. Vendar so bili tu ljudje, ki so me sprejeli. Začetek pa ni bil lahek.

Kako ste se znašli prva leta življenja?

Prva leta življenja. Povem vam, da nikoli nisem bila tako siromašna, kot sem bila prva leta na Švedskem. Razmere so bile zelo slabe. Živelimo sami. Z nami je živela še njegova mati, ki nikoli ni mogla sprejeti, da živim z njenim sinom. Bilo mi je težko. Pravi pekel. Že takrat in tudi potem, ko sem se osamosvojila. Bila sem sama z dvema otrokoma in nisem imela nikogar od svojih. Trdo sem delala in nisem dobivala nobene podpore. Takrat ni bilo tako, kot je danes. Ko sem rodila,

nisem imela niti možnosti, da bi šla na porodniško. Že po treh tednih sem začela delati. Ponoči, da sem se lahko preživela. Vsa ta socialna pomoč se je začela pozneje. Lahko rečem, da smo mi prišli na petek, v ponedeljek pa smo že delali. Delovna dovoljenja smo dobili takoj, nekateri pa so jih prinesli že s seboj. Nismo znali reči ne dober dan ne nasvidenje. Vključili smo se v delo. Delali smo kot nori, ker smo imeli vsi namen, da se vrnemo in željo, da zaslužimo in si doma še nekaj naredimo. Usoda je hotela drugače.

Kje ste delali najprej?

V začetku, ko so bili otroci še majhni, sem delala ponoči na ladji, potem v pekarni, ki je pozneje zgorela in 1967. leta sem začela z delom v industriji. Tam sem delala vse do lanskega leta. Imam devetindvajset let službe.

Ste bili ves čas v istem podjetju?

Da. V začetku sem bila delavka, pozneje pa sem napredovala v kontrolorko.

Ste se izobraževala ob delu?

Praktično delo in tehnični tečaj. Na tečaju sem se strokovno izpopolnila, da sem lahko pozneje boljše opravljala svoje delo.

Kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu?

Zaprti vase. Takšni so še danes. Imam moža, ki sem ga zelo dolgo vzgajala. Poročena sva dvajset let. Najprej sem ga morala pripraviti, da se je odprl in prišel v našo družbo. Mislim, da je danes že bolj Slovenec kot Šved. Slovensko kar dobro razume, govori pa težje. Zdaj ga to, ko hodi v slovensko šolo in se je srečal s slovnico, mogoče celo bolj moti. Danes premišljuje, kako mora govoriti. Poslušaja se in ko ugotovi, da je kaj povedal narobe, raje utihne, kot da bi govoril. To pa ni dobro. Nikoli ni bilo problema, ko smo šli na dopust v Slovenijo. Zdaj sem pa opazila, da ni gotov in vse manj govori.

Kako sta se spoznala?

Na plesišču. Slučajno. Večkrat sva se srečala. Sploh ni bil moj tip. Je velik, trideset centimetrov večji od mene. Je svetlolas, prej sem imela črnolasega. Prišel pa je v času, ko sem ga najbolj potrebovala. Ko sva se spoznala, je bil zelo mlad. Mene in moja dva otroka je sprejel kot svojo družino, čeprav je šest let mlajši. Takrat sem bila bolna. Imela sem krizo, saj nisem vedela, kam naj dam otroke. On jih je vzel pod streho in mi nudil vse, kar mi do takrat ni še nihče. Še danes rečem, da se verjetno ne bi več poročila, če bi ostala sama, ker mi tako dobro ne bi moglo biti nikjer več.

Se vam Švedi zdijo še vedno zaprti? Prek moža ste prišli v stik s švedsko družino. Švede ste bližje spoznali. Kaj bi rekli o njih, če jih primerjate s Slovenci?

Še vedno so zaprti vase. Vendar veste, lahko rečem, da so Slovenci z leti postali zelo podobni Švedom. Modernizacija in lov na bogastvo sta razbila prijateljstvo. Ljudje so vse bolj zase. Ko smo gradili hiše, smo se potrebovali. Bili smo skupaj. Danes imamo vsi vsega dovolj, a imamo vse manj časa drug za drugega.

Tudi v Sloveniji je podobno.

Da, zelo podobno. V Slovenjem Gradcu imam prijatelje. Že osemintrideset let vzdržujemo stike. Tam vidim razvoj naših ljudi. Nekaterim gre dobro in drugim slabo. Vidi se, kako so se bogati ljudje odstranili od tistih, ki so ostali na standardu, ki so ga imeli, ko smo mi odhajali.

Dolgo časa ste že na Švedskem. Kaj mislite o uradni politiki do priseljencev?

V času, ko smo prihajali na Švedsko, smo bili dobrodošli, saj je bilo veliko povpraševanja po delovni sili. Res je, da niso vsi ljudje gledali na nas na ta način, a večina je. Prišli smo delat. Bili smo dobrodošli. Pogosto so nas gledali z nezadovoljstvom, ker smo preveč delali. Marsikomu smo pokvarili normo. Takrat smo vsi mislili na vrnitev in smo delali na vso moč. Nismo imeli namena, da bomo tu ostali trideset let. V tem tempu, ki smo ga zastavili, zagotovo ne bi zmogli. Švedi so za razliko od nas vedeli, da bodo tu in da na ta način ne gre. S tem smo vplivali na njihovo prihodnost. Marsikomu smo pokvarili normo. Včasih so nam dokončane dele vzeli in nam niso dovolili, da jih oddamo, ker jih je bilo preveč. To je pri švedskih kolegih ustvarilo temno sliko o nas. Hitro smo se naučili jezika in to brez šol. Sama nimam niti ene ure tečaja. Švedskega jezika so me učili otroci. Naredila sem napačno, saj so moji otroci pozabili materni jezik. Hčerka dobro govori, sin pa je bolj problematičen. Skupaj smo se učili. Ker sem bila sama in nisem imela varstva za otroke, se nisem mogla udeležiti večernih tečajev. Danes je vse drugače. Vsakemu, ki pride sem, država omogoči, da gre najprej na tečaj švedskega jezika. Danes smo vsi priseljenci vrženi v isti lonec, ne glede na preteklost. Do današnjih priseljencev imajo Švedi zelo negativen odnos. Preveč jih je. To se zunaj ne vidi, a za zaprtimi vrati jih slišim, ko se pogovarjamo in so nezadovoljni. Veste, dostikrat imajo tudi prav. Nezadovoljni so s stanjem na Švedskem v zadnjih letih in za to krivijo priseljence. Za to je kriva švedska politika, ki ne razloži, zakaj so ti ljudje tukaj in da niso priseljenci. Sovraštvo narašča. Vse bolj se pojavlja enačenje vseh priseljencev. Sama sedim med Švedi in jih poslušam, kako se pogovarjajo. Včasih se oglasim. Sem tujka in nikoli jim ne dam prav. Veste, svoboda ni to, da prideš na Švedsko, kjer ti dajo minimalna sredstva za preživetje in si odvisen od sociale. Svoboda je, da si lahko samostojen, da se lahko zaposliš in si sam zaslužiš svoj denar. Kadar se oglasim in jim povem, kaj mislim, so zgroženi in pravijo, da ne mislijo name, da sem jaz njihova.

Govoriva o tujcih na Švedskem. Ali Švedski delajo kakšno razliko v odnosu do pripadnikov različnih etničnih skupin?

Švedski so takšni, da ne govorijo javno. Velikokrat sem jih spraševala, zakaj ne demonstirajo. Veste, to kar se dogaja, res ni dobro za Švedsko. Ljudje, ki prihajajo sem v zadnjih letih, vedo samo za svoje pravice, medtem ko jih dolžnosti ne zanimajo. Zelo dobro so podučeni o vseh svojih pravicah in izkoristijo vse, kar jim pripada po zakonu. Živijo razkošno. Ne mislim, da se moraš ponižati, če si prišel sem. Lepo bi pa le bilo, če bi se zavedali, da so prišli v drugo državo, kjer so jih sprejeli v času, ko jim je bilo najhujše. Za to bi lahko bili hvaležni. Ne kot sužnji. Imej svoje pravice, ampak ne izkoriščaj dobrote.

Prihaja do kakšnih razlik?

Švedska država, zakoni so do vseh in za vse enaki. Ljudje pa tujcev ne marajo. Slovenci smo Švedom zelo podobni po izgledu in nimamo težav. Lepo so nas sprejeli, kot delovno silo in ljudi. Problem pa je za naše južne brate ali če ne znaš švedskega jezika. Takšni zelo težko pridejo do službe. To je posledica vse večje nezaposlenosti in nižanja standarda. Najbolj so prizadeta področja za otroke, zdravstvo in ostarele.

Ste opazili še kakšne razlike med Slovenijo in Švedsko? Hrana, oblačenje...

V oblačenju je še danes razlika. Zdi se mi, da so Slovenci zelo lepo oblečeni, ljudje na cesti so urejeni. Med obleko doma in obleko na cesti je velika razlika. Švedom pa obleka ne pomeni veliko. Njim je veliko bolj pomembna osebnost, to, kakšen je človek. Prav tako so velike razlike v prehrani. V času, ko smo prihajali na Švedsko, so bile razlike velike in še danes niso povsem izginile. Švedska kultura je danes zelo široka. Priseljenci smo Švedom prinesli marsikaj, kar tudi oni priznajo. Kruh, meso, zelenjava... vse. Lahko si kupiš vse, kar si zaželiš. Danes, ko pridem v Slovenijo, nimam več želje, da bi še kaj jedla, razen vampov. Tukaj jih ne dobimo, ker so hrana za pse.

Nekdo mi je v intervjuiu rekel, da so priseljenci Švede naučili, kako uporabljati več zelenjave, začimb.

Za zelenjavo se ne čudim, zelenjava je uvožena, ampak česen. Tega niso uporabljali. Česen smrdi. Danes pa marsikdo smrdi po česnu. Kultura se je spremenila, to je res. Zelo se je spremenila.

Ste bili tu še v času, ko se je česen dobilo samo v lekarnah?

Ne, se ga je že dobilo v trgovinah. Spomnim se, da smo ga pripravljali na masti s svežim kruhom. Uh, še danes mi diši.

Kako je bilo s stanovanjsko opremo?

V času, ko smo prišli, je bil v stanovanjih zelo visok standard. Švedska je takrat

živela na visoki nogi. Država je bila bogata. Vse smo si lahko kupili na posojilo, brez kakršnihkoli prič. Zadostovale so besede, če smo koga poznali, da je jamčil za nas, da smo v redu. Vse smo dobili. Zdaj je vse drugače.

Kako pa švedski jezik? Ste potrebovali veliko časa, da ste se ga naučili?

Ja, veliko časa sem potrebovala. Še danes ne znam vsega. Marsikaj mi še manjka. Ravno te dni se nameravam prijaviti na jezikovni tečaj, predvsem na usposabljanje v slovnici. Švedščina je zelo težak jezik. Pravijo, da znaš 40 odstotkov švedščine, če znaš angleščino in nemščino. Besede so zelo podobne. Drugače pa je to jezik, s katerim ne prideš nikamor. Le po Skandinaviji ga lahko uporabljaš in še to le na Norveškem in Danskem. Slovnica je težka. Piše se na en način, bere pa se drugače. Izgovorjava nekaterih glasov je izredno težka. Čeprav živim na Švedskem že enaintrideset let mi pogosto, ko odprem usta rečejo, da sem Finka ali Poljakinja. Še danes. V moji izgovorjavi sta trdi r in u. Imela sem štiriindvajset let, ko sem prišla. Bila sem popolnoma odrasla. Prav tako v začetkih nisem bila v strokovnem izobraževanju. Vse to se pozna. Jezik govorim tako, kot sem si ga sama priredila. To mi je ostalo.

Nekdo mi je omenil, da je z jezikom vse v redu, le pri pisavi ima težave. Težko razloči različice pri o-jih in e-jih in nikoli ni gotov, če je napisal prav.

To se mi še ne zdi tako težko. Še težje je ugotoviti, kje je na koncu t ali 'tn'. Ali pa postaviti njihove oblike g in h. Verjetno so te težave stvar posameznika. Pisati je težko. Sama nimam problemov, ker sem bila tajnica v sindikatu in sem se naučila. Veste, tudi sami Švedi imajo težave. Slaba izobrazba v osnovnih šolah. Mogoče kot samouk pišem bolje, kot marsikateri Šved, ki je naredil švedsko šolo.

Spomnila sem se, da so mi rekli, da lahko novinarji na televiziji govorijo v svojih narečjih.

Ja, absolutno. Vsi govorijo svoja narečja. Marsikdo se iz tega šali. To tu ni težava. Na Švedskem je več dialektov in nikjer ne zahtevajo, da bi se govorilo na en način. Razen pri poročilih in nekaterih oddajah, ki so v pravem švedskem jeziku – to je... Na, zdaj pa ne vem, kateri je pravi švedski, stockholmski ali kateri! Ne vem! Za tujce je najlažji jezik, ki ga govorijo v okolici Stockholma. Oni govorijo čisto. Zelo hitro smo jih razumeli. Južni dialekt pa je zelo težak. Najtežje ga je pisati.

V katerem jeziku danes razmišljate, se razburjate, požete?

Veliko govorim švedsko. Doma vedno. Vsakokrat, ko pridemo iz Slovenije rečemo, da bomo govorili samo slovensko, a to hitro pozabimo. Po drugi strani se veliko družim s Slovenci v društvu in imam veliko prijateljev Slovencev in Švedov. Tu sem enaintrideset let, pa sem še vedno zelo ponosna na svoj slovenski jezik. Obdržala ga bom. Veliko tudi pišem. Telefona ne maram, raje pišem. Mislim, da mi je to pomagalo ohranjati slovenščino.

Mož je Šved. Učil se je slovensko, ste rekli. Kako se pri vas doma pogovarjate? Nekaj ste že povedali, pa vseeno.

V začetku smo bili samo Slovenci. Hčer je imela govorne težave in je težko govorila, ko smo se priselili. Vendar ji je slovenščina ostala naložena v spominu še iz tistih časov. Ko imamo slovenske obiske, sem nad njeno slovenščino presenečena. Doma govori samo švedsko. Zna veliko, težave ima le s slovnico. Tudi ona veliko piše in mi potem pokaže, da ji popravim. Sin se še le zdaj, pri tridesetih zanima za slovenščino, čeprav ni rojen v Sloveniji. To zanimanje se kaže tudi pri vnukih, sploh pri starejši vnuokinji. Vedno me prosi, naj govorim slovensko in me sprašuje po slovenskih besedah. Hodi tudi v slovensko malo šolo. Sin pa govori zelo slabo, katastrofa.

Ste z družino vedno hodili v Slovenijo na dopuste?

Vedno. Vsako leto najmanj enkrat, če ne dvakrat.

Sina ni motilo, ker ni znal slovenščine?

Kot otrok je imel velike komplekse, ker je bil Slovenec in ne Šved. Bilo mu je zelo težko. Bil je primer, ko je prišel učitelj iskat v razred slovenske otroke. Moj sin se ni javil. Učitelj ga je poklical po imenu. Sin je ves rdeč vstal, bil zelo agresiven in rekel, da ni Slovenec, ampak Šved. Nikoli se ni hotel imenovati Roman. Ko je prišel k nam njegov prijatelj, je rekel, da je Stefan (Štefan). Velikokrat sem rekla, da pri nas ni nobenega Stefana in ga prisilila, da je povedal svoje ime. Kadar smo prišli v Slovenijo se je sprostil. Imel je dva obraza. Tukaj je bil Šved, doma pa Slovenec. Videlo se je, kako se je odprl. Vsi so ga imeli radi. Smejali so se mu, njegovi slovenščini, vendar so ga razumeli. V slovensko šolo pa ni hotel hoditi. Nehala sem ga siliti. On bo ostal tu. Je Šved. Ima dvojno državljanstvo. Za slovensko še nismo zaprosili. Sama nisem slovenska državljanica. Razmere na Švedskem so me prisilile, da sem zaprosila za švedsko državljanstvo. Takrat sem bila povsem sprejeta v njihov sistem. Na Švedskem sem bila že v tistih letih, ko tujci še niso dobivali socialne pomoči. Življenjske razmere so bile zelo težke in potrebovala sem pomoč. Ne morem reči, da mi je žal, ker sem zamenjala državljanstvo. Nisem se še odločila, če bom zaprosila za slovensko državljanstvo. Poskušala sem že, a sem dobila tako nesramen odgovor, da mi je dalo malo misliti.

Slišala sem za podobne primere, ko so ljudje imeli izbris iz jugoslovanskega državljanstva in zaprosili za slovensko, a ga niso mogli dobiti.

Ja, res je. Sicer so nas takrat na jugoslovanski ambasadi opozorili, da se je težko izbrisati, a še težje je državljanstvo dobiti nazaj. Takrat nismo razmišljali o tem. Vem, da bom ostala na Švedskem. Poročena sem s Švedom. Rečem pa, da me vleče domov. Vedno smo rekli, da ne bomo hodili tako pogosto v Slovenijo, ko ne bo več mame in očeta. Potovali naj bi v druge dežele, ki jih še ne poznamo. Žal, ko se pogovarjamo o dopustu, je zame samo ena pot, Slovenija.

Vrniva se še malo na vašega sina in njegove probleme v času otroštva. Verjetno je imel prijatelje Švede?

Tako je.

So njegovi problemi zrasli iz njega samega ali morda zaradi odnosa njegovih vrstnikov do njega?

Mislím, da v njem samem. Kot otrok je vedno hodil z mano v slovensko društvo. Vedno smo jih vodili s sabo. Tam so nastopali, kot slovenski otroci še vedno nastopajo. Veliko se je naučil. A švedska družba jim je ponujala več. Kot športnikom in otrokom, ki so od enajstih mesecev do konca šolanja hodili v švedske vzgojne institucije, šolo, varstvo. Tam so se vključili v švedsko družbo. Imel je nekaj zelo dobrih prijateljev Švedov in z njimi je ostal.

Mislíte, da so ga kdaj zasmehovali? Vam je kdaj omenil?

Nikoli. Nikoli ni imel takšne težave, ne da bi opazila. Imel pa je učiteljico, ki ga ni marala. Morda ga je to pripeljalo do tega, da je to povezal s svojim slovenstvom. Sama sem naredila napako, ker nisem bila o njegovih težavah tako obveščena, kot sem danes. Pozneje, čez leta mi je to povedal. Ta učiteljica mu je grozila. Mogoče je v svoji glavi povezal, da je do njega takšna, ker je tujec. Ali si je to izmislil ali je bilo res, ne vem. Zanj je bilo res. Še danes pravi, da bi jo pretepel, če bi jo srečal. Bila je krivična. Ker je bila učiteljica, sem bila na njeni strani. Prepričana sem, da vsa leta nikjer drugje ni imel težav. Bil je dober fant. Ne bom pozabila sestanka, ki ga je sklicala omenjena učiteljica. Govorila je o svojem razočaranju. Razred se ji je zdel grozen, nediscipliniran. Zaradi katastrofalnih razmer je sklicala vse starše. Imela je dvajset točk, o katerih je govorila in v nekaterih od njih sem spoznala svojega sina. Po koncu sestanka je prišla za menoj in rekla, da je za večino kriv moj sin. Svet se mi je podrl. Bila sem na njeni strani, ji dala prav, a danes vem, da sem storila napako. Če bi bila na njegovi strani, ga podprla, si ona ne bi upala izvajati takšnega pritiska nad njim. Nikoli ni bil slab učenec. Vedno je hodil v šolo in včasih je bilo zelo težko. Imel je občutek odgovornosti do šole, čeprav mu je bilo v šoli težko. To je mogoče povzročilo, da se je obrnil po švedsko.

Vrniva se na jezik. Se vam kdaj zdi, da pozabljate slovenske besede?

Absolutno. Prav zdaj, ko se pogovarjava, lahko vidite, da sem včasih negotova glede izrazov, ki jih uporabljám. Včasih pišem pismo in uporabim besede, za katere me potem vprašajo nazaj, kaj pomenijo. Meni pa so se zdele povsem slovenske besede. Enaintrideset let v tujini, živim s Švedom, govorim predvsem švedsko in ni čudno. Nismo se dovolj izobraževali, brali.

Švedsko verjetno dobro obvladate. Se vam vseeno kdaj zgodi, da bi radi nekaj povedali, pa ne morete v nobenem od obeh jezikov?

Ne, nikoli. Izraze najdem v švedščini. Po večini, vse se ne da prevesti. Dostikrat se

mi dogaja, da imam težave, če mislim po slovensko in govorim švedsko. To ne izpade dobro. Velikokrat povem narobe.

Imate probleme s preklopi? Recimo, ko morate začeti misliti po švedsko – bili ste v Sloveniji in pridete nazaj?

Vsi, ki me poznajo, že po govoru vedo, da sem bila na dopustu. Prijateljica Švedinja, dolgo let sva skupaj delali, po govorici takoj ve, kdaj sem bila v Sloveniji. Sama ne opazim tega. Švedi pa opazijo, da govorim drugače.

Kaj bi rekli o sebi po teh letih življenja na tujem? Ste Slovenka ali Švedinja?

Po duši sem Slovenka. To bom tudi ostala. Če bi se še enkrat rodila in bila še enkrat mlada, nikoli ne bi odšla od doma.

Kaj pa pravite o svojem švedskem delu?

Naredila sem napako, ko sem bila mlada. Nisem šla v šolo. Imela sem otroke, nisem mogla. Te priložnosti nisem izkoristila pozneje, ko mi je bilo lažje. Prehitro sem bila zadovoljna sama s seboj. Zaslužila sem. Zaslužek je bil dober. Nisem šla v šolo. Celó življenje pa sem imela eno željo – da bi bila učiteljica ali otroška negovalka. Moja želja je bila vedno delo z otroki. Nikoli nisem uspela. Danes sem kljub temu veliko skupaj z otroki, vnuki in njihovimi prijatelji, z otroki mojih prijateljev in z otroki prijateljev mojih otrok.

Zelo zgodaj ste se vključili v delo slovenskega društva v Landskroni. Koncem osemdesetih let ste bili tudi predsednica društva. Lahko kaj poveste o delu?

Takrat, ko smo še mi delali, je bilo društvo edino, kar smo imeli. To je bila naša slovenska zemlja. Oblikovali smo si svoj rojstni kraj. Imeli smo stike s kulturnimi delavci iz Slovenije. Imeli smo lepe čase, čudovite. Naši ljudje še danes ne razumejo, da nam je bilo lahko v tujini lepo. Pot, ki je bila nekoč dolga, je danes krajša. Boljše so ceste, avtomobili in več zaslužimo. Obiski so pogostejši. Kljub temu nam veliko pomeni, ko pridejo kulturni delavci iz Slovenije. Prinesejo nam košček domovine. Postali smo prijatelji, a danes so pozabili na nas. Niso vsi enaki. Pohorci so čisto drugačni. Ko te enkrat sprejmejo, te ne pozabijo in si vedno dobrodošel.

Društvo je bilo zelo dejavno.

Zelo smo bili dejavni. Imeli smo mlajši pevski zbor, odrasli pevski zbor, športne aktivnosti, namizni tenis, šah, knjižnico in vse tisto, za kar smo se ljudje lahko specializirali. V Landskroni nismo tako izobraženi ljudje, kot so v Stockholmu. To nam dokazuje uredništvo Našega glasu. Mi smo bolj primitivni, srednji razred. Naredili smo to, kar je bilo v naših močeh.

Koliko članov je imelo društvo?

Društvo je imelo včasih tudi tristo članov, danes pa jih je sto. Število je upadlo.

Nekaj ljudi se je odselilo, nekaj se jih je odtujilo. Za vzroke ne vem. Včasih si mislim, da smo se preveč pošvedili. Dobili smo švedske prijatelje. Cesta do domovine je krajša. Nimamo več toliko časa. Ne znamo si ga vzeti. Veliko spletk je med ljudmi. Vedno sem rekla, da naj bo društvo prostor, kamor lahko pride vsak, ki hoče čutiti domačo zemljo. Problemi so osebne zadeve. Ne jemlji društva kot prostor za prepire in nerazumevanja. Ljubosumnost je nešteto krat prisotna. Predvsem doleti ljudi, ki so delali leta in leta. Ljudje niso razumeli, da naša generacija, ki smo delali ure in ure in vložili veliko denarja v društva, dela zastonj. Za ideje. Nihče ni dobil plačila. Delali smo po svoji volji. Zavist je pogosta. Imamo pa eno dobro lastnost v Landskroni. Kadarkoli se potrebujemo, pa stopimo skupaj. Gostoljubnost v Landskroni je zelo velika. Ljudi smo vedno sprejemali s srčno kulturo. Marsikomu je verjetno še danes živ spomin na to. Bili smo ljudje, ki so živeli za ideje. Danes pa, žal nam ni uspelo pridobiti mladine. Upamo, da se bodo vrnili. Imajo svoje družine. Živijo svoje življenje. Standard se je spremenil. Danes ni tako lahko zaslužiti krono, kot je bilo včasih. Dobivajo se s švedskimi prijatelji. Mi še vedno obstajamo, a počasi usihamo. Postopno umiramo kot roža, ki ne dobi vode. Sprašujemo se, kaj bo, ko bomo prenehali z delom. Še so ljudje tipa Avguštine Budja, ki ima vročo voljo za slovensko društvo. Še so takšni. Žal, pa so v preteklosti v Landskroni tudi prelomi. Ni daleč čas, ko sta tu obstajali dve društvi, ki sta se pozneje združili, a se ljudje nikoli ne bodo povsem sprejeli. To ne bo nikoli ugasnilo.

Prav to sem vas hotela vprašati. Med arhivskim gradivom društva v Landskroni sem zasledila, da sta bili dve društvi. Kako to, da je do tega prišlo oziroma kakšni so bili odnosi med njima?

Včasih pravim, da je bila takrat, ko sta bili dve društvi, dejavnost večja. Na nek način smo med sabo tekmovali. Bili smo različni ljudje, ki smo se razšli vsak na svojo stran.

Zakaj ste se razšli? Zaradi politike, religije, drugih prepričanj?

Zaradi drugih prepričanj. Različni smo bili. Tudi po dejavnostih smo se razlikovali. Sama pravim... Težko je govoriti o tem, ker so se dogajale grozne stvari. Človek v društvu ne more gojiti samo to, v čemer je on najboljši. Do drugega moraš biti obziren. Niso vsi takšni kot sem jaz. To, kar jaz delam, ga mogoče ne zanima. Če bi bilo tako, nikoli ne bi prišlo do sporov. Žal so nekateri ljudje gojili le tisto, kar jih je zanimalo. To je največja napaka.

Za leto 1991. sem zasledila, da je prišlo na občem zboru do sklepov o razpustitvi društva. Iz finančnega poročila razberemo, da je društvo dobro poslovalo.

Finančno nam ni šlo nikoli slabo. Če bi se to zgodilo, društva ne bi bilo več. Sami slabo podpiramo društvo. Slovenci nimamo odnosa do društva. Težko mi je, preveč sem Slovenka in me boli. Takrat je bila dejavnost društva tako slaba, da ni imelo več smisla delati. Za vse si bil sam. Predsednica društva, čistilka, kulturna

delavka, lovila sem ljudi po domovih. Sama sem organizirala veselice in jih pospravljala. Vse, kar je bilo, je slonelo na tisti peščici ljudi, ki smo bili dejavni. Organizacija društva, (predsednik, blagajnik, tajnik) je zato, da pred švedskimi oblastmi predstavlja svojo organizacijo. To so ljudje, ki naj vodijo, ostali pa so tudi poleg. Vsi skupaj smo odgovorni za svojo organizacijo. Ljudje mislijo, da je tistih deset v upravnem odboru zato, da sami garajo. Ostali so prišli in niso za sabo pospravili niti skodelice od kave, ki so jo popili. In vse to še zastonj. Dokler sem bila dejavna, saj sem še in bom, nikoli nisem vzela denarja. Mislim, da bo takrat, ko bomo začeli plačevati delo, z nami konec. Oblasti so se spremenile in ne nudijo več tistega, kar smo dobili včasih. Če ni volje pri ljudeh, da bi tudi sami prispevali, zdaj, ko imamo veliko več, kot kdajkoli prej, potem bo društvo propadlo. Ljudje bi lahko veliko bolj pomagali.

Kako se je društvo financiralo v teh letih?

Podpirala nas je delavska univerza. Dali so nam popust pri najemninah. Prav tako pa smo dobili denar za kulturno dejavnost. Denar smo dobili še od članarine in srečanj.

Na Švedskem je več slovenskih društev. Kakšno je bilo sodelovanje med društvi?

V začetku zelo dobro, danes pa je slabše.

Kako je sodelovanje potekalo?

Predvsem prek Koordinacije. Danes sem članica Slovenske zveze, kjer sem blagajničarka. Nekaj časa sem bila tudi predsednica. Lahko rečem, da je na naših sestankih samo eno vprašanje in to, kaj narediti, da bomo preživeli. Spet pride na dan resnica, da smo se pošvedili. Vsi tisti, ki smo delali, se še vedno trudimo. Bojimo se. Če se vrata enkrat zaprejo, se ne bodo nikoli več odprla.

Uspelo vam je zadovoljiti predpisane kriterije, da je bila Slovenska zveza priznana.

Zahteva je tisoč članov. Mi jih imamo malo čez tisoč. Upam in želim si, da se bomo Slovenci zavedli, da smo iz Slovenije. Nikoli ne smemo pozabiti svojih korenin. V duši nam nikoli ne bo dobro na Švedskem. Nismo Švedi in nikoli ne bomo. Niti naša kultura niti dejavnost niti mi sami nismo Švedi. Nekateri mislijo, da so, a se motijo. V njih je slovenska kultura. Mi nismo šli iz Slovenije kot sovražniki, kot politični izseljenci. Po svetu smo šli za kruhom, za boljšim zaslužkom. Da bi si kupili stanovanja, si zgradili hiše, imeli avto... To so bile naše želje. Naša želja ni bila oditi v svet. V začetku nam je bilo vsem tu zelo slabo. Bili smo zelo drugačni in niso nas takoj sprejeli. Nismo znali jezika. Dali smo zadnje krone, da smo prišli na veselico. Nismo pa znali jezika in hrepeneli smo po domovini.

Kakšna so bila leta, ko je Koordinacija izstopila iz Jugoslovanske zveze in ste čakali na priznanje Slovenske zveze?

Izstop je bil izraz želje večine članstva. Kritike Jugoslovanske zveze so bile zadnja leta pogoste. Nikoli nismo bili povsem enakopravno sprejeti. Dogajale so se velike krivice, posebno na proslavah za 29. novembra. Takrat so se predstavila vsa društva, ki so bila vključena v Jugoslovansko zvezo. Za nas so nastopali mladi, ki jih publika sploh ni poslušala. Med nastopom so govorili, žvižgali, se smejali. To so bile grozne stvari. Skupne prireditve Jugoslovanske zveze so bile grozne. Če Slovenci ne bi imeli svojih društev, bi nas pojedli. Poglejte, nastopalo je veliko število mladih, res veliko, a jih nihče ni poslušal. Nihče ni vedel, da smo tam. Na koncu je bilo težko ljudi dobiti za takšne nastope. V tej množici smo se izgubili. Srbohrvaščina nas je skoraj pojedla. Dogajale so se velike krivice. Nezadovoljstvo ljudi je naraščalo. Odločitev je bila enotna, jasna in glasna. Izstop. Tri leta po izstopu so bila finančno zelo težka za nas. Imeli smo predvsem telefonske sestanke. Sestajali smo se le v najožji sestavi, kadar je bilo to nujno potrebno. Marsikdaj smo tudi sami prispevali denarna sredstva. Izpostaviti moram predvsem predsednika Slovenske zveze in njegova prizadevanja za priznanje zveze. Imel je malo možnosti, zvezane roke. Bil je koordinator številnih društev, ki ga niso podpirala kot bi ga lahko. Sploh pa ni bilo denarne pomoči od članov. Tega ne razumem. Sama sem zelo sentimentalna in boli me vse to. Ne vem, zakaj smo takšni. Zakaj ne damo iz svojega žepa nekaj denarja za slovensko kulturo, za obstoj slovenskih društev? Kaj bomo z denarjem? Imamo ga dovolj, več ali manj vsi.

Zdaj je zveza rešila svoj problem. V Stockholmu sem na sestanku iz poročila predsednika društva Borisa Šavsa izvedela, da je Slovenska zveza dobila status zveze in odobreno denarno podporo.

Dobili smo lep denar. Lažje nam bo dihati. Prvo leto bomo dali društvom nekaj pomoči, hkrati pa si moramo nakupiti potrebno opremo, ki je nimamo, na primer računalnik, telefoni. Vse to potrebujemo za normalizacijo dela Zveze. V bodoče pa bo več denarja za društva.

Na Slovensko zvezo in njeno dotacijo je v tem letu vezano tudi financiranje glasila Naš glas. Tako je. Ko smo dobili dotacijo kot zveza, je država avtomatično ukinila subvencijo Našemu glaslu. Na Slovenski zvezi je bil sprejet sklep, da glasilo v celoti podpremo. To je naš edini medij, ki govori o obstoju Slovencev na Švedskem.

Kakšno je bilo v preteklosti sodelovanje z Našim glasom?

V začetku je bilo dobro. Sedaj smo se poslabšali. Sama občudujem ljudi, ki delajo v uredništvu glasila. Cenim njihovo delo, ideje, slovenščino in znanje. Všeč nam je, da se bere o Slovencih. Na vsakem sestanku letne skupščine, v katero so vključeni vsi predsedniki slovenskih društev, se izpostavlja želje in pozive, da se čim bolj javljamo, da dopisujemo in povemo o svojih težavah.

Kako pa je bilo z Jugoslovanskim listom? Nekaj časa so imeli Slovenci v njem svojo stran.
Ja, imeli smo jo. To je bilo vključeno, ja, bolj ali manj. Posamezniki so se borili za to stran in za to, da je bilo prevedeno v pravo slovenščino. V začetku so bili prevodi zelo slabi.

Kaj pa revija Svobodna misel?

To je bilo glasilo, ki ga je urejal Marjan Kramaršič. On je bil človek, ki je bil borec za Slovenijo. Bil je Slovenec od glave do pete. Bil je politični borec za Slovenijo, za samostojnost in odcepitev od Jugoslovanske zveze. V tistih letih je dobil kar veliko po hrbtu. To ga je verjetno morilo in je zapustil Švedsko. Svobodna misel je kmalu nehala izhajati.

Koliko časa je izhajala?

Ne vem točno. To je bil političen časopis.

V preteklosti se je v Sloveniji o Slovencih na Švedskem govorilo kot o delavcih na začasnem delu v tujini, zdomcih. Kako bi to komentirali?

V začetku smo to bili, danes pa to ni nihče več. Nekaj se jih je sicer vrnilo, nekateri se še bodo, ko bodo upokojeni. To le pod pogojem, če se bodo razmere doma spremenile na boljše. Vojna še marsikoga moti. Veliko je tu fantov, ki so sprejeli švedsko državljanstvo samo zato, ker niso hoteli iti v vojsko. Bali so se tega, kar se je zdaj z vojno tudi zgodilo. Številni imajo v Sloveniji dom, hišo, hodijo na dopuste in ko bodo upokojeni, se bodo mogoče vrnili.

Kaj pa otroci? Mislite, da jih bodo zapustili?

Ja, to je stvar, ki otežuje vrnitev. Otroci in vnuki. Lahko pa najdemo tudi posameznike, ki nimajo otrok, so sami in oni bodo morda odšli nazaj. Nihče ni prepričan, da se bo povsem vrnil. Tisti, ki so hoteli, so se že vrnili.

Med Slovenci na Švedskem naj bi bili zelo razširjeni alkoholizem in psihične težave. Kaj pravite o tem?

Za alkoholizem se ne strinjam, ne bi rekla. Mi ne pijemo več kot Švedi ali več kot Slovenci v Sloveniji. Nimamo gostiln, v katere bi zahajali. Naša pijača je doma. To velja tudi pri Švedih. Smo preskopi, da bi pijačo pili. Pijača je zelo draga. Nekateri sicer pijačo delajo sami doma. Pri njih je mogoče zadeva drugačna, v večini pa ne. Mogoče imajo te probleme posamezniki. Predvsem moški, ki živijo sami, so zašli, so razočarani v življenju. V teh primerih morda, drugače pa o alkoholizmu ne moremo govoriti. Poročena sem s Švedom. Pri Švedih je navada, da preden odidejo na veselice, doma popijejo pijačo in gredo potem na zabavo, zato ker je pijača zunaj zelo draga. Na zabavah si privoščijo le malo. Moj mož je bil v začetku žrtev tega. Iz navade je popil doma in ko je prišel na veselico pri Slovencih v društvu, je bilo dovolj pijače, ki jo je lahko popil tudi na zabavi. Vsega je bilo preveč. Gotovo.

Počasi se je naučil, da pred odhodom ni pil. Še vedno pa mislim, da v povprečju ni tega problema, so pa posamezni primeri. Morda mladi ljudje, ki so sami prišli sem in zašli. Med mladino, tam pa ne rečem. To pa ni povezano s tem, da so Slovenci, ampak ker so prišli v švedsko družbo. Tam je alkohol zelo prisoten. In narkomanija. Ti problemi se pojavljajo tudi v Sloveniji.

Pogovor je bil dolg. Dotaknili sva se številnih vprašanj, vendar pa je mogoče ostalo še kaj, kar se vam zdi pomembno in česar nisva omenili.

Mislim, da sem veliko povedala. Še enkrat pa bi rada položila Slovincem roko na srce, naj ne pozabijo, od kje smo. Tuja zemlja nas bo vedno topla, če ne bomo držali skupaj. Izgubili smo nekaj deset let življenja, ker smo trdo delali v želji po čimprejšnji vrnitvi. Vrnili se nismo. Z obema nogama moramo stati na tleh in gojiti svojo pravo srčno kulturo. Korenin se ne da iztrgati, lahko jih le zalivamo.

AVGUŠTINA BUDJA

Lahko poveste ime in priimek?

Avgušтина Budja.

Kje bivate?

V Landskroni.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste bili rojeni?

Rojena sem bila 1945. leta in imam petdeset let.

Kaj ste po poklicu in izobrazbi? Kje ste jo dosegli?

Dobro vprašanje. Ravno te dni sem dobila licenco za učiteljico švedskega jezika kot drugega jezika. Izobrazbo sem dosegla na Univerzi v Lundu.

Kaj pa pred tem?

Pred tem sem študirala kulturno-znanstveno smer na humanističnem oddelku na Univerzi v Lundu.

Imate družino?

Ja, imam štiri otroke, moža in šest vnukov.

Zdaj ste zaposleni. Je dohodek, ki ga dobite nizek, povprečen ali visok za švedske razmere?

Dohodek je nizek.

Kakšno življenje vam dohodek omogoča: skromno, normalno, ugodno?

Normalno življenje, seveda v kombinaciji z moževim dohodkom.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

1964. leta.

Se še spomnite vzrokov odhoda?

Na Švedsko sem odšla na obisk. Prišla sem obiskat moža, ki je že bil na Švedskem. Tudi na obisku. Takrat se je tako to dogajalo večini Slovencev, vsaj mislim tako. Mojim ožjim znancem in družini se je tako zgodilo. Vsi smo prišli na obisk. To je bil glavni vzrok. Sem sploh nismo prišli z namenom, da bomo ostali tako dolgo.

Se spomnite občutkov, ko ste prvič stopili na Švedska tla?

Spomnim. Bil je siv dan. Megla. Pusto je bilo. Morje ni imelo nobene barve. Z ladjo sem se pripeljala iz Kobenhavna do Landskrona. Obupno pusto. Takrat nisem videla lepote, ki jo vidim danes. Pravzaprav je Švedska lepa dežela. Takrat pa je bilo vreme tipično jesensko, megleno, pihalo je. Tudi danes lahko na prste preštejemo dneve, ko ne piha veter. Torej ni bilo preveč vabljivo.

Kako ste se odločili, da boste ostali in kako ste se znašli prva leta življenja?

To, da bomo ostali tukaj, se še vedno nismo odločili. Ampak, dobro. Kako smo uredili življenje v začetku? Sploh ni bilo težav, ki bi bile podobne tem, ki jih imajo ljudje danes, ko na novo prihajajo na Švedsko. Verjetno zato, ker smo prišli kot delovna sila in takoj dobili službo. Lahko smo izbirali. Danes pa ni dela. Poleg tega je pogoj, da obvladaš jezik. Pa tudi takrat ni dela, ker se še vedno pišeš na –ič, –pič, –mič.. ali karkoli. Dela enostavno ni. Tudi za Švede. Tudi Švedov je danes veliko brezposelnih. Takrat, ko sem prišla sama, pa je bilo dela na pretek. Nihče ni vprašal za znanje jezika. To je bilo v redu, danes pa se marsikomu maščuje. Ljudje so nazadovali v svojem jeziku, švedskega se nikoli niso naučili in so enostavno reveži zaradi tega. Ni se jim bilo potrebno jezikovno izobraževati in se niso. Takrat si se lahko pogovarjal tudi z rokami, le da si imel zdrave roke. Bilo je zelo dobro, takrat, dolgoročno pa je zelo negativno. Trenutno je bilo dobro, sploh za ljudi, ki so se vrnili nazaj v Slovenijo. Tudi mi smo se hoteli vrniti, a iz tega ni bilo nič.

Kako je bilo s poklicem? Kateri poklic ste najprej opravljali?

Ko sem prišla na Švedsko, sem bila noseča. Moje prvo delo pa je bilo z otroki. Najprej sem pazila slovenske otroke ljudi, ki so bili tukaj pred mano in so imeli težave z varstvom. To je bilo moje prvo delo. Po porodu, rodila sem v začetku leta 1965., sem že tri tedne za tem začela z delom. Na začetku sem delala po tri ure na dan in pazila na svojega otroka. Takrat ni bilo nobenih dohodkov in morala sem pomagati, da smo finančno zmogli. Možev dohodek ni zadostoval. Po poklicu je bil pek, prvi mož. Potem sem začela z nočnim delom na ladji, predvsem sem čistila. Po številu ur bi lahko rekla, da sem opravila 3/4 normalnega delavnika. Bilo je veliko ur. Ponoči je bil mož pri hčerkici, podnevi pa jaz. Zjutraj smo poskušali spati, kolikor se je dalo. Potem sem šla prek urada za zaposlovanje v šolo za stru-

garko. Ta poklic sem opravljala eno leto, dokler nisem rodila druge hčerke. Pozneje ga nisem več opravljala. Ja, kaj še. Skoraj bi morala pogledati v dokumente, da bi videla, kaj vse sem počela. Delala sem tudi v tovarni cestnih svetilk. Tam sem bila monterka. Opravka sem imela z montažo električnih stvari. Delo je bilo obupno. Delala sem tudi v tovarni za gumijaste izdelke. Delo je bilo natančno in naporno. Človek se počasi obrabi. V teh poklicih so monotone kretnje. Ponudila se mi je priložnost za honorarno poučevanje slovenskega jezika. Tako sem bila honorarna učiteljica dopolnilnega pouka. To je bilo sredi sedemdesetih let, ko je bila uvedena reforma in so dobili otroci pravico do pouka maternega jezika. Poučevala sem nekaj ur na teden, deset do petnajst, včasih tudi po dvajset ur. Bila pa sem brez izobrazbe. Nekaj časa sem delala tudi pri pakiranju jajc. Bila sem delno zaposlena, kajti v začetku sedemdesetih sem se ločila in ostala sem sama z otroki. Kot samohranilka sem vedno veliko delala, nikoli pa nisem bila polno zaposlena, vse dokler nisem srečala novega moža. Šele, ko mi je on pomagal pri otrocih, sem se lahko polno zaposlila. 1981. leta sem še enkrat rodila. Po tistem nisem več hotela poučevati otrok pri slovenskem pouku, ker se mi je zdelo, da nisem dovolj usposobljena za to. Otrokom je bilo potrebno pomagati tudi pri ostalih predmetih. Učitelj dopolnilnega pouka ni le učitelj dopolnilnega pouka. Biti mora na tekočem v vseh švedskih predmetih, da lahko pomaga otroku, kadar je to potrebno. Nikoli ne moreš reči, ne morem. Tako se moraš pripraviti doma, da mu potem pomagaš. Za pouk, ki ga imaš štirideset minut sem vse včasih pripravljala tudi pet ur. Zdelo se mi je nemogoče. Službo sem vedno hotela dobro opravljati. Po porodniškem dopustu sem na uradu za zaposlovanje zaprosila, naj mi pomagajo, da se izobrazim. Enostavno so me poslali v šolo, občinsko šolo za odrasle. 1982. leta sem začela v šoli z dopolnjevanjem osnovne šole višjega nivoja. Na Švedskem je osnovna šola razdeljena na tri nivoje. Potrebovala sem spričevalo iz švedskega jezika, angleščine in matematike. To so bili glavni predmeti, obvezni, da lahko nadaljuješ z izobraževanjem. Z učenjem sem nadaljevala na gimnaziji, kjer sem obiskovala humanistično družboslovno smer. Za nekaj časa me je zaustavila bolezen, a me ni odvrnila od šole. Končala sem tri leta srednje šole, toliko traja, in nadaljevala s študijem v Lundu, kjer sem se vpisala na kulturno znanstveno smer. To je na Filozofski fakulteti v Lundu. Študij je trajal tri leta in pol. V tem času sem bila tudi na specializaciji v Sloveniji. Eno leto sem študirala v Ljubljani na Filozofski fakulteti, Oddelek za zgodovino. Zanimala me je zgodovina Slovencev. To je bilo v študijskem letu 1988/89. Za študij sem dobila štipendijo iz Beograda in študijsko pomoč s Švedske. Moj najmlajši sin je takrat ravno začel s prvim razredom osnovne šole, seveda v Sloveniji. Star je bil sedem let. Pravim, da sta bili to dve muhi na en mah. Ko sem končala s študijem, sem ob službi začela in nadaljevala s poučevanjem švedskega jezika za tujce oziroma švedski jezik kot drugi jezik. S tem sem začela v drugi polovici devetdesetega leta. To delam še danes. Ker nisem imela izobrazbe za to, kar sem na novo delala, sem se ponovno vpisala v šolo, da sem lahko opravljala to službo. Lansko leto jeseni sem se vpisala na učiteljske v Malmö.

Na Švedskem ste že dolgo. Kaj bi rekli, če bi primerjali življenje na Švedskem in v Sloveniji v šestdesetih letih, ko ste prišli sem? Kakšne so bile takrat razlike?

Predvsem je bil drugačen stanovanjski standard. Delalo se je na Švedskem več. Po urah več. Navadni delovni dan za delavca je bil takrat od sedmih zjutraj do pol petih popoldne. Z leti se je delavnik krajšal do četrte popoldne, s kratkimi neplačanimi odmori. Recimo dopoldne petnajst minut in za kosilo štirideset minut, odvisno kje si bil zaposlen. Konec šestdesetih let se je delavnik skrajšal na osem ur, s tem da si bil vseeno v službi več kot devet ur, saj so bili odmori neplačani in hkrati obvezni. Ni bilo možnosti, da bi jih preskočil. Še danes je tako, da industrijski delavci končajo z delom petnajst minut do štirih ali ob štirih, pisarniški delavci pa imajo še hujši čas, saj delajo od osmih pa do petih ali celo od pol devetih do pol šestih. Tako si ob cel dan in ko prideš domov, nimaš več volje, da bi ne vem kaj delal. To je bilo v Sloveniji drugače in je še vedno. Ljudje pridelujejo stvari, ker imajo čas. Tukaj si povsem odvisen od plače, ker drugega ne zmoreš. Ni časa. Prav tako je bila sprejeta ostra reforma in je delo na črno zelo tvegano. Tveganje je preveliko, da bi si to privoščil. To ne pomeni, da nihče ne dela na črno, a malo jih je.

Se je v preteklosti lažje delalo na črno?

Vsa leta mojega bivanja na Švedskem je podobno. Ves čas je bil podoben delavnik. V preteklosti je bil še daljši. Stanovanja so tukaj dobra, tako da niti nimaš velike želje po tem, da bi se preselil, čeprav je tudi veliko hiš. Standard, ki je tukaj, sloni na prepričanju, da mora vsak človek imeti svojo sobo, potem pa še dnevna soba in kuhinja. Stanovanja so opremljena. Ne potrebuješ velikega kapitala, da si lahko privoščiš stanovanje. Socialna mreža je urejena tako, da imajo ljudje tudi pravico do stanovanja. Če sam ne zaslužiš dovolj za stanarino, dobiš pomoč. To je drugače kot v Sloveniji. To je velika razlika. Tudi dela se dalj in več.

Kaj pa prehrana, oblačenje, družinsko življenje?

Kar se tiče prehrane, naj povem, da je malo gospodinjstev, kjer se peče kruh doma. Kruha je na pretek, je pa relativno drag. Drag je bil že takrat, ko sem prišla sem. Mislim, da je kruh zelo drag, sploh če primerjamo cene s cenami na Danskem ali v Nemčiji. Tudi osemkrat dražji je. Za Norveško in Finsko ne vem, ne poznam tako dobro. Tujci smo začeli na Švedskem kruh peči doma. Prvič zato, ker skoraj ni kruha, ki bi nam ugajal kot vsakdanja hrana. To bolj velja za preteklost, danes pa se že najde tudi nesladkan kruh in kruh, ki ti je bolj po okusu. Švedska gospodinjstva so imela doma veliko pol končanih jedi in kosilo je bilo hitro gotovo. To se je verjetno uveljavilo zaradi dolgega delovnega časa in ženske niso imele časa za gospodinjstvo. Še vedno pa ženske opravijo največ tega dela. Lažje je bilo, da so kupili polizdelek. Nekateri skuhamo za cel teden in zamrzemo hrano po obrokih. To je zelo pogosto pri Švedih. Kar se tiče tujcev pa mislim, da tega ne delajo. Mi smo kar obdržali dobre strani od doma, smo pa pobrali tudi nekaj švedskega. Po-

brali smo predvsem navade, ki so nam bile všeč. Že zato, ker otroci hodijo v šolo in so tam spoznali švedsko kuhinjo. Na primer maščobe tukaj prikrijejo, ker je ogromno jedi iz mletega mesa. Ogromno. Tu skoraj ni pečenke, kot jo poznamo pri nas, da bi bili celi kosi mesa. Švedi meso zmeljejo. Tako ne vidiš, kaj poješ. To je način prehrane, ki smo jo tudi mi prevzeli. Pri tem se veliko več hrane porabi in manjši je odpadek. Pa še hitro je pečeno.

Kaj pa zaposlenost žensk? So bile v šestdesetih letih že v večini zaposlene?

Verjetno se vprašanje nanaša na Švedinje. Pri Švedinjah je zaposlitev pojav sedanjosti. Število je postopno naraščalo. Sama sicer nisem izvedenka v teh vprašanjih, a sem se pri študiju dotaknila tudi te problematike. Po mojem je prišlo do tega zato, ker se je v šestdesetih letih industrija zelo hitro razvila. Bila je prava eksplozija. Potreba po ljudeh je bila velika in prišli so od zunaj. Prišleki so bili predvsem odrasli ljudje. Ti ljudje so šli takoj za stroje. Ni jih bilo potrebno izobraževati v šolah – v začetku še ni bilo tečajev švedskega jezika. Nekdo pa jih je moral voditi in enostavno so ženske dobile priložnost, da so se zaposlile znotraj sistema državnih ustanov in po pisarnah. S tem so dobile ženske službo. Pisarniška mesta so bila edina, ki so ostajala prazna, tovarniške delavce so imeli od zunaj. Veliko delavcev je ostalo na istih delavnih mestih. Ostali so delavci. Niso dobili priložnosti, da bi se izobraževali ali napredovali, si gradili kariero. Na svojih položajih so ostali vse do predčasne ali redne upokojitve. V začetku sedemdesetih let se je dotok tuje delovne sile ustavil, hkrati pa se je že pojavila nasičenost. Rod se obnavlja in ne morejo biti vsi samo pisarniški delavci. Nekdo mora delati tudi v tovarnah. Tudi delavci morajo biti. Danes se pogosto sprašujejo. Danes je več možnosti in imaš pravico, da se dodatno izobražuješ, a za to moraš imeti denar. Imeti moraš službo ali si sposoditi denar. Vendar v času izobraževanja lahko izgubiš službo. To ni tako ugodno, da bi po izobraževanju imel pravico priti nazaj v isto službo. Sicer pa so od podjetja do podjetja razlike. Danes ljudje ne morejo več napredovati brez znanja računalništva. Današnje potrebe gospodarstva so se povsem spremenile. Potrebujejo drugačen kader. Tudi za ženske je nastala kriza, ker jih veliko odpuščajo.

Kakšni so se vam zdeli Švedi, in se vam še zdijo, v primerjavi s Slovenci?

Švedi, s katerimi sem imela stike, so bili prijetni, prijazni. Nikoli nisem čutila, da sem odveč. Vse do pred kratkim. V Landskroni smo kmalu ustanovili slovensko društvo. Imela sem stike s Švedi in to največ preko društva. S kulturnimi organizacijami ali kakšnimi drugimi, s katerimi smo sodelovali. Pri tem nisem potrebovala stikov s kakšno od družin v soseski. To je pozitivno in negativno. V privatnem življenju nikoli nisem iskala stikov s Švedi in oni ne z menoj. Pravijo, da je tipično za Švede, da živijo ob istih stopnicah pa se sploh ne poznajo med seboj. Ime vidiš na vratih, drugega pa ne veš. Ne veš od kod je, zakaj je tu. Včasih je bilo v Sloveniji povsem drugače, kot tukaj. Danes pa Slovenija v tem postaja podobna Švedski. To stvar sicer težko presojam, ker sem premalo v Sloveniji na dopustu. Poleg tega

hodim na deželo, kjer je seveda povsem drugače kot v mestih. Landskrona je malo mestece in je drugačna slika. Morda je tu podeželje podobno slovenskemu, ne vem.

Kakšen odnos so imeli Švedi do tujcev?

V šestdesetih letih je bilo vse v redu. Nad glavami je še vedno visela grožnja druge svetovne vojne in sramotno je bilo pokazati negativen odnos so prišlekov. Tudi Švedska je bila vpletena v rasizem. Na Švedskem je bil center za rasistične raziskave in za sterilizacijo nezaželenih ljudi, na primer ciganskih mater itd. To je bilo z zakonom ukinjeno šele v sedemdesetih letih. Tako dolgo je to na Švedskem trajalo. Bila sem prav šokirana, ko sem izvedela. Tu je bil center. In švedska smetana je bila v to vpletena. Danes lahko beremo o tem. To je sramota za Švedsko. V šestdesetih letih je prevladoval demokratičen duh za enakopravnost med ljudmi. 1975. leta je bila sprejeta reforma s kulturno političnimi cilji. Reforma je bila zelo ugodna, a premalo izoblikovana, dorečena. Enakopravnost, pravica do samoodločbe in sodelovanje med narodi, to so bila gesla. Danes na Švedskem živi okoli 150 različnih etničnih skupin. Na šolah se poučuje približno 130 jezikov. Reforma je bila podlaga za novo politiko do priseljencev, ki se je začela po 1975. letu. Takrat so otroci dobili pravico do učenja maternega jezika v okviru švedske šole. Zadnji del je malo difuzen. Sodelovanje je premalo opredeljeno. Otrok ima pravico do izobraževanja, do sodelovanja. Govori se o pravici, ne pa o dolžnosti. Nikjer ni dolžnosti. Danes se sprašujejo, če je to dovolj dorečeno in opredeljeno. Seveda pa imajo danes čisto druge smernice. Mislim, da bo 1996. prišlo do novega sistema. Upam, da boljšega.

Kakšen je odnos Švedov do priseljencev danes? Delajo kakšne razlike med priseljenci?

V zadnjih letih so temne sence nad relacijo med tujci in Švedi. Najbrž zaradi brezposelnosti in gospodarskih težav. Švedska je geografsko gledano velika dežela, saj je po površini enkrat večja kot nekdanja Jugoslavija. Vsega skupaj ima 8,9 milijona ljudi. Od tega je 1.7 milijona nenaturaliziranih priseljencev. Podatki se sicer malo razlikujejo. Statistika danes ne pove, koliko je naturaliziranih priseljencev. Gotovo tudi veliko. Računa se, da bo leta 2000 okoli 50% ljudi, ki bodo kakor koli povezani s priseljenci, ki bodo imeli povezave s priseljenci. Kakšni so odnosi danes? Danes gledajo priseljence postrani, vendar to predvsem Švedi, ki so zapadli v krizo. Brezposelnost je približno 8-9 odstotkov. Švedska se je priključila Evropski skupnosti in se prilagaja evropskim zakonom. To jo stane njeno varnost, ki jo je po vojni ves čas zagotavljala s socialnimi reformami. Država je skrbela za ljudi od zibelke do groba. Ni se bilo potrebno posebno truditi. Če si bil v redu, si dobro prišel skozi. Lahko pa si prišel skozi, tudi če nisi bil v redu. To se je začelo krhati. Zadnja leta je prišlo do velikega vala beguncev. Največ jih je prišlo iz nekdanje Jugoslavije. Večina je muslimanov. Vedno, kadar je kriza, se išče grešnega kozla. In v tej situaciji se krivi nove priseljence oziroma begunce. Na to se lahko naveže še

veroizpoved, to je muslimanstvo, ki nima nobene veze s preobrati na Švedskem. Odnos ljudi do priseljavanja se je spremenil. Žal tudi do nas, ki smo tukaj že dolga leta in smo se skoraj že integrirali. Ne bi rekla, da smo asimilirani, saj nas niso silili. Uradna politika do priseljencev je bila takšna, da naj bi ljudje, ki so prišli sem, tukaj tudi ostali. To je bilo drugače, kot pa v Nemčiji ali drugje – ko te rabim, pridi, ko te ne rabim, pa ti tudi plačam, samo da greš. Švedska tega še vedno nima. Računajo, da bodo ljudje, ki so prišli in so jih oni sprejeli, ostali tukaj. S Švedi je prijetnejše. Učenjaki vedo, da če je človek v družbi zadovoljen, je hvaležen in soliden v družbi. Če pa si zunaj skupnosti, se boš vedno skušal povleči skozi luknje in izkoristiti, kolikor se izkoristiti da. To je ljudem in politikom jasno. Preprosti človek pa na to ne gleda tako. Danes se napihuje in posplošuje probleme kriminala in podobnega. Danes obstajajo mladinski gangi, skupine – Švedi proti priseljencem in to vse še dodatno podpihuje nezadovoljstvo. Tu imajo svojo vlogo tudi mediji, ki podajajo povsem izkrivljeno sliko, podpihujejo iz populističnih interesov.

Se vam zdi, da je švedska družba bolj strpna kot to lahko sodimo po množičnih medijih?

Ja, je. Sploh pravno gledano.

Kaj pa švedski jezik? Je težak? Koliko časa ste porabili, da ste se ga naučili?

Težak? V tej smeri sploh nisem še razmišljala. V začetku ni bilo nekih zahtev in potreb. Kupovali smo mleko, kruh, najnujnejše stvari in vse to smo pokazali. Potem so čez nekaj let zgradili samopostrežne trgovine in spet si se lahko znašel. Delo, sploh ženske smo povečini čistile ali pa imele kakšno monotono delo v industriji. Pri tem nisi potreboval jezika. Takrat je bilo to dobro, danes pa je slabo. Zaradi tega imamo veliko psihosomatičnih primerov. Človek se mora izražati in pokazati skozi jezik. Vsak človek skuša prispevati in vplivati. Če jezika ne poznaš niti govorno, kje je še pisava. Na Švedskem se veliko piše. Vsak časopis ima vsaj eno stran za pisma bralcev, kjer ljudje lahko izrazijo svoje mnenje. Tam je zastopanih zelo malo tujcev. So pa določeni meseci, ko so priseljenci pod udarom. Takrat ne boš zasledil odgovora kakšnega od priseljencev. Lahko da se kakšen Šved potegne za tujce, sami pa ne odgovorijo. Kadar je tu kakšen program za tujce, ga naredijo tujci za tujce. To se mi ne zdi dobro. Slabo je, da programi niso narejeni za Švede. Premalo integrirano je vse skupaj. V politiki je premalo tujcev, glede na to, koliko jih je na Švedskem. Mislim, da jih je v politiki 1,2 odstotka.

Pa se vrniva nazaj na jezik. Kako govorite švedski jezik?

Švedskega jezika se nisem učila vse do leta 1982, ko sem začela z izobraževanjem. Takrat sem videla, da sem se naučila narobe. Nekatere stvari sem osvojila čisto po otroški logiki in bilo je narobe. Zdelo se mi je, da je tako, pozneje pa sem odkrila, da sem se motila. Še danes ne morem reči, da obvladam jezik do podrobnosti. Slovnico obvladam. Mogoče zato, ker sem ves čas živela v Landskroni in tu je pokrajina, kjer je jezik zelo ne-čist, močan dialekt. Zelo se razlikuje od drugih dialek-

tov. Podobno je kot Prlekija v Sloveniji. S pogovornim jezikom se tako nisi mogel naučiti pravil. Veliko sem brala, vendar tudi to ni tisto pravo. Mislim, da švedski jezik kar dobro obvladam, medtem ko večina ljudi, ki so prišli istočasno z mano ali pozneje, ne obvlada dovolj niti za vsakdanje življenje. Z leti, zdaj, ko so nekateri že upokojeni, je švedščina vse slabša. Slabša kot je bila.

Se isto pojavlja tudi s slovenščino? Jo ti ljudje pozabljajo?

Tudi. Tudi s slovenščino. Sčasoma imajo vse bolj ububožan besedni zaklad.

Imate občutek, da se to dogaja tudi vam? Tu ste le že trideset let.

Ja, jezik mi izginja. Ne vem. Vendar, v Sloveniji nisem nikoli študirala. Tam sem končala osemletko in devetnajstletna sem prišla na Švedsko. Ne vem kakšnega besednega zaklada takrat nisem imela. Sicer sem vedno rada brala, predvsem leposlovje, vendar... tudi pisala sem. Pisala sem pesmi. Dopisovala sem si. V teh letih so v slovenskem jeziku nastale nove besede in nove kombinacije, s katerimi nisem bila v stiku, jih ne poznam in mi povzročajo težave, kadar se hočem izraziti. Mogoče ne takrat, ko pišem. Takrat imaš več časa in lahko pogledaš v slovar. Bolj je to opazno, kadar govorim. Na primer, ko sem bila v Ljubljani, sem večkrat slišala opazko, da bom lahko prišla predavat, ko se bom naučila slovensko. Seveda, ko sem začela hoditi v prvi razred v Sloveniji, sem imela učiteljico s Pohorja. Od nas je zahtevala slovenščino. Takrat je bil to šok zame. Doma smo govorili v prleškem narečju. Nismo imeli radia. Veste, kako je to. Petinštiridesetega sem bila rojena, sedem let pozneje sem šla v šolo.. Takrat še ni bilo radia. Prvi šok sem doživela v šoli in tega ne bom nikoli pozabila. Ne zamerim Švedom toliko, če diskriminirajo na osnovi jezika, takrat pa me je strahovito bolelo. Zelo boleče, da enostavno... sama sem pogumen človek in se nisem pustila, tako da sem na koncu obvladala tudi knjižni jezik, a tisti šok mi bo ostal za vedno. Na Švedskem tega ni. Tukaj se gojijo dialekti. Tu ni zahteve, da se v šoli ne sme govoriti dialekta. Za učitelja na primer. Samo, jaz ne morem govoriti dialekta, ki je na področju, kjer živim. To je nemogoče, ker sem prišla sem kot odrasla in se ga ne morem naučiti. To kar govorim in pišem je knjižni jezik.

Se kdaj znajdete v situaciji, ko ne morete nečesa povedati niti v slovenščini niti v švedščini?

Ne več. Včasih sem se.

Kje prej najdete izhod?

V slovenščini.

Pišete pesmi. V katerem jeziku razmišljate v trenutkih, ko ste sami, se jezite, sanjate?

Mešano. Odvisno od situacije. Odvisno, s kom sem. Sanjaš ponoči. Takrat si sam. Najbrž je to pretežno v slovenščini. Ko pa pišem pesmi – pišem besedila na melodije, ki ji piše nek Madžar in jih pošiljam vsako leto za Evrovizijo – mislim po švedsko.

To so švedske pesmi. Nikoli jih nisem objavila. Te pesmi so ritmične, vezane so na melodijo. To ni isto kot poezija. V teh situacijah mislim švedsko. Kako naj mislim v slovenščini? To je druga kultura. Ne vem, kako bi rekla. Ne moreš primerjati dveh jezikov. Hvala bogu sem tako daleč, da lahko razmišljam v švedščini. Ne prevajam v mislih iz slovenščine v švedščino.

Kaj bi rekli danes o sebi, ste Švedinja ali Slovenka?

Slovenka.

Kaj pa vaš švedski del? Vendarle pišete švedsko poezijo, to ni kar tako.

To je pa mogoče začetek dvokulturnosti ali kako bi rekla. Ja, dvokulturnost. Mogoče se bližam temu.

Je med tema dvema kulturama kdaj kakšen konflikt ali sta se uskladili v vas? Ste kdaj razpeta?

Včasih sem razpeta, ja. Na Švedskem je vera še vedno državna, jaz pa sem katoličanka. Vzgojena sem bila strogo katoliško. Oče je igral orgle v cerkvi in z mamo sta bila oba veliko udeležena v cerkvenem delu. To sta avtomatsko prenesla tudi na otroke. Veliko smo prepevali. To me včasih moti, da otroci... Božič na Švedskem je nekaj naj, naj. Po mojem 90% mladine in otrok ne ve, kaj je to božič. Za njih je božič to, da se je, pije, zberejo se doma, imajo tri tedne počitnic. Veliko se kupuje. Darila so. To je danes božič na Švedskem. Zakaj me moti? Ne tako, tudi sama sem se navadila na ta način. Ampak, kadar pride do pogovora med Švedi in mano, pride do konflikta. Predvsem v pogovorih z mlajšimi, na primer z zetom, ko pravim, da božič ni samo to... Problemi so tudi pri krstu. Ali bo krst v protestantski ali katoliški cerkvi? V protestantski, pravijo, mi smo protestanti. Kaj pa misliš, v čem je protestantizem tako zelo drugačen od katoliške cerkve? Moti me, da ne vedo, kaj sploh pomenijo posamezne stvari. Ali je to zaradi preobilja? Ne vem. Meni moje katoliško ozadje predstavlja identiteto. Švedom ne pomeni to. Oni se ne identificirajo s tem, da so protestantje. Rojeni so tukaj, znajo jezik, to je identifikacija na Švedskem. To me moti. V skrajnem primeru pa tudi to ni dovolj, da si tu rojen in znaš jezik, če imaš rjave oči. Sicer imajo tudi Švedi rjave oči, a govorim v prispodobi. Splošno so tujci bolj izpostavljeni. Drugo so posamezniki, ki so uspeli kot športniki ali kaj podobnega. Uh, on je pa naš, pravijo. Ne vem, kako je v Sloveniji. Mogoče gledamo na podoben način. Verjetno ne, ker ni toliko tujcev kot na Švedskem. Tu pa je ogromno tujcev in Švedi so od njih odvisni. Seveda se zato čutijo ogrožene. Moramo jih skušati razumeti. Vseeno pa mi to ni všeč.

Mogoče kdaj razmišljate o vrnitvi v Slovenijo?

Ja, velikokrat. Vendar je vse oddaljeno, čeprav tudi ne tako zelo. Bližamo se letom, ko bo čas za odločitve.

Kaj pa otroci, ki so se na Švedskem ustalili? Na nek način vas oni vežejo.
Ja, tako je.

Kako je bilo z otroki? Ste doma govorili slovensko?

Ja. Hčerke so rojene v prvih štirih letih mojega bivanja na Švedskem. Takrat švedskega jezika niti znala nisem niti se nisem poskušala pačiti. To bi bilo še hujše. Starši včasih ne vedo, kaj je najboljše, a mislim, da sem naredila najboljše, kar sem lahko. Švedsko niti znala nisem in govorili smo slovensko. Vendar so nastopile težave, ko so začeli otroci hoditi v šolo. To je bil za njih nov svet. Takrat sem se spomnila svojega doživetja knjižne slovenščine v prvem razredu. Otroci so se sicer s televizije že naučili nekaj jezika, pa tudi iz okolja. Prvi jezik pa je bil zanje slovenski.

Kako je bilo, ko so se vključili v šolo? So se kdaj počutili zapostavljene, ker so Slovenci?

Ne, nikoli. V osnovni šoli niso imeli težav. Imeli pa so jih v gimnaziji. Starejša hčerka. Takrat naj bi imeli vsi otroci neko število ur na teden in dopolnilni pouk slovenskega jezika je bil med švedskim poukom. Otroci, ki so šli k dopolnilnemu pouku, so šli v času, ko je bil na urniku kak drug predmet. Seveda, hčer je šla od enega od predmetov in to je učitelja razjezilo. Nekega dne je ni hotel spustiti v razred. Ona je prišla z ure jezika in ji ni odprl vrat. Enostavno je zaklenil vrata. Ni ji smel prepovedati, da bi šla, ampak ji je zaklenil vrata in je ni hotel slišati. Zato je poiskala učitelja dopolnilnega pouka, da je šel z njo. Potem je odprl vrata in dejal, da ne dovoli, da ga motijo. Slovenski učitelj ga je vprašal, kako more nasprotovati švedskemu zakonu. Odgovoril je, da on lahko nasprotuje zakonu, ker meni, da ga motijo. Seveda je prišlo do spora. Hčer je spustil v razred, vendar je od takrat naprej s svojim obnašanjem kazal, kaj si misli o vsem tem. Takrat je Dora to prvič doživela. Seveda je še naprej hodila k pouku slovenskega jezika in je moralno zmagala, ampak to je bila zelo neprijetna izkušnja. Pozneje je imela težave na zavodu za zaposlovanje, ko je povedala, kako se piše. Na vprašanje, kje je rojena, je odgovorila, da na Švedskem. To ni bilo dovolj. Še naprej so jo spraševali, od kje so starši. Iz Slovenije. Kje pa je Slovenija? V Jugoslaviji. Aha, je sledil odgovor, to pomeni, da ne znaš dobro Švedsko. Znam, če sem rojena na Švedskem. In naprej, naprej ... Povsem so ignorirali, da je tu rojena. Do gimnazije ni tega nikoli čutila. Med svojimi vrstniki tudi pozneje ne. Le posamezni učitelji so bili takšni in pozneje, ko je iskala delo.

Je dobila zaposlitev?

Je dobila, seveda. Ne tisto, kar je želela, a je dobila. Vse se je uredilo. Samo zdelo se je, da jo sprašujejo za stvari, ki ne bi smele biti pomembne pri zaposlovanju. Na nek način je dobila pečat tujke.

Veliko izkušenj imate tudi z delom z otroki in s tečaji slovenskega jezika za odrasle. Lahko

nekaj poveste o svojem delu na tem področju? Mogoče o zadnjih letih, ker sva o preteklosti že govorili?

Dotedanji učitelj Franc je zbolel. Pred tem sem mu pomagala pri delu s honorarnim delom. Ko je Franc resno zbolel, sem prevzela tudi njegov del. Hotela sem tudi uradno prevzeti, prek šole, a šola ni več dovolila. Izgovarjali so se, da čakajo, da bo ozdravel. Starši so zahtevali, da naj kaj storim. Razložila sem jim, da morajo sami poskrbeti za to. Na Švedskem je tako, če ni razpisa, službe ne moreš dobiti. Vseeno sem vzpostavila stik z rektorico, ki skrbi za jezik za tujce in jo prosila, naj razmisli, kako pomembno je, da imajo otroci kontinuiteto v pouku jezika. Dejala je, da bo počakala na Franca. Ni kazala zanimanja zame, da bi me zaposlila oziroma plačala. Torej sem bila prisiljena poučevati v prostem času in tudi to je ni ganilo, pač poučuj. Tako zdaj poučujem honorarno, a to je drugo, ne znotraj šole.

Kako dolgo že traja takšno stanje v Landskroni?

Eno leto in pol.

Potem ste se znašli tako, da ste v okviru društva organizirali tečaj slovenskega jezika?

Ja.

Kako poteka?

K uram hodijo otroci, ki so hodili k Francu, ki je zadnji dve leti poučeval sam (91. leta spomladi, ko je zbolel, sem ga za nekaj časa zamenjala)... Ure imamo v prostori družva, včasih pa tudi pri meni doma ali pri Jelki. Odvisno od velikosti skupine. V zadnjem času smo dodatno uredili učilnico v društvenih prostorih, kupili tablo in je prav prijetno. Le daleč je. Ni najbolj prijetno na poti do prostorov. Običajno se kar redno dobivamo, a vseeno ni isto, kot bi bila šola. Ni ocen, čeprav so pisne ocene v šoli na Švedskem šele v osmem razredu.

Otroci so ta čas na šoli brez pouka slovenščine?

Da, tako je.

In to lahko nadoknadijo na tečaju, ki ni obvezen.

Tako je.

Koliko ur na teden pa imajo otroci, ki hodijo na tečaj?

V šoli imajo pravico štirideset minut na teden. Skupine, kjer je več kot pet otrok, imajo pravico do dveh ur. In tako dalje. S številom otrok se povečuje tudi število ur, do katerih so upravičeni.

Kako je pa pri tečaju?

Tečaj je dvakrat, po tri šolske ure. To dejansko znese dve uri. V soboto in v sredo.

Kako pa odrasli? Kateri se predvsem odločajo za tečaj slovenskega jezika?

Prijavijo se predvsem Švedi, ki se mislijo poročiti ali so že poročeni s Slovenko ali pa imajo prijateljke med Slovenci.

Veliko izkušenj imate z otroki. Domnevam, da ste se z njimi pogovarjali tudi o drugih stvareh ne le o šoli. Lahko poveste, kakšne narodnosti so povečini njihovi prijatelji?

Večina ima prijateljke med Švedi.

V katerem jeziku se otroci pogovarjajo, ko so na ulici?

V švedskem jeziku. Še to bi rekla. Danes ni več prišlekov. Švedska danes sprejema nove ljudi le kot begunce ali pa v primeru poroke. To je že od sedemdesetih let naprej. Beguncev iz Slovenije pa ni. Tako da smo tu že najmanj druga generacija, že tudi tretja in četrta. Otroci v resnici ne znajo več tako dobro slovenskega jezika, hočejo pa zadržati kulturno dediščino. Predvsem v Landskroni smo se veliko ukvarjali z glasbo in petjem. Občasno imamo otroške zборе, tudi odrasle, seveda, a občasno zberemo tudi potrebno število otok. To nas povezuje. Zato želijo zadržati predvsem kulturno dediščino. Znanje slovenskega jezika je dejansko malo v ozadju, ker nas je premalo. Zakoni so najpogosteje mešani in enostavno pri svojih otrocih nismo vztrajali, da bi oni učili svoje otroke, naše vnuke, slovensko. Težava je seveda tudi v delovnem času, kot sem že dejala. V prostem času pa, kolikor si že z njimi, si z njimi. Danes je televizija, pa velika stanovanja in se otrok zapre v svojo sobo, da ga skoraj nič ne vidiš. To je dobro in slabo.

Preskočiva še malo na društveno življenje. Od vseh začetkov ste dejavni v društvu slovenskih izseljencev v Landskroni. Lahko poveste kaj o delovanju tega društva?

Društvo je nastalo na osnovi želje po petju. Veliko nas je bilo, ki smo imeli za sabo pevsko tradicijo. Seveda tudi vsa naša družina, ki je bila od vseh začetkov v celoti zraven. Čeprav nismo bili pobudniki. Mi smo peli v cerkvi, pri mašah. Takrat je bil tu na obisku duhovnik iz Anglije, to je bilo 1967. leta, in nas je slišal. Dejal je, da se moramo organizirati. Veste, o Švedski je vedel več kot mi, ki smo živeli tu. Povedal je, da organizirane skupine lahko dobijo prostor za vadbo in imajo možnosti za gostovanja, da jih Švedi vabijo na nastope. Potem je moj brat prevzel vse te stvari. Petje je bilo ves čas vodilna nit in je še danes. Število ljudi se je iz leta v leto spreminjalo. Včasih nas je bilo veliko in potem spet malo. Imeli smo odrasli pevski zbor, otroški pevski zbor, ansambel sester Perko, pa sestre Budja, moški kvartet, dva do štiri orkestre... Bili smo neverjetno dejavni. Glasba, glasba, glasba... vsi smo se ukvarjali z njo. Danes je to precej upadlo. Manj je ljudi. Mislim, da tudi orkestra ni nobenega več. Trenutno je zbor, skupina sester Perko in skupina sester Budja.

Katere dejavnosti ste še imeli?

Ves čas smo imeli športne dejavnosti. Zadnje leto pa se športni referent pritožuje, da ni ljudi več na biljard ali šah. Pred leti smo imeli tekmovanja v šahu, namiznem

tenisu, nogometu. Tudi tu je tako, da število dejavnih niha. Najbolj smo bili aktivni takrat, ko sta bili v Landskroni dve društvi. To je bilo od začetka sedemdesetih let do 1977. leta, ko smo se združili v eno društvo. Imamo tudi knjižnico, ki smo jo dobili od Slovenske izseljenske matice v začetku sedemdesetih let. Ta knjižnica je v prostorih društva.

In deluje? Si ljudje sposojajo knjige?

V začetku je bilo vse organizirano, zdaj pa so knjige prosto na voljo in niso pod ključem. Vzameš, ko prebereš, daš nazaj. Evidence ne vodimo več.

Se spomnite števila članstva v začetkih in koliko ga je danes?

1968. leta, ko je bilo društvo ustanovljeno, je bilo okoli šestdeset članov. Prvič, takrat tu še ni bilo toliko Slovencev ali pa so bili nedostopni. Niso bili aktivni. Najprej smo iskali zainteresirane med aktivnimi Slovenci. Pozneje se je to normaliziralo. Vsako društvo ima tudi pasivne člane. Članstvo se je tako razširilo in jih je bilo tudi dvesto, mogoče še več. V času, ko sta bili dve društvi je bilo tristo članov. V paralelnem društvu so bili člani tudi iz Kobenhavna iz bližnje Danske. Slovenci tam niso nikoli imeli društva. Kam so se ti ljudje izgubili, ne vem. Nimamo več stikov z njimi. Danes je približno 170, oziroma nekaj manj kot 200 članov.

Kako je bilo s financiranjem društva? Predvsem, če pogledava Lipo?

Včasih smo imeli redne veselice. Štiri do šestkrat na leto. Odvisno. To je bilo donosno. Nikoli nismo bili v minusu. Potem se je število veselic zmanjšalo. A to ni bil edini vir finančnih sredstev v našem društvu. Vključeni smo bili v zvezo kulturnih organizacij v Landskroni. S tem smo bili zavezani, da se odzovemo, ko nas oni pozovejo na kakšno prireditve. Na primer že nekaj let poteka prireditve 'Multi-kulti', kot se je imenovala letos, v Landskroni, stil prireditve pa je vedno multi-kulti. Pa še kakšne prireditve. Na primer proslave v muzeju, ko pride ena skupina in nastopa. Za vsak tak nastop smo recimo dobili petsto kron, eno vsoto pač. Vodimo administracijo. Imamo uradno blagajno in poštni žiro račun. Ves denar nakazujemo na žiro račun. Država nadzoruje plačilo članarine, ki mora biti nakazana na žiro račun. Tako je poslovanje kontrolirano. Na podlagi članstva dobijo društva, mlajša od petindvajset let določeno vrsto dotacije za namenske aktivnosti, še posebno če gre za mladino. Je pa tudi za odrasle, a predvsem za tiste, ki stanujejo v določeni občini, ne zunaj nje. Imamo tudi člane, ki so zunaj občine in ti ne štejejo. Na osnovi tega dobimo določeno letno dotacijo s strani občine. Potem nam tudi občina avtomatično že vsako leto odobri 60% popust za najemnino društvenih prostorov. Prejšnja leta, dokler nismo bili v teh prostorih, je bilo težje, a nekaj smo imeli. Bilo je boljše kot pa nič. Nekaj časa smo se prva leta dobivali pri bratu, ki je imel en prostor za nas. Tam smo imeli pianino in dobivali smo se na vajah. To so bili začetki. Potem smo bili na ljudski univerzi. Z njo še danes sodelujemo. Tečajji slovenskega jezika so plačani s strani ljudske (Lundske) univerze gle-

de na število ur, velikost skupin in število skupin. Imata isti program. Tega je več tukaj. Predstojnica te institucije je bila moja prva švedska znanka v Landskroni. Je eno leto mlajša od mene. Takrat je hodila na naše veselice, predvsem pa proslave. Še danes nam svetuje, kadar je kaj potrebno. Potem, kot sem že rekla, nam poma-ga občina glede na število članstva. Seveda so tu še podrobnosti, ki pa jih ne bi razlagala.

Lahko kaj več poveste o 'multi-kulti' v Landskroni?

Ja, to je zelo zanimivo. Organizator prireditve je Kulturna zveza oziroma Zveza kulturnih organizacij. Na to se pripravljamo tri, štiri mesece. Na prireditvi sodelujejo vsa priseljska društva in vsa švedska društva iz Landskrona. Švedska je zelo organizirana na področju društvene dejavnosti. Vmes so tudi posamezni nastopi znanih umetnikov, da prireditev pritegne več gledalcev. Te razporedijo z dvournim razmi-kom, da ljudje lažje vzdržijo. To se dogaja zunaj in vedno smo imeli lepo vreme.

Koliko časa poteka?

Letos je cel teden. To je bilo vključeno tudi v kampanjo proti rasizmu, ki je takrat potekala in še poteka. Mi smo imeli na obisku orkester iz Slovenije, 'Nasmeh' s Kozjanskega. To je uredila naša mlada kulturna referentka. Za obisk je uredila še dodatno, posebno finančno dotacijo za gostujočo skupino, da smo jo lahko plača-li. Pri nas so bili en teden in šestkrat so nastopali v mestu. To je bila velika, never-jetna reklama za Slovence. Ni kaj, glasba je lepa. Takrat smo priredili tudi veselico. Zaključili smo pa s petjem sester Budja. Me smo že kar neka tradicija tukaj.

Društvo v Landskroni ni edino na Švedskem. Še nekaj jih je po drugih krajih. Kako poteka sodelovanje med temi društvi? Kako je bilo v preteklosti?

Morda je bilo v preteklosti sodelovanje bližje, vezi so bile močnejše, ker smo bili bolj homogeni po starosti. Danes se že kristalizira tudi druga generacija. Na pri-mer druga generacija v Malmöju je zelo močna, kar je dobro. Po drugi strani pa so morda malo preveč ali pa premalo zavedni, da bi bilo potrebno sodelovati. Včasih smo z njimi veliko sodelovali. Ko smo praznovali petindvajsetletnico našega druš-tva, smo jih povabili, pa jih ni bilo. Prav tako se niso udeležili prireditve 'multi-kulti', kamor smo jih povabili. Društvo v Helsingborgu je zelo mlado, ni še dolgo, kar so ga ustanovili. Je zelo majhno. Mislim, da ni zelo dejavno. Njihovi člani pri-dejo k nam, če imamo kakšno prireditev. Včasih smo sodelovali s svojim progra-mom v Olofströmu. Bolj ali manj se srečujemo z vsemi slovenskimi društvi na slo-venskih srečanjih, ki so po novem vsako drugo leto. Prva leta je bilo vsako leto, potem smo pa malo razredčili. Vsako leto se srečujemo tudi v Vadsteni. Zdaj je več in več društev, ki se udeležuje tega srečanja. Prej ni bilo tako.

Kaj mislite s prej? Kdaj je to?

Pred osamosvojitvijo Slovenije in ko smo bili v Jugoslovanski zvezi. Da nadaljujem.

Sodelovanje bi lahko bilo tudi drugače boljše, v ostalem delu leta in ne samo na takšnih srečanjih.

Na formalni ravni ste društva povezana. V preteklosti ste se povezovali v Koordinacijski odbor in prek njega v Jugoslovansko zvezo, zdaj pa ste povezani v Slovenski zvezi. Kaj lahko o tem poveste? Kakšen je bil položaj Slovencev znotraj Jugoslovanske zveze?

Koordinacija je bila veja Jugoslovanske zveze, organizirana po nacionalnem ključu. Jugoslovanska zveza je imela toliko koordinacij, kolikor je bilo tukaj nacionalnih skupin iz nekdanje Jugoslavije. Menim, da je bilo tako. Ne vem točno. Zdi se mi, da Hrvati niso bili nikoli v Koordinaciji. Bilo je tudi tako, da nekatera društva niso spadala k nam. Kar jaz poznam, je bilo tako, da smo dobili od Jugoslovanske zveze 8 000 kron pomoči ob slovenskih srečanjih. Nekaj časa sem bila v Koordinacijskem odboru. Sodelovanje je bilo kar dobro. Saj nismo imeli druge možnosti.

Je bila težava v tem, ker so bila slovenska društva lahko priznana od Švedske samo prek Jugoslovanske zveze?

Tako je. Nismo imeli alternativne možnosti. O tem nismo niti razmišljali. Zahteva je bila postavljena s švedske strani in tako je bilo.

Kako bi opisali leta, ki so pretekla od izstopa Koordinacije iz Jugoslovanske zveze pa do uradnega priznanja Slovenske zveze s strani Švedske?

Švedi nam niso branili. Mogoče so bili malo skeptični, ker so imeli podatke, da je na Švedskem zelo malo Slovencev. Vodili so nas kot Jugoslovane in še vedno jih veliko tako vodijo. Zato smo se morali dokazati in zadržati članstvo nad tisoč članov. To je pogoj za priznanje zveze na Švedskem. Še vedno to ni tako samo po sebi umevno. S tem moramo nadaljevati, članstvo moram zadržati. Ekonomsko je tako, da 'malo denarja pomeni malo muzike', več ko je denarja, lažje je. Upajmo, da bo bolje. Priznanje smo dobili šele letos. S tem smo prejeli tudi organizacijsko pomoč. Pred tem smo dobivali projektno pomoč. Nekaj je bilo. Nekako se je shajalo. Sestanke smo imeli. Takšna organizacija, ki je krovna, je zelo odvisna od svojih lokalnih članic in posameznega članstva. Društva se v glavnem niso spreminjala. Nekatera so povečala število članstva, lani pa se je spet zmanjšalo. Vzrokov za to ne poznam. Število niha, a zaenkrat še ni kritično. V glavnem je kar šlo. Največkrat smo imeli kar telefonske sestanke, ker so razdalje na Švedskem prevelike. Enkrat na leto smo imeli občne zборе.

Projektno financiranje, kaj je to?

Od Slovenske zveze so zahtevali, da vodi administracijo in da jo takrat, ko so zahtevali, predložimo. Zanimalo jih je naše delo za nazaj in program dela za naprej. To je bil projekt Slovenske zveze. Poleg tega pa smo lahko dobivali tudi denar za posamezne projekte, akcije po društvih. Tudi tisto se je imenovalo projekt, samo ni isto. To sta dve različni stvari.

To je bil projekt Slovenske zveze.

Na Švedskem izhaja glasilo Naš glas. Z njim sodelujete. Zanima me, kaj mislite, ali je Naš glas odigral vlogo glasila vseh slovenskih izseljencev na Švedskem ali ne? Kakšno je bilo sodelovanje?

Mislím, da je vloga, ki so jo prevzeli, v redu odigrana. Ne vidim, da bi bilo kaj narobe, oziroma če je, ni to samo napaka uredništva. V začetku smo rekli, da bo Naš glas glasilo vseh Slovencev oziroma slovenskih društev na Švedskem. To ne pomeni, da se tisti, ki niso člani društev, ne smejo oglašati. Res pa je, da smo ljudje slabo dopisovali. Društva niso bila dovolj dejavna. Mislím, da nimajo nikjer določene dopisnika, kar je bilo že velikokrat postavljeno kot potreba. Nekdo bi moral biti v vsakem društvu zadolžen, da bi poročal, kaj se v društvu dogaja. Ker ni bilo prispevkov, se je moralo uredništvo znajti po svoje. Na nek način so morali zapolniti strani, ki jih imajo. Švedske oblasti zahtevajo, da izdajo najmanj šest številka na leto. Mislím, da je tako nekje. Torej, so morali izhajati. Prisiljeni so bili, da so sami prevzeli iniciativo. Pri tem so imeli povsem proste roke, da so tudi sami odločali o izgledu glasila. Mi smo se premalo vukali v te zadeve. Premalo smo razmišljali in s tem smo zadevo prepustili tistim, ki so v uredništvu. Veste, ne smem biti negativna v odnosu do uredništva, ampak pozitivna. Vseeno jim je uspelo, da je Naš glas preživel. Zadržali so ga.

V zvezi s Slovenci na Švedskem se je v Sloveniji govorilo, da so delavci na začasnem delu v tujini. Kako bi to komentirali?

Sama nimam nič proti poimenovanju, ker so se nekateri Slovenci vrnili in so bili res na začasnem delu v tujini. Nekateri so prišli spet nazaj na Švedsko, veliko jih je pa ostalo. Mi se še vedno nismo odločili, da bomo ostali na Švedskem, pa smo tu že dolgo časa. Odvisno je od tega, kakšna bo socialna konvencija med Švedsko in Slovenijo. Mi, ki smo tukaj, nimamo nobenih ugodnosti v Sloveniji. Gremo v Slovenijo na dopust in se vračamo domov na Švedsko. Tudi Slovenija je malo kriva. Rekli so, da nas je premalo, da je premajhen ekonomski interes, da bi od Švedske zahtevali spremembe socialne konvencije. Tu so tudi socialna zavarovanja,... Sama imam pravico, da se preselim v Slovenijo. Če se preselim, po treh letih izgubim pravico do vrnitve na Švedsko, pravico do socialnega zavarovanja. Pokojnine bi dobila toliko, kolikor sem zaslužila oziroma upoštevali bi leta, ki sem jih preživela do petinšestdesetega leta. Tukaj ni delovne dobe štirideset ali trideset let, ampak se šteje do starosti petinšestdesetih let. Vse se potem drugače preračunava. Selitev gre meni v izgubo. Zdaj, čez deset ali petnajst let. Isto je. Verjetno je to namenoma tako, da onemogočijo ljudem, da bi se vrnili tja, od koder so prišli. S tem bi odnašali kapital iz države. Zdaj vse ostane tu. Kar dobiš, potrošiš tu. Švedi želijo, da ljudje, ki so se priselili, tudi ostanejo pri njih. Vse temelji na tem. Res pa je, da se tudi Slovenija ni borila za to, da bi nam priborila kaj več. Slovenska konvencija je enaka, kot je bila jugoslovanska. Je njeno nadaljevanje. Nobenih sprememb ni.

Šved, če je v Sloveniji, mora v primeru bolezni v Avstrijo. Isto velja za Slovence, ki je na Švedskem, tudi če je slovenski državljan. Slovenec, ki pride na Švedsko in zboli, mora plačati ali pa iti kam drugam. Ne vem kam.

Dotaknili sva se številnih področij, a morda nama je še kaj ostalo. Je še kaj, kar se vam zdi pomembno, pa nisva o tem govorili?

Ravno ta konvencija. Veste, to je zelo pomembno. Pomembno je, da nas Slovenija pobere, čeprav nas je zelo malo. Daleč smo. Čeprav nismo šli iz Slovenije iz političnih razlogov, večina nas je šla zaradi stanovanjske stiske, bi morala upoštevati, da smo svoje prihranke nosili nazaj v Slovenijo vsako leto na dopust in navsezadnje le ni tako majhne koristi od nas. To je vzrok, zakaj Slovenija ne pritiska na Švedsko za ugodnejšo konvencijo. Premalo, nepomembni.

Koliko Slovencev je trenutno na Švedskem?

Jaz bi rekla, da okoli dvanajst tisoč. Na Slovenski zvezi sva s predsednikom Brankom govorila o tem. Imam podatke iz sedemdesetih let. Takrat je bilo sedem tisoč Slovencev na Švedskem. Lahko naredimo logičen račun. Predpostavimo, da se jih je vrnilo tisoč ali več. Vendar je tu že druga generacija, ki jo povsem mirno lahko štejemo za Slovence. Tu je še tretja generacija. Pri njej pa se že lahko sprašujemo, kaj je slovenska identiteta. Večina jih je namreč iz mešanih zakonov. Integracija med Slovenci in Švedji je zelo močna. Številni so mešani zakoni.

Slišala sem, da je med Slovenci na Švedskem prisoten alkoholizem, psihične bolezni in težave. Ne ravno psihične, pač pa psihosomatične. Veliko je predčasnih upokojitev, se strinjam. Če primerjam s Švedji, je več Slovencev, ki se predčasno upokoji. Po moje je to zaradi neznanja jezika. Ravno zaradi tega. To predstavlja nezmožnost človeka na delovnem položaju. Monotono delo, nihče ni zahteval znanja jezika, ne znaš govoriti ... Ni možnosti za zamenjavo monotonega dela, jezikovna neusposobljenost in enostavno vržeš puško v koruzo. Pravice in dolžnosti tujca so tu enake kot pravice in dolžnosti Šveda. Tako ljudem pripada socialna pomoč in predčasna upokojitev.

Koliko časa mora tujec živeti na Švedskem, da začnejo zanj veljati enake pravice kot za Šveda?

Takoj začnejo veljati, samo moraš vedeti za to. Kar se tiče volitev pa šele, ko si državljan. To je pa po petih letih bivanja, včasih je bilo tri leta.

Kako je z volilno pravico, če nimaš državljanstva?

Brez državljanstva imaš volilno pravico na lokalnem nivoju. Na nivoju občine in okraja, ne pa na državni ravni.

Kaj pa v primerjavi z drugimi etničnimi skupinami?

Grkinje so še v slabšem položaju. Veliko več jih je predčasno upokojenih, bolnih.

To tudi zato, ker je njihova kulturna slika povsem drugačna. Ženske so imele po dve službi. Možje ali niso delali ali pa so bili zaposleni in v bolniški. Ženske so bile tiste, ki so nosile domov plačo. Enostavno so se obrabile. Seveda se niso niti jezikovno usposabljale. Mislim da je bila njihova izobrazba, ki so jo prinesli od doma, še slabša od naše. Slovenci na Švedskem so bili srednje izobraženi, niso bili brez izobrazbe. Bili so podobno kot Švedi. Ne bolj ne manj. Današnja slika beguncev iz Bosne pokaže, da je 17% visoko izobraženih. Tega takrat ni bilo. V šestdesetih letih niso šli na Švedsko tako izobraženi ljudje. Švedska je že od nekdaj zahtevala znanje jezika za napredovanje. Jezikovna skupina je zelo majhna, jezik je relativno težak in moraš se res odločit, da boš prišel sem, če hočeš kot intelektualec zamenjati prostor.

Kaj pa alkoholizem?

Ne bi se strinjala s tem. Razmišljam. Morda v povezavi s švedsko družbo. Ta kultura pijače, tukaj. Ni sto let, kar je bila uvedena reforma in so bile uvedene posebne trgovine za alkohol. Takrat bi se švedska nacija zapila, če se ne bi to zgodilo. Tu je še vedno poseben duh, kar se tiče pijače. Konec tednov se 60% Švedov napije. Slovenci niso hujši od njih. Mislim, da še vedno manj pijejo ali pa bolj skrivajo in prenašajo več pijače. Mislim, da med Slovenci ni tako hudo. Upam, da ni. Prav gotovo tudi ni hujše kot v Sloveniji.

Na ambasadi so rekli, da je veliko Slovencev vzelo švedsko državljanstvo in da so se nekateri odločili za spreminjanje priimkov. Kako bi to razložili? Kaj je tisto, kar je ljudi pripeljalo do tega?

Večina Slovencev je prišla v šestdesetih letih. Mislim, da sem že rekla, da do petin-sedemdesetega leta nismo imeli nobenih pravic in ugodnosti. Zaradi vsega se je človek počutil, da je izven. Ko je bila bolniška, so bile težave. To so bili razlogi. Ljudje so hoteli neko socialno varnost. Gotovo je bil to glavni vzrok. Mislim, da je večina spremenila državljanstvo pred 1975. Čeprav smo ostali še vedno negotovi. Zakoni se neprestano menjajo. S švedskim državljanstvom nimaš tu nikoli več formalnih težav. Dokler so tujci na Švedskem zadovoljni s povprečnostjo ali podpovprečnostjo v družbi, s tem, da so delavski kader, so sprejeti. Kakor hitro pa napreduješ, se čuti negativen odnos sodelavcev do tebe. Ne vem zakaj. Ali se bojijo za svoja delovna mesta, za svoje stolčke? Imam občutek, da je zavist tudi na Švedskem zelo doma in je ne manjka. Svojemu kolegu s tem ne škodiš, ampak ti zavida. Kaj boš ti, tujec. In to se pokaže. V tem je nekaj nezdravega.

Morda se ravno v tem vidi netolerantnost Švedov. Dokler si kot tujec manj izobražen, te sprejmejo, ko si na njegovi ravni ali nad njim pa te ne sprejme.

Ja, to je tako.

OLGA BUDJA

Lahko poveste ime in priimek?

Olga Budja.

Kraj bivanja?

Stanujem v Helsingburgu.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Stara sem petinštirideset let. Rodila sem se 1950. leta.

Kaj ste po poklicu?

Zdaj sem socialna delavka.

Kje ste se izobraževali?

Tukaj na Švedskem. V Lundu sem obiskovala šolo za socialne delavce.

Imate družino?

Ja, dve odrasli hčerki.

Je dohodek, ki ga dobivate nizek, povprečen ali visok za švedske razmere?

Za švedske razmere ni tako visok. Glede na izobrazbo bi lahko bil višji. Ampak vsi smo na istem. Poleg tega sem še začetnica. Začetna plača je okoli 13 do 14 tisoč kron.

Bruto?

Ja, bruto. Tukaj se vse računa v bruto zneskih.

Ali dohodek z leti narašča?

Ja, osnova se z leti dvigne.

Kakšno življenje ta plača zagotavlja: skromno, normalno, ugodno?

Mislím, da kar ugodno. Za enkrat sem zadovoljna. Sicer je odvisno od zahtev, ki jih ima človek. Vendar gre. Nimam vzroka, da bi se pritoževala.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

1968. leta.

Ste bili že poročeni?

Ne.

Lahko kaj poveste o vzrokih prihoda na Švedsko?

Na Švedsko sem prišla nenačrtovano. Vsi moji sorodniki so že bili na Švedskem. Tako sem šla za njimi še jaz. Dejansko nisem odšla s trebuhom za kruhom. Nisem priseljenec, ki je prišel delat, da nekaj zasluži in se potem vrne domov. Tukaj sem imela vse sorodnike in sem prišla. V Sloveniji sem imela službo. Prav takrat sem končala triletno frizersko poklicno šolo. Imela sem tudi možnosti, da bi me v salonu, kjer sem se izučila, zaposlili. Mene pa je vleklo k sorodnikom. Tukaj sem imela tudi očeta in mamo.

Kako ste živeli zadnja leta v Sloveniji? Ste bili sami?

Ja, sama sem bila. Zadnja od mojih sorodnikov se je preselila Jelka z možem, potem pa sem ostala sama. Približno leto in pol je minilo, da sem odšla za njimi, če ne celo dve leti.

Se spomnite občutkov, ko ste prvič stopili na švedska tla?

Oja, se. Ko sem prvič stopila na švedska tla, moji sploh niso vedeli, da pridem. Hotela sem jih presenetiti in uspelo mi je. Prišla sem točno na dan, ko je na Švedskem velik praznik. To je takrat, ko je najdaljši dan v letu in oni ga praznujejo. Ne vem, s čim v Sloveniji bi to primerjala.

To je kresna noč.

Ja, kresna noč. Vendar mi nimamo takega praznovanja, Švedi pa. Plešejo kolo. Organizirajo se zabave. Na morju imajo mostove in tam naredijo zabave. Ravno na ta večer sem prišla in bilo je tako svetlo. Ob enajstih je bilo še sonce na nebu. To je bilo doživetje. Točno se spominjam. To je bil moj prvi dan. Presenetila sem vse po vrsti, ker nisem povedala, da pridem. Ko sem izstopila v Malmöju, sem si mislila, da sem na Švedskem in ne vem več kam. Klicati nisem mogla. Takrat telefoni še niso bili tako kot danes. Šla sem na železniško postajo in opazovala okoli sebe. Pa se mi je zdel eden od šoferjev v redu. Vse, kar sem znala, je bila slaba nemščina. Po nemško sem ga vprašala za pot v Landskrono. On pa je očitno že prej ugotovil, od kod prihajam in me vprašal: »Pa dali hočeš u Landskrunu«?

Prvi, ki sem ga srečala, je bil od dol, z juga. Pomagal mi je, da sem prišla na vlak za v Landskrono. V Landskroni sem poiskala taksi. Naslov sem napisala na papir, ki sem ga pokazala pod nos šoferju. Takoj je videl, da ne znam švedskega jezika in me odpeljal. Malo se mu je sicer zdelo čudno, kam grem, jaz pa mu nisem znala pojasniti, da so to moji sorodniki. Nobena komunikacija ni bila možna med nama. A hotel mi je pomagati. Ko sva prišla, je šel naprej in je pozvonil pri vratih. Švedsko je razlagal, da je prišla mlada dama, ki verjetno išče njih, vendar ni čisto prepričan, če je prav. Ko me je Gustika videla, sploh ni dojela, da je res, kar vidi. Gledala je mene, pa njega in kar nekaj časa je trajalo. Res mi je uspelo, da sem jih presenetila. To moram še povedati. Kako se Švedi oblačijo in kako sem prvi dan reagirala na to. Moji so me zvečer odpeljali na veselico. In kaj sem tam videla? Švedinje z navijalka-

mi v laseh. Takšne so plesale. In to ne ena ali dve. Resnično. Nisem mogla verjeti, da je to res. Pa na ulicah. Tega danes več ne vidiš, ker so navijalke iz mode. To je bilo 1968. in takrat je bila ta moda z navijalkami. Ženske so s tem hodile v trgovino, po ulicah... Grozno sem reagirala. Pri nas človek kaj takega ni mogel doživeti niti takrat niti danes.

Verjetno ste bili kot frizerka tudi bolj pozorni na frizure.

Najbrž res. Takrat sem bila v tem delu. To je bilo zame strašno. Nisem mogla verjeti, da je kaj takega možno.

Ste opazili še kaj takega?

Navijalke in sonce, ki sem ga lahko videla še ob enajstih zvečer. Daniti pa se je začelo že ob pol treh zjutraj. To je bilo lepo doživetje. Pa pohištvo. Recimo, knjižne omare pri navadnemu človeku niso bile v navadi. Imeli so nizke regale. Pohištvo je bilo za naše pojme zelo skromno. Na nek način sem bila razočarana. Mislila sem, da bo vse bohotno, saj je Švedska bogata. Na nek način pa sem našla tu nekaj, česar sploh nisem pričakovala.

Kaj pa prehrana?

Za tiste počitnice ne morem reči, da sem opazila razliko v načinu prehrane. Tu je bila tudi mama, ki je kuhala. Zelo vseč pa so mi bili paketki, kjer si dobil hrano že pripravljeno, lepo narezano in zelo dobro. Ob tem bi se kar lepo preživela. Spomnim se tudi pasteriziranega mleka, ki so ga tu že imeli. Tudi to mi je bilo zelo vseč. Seveda, francoski kruh. Tudi ta mi je bil vseč. Tega se spominjam v dobri luči.

Kako ste se odločili, da boste odšli na Švedsko?

Takrat, ko sem prišla prvič, sem bila še vajenka in sem morala dokončati šolo. Za pozneje pa smo računali, da bom odšla za svojimi. Takrat vem, da me je bilo v Sloveniji zelo strah. To je bil čas, ko so Rusi vpadli v Češko. Takrat sem bila že sama v Sloveniji. Bila sem panična. Naša vojska je bila mobilizirana in v pripravljenosti. Spomnim se, da sem jokala. Mislila sem, da svojih ne bom več videla. Na nek način se mi zdi, da sem se takrat odločila, da bom šla za njimi, če bo le možno.

Kako je bilo prva leta življenja na Švedskem?

Predvsem začetek je bil zelo težek. Imela sem domotožje, čeprav sem imela tu vse svoje sorodnike. Kmalu sem spoznala tudi svojega moža. Stanovala sem pri svojih starših, ampak na nek način mi je bilo, kot da sem pustila za seboj nekaj dragocenegega. Svojo mladost, brezskrbnost. Doma sem imela lepo mladost, čeprav sem imela sorodnike daleč. Vseskozi pa sem živela v upanju, da se bo to že uredilo. Denarnih težav nisem imela, saj so mi pomagali. Prav lepo so skrbeli zame. Tudi sama sem skušala čim pametneje živeti, kar mi je uspelo, saj sem šolo opravila v rednem roku. Bilo je kar težko. Več kot dve tretjini sošolcev ni naredilo prvih izpitov, jaz pa sem jih.

Koliko ste bili stari, ko ste dokončno odšli na Švedsko?

Devetnajst let.

In kako je bilo tu?

Tukaj sem se zaposlila, vendar sem opravljala čisto drugo delo. Kar naenkrat sem bila šivilja. Jezika nisem znala. Takrat ni bilo tako urejeno kot je danes, ko begunec, ki pride na Švedsko, takoj začne hoditi v šolo in se učiti švedskega jezika. To je podlaga za naprej. Takrat pa je bilo pomembno, da si znal delati. To nas, prve prišleke še vedno tepe, ker mislim, da smo se jezika narobe naučili. Danes neprestano čutiš, da ga moraš popraviti, bogatiti na drug način, kot pa če bi dobili pravilno slovnično podlago že v začetkih, v prvih letih bivanja. To je bilo zelo slabo.

Kdaj so se spremenili pogoji za učenje švedskega jezika?

Mislim da se je začelo 1975. l. Švedi so opazili, da je znanje jezika zelo pomembno. Pomembno je, da se naučiš švedski jezik, prav tako pa je pomembno, da ohraniš materni jezik in da se ga naučijo tudi otroci. Tako so v šolo uvedli pouk maternega jezika. Takrat Švedska še ni bila v ekonomski krizi. Moji otroci so dobili podlago za jezik, četudi samo eno uro. Imajo osnove jezika in to je le pozitivno, ne negativno. To je pomembno tudi zaradi identificiranja. Vedo, da so Slovenci. Vedo, da imamo tudi Slovenci slovnico itd., da imamo vse. Na to so ponosni. Vidim, da so naši otroci ponosni, da so Slovenci. To velja kar splošno za slovensko mladino tukaj. Mladi na nek način radi poudarijo, da so Slovenci, da imamo svojo kulturo in jezik. Okoliščine, v katerih so odraščali, so jim to omogočile. Ni se jim bilo potrebno sramovati svojega porekla. Imeli so pravico do pouka jezika v šoli. Država jim je dodelila pravico, da so se lahko učili materni jezik in to brez posebnega plačila. Danes pa to ni več tako, ker se varčuje. Zdaj se je začelo govoriti, da materni jezik sploh ni tako pomemben. Pomembnejši naj bi bil švedski jezik. Mislim, da nimajo prav. V ozadju takšnih odločitev je prav gotovo bolj ekonomija kot pamet.

Kako je šlo naprej od šivilje?

Dolga pot je bila. Potem sem bila čistilka, monterka. Pakirala sem jajca na tekočem traku. Nekaj časa sem delala kot pomivalka posode na ladji. To niso bile dolge delovne dobe, pač pa po leto dni do dve leti. Imela sem kar veliko poklicev preden sem pristala tu, kjer sem zdaj. Delala sem tudi kot frizerka. Pet let sem imela svoj salon. Vmes sem imela tudi otroka. Potem se mi je začela pojavljati alergija in na srečo sem še v pravem času začela misliti na prihodnost in na to, kaj bom, če se mi pojavi močna alergija. Takrat so bile možnosti za šolanje. Sama sem čutila potrebo predvsem po učenju švedskega jezika. Začela sem z osnovno šolo s sedmim, osmim in devetim razredom. Tu sem obnovila, kar sem se učila že v Sloveniji. Bilo pa mi je zanimivo. Bila sem odrasla in bolj sem se zavedala vsega. Učenje mi je bilo zanimivo, pa še v švedskem jeziku je bilo. Počasi sem postajala radovedna. Odločila sem se za nadaljnji študij. Vpisala sem se na humanistično smer. Opra-

vila sem maturo. V tem času je tudi Ilko prišel iz Nemčije na Švedsko. Med maturo in fakulteto sem eno leto delala, vendar ne kot frizerka. Opravila sem štirimesečno specializacijo za varilko in avtomehaničarko. Po specializaciji sem dobila službo monterke za invalidske vozičke. Tam sem delala nekaj mesecev, potem pa sem si poškodovala roko. Videla sem, da to delo ni zame in da moram nadaljevati s študijem. Ko sem prišla na Zavod za zaposlovanje... Svetovalka me je lepo sprejela in me vprašala, kaj bi sploh rada. Na to sem ji kar odgovorila, češ, če me že tako vprašaš ti povem, da bi rada zamenjala sedež s teboj. Povedala mi je, da se moram vpisati na socialno šolo. To je bilo dva dni pred iztekom vpisnih rokov. Postopek je šel pospešeno naprej. Pri tem mi je pomagala socialna delavka, o kateri sem govorila. Domov mi je poslala vpisne pole, ki sem jih oddala in bila sprejeta. Tako sem nadaljevala študij, ki je trajal tri leta in pol.

Kaj je bilo, ko ste zaključili študij?

Takoj sem se zaposlila. Najprej sem se zaposlila v Helsingborgu na servisnem centru, kjer je zaposlenih 45 socialnih delavk. Zaposlena sem bila za določen čas. Tudi tu, kjer zdaj delam, sem začasno, a mi obljublajo, da bom dobila stalno zaposlitev. Ta servis se je na novo odprl in jaz sem njihova prva socialna delavka. Pravzaprav sem to delo sama začela, postavila, kljub temu da imam le malo delovnih izkušenj na tem področju. Šele eno leto je, odkar sem končala šolo. Dejansko sem šele začetnik. Imam srečo, da so me sprejeli na to delovno mesto.

Kako je potekal študij? Imeli ste družino, bili že starejši, hkrati ste se učili švedski jezik in nove vsebine. Kako ste to zmogli?

Z voljo. Z voljo lahko dosežeš skoraj vse.

Ste veliko študirali?

Ja, nešteto noči in dni je šlo. Prostega časa sploh nisem imela, razen če sem ga vzela na silo. Trpela je tudi naša kulturna dejavnost. Vendar je bilo zame zelo pomembno, da zaključim študij. Dolgo časa potrebujem, da nekaj začnem. Ko začnem, pa hočem zadevo pripeljati do konca. Študij je bil težak. Študirala sem redno vsak dan in tako mi je uspelo.

Kako je bilo v začetku? Ste imeli težave zaradi jezika?

Kar se tiče jezika, sa mi zdi, da mi še veliko manjka. Še vedno se ga učim in sem nekje na sredini, če ne na začetku. Nisem hitro zadovoljna s sabo. Znanje jezika nameravam še poglobiti. V službi delam na dokumentaciji in marsikdaj sem negotova. Večje težave imam s pisavo.

Na Švedskem so številni dialekti. Verjetno v pogovornem jeziku ni toliko težav, saj Švedi dopuščajo rabo dialektov v javnosti?

Kar se tiče govornega jezika in dialektov mislim, da smo mi na jugu Švedske pri-

krajšani v primerjavi z drugimi. Tu se težko naučiš pravilno švedščino. Skonščina je precej nerazločen jezik. Tujec ga zelo težko osvoji. Ko spoznaš, da je nemogoče, da bi se ga naučil, začneš iskati rešitve med drugimi dialekti. Na koncu si ustvariš sam svoj dialekt. Če primerjam Slovence med seboj, glede na to kje živijo, vidim, da imajo v drugih predelih boljšo švedščino kot mi. Te moje teorije ne kupijo vsi. Švedi, ki govorijo skonščino, že ne. Sama mislim, da je to res. Podobno je, kot če bi tujec prišel v Prekmurje ali Prlekijo. Nemogoče je, da bi se naučil pravilne, knjižne slovenščine prek pogovornega jezika. Govoril bo dialekt in še tega narobe, ker je dialekt težak. Težje se ga je naučiti kot pa knjižni jezik. Mislim, da moraš jezik poslušati, da osvojiš njegovo melodijo in potem veliko brati, da dobiš besedni zaklad.

Na Švedskem ste že kar dolgo. Pogovarjava se o švedskem jeziku. Vaš besedni zaklad se bogati. Se vam morda dogaja, da vam v tem času uhajajo slovenske besede?

Ja, veliko besed sem pozabila. Velika nesreča je, da kadar govorim slovensko neprestano skušam v pogovor potisniti švedske besede. Manjka mi slovenskih izrazov, čeprav govoriva doma z možem slovensko. Pa tudi s sestrami. Vseeno pa govorim pretežno švedsko. V službi, kjer so dolgi dnevi in ure. Prav tako se je v tem času spremenil slovenski jezik. Spremenili so se izrazi in za določene besede ne poznam slovenskega izraza. V razvoju slovenskega jezika sem nazadovala. Težave imam tudi s pisavo. V preteklosti, ko sem pisala sorodnikom na Švedsko, sem kar pisala, zdaj pa moram prav razmisliti, kako se piše posamezne besede. Na nek način nazadujem v slovenskem jeziku. Jezik se slabša.

Na Švedsko ste prišli kot izučena frizerka. Tu ste se naknadno izobraževali v švedskem jeziku. Se vam dogaja, da za področje, ki ste ga na novo osvojili, ne poznate slovenskih besed?

Absolutno. To je poseben jezik. Je poklicni žargon, ki ga v slovenščini sploh ne poznam. Moje težave so absolutno povezane tudi s tem. Ker nisem imela stika s slovenskim jezikom na področju mojega poklica, ne morem primerjati niti jezika niti dela med Švedsko in Slovenijo v tem delu.

Kako ste govorili z otroki?

Veliko slovensko. Za to se moram zahvaliti svojim staršem in sorodnikom. Kadar smo se zbrali, smo govorili slovensko in smo obdržali jezik. Mislim, da me je v pogovoru z otroki velikokrat potegnilo v švedski jezik. To se dogaja še danes. Kadar smo same in predlagam, da bi govorile slovensko, se čuti, da se dekleti strinjata. Drugače je, če imamo na obisku ljudi, ki govorijo samo švedsko.

Se vam kdaj zgodi, da v pogovoru zaidete na teme, kjer ne najdete več slovenskih besed?

Ja. To se dogaja tako otrokom kot meni sami. Večkrat se znajdem v takšni situaciji. Opazila sem, da ko sem na Švedskem in se hočem pogovarjati slovensko, mi na misel neprestano prihajajo švedske besede, ko sem pa v Sloveniji, uporabljam veli-

ko bolj čisto slovenščino. Čeprav mi tudi v tem primeru primanjkuje slovenskih besed. Na primer za tehnične stvari, ki so se pojavile v času, ko smo bili že tu. Teh aparatov takrat nismo poznali in ne poznamo slovenske izraze zanje.

Do sedaj sva govorili o jeziku. Kaj bi pa rekli o Švedih? Kakšni so se vam zdeli kot ljudje ob prihodu?

Bili so hladni, dolgočasni, ampak ko jih začneš spoznavati in jim prideš pod kožo, se ta slika obrne. Zdaj se mi zdijo globoki, inteligentni, odprti. Ob njih sem lahko vse to, kar sem. To dovoljujejo. Ne vem, če je to povezano z mojim izobraževanjem. Vseeno se mi zdi, da je tako. So tudi pravični. To je verjetno povezano z urejenostjo socialnega sistema pri njih. Zadnje čase pa se kaže, da so tudi oni samo ljudje, ko jih postane strah. V takšni situaciji so tudi oni lahko nacisti. Če bi me pred petimi leti vprašali, bi rekla, da je to nemogoče. Tudi ta slika se mi je v zadnjem času sprevrgla. Splošno je tako, da smo si v osnovi vsi ljudje podobni. Če nam je dobro, nam ni mar za soseda ali koga drugega, če nam gre težko, pa iščemo krivca okoli sebe in postanemo agresivni. Se bojimo in se borimo za svoj prostor... Zgleda, da je to kar splošno. To se je pokazalo tudi pri odnosu Švedov do priseljencev.

Odnos do priseljencev. Kakšen odnos so imeli Švedi do priseljencev v preteklosti in kakšen je danes?

V konkretnem življenju? Petindvajset, trideset let nazaj so Švedi potrebovali delovno silo od zunaj, da so lahko zgradili svojo državo takšno, kakršna je danes. V to so bili prisiljeni. Večina je bila prijazna do priseljencev, čeprav so se priseljenci težko vključevali v švedsko družbo. Švedi so hladni, držijo se v svojih krogih. Res je, da posamezniki odstopajo od tega, a v povprečju je tako. Nekateri Švedi so hodili v naša društva, ampak gledano v odstotkih, je bilo tega zelo malo. Ločuje nas kultura, jezik. Kar se tiče kulture, smo Slovenci gotovo bližji švedski kulturi kot pa ostale, južnejše kulture iz nekdanje Jugoslavije. Kar se tiče kulturne razlike, čutim predvsem jezikovno pregrado, drugače pa ne vidim pomembnih razlik. Ne zdi se mi, da bi bili tako strašno različni. Razlika je v veroizpovedi. Oni so protestanti mi pa katoliki. Tu je razlika, a ta razlika na Švedskem ni moteča.

Kje so vzroki netolerantnega odnosa do tujcev, ki ga najdemo danes?

Najbrž strah. Švedsko socialno življenje je bilo tako zgrajeno, da so imeli vsi vse. Ni bilo velikih razlik. V zadnjih letih je Švedska zašla v ekonomsko krizo, verjetno večjo, kot so računali, in začele so se razlike že med samimi Švedmi. Razlike v plačah. To se nadaljuje naprej v odnosu do priseljencev. Oni jim predstavljajo grožnjo, da jim bodo odvzeli delo. Nezaposlenost je danes velika. To povečuje konkurenco pri iskanju zaposlitve. Zadnja leta je prišlo na Švedsko tudi ogromno beguncev in sprašujejo se, kam jih bomo dali, čeprav je prostora za vse. Švedska je vendar po površini zelo velika država. Tu je samo okoli devet milijonov prebivalcev. Vendar kaže, da nimajo drugih potrebnih kapacitet. Sami so se znašli v svoji ekonomski krizi,

hkrati je tu še ogromno število priseljencev in zdaj še begunski val. Nimajo kam z njimi. Ja, pa še to sem se spomnila! Tehnika se je zelo razvila in delovna mesta, ki so včasih zahtevala delovne roke, priseljske roke, so zdaj ukinjena. Tega ne potrebujejo več. Prej je bilo potrebno deset ljudi, danes pa računalnik in en človek opravita delo mogoče še kvalitetnejše, kot je bilo v preteklosti. Splošno, če bo šlo tako naprej, to ne bo več dolgo trajalo. Potrebna bo sprememba celotnega sistema. Mogoče več izmen, dati ljudem še več možnosti za izobraževanje in skrajšanje delovnega časa. Tako mislim jaz. Danes so stroški sociale tako visoki: veliko je invalidsko upokojenih, tudi psihično so zboleli, ko so izgubili službo. To so verjetno višji stroški kot bi jih imeli, če bi skrajšali delovni čas. Vendar bi morali vse spremeniti. To je večletni proces.

S socialnimi problemi in socialno strukturo imate vsakodnevne stike. Kateri krog prebivalstva tvori skupino s socialnimi problemi? So to tudi Švedi, bolj priseljenci ali morda begunci, kot drugačen tip priseljencev v primerjavi s priseljenci iz preteklosti?

Sama veliko delam z begunci. Veliko jih je. Prav tako delam s Švedi, ki so brezposelni, imajo status nezaposlenega in dobivajo podporo. Oni se 'štemplajo'. Delam tudi z otroki in samohranilkami. Zelo veliko jih je.

So Švedinje ali priseljenke?

Mešano je. In Švedinje in priseljenke. Tega je veliko. Imamo tudi veliko arabskih družin. Na primer ženske z osmimi otroki, oba starša sta nezaposlena. Imamo tudi nekaj mladine, a ravno zdaj so odšli na svoj oddelek. Potem imamo tiste, ki imajo status nezaposlenih in ta čas hodijo v šolo – sedmi, osmi in deveti razred ali srednjo šolo – in imajo ta čas pravico, da dobivajo denarno nadomestilo oziroma študijski dodatek.

Kaj pa mešani zakoni? Je tega veliko?

Ja, zelo veliko. Neverjetno. Pravijo, da bo čez nekaj let vsak četrti Šved iz mešanega zakona.

Kaj pa ločitve v mešanih zakonih?

Tudi so. Vendar mislim, da ni razlike z drugimi zakoni. Kar je teh kulturnih razlik, so najbolj očitne pri zvezi med Švedinjami in možmi iz arabskih držav. Tam prihaja do večjih problemov. Za Slovence tega problema ne vidim.

Kaj pa problem alkoholizma? Je prisoten v švedski družbi?

V švedski družbi? O, ja. Je. Tukaj je alkoholizem bolezen in na nek način so alkoholiki skupina, ki dobiva pomoč zaradi tega. Socialna služba jim zelo veliko pomaga. Deležni so pomoči v različnih oblikah: denarno, s pogovori.

Kaj pa priseljenci in alkohol?

Jaz ne vidim, da bi bil alkohol poseben problem. Ne izstopajo. Se tudi pojavlja, vendar ne izstopa.

Vrniva se nazaj na osebno področje. Kaj bi rekli o sebi danes, ste Švedinja ali Slovenka?

Ha! Mislim, da bom ostala kar Slovenka.

Kaj pa švedski del?

Ja. Sem tudi Švedinja, a le v toliko, kolikor se znam prilagoditi Švedom. Takrat sem Švedinja, a hkrati nisem Švedinja. Samo tako izpadem.

Kako se počutite, ko ste v Sloveniji? Se počutite kaj drugačno od drugih?

Mogoče se takrat bolj počutim Švedinja kot pa tukaj, na Švedskem. Med Švedi pa se počutim bolj Slovenka.

Se pravi, da vedno občutite, da ste drugačni?

Vedno se počutim drugačno. To je verjetno naša usoda. Imam močne korenine v Sloveniji in tega se zavedam. To, o čemer govoriva, je verjetno bolj problematično za naše otroke, kot pa za nas. Ne zaradi njihovega izgleda, ampak zaradi imen in priimkov. Verjetno je to bolj problematično za drugo generacijo. Jaz vem, kaj sem in za tem stojim. Oni pa so rojeni tukaj. Imajo tisto, kar so dobili od nas in to vseeno ni tako veliko kot smo mi dobili od naših staršev in slovenskega okolja. Otroci so pa dobili nekaj švedskega, tudi od mene. Sploh demokracija, recimo, čeprav je bila demokracija v naši družini že od nekdaj. Švedska enakopravnost žensk zame ni nič novega.

Omenili ste primke. Mislite, da so danes priseljenci drugorazredni? Če kandidirata za isto delovno mesto Šved in Slovenec, ga bo Šved prej dobil?

Absolutno. V povprečju imajo prednost, čeprav sama ne morem tega trditi. Dobila sem službo, čeprav se je zanjo zanimalo tudi več Švedinj. Na splošno pa prihaja na Zavodih za zaposlovanje ali ko ljudje sami iščejo službo, do razlik. Danes je še bolj pomembno to, da se znaš ponuditi, tako rekoč prodati. Jezik in samozavest sta pri tem zelo pomembna dejavnika. Marsikateri priseljenc tega nima. Moram pa dodati, da je med nezaposlenimi zelo malo Slovencev, če jih primerjamo z drugimi priseljenci. Večina se je zelo dobro znašla in prilagodila švedskim normam. Danes so privatniki, zaposleni v podjetjih... Veliko se jih je dodatno izobraževalo. Slovenci niso socialni problem, kot bi lahko rekli za marsikatero priseljence iz drugih držav.

Občutek imam, da je velik delež Slovencev, ki so se na Švedskem dodatno izobraževali. Kaj mislite o tem?

Med ljudmi, ki so prišli na Švedsko zaradi dela in zaslužka ni veliko posameznikov,

ki bi se dodatno izpopolnjevali. Znašli so se na svoj način. Bili so pridni delavci, prilagodili so se in si uredili svoje življenje. Med mladimi druge generacije, ki so rojeni na Švedskem, pa jih veliko študira. Njihovi starši se zavedajo, koliko pomeni izobrazba in jih podpirajo.

Še eno vprašanje z vašega poklicnega področja. Zasedila sem informacijo, da naj bi bila med Slovenci na Švedskem zelo razširjena invalidska upokojitev. Se s tem strinjate?

Ne vem točno, kako je s tem prav pri Slovencih. Dejstvo pa je, da je pri priseljencih to močno prisotno. Vzrok za te upokojitve vidim v razmerah, ki so vladale, ko so ti ljudje prihajali na Švedsko. Takrat ni bilo možnosti za nadaljnje izobraževanje ali drugačno duhovno razvijanje. Glavno, kar je bilo pred temi ljudmi, je bilo delo. Delo, delo, delo. Delali so predvsem pri tekočem traku in to je pustilo svoje posledice. Ljudje so se izčrpali ali izrabili, če hočete. Nikoli nisem ugotavljala, če pri tem prihaja do kakšnih razlik med Slovenci in ostalimi priseljenci.

Na ambasadi v Stockholmu sem dobila informacijo, da je veliko Slovencev sprejelo švedsko državljanstvo. Kako bi to razložili?

Naj pričnem s seboj. Imam švedsko državljanstvo in tudi vsi člani moje družine ga imajo – hkrati so tudi slovenski državljani. Zakaj? Iz praktičnih razlogov. Na primer, ko sem se vpisovala na fakulteto, zaradi izpolnjevanja vpisnih obrazcev. Na nek način je bilo lažje, če si bil Šved. V začetku so me te razlike prizadele. Formalno velja, da imajo priseljenci, ki nimajo državljanstva, iste pravice kot Šved. V praktičnih primerih pa se izkaže, da prihaja do razlik. Te razlike so me motile in nisem hotela prikrajšati svojih otrok za pravice, ki bi jih kot tuji državljani na Švedskem lahko izgubili. Ni rečeno, a lahko bi prišlo do tega. S švedskim državljanstvom lažje vstopaš v švedsko družbo in sistem. Predvidevam, da službe, ki jo opravljam, brez državljanstva ne bi dobila. Drugi razlog je tudi usoda v prihodnosti, predvsem upokojitev. Socialna konvencija med Slovenijo in Švedsko je zelo neugodna in moraš zelo paziti, da ne izgubiš pravice do pokojnine. Zdaj lahko potujem brez skrbi. Ne bo mi treba paziti, kdaj se moram javljati... vse je povezano s tem. Lahko bi rekla, da sem si z zamenjavo državljanstva zagotovila veliko večjo socialno varnost.

Posamezniki so mi omenili, da so se v času osamosvajanja Slovenije ustrašili za svojo socialno varnost. V času, ko se je Slovenija osamosvojila in še ni bila podpisana socialna konvencija med Slovenijo in Švedsko, je bil položaj Slovencev tukaj zelo negotov, sploh za tiste, ki so se odločili takoj zamenjati jugoslovansko državljanstvo za slovensko.

Na vzdušje so vplivale tudi govorice o tem, da se v Nemčiji pojavlja, da priseljencem ponujajo določeno vsoto denarja, če so se pripravljene vrniti nazaj v svojo državo. Tudi tu bi se lahko zgodilo kaj takega. Veste, čisto nič ni nemogoče. Deset, petnajst let nazaj bi vsakdo odgovoril, da se kaj takega na Švedskem ne more zgoditi, socialna varnost je stabilna in tako bo tudi ostalo. Danes pa lahko vidimo, da

tudi na Švedskem lahko pride do tega. Nemčija je kar blizu in lahko vidimo usodo priseljencev v tej državi.

Dejavni ste bili tudi pri slovenskem društvu v Landskroni. Kaj lahko poveste o svoji dejavnosti?

Z delom sem začela skupaj s svojimi sorodniki. Oče in brat sta bila pobudnika, tudi mama ju je podpirala. Tako smo začeli s svojo pevsko dejavnostjo. Čutili smo potrebo in imeli možnosti, da smo te potrebe zadovoljili. Samo potreba ni dovolj. V Sloveniji sem svojo željo po petju lahko uresničila, saj sem bila članica ženskega kvarteta v Škofji loki in cerkvenega zbora. Še kot otrok sem sodelovala v dramskih sekcijah. Lahko rečem, da sem skupaj s svojo aktivnostjo tudi odraščala že v Sloveniji. Oče je bil kulturni delavec in otroci smo odrasli v duhu kulturnega udejstvovanja. Očeta so doma v njegovi dejavnosti neprestano ovirali in kritizirali. Ni imel možnosti za delo. Svoj prostor je našel šele, ko se je preselil na Švedsko. Na Švedskem smo lahko gojili svoje petje in imeli pri tem povsem prosto pot. Zdaj je že sedemindvajset let od takrat, ko smo začeli s svojim zborom in ostalo dejavnostjo, povezano predvsem s petjem. Število članov in zborov se je s časom spreminjalo. Danes smo nekako nazadovali. Kritični trenutki so nastopili po osamosvojitvi Slovenije, kot da se nam ni več potrebno boriti za jezik ali kaj. Zamrla je zavzetost ljudi. Lahko, da se bodo ljudje spet zbudili. Možno je. Sama mislim, da je to prisotno v vseh organizacijah in dejavnostih – so nihanja.

S svojim petjem ste bili precej uspešni. Niste bili vezani le na društvo v Landskroni, ampak ste imeli številna gostovanja.

Ja. Še danes nismo vezani le na društvo. Delujemo pa tudi v okviru društva, kolikor mu lahko koristimo in pomagamo. Od društva pa nikakor nismo odvisni. Res pa je, da tudi mi potrebujemo društvo. Veliko lažje predstavljaš neko kulturo, če imaš za sabo organizirano društvo. Na nek način se vzajemno podpiramo. Naše društvo je kulturno in na podlagi kulturne dejavnosti dobivamo tudi denarno podporo od občine.

Kaj pa vaša dejavnost v zadnjem času?

Kako naj rečem? Sem aktivna, a po potrebi. V zadnjem času smo se preselili in imam kar nekaj poti do Landskrona, ampak če vidim, da me potrebujejo, sem pripravljena sodelovati.

Pevska tradicija v vaši družini se prenaša na vaše otroke, kot sem imela priložnost opaziti.

Ja, res je. Obe hčerki pojeta in gresta po mojih stopinjah, kar se tiče petja. Tudi moji otroci so odraščali s pesmijo in z društvom. Društvo je bilo ustanovljeno, ko se moji hčerki še nista rodili in ju spremlja v življenju od vsega začetka. Za njiju je društvo sestavni del življenja. Čutita se soodgovorni za nadaljevanje tradicije.

Interjuju je bil kar obsežen in dolgotrajen. Mogoče pa je vseeno še kaj, kar sva spregledali in bi radi na to opozorili?

Gotovo je še veliko stvari, o katerih bi lahko govorili, vendar se trenutno ne spominim ničesar, kar bi še dodala.

GABRIJELA KARLIN

Lahko poveste ime in priimek?

Gabrijela Karlin.

Kje bivate?

V Landskroni na Švedskem.

Koliko ste stari oziroma kdaj ste rojeni?

Rojena sem 1936. leta.

Kaj ste po poklicu in kakšno izobrazbo imate?

Imam osnovno šolo iz Slovenije. Tu sem delala na različnih mestih – v bolnici, v tovarni. Zdaj sem že sedem let predčasno upokojena.

Imate družino?

Ja. Tri sinove.

Dobite pokojnino, prej ste osebni dohodek. Je bil vaš osebni dohodek nizek, povprečen ali visok za švedske razmere?

Bil je nizek, ker nisem bila zaposlena za poln delovni čas.

Kakšno življenje ste potem imeli: skromno, normalno, ugodno?

Skupaj z moževim dohodkom nam je zagotavljal normalno življenje. Ni bilo ravno skromno, a niti ni bilo ne vem kako razkošno. Ves čas smo morali varčevati.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

1966. leta.

Koliko ste bili stari?

Devetindvajset let.

Se še spomnite svojih vtisov ob prihodu?

Ja, se. Takrat ni bilo mišljeno, da bomo ostali tako dolgo. Sploh ne, da bi ostali za stalno. Načrtovali smo, da se čez nekaj let vrnemo. Razmere so se spremenile.

Otroci so začeli hoditi v šolo in tako smo odlašali iz leta v leto. Nazadnje, izgleda, da bomo kar ostali tukaj.

Kakšni so bili občutki, ko ste prvič videli švedska tla?

Zelo zanimivo je bilo. Človek pričakuje nov svet, novo okolje. Bili smo mladi in vse smo videli malo bolj pozitivno. Vsaj jaz sem gledala takrat vse zelo pozitivno. Danes verjetno ne bi več tako, če bi bila v isti situaciji.

Kako ste se znašli prva leta življenja?

Najprej smo stanovali pri moji sestri, nekaj tednov. Potem smo dobili dvosobno stanovanje. To ni bilo moderno opremljeno, pa vendar je bilo. S službo ni bilo težav. Mož jo je našel v prvih štirinajstih dneh. Jaz sem potem kmalu rodila. Na Švedsko sem prišla noseča. Septembra sem rodila, februarja pa sem začela s štiriurnim delom. Delala sem ponoči. Drugače ni šlo, saj sem imela majhne otroke. Takrat so na Švedskem potrebovali delovno silo, zato smo sploh prišli sem. Ker je bila možnost zaposlitve.

Omenili ste, da je bila sestra že pred vami tu. Vas je ona pritegnila?

Ja, na nek način. Mož je bil v začetku malo skeptičen, potem pa je mislil, da gremo za nekaj časa in se je sprijaznil z odhodom.

Lahko poveste, kateri poklic ste najprej opravljali in kako je bilo potem z zaposlitvijo?

Najprej sem raznašala časopis. Potem sem začela po večerji čistiti. Ko so otroci malo odrasli sem začela delati v tovarni, za tekočim trakom. To je bilo naporno delo in nisem dolgo zdržala. Dobila sem poškodbe in še zdaj čutim posledice. Delala sem tudi v kuhinji v bolnici.

Kaj je problematično pri tekočem traku? Ponavljajoči gibi?

Ja, to ja.

Kako je bilo organizirano delo? Ste imeli odmore?

Ja, imeli smo odmore. Dvakrat. Ob sedmih smo začeli z delom. Ob pol desetih smo imeli odmor in potem spet ob dveh popoldne. To so bili neplačani odmori.

Kakšni so se vam zdeli Švedski ob prihodu?

Zdeli so se mi prijazni.

Kaj pa danes?

Še vedno mislim tako o njih.

So odprti? Se da z njimi navezovati stike?

Ne morem trdití, da so odprti, a jaz nisem imela z njimi nikoli nobenih problemov. Niti nisem imela problemov s švedsko družbo.

So kakšne razlike med Švedi in Slovenci?

Mislím, da ni velikih razlik med njimi. Mogoče so Slovenci vseeno malo bolj odprti kot Švedi. Švedska družba je nekako zaprta družba. Težko prideš v stik s Švedi. Švedu prideš težko blizu, če ga ne poznaš in če on ne pozna tebe. Tu imajo to za naravno. Zdi se mi, da so Švedi še bolj zaprti kot Slovenci.

V času, ko ste se priselili, je Švedska potrebovala delovno silo. Mislím, da je imela zato odprt odnos do priseljencev. Se je v času bivanja uradna politika do priseljencev kaj spremenila? Od takrat? Seveda se je.

Se je bolj odprla?

Ne, nasprotno. 1974. leta je prišel zakon in potem niso več sprejemali tuje delovne sile. Še so prihajali, a ne več tako množično kot takrat, ko smo prišli mi. Spremenili so politiko. Na nek način so jo poostrili.

Kaj pa odnos do priseljencev, ki so že bili tu?

Ja, priseljska društva so dobivala denarno pomoč. Seveda moraš biti dejaven. Pokazati moraš, kaj si naredil.

Kakšen odnos imajo pa Švedi v vsakdanjem življenju do priseljencev?

Uradno se pravi, da med tujci in Švedi ni razlik. V praksi pa je razlika.

Ali imajo mogoče Švedi priseljence iz nekaterih držav raje kot druge?

Mislím, da imajo priseljenci iz Evrope malo prednosti pred tistimi, ki so prišli iz Afrike in iz arabskih držav. Med njimi je vseeno večja razlika v načinu življenja.

Kaj pa razlike v vsakdanjem načinu življenja Švedov in Slovencev? Ste jih kdaj opazili? S tem mislim na prehrano, oblačenje, družinsko življenje in podobno.

V začetku nisem imela stikov s švedskim načinom življenja in njihovega družinskega življenja od takrat ne poznam. Mislím, da ni bistvene razlike med švedsko in slovensko družino. Mogoče vseeno Slovenci malo bolj držimo družinsko življenje skupaj kot Švedi. Švedi so hladne narave in tudi otroci so takšni do staršev. Ta relacija je bolj hladna, kot pri nas.

Ste katoličanka. Kako je bilo z verskim življenjem od vsega začetka?

Takoj v začetku, prva leta, ni bilo, pozneje pa. Enkrat na mesec smo imeli slovensko mašo. In to še sedaj.

Kakšen imajo Švedi odnos do drugačnih veroizpovedi? Jih zapostavljajo?

Ne, to pa res ne. To je zelo urejeno. So tolerantni. Nikoli nisem opazila, da bi delali verske razlike.

Kaj pa jezik? Novo okolje ima svoj jezik. Kako ste se spopadli z njim?

Švedski jezik se mi je zdel zelo težak.

Koliko časa ste potrebovali, da ste se ga naučili?

Naučila? Povsem ga še danes ne obvladam. Ampak vendar, potrebovala sem kar nekaj let.

Kako ste se ga naučili? Iz življenja, s pomočjo tečajev,..?

Hodila sem na tečaje švedskega jezika. To so bili neplačani tečaji. Takrat smo imeli pravico do 200 ur učenja iz švedskega jezika na leto, zdi sem mi, da 200. To so nam dali Švedi in ni bilo obvezno. Bila je možnost. Danes ta možnost ni takšna, kot je bila včasih. Zdaj moraš plačati, če greš sam na tečaj, na svojo pobudo. Seveda pa so švedske šole, na katerih se lahko vsak izobražuje.

Dolgo ste že na Švedskem. Švedski jezik verjetno zavzame kar velik del vsakdanjika. V katerem jeziku danes razmišljate, sanjate.. ?

Absolutno v slovenskem.

Imate otroke. Kako ste se pogovarjali z njimi, ko so bili še majhni, doma?

Slovensko.

So otroci osvojili slovenski jezik?

Ja, precej. Znajdejo se v Sloveniji.

Vaši otroci so bili aktivni v pevskem zboru. Lahko kaj več poveste o tem? Lahko rečemo, da ste pevska družina. Tudi starejši, sestre in brat, ste bili aktivni v pevskem zboru.

Ja, ko so bili otroci majhni, so peli v otroškem zboru. Zdaj pa pojejo v odraslem zboru. Nekako smo jih obdržali. Pojejo v zboru slovenskega društva.

Kaj pa Trio sester Budja?

Ko smo prišle na Švedsko, smo se naselili zelo blizu. Vsi smo bili v Landskroni. Imeli smo možnost, da smo se večkrat srečevali in tako smo tudi peli. Tako smo začeli misliti na to, da bi ustanovili slovensko društvo. Največ smo sodelovali prav pri petju. Petje nam je bil glavni cilj. Z drugimi dejavnostmi se v okviru društva nismo ukvarjali.

Iz arhivov se vidi, da je vaš pevski zbor nastopal na številnih prireditvah. Švedi so vas vabili na različne prireditve.

Zelo veliko smo nastopali. Tudi pred švedsko publiko, ko so nas povabili, da bi jim peli. Ko je bilo društvo registrirano, se je sodelovanje še bolj utrdilo. Predvsem na kulturni osnovi.

Ste nastopali samo v Landskroni?

Ne, velikokrat smo šli v Malmö. Orkester Lastovke je nastopal veliko, svojčas tudi v Stockholmu na slovenskih in švedskih zabavah.

Kaj pa otroški zbor?

Ta zbor je nastopal predvsem na slovenskih prireditvah in srečanjih. Temu smo rekli slovenski festival. Takrat so peli tudi otroci.

So se otroci v švedskih šolah kdaj znašli v situaciji, da bi jih vrstniki zasmehovali, ker so Slovenci?

Ne, nikoli. Mislim da takrat, ko so moji otroci hodili v šolo, še ni bilo tega. Mislim, da je danes veliko več tega negativnega gledanja na tujce. Takrat ni bilo tako.

Tudi z učitelji ni bilo težav?

Ne, nobenih.

Kakšen odnos imajo vaši otroci do svojega slovenstva?

To so sprejeli. Mislim, da so ponosni na to. Prepričana sem o tem.

To potrjuje tudi dejstvo, da se ženi iz mešanih zakonov vaših sinov zelo zanimata za slovenski jezik.

Ja. Pravzaprav ena še ni žena, ampak je bodoča snaha. Tako imam tri snahe, ki se zanimajo za učenje slovenskega jezika. Tečaj slovenskega jezika so že obiskovale. Tečaj je bil v društvu.

Kako pa odnos do vnukov? Se slovenstvo prenaša tudi naprej?

Kot vrednota prav gotovo. Otroci, vnuki, se zanimajo za svoje slovenske korenine.

Trideset let ste že tukaj. To pusti posledice. Se vam kdaj zdi, da vam izginjajo slovenske besede?

Že se mi je zgodilo, da nisem našla besede, da bi se pravilno izrazila. Na sploh nimam problemov, vendar se je že zgodilo.

Se vam kdaj zazdi, da obvisite med obema jezikoma in v nobenem ne najdete besed za nekaj, kar bi radi povedali?

Tudi to se mi je zgodilo oziroma zgodi se mi, da se hočem izraziti po švedsko. Lažje

bi našla švedsko besedo, a se temu izogibam in se trudim, da najdem pravo slovensko besedo.

Kaj bi rekli o sebi, ste Slovenka ali Švedinja?

Slovenka.

Kaj pa švedski del? Nekaj je vendar tudi švedskega v vas.

Ja, včasih se počutim, da tu živim in čutim za to državo, v kateri živim. Ni mi vseeno.

Kako to usklajujete v sebi? Pride kdaj do nasprotja med slovenskim in švedskim delom?

To se kar dobro usklajuje med seboj.

Ste se kdaj znašli v situaciji, da ste se v Sloveniji počutila drugačno? Na Švedskem ste drugačna, ste Slovenka.

Ko sem v Sloveniji, se mi zdi, da sem doma. Nimam nobenih težav.

Se nameravate vrniti v Slovenijo?

Za stalno ne. Na dopuste. Tam imam tudi mamo.

Dolgo ste bili dejavni v društvu slovenskih izseljencev v Landskroni. Danes ste podpredsednica društva Lipa. Lahko poveste kaj o delovanju društva?

Najpomembnejše se mi zdi, da se dela na kulturnem področju. Zame, ki rada pojem, je petje v ospredju. Poleg tega deluje še športna sekcija. Imamo tudi šiviljsko sekcijo, kjer šivamo narodne noše.

Koliko je bilo članov včasih in koliko jih je danes?

Članov imamo na papirju veliko. Dejavnih pa ni tako veliko, kot jih je bilo včasih.

Kako bi to razložili?

Mislím, da smo se že asimilirali. Starejša generacija se je tudi na nek način utrudila v društvenem delu.

Kaj pa mladi?

Del mladih se vključuje v delo, samo ne v takšnem številu, kot bi si želeli.

Se kaj sprašujete zakaj?

O tem smo se že pogovarjali. Na nek način na mlade vpliva okolje, v katerem živijo. Ko se poročijo s Švedi ali Švedinjami, tudi ni več takšnega zanimanja. Začnejo s svojim življenjem.

Najdejo svoje interese drugje?

Ja, zanimajo jih druge stvari in hodijo drugam. Niso več tako povezani s slovenstvom kot mi.

Na Švedskem so še ostala društva slovenskih izseljencev. Kako poteka sodelovanje med njimi?

Sodelujemo. Imamo srečanja, pa Vadstena vsako leto.

Vadstena. Ta vsakoletna srečanja imate že zelo dolgo. Zdaj bo dvaindvajset let. Lahko rečete, da je bilo to že od nekdanj vseslovensko romanje ali je to postalo šele po osamosvojitvi Slovenije?

To je že od nekdanj, od vsega začetka je to vseslovensko romanje.

So imeli verni ljudje v preteklosti v društvih kakšne probleme?

Imeli so težave. Pred osamosvojitvijo Slovenije jih je bilo le nekaj, ki so bili dejavni v društvu. Zdaj je bolje.

Društva se med seboj povezujejo v Slovensko zvezo, včasih so se v Koordinacijo. Kaj bi lahko rekli o odnosih med vašim društvom in Slovensko zvezo?

Imamo dobre odnose. Vsako leto se dobijo pri nas in imajo sestanek predstavniki vseh društev. To je sestanek Slovenske zveze. Vedno je tu pri nas. Zdaj bo tretjič. Ponavadi je spomladi. Delo poteka dobro. Vsi so zadovoljni. Prav tako jim je verjetno všeč pri nas, saj imajo vsako leto tu srečanja. V začetku smo mislili, da se bomo selili, da bo ta sestanek v različnih krajih, a vsi so zdaj zato, da je v Landskroni.

Na nek način je Landskrona presenetljiva. Slovenski izseljenci so bili tu zelo aktivni.

Landskrona je zelo znana po dejavnosti slovenskega društva.

Na švedskem je tudi glasilo Naš glas. Kakšno je sodelovanje društva z uredništvom?

Mislim, da je kar dobro. Vsi člani društva dobivajo Naš glas. S plačilom članarine ljudje avtomatično dobijo tudi revijo. To je kar dobro.

Kako pa lahko vplivate na uredniško politiko?

Mislim, da lahko vplivamo. Ne vem, ne morem odgovoriti. Tega ne poznam dovolj.

Letos ste dobili v Landskroni katoliško cerkev. Kdo ima zasluge za to? Koliko časa so jo gradili?

Zasluge imajo vsi katoliki, ki živijo v Landskroni. Smo različnih narodnosti. To nam veliko pomeni, posebno tistim, ki hodimo v cerkev. Zdaj govorim o sebi. Ko je bila otvoritev, je pri maši pel naš zbor. Švedsko, vendar so bile slovenske pesmi. Prevedla jih je moja sestra. Dobili smo veliko pohval. Tudi škof nas je pohvalil.

Vedel je, da smo Slovenci. V pridigi je omenil, koliko narodnosti je tukaj in da na koru poje slovenski zbor.

Katerih katolikov je v Landskroni največ?

Poljakov. Za njimi smo Slovenci. Mogoče so Hrvatje pred nami.

Kakšni so odnosi med različnimi priseljenski društvi in skupinami? Imate kakšne stike?

Povezujemo se. Vsako leto imamo skupnega Miklavža v cerkvi in pozneje Lucijo. Sveta Lucija je del švedske tradicije. Mi to nekako združimo skupaj. Tudi otroci, ki hodijo k verouku, so različnih narodnosti. Pouk pa poteka v švedskem jeziku.

Kako pa društva? Gotovo imajo Poljaki in Hrvatje tudi svoje društva? Sodelujete tudi med društvi?

Tudi. Predvsem ob kakšnih pomembnih dogodkih. Takrat, ko smo imeli petindvajsetletnico so vsi sodelovali ali se udeležili prireditve.

Kaj pa prireditve, ki se je letos imenovala 'Multi-kulti'?

Tudi takrat sodelujejo vsa društva s svojimi prispevki in aktivnostmi.

Kdo je organizator in koordinator prireditve?

Landskronška občina. Kultur... ne vem, kako se reče po švedsko.

Te prireditve so enkrat na leto, že nekaj let zaporedoma. Kdaj pa so se začele?

Lahko rečem, da jih prirejamo že dvajset let.

Koliko časa pa prireditve traja?

Letos je bila cel teden. Mislim, da je bilo letos prvič tako dolgo. Drugače je enodneвно.

V preteklosti so za Slovence na Švedskem v Sloveniji rekli, da so to delavci na začasnem delu v tujini ali zdomci. Kako bi to komentirali?

Lahko rečem, da je šla večina s tem namenom, da se vrnejo nazaj v domovino. Potem pa se večina ni vrnila. Še vedno lahko rečem, da smo zdomci.

Na ambasadi v Stockholmu je bilo rečeno, da je veliko Slovencev zamenjalo državljanstvo.

Po drugi strani jih naj bi bilo kar nekaj, ki so se odločili za spremembo priimka. Kako bi to razložili? Zakaj je prišlo do tega?

Kar se tiče državljanstva mislim, da je dobro, da so zaprosili za švedsko državljanstvo. Če so se odločili, da bodo ostali tu. Zakaj pa ne?

Kar se pa tiče imen, razumem ljudi, ki so imeli imena, ki so za Švede težka.

Je težava lahko tudi v pomenu, da imata ime ali priimek v švedskem jeziku slabšalen prizvok?

Ja, poznam take primere, ko je bil izraz v švedskem jeziku prav čuden.

Kaj pa možnost, da so hoteli s tem prikriti svojo slovensko identiteto?

Mislim, da do tega ni prišlo zato. Prej iz praktičnih razlogov, o katerih sva že govorili.

Poznate kar nekaj Slovencev na Švedskem. Tudi pogovarjate se med seboj. Kako se vam zdi, da so Slovenci uspeli na Švedskem? Kakšen življenjski standard imajo? So kakšni posamezniki, ki so zelo uspeli?

Tako bi rekla. Nekateri so zelo uspeli, večina živi dobro, ne vem za noben primer, ko bi bili socialni problem. Mislim, da smo se Slovenci dobro znašli, če jih primerjamo z drugimi priseljenci. Smo pridni za delo in skrbni.

Mislite, da sta pridnost in zagon v prvih letih dela pustila zdravstvene posledice?

Ja, res je. Danes je v povezavi s tem veliko bolezni. Izrabili smo se. Opravljali smo tudi po več služb, imeli družino in še v klubu smo bili aktivni.

Je med Slovenci v Landskroni prisoten problem alkoholizma?

Ne, ni.

Kaj pa ločitve?

Teh je pa veliko.

Znotraj mešanih zakonov ali slovenskih?

Slovenskih. Pri prvi generaciji. Pri drugi generaciji je tega manj, tudi če so mešani zakoni. Zdaj sicer ozko gledam. Govorim le o ljudeh in primerih, ki jih poznam.

Kaj mislite, da je vzrok ločitev?

V številnih primerih so si našli druge partnerje. Točnega vzroka pa ne poznam. Ljudje so si naložili preveč dela in niso imeli časa za pogovore. Izgubili so stike. Mogoče je to. V zakonu je potreben pogovor. Ljudje pa so se gnali za materialnim dobrinam in pozabili nase, sploh v začetnih letih. Ko si starejši, razmišljaš drugače.

Mogoče nama je v pogovoru kaj ušlo, kar se vam zdi pomembno in bi radi izpostavili? Mogoče kaj, kar se vam zdi pomembno za slovenske izseljence?

Ne, ničesar več se ne spomnim.

Petek, 13.10.1995

Posnela sem že štiri pogovore. Prav tako sem že v celoti pregledala arhivsko gradivo. Jutri ga bom oddala Avguštini, ki mi je uredila fotokopiranje. Jutri popoldne sem povabljen v Halmstad, kjer se bom srečala s predsednikom Slovenske zveze Brankom Jenkom in nekaterimi drugimi člani društva v Halmstadu. Tja se bom odpeljala skupaj z Avguštino Budja in Štefko Bergh.

Zanimivosti:

- Odnos Švedov do švedskih dialektov je zelo zanimiv. Standardni jezik nima takšnega položaja kot na primer v Sloveniji, kjer imajo dialekti drugoten položaj in jih preganjamo. Na Švedskem pa na nek način gojijo dialekte tako v šoli kot tudi na televiziji in radiu.
- Zapomnila sem si zanimivo misel, ki jo je v pogovori omenila Avguština Budja. Rekla je, da učitelj maternega jezika ni le učitelj, ampak mora poznati tudi ostale predmete, da lahko otrokom v šoli pomaga. Prav tako je učitelj povezan še z drugimi vlogami. Na nek način je simbol slovenstva, je identitetno sidrišče skupinske (etnične) identitete, ki otrokom lahko pomaga vzpostaviti samozavest.
- Švedski jezik ne pozna spolnih oblik. Množina je za vse enaka (ni spolno opredeljena), pri ednini pa nastopata dve obliki, ki nista vezani spolno. Glagol ima vedno isto obliko.
- Na Švedskem velja ostra prepoved fizičnega in psihičnega nadlegovanja otrok. Tu imajo nekatere etnične skupine velike težave s švedskimi zakoni in predpisi.
- V Landskroni že dvajset let enkrat na leto organizirajo dneve 'multi-kulti', ko se predstavijo kulturne skupine različnih etničnih skupnosti. Trajanje prireditve se od leta do leta razlikuje. Včasih je en dan ali več dni. 1995. leta je potekala prireditev od 13. do 20. maja.
- Landskrona je bila včasih povezana s Slovensko Bistrico.

Redno pisanje dnevnika sem zaključila. Bila sem preutrujena in prenasičena z novimi informacijami. Prav tako so se informacije začele ponavljati. V Landskroni sem ostala še nekaj dni. V tem času sem posnela še nekaj intervjujev.

LEOPOLD KARLIN

Lahko poveste svoje ime in priimek?

Leopold Karlin.

Kje bivate?

V Landskroni na Švedskem.

Kdaj ste rojeni?

Rojen sem 1963. leta v Sloveniji.

Kakšno izobrazbo imate?

Imam devetletno osnovno šolo in dve leti gimnazije – elektrotehnična smer, vendar nisem zaposlen kot elektrotehnik. Delam v tiskarni, kjer skrbim za nabavo materiala.

Koliko časa ste bili v Sloveniji?

Tri leta in pozneje sem prihajal na dopuste.

Katere so očitne razlike med Švedsko in Slovenijo?

Na Švedskem je boljši standard. Na sploh bi lahko rekel, da mi je Švedska bolj všeč. Ljudje na Švedskem pa so drugače kar podobni Slovencem. Tudi Slovenci se mi zdijo zaprti in hladni.

Je družinsko življenje na Švedskem podobno slovenskemu?

Ne, so razlike. Velika je razlika v odnosu do starejših ljudi, ki ne živijo doma, ampak gredo v domove za ostarele. V Sloveniji je družina bolj povezana, ljudje si bolj pomagajo.

Se vam zdi, da ni velikih razlik, če izznamemo standard?

Zdaj, zadnja leta ni velikih razlik. V preteklosti so bile razlike večje, sploh v primerjavi z življenjem na slovenskem podeželju.

Kako ste se naučili slovenski jezik?

Ne spomnim se točno. Postopno sem se ga učil doma. Doma smo govorili slovensko. Obiskoval sem tudi pouk slovenskega jezika. Ne vem, če sem se naučil slovensko, malo pa je prav gotovo pomagalo. Ni pa bil to zahteven pouk.

Kolikokrat na teden ste imeli ure slovenskega jezika?

Imeli smo enkrat na teden po dve uri.

Katero literaturo ste uporabljali?

Ne spomnim se. Vem le, da jo je prinesla učiteljica. Veliko smo brali, se pogovarjali, učili smo se tudi zgodovino.

V katerem jeziku ste se pogovarjali doma?

Starša sta govorila slovensko, otroci pa smo se med seboj pogovarjali v švedskem jeziku. Tudi danes je tako.

Kaj so bili vaši prijatelji: Švedi, Slovenci, Hrvatje...?

Imel sem prijatelje med Slovenci, Švedi, Italijani. Večina pa so bili Švedi.

Kako in kdaj ste se naučili švedski jezik?

Ne vem. To je prišlo samo od sebe. Ko sem bil star tri leta, sem začel hoditi v švedski vrtec. Imel sem prijatelje na ulici. In tako se naučiš.

V katerem jeziku razmišljate, se razburjate?

V švedskem jeziku.

Poročeni ste s Švedinjo. Kako govorite s svojimi otroci?

Švedsko.

Vaša žena se zanima za učenje slovenskega jezika, kot sem slišala.

Ja, res je. En termin učenja jezika je že za njo in tečaj bo obiskovala še naprej.

Kaj pa otroci? Kako se sporazumevajo z babico?

V švedskem jeziku.

Ste bili v času, odkar ste poročeni, že kdaj v Sloveniji?

Z otroki še nismo bili, z ženo pa sva bila enkrat.

Kaj pravi žena o Sloveniji?

Zelo ji je všeč.

Kako se je sporazumevala?

Nekateri sorodniki znajo švedsko, tako smo se nekako sporazumevali. Angleško niso znali in je nismo uporabljali. Tisti, ki smo razumeli švedsko, smo ji prevajali.

Vaša žena je Švedinja. Imata z ženo kakšne težave, ki bi izvirale iz tega, ker je ona Švedinja vi pa Slovenec? Imata različne poglede na to, kakšni naj bi bili odnosi v družini, različne poglede na vzgojo... ?

Ne, ne prihaja do tega.

Po veroizpovedi sta oba katolika?

Ne, ona je protestantka, sicer bolj na papirju. Če gremo k maši, gre zraven, čeprav gremo v katoliško cerkev.

Kako sta to uskladila pri poroki?

Poroka je bila katoliška.

Je bila po drugi strani morda tudi protestantska?

Ne, bila je samo katoliška.

Zaradi različnih veroizpovedi nimata nobenih težav?

Ne, le zakaj bi jih imela.

Kako bosta vzgajala otroke?

O tem se še nisva točno dogovorila. Verjetno jih bova versko vzgajala in to bolj katoliško kot protestantsko, čeprav so otroci krščeni v protestantski cerkvi.

Je ta krst pri katolikih priznan ali je problematičen?

Ne vem, mislim, da je priznan.

Vajino razmerje je zanimivo. Poleg jezikovnih in kulturnih razlik srečamo še razhajanja v veroizpovedi.

Tako pač je.

Se vam zdi, da je zakon med Slovincem in Švedinjo kaj težji od zakona med Švedom in Slovenko?

O tem še nisem razmišljal. Mislim, da so isti pogoji za obe razmerji.

Ste imeli v času šolanja kakšne težave, ker ste obiskovali ure slovenskega jezika?

Večjih težav nisem imel. Včasih me je kdo vprašal, zakaj hodim k tem uram. Slišal sem tudi nekaj pripomb, to pa je tudi vse.

Vas je motilo, ker ste morali hoditi k tem uram?

Ja, velikokrat mi je šlo na živce.

Kdaj ste imeli pouk?

Pouk smo imeli med tednom po rednem pouku.

Koliko vas je hodilo k pouku slovenskega jezika?

Pet ali šest učencev.

Kaj mislite o drugi generaciji Slovencev? Kakšen odnos imajo do svoje slovenske pripadnosti?

Večina se je vključila v švedsko okolje in živijo kot Švedi. Za marsikoga več ne veste, da je Slovenec. Nekateri pa so, ki še živijo kot Slovenci, ko so doma z družino ali pa živijo mešano.

Poznate oba jezika. Kateri vam je bližji?

Švedski. Slovensko lahko berem, težave pa imam z govorom. Povsem drugače je, kadar sem nekaj časa v Sloveniji. Takrat imam veliko manj težav.

Kaj mislite o sebi, ste Šved ali Slovenec?

Šved nisem nikoli bil in nikoli ne bom. Sem Slovenec, četudi ne povsem. Nekaj mešano. Ko sem v Sloveniji, nisem čisti Slovenec. Tam sem Šved. Sem nekje v sredini.

Kje se počutite doma?

Na Švedskem.

Kakšen se vam zdi odnos Švedov do tujcev?

V preteklosti so bili priseljenci lepo sprejeti. Danes so razmere drugačne. Pojav krize, hitro naraščanje števila beguncev... vse to je pripeljalo do spremembe v odnosu do priseljencev, ki se jih vse meče v isti koš. Na vse gledajo enako.

Ta odnos velja tudi za drugo generacijo?

Odvisno od imena, ki ga nosiš. Prav tako je pomembna barva kože. Po tem te ljudje takoj prepoznajo in vedo, da nisi Šved.

Kaj pa zaposlovanje? Ali pripadniki druge generacije priseljencev težje dobijo zaposlitev kot Švedi?

Odvisno od tega, kako obvladajo švedski jezik. Če ga obvladajo, imajo iste možnosti kot Švedi. Mogoče je bil kdaj kakšen primer, da bi bili zapostavljeni, a sam ne vem zanj. Mislim, da je pomembno predvsem znanje in šele potem, kdo si in od kod si prišel.

Kako je z znanjem švedskega jezika pri drugi generaciji priseljencev v okolici Landskrona – ne le Slovencev?

Kolikor sam poznam situacijo, vsi govorijo švedsko, možno pa je, da imajo svoj naglas.

Bili ste dejavni v delu društva slovenskih izseljencev v Landskroni. Lahko kaj več poveste o svojem delu?

V delo sem se vključil, ko sem bil star okoli deset let. Takrat so bili moji starši dejavni v društvu in hodil sem z njimi. Bil sem član otroškega pevskega zбора, pozneje pa sem se priključil odraslemu mešanemu pevskeemu zboru.

Ste sodelovali tudi v aktivu mladincev?

Ne, sam nisem bil aktiven. Sodeloval sem predvsem na pevskega področju.

Kakšna je dejavnost ostalih pripadnikov druge generacije Slovencev v društvu v Landskroni?

Ni je veliko. Zelo malo je aktivnih. Nekaj jih je, ki se še dobivajo v društvenih prostorih, ostali pa se družijo bolj privatno, če se že družijo in dobivajo.

Je po vašem mnenju pri drugi generaciji veliko mešanih zakonov?

Veliko jih je. Mislim, da lahko rečem, da večina. Sam ne poznam nikogar, ki bi bil iz 'čistega' slovenskega zakona. Vsi, ki jih poznam, imajo mešan zakon.

Kaj bo potem s Slovenci čez nekaj generacij?

Slovenci se mešamo in čez nekaj generacij Slovencev ne bo več tukaj. Mogoče bodo otroci vedeli od kje izvirajo stari starši, to pa je tudi vse. To je pač tako. Smo sprejeti in se družimo z ljudmi v okolju, kamor so se priselili starši. Že druga generacija Slovencev se je zelo asimilirala, vključila v švedsko okolje in ne izpostavlja svojega slovenstva. Nočem reči, da jih je sram, da so Slovenci, ampak da se jim to ne zdi tako pomembno, da bi posebej izpostavljali. V preteklosti je bilo to povezano tudi s tem, da smo bili Jugoslovani, kar pa so številni prikrivali.

Zakaj jih je bilo sram, da so Jugoslovani?

Na Švedskem so imeli Jugoslovani slab položaj. O njih prevladuje slabo mnenje.

Je položaj Slovencev kaj boljši od položaja Jugoslovanov?

Pri ljudeh, ki poznajo razliko med Slovenci in Jugoslovani, je položaj Slovencev boljši. Veliko ljudi na Švedskem pa še ne pozna Slovencev. Na te razlike je opozorila vojna, ki je bila v Jugoslaviji, vendar pa že tako dolgo traja, da postaja drugi Libanon. Ljudje so se nanjo navadili.

Kaj je vzrok slabega ugleda Jugoslovanov?

So drugačni. Težko se prilagajajo zahtevam novega okolja. Prav tako imajo težave z jezikom in v veliki meri socialno bremenijo državo in jo izkoriščajo, kolikor se le da. Seveda so najbolj vidni ravno tisti, ki sistem zlorabljujejo, za ostale, poštene in delavne, pa se toliko ne sliši.

Mislite, da bo v prihodnosti položaj Slovencev boljši kot je bil do sedaj?

Mislim, da bo prišlo do sprememb in da se bo ugled izboljšal.

Švedska je polna priseljencev iz različnih držav. Katere imajo Švedsi raje? Ali jih lahko razvrstite po priljubljenosti?

Najraje imajo Skandinavce, tudi Nemce. Temu sledijo priseljenci iz srednje Evrope, potem iz južne Evrope (Jugoslovani, Grki in Turki), na koncu pa so priseljenci iz Azije in Afrike.

Se v odnosih do priseljencev pojavlja rasizem?

Prav v zadnjem času je prišlo do opazne rasne nestrpnosti. Tega je danes več kot v preteklosti.

Kje so vzroki za porast nestrpnosti pri Švedih?

Slabi časi so, kriza. Veliko je beguncev. Veliko je težav v povezavi s priseljenci, obremenjena je sociala in pojavlja se kriminal. To nekatere Švede moti. O tem se piše po časopisih, je po radiu in televiziji.

Na Švedskem naj bi bile težave z alkoholom. Kako je s tem pri drugi generaciji Slovencev? Ne bi rekel, da imajo težave s tem.

Za konec bi še vprašala, kaj osebno mislite, kako so se znašli Slovenci na Švedskem, če jih primerjate z drugimi priseljenci in povprečnim švedskim standardom?

Zdi se mi, da so se Slovenci na Švedskem zelo dobro znašli. Po standardu bi jih uvrstil v sredino, nekatere pa celo v višji standard.

Kje so pretežno zaposleni?

Prva generacija je bila zaposlena predvsem po tovarnah, v industriji. Takrat, ko so prihajali na Švedsko, je bil v industriji pomanjkanje delovne sile in tu so brez težav dobili zaposlitev. Druga generacija pa je veliko bolj pisana – tako kot Švedi.

Ima druga generacija višjo izobrazbo kot prva?

Ja, ima. Imeli smo boljše možnosti in smo se lažje izobraževali kot naši starši.

Kaj mislite za tretjo generacijo, bo imela še boljše možnosti kot druga?

Prav gotovo. Razlike, če so, bodo postopno izginile. Že v drugi generaciji so predvsem mešani zakoni, v tretji se bo že vse zmešalo.

To je zelo zanimivo. Po eni strani je na Švedskem multikulturalizem, ki naj bi priseljencem zagotavljal ohranjanje njihove kulturne tradicije, po drugi strani pa vidimo, da se v tem okolju Slovenci zelo hitro zlijejo z okoljem.

Slovenci so se zlili s Švedi, vendar to še ne pomeni, da ne ohranjajo svoje kulture. To poteka na privatni ravni, v družini. Veliko hodijo na dopuste v Slovenijo, ohranjajo spomin, ... na svoj način privatno ohranjajo svojo kulturo. To povezano z družino, medtem ko je pri drugih narodih bolj javno, povezano z organizacijami, rabo njihovega jezika na javnih mestih... Slovenci tega ne delamo.

Bi lahko rekli, da Slovenci svojo kulturo vežejo na družino, v javnem življenju pa se obnašajo kot Švedi?

Tudi tako bi lahko rekli. Slovenci se navzven prilagodijo okolju, v katerega so se priselili, spoštujejo njegove norme, a zaradi tega ne pozabijo, da so Slovenci.

SIMON KARLIN

Lahko poveste ime in priimek?

Simon Karlin.

Kje živite?

V Landskroni na Švedskem.

Koliko ste stari in kdaj ste rojeni?

Rojen sem 1968. leta na Švedskem in imam sedemindvajset let.

Kakšno izobrazbo imate?

Opravil sem devet let osnovne šole, tri leta gimnazije in štiri leta fakultete na ekonomski smeri.

Kakšen poklic opravljate?

Opravljam svoj poklic, to je poklic ekonomista v podjetju v Malmöju.

Ste imeli pri iskanju zaposlitve kakšne težave?

Ne, nobenih težav.

Ste predstavnik druge generacije Slovencev na Švedskem.

Ja.

Ste že bili v Sloveniji?

Ja, večkrat.

Kaj lahko poveste o Sloveniji, če jo primerjate s Švedsko?

Švedska je bolj organizirana. Tu vse bolj funkcionira, če si recimo bolan. Prav tako so tu boljše ceste in javno življenje je bolj organizirano. Vendar pa so Slovenci bolj odprti kot Švedi.

Po čem se to vidi?

So bolj prijazni. Še posebno do mene, ko pridem v Slovenijo.

Še kakšna razlika? Kaj pa prehrana? Ste opazili kakšne razlike?

Hrana? Malo razlik je, a ne veliko.

Kaj pa obleka?

Mislím, da tu bolj gledajo na modo.

Kaj pa način življenja mladih?

To pa ne vem veliko. Načina življenja mladih v Sloveniji ne poznam tako dobro. Nimam časa, da bi se toliko družil z njimi.

Kaj pa družinsko življenje?

V družinskem življenju pa so večje razlike. V Sloveniji je družina bolj povezana kot na Švedskem.

Kakšni so odnosi med starši in otroci v švedski družini?

Družina je manj povezana in otroci prej odidejo od doma. Ko so stari dvajset let, morajo na svoje. Ni tako, kot v Sloveniji, ko še lahko živijo s starši.

Slišala sem, da na Švedskem država poskrbi za otroke, ki odidejo od doma.

Ja, tukaj za otroke, ki odidejo od doma poskrbi država, v Sloveniji pa družina.

Vidim, da dobro govorite slovensko. Ste se doma vedno pogovarjali slovensko?

Doma smo se vedno pogovarjali v slovenskem jeziku. Slovensko sem se naučil doma, v družini.

Ste v času šolanja obiskovali ure maternega jezika?

Ja, sem.

Kako je potekal pouk slovenskega jezika?

Dvanajst let šolanja sem obiskoval pouk slovenskega jezika – v osnovni in srednji šoli. Ves čas smo imeli eno uro na teden. To je bilo med tednom, kot dodatna ura.

Vas je kdaj motilo, ker ste imeli eno uro več pouka kot ostali sošolci?

Ne, to me ni nikoli motilo. Bila je le ena ura. To ni tako veliko.

Vendar ali je bilo to obvezno? Je bil pouk slovenskega jezika redni predmet?

Ja, bil je obvezen predmet, ko si ga izbral.

So se vam prijatelji kdaj smejali, ker ste obiskovali slovenski jezik?

Ja, mogoče v začetku, ko smo bili še mlajši. Pozneje pa ne.

Kdo so vaši prijatelji: Švedci, Hrvati, Slovenci... ?

Švedci.

Kako so sprejeli, da ste Slovenec?

Dobro. Nikoli nisem imel težav zaradi tega. Celo tako je, da so me imeli in me imajo za Šveda, dokler ne povem, da sem Slovenec.

Kako to?

Moje ime bi lahko bilo tudi švedsko, prav tako priimek. Tudi po izgledu ne izstopam in obvladam švedski jezik.

Kje ste se naučili švedski jezik – doma ste govorili slovensko, kot ste dejali?

Aha, ne vem. Na ulici in v šoli.

Ste hodili tudi v švedsko malo šolo?

Ja, v vrtec pa nisem hodil. Bil sem pa veliko zunaj, med švedskimi prijatelji. Skupaj smo se igrali in tako sem se naučil govoriti švedsko.

Kako bi rekli, da obvladate švedski jezik?

Zelo dobro. Pogovorno in pisno.

Kaj pa slovenski jezik?

Slovenski jezik pa slabo obvladam. Z branjem nimam težav, razen pri težkih besedilih. Težave se pojavijo pri pogovoru, ko ne najdem pravih besed.

Jezik, ki ste ga govorili doma, je dialekt. Ali čutite kakšne težave s knjižnim slovenskim jezikom?

Ne vem, ga razumem.

V katerem jeziku se pretežno pogovarjate?

V švedskem jeziku.

Poznate morda primer, da bi ljudje težje dobili zaposlitev zato, ker so priseljenci?

Ja, slišal sem že za takšne primere, kar velikokrat.

Kaj naredijo ti ljudje?

Iščejo naprej, dokler ne najdejo zaposlitve.

Kaj mislite o drugi generaciji Slovencev v Landskroni? Kakšen odnos imajo do svojega slovenstva?

Mislim, da se izgublajo. Pošvedili so se. Slovenci niso naseljeni tako skupaj, kot drugi priseljenci in ljudje se razgubijo in asimilirajo.

Kje mislite, da je vzrok za asimilacijo?

Švedom smo veliko bolj podobni. Zelo smo jim podobni v primerjavi z večino drugih priseljencev.

Kakšen odnos imajo Švedi do priseljencev? Jih imajo za enakovredne?

Ne, imajo jih za manjvredne.

Delajo v tem odnosu kakšne razlike med priseljenci?

Ni velikih razlik, čeprav imajo Fince raje kot pa priseljence iz Jugoslavije ali od druge.

Kaj pa temnopolti priseljenci in priseljenci iz Južne Amerike?

Ja, tudi njih nimajo najraje, a še vedno raje kot Arabce. Spodaj so Arabci in muslimani. Tudi Jugoslovanov nimajo posebno radi.

Zakaj pa?

Z njimi je veliko težav. Živijo drugače in so drugačni. Veliko jih je, ki niso zaposleni in dobivajo pomoč.

Kaj ste vi: ste Šved ali Slovenec?

Sem Slovenec na Švedskem.

Ste kdaj razpeti med dvema kulturama?

Včasih, morda. Ne morem se spomniti primera. Prav gotovo pa se znajdem v takšni situaciji.

Vaša družina je bila zelo dejavna v slovenskem društvu. Kaj lahko poveste o svoji dejavnosti?

Že zelo majhen sem začel peti v otroškem pevskem zboru. Predvsem sem bil aktiven pri petju. Po otroškem pevskem zboru je sledil mešani pevski zbor. Danes pa ne pojem več. V času študija sem bil odsoten in zaposlen. Tako nisem imel časa za društveno aktivnost.

Kaj pa aktiv mladih na Švedskem? Ali veste, da obstaja?

Vem, da obstaja. Nekajkrat na leto se srečamo in to je vse. Zberemo se in imamo skupni piknik, kjer imamo predvsem športne aktivnosti. Vse se konča z veselico in slovensko glasbo.

Koliko se vas zbere na srečanjih?

Okoli petdeset.

Kaj bi rekli o aktivnosti druge generacije na Švedskem? Kakšna se vam zdi prihodnost slovenske kulture na Švedskem?

Mislím, da ne kaže dobro. Naši otroci ne bodo več vzdrževali tega naprej in ne bodo več govorili slovensko. Že sedaj je le nekaj ljudi, ki skrbijo za slovenstvo, drugi pa so se razgubili.

Še vedno pa lahko najdemo primere v mešanih zakonih druge generacije, ko se švedski partnerji odločijo in se učijo slovenski jezik.

Ja, to je res. Vendar to ni veliko ljudi. Večina se izgubi, sploh pa njihovi otroci.

Ste verni?

Da.

Kako vas kot katolika sprejema pretežno protestantsko okolje?

Dobro. Nobenih težav nimam. Tukaj ljudje niso tako verni kot v Sloveniji. Tu je to drugače. Ljudi ne zanima tvoja vera.

Ste kdaj razmišljali o preselitvi v Slovenijo?

Ne, nisem. Razmišljal sem o dopustih, ne pa o selitvi. Ostal bom na Švedskem.

Imate švedsko državljanstvo?

Imam dvojno državljanstvo.

Mogoče je še kaj, kar je pomembno za drugo generacijo, pa sva izpustila in bi radi sami izpostavili?

Za Slovence druge generacije se mi zdi najpomembnejše, da se počutijo kot Slovenci in to gojijo naprej. To je pomembno predvsem zaradi njih samih in samoza-vesti.

VIOLETA MURŠAK

Ali lahko poveste svoje ime in priimek?

Violeta Muršak.

Kje bivate?

V Landskroni na Švedskem.

Kdaj ste bili rojeni?

Rodila sem se 1963. leta.

Kaj ste po poklicu?

Sem monterka zavornih ročic za avtobuse in tovornjake.

Kakšno izobrazbo imate?

V Sloveniji sem končala osemletko.

Imate družino?

Ja, imam dva otroka.

Je vaš osebni dohodek nizek, zadovoljiv ali visok, glede na švedsko povprečje?

Lahko rečem, da je visok.

Kakšno življenje vam zagotavlja: skromno, dobro, boljše?

Kar dobro.

Kdaj ste prišli na Švedsko?

Pred štirinajstimi leti.

Koliko ste bili stari?

Imela sem devetnajst let.

Ste bili že poročeni?

Ne, bila sem še sama.

Lahko kaj poveste o vzrokih preselitve?

Ljubezen. Sedanji mož je že bil na Švedskem. Spoznala sem ga v Sloveniji. Pozneje sem prišla na Švedsko, da bi videla, kakšno življenje je tukaj. Dolgo let sva z možem živela skupaj v izvenzakonski skupnosti in pred petimi leti sva se poročila.

Se spomnite občutkov, ko ste prvič prišli na Švedsko?

Spomnim se. Bilo je zelo težko. Nisem razumela jezika, nisem poznala ljudi. Čisto nič.

Kakšna se vam je zdela pokrajina?

Zelo mrzla.

Kako ste se znašli prva leta življenja na Švedskem?

Za zaposlitev tu ni bilo težav, vendar jih je bilo veliko le za določen čas. Težje je bilo najti stalno zaposlitev. Sama sem jo našla s pomočjo poznanstev.

Koliko časa ste iskali stalno zaposlitev?

Sedem let sem opravljala dela za določen čas in šele takrat mi je uspelo dobiti zaposlitev za nedoločen čas.

Kakšne poklice ste opravljali?

Čistila sem okna, pobirala majhne smrekice, delala sem v semenarni pri sortiranju semen in pri sadikah, delala sem na ladji... Opravljala sem številna različna dela, vse dokler nisem dobila stalne zaposlitve.

Pri vaši zaposlitvi je zanimivo, da ste se sami odločili za nočno delo. Kako to?

Za to sem se odločila samo zaradi hčerke. V delovnem času bi morala obiskovati vrtec, ki stane mesečno 2000 kron. Ta vsota je visoka tudi za švedske razmere in ne le, če preračunate v tolarje. Vrtec je predrag in zato sem se odločila za nočno delo. 2000 kron tako privarčujem s tem, ko sama pazim na otroka, poleg tega pa imam zaradi nočnega dela še za 2000 kron višjo plačo.

Ni nočno delo prenaporno za vas?

V začetku sem imela težave, potem pa sem se navadila in prilagodila življenje.

Kakšni so se vam zdeli Švedi ob prihodu?

Zelo hladni. Sami se s Švedi tudi nismo veliko družili, saj dolgo časa nisem znala jezika. Danes je drugače, saj se družimo večinoma s Švedi.

Še vedno mislite, da so hladni?

Kakor kateri. Nekateri so zelo hladni, drugi pa ne.

Se vam zdijo bolj zaprti kot Slovenci?

Bolj so zaprti in niso takšni veseljaki. Svoje veselje kažejo na drugačne načine kot mi.

Kakšen odnos imajo Švedi do tujcev?

Jaz nimam nobenih težav. Nikoli jih nisem imela.

Imate švedske prijatelje. Se kdaj pogovarjate o priseljencih? Kaj pravijo o njih?

Včasih se pogovarjamo tudi o tem. Veste, zadnja leta je res prišlo na Švedsko veliko število priseljencev – beguncev. To moti tudi nas, stare priseljence. V zadnjem času je veliko beguncev iz Bosne in vsi izčrpavajo socialna denarna sredstva. To moti tudi nas, ki delamo.

Kdaj se je pojavil odklonilni odnos?

V preteklosti tega ni bilo, pojavil se je predvsem zadnja leta.

Kaj pa uradna politika? Se je v času vašega bivanja na Švedskem kaj spreminjala?

Danes se je veliko težje priseliti na Švedsko, težje je dobiti dovoljenja in delo. Takrat, ko sem jaz prihajala, še ni bilo tako težko.

Vrniva se nazaj na vaše težave ob prihodu v novo okolje. Kako ste se spoprijeli z novim jezikom? Omenili ste že, da je bil jezik prva leta velika ovira, ki vam je onemogočala normalno vključevanje v okolje.

Največ sem se naučila s pomočjo televizije. Neprestano sem gledala filme. Postopno sem začela z branjem. Pri učenju mi je veliko pomagala tudi sorodnikova žena, ki je Švedinja. Sama razume slovensko, a težko govori. V začetku sva se morali kar potruditi. Kmalu pa se je ponudila, da me bo naučila švedski jezik.

V času, ko ste prišli na Švedsko, so bili že organizirani tečaji švedskega jezika za priseljence. Da, vendar ko sem dobila pravico do obiska tečaja, sem švedski jezik obvladala že tako dobro, da so mi rekli, da mi ga ni treba obiskovati. Tečaj je bil brezplačen.

Slišala sem, da je zadnja leta treba tečaj plačati, hkrati pa je znanje jezika pogoj za zaposlitev. To drži?

Ne drži povsem. Če bi recimo hotela na tečaj jaz, bi ga morala plačati. Ljudje, ki na novo pridejo na Švedsko pa imajo še vedno ugodnost brezplačnega tečaja švedskega jezika.

Vrniva se nazaj na vaš prihod. Katere razlike med švedskim in slovenskim načinom življenja so se vam zdele najbolj očitne?

Način življenja mladih se močno razlikuje. Prav tako je drugačno družabno življenje Švedov na sploh. Ob petkih in sobotah zvečer veliko hodijo po zabavah. Čez teden ne pijejo, ampak čakajo na vikend. Takrat vse nadoknadijo. Mi se od njih razlikujemo po tem, da včasih spijemo kakšen kozarec pijače tudi med tednom.

Kaj pa odnosi med možem in ženo? Se njuno družabno življenje v povprečju kaj razlikuje od slovenskih navad?

Ja. Švedinje veliko hodijo po zabavah in za to ne potrebujejo moškega dovoljenja. Gredo tudi, če se mož ne strinja. So zelo samostojne.

Slišala sem, da moške in žene ne hodijo skupaj na zabave, ampak ločeno.

Ja, to je tako. Zvečer gresta vsak po svoje.

Kaj pa družinsko življenje, družinske vezi in odhajanje otrok od doma?

Na Švedskem je običaj, da otroci odidejo z doma, ko so stari osemnajst ali devetnajst let. Na Švedskem je veliko praznih stanovanj in ni tako težko dobiti stanovanja. Mladi, ki odidejo z doma, dobijo tudi neko vrsto socialne pomoči in ni tako težko začeti na novo. V Sloveniji, kjer nimaš stanovanja in denarja, to ni možno.

Dolga leta že živite v tem okolju. Naučili ste se nov jezik in ga uporabljate pretežno del dneva. V katerem jeziku pa razmišljate, kadar ste sami?

Slovensko.

Kateri jezik bolje obvladate?

Še vedno slovenski.

Se vam mogoče kdaj zgodi, da vam kakšna slovenska beseda uide iz spomina?

Ja, tudi to se mi že dogaja.

Imate otroke, desetletnega sina in šestletno hčer. V katerem jeziku se pogovarjate doma?

Večinoma švedsko, a tudi slovensko. To je zato, ker sin noče govoriti slovensko. Pravi, da se v tej državi govori švedsko. On zna slovensko. Dobro razume in govori, ampak noče. Ko smo na dopustu v Sloveniji, pa brez težav govori slovensko. Tanja,

hčer, slovensko razume, ima pa težave z izgovorjavo. Na dopustu v Sloveniji, ko se sprosti, ima veliko manj težav.

Kaj so sinovi prijatelji po narodnosti?

Predvsem Švedi.

Je imel kdaj kakšne težave, ker je Slovenec?

Nikoli. Nikoli ni omenil.

Obiskuje pouk slovenskega jezika?

Ja. Trenutno poteka v prostorih društva. Vodi ga Avgušтина Budja.

Kako otroci to sprejemajo? V primerjavi s svojimi prijatelji so dodatno obremenjeni.

Kako to prenaša? Za silo. Letošnje šolsko leto še ni bilo pouka, tako da ne vem, kako bo.

Kaj bi rekli danes, ste Švedinja ali Slovenka?

Vedno bom Slovenka.

Kaj pa švedski del?

Veste, še danes bi odšla domov, če bi dobila službo in stanovanje v Sloveniji.

Razmišljate o vrnitvi?

Tudi o tem smo razmišljali, a zdaj je že skoraj prepozno. Otroci hodijo v šolo in bi jih s selitvijo le zmešali. Pred nekaj leti pa bi se takoj vrnila.

Ste predsednica društva v Landskroni. Kdaj ste se dejavno vključili v delo društva?

Pred petimi, šestimi leti sem bila članica odbora društva, dve leti nazaj pa sem prevzela funkcijo predsednice.

Lahko poveste nekaj o delu društva?

V društvu imamo različne krožke: kuhanje, šivanje, šport.. Dobivamo se na sestankih. Ob petkih in sobotah se srečujemo v prostorih društva in poklepetamo, nekateri kartajo ali igrajo biljard.

Vaše društvo ima zanimiv status. Slišala sem, da ste kot društvo lahko zaposlili enega od Slovencev.

Ja, bil je nezaposlen. Nekaj časa je lahko ostal doma (to je odvisno tudi od starosti), bil je na borzi in se je 'štempljal'. Po določenem času se je moral zaposliti vsaj za petinsedemdeset dni, da bi mu podaljšali podporo za nezaposlene na dobo leto in pol.

Koliko članov imate danes v društvu?

Vseh nas je okoli 170 do 180.

To je kar lepo število, če primerjamo s številom članov v Stockholmu ali Göteborgu. Kakšni pa so odnosi med različnimi društvi slovenskih izseljencev na Švedskem?

Stikov ni veliko. Srečujemo se le na prireditvah in veselicah, ko se odpeljemo kar z avtobusom.

Kaj pa predsedniki društev?

Srečamo se dvakrat na leto v okviru Slovenske zveze. Naslednje srečanje bo recimo v marcu.

Kako deluje Slovenska zveza? Imate predsedniki društev kaj vpliva na njeno delo?

Lahko vplivamo, če hočemo.

Slovenci imate tudi svoje glasilo Naš glas. Kakšne odnose ima odbor društva z uredništvom glasila?

Imamo dobre odnose. Pošiljamo jim novice in informacije o naših dejavnostih, oni pa jih objavljajo. Po novem Naš glas tudi ni več samostojno kulturno glasilo, saj je ravno z letošnjim letom prišel pod okrilje Slovenske zveze. Pred tem so bili samostojni. Sodelovanje z njimi je bilo tudi v preteklosti urejeno in vse, kar smo poslali za objavo, so objavili.

V preteklosti se je o Slovencih na Švedskem govorilo kot o delavcih na začasnem delu v tujini ali zdomcih. Kaj mislite o tem?

Vsi, ki smo odšli v tujino, smo odšli začasno, a večina je ostala v tujini. Ko se v tujini rodijo otroci, je vse še veliko težje, sploh v času šolanja. Že zaradi otrok se moras ustaliti in si urediti življenje.

Poznate kaj ljudi, ki so se vrnili v Slovenijo?

Poznam jih nekaj. Na primer sorodniki mojega moža. Cela družina: svakinja, svak, tast in tašča. Ni pa veliko takih primerov.

Kaj mislite vi osebno, kako so se Slovenci na Švedskem znašli? So uspeli? Živijo dobro ali so med nižjimi sloji?

Ljudje, ki jih sama poznam, kar dobro živijo.

Kje so predusem zaposleni?

Večina dela v tovarnah, veliko pa je tudi privatnikov. V Landskroni imamo kar nekaj primerov, ko so posamezniki zelo uspeli.

Kaj pa druga generacija? Slišala sem, da jih veliko študira. To drži?

Te, ki jih poznam, so se v večini po srednji šoli zaposlili. Morda so trije, štirje, ki študirajo.

Je še kaj, kar se vam zdi pomembno, pa sva morda izpustili in bi za konec sami izpostavili?
Ne, nič takega ni.

ZDRAVKO MURŠAK

Lahko poveste ime in priimek?

Zdravko Muršak.

Kraj bivanja?

Landskrona na Švedskem.

Kdaj ste se rodili?

13. septembra 1957. leta.

Kaj ste po poklicu?

Sem avtomehaničar.

Kje ste končali šole?

Končal sem devetletno osnovno šolo in dvoletno avtomehanično šolo na Švedskem. Do šestega razreda osnovne šole sem hodil v šolo v Sloveniji.

V šestem razredu ste prišli na Švedsko. Kako ste se vključili v novo šolo? Ste imeli kakšne težave?

Bilo je težko, počasi pa sem se navadil.

Kaj pa jezik? Kako ste se spoprijeli z njim?

Težko je bilo. Sam pogovor mi ni delal težav, veliko težje je bilo s pisavo. Pisava je zelo težka. Še danes imam probleme s pisanjem. Še Švedi sami imajo težave s svojo pisavo.

Se spomnite prvih let življenja na Švedskem? Kakšna se vam je zdela, kot otroku?

Kot otroku mi je bilo lepo. Tukaj lepo skrbijo zanje. Za vse je poskrbljeno.

Koliko časa ste potrebovali, da ste poiskali prijatelje?

Ne veliko. Prijatelje sem si našel zelo hitro.

Kje ste jih našli – med Švedsi?

Predvsem med Švedsi. Igral sem nogomet in tam sem se spoprijateljil.

Ste imel kdaj težave, ker ste Slovenec?

Ne, nikoli.

So vam pomagali pri učenju jezika?

Prijatelji? Največ so mi oni pomagali. Med njimi sem bil sam in moral sem se znajti.

Katerega leta ste prišli na Švedsko?

1970. leta. Imel sem trinajst let.

To je čas, ko so bili Švedsi še zelo odprti do priseljencev. Kakšni pa se vam zdijo danes?

Takrat so nas lepo sprejeli. Veste, danes so se pa zaprli. Preveč priseljencev je prišlo v zadnjih letih in to je za Švedsko drago.

Je kakšna razlika med današnjimi priseljenci in priseljenci iz šestdesetih let?

Velika razlika. Takrat so prihajali ljudje na Švedsko zato, da bi delali. Danes priseljenci, ki prihajajo, poznajo vse zakone in pravice, ki jim pripadajo. Ne delajo in državo samo izkoriščajo. Nočejo delati. Pri tem ne mislim na begunce, ampak na ljudi, ki se lahko že zaposlijo.

Kakšni so se vam zdeli Švedsi v primerjavi s Slovenci?

Ne spomnim se. Bil sem še premajhen. Sam imam le lepe spomine na njih. Še danes o njih mislim le najlepše. So prijetni ljudje. Danes imam prijatelje tako med Slovenci kot med Švedsi, čeprav jih imam med slednjimi več.

Hodili ste v slovensko in švedsko šolo. Katera je bila glavna razlika, ki ste jo opazili?

V Sloveniji je bilo bolj strogo. Učitelji so se tu povsem drugače obnašali do otrok. V Sloveniji so otroke lahko še fizično kaznovali, na Švedskem pa to ni bilo dovoljeno. Tako bom rekel. Tu lahko učenec udari učitelja, pa mu ta nič ne more.

Je prepoved fizičnega kaznovanja omejena le na šolo ali velja tudi drugje?

Ne velja le za šolo, ampak tudi za družino. Če trikrat, štirikrat opazijo starše, ki udarijo svoje otroke, se lahko zgodi, da jim otroke vzamejo. Takšnih primerov ni veliko, se pa zgodi.

Kaj je potem s temi otroki?

Začasno jih dajo v rejniško družino. Pozneje vidijo, če so se starši spremenili. V tem primeru otroke vrnejo, drugače pa ne.

Vrniva se še malo v čas, ko ste končali šolo. Kako ste našli zaposlitev?

Takoj sem jo našel. S svojim delom sem začel že v času šolanja, ko smo imeli prakso, in tam sem ostal. Dve leti sem bil avtomehanic, potem pa sem šel v vojsko. Vojaški rok sem služil v Jugoslaviji – petnajst mesecev. Ko sem se vrnil, je bilo moje delo slabo plačano, zato sem se preusmeril. Podjetje, kjer sem bil zaposlen, je šlo čez leta v stečaj. Dve leti sem bil nezaposlen. Dobival sem podporo in obiskoval šolo. Najprej sem obnavljal znanja za avtomehnika, kjer že trinajst let nisem nič delal, vendar zaradi poškodb prstov (imam poškodovane živce) ni bilo mogoče. Potem sem šel na tečaj za skladiščnika, a žal dela na tem področju nisem dobil. Čez čas sem našel delo, ki ga opravljam. Delam pri stružnici.

Kaj pa dve leti nezaposlenosti?

Nisem našel druge službe. Takrat, 1992. leta, je bilo že težko najti delo.

Ste imeli občutek, da ne morete dobiti dela, ker niste Šved?

Ne, ni bilo zato. Ni bilo dela. Nikoli nisem imel težav zato, ker nisem Šved.

Imate švedsko državljanstvo?

Ne, nimam.

Ste imeli kakšne težave pri socialni podpori v času nezaposlenosti?

Ne, nobenih.

Otroci imajo švedsko državljanstvo?

Ne.

Mislite, da ne bo prišlo do takšnih sprememb zakonodaje na Švedskem, ki bi vašim otrokom onemogočila, da bi dobili državljanstvo, če bi tako hoteli?

Ne verjamem, da bo prišlo do takih sprememb. Otroci, ki so rojeni na Švedskem nimajo nobenih težav, če hočejo dobiti švedsko državljanstvo. Mislim, da bo tako tudi ostalo.

Danes zaključujem z delom v Landskroni. Vračam se v Stockholm in potem domov. Da, končno domov!

ZGODBA ARHIVSKEGA GRADIVA O SLOVENSКИH DRUSTVIH V LANDSKRONI

AMBASSADE
DE LA
REPUBLIQUE SOCIALISTE FEDERATIVE DE YOUgoslavIE
STOCKHOLM

STOCKHOLM, 15. 12. 1970

No. 997/70

SLOVENSKI KLUB "TRIGLAV"
Janez Budja
Landskrona

Dragi tovaris Budja,

Obracam se na Vas s prosnjo da nas obvestiteo naslednjem: Zelo nas zanima ce je vas klub "Triglav" osnovan. V zvezi s tem bi rada vedeli koliko clanov ima klub? Kaksno usmerjavo ima? Ali vas zanima kaksen material in kaj lahko mi naredimo da bi vam pomagali?

Bili bi zelo veseli ce bi nas o tem obvestili.
Z tovariskim pozdravom,

Sef/konzularne sluzbe,

Branko Lakic, I sekretar

Dopis konzularnega predstavništva gospodu Budji.

Landskrona leži v južnem delu Švedske, kjer se je v pokrajinah Götalanda in Svealanda ustavilo največ priseljencev iz Slovenije (Jugoslavije). Landskrona je z mestom Malmö ena od treh središč, kjer je bilo in je še danes največ Slovencev. V njeni bližini leži univerzitetno mesto Lund, ki priseljencem nudi možnosti nadaljnega izobraževanja. Tako kot drugje so se tudi Slovenci iz Lanskrone zaposlili v različnih gospodarskih in negospodarskih dejavnostih. V začetnih letih je večini zagotavljalo kruh delo v industriji ali pristanišču. Na delo so se vozili v Malmö ali v ostale bližnje kraje.

Leta 1968 naj bi bilo v Landskroni od 150 do 230 Slovencev.⁸³ Za Landskrono, ki je manjše naselje, je to relativno veliko ljudi. Majhnost naselja je bila tudi vzrok za tudi bolj zgoščeno naselitev naših ljudi, kar je med slovenskimi izseljenci svojevrstna posebnost. Sicer to ni edini primer strnjene naselitve, je pa gotovo izjema, saj lahko rečemo, da je za slovenske izseljence značilno, da se v novem okolju

⁸³ Budja 1988, 109 in Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Pozdravljeni Slovenci' z dne 15.11.1968.

razpršijo, za razliko od nekaterih drugih priseljenskih skupin, za katere je značilna strnjena poselitev ali celo getoizacija. Morda sta prav majhnost kraja in strnjena poselitev povzročili, da so se Slovenci iz Landskrona prvi organizirali po vzgledu drugih priseljenskih skupin na Švedskem.

»Prvi stiki med rojaki v južni Švedski so bili sprva omejeni na občasne obiske po domovih, pozneje pa še na občasna srečanja pri maši – katoliška misija na Švedskem je že takrat razpolagala z moderno cerkvijo v Malmöju.« (Budja 1988, 109). Konec šestdesetih let pa je bilo ustanovljeno slovensko kulturno društvo. Društveno življenje v Lanscroni je bilo zelo dinamično in raznoliko, saj je v različnih obdobjih prišlo do ustanovitve več društev. Tako tam najdemo Slovenski kulturni klub Triglav, Kulturno društvo Slovenija, Slovensko kulturno društvo Lipa (to je nastalo z združitvijo prvih dveh leta 1977) in Švedsko-slovensko pevsko društvo Orfeum (1999).

SLOVENSKI KULTURNI KLUB TRIGLAV

Ni povsem jasno, kdaj je bil ustanovljen Slovenski klub Triglav, v vsakem primeru pa je bil prvo slovensko kulturno društvo na Švedskem. V arhivskem gradivu se pojavlja kot datum ustanovitve 1.12.1968.⁸⁴ Prva redna seja Kluba pa je bila 8.11.1969 v prostorih zasebnega stanovanja. Takrat je bil izvoljen tudi predsednik društva Janez Budja. Slednji je bil tudi iniciator ustanovitve slovenskega društva.⁸⁵ Osnovni namen kluba je bil, da švedsko okolje seznanj s slovensko kulturno tradicijo. Društvo je politično nevtralnno. Ob ustanovitvi je bilo dvajset dejavnih članov. Osnovno dejavnost kluba sta predstavljala pevski zbor⁸⁶ in ženski trio, v načrtih pa so imeli še dramsko in glasbeno sekcijo.⁸⁷ Na četrti redni seji (1973) se je klub preimenoval v Slovenski kulturni klub Triglav. Dejavnosti so se odvijale v prostorih Petit bara, kjer je imel klub svojo sobo. Tu so uredili tudi slovensko knjižnico – kar nekaj knjig

⁸⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Zapisnik 4.redne seje' z dne 4.11.1973 in 'Spoštovani sodelavci SKK Triglav v Landscroni', z dne 22.12.1973, 'Zapisnik' z dne 2.2.1975.

V zapisniku z dne 2.2.1975 je ročno pripisan podatek, da je bil klub registriran od 1968 leta naprej pri Konzulatu v Malmö, pri Slovenski izseljenski matici, pri »Fritids nämnden in pri Kultur nämnden«. Hkrati pa najdemo dopis z dne 15.12.1970, s katerim šef konzularne službe iz Stockholma Branko Lakič sprašuje: «Obračam se na Vas s prošnjo, da nas obvestite o naslednjem: Zelo nas zanima, če je vaš klub Triglav osnovan.» Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Dragi tovariš Budja' z dne 15.12.1970.

V drugem gradivu pa lahko najdemo podatek, da je bil klub Triglav ustanovljen 1969 (Budja 1973, 250; Šenk 1973, 258).

⁸⁵ Pomembno pobudo ali podporo za ustanovitev slovenskega društva naj bi dal tudi slovenski izseljenski duhovnik Jože Flis, ki je takrat služboval na Švedskem (Budja 1988, 109).

⁸⁶ Vodja in dirigent pevskega zbora je bil Avgust Budja. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Zapisnik' z dne 8.11.1969.

⁸⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Zapisnik' z dne 8.11.1969 in 'Zapisnik' z dne 4.11.1973.

so dobili v dar od Slovenske izseljenske matice.⁸⁸ Še pred prvo sejo se je Janez Budja v imenu kluba Triglav obrnil na Slovensko izseljensko matico v Ljubljani in jih prosil za notno gradivo za pevski zbor. V odgovoru Slovenske izseljenske matice beremo: «Danes smo vam poslali pošiljko notnega gradiva za mešani in moški zbor in upamo, da boste lahko iz poslanega že marsikaj izbrali za vaše delo. (...) Hkrati z notnim gradivom smo vam poslali tudi dve gramofonski plošči s posnetki slovenskih narodnih pesmi. (...) Prepričani smo, da ste Klub ustanovili v skladu s predpisi, ki veljajo za ustanavljanje društev na Švedskem, predlagamo pa vam, v kolikor tega še niste storili, da kot jugoslovanski državljani seznanite s svojo dejavnostjo pristojni jugoslovanski konzulat. S posebno pošiljko smo vam poslali na ogled tudi nekaj številka naše revije Rodna gruda.»⁸⁹

Po nekaj letih delovanja so dobiličasne društvene prostore. S tem so se izboljšale tudi možnosti za delo in pojavile so se nove sekcije. Poleg odraslega pevskega zbora je deloval tudi otroški pevski zbor. Leta 1976 so v društvu sklenili, da začnejo otroke in odrasle poučevati slovenski jezik. »Otroci naj bi tako dobili še delni pouk v materinščini k dodatnemu pouku enkrat tedensko v šoli.«⁹⁰ Leta 1977 pa se je društvo združilo s Slovenijo v Slovensko kulturno društvo Lipa.

Društvo se je najbolj uveljavilo s pevskima zboroma (mešani in pozneje otroški) in z ženskim triom sester Budja. Nastopali so na različnih kulturnih prireditvah v Landskroni in širše po Švedski. Poleg tega so organizirali zabavno-družabne prireditve. Imeli so tudi svoj narodno zabavni ansambel Lastovke. Ljubezem do glasbe in petja je bila nit, ki je za nekaj let povezovala Slovence v klubu Triglav in pozneje v novem društvu Lipa.

KULTURNO DRUŠTVO SLOVENIJA

Kulturno društvo Slovenija je bilo ustanovljeno v začetku decembra 1973 (Budin 1974,239) v Landskroni⁹¹: »Društvo 'Slovenija' datira svoj datum rojstva ob obisku ansambla Dovžana in predstavnikov Matice pred letom in pol. Klub šteje 150 čla-

⁸⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Zapisnik' z dne 4.11.1973.

⁸⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Spoštovani!' z dne 27.10.1969.

⁹⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Zapisnik občnega zbora SKK Triglav' z dne 28.11.1976.

⁹¹ »Namen ustanovitve (Slovenije) je bil predvsem, da združi v svojih vrstah čimveč Slovencev iz Landskrona in okolice, ki doslej niso imeli priložnosti za kakršnokoli organizirano obliko zabavnega in kulturnega udejstvovanja. Sicer so posamezniki večkrat organizirali veselice, ki so bile dostikrat dobro obiskane, vendar je bilo to premalo za ohranjanje naših narodnih tradicij in običajev.« (Budin 1974,239). Po drugi strani pa ob ustanavljanju drugega društva v Landskroni v zapisniku s sestanka društva Triglav lahko preberemo: »Dotaknil bi se rad tudi sporne, oz. žalostne točke življenja (...) Slovencev v Landskroni. Kot je poznano, se formira še eno slovensko društvo v Landskroni. Toda ne zaradi potrebe, nego zaradi določenih ciljev posameznikov... » Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Spoštovani sodelavci SKK Triglav-a v Landskroni' z dne 22.12.1973.

nov in ima svoj lasten prostor. Za najemnino gre ves izkupiček prostih zabav in članarina. Aktivnost kluba se je predvsem v zadnjem času zelo razmahnila. Od letne konference v jeseni pa do danes smo organizirali vse važnejše proslave kot so Dedek Mraz za otroke, Dan žena, Prešernovo proslavo, na vrsti je 1.maj. Za Dan republike pa se je 20 naših članov skupno udeležilo prireditve v Essenu. Tja smo se odpeljali z avtobusom. Mesečne veselice pa (...) nam omogočajo vzdrževanje prostora (...) Pravkar (smo) začeli z izdajanjem svojega lista 'V tujini', ki izhaja enkrat mesečno.«⁹² Glavna naloga društva je bila ohranjanje kulturne tradicije, a kot pravi predsednik društva leta 1975:«Če pogledamo nazaj na prehojeno pot, lahko ugotovimo, da je bilo društveno življenje res razgibano, posebno kar se tiče zabavnih prireditev, medtem ko je društvo na kulturnem področju iz raznih objektivnih razlogov bolj malo storilo. To bomo morali v prihodnje vsekakor popraviti, saj bi ravno kulturna dejavnost med člani morala biti gonilna sila društva.» (Budin 1974,239).

Ne glede na predsednikove ostre zaključke lahko rečemo, da je bilo tudi društvo Slovenija zelo aktivno. V letih do združitve s Triglavom so za sabo pustili sledi v kulturnem utripu med priseljenci Landskrona. Skrbeli so družabno življenje in športno dejavnost članov. Imeli so družabne večere z ogledi slovenskih filmov. Poskrbeli so za dejavnosti, ki so pritegnile tudi mlade. Ustanovili so moški pevski zbor in ansambel Vikis. Pripravljali so srečanja, organizirali kulturne prireditve in pri tem gostili tudi obiskovalce – priseljence iz drugih društev ali iz drugih naselbin. Prav tako so tudi sami sodelovali na prireditvah, ki so jih organizirala druga slovenska društva na Švedskem ali ostala priseljska društva (Budin 1974,240; Kragelj 1976,214-216; Budja 1988,110).

Že leta 1975 so na prvem srečanju slovenskih društev na Švedskem sprejeli priporočilo, naj društvi v Landskroni razmislita o možnostih združitve. Skupno društvo bi bilo številčnejše in lažje bi izpolnjevalo formalne naloge, ki jih je bilo potrebno opravljati za obstoj društva.⁹³ Novembra 1977 je do združitve res prišlo in združeni društvi sta se preimenovali v Slovensko kulturno društvo Lipa (Budja 1978,238; Budja 1988,110).

SLOVENSKO KULTURNO DRUŠTVO LIPA

Slovensko kulturno društvo Lipa je nastalo novembra 1977 z združitvijo dveh, do tedaj dejavnih društev iz Landskrona – Triglava in Slovenije. Na neki način se je pod skupnim organizacijskim dežnikom nadaljevala in združila nekaj letna dejavnost, ki je v preteklosti potekala ločeno. Lipa je bila močnejše društvo tako po

⁹² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Dragi moji rojaki' z dne 23.3.1975.

⁹³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik posvetovanja zastopnikov slovenskih društev na Švedskem' z dne 23.3.1975.

številu članov kot pozneje tudi po svojih dejavnostih in pogojih za delo. »Z združitvijo se je podvojilo število sposobnih in aktivnih članov, bremena ter odgovornosti so se porazdelile. Popoln uspeh združitve pa je bil viden že kak mesec kasneje, ko se je zvišalo število članov, zmanjšale so se ekonomske težave, kulturne in športne dejavnosti so se razcvetele in obiski na tradicionalnih proslavah in družabnih večerih so bili nadvse razveseljivi.« (Budja 1978,238).

Društvo je skrbelo tudi za slovenski dopolnilni pouk za otroke in občasne tečaje slovenskega jezika za odrasle. Glasba je še naprej predstavljala pomembno dejavnost Slovencev v Landskroni. Dejavní so bili: moški pevski zbor Lipa, otroški pevski zbor Valovi, pozneje tudi mešani pevski zbor, mladinski kvartet Druga generacija, ansambla Lastovke in Vikis in trio sester Budja. Delovala sta dramski mladinski krožek in literarni krožek. Potekale so različne športne dejavnosti (tenis, biljard, šah), ženske članice društva pa so imele šivalni in kuharski krožek. Ob vsem tem pa je bilo potrebno skrbeti za društvene prostore in knjižnico društva. Društvo je navezalo stike s pokroviteljsko občino Slovenska Bistrica iz Slovenije. Sodelovanje je pripeljalo do izmeničnih obiskovanj ob različnih kulturnih prireditvah in praznovanjih. Sodelovali so z drugimi slovenskimi društvi na Švedskem, s Koordinacijskim odborom slovenskih društev ter ostalimi jugoslovanskimi društvi na območju južne Švedske, s Kulturno organizacijo mesta Landskrona, z Delavsko univerzo ABF, s katero so se dogovarjali tudi o sodelovanju v radijskih oddajah in sodelovali na njenih seminarjih, z Večerno univerzo v Lundu, z Okrajno organizacijo zveze društev in klubov Jugoslovancev na Švedskem in z Zvezo društev in klubov Jugoslovancev na Švedskem.⁹⁴

Društvene dejavnosti so se financirale iz različnih naslovov. Vire dohodka društva so tako predstavljali: članarina, biljard, veselice, dotacije švedskih oblasti in drugih institucij, ki so imele namenska sredstva za različne dejavnosti priseljenških društev, občasní prispevki od Koordinacije slovenskih društev na Švedskem in še nekaj občasnih virov. Podrobnejši vpogled v denarne prilive pokaže, da je društvo večji del sredstev dobilo z različnih naslovov švedskih institucij, a ta priliv ni bil stalen in je z leti nihal. Največji strošek društva je predstavljala letna najemnina za društvene prostore.⁹⁵

Zadnja leta osemdesetih in 1990. so se tudi v slovenskem društvu v Landskroni pojavile težave. To je bil čas, ko so se zaostрили odnosi med slovenskimi društvi na Švedskem ter okrajnimi odbori Jugoslovanske zveze in Jugoslovansko zvezo, kar je na koncu pripeljalo do izstopa slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze.

Na občnem zboru društva, ki je bil 2.2.1991, pa se je pojavila še težava s sestavo upravnega odbora. Nihče od članov ni bil pripravljen prevzeti vodilnih mest. Tako je prišlo do predloga o razpustitvi društva. Za nadaljnjih šest mesecev, koli-

⁹⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Osmi redni letni občni zbor SKD Lipa' z dne 21.1.1984, 'Redni sestanek UO Lipa' z dne 4.12.1984, 'Redni letni občni zbor SKD Lipa', z dne 1985, Budja 1978 in Budja 1988.

⁹⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, blagajniška poročila za obdobje 1983 do 1995.

kor je potrebno za uradno prenehanje delovanja društva, so podaljšali mandat staremu Upravnemu odboru. »Ostale točke dnevnega reda na občnem zboru odpadejo. Prisotni se, razen A. Budje, strinjajo z zgornjim.« Občni zbor se zaključi. A zapisnik se na isti dan nadaljuje z Dodatkom, kjer so preklicali sklep o razpustitvi društva in dnevni red nadaljevali po prvotno načrtanem dnevnem redu. Sprejeli so sklep o izstopu društva iz Jugoslovanske zveze.⁹⁶ Čez en mesec so poslali zahtevo po takojšnjem izstopu Lipe iz Jugoslovanske zveze. Zahtevo so oblikovali na podlagi sklepa občnega zbora in resolucije Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem z dne 23. in 24. 1. 1991.⁹⁷ Istočasno je društvo postalo član novoustanovljene Slovenske zveze na Švedskem. Na rednem sestanku Upravnega odbora, ki je bil 5.4.1991, pa so sprejeli sklep, da društvo kolektivno pristopi k Slovenskemu svetovnemu kongresu.⁹⁸

V času vojne v Sloveniji so se tudi Slovenci v Landskroni 'zbudili' in strnili svoje vrste v številnih in raznovrstnih akcijah za podporo in priznanje samostojne Slovenije. »Domovina je poleg moralne podpore potrebna še finančne pomoči. Za ublažitev vojaške agresije v Sloveniji smo na razširjenem sestanku Slovenske zveze na Švedskem v Landskroni dne 7. septembra sprejeli sklep, da obvestimo svoje člane o možnosti pošiljanja prispevkov na žiro račun pri Slovenski zvezi v Halmstadu.«⁹⁹ Po umiritvi razmer v Sloveniji in njenem mednarodnem priznanju se je tudi dejavnost v Landskroni preusmerila v ustaljene, že opisane dejavnosti.

Za konec naj povemo še, da se je sedež Slovenske zveze 1993 formalno presel v Landskrono.¹⁰⁰ 1999 so v Landskroni ustanovili novo Švedsko-slovensko pevsko društvo Orfeum. Društvo ima 39 članov.¹⁰¹ Na občnem zboru leta 2000 so ga sprejeli v Slovensko zvezo kot enajsto društvo (Pišler 2000,31). Tako imajo Slovenci v Landskroni, podobno kot Slovenci v Göteborgu, danes dve društvi.

⁹⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Občni zbor SKD Lipa' z dne 2.2.1991.

⁹⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, pisna 'Zadeva' z dne 1.3.1991.

⁹⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik prve redne seje Slovenske zveze na Švedskem' z dne 13.4.1991.

⁹⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 3, 'Pozdravljeni' z dne 9.9.1991.

¹⁰⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik iz občnega zbora Slovenske zveze na Švedskem' z dne 27. in 28. 2. 1993.

¹⁰¹ Ob avtorizaciji prispevka za knjigo mi je Avguština Budja še dodala, da se člani društva Orfeum ukvarjajo predvsem s petjem – zborovskim, v glasbenih skupinah in solističnim. Na ta način naj bi društvo nadaljevalo tradicijo, ki ima svoje začetke v času, ko je bilo na Švedskem v Landskroni ustanovljeno prvo slovensko društvo Triglav. Vokalna skupina Sestre Budja je v dveh letih posnela štiri zgoščenke, eno na Švedskem tri pa v Sloveniji. Pri zadnjih dveh zgoščenkah (Tedeum) je nekaj skladb posneto v sodelovanju s pevskim zborom Orfeum.

NAZAJ V STOCKHOLM

17.10.1995 sem se z vlakom vrnila v Stockholm, kjer sem dva dni preživela pri Štefaničevih. Vzela sem si nekaj prostih ur za ogled Stockholma, Renata pa mi je delala družbo in bila moja 'turistična vodička'. Bilo je prijetno, a vseeno sem opravila še nekaj zadnjih obveznosti. Opravila sem še dva pogovora. Najprej z Renato.

Ime in priimek?

Renata Štefanič.

Kraj bivanja?

Stockholm.

Kdaj si se rodila?

1977. leta.

Se pravi, da si stara..?

Sedemnajst let in pol.

Kakšno šolo obiskuješ?

Hotelirsko.

Rojena si na Švedskem?

Ja.

Kaj lahko kot otrok iz slovenske družine poveš o svojem življenju med švedskimi otroci? Se ti je kdaj zdelo, da si kaj drugačna od drugih otrok?

Ne, nikoli. Jaz sem Švedinja, samo sem Slovenka, ha.

Kako so se do tebe obnašali švedski otroci? So vedeli, da si Slovenka?

Vedeli so. Pravzaprav so vedeli nekateri, večina me ima za Švedinjo. Moj izgled vidiš...

Seveda, pa še odrasčala si na Švedskem.

Ja.

Tvoji prijatelji, ki si jih imela od malih nog naprej, kaj so bili?

Bili so predvsem Švedi. Imela sem tudi nekaj slovenskih prijateljev, a samo nekaj, Sandra in tile, ki so v bližini. Z njimi smo se velikokrat srečali med vikendi. Drugače pa sem imela predvsem Švede.

Kako je bilo z jezikom? S prijatelji si se pogovarjala švedsko.

Prve dve leti sem znala samo slovensko, še do tretjega leta starosti. Potem sem začela hoditi v vrtec in tam sem se naučila švedsko. Švedščina mi je veliko lažja kot slovenščina, ko berem in pišem. Oboje mi gre dobro.

Švedski jezik si se torej naučila v vrtcu?

Ja in pozneje v mali šoli, pa v šoli. V mali šoli je nekaj časa delala tudi moja mami-ca. Tako sem se tam naučila govoriti švedsko. Doma pa smo se vedno pogovarjali slovensko.

Torej se doma nisi učila švedščine?

Ne. To sem se v celoti naučila v vrtcu, v mali šoli in pozneje v šoli.

Kako je bilo potem, ko si šla v šolo? Si se brez problemov vključila v delo in življenje?

Ja, brez problemov.

Obiskuješ tudi ure slovenskega jezika. Kdaj si začela z učenjem?

Takoj, ko sem začela hoditi v švedsko šolo. Takrat sem imela eno uro na teden.

Kako je izgledala ura slovenskega jezika?

Od začetka, ko sem hodila, kakšnih šest let, smo imeli slovenski jezik v društvu. Bilo nas je petnajst. Mihaela in Rada sta bili pa učiteljici. To je bilo po društvih. Pozneje sta začeli hoditi po šolah.

Najprej ste imeli slovenski jezik v društvenih prostorih in obiskovali ste ga otroci iz različnih švedskih šol v okolici Stockholma?

Ja, tako je.

In kaj je bilo po šestih letih?

Potem so s tem v društvih povsem nehali in sta učiteljici hodili po različnih šolah.

Ali veš, zakaj je prišlo do spremembe?

Zaradi tega, ker je Švedska začela 'šparati' denar. To je bilo zanje ceneje. Ravno letos imamo velike probleme s financiranjem slovenščine. Švedi hočejo naše ure

ukiniti, še vedno pa je srbohrvaščina, Grki imajo grščino. Slovenščino imamo eno uro na teden, drugače pa imamo isti urnik kot ostali učenci.

Pouk slovenskega jezika se je iz društva preselil in zdaj to poteka po različnih šolah? Prej sva se pogovarjali, da mora biti za program jezika zadovoljen en pogoj in to je, da mora biti določeno število prijavljenih učencev, da se predmet dovoli?

Zdaj, zadnje dve ali tri leta velja, da mora biti vsaj pet učencev v eni skupini. In v gimnaziji, kamor hodim, nas je pet in drugje, kjer pouk poteka, jih je tudi toliko. Če jih je premalo, potem slovenščine ne smejo imeti. Od letos dalje naj bi veljal nov pogoj, to je sedem otrok v skupini.

Kaj pa, če hodiš v šolo, kjer je prijavljenih premalo otrok? To pomeni, da ne moreš obiskovati ur slovenskega jezika?

Ja, razen če hodiš na drugo stran mest.

Ali lahko hodiš na drugo šolo?

Ja.

Kako imate organiziran pouk slovenskega jezika? To, da obiskuješ slovenski jezik pomeni, da imaš eno uro več kot ostali učenci, tvoji sošolci. Ali se lahko odrečeš nekemu predmetu?

To sama izbiram, kakor hočem. Lahko si izberem namesto nemščine ali pa dodatno. Jaz imam dodatno.

To velja za vse priseljence, Srbe, Hrvate, Turke... ?

Ja, za vse, če hočejo. Navadno si učenci izberejo uro jezika namesto nemščine ali francoščine, lahko pa tudi dodatno.

Ali veš, kako izberejo učitelja slovenskega jezika?

Ne, ne vem. Samo vem, da sta bili Mihaela in Rada edini v Stockholmu. Ne vem pa, kako sta bili izbrani.

S slovenskim jezikom si se najprej srečala prva tri leta doma, v družini. Pozneje si se ga še dodatno učila na urah slovenskega jezika. Sama praviš, da veliko lažje govoriš in pišeš švedsko.

Ja, imam prijatelje Švede. V šoli vse delam v švedščini, slovensko govorim le doma ali če se srečamo s slovenskimi prijatelji ter z učiteljico slovenščine.

Se pravi, da kadar si v družbi, kadar pišeš, kadar sanjaš, to delaš v švedskem jeziku?

Ja, tako. No, včasih tudi po slovensko. Odvisno, kaj delam.

Imaš občutek, da si prevajaš, kadar govoriš slovensko?

Ja. Iz švedščine v slovenščino.

Prej sem opazila, da imaš določena mašila. Ko iščeš slovensko besedo, si pomagaš z angleščino.

Ja, to je zato, ker ne najdem besede v slovenščini in si skušam pomagati z angleščino. Slovenci večinoma govorijo angleško in se z njimi tako sporazumevam.

V Slovenijo hodite kar pogosto. Kako se počutiš, ko si v Sloveniji?

Super. Sem Slovenka in všeč mi je.

Se počutiš kaj drugačno Slovenko?

Ne drugačno, kako naj rečem, samo jezika ne obvladam tako dobro kot oni tam dol. To je edino. Nikoli se ne počutim, da bi bila drugačna ali tujka.

Saj tudi za Slovence lahko rečemo, da ne govorijo standardno slovenščino. Imamo ogromno dialektov. Poglejmo samo Prekmurje...

Ja, jaz bi bila tam kot v drugi državi. Mislim, da jih ne bi razumela.

Sama pripadaš drugi generaciji slovenskih priseljencev na Švedsko. Poleg tebe je tukaj še kar nekaj tvojih vrstnikov. Kaj pomeni, biti druga generacija slovenskih priseljencev na Švedskem?

Nič. Ne vem.

Kako gledaš na Slovenijo? Podobno kot starši ali drugače? Se ti zdi, da obstaja kakšna razlika med slovenskim in švedskim načinom življenja?

Ne bi rekla. Čeprav se mi zdi, da so Slovenci bolj prijazni od Švedov. Kaj vem, čeprav, ko smo bili v Portorožu v trgovinah, so bili do nas prijazni, če smo govorili angleško, ko smo začeli govoriti slovensko, ni bilo več prijaznosti.

Kaj pa drugače? Način življenja, hitrost, prehrana, obleka...?

Ja. V hrani je razlika. V Sloveniji jedo zelo mastno hrano, pečejo na olju. Tukaj se peče predvsem na maslu. Tukaj se poje veliko nezačinjene solate, raje imajo solatne prelive. Glede obleke... zadnje tri, štiri leta ne opazim več razlike, prej pa je bila velika razlika, vsaj zdelo se mi je. Slovenija je bila za modo, je zaostajala. Tudi oblačenje žensk. Mamine prijateljice iz Slovenije so se oblačile na tak način, da so izgledale vse deset let starejše.

Kaj pa vrednote?

Tu se mi zdi precej podobno.

Omenila si, da greš včasih v cerkev, k maši. Poznaš mogoče tudi luteranstvo?

Poznam in zdi se mi, da ni velike razlike. Ne vem. Tudi ljudje, verniki, so si zelo podobni. Tudi luterani, ki hodijo v cerkev, mislijo na boga in podobno. Samo, res pa je, da 60-70 odstotkov Švedov ne hodi v cerkev. To je...

Kaj pa Slovenci?

Tudi oni ne. Večinoma starejši, mladi ne veliko. Včasih je bilo več ljudi, ki so tukaj, v Stockholmu, hodili k maši. Zdaj jih ni toliko.

Si dejavna v društvu. Lahko kaj poveš o svojem delu?

Sem aktivna na mladinskem področju. Jaz in Daniel. On je predsednik, jaz pa mu pomagam. Ampak aprila, ko smo imeli srečanje, smo bili samo štirje. Poslala sva okoli štirideset pisem, pa smo bili le štirje. Nihče se ne zanima za delo – to velja za aktiv mladih v Stockholmu.

Kdaj je aktiv začel s svojim delom?

Ne vem. Ko smo začeli delati, nas je bilo okoli 92. Na srečanju se nas je zbralo vsaj petnajst do dvajset.

Zakaj misliš, jih je zdaj tako malo?

Postali so Švedi. Večinoma vsi, ki jih kličem v zvezi z aktivom rečejo, da nočejo imeti nič s slovenstvom. Temu se odrekujejo. Veliko takšnih je iz mešanih zakonov. Ne vem točno, zakaj pride do tega.

Se ti zdi, da v švedski družbi to, da si Slovenec, pomeni nekaj slabega zate?

Ne. V švedski družbi ne. Jaz sem Renata, pa če sem iz Slovenije ali od tukaj.

Zakaj pa misliš, da nekateri skrivajo, da so Slovenci?

Pravijo, da nimajo časa, da nočejo imeti nič s Slovenci, ker so Švedi. Da živijo na Švedskem, v švedskem sistemu. Tu imajo svoje švedske prijatelje in gredo po svoje.

Se aktiv mladih iz Stockholma povezuje z drugimi aktivni po Švedskem?

Enkrat na leto imamo piknik, kjer se zberemo mladi Slovenci na Švedskem. Letos je bilo srečanje v Malmöju. Srečanje ni najbolje uspelo. Poleg tega se srečujemo tudi poleti v Sloveniji in hodimo na izlete. Lani smo šli na izlet ob Savi. 1993. leta je bil organiziran izlet na Triglav.

Aktivnost mladincev je usmerjena predvsem v družabna srečanja, zabavo? Imate morda svoje glasilo?

Ne, nimamo.

Katere časopise bereš? Zanimajo me predvsem slovenski časopisi.

Domov dobivamo Dolenjski list, ki ga berem. Imamo tudi Rodno grudo, Našo Slovenijo in Naš glas. Vse to berem. Poleg tega pa prebiram švedske mladinske časopise.

Po kateri literaturi sežeš, kadar bereš za zabavo, po slovenski ali švedski?

Po švedski.

Če greš na kakšno potovanje in vzameš s sabo literaturo, v katerem jeziku je?

V švedskem.

Ali poslušas slovenske radijske oddaje?

Ne.

Zakaj ne?

Predvsem zato, ker nimam časa. Takrat me največkrat ni doma. Ne vem, poleg tega je oddaja le deset do petnajst minutna pa še v soboto dopoldne.

Kaj bi rekla o sebi, si Švedinja ali Slovenka?

Sem Slovenka.

Kaj pa je s Švedsko?

Hja, sem Slovenka in še Švedinja. Ne vem, kaj naj rečem. Če v šoli kdo rasistično nastopa, mu povem, da sem Slovenka in ga vprašam, kaj ima proti meni, saj sem tudi tujka. Potem mi pravi, da to ni res, saj sem rojena na Švedskem. Vendar mu povem, da imam slovenske starše.

Počutiš se Slovenka, veliko hodiš v Slovenijo, jo imaš rada, a hkrati imaš rada Švedsko in se počutiš Švedinja. Se ti kdaj zdi, da se slovenski in švedski del tepeta v tebi?

Ne. Mislim, da sta usklajena. S tem nimam nikoli problemov.

Nikoli ne čutiš razpetosti med njima?

Ne.

Poglejva mlade. Kakšen položaj, da imajo Slovenci znotraj švedske družbe? Jih Švedi kaj podcenjujejo, če jih primerjaš s Turki, Grki, ostalimi Jugoslovani...? So Švedi enako tolerantni do vseh tujcev ali pa delajo med njimi razlike?

Kadar se Švedi pogovarjajo rasistično, omenjajo Turke ali Grke. To je najhujša psovka, ki ti jo lahko izrečejo. Slovenci smo svetlejši polti kot ostali, ki si jih našte-la, tudi bolj kot ostali Jugoslovani. Mene imajo za Švedinjo. Če bi bila poleg mene moja prijateljica, bi ji gotovo rekli, da je iz Turčije ali iz kje tam dol. Pa med nama ni velike razlike.

Misliš, da so Švedi rasisti?

Niso. Rečejo pa tisto, kar mislijo. Če gledamo tiste, ki se pripravajo in kaj rečejo proti priseljencem, vendar pa so priseljenci, tujci, veliko večji rasisti do sebe kot pa so sami Švedi do tujcev.

A res? Med sabo?

Ja. Med seboj se pripravajo.

Se pravi, da so priseljenci bolj rasistični med seboj, kot so Švedi do njih?

Ja. Meni se tako zdi.

Se ti kdaj zdi, da je med tabo in tvojimi starši prepad, nerazumevanje? Da te tvoji starši kdaj ne morejo razumeti ravno zato, ker niso Švedi?

Ne, nikoli.

Bi še sama rada izpostavila kakšen problem, ki ga imate mladi druge generacije na Švedskem in o njem nisva govorili?

Nič takega se ne spomnim.

Anica mi je uredila, da se bom dobila z Romanom Vertovcem. Srečanje z njim bo prav gotovo zanimivo. Na pogovor nisem odšla sama, ampak v spremstvu Renate.

Ime in priimek?

Roman Vertovec.

Kje živite?

V Stockholmu.

Lahko poveste, kdaj ste rojeni?

20. 2. 1934.

Kaj ste po izobrazbi in kje ste to izobrazbo dosegli?

Študiral sem v Ljubljani in diplomiral pravo. Potem sem študiral v Padavi. Študiral sem tudi v Švici, v Ženevi, mednarodno primerjalno trgovsko pravo. Študiral sem tudi v Stockholmu in opravil izpite iz tistih predmetov, ki mi jih na Švedskem niso priznali. Prav tako sem v Ljubljani opravil letnik in pol ekonomije, a nisem nadaljeval. Po izobrazbi sem diplomirani pravnik.

So vam to izobrazbo ob prihodu na Švedsko priznali?

Ne, tu sem moral opraviti še določene izpite.

Kje delate?

Imam lastno pisarno, kjer imam pet zaposlenih oziroma štiri in pol. Poleg mene delajo tu še en pravnik, pravnica, dve tajnici in ena tajnica s polovičnim delovnim časom.

Kdaj ste prišli na Švedsko in kako ste se odločili, da boste tu ostali?

Veste, jaz nisem prišel naravnost na Švedsko. Najprej sem prišel na Norveško, mislim da 1959. leta. Tam sem postal častni meščan Hammerfesta. Takrat sem delal kot novinar. Veliko sem pisal o enem od severnejših področij. 1960. sem dobil naziv častnega meščana. Od tam sem prišel potem v Stockholm. Tu sem za Organizacijo združenih narodov naredil nekaj reportaž o International student camp-u. Bilo mi je všeč, zato sem ostal tukaj. Tukajšnja dekleta so bila privlačna. Čez kakšno leto sem se vrnil v Slovenijo. Zaposlil sem se v Ajdovščini, kjer sem bil pravni referent pri SGP primorje v Ajdovščini. Ostal sem tri ali štiri leta, ne vem točno. Okoli 1964. ali 1966., ne vem točno, sem se vrnil na Švedsko, kjer sem zdaj že več kot trideset let. Pisarno imam od 1964. ali nekaj takega. Najprej se je imenovala Jugoslovanski biro. Po enem letu so mi na ambasadi začeli delati težave, ker so pričakovali, da jim bom nudil neplačane usluge. Zato sem spremenil naziv. Večjih težav nisem imel, saj govorim več jezikov. Potem sem bil pet, šest let pravni svetovalec italijanske ambasade. Potem sem začel z mednarodno pravno pisarno. Sem tudi član določenih pravniških združenj.

Na Švedskem ste že čez trideset let. A lahko kaj poveste o uradni politiki Švedske do priseljencev?

Ko sem prišel na Švedsko, je bila uradna švedska politika do priseljencev čisto drugačna, kot je danes. Bili so bolj skeptični, težje je bilo dobiti dovoljenje za delo. Nobenih socialnih pomoči ni bilo. Okoli 1965. oziroma 1968. leta do 1970. so v švedskih podjetjih potrebovali tujo delovno silo in so jo začeli 'uvažati', tudi iz Jugoslavije. Agenti so hodili po drugih državah, sami izbrali primerne ljudi in jih pripeljali v določene tovarne na Švedskem. Za te ljudi so takrat organizirali tudi tečaje in jim pomagali, a naprej se je moral vsak znajti sam. Medtem ko je danes na Švedskem tudi zakonsko določena socialna pomoč za tujce. Vsi tujci, ki hočejo danes dobiti dovoljenje za delo, morajo skozi določeno proceduro in se naučiti švedščino. Podjetja morajo plačati določeno podporo, da v času, ko bi morali delati, lahko določene ure študirajo – okoli 280 ali 360 ur. Danes je dosti več pomoči. Za begunce, ki so prišli na Švedsko, je situacija drugačna, saj imajo zanje določene fondе. Stanje priseljencev je danes boljše, kot je bilo, ko sem sam prišel sem in še dolga leta za tem. Takrat so ljudje na priseljence gledali malo drugače kot pa danes. Takrat, na začetku, so bili ljudje skeptični do priseljencev. Danes do njih niso takšni, če ne naredijo kaj narobe. Res pa je, da je do danes prišlo sem veliko priseljencev iz različnih držav. Rojeva se že druga generacija, ponekod tretja generacija. Vse to se pozna tudi na načinu življenja Švedov. Prišleki so dali nekaj svojih idej in navad Švedom. Tako niti švedska kuhinja niti švedski način življenja, zlasti v večjih mestih, nista taka, kot sta bila pred tridesetimi leti. Tudi Švedi so se spremenili, na neki način 'asimilirali'.

Se vam ne zdi, da je val beguncev v zadnjem času, prav v času krize švedskega gospodarstva, na nek način ogrozil multikulturalni koncept priseljenske politike?

Govoriti o krizi na Švedskem je poseben problem. Kriza sicer je, govorijo o krizi, ampak ta kriza ni taka, kot jo nekdo, ki ta pojem uporabi, razume. Kriza je bila določeno obdobje, zlasti pred tremi leti na področju gradbeništva (ko so cene gradbenih objektov izredno padle) in to se je poznalo tudi v finančni politiki. Socialdemokrati so v preteklosti dajali velik poudarek na socialo. Če nekdo ni hotel delati, je odšel na socialno in dobil pomoč. To se je potem spremenilo, ker so na te probleme začeli gledati malo drugače, bolj evropsko. Švedska je bila država, ki je imela najbolj razvito socialo. Potem pa je prišlo na Švedsko veliko ljudi. Najprej naval ameriških vojakov iz Vietnama, veliko je bilo prišlekov iz azijskih držav, iz Čila in drugih latinsko ameriških držav. Zdaj je bil naval iz bivše Jugoslavije, ko se je začela vojna. Veliko je prišlo Hrvatov, Srbov, Bosancev... Najprej so prihajali neorganizirano, potem so prihajali organizirano. Večino Srbov so poslali nazaj, tudi tiste, ki so bili s Kosova, čeprav sam mislim, da to ni bilo v redu, ampak politika je politika in sam ne vem, ne morem vam točno odgovoriti. Sam nimam občutka, da bi bilo zdaj kaj posebnega.

Kako ste se ob prihodu spoprijeli z jezikom? Jezik je na nek način orodje vašega poklica. Na kakšen način ste se vpeljali v švedski jezik, ki je za vas zelo pomemben?

Kako? Ko sem prišel na Švedsko sem govoril italijansko, angleško, nemško, rusko, slovensko in srbohrvaško. Še preden sem prišel sem, sem se na vlaku učil švedščine iz priročnika in potem, ko sem bil dva meseca na Norveškem, sem že lahko komuniciral z ljudmi v norveščini. Norveščina in švedščina sta si podobni, tako kot npr. hrvaščina in slovenščina oziroma celo bolj. Ob prihodu na Švedsko sem moral presedlati in sem bral pravniško knjigo, ki vsebuje vse zakone in predpise. Od začetka do konca, ker sem hotel spoznati tukajšnje zakone, čeprav sem v začetku delal kake štiri mesece kot novinar in prevajalec. Potem sem delal štiri mesece v neki tovarni, kjer smo stiskali gumo. Pozneje sem delal še v tovarni čokolade, kjer sem kmalu dobil delovno mesto svetovalca za tuje delavce, ki so bili zaposleni v tej tovarni. Sčasoma sem doštudiral in preregistriral podjetje. S študijem sem postopno osvajal tudi jezik. Sem pa obiskoval tudi tečaje švedskega jezika.

Danes povsem obvladate švedsko?

Ja. Lahko rečem, da sem ga obvladal že po dveh, treh letih bivanja tukaj. Lahko rečem odlično, tako pisno kot pogovorno. Imam pa probleme z intonacijo, naglasijo pri posameznih besedah. Recimo, še vedno imam težave pri izgovoru pravih švedskih o-jev in u-jev. O je tisti a s krogcem, mi ga označujemo kot o, Italijani imajo spet drugačnega, Angleži imajo svojega – sam se znajdem v desetih, enajstih jezikih – in včasih je malo težko ravno pri izgovorjavi. Švedsko govorim podzavestno in prav izgovorjava je problematična. Recimo, ko nastopam na vrhovnem sodišču nimam težav z govorom, lahko pa slišijo, če rečem ...ne vem kaj..., da sta o in u

malo drugačna. Ko sem prišel na Švedsko, so mi rekli Ruman, ker so o izgovarjali kot u in podobno. Ampak v glavnem nimam problemov.

Rekli ste, da švedščino govorite podzavestno. Kako pa je s slovenščino? Prav tako?

Slovenščina, italijanščina, ruščina, španščina... pri teh jezikih sploh ne razmišljam, ko govorim. Pri nemščini moram včasih iskati kakšno besedo, francoščina mi gre tako tako, ker je nisem dovolj govoril. Včasih sem jo govoril brez problemov, zdaj pa je malo drugače, ker je ne uporabljam veliko.

V katerem jeziku razmišljate, kadar ste sami, imate prosti čas ali pa se razburjate?

Različno. Švedsko, slovensko in italijansko. Sam sem rojen v Italiji, čeprav je tam danes Slovenija, na Vipavskem. Takrat je bilo to vse do Postojne okupirano področje in hodili smo v italijanske šole. Najprej sem osnovno šolo delal v Furlaniji, ker je bila moja mama učiteljica in sem bil z njo v Italiji – prvi, drugi in tretji razred sem bil tam, v četrti razred in naprej pa sem hodil že po osvoboditvi. Imeli smo že malo slovenščine in v glavnem je težko reči, da vse, kar ste našteli, delam v enem jeziku.

Je to odvisno od situacije, okolja?

Da, od situacije in okolja. Recimo, če sem štiri ali pet dni v Sloveniji, ko pridem nazaj, mi gre lažje slovensko. Ko sem tukaj, mi gre lažje švedsko in tako. Računam – iz glave ali na roko – pa 80 odstotkov v slovenščini 20 odstotkov pa v italijanščini, kakor kdaj. V švedščini ne, razen če računam na glas. Sam zase pa računam slovensko.

Imeli ste zanimivo življenjsko pot, vendar ste najdaljši del svojega življenja preživel v Sloveniji in na Švedskem oziroma situacija v Sloveniji je bila takrat še dodatno zapletena. A kdaj čutite, da ste razpet med različnimi svetovi, ali pa se vam zdi, da se ti svetovi medsebojno dopolnjujejo, so usklajeni?

To je pri meni zelo enostavno. Sam sem v Sloveniji najmanj enkrat, če ne dvakrat na mesec. Imam stike s Slovenci, kot tudi z drugimi ljudmi. Prej sem bil zastopnik Ministrstva za zunanje zadeve, zdaj sem svetnik Slovenske ambasade in imam z njimi stike skoraj vsak dan. Zame ni tega. Jaz ne občutim. Dobro, lahko se zgodi, da včasih, za veliko noč ali za božič pomislim na kaj. Tukaj so navade malo drugačne. Zame je drugače. Osnovno šolo sem delal v Italiji, potem sem tam še študiral. Šel sem v Slovenijo, ko je bila ta del Jugoslavije, in sem bil tam. Leto in pol sem bil tudi v Ameriki, bil sem zunaj, pa sem prišel spet nazaj v Slovenijo, tako da je zame vse to en konglomerat. Počutim se Slovenec, vedno sem to bil, za Slovenijo sem agitiral, samo nimam pa tiste posebne nostalgije, potrebe po Sloveniji. Te potrebe zadovoljim, ko sem dol. Recimo, od tukaj organiziram, da se dol dobimo kolegi pravniki, sošolci. Bili so tudi pri meni gor, ko sem jih povabil za en teden. Vsako leto imamo zadnjo soboto in nedeljo v maju srečanje, ko se vsi dobimo. Organizir-

ral sem srečanje tudi za kolege, ki smo skupaj maturirali. Tako imam številne kontakte. Nisem se ogradil, pretrgal stikov, čeprav sem tukaj. Preden je bil na razpolago fax, smo vzdrževali stike prek pisem. Prav tako imam stike tudi s kolegi iz časov v Italiji.

Lahko bi rekli, da ste bili zelo dejavni tudi med Slovenci v Stockholmu, v društvu. A lahko kaj poveste o tem?

V društvu sem zadnja leta bolj pasiven. V glavnem sem pomagal, kadar so se name obrnili za pomoč, za kakšen pravni nasvet... Prav tako tudi pri Našem glasu. Sem pa bil med ustanovitelji slovenskega društva v Stockholmu, mislim da 1973. leta. Takrat sem bil eden od treh ali štirih ustanoviteljev. Predlagan sem bil za predsednika, a sem že imel svojo lastno pisarno in pravniško prakso in nisem se hotel opredeljevati. Slovensko društvo? V začetku so bili v njem sami Slovenci, a vedno je bilo malo obarvano z jugoslovanščino, komunizmom. Od tega sem se vedno malo distanciral, ogradil. Sam sem delal za italijansko ambasado, ameriško ambasado, bil sem svetovalec v Ministrstvu za zunanje zadeve tukaj na Švedskem, kjer sem pokrival Italijo in nekdanjo Jugoslavijo. Tako se ni bilo dobro preveč opredeliti. Prva leta sem imel tudi konflikt z jugoslovansko ambasado, drugače pa sem imel z njimi dobre odnose. Nekaj časa sem bil celo njihov pravnik, a ne uradno registriran, tako kot sem zdaj.

Ste imeli sami prek društva stike tudi z Jugoslovansko zvezo? Predusem mislim potem, ko je društvo Slovencev iz Stockholma ustopilo v Jugoslovansko zvezo.

Z Jugoslovansko zvezo sem imel manj stikov, praktično jih nisem imel. Edini stiki, ki sem jih imel, so bili profesionalni, če so me kdaj z ambasade prosili, če je bila potrebna pomoč ali kaj takega. Sam sem bil enkrat ali dvakrat v njihovih prostorih. Naj tako povem. Sem Šved, švedski državljan, ampak sem Slovenec in tega mi ne more nihče vzeti. Vedno sem delal za Slovenijo. Recimo pri nas, pri meni doma so moji prijatelji, ki so pogosto prihajali na obisk, poznali razliko med Slovenijo in Jugoslavijo in sami opozarjali ljudi, ki so govorili samo o Jugoslaviji, na razliko in na to, da prihajam iz Slovenije. Imel sem veliko strank iz drugih republik nekdanje Jugoslavije in vsi so vedeli, da sem Slovenec.

Poznate glasilo Naš glas – vidim, da ga imate na mizi? Ali sodelujete s časopisom ali z uredništvom?

V preteklosti sem malo sodeloval. Bolj s pravno pomočjo in nasveti. Drugače pa mislim, da je Naš glas dobra stvar. V začetku sem tudi agitiral zanj. Kot sem že dejal, sem v prvih letih delal kot novinar, že v Ljubljani. Naš glas je za Slovence tukaj potreben, a zdi se mi, da je v teh krogih premalo aktivnih. Mislim tudi, da je malo preveč publicističen in nekateri se izživljajo z dolgimi članki. Tole bi lahko izhajalo tudi drugače. Bolje bi bilo, če bi vseboval aktualnejše stvari in bralce o njih obveščal. Drugače se mi zdi, da je dober in primeren. Sam ga podpiram in

včasih nudim tudi podporo neposredno iz pisarne. Sam se absolutno strinjam z njim in ga pozdravljam, a zdi se mi, da imajo probleme s financiranjem. Ravno v zvezi s tem so se obrnili name za nekaj nasvetov. Verjetno se bo Naš glas zdaj spremenil in ne bo več glasilo slovenskih društev na Švedskem, kot je bil doslej. To je vezano na način financiranja društev in Našega glasu. Naš glas naj bo glasilo Slovencev na Švedskem in ne glasilo društev. Do sedaj so dobili podporo. Ko so izgubili finančno podporo, ki so jo dobivali od Švedske, so zaprosili za sredstva v Slovenijo, a niso mogli pomagati. Po novem izgleda, da se bodo denarne zadeve postopno uredile in bodo ponovno prihajale dotacije za Naš glas in za društva Slovencev. Doslej se je veliko naredilo s prostovoljnimi delom.

Ali poznate glasilo Svobodna misel iz leta 1985? Njegov urednik je bil Marjan Kramaršič. Marjan Kramaršič je zelo dober fant, ki sem ga poznal še iz časov, ko sem delal pri radiu Ljubljana in na televiziji. Bil je v glasbenem uredništvu. Odličen strokovnjak. Prišel je na Švedsko, tu se je poročil z učiteljico in njegov časopis je prvič izšel zato, ker je kot član v slovenskem društvu prišel v konflikt z Lojzom Hribarjem. Njegov časopis je nastal kot nasprotna stran, kot rezultat boja. Takrat v Našem glasu ni mogel objavljati, kar je tudi napisal v Svobodni misli. V zvezi s tem je poslal tudi nekaj dopisov v Slovenijo. V svojem glasilu si je dal duška, da je lahko stvari napisal po svoje. Bil je v redu, le včasih je imel nenavadne reakcije, kar je bilo pogojeno tudi z njegovimi osebnimi problemi. Vabil me je v uredništvo Svobodne misli, a sem sodelovanje zavrnil zaradi pomanjkanja časa, kot sem odklonil vse ostale stvari do tedaj. Ščasoma sem z njim izgubil stike. Ne vem ali je še na Švedskem ali ne. Točno, zdi se mi, da je odšel v Avstralijo.

Ob prebiranju Svobodne misli se mi je zdelo zanimivo, da je že takrat uvedel dvojezičnost, saj so bili vsi članki prevedeni in tako objavljeni v dveh jezikih: v slovenščini in švedščini. Kaj si mislite o tem?

To je zelo pozitivno. Tudi sam sem od časa do časa predlagal, da bi to uvedli v Naš glas. Drugače je časopis, žal, namenjen v glavnem za Slovence. Po osamosvojitvi Slovenije je bilo na Švedskem ustanovljeno Društvo švedsko-slovenskega prijateljstva in malo pozneje je bilo ustanovljeno tudi v Sloveniji. V Sloveniji je kmalu propadlo, ker je človek, povezan z njegovo ustanovitvijo, imel preveč osebnih oziroma poklicnih problemov – bil je konkurzni upravitelj v Elanu. V glavnem je Naš glas za teh 8000 – 10 000 Slovencev, kar jih je na Švedskem. Dobro bi bilo, če bi bil Naš glas dvojezičen, podobno kot lahko najdemo slovenske časopise npr. v Clevelandu ali v Ohio. Potem bi ga lahko tiskali v veliko večji nakladi. Prav tako bi lahko dosti več prispeval k prosperiteti Slovenije na Švedskem, lahko bi širil njen ugled, informacije o njej.

Sam sem poročen s Švedinjo in imam dve hčerki, ki sta stari dvanajst in pol in šestnajst in pol. Dokler je živela moja mama sta še nekako govorili slovensko, zdaj pa počasi pozabljata. Sam nimam časa in ju ne morem učiti jezika. Z ženo sva se

pogovarjala švedsko, čeprav žena govori slovensko. No, saj znajo vse tri malo slovensko, ampak premalo, da bi se lahko nemoteno pogovarjale. To je povezano tudi s tem, da so same perfekcionistke in hočejo znati vse ali pa raje ne govorijo. Sam sem drugačen, če ne znam, vseeno govorim in tako odkrijem napako ter jo odpravim.

Za konec bi vas le še prosila, če lahko komentirate povečevanje nacionalne nestrpnosti Švedov do tujcev, do česar prihaja na Švedskem v zadnjem času. Prav tako me zanima vaše mnenje o tem ali Švedi gledajo na vse tujce enako ali mogoče med njimi delajo kakšne razlike in če jih, kje na lestvici bi se nahajali Slovenci?

Nacionalna nestrpnost do tujcev oziroma nenaklonjenost, če bi jo tako kategoriziral, je pogojena z obnašanjem tujcev, ki pridejo na Švedsko. Morate razumeti, da približno 80-90% vseh tujcev, ki pride oziroma je prišla na Švedsko, nima visokošolske izobrazbe. Veliko teh tujcev, če se osredotočim na bivšo Jugoslavijo, je bilo takšnih, ki doma niso mogli dobiti dela ali pa so bili že doma 'propalnice' in so potem na en ali drug način prišli na Švedsko. S svojimi prestopki, krajami so ustvarili slabo luč. Ko je pisalo v časopisih »Jugoslovan ta in ta«, je bilo glavno, da je bil Jugoslovan. To so si ljudje zapomnili in posplošili na vse Jugoslovane. To je postalo značilno za Jugoslavijo. V začetku tu še niso poznali Slovencev in jih niso razlikovali od ostalih Jugoslovanov. Moji prijatelji so začeli to razlikovati že zelo zgodaj. Ta slika, ki sem jo omenil, je povzročila nestrpnost Švedov. Veste, na začetku, 1959. pa do 1965., so bili Švedi samo strogi, niso pa bili proti tujcem. To se je pojavilo potem, ko se je začel razvijati kriminal, zlasti od 1968. do 1975. leta. Sam sem vpisal tudi seminar o tem v okviru pravne fakultete, kjer smo opravljali raziskave. Švedi so tujce posebili s prestopki in jih kategorizirali: aha, Jugoslovani so takšni, Italijani so takšni... Za ljudi iz Latinske Amerike je veljalo, da nočejo delati, da hočejo le živeti od socialne pomoči. To je pokazala raziskava. Torej, ne morem reči, da obravnavajo vse tujce enako. Tukaj imate tujce iz različnih držav. Najprej, poglejte, so tu Skandinavci (Norveška, Danska, Finska in deloma Islandija), pri čemer imajo Finci posebno pozicijo, saj jih je na Švedskem zelo veliko in so znani po tem, da radi pijejo in se pretepajo, vendar delajo in so navadno v kategoriji zaposlenih delavcev v tovarnah. Norvežani in Danci ne delajo veliko hrupa okoli sebe in se hitro asimilirajo. Ljudje iz Latinske Amerike in iz afriških držav – tukaj je problem, zlasti za bolj temnopolte. Proti njim je poseben odpor. Čeprav je res, da so tudi takšni, ki pridejo na Švedsko, dobijo določeno pomoč in potem mislijo, da jim celo življenje ni potrebno delati. Ista stvar se je zgodila z mnogimi od teh, ki so prišli na Švedsko v povezavi z vojno v Bosni. Na začetku so dobivali podporo, potem so se borili za delovna dovoljenja in zdaj dobivajo podporo, da se učijo. Vendar nekateri še naprej raje ne delajo. Tako je nastal konglomerat ljudi oziroma skupina, ki meče slabo luč na vse tovrstne prišleke, češ saj ti nočejo delati in hočejo živeti na račun davkoplačevalcev. To je vzrok slabega mnenja o priseljencih. Kar se tiče Slovencev je pa tako, da so tisti, ki so razlikovali Slovenijo in ostale republi-

ke, vedeli, da to razliko delajo tudi Švedi. Lahko rečem, da so na univerzi tako v Stockholmu kot v Uppsali, pa tudi v Lundu, kjer sem tudi sam sodeloval, diplome, ki so prišle iz Slovenije, obravnavali čisto drugače kot pa diplome iz ostalih republik. Pri tem je pomembno, da smo imeli Slovenci na Švedskem arhitekta, zdravnika, itd., ki so se zelo dobro uveljavili in to je dalo lepo sliko. Jugoslovanska ambasada je, dokler je še bila, to hotela dati vse v en koš. Mislim, da smo imeli Slovenci vseeno poseben položaj, zlasti med izobraženci. Po osamosvojitvi in s prvimi protestnimi zborovanji, so Švedi več izvedeli o Sloveniji in jo cenijo, vendar jo še vedno premalo poznajo. Na vsak način pa drugače gledajo na ljudi iz Bosne, Srbije, Hrvaške, kot pa na ljudi iz Slovenije. To je moj občutek. Mislim, da imajo Slovenci nekoliko ugodnejši položaj.

V Stockholmu ste se angažirali pri osamosvajanju Slovenije. Rada bi, če poveste kaj več o tem času in dogajanjih na Švedskem.

Že kakšnih osem mesecev pred napadom na Slovenijo me je slovenska skupščina imenovala za predstavnika ali zastopnika – ne vem točnega naziva – slovenske skupščine na Švedskem. Slovenijo sem skušal propagirati bolj na področje trgovine. Potem, po napadu, so me imenovali tudi za zunanje zadeve. Tu sem bil ene vrste konzul. Deloma sem bil v stikih z ministrstvom za zunanje zadeve in si prizadeval, da bi Švedska čimprej priznala Slovenijo. Sam sem založil in izdal dva tisoč petsto izvodov drobne brošurice, ki je imela okoli trideset strani in je govorila o tem, kako priznanje Slovenije ne more nikomur škoditi. Nekaj je bilo tudi o zgodovini Slovenije. Pri tem delu sem zaradi časovne stiske angažiral svojo ženo Inger in arhitekta Milana Kovača, ki je odšel v Slovenijo in zbral material (pot in ostale stroške smo krili sami, čeprav nam je v začetku Ministrstvo obljubilo pomoč, a potem niso imeli denarja). Na Švedskem smo potem zadevo oblikovali in tiskali. V švedski skupščini sem imel razstavo o Sloveniji in istočasno smo imeli eno popoldne predavanje za vse poslance. Takrat so se nam priključili še Hrvatje – v začetku je bilo tako, da so se nam vedno priključili še Hrvatje, potem pa smo se malo oddaljili, ker smo se razšli v pristopu. Oni so zadeve opravljali na militanten način, sam pa sem hotel zadeve urejati na diplomatski način. Organiziral sem prihod Rupla in Peterleta ter jima uredil sprejem na ministrstvu. Ves čas sem skrbel za stike med Slovenijo in švedskim ministrstvom, vse dokler Slovenija ni bila uradno priznana. Malo sem pomagal tudi v odnosih z Italijo, kajti dolga leta sem bil na Švedskem svetovalec italijanske ambasade in tako poznam veliko ljudi iz Ministrstva za zunanje zadeve v Italiji. Vsake štirinajst dni ali tri tedne sem poslovno v Italiji. Tako sem izkoristil priliko, če se je pokazala. Do 15. julija ali avgusta, ne spomnim se točno, sem bil odpravnik poslov. Urejal sem različne zadeve, potne liste in ostale stvari. To sem delal do 15. julija ali avgusta, kot sem dejal, ko je v Stockholm prišel Aleksander Bračkovič, prvi svetnik slovenske ambasade na Švedskem. Od takrat naprej sem pravni svetovalec.

V času vojne v Sloveniji sem sodeloval le na dveh zborovanjih, zaradi časa in svojega dela. Dajal sem tudi izjave za časopise. Dokler je trajala vojna v Sloveniji, sem iz svoje pisarne vzdrževal stike z ministrstvom in tudi z drugimi ljudmi, s časopisi. Po telefonu sem dobival informacije in tu organiziral novinarske konference za švedske časopise in za radio. Ljudje iz Malmöja in Göteborga so mi vsak dan poročali, kako je, kaj se dogaja, kaj so organizirali. Te informacije sem sporočal v Slovenijo na Ministrstvo za zunanje zadeve. Agitiral sem tudi prek prijateljev in znancev, ki so precej vplivali na to, da je bila Švedska ena od prvih držav, ki so priznale Slovenijo.

Ko sta prišla v Stockholm Aleksander Bračkovič in Ivo Vajgl, sta se lepo vpeljala v delo. Slovenska ambasada pokriva iz Stockholma osem držav. To je zelo veliko. Veliko dela je. Žal bo zdaj, ko ima Slovenija probleme z ambasadorjem v Italiji, verjetno prišlo do zamenjave ambasadorja na Švedskem.

Kako pa danes, ko so se stvari že delno umirile? Slovenija je priznana, vzpostavljene so normalne diplomatske poti... kaj delate danes?

Sem pravni svetovalec ambasade. Kar je pravnih zadev, se obrnejo name – vse od zaposlovanja pa do prometnih nesreč, pa tudi, ko je treba reševati pravne zadeve na ravni države.

Moja pot se bliža h koncu. Bilo je naporno, včasih težko, a vendar prijetno. Ljudje, ki sem jih srečevala, so mi nesebično pomagali in veliko je bilo tudi lepih doživetij. Za te trenutke sem jim še vedno hvaležna. Nato sem odletela domov. Na poti mi je delala družbo Renata Štefanič, ki je odhajala na prakso v Slovenijo, na Bled. Bila je polna pričakovanj in bojazni. Spominjala me je name, ko sem pred mesecem dni stala na Brniku in čakala na letalo, da me odpelje od moje družine, kamor se končno vračam. Mesec je dolg trideset dni, a se včasih lahko raztegne kot celo življenje.

*Naš glas, glasilo
slovenskih društev na
švedskem, 1999/26, št.
159, Stockholm.*

ZGODBA O SLOVENCIH NA ŠVEDSKEM,

nastala ob prepletanju pričevanj, zgodb arhivskega gradiva in ugotovitev o mednarodnih migracijskih gibanjih po drugi svetovni vojni.

Slovenci so na Švedsko prihajali v manjšem številu že v petdesetih letih. To je čas, ko so morali za odhod v tujino še ilegalno prestopiti mejo Jugoslavije in so se potem podati po različnih državah zahodne Evrope ali še naprej čez oceane. Po odprtju državne meje (1963) pa je boljše pogoje za življenje iskalo vse več ljudi. Tako je v šestdesetih letih prišlo veliko Slovencev tudi na Švedsko.

Švedska je bila po drugi svetovni vojni v obdobju gospodarskega razcveta in je nujno potrebovala delovno silo.¹⁰² Močan priseljski val,¹⁰³ v katerem so na Švedsko prihajali ljudje iz različnih držav Evrope, Azije, Afrike in Amerike, je temeljito spremenil do takrat etnično relativno homogeno švedsko družbo.¹⁰⁴ Konec šestdesetih let pa se je že začela gospodarska stagnacija in temu primerno tudi omejevanje možnosti za priseljevanje. Nabor tuje delovne sile se je ustavil leta 1972, nadaljevala sta se le družinska migracija in, kar je za Švedsko značilno, močan pritok beguncev (Švedska 1987,38-39). V času povojnega ekonomskega priseljevanja na Švedsko je največ ljudi prišlo iz Skandinavije (Finci, Norvežani, Danci). Takoj za njimi so že Jugoslovani in potem Nemci, Čehi, Poljaki, Italijani, Španci, itd. (Ter-tinek 1973,252). Med Jugoslovani naj bi 10-odstoten delež predstavljali Slovenci,

¹⁰² To je čas neoliberalistične migracijske politike v državah zahodne Evrope. Gospodarstvo je v razcvetu, potreba po delavni sili je velika, zato se spodbuja priseljevanje. To traja vse do naftne krize v sedemdesetih letih, ko se začne politika zaustavljanja toka priseljevanja. Postavljeni so temelji nove migracijske politike osemdesetih, ki jo označujejo za družinsko in je usmerjena v integracijo že priseljenih v novo okolje. Švedska je v tem pogledu ujeta v evropsko 'migracijsko dinamiko'. Več o tem v Lukšič-Hacin 1999,156-162.

¹⁰³ Začetek povojnega priseljskega vala ima predhodnika v begunskem valu z Danske, Finske, Norveške in Baltskih republik, do katerega je prišlo v času druge svetovne vojne. Po letu 1945 pa je begunskemu valu sledila ekonomska migracija, ki jo je Švedska še spodbujala s pomočjo svojih Zavodov za zaposlovanje in mednarodnimi pogodbami. (Immigrants in Sweden 1994; Švedska 1987,35-37).

¹⁰⁴ Leta 1986 so raziskave pokazale, da je ob upoštevanju priseljskega ozadja 11 odstotkov celotne populacije na Švedskem priseljske. 1990. leta so 5,6 odstotkov celotnega prebivalstva predstavljali priseljenci brez švedskega državljanstva, pri tem, da jih je v preteklosti že veliko pridobilo švedsko državljanstvo. Leta 1991 so ugotovili, da priseljenci predstavljajo 13 odstotkov celotne populacije na Švedskem (Castles, Miller 1993, 218; Ålund, Schierup 1993,101-102). Decembra 1994. je imela Švedska 8.816 381 prebivalcev, 8.278 940 pa jih je imelo švedsko državljanstvo (Sweden in Figures,7-8).

vendar se ocene o številu Slovencev, ki so odšli na Švedsko, razlikujejo in se gibljejo od 4000 do 7000 ljudi.¹⁰⁵

»Po oceni je na Švedskem okoli 5000 do 6000 rojakov iz ožje domovine. Večina se nahaja v večjih mestih oz. industrijskih področjih: Stockholma, Göteborga, Malmöja, Landskrone, Olofsröma, Eskilstune in Köpinga. V omenjenih krajih so se naši rojaki organizirali v društva z namenom, da ohranijo, poglobljajo in razvijajo narodnostno kulturo, jezik, običaje in sploh, da ohranijo svojo nacionalno identiteto. Ker smo maloštevilni in poleg tega raztreseni na prostranem področju, je naša naloga dokaj težavna.«¹⁰⁶ Poklicna in izobrazbena struktura Slovencev-priseljencev je bila zelo pestra: od nekvalificirane delovne sile do visoko izobraženih.¹⁰⁷ Večina pa je v začetku poprijela tudi za delo, ki ni ustrezalo njihovi izobrazbi, in potem poskrbela za formalno priznanje dosežene stopnje izobrazbe, morda za to opravila še določene predpisane izpite in preizkuse, se ob delu vpisala v izobraževanje ali specializacije ali pa napredovala ob delu. Številni so z leti odprli tudi privatno prakso in uspeli kot podjetniki. Prva delovna mesta so si Slovenci najpogosteje našli v ladjedelnicah (Göteborg, Malmö, Helsingborg, Landskrona, Stockholm), kovinski industriji, industriji avtomobilov in transportnih sredstev, tovarnah električnih naprav, tovarnah papirja, tovarnah pohištva, številnih drugih malih tovarnah in zasebnih delavnicah (Tertinek 1973). Številni so svojo prvo zaposlitev našli tudi v storitveni dejavnosti. Malo drugačno pot so imeli tisti maloštevilni, ki so na Švedsko prišli na podiplomski študij ali na usposabljanja k poslovnim partnerjem in potem tu tudi ostali. Kar nekaj Slovencev je doseglo v svoji profesionalni karieri zavidljive rezultate.

Vzroki selitve so se razlikovali od posameznika do posameznika. Večina je iskala boljše življenjske razmere, kar je izpostavljeno tudi v številnih drugih raziskavah migracijskih situacij. Le izjemoma pa se izpostavlja dejstvo, o katerem so govorili posamezniki v pričujočih pogovorih in je pritegnilo mojo pozornost. Kar nekaj jih je namreč poudarilo, da sta bili radovednost in želja po spoznavanju novih okolji ali avanturizem njihova pomembna osebna lastnost. Verjetno je bilo prav to tisto, kar jih je odpeljalo v svet, za razliko od soljudi, ki so živeli v podobnih razmerah, a niso odšli v tujino.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Jermol navaja število 4 000 (1971,66), Šenkova 6 700 (1973,258) in Tertinek 6 700 (1973,252). Popis prebivalstva v Sloveniji v začetku devetdesetih kaže, da je na Švedskem 4 000 Slovencev (Prešeren 1990,204). To moramo dopolniti z dejstvom, da je od šestdesetih, ko so se priselili na Švedsko, pa do devetdesetih, ko je bil narejen popis, kar nekaj Slovencev zamenjalo državljanstvo in jih popis ni zajel. Če temu dodamo še dejstvo, da sta danes na Švedskem prisotni že druga in tretja generacija, potem je število Slovencev na Švedskem občutno večje.

¹⁰⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Pokroviteljstvo nad slovenskimi društvi na Švedskem' z dne 30.11.1976.

¹⁰⁷ V primerjavi z drugimi evropskimi državami, z izjemo Anglije, je za Švedsko značilno, da je sprejela manjše število naših delavcev, vendar pa je bilo med njimi največ visoko kvalificiranih delavcev in delavcev z akademskimi poklici (Stare 1970,52).

¹⁰⁸ Prav razlike med posamezniki ter njihovo subjektivno doživljanje potreb in kvalitete

V novem okolju so se Slovenci hitro znašli. Iz pogovorov razberemo, da je bilo tedanje švedsko okolje priseljencem prijazno. Ni bilo nacionalizma in rasne nestrpnosti. Hitro so našli zaposlitev, s stanovanji ni bilo težav, priseljenci brez državljanstva so imeli podoben položaj kot državljani. Mnogi pravijo, da prav zaradi te enakosti niso imeli potrebe po tem, da bi zaprosili za švedsko državljanstvo. Edina razlika, na katero posamezniki opozarjajo, je bila v načinu vsakdanjega življenja: prehrana, vzgoja otrok, družinsko življenje in vrednote, odnosi med spoloma, dopuščanje drugačnosti in hkrati zadržanost do neznanega.

V petdesetih in v začetku šestdesetih let Švedska ni imela posebnih institucij, ki bi se ukvarjale zgolj z vprašanji priseljencev. Vse formalnosti so se urejale na običajnih uradnih mestih tako, kot za državljane. Leta 1969 pa so ustanovili Državni zavod za priseljence in tako se je postopno dograjevala institucionalna mreža za pokrivanje priseljskega področja. V tem času so se že začele organizirati tudi nekatere priseljske skupine. Slovenci so že ustanovili prvo društvo v Landskroni. Prav tako so se v tem času postavljali temelji Zveze društev in klubov Jugoslovancev na Švedskem¹⁰⁹ (Leskovec 1990,5).

Državni zavod za priseljence je imel središčno vlogo in je nosil odgovornost za politiko v odnosu do priseljencev vključno s kriteriji, po katerih se je dodeljevala denarna podpora zveznim organizacijam, na načelni ravni pa tudi okrajnim in občinskim organizacijam priseljencev. Tako se je postopno zgradila hierarhična društvena struktura. Kulturna društva in klubi so se za denarno pomoč obračali na občino. Nekatera društva in klubi so se medsebojno povezali v okrajno organizacijo, ki je lahko zaprosila za okrajno denarno dotacijo. Okrajne organizacije, koordinacijski odbori in posamezna društva pa so se lahko še naprej združevali v zvezo društev. Zveza je lahko kandidirala za pomoč pri Državnem zavodu za priseljence. Neorganizirani priseljenci so kot posamezniki izpadli iz financiranja kulturnih de-

---

življenja pa je tisto, česar niso upoštevale klasične sociološke analize vzrokov selitev. Prav to očitajo sodobni kritiki push-pull teoriji – po njej bi moralo biti med priseljenci največ tistih, ki so bili v izvornem okolju pripadniki najrevnejših slojev. A raziskave kažejo, da temu ni tako. Največ selitev je iz srednjih slojev, pravita Castles in Miller (1993, 20-21).

¹⁰⁹ Zveza društev in klubov Jugoslovancev na Švedskem ali kratko Jugoslovanska zveza je bila ustanovljena leta 1971. Ob nastanku je združevala 7 društev in imela skupaj 700 članov. Z leti se je širila in je leta 1981 združevala 120 društev z 20.000 člani. Njena naloga je bila, da koordinira kulturno in športno dejavnost društev na okrajni in zvezni ravni. Delo zveze se je odvijalo prek komisij Upravnega odbora (kultura, izobraževanje, šport, socialna vprašanja, sindikalna vprašanja), Mladinskega odbora, Komiteja žensk, Sveta za informiranje, Interesnih skupnosti oz. Koordinacijskih odborov (organizirani po narodnem ključu) in okrajnih organizacij (organizirane po teritorialnem ključu). Temelj vse dejavnosti, osnovne celice so društva. Leta 1984 je Jugoslovanska zveza združevala 120 društev, 13 okrajnih organizacij in 5 nacionalnih oz. strokovnih skupnosti. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Organizacija in naloge Jugoslovanske zveze in vseh struktur' z dne 10.4.1981; Hribar, 1984b:31.

javnosti.¹¹⁰ Društva, klubi, okraji in zveze so morali zadostiti predpisanim pogojem in pridobiti od švedske države uradno priznanje o formalnem obstoju.

Na Švedskem je že leta 1965 prišlo do postopnega uvajanja brezplačnega tečaja švedskega jezika za priseljence. Čez dve leti je začel izhajati časopis, ki je priseljence seznanjal s pravno političnim sistemom in ostalimi zanje zanimivimi informacijami. Leta 1973 so sprejeli zakon, s katerim so dobili priseljenci, ki so se zaposlili na Švedskem pred 1. januarjem 1973, pravico do učenja švedskega jezika v (plačanem) delovnem času. Tisti, ki so se zaposlili po tem datumu, so imeli pravico do 240 ur tečaja, tisti, ki so se zaposlili pred tem datumom, pa od 160-240 ur tečaja, glede na trenutno znanje švedskega jezika. Delodajalci so bili zakonsko odgovorni, da so svoje zaposlene obvestili o teh pravicah do 30. septembra tega leta (1973). Celoten pouk švedskega jezika je bil brezplačen.¹¹¹ Od leta 1968 do leta 1974 je potekala raziskava o življenju priseljencev in etničnih manjšin, ki jo je izvajala Komisija za priseljence. Na podlagi spoznanj in zaključkov raziskave je bila leta 1975 sprejeta parlamentarna resolucija o multikulturalni politiki Švedske v odnosu do priseljencev in manjšin. Z resolucijo so priseljenci brez državljanstva dobili tudi volilno pravico na občinski in okrajni ravni. Prav tako so lahko na volitvah kandidirali. Volilna pravica pa ni bila neomejena. Veljala je za priseljence, ki so dopolnili osemnajst let in so živeli na Švedskem vsaj tri leta. To pravico so lahko priseljenci prvič uveljavili na volitvah 1976 (*Immigrants in Sweden, 1994*). Glavna načela resolucije so bila: enakost, svoboda izbire in partnerstvo. Enakost kot zagotavljanje enakega življenjskega standarda. Svoboda izbire vključuje pravice priseljencev, da se sami odločijo, ali bodo v novem okolju ohranili svoj jezik in svojo kulturo ali bodo sprejeli švedski jezik in švedsko kulturo. Partnerstvo pa je bilo mišljeno v smislu partnerstva med priseljenjskimi skupnostmi in švedsko državo. Predpostavka modela je bila, da se bodo priseljenci z leti integrirali v novo (švedsko) okolje. Nadalje je resolucija priseljencem zagotavljala posredne in neposredne pravice. Prve so zagotavljale vključevanje priseljencev v obstoječe socialne in družbene programe (enake pravice do zaposlovanja, socialne službe, stanovanja in izobraževanja), druge pa so povezane s posebnimi potrebami priseljencev (volilna pravica za priseljence brez državljanstva, poučevanje maternega jezika v šolah, ustanovitev informacijskega centra za priseljence, sistem državnih subvencij za priseljenjske zvezne organizacije in denarna pomoč kulturnim društvom na regionalni in občinski ravni, pomoč svetovalnih služb in pravica do prevajalca). V ozadju resolucije so bili ideologija egalitarizma, ideologija multikulturalizma¹¹² in proti-rasizem (Castles, Miller 1993,218,226-228; Ålund, Schierup 1993,99).

¹¹⁰ Na ta način so Nemci, Danci in Norvežani, ki niso bili organizirani in niso organizirano delovali na področju ohranjanja jezikovne in kulturne tradicije, izpadli iz opisanega sistema delitve sredstev po različnih priseljenjskih skupinah (Hribar 1984,7)

¹¹¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'LO-ova informacija za doseljenike na srpskohrvatskom'.

¹¹² Pojem multikulturalizem je mišljen kot eden izmed teoretskih konceptov o odnosih med različnimi etničnimi skupnostmi, ki živijo v eni državi, in ne le zgolj v prevodu kot

V času, ko so se pripravljale razmere, ki so pozneje pripeljale do omenjene resolucije o multikulturalizmu na Švedskem pa so se Slovenci na Švedskem že organizirali v svoja kulturna društva in se z leti vključili v okolje, kamor so se priselili. Tako lahko govorimo o dveh vidikih njihovega življenja: o vključevanju v organizirano institucionalizirano okolje švedske družbe (zaposlitev, vrtec, šola, socialne in državne institucije) in priseljenkega okolja (društva priseljencev, cerkev, dopolnilna šola) in o vidiku vsakodnevnega življenja na ravni posameznika, družine. V nadaljevanju si bomo tako najprej ogledali slovenske priseljence skozi prizmo organiziranosti, v drugem delu pa se bomo ustavili na ravni posameznika.

ORGANIZIRANA DEJAVNOST

Pregled začenjamo z ustanavljanjem slovenskih kulturnih društev, ki so bili osnovna celica organiziranosti celotne dejavnosti priseljenke skupnosti: kulturno-umetniška dejavnost, družabna srečanja, dopolnilni pouk, glasila, radijska oddaja, ... Slovenska društva so postopno začela usklajevati meddruštveno raven (Koordinacijski odbor) na območju celotne Švedske. Prej po posameznih krajih razdrobljen društveni utrip se je postopno povezoval, se medsebojno usklajeval in doživljal neposredne rezultate v Slovenskih kulturnih festivalih. S tem se je med Slovenci na Švedskem na simbolni ravni postopno gradil 'skupni slovenski kulturni prostor'.

USTANAVLJANJE SLOVENSКИH KULTURNИH DRUŠTEV NA ŠVEDSKEM¹¹³

Prvo slovensko kulturno društvo na Švedskem je bil Slovenski (kulturni)¹¹⁴ klub 'Triglav', ki je bil ustanovljen 1.12.1968¹¹⁵ v Landskroni. 1971. leta je bila v Göte-

---

večkulturnost – zgolj kot opis etnične heterogenosti. Pojem, kot je tu uporabljen, lahko primerjamo z nekaterimi teoretskimi koncepti kulturnega pluralizma ali medkulturalizma oz. interkulturalizma (Lukšič-Hacin 1999,68-149).

¹¹³ Društva so morala pri ustanovitvi zadovoljiti predpisanim kriterijem, če so hotela pridobiti formalno priznanje s strani švedskih pristojnih organov. Šele formalni položaj jim je omogočal, da so se lahko prijavila na javne razpise za denarno pomoč.

¹¹⁴ Ob ustanovitvi se je imenoval Slovenski klub Triglav, pozneje pa je prišlo do preimenovanja v Slovenski kulturni klub Triglav.

¹¹⁵ Glede ustanovnega datuma društva je nekaj nejasnosti, o katerih smo podrobneje govorili v poglavju o Slovencih v Landskroni, a to v tem trenutku za nas niti ni tako pomembno, saj je bilo to društvo v vsakem primeru prvo slovensko kulturno društvo na Švedskem.

borgu ustanovljena Zveza društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem in pod njenim okriljem 'Slovenski kotiček'. Žal je ostal le na papirju in nikoli ni zaživel.¹¹⁶ Že v naslednjem letu sta bili ustanovljeni dve novi društvi. Slovensko društvo v Stockholmu je bilo ustanovljeno 31. marca 1972.¹¹⁷ Istega leta je bilo ustanovljeno društvo Slovenija v Eskilstuni (Kramaršič 1984, 7). Decembra 1973. je bilo ustanovljeno drugo društvo v Landskroni z imenom Kulturno prosvetno društvo Slovenija (Kragelj 1976, 214). Istočasno se je ustanovljalo Slovensko društvo Simon Gregorčič v Köpingu (Šenk 1973, 258). V letu 1974 sta sledili Kulturno društvo Slovenija iz Olofströma – 6.4.1974 (Nastanek in delovanje.. 1994, II) in Slovensko društvo Planika iz Malmöja (Myndel 1989, 33). Omenimo naj še slovensko društvo Savinja iz Jönköpinga, kjer je zaradi premajhnega števila članov delo postopno zamrlo. 29. oktobra 1977 je bilo ustanovljeno Slovensko društvo Ivan Cankar iz Halmstada (Fele 1992, 32). 20. novembra 1977 sta se v Landskroni združili društvi Slovenski kulturni klub Triglav in Kulturno-prosvetno društvo Slovenija in nastalo je novo Slovensko kulturno društvo Lipa (Budja 1978, 238). Konec leta 1990 je bilo ustanovljeno Slovensko-švedsko društvo v Helsingborgu.¹¹⁸ Vsa društva so bila pozneje vključena v Koordinacijski odbor, danes pa v Slovenski zvezi na Švedskem.

Novembra 1997. je bilo ustanovljeno novo društvo Slovenski dom v Göteborgu. Društvo so februarja 1999 sprejeli med člane Slovenske zveze (-an 1999, 4). Leta 1999 je bilo v Landskroni ustanovljeno novo Švedsko-slovensko pevsko društvo Orfeum, ki so ga na občnem zboru leta 2000 sprejeli v Slovensko zvezo kot enajsto društvo (Pišler 2000, 31).

Prva slovenska društva, ki so nastala v začetku sedemdesetih, so se kmalu posamično včlanila v Zvezo društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem.¹¹⁹ To je bilo v letih pred ustanovitvijo Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem.

¹¹⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str.2.

¹¹⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Prvi letni zbor Slovenskega društva v Stockholmu' z dne 4.12.1972.

¹¹⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Spoštovani predstavniki slovenskih društev!' z dne 9.2.1991

¹¹⁹ Zveza društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem ali kratko Jugoslovanska zveza je bila ustanovljena leta 1971. Ob nastanku je združevala 7 društev in je imela skupaj 700 članov. Z leti se je širila in 1981. združevala 120 društev z 20.000 člani. Njena naloga je bila, da koordinira kulturno in športno dejavnost društev na okrajni in zvezni ravni. Delo zveze se je odvijalo prek komisij Upravnega odbora (kultura, izobraževanje, šport, socialna vprašanja, sindikalna vprašanja), Mladinskega odbora, Komiteja žensk, Sveta za informiranje, Interesnih skupnosti oz. Koordinacijskih odborov (organizirani so bili po narodnem ključu) in okrajnih organizacij (organizirane so bile po teritorialnem ključu). Temelj vse dejavnosti, osnovne celice so bila društva. Leta 1984 je Jugoslovanska zveza združevala 120 društev, 13 okrajnih organizacij in 5 nacionalnih oz. strokovnih skupnosti. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Organizacija in naloge Jugoslovanske zveze in vseh struktur' z dne 10.4.1981; Hribar, 1984b:31.

KOORDINACIJSKI ODBOR SLOVENSКИH KULTURNIH DRUŠTEV NA ŠVEDSKEM IN SLOVENSKA ZVEZA NA ŠVEDSKEM

Prvo posvetovanje predstavnikov slovenskih društev na Švedskem je bilo 23. marca 1975 v Stockholmu v Farsti. Do srečanja je prišlo na pobudo Slovenskega društva v Stockholmu in SKD 'France Prešeren' iz Göteborga, prav tako pa so zanimanje za usklajeno delo slovenskih društev na Švedskem pokazale švedske oblasti.¹²⁰ Namen posvetovanja je bil, da se društva uskladijo in dogovorijo:¹²¹

1. O skupnem časopisu vseh slovenskih društev na Švedskem. Ta bi imel veliko več možnosti, da si pri švedskih oblasteh zagotovi dodaten vir financiranja in glasila ne bi več obremenjevala društvenih proračunov.¹²² Sklep srečanja je bil, da bo Naš glas prerasel v časopis vseh slovenskih društev, sedež uredništva pa bo še naprej v Stockholmu. Uredniški odbor časopisa bodo razširili z dopisniki posameznih društev. Prvi sestanek v novi sestavi pa bo sklical Slovensko društvo v Stockholmu. Stroške izdaje, razdeljevanja in pošiljanja bodo razdelili na posamezna društva, dokler jim ne bodo švedske institucije odobrile denarne pomoči.
2. O dopolnilnem pouku za otroke. V tem času so imeli otroci priseljenih staršev na Švedskem že pravico do dvournega pouka iz maternega jezika. Pouk jezika je lahko v celoti nadomestil drugega ali pa so le-tega poslušali v skrajšanem obsegu. Sobotni pouk slovenščine je bil uvrščen k prosti dejavnosti in ni bil del obveznega šolskega programa. Pojavile pa so se težave z učitelji, primanjkovalo je kadrov. Sklep srečanja je bil, da se bodo tudi društva in časopis Naš glas vključili v iskanje učiteljev slovenskega jezika.¹²³
3. O letovanju otrok v Jugoslaviji. Nekatera društva so na povabilo Društva prijateljev mladine to možnost že izkoristila. Dogovorili so se, da bodo to vprašanje tudi v prihodnje reševali ločeno po posameznih društvih.
4. Predstavniki društev so se dogovorili, da bo 7.junija 1975 v Jönköpingu srečanje slovenskih priseljencev na Švedskem. Vsa društva bodo dejavno sodelovala pri pripravi kulturne prireditve.
5. «Na predlog predstavnikov iz Olofströma je bil sprejet sklep, da se Slovensko društvo v Stockholmu zadolži, da pošlje v imenu današnjega skupa, ki zastopa vsa slovenska društva na Švedskem, protestno pismo zunanjemu ministru Avstrije z zahtevo, da naj Avstrija spoštuje določbe mednarodne pogodbe o priz-

¹²⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren 20-od leta do leta', str 3

¹²¹ Arhiv ISI, fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik druge seje upravnega odbora' z dne 20. februar 1975 in , 'Poročilo o delu slovenskega društva v Stockholmu za leto 1975'; mapa 4, 'Zapisnik posvetovanja slovenskih društev na Švedskem' z dne 23.3.1975.

¹²² V tem času so imeli svoje glasilo v Stockholmu (Naš glas) in v Landskroni (društvo Slovenija je imelo glasilo V tujini).

¹²³ Prav v tem času je bil prvi seminar za učitelje otrok zdomcev v Sloveniji. S Švedske se ga je udeležil Savin Vilhar.

S T A T U T

Koordinacijskega odbora slovenskih društev in naselbin na Švedskem

1. člen

Koordinacijski odbor slovenskih društev in naselbin na Švedskem je interesna skupnost slovenskih društev in naselbin na Švedskem, ustanovljena z namenom, da vsklajuje delo članov pri ohranitvi in razvijanju slovenske kulture, jezika in običajev ter skrbi za informativno dejavnost.

Delo Koordinacijskega odbora je nevtravno in politično nevezano.

2. člen

Sedež Koordinacijskega odbora je pri Slovenskem društvu v Stockholmu. Svet Koordinacijskega odbora lahko določi za sedež tudi drugi kraj.

3. člen

Koordinacijski odbor deluje v okviru Zveze jugoslovanskih društev na Švedskem in predstavlja slovenska društva in naselbine na Švedskem pred švedskimi in jugoslovanskimi oblastmi ter organizacijami samostojno, ali pa skupno z Zvezo jugoslovanskih društev na Švedskem.

4. člen

Koordinacijski odbor vsklajuje delo slovenskih društev in naselbin na Švedskem na področju kulture, športa, pouka materinščine, letovanja otrok in informacije.

Koordinacijski odbor izdaja časopis "Naš glas" in druge publikacije.

5. člen

Koordinacijski odbor sodeluje s švedskimi in jugoslovanskimi organizacijami in oblastmi, kakor tudi z organizacijami drugih priseljencev na Švedskem.

6. člen

Društva in naselbine so pri svojem delu samostojne.

Članstvo v Koordinacijskem odboru je prostovoljno in neodvisno od politične, narodnostne in verske pripadnosti ter državljanstva posameznih članov v društvih in naselbinah.

Člani Koordinacijskega odbora so dolžni, da se držijo določb tega statuta in da se prizadevajo za ohranitev slovenske kulture, jezika, običajev in da prispevajo s svojo dejavnostjo k dobrih odnosom in razumevanju z ostalimi narodnostmi Jugoslavije, priseljenci drugih narodnosti in Švedi.

7. člen

Organi Koordinacijskega odbora so:

- a) Svet Koordinacijskega odbora
- b) Izvršni odbor
- c) Nadzorni odbor

Svet Koordinacijskega odbora je najvišji organ. Sestavljajo ga po

2 delegata iz vsakega društva in naselbine.

Izvršni odbor sestavlja najmanj 5 članov.

Nadzorni odbor ima 3 člane.

8. člen

Redna seja Sveta Koordinacijskega odbora je enkrat letno. Izredna seja Sveta se lahko skliče na pobudo Izvršnega odbora ali na zahtevo ene tretine članov Sveta.

9. člen

Naloga sveta so, da sprejema statut Koordinacijskega odbora, da voli in razrešuje člane Izvršnega odbora, nadzornega odbora in odgovornega urednika "Našega glasa", da sprejema finančni plan in plan dela ter potrjuje zaključni račun.

Naloga Izvršnega odbora je, da opravlja tekoče delo Koordinacijskega odbora med dvema sejama Sveta. Izvršni odbor lahko imenuje komisije za opravljanje posameznih nalog.

10. člen

Svet in Izvršni odbor Koordinacijskega odbora sprejemata svoje sklepe z večino glasov navzočih. Svet in Izvršni odbor sta sklepčna, če je navzoča več kot polovica članov in če za predlog glasuje dve tretini navzočih.

11. člen

Za Koordinacijski odbor podpisujejo predsednik, podpredsednik in tajnik vsak zase.

Izvršni odbor lahko pooblasti osebo izven odbora za opravljanje blagajniških in drugih poslov.

12. člen

Delovanje Koordinacijskega odbora se financira z dotacijami, s prispevki in pomoči od društev, naselbin, posameznikov in organizacij ter dohodkov lastne dejavnosti.

Poslovno leto je od 1. maja do 30. aprila.

13. člen

Koordinacijski odbor obstoja vse dokler ima dva aktivna člana. Ob prenehanju delovanja se njegova imovina prenese med člane.

14. člen

Statut je bil sprejet na redni seji Sveta Koordinacijskega odbora slovenskih društev in naselbin, dne 4. junija 1978 v Malmöju.

Junij 1978

navanju slovenskih in hrvaških manjšinskih pravic in pravice manjšinam, da uporabljajo materinski jezik in svojo kulturo. Hkrati se pošlje solidarnostno pismo Zvezi slovenskih organizacij v Celovec in Narodnemu svetu koroških Slovencev v Celovec, da Slovenci na Švedskem podpirajo njihovo prizadevanje za ohranitev svoje slovenske identitete in varovanja manjšinskih pravic Slovencev v Avstriji.«¹²⁴

Na drugem posvetovanju vodstev slovenskih društev v Stockholmu (29.5.1976)¹²⁵ so ustanovili Koordinacijski odbor slovenskih društev. Njegova glavna naloga je bila usklajevanje in normalizacija dela slovenske šole. Druga njegova naloga pa je bila, da prouči možnosti, da bi Koordinacijski odbor deloval pod okriljem Zveze društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem,¹²⁶ ki naj bi pokrili tudi administrativne stroške Koordinacijskega odbora. Druga vprašanja, ki so jih reševali so bila povezana z Našim glasom,¹²⁷ s slovensko šolo,¹²⁸ z letovanjem otrok¹²⁹ in s Slovenskim festivalom 1977.

Na priporočilo Republiške konference SZDL, točneje koordinacijskega odbora za vprašanja naših delavcev na delu v tujini je Koordinacijski odbor v letu 1976 začel iskati pokroviteljske občine, ki bi bile pripravljene sodelovati s slovenskimi društvi na Švedskem na kulturnem področju in jim tudi sicer pomagati.¹³⁰ Pismo so razposlali na različne občine.¹³¹ Pokroviteljstvo nad vsemi slovenskimi društvi na Švedskem je prek sodelovanja s Koordinacijskim odborom prevzela Mestna konferenca SZDL Ljubljana.¹³² V sodelovanju z Jugoslovansko zvezo so urejali

¹²⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik posvetovanja zastopnikov slovenskih društev na Švedskem' z dne 23. marca 1975.

¹²⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik' z dne 29.5.1976.

¹²⁶ Velikokrat je Zveza društev in klubov na Švedskem poimenovana kot Jugoslovanska zveza.

¹²⁷ Zaradi težkega finančnega stanja je bil sprejet sklep, da bo vsako posamezno društvo odgovarjalo za naročnike, za razpošiljanje časopisa in za plačilo naročnine.

¹²⁸ Ponovno so ugotovili, da primanjkuje pedagoško izobraženih učiteljev slovenskega jezika. Težave so bile tudi z učbeniki in s potrebnim učnim gradivom. Društva so se za pomoč obrnila tako na švedske kot na jugoslovanske oblasti, a zaenkrat se stanje še ni spremenilo.

¹²⁹ Sprejeli so sklep o nujnosti usklajevanja letovanja otrok v domovini tako med slovenskimi društvi na Švedskem kot med ponudniki letovanja v Sloveniji (Jugoslaviji).

¹³⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Pokroviteljstvo nad slovenskimi društvi na Švedskem' z dne 30.11.1976.

¹³¹ V pismu, ki ga Koordinacijski odbor naslavlja na posamezne občine in jih prosi za sodelovanje in pomoč, piše: «V prvi vrsti bi potrebovali pomoč pri kulturni izmenjavi, idejno in materialno pomoč našim pevskim zborom, glasbenim, dramskim, folklornim skupinam, dalje pomoč vaših prosvetnih kadrov z nasveti in učnimi pripomočki pri dopolnilnem pouku naših otrok materinščine, zemljepisa in zgodovine, pomoč pri organizaciji letovanj naših otrok v domovini s posebnim poudarkom poglobljanja znanja materinščine.» Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Pokroviteljstvo nad slovenskimi društvi na Švedskem', z dne 30.11.1976 in mapa 1, 'Vsem slovenskim društvom in naselbinam na Švedskem' z dne 1.11.1978.

¹³² Mestni odbor SZDL Ljubljana je pomagal pri organizaciji številnih kulturnih in narod-

položaj Koordinacijskega odbora slovenskih društev, ki bi ustrežal statutu in bi odboru omogočil dotok dodatnih sredstev za delovanje. V tem času niso bila vsa slovenska društva včlanjena v zvezo in tako so bila deležna dotacije, ki je bila odobrena za leto 1977, le včlanjena društva, Koordinacijski odbor in časopis Naš glas.¹³³

Od leta 1976 dalje so redne seje Koordinacijskega odbora potekale v času slovenskih kulturnih festivalov. Glavna vprašanja, ki so jih obravnavali, so bila povezana s časopisom Naš glas, s poukom slovenščine in iskanjem učiteljskega kadra, letovanjem otrok v Sloveniji, z radijskimi in televizijskimi oddajami v slovenščini in s pripravami kulturnih festivalov. Redno so sodelovali z Zvezo društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem in Mestno konferenco SZDL Ljubljana.¹³⁴ Redno so spremljali mednarodne pogodbe o zaščiti naših delavcev v tujini, si prizadevali za ugodno socialno konvencijo med Jugoslavijo in Švedsko in vseskozi informirali ljudi o pomembnejših zakonskih predpisih.¹³⁵ Do konca leta 1977 so finančno poslovanje Koordinacijskega odbora vodili skupaj s Slovenskim društvom v Stockholmu, v začetku leta 1978 pa je prišlo do ločenega pregleda in poslovanja.¹³⁶ Finančno poročilo kaže, da je bil finančni delež, ki so ga dobili od Jugoslovanske zveze, zelo velik v primerjavi z drugimi dotacijami.¹³⁷

Leta 1978 je bil v postopku sprejemanja statut Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem, ki je opredeljeval bodoče smernice njegovega delovanja in odnose s slovenskimi društvi in med njimi.¹³⁸ Koordinacijski odbor je v tem času povezoval deset slovenskih kulturnih društev. Leta 1979 so Koordinacij-

no-zabavnih gostovanjih slovenskih izvajalcev na Švedskem, pri izvedbi slovenskih kulturnih festivalov, pri letovanju otrok v Sloveniji (Jugoslaviji) in skušal na JATu oziroma pri SASu urediti znižane vozovnice. Pomoč ni bila neposredno v denarni obliki, ampak v obliki raznih olajšav ali pa v materialu (narodne noše, knjige in drugo tiskano gradivo, filmi, oprema, pomoč pri strokovnem kadru – npr. pevovodje,...) V letu 1978 je Koordinacijski odbor društvom priporočil, da si skušajo poiskati tudi svoje 'pokroviteljske občine'. Do 1987. so si našla pokrovitelje naslednja društva: Halmstad - Ravne, Landskrona - Slovenska Bistrica, Malmö-Postojna, Cerknica in Ilirska Bistrica, Olöfstrom - Ljubljana Šiška, Göteborg - Ljubljana Vič-Rudnik in Stockholm - Vrhnika. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Vsem slovenskim društvom in naselbinam na Švedskem' z dne 1.11.1978 in mapa 4, 'Zapisnik s seminarja koordinacije slovenskih društev na Švedskem v Ronneby-ju', z dne 28.2 in 1.3.1987.

¹³³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Informacija o dodeljenih sredstvih jugoslovanske zveze slovenskim društvom oz. koordinacijskemu odboru' z dne 1.9.1977.

¹³⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Koordinacijskega odbora v preteklem obdobju' z dne 24.5.1978.

¹³⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik s sestanka redakcije Našega glasa in izvršnega odbora KO' z dne 24.8.1978.

¹³⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Koordinacijskega odbora v preteklem obdobju' z dne 24.5.1978.

¹³⁷ Za obračunsko leto 1978/79 je znesek, ki ga je prispevala Jugoslovanska zveza predstavljal več kot 70 odstotkov vseh sredstev. Arhiv ISI, fond Švedska, mapa 4, 'Blagajniško poročilo za obračunsko leto 1978/79'.

¹³⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Koordinacijskega odbora v preteklem obdobju' z dne 24.5.1978.

ski odbor preimenovali v Slovensko interesno skupnost, a že naslednje leto so ga na izredni seji preimenovali nazaj v Koordinacijski odbor.¹³⁹

Leta 1980 so se v posameznih društvih pojavile prve ostrejšje kritike delovanja Jugoslovanske zveze, predvsem njenih kriterijev za delitev sredstev med svoje članice (okrajne organizacije in koordinacijske odbore, ki so bili 'manjše zveze' društev). Prav tako so bile izrečene pripombe na sam odnos, ki se je začel pojavljati med okrajnimi organizacijami Jugoslovanske zveze in posameznimi slovenskimi društvi.¹⁴⁰ »Naša društva imajo posebno težavo s kontakti s srezkimi organizacijami JZ, ki jih ali o sestankih ne obveščajo ali pa na teh sestankih nimajo priložnosti uveljavljanja svojih predlogov, ker so v manjšini. Odklon do sodelovanja s srezkimi organizacijami JZ je simptomatičen za skoraj vsa društva...«¹⁴¹ Spori so se postopno zaostrovali in leta 1983 je predstavnik Koordinacijskega odbora Marjan Kramaršič izstopil iz predsedstva Jugoslovanske zveze. Ob tem lahko preberemo: ».. predsednica društva v Eskilstuni poroča, da želi okrajna organizacija JZ uničiti slovensko društvo v Eskilstuni (..) Okrajna organizacija je društvu (..) poslala pismo grožnjo, da ga bo izključila iz svoje organizacije, ustno pa je ta organizacija tudi zagrozila, da bo pri švedskih oblasteh zahtevala, da se slovenskemu društvu prekine vsaka ekonomska pomoč. Podobna gonja se v Eskilstuni vrši tudi proti Makedoncem.«¹⁴² Podobnega odnosa so bila deležna tudi slovenska društva iz nekaterih drugih okrajev. Hkrati pa je Jugoslovanska zveza s svojimi okrajnimi odbori na slovenska društva naslavljala kritike, da so premalo dejavni, da niso pripravljeni sodelovati,..

Spor z Jugoslovansko zvezo v tem času pa ni bil edini, ki je prekomerno obremenil delovanje slovenskih društev in Koordinacijskega odbora, saj so se v spor zapletla tudi sama slovenska društva med sabo. Povod ostrega spora in razhajanj je bil Slovenski kulturni festival ob deseti obletnici SKD France Prešeren iz Göteborga. Vroče razprave so segale še v leto 1984 in doživele svoj odmev tudi v časopisu Naš glas.¹⁴³ Zaostrovanje odnosov je pripeljalo tudi do osebnih obračunavanj v

¹³⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik izrednega občnega zbora Slovenske interesne skupnosti' dne 13.9.1980; mapa 2, 'Letno poročilo SKD France Prešeren', z dne 7.3.1981.

¹⁴⁰ Slovenska društva so se vključevala v delo okrajnih organizacij Jugoslovanske zveze po ozemeljskem ključu in hkrati usklajevala delo med slovenskimi društvi ob pomoči Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem. Podoben organizacijski ustroj zasledimo tudi pri priseljencih iz Makedonije, Hrvaške, Srbije). Težave v odnosih med slovenskim društvom in okrajno organizacijo Jugoslovanske zveze smo omenili pri analizi delovanja Slovenskega kulturnega društva France Prešeren iz Göteborga. Zdaj vidimo, da to ni bil osamljen primer. Lahko celo rečemo, da je bilo dogajanje v Göteborgu vpeto v 'duh časa' in kontekst odnosov med slovenskimi društvi, njihovim Koordinacijskim odborom in Jugoslovansko zvezo z njenimi okrajnimi odbori.

¹⁴¹ Odloemek je iz pisma, ki je bilo poslano Jugoslovanski zvezi v Stockholmu. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zadeva: Odgovor na vaše pismo z dne 30.10.80.' z dne 10.11.1980.

¹⁴² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik druge seje Izvršnega odbora KO' z dne 17.9.1983.

¹⁴³ Ta spor je podrobneje predstavljen v zaključnem delu poglavja o Göteborgu. V središču

obeh vpletenih strah in posredno tudi v ostalih slovenskih društvih. To je nujno pustilo posledice v celotni dinamiki dela slovenskih društev na Švedskem. Lahko bi rekli, da je delo za nekaj časa zamrlo.¹⁴⁴ Že sredi leta 1986 pa so se odnosi med društvi postopno bolj ali manj normalizirali, kar se je odražalo tudi v postopnem naraščanju dejavnosti Koordinacijskega odbora in slovenskih društev.¹⁴⁵ Tega pa nikakor ne bi mogli trdit za odnose z Jugoslovansko zvezo po letu 1986. Dejstvo je, da zasledimo 'vzpone in padce' in da so obstajale pomembne razlike med posameznimi društvi in njihovimi odnosi z Jugoslovansko zvezo in z okrajnimi organizacijami Jugoslovanske zveze.¹⁴⁶ Lahko pa trdimo, da je bilo na občni ravni čutiti težnjo k slabenju odnosov, ki se je konec osemdesetih iztekla v izredno zaostreno situacijo in leta 1991 v izstop slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze.

Arhivsko gradivo priča, da je bilo več razlogov, ki so pripeljali do te zaostritve, in da to ni bil enkratni dogodek, ampak nezadovoljstvo, ki je ostajalo nerazrešeno in je z leti naraščalo. Prvi razlog je bil odnos do slovenske kulture in nastopajočih Slovencev na skupnih kulturnih prireditvah, odnos do slovenskega jezika in položaj predstavnikov slovenskih društev v odborih Jugoslovanske zveze. Leta 1988 lahko preberemo v zapisniku: »Nastopi slovenskih skupin na vse jugoslovanskih prireditvah niso cenjeni, omalovažujoč odnos publike in prirediteljev v nekaterih krajih odbija sodelovanje z jugoslovanskimi društvi.«¹⁴⁷ Ali: »Malce samokritičnosti bi svetovali tej naši, za bratstvo in enotnost skrbeči JZ. Svetovali bi ji, naj malce prevz-

---

spora sta bila društvo iz Göteborga in Koordinacijski odbor, vanj pa so se bolj ali manj vključevala tudi ostala društva. Prav tako je spor načel v odnose znotraj samega društva in Koordinacijskega odbora. Na obeh straneh je prišlo do delitve v članskih vrstah in tudi do osebnih obračunavanj. Več o tem v: Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Zapisnik izrednega občnega zbora Slovenskega kulturnega društva France Prešeren' z dne 23.4.1983, 'Poročilo o delu SKD France prešeren' z dne 23.4.1983 in 'Zapisnik rednega občnega zbora slovenskega kulturnega društva France Prešeren' z dne 17.3.1984; mapa 4, 'Zapisnik telefonskega sestanka Izvršilnega odbora KO' z dne 21.4.1983.

¹⁴⁴ V letu 1984 ob sprejemanju statuta zasledimo še en poskus preimenovanja Koordinacijskega odbora – tokrat v Združenje slovenskih društev na Švedskem. Društva, ki so delovala v Jugoslovanski zvezi, naj bi s tem dobila večjo samostojnost (Koordinacija 1984, 30). Tudi ta predlog ni bil sprejet in se je še naprej ohranilo staro ime vse do izstopa slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze.

¹⁴⁵ V imenu Nadzornega odbora KO Lojze Hribar piše: »Slovenska koordinacija je povsem pasivna in zato spi tudi sodelovanje na skupnih kulturnih dejavnostih. Iz teh razlogov je Nadzorni odbor Koordinacijskega odbora dal iniciativo za sklicanje izredne seje Sveta ali izrednega občnega zbora predstavnikov slovenskih društev. Vsa slovenska društva so podprla to iniciativo in na podlagi tega se sklicuje izredna seja Sveta...« Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Vabilo na izredno sejo Sveta Koordinacijskega odbora slovenskih društev', z dne 5.2.1986.

¹⁴⁶ »Predstavniki društev so poročali o sodelovanju z društvi drugih jugoslovanskih narodnosti. Dobro sodelovanje je v Stockholmu, Halmstadu in Göteborgu, drugje pa prihaja do večjih ali manjših trenj.« Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik s seminarja koordinacije slovenskih društev na Švedskem v Ronneby-ju', z dne 28.2. in 1.3. 1987.

¹⁴⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik z občnega zbora' z dne 19.3.1988.

goji svoje 'živahno' občinstvo', ki je na jugoslovanskih prireditvah izžvižgalo naše slovenske točke, nejevoljno cepetalo ob slovenski besedi ali pa jo v najboljšem primeru ignoriralo.« (Redakcija NG 1988,9).

Vpliv jugoslovanske politike in jugoslovanskih notranje-političnih dogodkov na Jugoslovansko zvezo je bil vse večji. Krepila se je moč zagovornikov centralizacije. Kako bi si sicer lahko razlagali predloge, ki so jih oblikovali na sestanku jugoslovanskih društev in jih objavili v Jugoslovanskem listu (10. maja 1988) v prispevku Mila Guberinića:

1. Plačevanje turističnih uslug za zdomce izenačiti z rojaki, ki živijo doma, in ne s turisti iz Zahodne Evrope.
2. V Zvezni skupščini naj bi zdomce zastopali delegati, ki bi jih izbrali sami zdomci.
3. Potni listi naj bodo v enem jeziku za celotno območje Jugoslavije.
4. Na volilnih listah za vodstva od občin do federacije naj bo več kandidatov. Volitve naj bodo tajne.
5. Enotni šolski sistem za celotno Jugoslavijo.
6. Vodjo države naj voli Zvezna skupščina za 4 leta med več kandidati in sicer tajno.
7. Ukine naj se zemljiški minimum. Ukine naj se možnost statusa polkmeta. Oseba naj bo zaposlena ali v družbenem sektorju ali naj ima status kmeta.
8. Za diplomatske in druge predstavnike naj se imenuje samo najbolj sposobne ljudi brez nacionalnega ključa.
9. Kaznovanje tistih, ki bi omejevali enotno tržišče v Jugoslaviji in poudarjali pomen pokrajine, občine ali republike.
10. Ukiniti komiteje za odnose s tujino po republikah in pokrajinah. Odnose s tujino naj zastopajo Zvezni izvršni svet in Zvezni sekretariat za zunanje zadeve.
11. Enotni predpisi o drobnem gospodarstvu za celotno območje Jugoslavije in enake davčne stopnje.

Po objavi predlogov je med Slovenci na Švedskem završalo. Nasprotovanja so bila v prvi vrsti usmerjena na točke 3, 5 in 10: »Če iniciatorji takih predlogov mislijo, da je v Jugoslaviji samo srbohrvaško govoreče prebivalstvo in da bi naj zato uporabljali v potnih listih in šolskem sistemu samo ta jezik, potem bi priporočal vsem takim, da gredo ponovno v osnovno šolo, da se naučijo zemljepisa in zgodovine naših narodov in dejstva, da so vsi jeziki enakovredni ne glede na to, koliko ljudi uporabljata dotični jezik.«¹⁴⁸

Predlogi Jugoslovanske zveze so še bolj zanimivi, če jih pogledamo v luči dogodkov, ki so pripeljali do vojne v Jugoslaviji. Ti predlogi so bili znanilci prihajajočih zaostrovanj, do katerih je v Jugoslaviji prišlo v začetku devetdesetih. Predlogi

---

¹⁴⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Amandmani-predlogi za spremembo ustave SFRJ in komentar na članek v Jugoslovanskem listu Hočemo enotnost v domovini' z maja 1988, avtorja Lojza Hribarja.

so presenetljivi, če upoštevamo, da govorimo o švedskem okolju, ki je znano po svoji decentralizirani upravi in veliki tolerantnosti do nacionalnih razlik in razlik v veroizpovedi. Sistema, ki so ga na Švedskem uživali predlagatelji sprememb, Jugoslovanom niso privoščili. Jugoslavijo bi močno centralizirali in to ne le v političnem ampak tudi v nacionalnem, kulturnem, jezikovnem smislu. Izbruh in zagovor centralističnih teženj pa morda niti nista tako presenetljiva, če podrobneje pogledamo zgodovino delovanja Jugoslovanske zveze – v določenem obdobju (odvisno od nosilcev vodilnih funkcij) je njeno delovanje postalo izrazito centralistično. Znotraj tega konteksta so imela slovenska društva, Koordinacijski odbor in sami Slovenci več težav z ne-toleranco opisane društvene sestave kot pa s švedskim okoljem. Slednje je bilo veliko bolj strpno.

Drugi razlog izstopa je bil denarne narave. Leta 1986 je na Švedskem prišlo do spremembe zakona o financiranju dejavnosti priseljenskih društev. Do tega leta so bila odobrena sredstva namenska in je bila poraba denarja nadzorovana. S spremembo kriterijev dodeljevanja denarne podpore pa tovrstne dotacije niso bile več namenske, ni bilo več nadzora nad porabo sredstev, ampak so spremenili kriterije, ki so določali višino dotacije. Uvedli so financiranje glede na število članov društva, ki so vplačali članarino. Številčnost članstva je določalo višino denarnega priliva, izginil pa je nadzor nad njegovo delitvijo znotraj Zveze – med zvezo, okrajnimi organizacijami, koordinacijami in društvi. Kamen spotike je bilo prav dejstvo, da Jugoslovanska zveza med svojimi članicami denarja ni delila po članstvu, ampak po drugih kriterijih. Tako sta Koordinacijski odbor slovenskih društev in Koordinacijski odbor makedonskih društev dobila občutno premalo denarja. Po resoluciji, ki jo je sprejel Makedonski koordinacijski odbor 1989, bi moral le-ta dobiti 265.000 kron (po kriteriju članstva), dobil pa je le 26.000kr.¹⁴⁹ Resolucija je od Jugoslovanske zveze zahtevala, da jim dodeli razliko, ki jim je zakonsko pripadala.

Slovenci so Resolucijo Makedoncev obravnavali in se odločili, da jo bodo podprli. Hkrati so sklenili, da bodo izdelali podobno resolucijo tudi za Koordinacijski odbor slovenskih društev.¹⁵⁰ 8.11.1990 so razposlali osnutek Resolucije po društvih in hkrati z njim tudi predlog, naj ob tem društva obravnavajo še naslednja vprašanja: Ali naj še naprej ostanemo v Jugoslovanski zvezi? Kako bomo financirali dejavnost Koordinacije, če se odločimo za izstop oziroma ali je Koordinacija sploh še potrebna? Ali so društva pripravljena finančno pomagati Našemu glasu?

V razpravah o slovenski Resoluciji se je izkazalo, da je velik del članstva zagovarjal izstop Koordinacije iz Jugoslovanske zveze, nekateri pa so imeli tudi pomisleke. Čutiti je bilo strah, kako bodo društva preživela izstop. Za priznanje nove slovenske zveze so morali izpolnjevati predpisane pogoje za ustanovitev zvezne

¹⁴⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Resolucija' z dne 19.11.1989.

¹⁵⁰ Prva ostrejša zahteva po drugačni delitvi sredstev se je na Koordinaciji pojavila že leta 1988. Predlagali so, da se od JZ zahteva proporcionalni del sredstev za različne projekte. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik z občnega zbora' z dne 19.3.1988.

**Samordningskommittén för
slovenska föreningar i Sverige
Koordinacijski odbor
slovenskih društev na Švedskem**

Stockholm, 8. nov. 1990

VSEM SLOVENSKIM DRUŠTVOM NA ŠVEDSKEM

Po sklepu občnega zbora KO slovenskih društev na Švedskem, 18. marca 1990, v Bräkne-Hobyju, da Izvršni odbor do začetka novembra izdela resolucijo, v kateri bo KO deklariral zahteve naših društev do JZ za boljše sodelovanje in finansiranje naših dejavnosti, pošiljam besedilo resolucije na vse slovenska društva, ki naj resolucijo obravnavajo in potrdijo oziroma popravijo in dopolnijo na svojih rednih ali izrednih občnih zborih. Zednji datum za potrditev resolucije je 12. februar 1991.

Hkrati pošiljam tudi kratek opis o finansiranju JZ in slovenskih društev oziroma KO. Pri tem opozarjam na predlog vlade, ki v bodočem državnem proračunu planira zmanjšanje dotacij vsem priseljenkim zvezam in sicer tako, da bo dotirala samo za društva, ki so mlajša od deset let. S tem se bo proračun JZ drastično zmanjšal in s tem tudi proračun naše KO, saj je bila večina jugoslovanskih društev ustanovljena pred 15 – 20 leti. Društva bodo finančno odvisna od komun in pa seveda od okrajnih organizacij.

Hkrati s temi ukrepi planira tudi Državni svet za kulturo (Statens Kulturråd), ki finansira Naš glas, zmanjšanje dotacij za vse časopise, ne samo priseljeniške.

Zato naj društva na svojih občnih zborih obravnavajo tudi naslednja vprašanja:

1. Ali še ostanemo v Jugoslovanski zvezi?
2. Kako bomo finansirali dejavnost KO, če se odločimo za izstop iz JZ, oziroma, ali sploh še potrebujemo KO?
3. Ali so društva pripravljena finančno pomagati Našemu glasu?

Za lažje razumevanje celotnega besedila resolucije in finansiranja JZ sklicujem telefonski sestanek predsednikov vseh društev in IO KO

v nedeljo, 25. nov. 1990 ob 20.00 uri.

Prosim, da mi javite, če kdo od vas ne more prisostvovati sestanku, in kdo vas bo nadomestoval. Ne pozabite javiti njegovo tel. številko.

Za Izvršni odbor KO:

priseljenske organizacije pri Državnem zavodu za priseljence. Osnovni pogoj je bil 1000 članov. Postopek priznanja pa naj bi trajal najmanj dve leti. V tem času naj bi se pokazalo, ali imajo ustanovitelji resne namere in ali je kulturna dejavnost intenzivna in uspešna.

Mnenja o izstopu so bila deljena, vseeno pa so se predstavniki društev na seji 23.-24.2.1991 odločili za izstop iz JZ. Formalno so morala posamezna društva izstop izpeljati tako, kot so se v Jugoslovansko zvezo tudi včlanila. Zaradi izstopa iz Jugoslovanske zveze sta se prekinila delo in obstoj Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem. Istočasno sta bila ustanovljena Zveza slovenskih društev na Švedskem in na pobudo Jureta Piskurja (Kopenhagen) Medregionalni odbor Svetovnega Slovenskega Kongresa za Skandinavijo.¹⁵¹ V naslednjih tednih so slovenska društva izpeljala posamične izstope iz Jugoslovanske zveze.

Že v aprilu je bila prva redna seja Slovenske zveze. V tem času je Slovenska zveza že vložila uradno prošnjo za priznanje pri Državnem zavodu za priseljence. Na sestanku so imenovali delegata za Slovenski svetovni kongres: Branka Jenka (za osrednjo Švedsko) in Jožeta Bergoča (za južno Švedsko).¹⁵² Kmalu po ustanovitvi Slovenske zveze pa se je v Sloveniji začela vojna, ki je dejavnost Slovencev in njihovih društev na Švedskem preusmerila v akcije za podporo Sloveniji. 30. junija se je v društvenih prostorih v Stockholmu zbralo okoli šestdeset Slovencev, ki so bili odločeni, da bodo s svojo dejavnostjo pomagali Sloveniji. Ustanovili so Solidarnostni odbor za samostojno Slovenijo. Delo so organizirali v šestih delovnih skupinah: v skupini za stike s švedsko javnostjo, za stike s Slovenijo, za organizacijo demonstracij in prireditev, v skupini za povezavo s Slovenci na Švedskem in usklajevanje dela med njimi, v dvočlanski komisiji za pogajanja z mediji z namenom, da bi dosegli časovno podaljšanje slovenskih oddaj v času krize, in v skupini za izdajo posebne številke časopisa Naš glas. Demonstracije in dejavnosti so se večinoma odvijale v Stockholmu, nikakor pa niso bile omejene le nanj. Potekali so redni intenzivni stiki s Slovenijo, zbirali so podpise za podporo Sloveniji, vrstili so se javni nastopi v medijih z namenom, da Slovenijo predstavijo širši švedski javnosti. V Stockholmu so ustanovili Slovensko-švedsko prijateljsko zvezo. Po koncu agresije so v vseh društvih začeli z akcijo zbiranja pomoči Sloveniji.¹⁵³ Osamosvojitve Slovenije je na Švedskem postavila v ospredju vprašanje o pridobivanju državljan-

¹⁵¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik z občnega zbora Koordinacijskega odbora' z dne 18.3.1990, 'Vsem slovenskim društvom na Švedskem' z dne 8.11.1990, 'Resolucija' z dne 8.11.1990, 'Zapiski in dopolnila k besedilu resolucije', z dne 30.12.1990, 'Zapisnik Občnega zbora' z dne 23.2.1991, pismo 'Ustanovam in organizacijam v Republiki Sloveniji, članom in prijateljem slovenskih društev na Švedskem' z dne 1.3.1991 in 'Poročilo z ustanovnega sestanka Medregionalnega odbora SSK za Skandinavijo' z dne 24.2.1991.

¹⁵² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik prve redne seje Slovenske zveze na Švedskem' z dne 13.4.1991.

¹⁵³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Poročilo za izredni občni zbor Slovenskega društva v Stockholmu' z dne 31.8.1991 in mapa 4, 'Zapisnik' z dne 30.1.1991 ter 'Razširjena seja Slovenske zveze na Švedskem' z dne 7.9.1991.

S T A T U T

SLOVENSKE ZVEZE NA SVEDSKEM

1.clen

Slovenska zveza na Švedskem je ustanovljena na obcnem zboru predstavnikov slovenskih drustev v Adelforsu dne 23.februarja 1991,potem ko je bil sprejet sklep,da preneha delovati Koordinacijski odbor slovenskih drustev na Švedskem.

Zveza je ustanovljena z namenom,da vsklajuje delo clanov pri ohranitvi in razvijanju slovenske kulture, jezika in obicajev ter skrbi za informativno dejavnost.

Delo Zveze je nevtravno in politicno nevezano.

2.clen

Naslov Zveze je pri enem od slovenskih drustev.O tem odloca Svet Zveze upostevajoc kraj bivanja vodstva Zveze.

3.clen

Zveza vsklajuje delo slovenskih drustev na Švedskem na podroccju kulture,sporta,pouka materinscine,informiranja in humane ter socialne dejavnosti.

Zveza sodeluje s švedskimi in slovenskimi oblastmi kakor tudi z organizacijami drugih priseljencev na Švedskem katerih dejavnost ni v nasprotju s statutom Zveze in njenih clanov.

4.clen

Clanstvo v Zvezi je prostovoljno in neodvisno od politicne,narodnostne in verske pripadnosti ter drzavljanstva posameznih clanov v drustvih.

Clani Zveze so dolzni,da se drzijo doloceb tega statuta,da si prizadevajo za ohranitev slovenske kulture, jezika,obicajev in,da prispevajo s svojo dejavnostjo k dobrim odnosom in razumevanju z ostalimi narodi in narodnostmi,priseljenci in Švedi.

Slovenska drustva so pri svojem delu samostojna.

5.clen

Organi Zveze so:

1)Svet Zveze

2)Upravni odbor

3)Nadzorni obor

tva, vprašanje socialne varnosti in vprašanje Socialne konvencije, ki sta jo podpisali Švedska in Jugoslavija. Lojze Hribar je še čez dve leti opozarjal: »Švedska doslej še ni sklenila socialne konvencije s Slovenijo, uporablja pa še vedno določbe konvencije bivše Jugoslavije. Po informacijah bo Slovenija prevzela in podpisala konvencijo o socialni varnosti bivše Jugoslavije,¹⁵⁴ toda pozabljeni so vsi predlogi za spremembo omenjene konvencije, ki so bili doseženi po letu 1980 in predloženi švedskim in tedaj jugoslovanskim oblastem leta 1989.¹⁵⁵

Slovenska zveza je dobila uradni status zveze šele leta 1995, čeprav je Državni zavod za priseljence že leta 1992 predlagal švedski vladi, da se Slovenski zvezi podeli status polnopravne organizacije, ki ji pripada državna dotacija. Leta od ustanovitve do priznanja so bila denarno negotova, a društva so se nekako znašla in preživela. Financiranje je bilo omejeno na projektne dotacije, prav tako pa je v letu 1992 zveza dobila nekaj zagonskih sredstev. Nekaj sredstev so dobili še od članarine – 1992 je imela zveza 1 200 članov.¹⁵⁶ Sedež Slovenske zveze so leta 1993 formalno prenesli v Landskrono.¹⁵⁷ V tem času so predstavniki Koordinacijskega odbora pozivali Slovence, naj na švedski Davčni upravi poskrbijo za spremembo podatkov – da jih na novo prijavijo kot Slovence in ne kot Jugoslovane.¹⁵⁸

Sredi leta 1995 je Slovenska zveza končno dočkala od države odobreno denarno pomoč. Na ravni Slovenske zveze je bila sestavljena prednostna lestvica de-

¹⁵⁴ Švedska in Jugoslavija sta prvo konvencijo o socialni varnosti podpisali leta 1969. Konvencija so dopolnili leta 1978, a ostala so še nekatera neugodna določila in bi jih bilo potrebno spremeniti. Njena največja pomanjkljivost je pri urejanju zdravstvenega zavarovanja v primeru potovanja v t.i. tujino, točneje domov, v Slovenijo – kar je paradoksalno. To vprašanje ni bilo rešeno niti v predlogih sprememb iz leta 1989, ki so bili že v postopkih sprejemanja v obeh državah, a so dogodki v Jugoslaviji ta proces prekinili. Problem je bil težak, ker sta državi imeli različna, celo nasprotujoča si izhodišča: »Švedska je zavzemala stališče, da plača stroške zdravstvenega zavarovanja za vse, ki bivajo na Švedskem ne glede na to ali so v delovnem razmerju ali ne, bivša Jugoslavija pa je zagovarjala načelo delovnega razmerja, to se pravi, da plača stroške zdravstvenega zavarovanja za zaposlene in njihove družinske člane. Te principe je privzela tudi slovenska država. Posledice tega ne – sporazuma pa nosijo Slovenci na Švedskem in Švedi v Sloveniji. Po besedah predstavnika slovenske ambasade bo ta problem rešen s pridruženjem Slovenije EU in njeni zakonodaji.« Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, Lojze Hribar: 'Konvencija o socialni varnosti in zdravstveno zavarovanje v domovini' z dne 28.2.1993, 'redni razširjeni sestanek Slovenske zveze' z dne 25.9.1993, 'Sestanek Slovenske zveze' z dne 20.8.1994 in 'Zapisnik Občnega zbora' z dne 25.2.1995.

¹⁵⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, Lojze Hribar: 'Konvencija o socialni varnosti in zdravstveno zavarovanje v domovini' z dne 28.2.1993, 'Redni razširjeni sestanek Slovenske zveze' z dne 25.9.1993, 'Občni zbor Slovenske zveze na Švedskem' z dne 26. in 27.2.1993.

¹⁵⁶ Arhiv fond Švedska, mapa 4, 'Redni telefonski sestanek Upravnega odbora Slovenske zveze na Švedskem' z dne 21.6.1992 in 'Telefonski sestanek Upravnega odbora SZ' z dne 22.11.1992.

¹⁵⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik iz občnega zbora Slovenske zveze na Švedskem' z dne 27. in 28. 2. 1993.

¹⁵⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Občni zbor Slovenske zveze na Švedskem' z dne 26. in 27. 2.1993.

litve sredstev: nujno potrebna oprema (računalnik, fotokopirni stroj, pisalni stroj, telefon in fax) in pisarniški material za potrebe zveze, denarna pomoč slovenskim društvom (po ključu članstva) in Naš glas, ki je prav v tem času izgubil samostojno financiranje od Državnega zavoda za kulturo z utemeljitvijo, da ni kulturni ampak društveni časopis. Tako je bil sprejet sklep, da bo do nadaljnjega za financiranje Našega glasu skrbela Slovenska zveza.¹⁵⁹

Danes ima Slovenska zveza enajst slovenskih društev. Število se je najprej povečalo ob sprejemu novega društva Slovenski dom iz Göteborga, sledilo pa je novo Pevsko društvo Orfeum iz Landskrone. Sedež Slovenske zveze je še naprej v Landskroni.

SLOVENSKI KULTURNI FESTIVALI OZIROMA SLOVENSKA KULTURNA SREČANJA¹⁶⁰

Začetki tradicionalnih slovenskih kulturnih festivalov na Švedskem segajo v leto 1975. Na prvem posvetovanju slovenskih društev v Stockholmu so se predstavniki dogovorili o organizaciji srečanja slovenskih priseljencev na Švedskem. Srečanje je bilo 7. junija 1975 v Jönköpingu. Začelo se je s kulturnim programom. Vsa društva so zadolžili, da pripravijo vsaj eno kulturno točko.¹⁶¹ Ta pristop se je ohranil vse do danes. Srečanje je vsako leto (pozneje na dve leti) organiziralo drugo slovensko društvo ob pomoči in s sodelovanjem Koordinacijskega odbora (pozneje Slovenske zveze), pri pripravi in izvedbi kulturnega programa pa so sodelovala vsa društva, ki so se srečanja udeležila. Ob teh priložnostih so imele različne kulturne sekcije in dopolnilne šole slovenskega jezika možnost, da so seznanile širšo javnost s svojim delom.

Drugo srečanje slovenskih društev ali Slovenski kulturni festival, kot so srečanje poimenovali, je bilo 29. maja 1976 v Stockholmu.¹⁶² Tretji kulturni festival je bil v Olofsrömu (1977).¹⁶³ Ta festival je sovpadel z datumom tradicionalnega romanja in slovensko mašo v Vadsteni, kar je povzročilo nejevoljo na obeh straneh:

¹⁵⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Redni sestanek upravnega odbora SZ' z dne 16.9.1995.

¹⁶⁰ Za organizacijo slovenskih kulturnih festivalov so dobivali priložnostne dotacije od Jugoslovanske zveze in pozneje od Slovenske zveze, Koordinacije slovenskih društev in nekaterih švedskih institucij. O tem govorijo tudi potrdilo o prejemu denarne podpore, ki so ga poslali na Zvezo društev in klubov Jugoslovanov na Švedskem, in letna finančna poročila Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, pismo z dne 12.6.1976 in letna finančna poročila.

¹⁶¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik posvetovanja zastopnikov slovenskih društev na Švedskem' z dne 23. marca 1975.

¹⁶² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Vsem slovenskim društvom na Švedskem' z dne 24.10.1975.

¹⁶³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik sestanka upravnega odbora' z dne 26. marec 1977 in 'Zapisnik; mapa 4, 'Zapisnik s seje razširjenega Koordinacijskega odbora' z dne 29.5.1977.

»Koordinacijski odbor se bo povezal s patrom Sodjo in ga obvestil, da ne more menjati datuma piknika in da on spremeni datum slovenske maše v Vadsteni, da ta ne bi sovpadala s festivalom«¹⁶⁴

Četrty kulturni festival je bil 3.–4. junija 1978 v Malmöju,¹⁶⁵ peti v Göteborgu (1979)¹⁶⁶ in šesti kulturni festival v Landskroni (1980). Istočasno je bil občni zbor Koordinacijskega odbora, kjer so sprejeli sklep, da bodo v prihodnje kulturni festivali vsake dve leti in ne več vsako leto.¹⁶⁷ Razlogi so bili predvsem denarne narave. Društva so velik del svojih prilivov porabila za redno dejavnost, oddaljenost med posameznimi društvi na Švedskem pa je tako velika, da je bilo potrebno zagotoviti večji del sredstev ne le za organizacijo festivala, ampak tudi za kritje stroškov poti in bivanja članov gostujočih društev.

Organizacija sedmega kulturnega festivala je izjema. Ne glede na omenjeni sklep Koordinacijskega odbora je bil festival na željo organizatorja že v naslednjem letu (1981) v Halmstadu.¹⁶⁸ Osmi kulturni festival pa je bil čez dve leti v Göteborgu istočasno s praznovanjem desetletnice obstoja slovenskega društva France Prešeren (1983) in je zato dvignil kar nekaj prahu v odnosih med slovenskimi društvi. Ta napetost se je umirila šele v drugi polovici naslednjega leta.¹⁶⁹ Deveti kulturni festival je bil v Stockholmu (1985) in deseti v Malmöju (1987).¹⁷⁰ Po tem je prišlo do preimenovanja festivala v Slovenska srečanja. Preimenovanje so uradno potrdili na občnem zboru marca 1990.¹⁷¹ Naslednja Slovenska srečanja so bila v Landskroni (Lipa) 1990,¹⁷² v Halmstadu 1992,¹⁷³ v Olofströmu ob 20-letnici obstoja društva 1994¹⁷⁴ in v Malmöju 1996. Petnajsto Slovensko srečanje so organizirali

¹⁶⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik seje Koordinacijskega odbora slovenskih društev' z dne 15.1.1977.

¹⁶⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Koordinacijskega odbora v preteklem obdobju' z dne 24.5.1978.

¹⁶⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, 'Slovensko kulturno društvo France Prešeren – 20', str.4.

¹⁶⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik izrednega občnega zbora Slovenske interesne skupnosti' dne 13.9.1980.

¹⁶⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik sestanka IO Koordinacijskega odbora' z dne 8.11.1980.

¹⁶⁹ Težave so podrobneje opisane v zaključku razdelka o Göteborgu in pri predstavitvi Koordinacijskega odbora.

¹⁷⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Vsem slovenskim društvom na Švedskem in blagajni koordinacijskega odbora' z dne 16.12.1987.

¹⁷¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik telefonskega sestanka Izvršilnega odbora Koordinacijskega odbora' z dne 19.11.1989, 'Dragi prijatelji' z dne 20.2.1990, 'Zapiski in dopolnilo k besedilu resolucije' z dne 30.12.1990 in 'Zapisnik z občnega zbora Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem' z dne 18.3.1990.

¹⁷² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik telefonskega sestanka Izvršilnega odbora Koordinacijskega odbora' z dne 19.11.1989 in 'Dragi prijatelji' z dne 20.2.1990.

¹⁷³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Redni telefonski sestanek Upravnega odbora Slovenske zveze na Švedskem' z dne 21.6.1992.

ob praznovanju tridesetletnice društva Lipa iz Landskrone (Stopar 1998,6). Zadnje srečanje do sedaj pa je bilo oktobra 2000 v Göteborgu.

DOPOLNILNA ŠOLA SLOVENSKEGA JEZIKA

V sedemdesetih letih, ko se je začelo prebujati društveno življenje med slovenskimi priseljenci, se je pojavila tudi skrb za učenje slovenskega jezika. V društvenih prostorih so organizirali tečaje za odrasle in dopolnilni sobotni pouk za otroke. Pozneje se je redni pouk slovenskega jezika za otroke preselil na švedske šole.¹⁷⁵

Resolucija iz leta 1975, ki je uvedla t.i. multikulturalizem, je uzakonila tudi pravico do poučevanja maternega jezika v šolah. Otroci priseljencev so dobili pravico do učenja maternega jezika, hkrati pa so se učili švedščino. To so uradno poimenovali princip aktivnega bilingvizma... Pravica do učenja maternega jezika je bila povezana tudi s številom zainteresiranih učencev. Pogoj za začetek pouka je bilo določeno število prijavljenih otrok (Immigrants in Sweden 1994). Za samo izvedbo pouka so bile pristojne občine. Učitelji so bili zaposleni v švedskih šolah. Za poučevanje pa so morali pridobiti soglasje švedskih institucij. Kandidat je moral imeti ustrezno pedagoško izobrazbo iz domovine npr. učiteljsiše, pedagoško gimnazijo, višjo pedagoško šolo ali univerzo in določeno obdobje delovnih izkušenj v švedski šoli z najmanj petnajstimi učnimi urami tedenske obveze ali na Švedskem dokončano Višjo šolo za učitelje, smer materni jezik.¹⁷⁶

Slovenski pouk so organizirali v vseh treh večjih mestnih regijah: Stockholmu, Göteborgu in Malmöju, poleg tega pa še v Landskrone, Olofströmu, Helsingborgu, Ängelholmu, Alvesti, Växjöju, Nybru, Norrköpingu in Köpingu, v Halmstadu pa dolgo časa niso našli primernega učitelja. Prav tako so se občasne težave z učitelji pojavljale tudi v drugih središčih npr. ob vrnitvi učitelja v Slovenijo (Jugoslavijo).¹⁷⁷ Težave so bile tudi z učbeniki in potrebnim učnim gradivom.

Na drugem posvetovanju Koordinacijskega odbora slovenskih društev leta 1976 so sklenili, da bodo organizirali posvetovanje učiteljev¹⁷⁸ in da se bodo nato društva obrnila na švedske oblasti s prošnjo, da le-te kvalificirajo potreben kader ali pa,

¹⁷⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik iz občnega zbora Slovenske zveze na Švedskem' z dne 27. in 28. 2. 1993.

¹⁷⁵ Nekatera društva so poleg tega še vedno obdržala neobvezen dopolnilni sobotni pouk.

¹⁷⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem od septembra 1981 do maja 1983'.

¹⁷⁷ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem od septembra 1981 do maja 1983'.

¹⁷⁸ Učitelji slovenskega jezika so se udeleževali različnih seminarjev. Organizirali so jih Koordinacijski odbor slovenskih društev, švedske institucije, ki so delovale na področju šolstva, pa tudi slovenske (jugoslovanske) institucije. Prvi seminar za slovenske učitelje iz držav zahodne Evrope je bil leta 1975. S Švedske se ga je udeležil en učitelj. Ti seminarji so potekali vsa leta vse do danes.

da problem reši s pomočjo jugoslovanskih oblasti. Podobno naj bi reši tudi problem z učbeniki in z drugim učnim gradivom.¹⁷⁹ Društva so se za pomoč obrnila tako na švedske kot na jugoslovanske oblasti, a razmere so se le počasi spreminjale. Z leti je pričelo gradivo za pouk vendarle prihajati.¹⁸⁰

Leta 1977 so učitelji slovenskega jezika na Švedskem ustanovili Društvo slovenskih učiteljev in vzgojiteljev. Imelo je 21 članov (Barišič 1979,6). V tem času naj bi bilo po nepopolnih podatkih med Slovenci na Švedskem 255 šoloobveznih otrok, pouk slovenskega dopolnilnega pouka pa je obiskovalo 132 otrok.¹⁸¹ V začetku osemdesetih je obiskovalo slovenski pouk okoli 250 učencev. Število učencev je z leti počasi upadalo, delovni pogoji učiteljev so se slabšali. Še leta 1981 so imeli 29 ur tedenske obveze, a od tega so bile tri ure namenjene za socialno delo z učenci in starši. Po letu 1981 so imeli učitelji na teden sicer še vedno obveznih 29 ur, a so bile te vse namenjene samo pouku, ostalo delo z otroki in starši pa so opravljali izven tega časa. Normativ je bil enak, kot so ga v tem času imeli ostali učitelji razrednega pouka, ki pa so učili v enem razredu in na eni šoli. Učitelji slovenskega pouka pa so se morali zaradi razpršene naselitve Slovencev voziti po več deset kilometrov od ene skupine do druge.¹⁸²

V šolskem letu 1981/82 je imelo Društvo učiteljev 21 članov, v šolskem letu 1982/83 pa 20.¹⁸³ V poročilih iz leta 1987 najdemo podatke, da je bilo pri pouku slovenskega jezika 240 učencev, poučevalo pa jih je 17 učiteljev.¹⁸⁴ Že naslednje leto so se pojavila obvestila o upadanju števila učencev – novega priseljevanja ni bilo, otroci pa so odraščali.¹⁸⁵ Ta proces je zelo hitro napredoval in na občnem zboru Koordinacijskega odbora leta 1990 so na predlog Rade Pišler potrdili sklep o prenehanju delovanja Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev. Imel je samo še šest članov.¹⁸⁶ Število učencev je padlo na sto. Danes pouk slovenskega jezika še vedno poteka, a ves čas se borijo za obstanek, saj mora biti po švedskih normativih vpisanih k pouku vsaj pet učencev, da je občina dolžna organizirati pouk iz določenega jezika. Učitelji slovenskega jezika svoje delo kombinirajo in za to, da dosežejo

¹⁷⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik' z dne 29.5.1976.

¹⁸⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem od septembra 1981 do maja 1983'.

¹⁸¹ Pri podatkih manjka popoln pregled za Stockholm, Eskilstuna, Halmstad in Hälsingborg. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik seje Koordinacijskega odbora' z dne 15.1.1977.

¹⁸² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem od septembra 1981 do maja 1983'.

¹⁸³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Poročilo o delu Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem od septembra 1981 do maja 1983'.

¹⁸⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik s seminarja koordinacije slovenskih društev na Švedskem' z dne 28. 2. in 1.3. 1987.

¹⁸⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik z občnega zbora' z dne 19.3.1988.

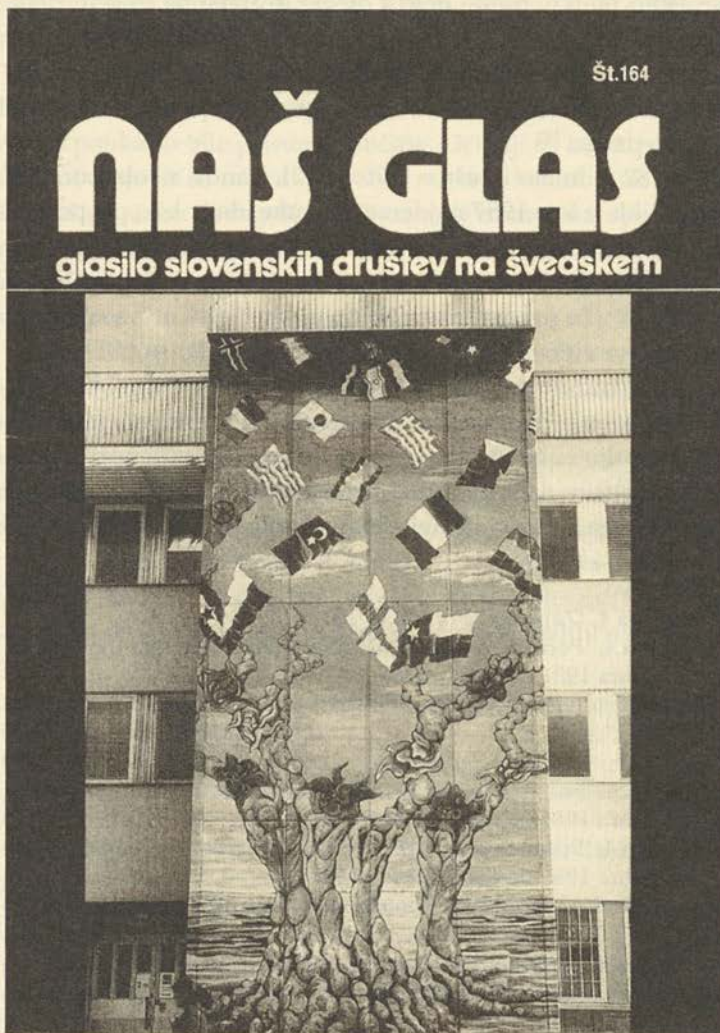
¹⁸⁶ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik z občnega zbora Koordinacijskega odbora' z dne 18.3.1990.

polno delovno obvezo (in dohodek) kombinirajo slovenski jezik s sodelovanjem pri drugih predmetih in programih.

NAŠ GLAS – ČASOPIS SLOVENSКИH DRUŠTEV NA ŠVEDSKEM

V času prvih številk časopisa Naš glas, je bilo to še glasilo Slovenskega društva v Stockholmu. 23. marca 1975 so na prvem posvetovanju zastopnikov slovenskih društev na Švedskem sprejeli sklep, da do tedaj glasilo Slovenskega društva iz Stockholma Naš glas postane glasilo vseh slovenskih društev na Švedskem. Sedež uredniškega odbora je še naprej ostal v Stockholmu. Tako zasnovan časopis naj bi imel veliko večje možnosti, da pridobi denarna sredstva švedskih kulturnih institucij in

tako ne bremeni društvenega proračuna. Sprejeli so tudi dogovor, da bodo stroške izdajanja in razpošiljanja skupnega časopisa razdelili po posameznih društvih glede na število prejetih izvodov, vse dokler ne bodo dobili odobrene denarne pomoči od Državnega zavoda za kulturo.¹⁸⁷

Kar nekaj let so potrebovali, da so časopis denarno postavili na noge in da časopis ni več obremenjeval proračunov slovenskih društev. V prvi polovici leta 1976 se je znašel v težkem denarnem stanju. Časopis je sicer dobil nekaj državne podpore, a podpora je bila prenizka. Zaposili so za 35.000 kron, odobrili pa so jim le 6.000 za celo leto.¹⁸⁸ Na sestanku Koordinacijskega odbora so našli izhod v podražitvi časopisa in sprejeli sklep, da društva solidarnostno financirajo stroške poštne.¹⁸⁹ 15. januarja 1977, so na seji Koordinacijskega odbora slovenskih društev sprejeli sklep, da odgovornost za časopis dokončno preide s Slovenskega društva v Stockholmu na Koordinacijski odbor in da od 21. številke naprej Naš glas pošiljajo le še članom društva. Razliko med dohodki in dejanskimi stroški časopisa naj bi od takrat dalje nosila društva in to v primeru, če ta razlika ne bi bila pokrita z dotacijami.¹⁹⁰

Iz poročil in dopisovanja z Jugoslovansko zvezo lahko razberemo, da je v tem obdobju nekaj številk Našega glasu lahko izšlo le ob njeni pomoči. Brez njene pomoči časopis ne bi mogel izhajati. Najbolj kritična je bila 21. številka, za katero je v celoti zagotovila sredstva JZ, zato je bila številka tudi vsebinsko nujno vezana na informacije o švedski šolski zakonodaji.¹⁹¹ Negotovo stanje se je končalo leta 1978, ko so Našemu glasu dodelili položaj kulturnega časopisa. Od takrat naprej je časopis dobival redne prilive od Državnega zavoda za kulturo. Ta položaj je časopis obdržal vse do leta 1995, ko je po odločbi Državnega zavoda za kulturo, ki pravi, da je Naš glas društven in ne kulturni časopis, prišel k Slovenski zvezi.

Poleg Našega glasu so v različnih obdobjih imela nekatera društva svoja društvena glasila in novice. Prav tako pa moramo omeniti, da je prišlo sredi osemdesetih let v Stockholmu do ustanovitve novega časopisa Svobodna misel. Njegov urednik je bi Marjan Kramaršič. Časopis je po določenim času prenehal izhajati. Prav tako je pri Jugoslovanski zvezi izhajal časopis Jugoslovanski list, kjer so imeli Slovenci kar nekaj časa dve svoji strani – do tega je prišlo na osnovi zahtev slovenskih

¹⁸⁷ Resolucija iz leta 1975 predvideva tudi denarno pomoč za izdajo literature in etničnega tiska. V: *Immigrants in Sweden 1994* in Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Zapisnik posvetovanja zastopnikov slovenskih društev na Švedskem' z dne 23. marca 1975.

¹⁸⁸ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, Pismo Zvezi društev in klubov Jugoslovancev na Švedskem z dne 9.9.1977.

¹⁸⁹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik' z dne 29.5.1976.

¹⁹⁰ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik seje razširjenega koordinacijskega odbora' z dne 29.5.1977.

¹⁹¹ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Informacija o dodeljenih sredstvih jugoslovanske zveze slovenskim društvom oz. koordinacijskemu odboru' z dne 1.9.1977, 'Poročilo o delu Koordinacijskega odbora v preteklem obdobju' z dne 24.5.1978, pismo z dne 9.9.1977 in 'Vsem slovenskim društvom na Švedskem' z dne 30.9.1977.

društev. Zahteve so naslovili na Jugoslovansko zvezo in uredništvo Jugoslovanskega lista.¹⁹² Zaradi že omenjenih dogodkov konec osemdesetih let in zaradi izstopa slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze se je prekinilo tudi sodelovanje z Jugoslovanskim listom.

SLOVENSKE RADIJSKE IN TELEVIZIJSKE ODDAJE

Na Švedskem so različne priseljske skupine dobile prostor v radijskih in televizijskih oddajah. Tedensko število oddaj in njihova dolžina sta bila odvisna od številčnosti priseljske skupine.

Slovenske oddaje so se začele nekaj let pozneje. Oddaje so si Slovenci izborili s pomočjo Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem: »Predstavnikom Sveringesa Radio je bila predložena odločna zahteva po radijskih in televizijskih oddajah v slovenskem jeziku. 8000 Slovencev, ki so na Švedskem, do sedaj še niso bili deležni nobenih uslug od Sveringesa Radio, čeprav plačujejo naročnino v isti meri kot drugi poslušalci in gledalci. (...) V bodoče se bo po obljubi predstavnic Invandrardags-a dvakrat na leto oddajal program za Slovence na slovenskem jeziku. Tudi v ostalih televizijskih oddajah za Jugoslovane se bo delež slovenskih vložkov povečal.«¹⁹³ Z velikimi napori in ob podpori Jugoslovanske zveze so Slovenci nadaljevali boj 'z mlini na veter': »Koordinacijski odbor je zahteval v sodelovanju z Jugoslovansko zvezo pri SR slovenske oddaje in imel osebne razgovore s predstavniki SR (Sveringesa Radio-op.a.) in predstavniki Ministrstva za prosveto. Pot za dosego naših pravic, da bi dobili slovenske oddaje po radiu in TV bo verjetno daljša in težja kot pa smo mislili v začetku. Toda če bomo nastopali skupno z ostalimi priseljenci iz Jugoslavije, to je z Jugoslovansko zvezo in ob pomoči pristojnih organov iz domovine, bomo naš cilj lažje in hitreje dosegli.«¹⁹⁴

Med letoma 1978 in 1979 se je začela oddaja Invandrardags, ki so jo pozneje preimenovali v Hotizont, in je bila namenjena jugoslovanskim priseljencem. Del teh oddaj je bil namenjen tudi Slovencem na Švedskem. Delež televizijskih oddaj v slovenskem jeziku je bil odvisen od časovne razporeditve med različnimi jugoslovanskimi jeziki. Tako so bile od časa do časa predstavljene na televiziji slovenska kultura ali dejavnosti slovenskih priseljskih društev, a kot ugotavlja A. Golčman (1983,4-5) demokratične porazdelitve programa med različne narodne skupine iz Jugoslavije ni moglo zagotoviti vodstvo švedskega radia. To je bila naloga jugoslovanskega uredništva, ki pa ni imelo veliko posluha za demokratične prijeme in

¹⁹² Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik' z dne 29.5.1976.

¹⁹³ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 1, 'Sestanek Koordinacijskega odbora s predstavniki od Sveringesa Radios Invandrar redaktion' z dne 23.2.1978.

¹⁹⁴ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Zapisnik seje razširjenega koordinacijskega odbora' z dne 29.5.1977 in 'Poročilo o delu Koordinacijskega odbora v preteklem obdobju' z dne 24.5.1978.

jezikovno enakopravnost različnih narodnih priseljskih skupin iz Jugoslavije. Že leta 1983 so priseljenci ugotavljali, da je na sporedu vse manj slovenskih oddaj, z leti pa so povsem izginile s televizijskih ekranov. Ponovno so se teme o Sloveniji in Slovencih pojavile na švedski televiziji v času vojne v Jugoslaviji, a le za določen čas. Potem so ponovno izginile.

Malo drugačno usodo, a vendar s podobnim zaključkom, so doživljale radijske oddaje. Slovenske radijske oddaje imajo svoj začetek v letu 1980. Slovensko uredništvo je bilo del jugoslovanskega. Imelo je eno delovno mesto s polovičnim delovnim časom. Jugoslovanski priseljenci so imeli vsak dan polurno oddajo na 'Riksradio' in na posameznih regionalnih postajah. Slovenski magazin, kot se je imenovala 15-minutna slovenska oddaja, je bila dolgo časa ob torkih popoldne, s ponovitvijo med tednom. Vsakih štirinajst dni so bile na sporedu tudi otroške oddaje. Dan in čas oddaj ter njihova dolžina pa so se z leti spreminjali. Vse je bilo odvisno od odnosov v jugoslovanskem uredništvu, podobno kot pri televizijskem programu, in prek njega tudi od švedske radijske politike. Le-to je določal Radijski zakon. Glavna načela zakona so bila: a) svoboda govora in obveščanja, b) nepristranskost, resničnost in verodostojnost vsebine in c) zadostitev interesom različnih družbenih skupin (tudi priseljskih) (Carlen 1991,45; Kramaršič 1983,6-7; Hribar 1988,13). 1991, v času izstopa slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze in vojne v Sloveniji, je prišlo do krajšanja slovenske oddaje in do spremembe njenega termina. Oddajo so prestavili na sobotne popoldneve. Predvajali so jo le enkrat na teden po dvajset minut in sicer brez ponovitev. (Carlen 1991,45). Temu je čez leto dni sledilo skrajšanje oddaje z dvajset na deset minut,¹⁹⁵ dokler ni bila z začetkom leta 1998 ukinjena. »S prvim januarjem 1998 bo utihnila slovenska beseda na drugem programu švedskega radia, dvajsetletni obstoj Slovenskega tednika bo dokončno zašel v anale naše polpreteklosti. Eni ga bodo pogrešali, drugi manj, saj je Slovenski tednik delil usodo ostalega slovenskega kulturnega gibanja na švedskih tleh: lebdel je med žolčnimi kritikami in hvalospevi.« (-an 1997,15).

Po koncu radijskih oddaj lahko še preberemo: »Slovenska oddaja na švedskem radiu je bila že dolgo let na spisku tistih, ki naj bi jih ukinili. Vedno je bil razlog, da smo majhna jezikovna skupina, ki se zna dobro prilagoditi novemu okolju in, da so se za nami priselili priseljenci, ki bolj potrebujejo oddaje v svojem jeziku. Dokler smo bili v sklopu Jugoslavije nas je, ne glede na nacionalno pripadnost, bilo skupaj z vsemi ostalimi Jugoslovani na Švedskem čez šestdeset tisoč, torej številčno močna skupina, kar nas je reševalo.« (Pišler 1998,21). Po osamosvojitvi Slovenije sodijo slovenski priseljenci na Švedskem med maloštevilne, starejše priseljske skupine. Številčnost je, poleg organiziranosti, drugi pomemben kriterij švedskega sistema za podporo ohranjanja kulturnih tradicij različnih priseljskih skupin. Po kriteriju organiziranja, številčnosti in stopnji integriranosti (ali dobi bivanja na Švedskem) odločajo ali je neka skupina sploh upravičena do denarne

¹⁹⁵ Arhiv ISI fond Švedska, mapa 4, 'Občni zbor Slovenske zveze na Švedskem' z dne 26. in 27. 2.1993.

pomoči in do kolikšne pomoči je upravičena. Slovenci so maloštevilni, na Švedskem so že od konca sedemdesetih let in naj bi bili zadovoljivo prilagojeni na novo okolje. Denarne prilive dobivajo le še zaradi organiziranosti, kulturne dejavnosti in truda, da vzdržujejo minimalno število članov, ki jim še omogoča kandidiranje za sofinanciranje pri švedskih institucijah.

SLOVENSKA KATOLIŠKA MISIJA NA ŠVEDSKEM

Slovenska katoliška misija ima svoj sedež v Göteborgu. Rektor misije je g. Zvone Podvinski. Njegovo delovanje ni omejeno le na Göteborg, ampak je razširjeno na celotno območje, kjer živijo slovenski priseljenci na Švedskem. Delovanje slovenske katoliške misije smo podrobno predstavili v intervjuju z njenim rektorjem, duhovnikom Zvonetom Podvinskim.¹⁹⁶

Iz intervjuja lahko razberemo, da je Slovenska katoliška misija sestavni del katoliške cerkve na Švedskem, je del Stockholmske župnije. Katoliška cerkev na Švedskem, kjer je državna cerkev protestantska, sodi med svobodne Cerkve. Škof je tisti, ki s strani katoliške Cerkve v sodelovanju z drugimi institucijami, ki so v škofiji, in institucijami, ki so po posameznih župnijah, ureja odnos z državnimi verskimi institucijami in samo državo.¹⁹⁷ Denarne potrebe katoliške Cerkve na Švedskem se delno pokrivajo s prostovoljnimi darovi vernikov. Največji del prilivov pa dobi od katoliške Cerkve iz Nemčije s tako imenovanim cerkvenim davkom – z dvema organizacijama: Cerkev v stiski –Kirche in Not ter Ustanova Sv. Ansgarja. Te organizacije pomagajo tudi Cerkvam v misijonih – katoliška Cerkev na Švedskem ima položaj Cerkve v misijonih.

Katoliška Cerkev na Švedskem ima danes približno sto enainpetdeset tisoč članov iz različnih narodnostnih skupin. Številčnejše skupnosti so Poljaki, Hrvati, skupnosti iz Latinske Amerike... Slovenci so v vsej tej množici različnih narodnosti maloštevilni. Pripadniki različnih narodnih skupin pa so najprej verniki, člani župnije, v kateri živijo. Vzporedno s tem pa se priseljenci lahko združujejo v narodnih misijah: »Seveda je pojem narodnih misij nekaj posebnega. Pojem narodne misije je v tem, da so ljudje neke narodnosti organizirani v neke vrste skupnosti v neki župniji, ki ima pravico do verskih potreb v svojem maternem jeziku. Naši rojaki so zelo razkropljeni na območju od Göteborga do Stockholma in proti jugu. Tu jih največ živi po skupnostih in v mestih. Gotovo je pravica in dolžnost teh ljudi, da so

¹⁹⁶ Intervju je predstavljen v poglavju o Slovencih v Göteborgu.

¹⁹⁷ Ob avtorizaciji članka za objavo v knjigi je g. Zvone Podvinski sporočil, da je: »Sedanji škof Anders Arborelius po rodu Šved in je prvi škof domačin, ki je po več kot štiristo letih protestantizma zasedel škofijski sedež, kar je izrednega pomena za katoliško Cerkev in za vse narodne skupnosti. škof Anders je ob svojem posvečenju decembra 1998 dejal, da so narodne skupnosti obogatitev katoliške Cerkve na Švedskem.« Odlomek iz pisma. Arhiv ISI fond Švedska, mapa 2, oktober 2000.

vključeni v župnijsko življenje. Narodni dušni pastirji pa smo potem tisti, ki prihajamo med njih in če je mogoče, enkrat na mesec obhajamo skupaj z njimi sveto mašo v maternem jeziku. Švedi sami se zavedajo, da bo tisti, ki bo najprej spoštoval samega sebe, svoj jezik, spoštoval tudi njih – to poudarjajo predvsem v zadnjem času, v preteklosti bi najraje videli, da bi se vsi asimilirali, a so odkrili, da je to narobe.«¹⁹⁸

Rektor slovenske narodne misije, ki ima svoj sedež v Göteborgu, je danes Zvone Podvinski. Je edini slovenski župnik na Švedskem, občasno pa opravlja obiske še na Norveškem in Danskem. Delo je organizirano mesečno: »Prvo nedeljo v mesecu grem proti jugu, kjer imam sv. mašo in srečanje z rojaki v župniji Landskrona in Malmö. V slednji je ena izmed treh največjih slovenskih skupnosti, pa tudi v Landskroni in njeni okolici živi kar precej Slovencev. Drugo nedeljo sledi dopoldan sv. maša v manjši skupnosti v Halmstadu in popoldan v precej večji skupnosti v Helsingborgu. Tretjo nedeljo sledi obisk manjše skupnosti v Jönköpingu in potem se vračam nazaj v Göteborg. Mislim, da je tu največja slovenska skupnost, ki šteje okoli sedemsto ljudi. Četrto nedeljo se podam na pot proti Stockholmu in Köpingu. To nedeljo vedno povežem s sobotno sveto mašo v Eskilstuni na parne mesece in v Örebroju na neparne mesece. Poleg tega, če je mogoče, nekajkrat na leto obiščem rojake Boråsu, ki je šestdeset kilometrov na poti med Göteborgom in Jönköpingom. To je ena najbližjih skupnosti. Če je mogoče, pa še kdaj obiščem Oslo na Norveškem in Slovence na Danskem. Tam imam eno družino. Nadaljujem tisto, kar sem prejel. Skrbi pa me še ena skupnost, ki jo bo težko obiskati, vendar bom moral najti čas. To je skupnost v Västeråsu blizu Köpinga, kjer je kar nekaj naših rojakov. Peto nedeljo v mesecu, kadar pač pride na vrsto, pa obiščem Slovence v Olofströmu, kjer se zbira pri slovenski sv. maši manjša skupnost. Od tam pa nadaljujem pot v Nybro, kjer je prijetna in relativno kompaktna skupnost. Sicer pa srečanje s tema skupnostima kombiniram v soboto pred prvo in v soboto pred drugo nedeljo v mesecu, ko grem proti jugu Švedske.«¹⁹⁹

Slovinci na Švedskem se že vrsto let enkrat na leto shajajo v Vadsteni. Ob tej priložnosti je sveta maša, hkrati pa imajo tudi prireditve in družabno srečanje: »Letos (1995 –op.a.) smo obhajali dvaindvajseto romanje Slovencev s cele Švedske v Vadsteno. S temi zbiranji oziroma romanja je začel pater Janez Sodja, ki je že pokojen. Delal je v Nemčiji in od tam je dvakrat na leto za dalj časa prihajal tudi na Švedsko. Njegovo delo je kasneje prevzel Jože Drolc, ki je bil šestnajst let na Švedskem. Leta 1993 se je vrnil v domovino. Sedaj je župnik v čudoviti župniji na Gorenjskem, v Radovljici blizu Bleda in Brezj. (...) Včasih povabimo v Vadsteno večje število rojakov, večinoma pa kakšno glasbeno skupino, ki po sveti maši in procesiji v staro gotsko cerkev, poskrbi za veselo razpoloženje. Gostimo tudi uradne goste iz Slovenije: predstavnike države ali predstavnike političnih strank ali tiste, ki so odgovorni za izseljenstvo. Predvsem pa smo veseli predstavnikov slovenske ambasade

¹⁹⁸ Iz intervjuja z Zvonetom Podvinskim (glej poglavje o Göteborgu).

¹⁹⁹ Iz intervjuja z Zvonetom Podvinskim.

iz Stockholma. Kar pa je največ vredno, so naši rojaki in določene manjše skupine, ki nastopajo v kulturnem delu programa.«²⁰⁰

V slovensko katoliško misijo na Švedskem so vključeni ljudje, ki so sicer tudi člani slovenskih društev na Švedskem. Iz številnih intervjujev, ki so objavljeni v pričujočem delu, in iz arhivskega gradiva lahko razberemo, da je bil v preteklosti odnos med društvi in misijo zelo slab. To je značilno za obdobje pred osamosvojitvijo Slovenije in pred izstopom slovenskih društev iz Jugoslovanske zveze. Župnik je bil v društvenih prostorih nezaželen tudi kot posameznik. Prav tako so imeli težave nekateri člani društev, ki so bili verni in so hkrati želeli sodelovati v delu društev. Po letu 1991 se je ta odnos spremenil: »Gotovo se kot slovenski duhovnik srečujem s posameznimi društvi, ko pridem v njihov kraj. Vesel sem, da smem biti kot slovenski duhovnik prisoten na srečanju oziroma sestanku Zveze slovenskih društev, kar je prišlo v navado bolj v zadnjem času. Prej, pred leti, je bil problem. Sistem je bil drugačen. V slovenskih društvih so bili... ali pa bolje rečeno, da so slovenska društva obiskovali in tudi vodili ljudje iz celotnega jugoslovanskega prostora in je bilo kar nekaj sporov. Člani so se pri vprašanju o odnosu do duhovnika v svojih stališčih močno razhajali. Razumem pa naše ljudi, ki pravijo, da imamo kot Slovenci pravico do svojih stvari. Če je društvo slovensko, so člani lahko tudi drugi ljudje, vendar pa je prav, da ga vodijo naši ljudje. Vesel sem, da se danes, po osamosvojitvi Slovenije, ko imamo samostojno državo, odpirajo stvari tudi v tej smeri. Odnosi so veliko boljši, ne bi rekel samo strpni, saj ljudje preprosto čutijo, da je prav, da slovenski duhovnik sodeluje pri dejavnostih med slovenskimi izseljenci. Duhovniki so vedno bili tisti, ki so Slovence povezovali, ki so vedno delali in še danes delamo tudi na kulturnem področju.«²⁰¹

VSAKDANJE ŽIVLJENJE POSAMEZNIKA

V zaključnem delu knjige se bomo ustavili še pri predstavah, ki jo imajo o svojem življenju na Švedskem posamezniki, s katerimi sem se v času raziskave pogovarjala in so prispevali svoj delež tudi k nastanku pričujoče knjige.

Na Švedsko so posamezniki prihajali v različnih časovnih obdobjih in na najrazličnejše načine. Različni so bili razlogi, zakaj so odšli v tujino. Vsi pa so omenjali, da je bilo v času odhoda v Sloveniji (Jugoslaviji) težko. Največkrat so omenjali težave z zaposlovanjem in s stanovanji. Ob prihodu na Švedsko pa so si kmalu našli zaposlitev in si uredili stanovanjski problem. Švedsko okolje jih je prijazno sprejelo. Bili so zaželeni. Njihov položaj se ni razlikoval od položaja ljudi s švedskim državljanstvom. Tako so bili tudi Slovenci naklonjeni okolju, v katerega so se prise-

²⁰⁰ Iz intervjuja z Zvonetom Podvinskim.

²⁰¹ Iz intervjuja z Zvonetom Podvinskim.

lili. Številni so se trudili, da bi čimprej osvojili švedski jezik vsaj na pogovorni ravni. Posamezniki, ki so z jezikom delali in so bili nanj profesionalno vezani, pa so se podali na pot intenzivnejšega jezikovnega izobraževanja. Vsi poudarjajo, da je švedski jezik težko obvladati v vseh njegovih različicah in posebnostih. Težko je artikulirati glasove, ki jih v otroštvu nismo ponotranjili, in se usposobili za njihovo izgovorjavo. Švedski jezik ima kar nekaj takih glasov. Še težje je zapisati glasove, ki jih je skoraj nemogoče artikulirati in jih je tudi slušno težko razpoznati.

Ob prihodu v novo okolje so Slovenci takoj opazili razlike z izvornimi, slovenskimi značilnostmi. Najsi bodo to razlike v podnebjju, pokrajini ali v življenjskih navadah in vrednotah. Slednje bi veljalo še posebno izpostaviti. Poleg velikih razlik v prehranjevalnih navadah in oblačenju so bile v času priseljevanja posebno opazne razlike v odnosih med spoloma, v družinskih odnosih in v vzgoji otrok. Prav tako so vsi opazili strpnost švedskega okolja v odnosu do drugačnosti: verske, rasne ali nacionalne. Sredi sedemdesetih let je prišlo tudi do uradne politike multikulturalizma, ki je postavljala v ospredje pravico do drugačnosti in enakopravnost drugačnosti.

Na vprašanje o razlikah med Slovenci in Švedji je večina odgovorila, da so Švedji v privatnem, pa tudi poklicnem življenju, bolj zaprti in hladni. Nekateri pa temu dodajajo, da smo jim Slovenci v tem podobni, a smo morda vendarle malce manj hladni in nedostopni. Vsi pa menijo, da so se razlike v načinu življenja med Slovenijo in Švedsko z leti spremenile. Spremenilo se je življenje na Švedskem, spremenilo se je tudi življenje v Sloveniji. S tem pa so se spremenile tudi razlike med njima. Na nek način so se zmanjšale, po drugi strani pa še vedno obstajajo.

Danes je švedska etnično zelo heterogena država. Strpnost do drugačnosti se je z leti zmanjšala. Razlogi za to so različni:

1. Velike razlike v vsakdanjem življenju in kulturna distanca med švedskim okoljem in kulturno tradicijo nekaterih priseljskih skupin. Opazne so predvsem pri vzgoji otrok in odnosih med spoloma. Vzgoja otrok na Švedskem je zelo demokratična in pravice otrok so tudi zakonsko zaščitene. Vsako nasilje nad otrokom je kaznovano, ne glede na to ali je povzročitelj sorodnik (starši) ali ne. Z nasiljem ni mišljeno le fizično nasilje, ampak tudi psihično, ki je žal težje dokazljivo. Švedji ne poznajo 'vzgojnih klofut'. Teh ne odobravajo in jih imajo za nasilje nad otrokom. Tako so zakonsko prepovedane. Za razliko od teh načel številna socialna/kulturna okolja vzgajajo prav z 'vzgojnimi klofutami'. To so priseljenci prinesli s sabo tudi na Švedsko, kjer pa so se znašli v položaju, ko njihovo ravnanje ni le v navzkrižju z novo socialnim/kulturnim okoljem, ampak tudi s pravnim sistemom države, v katero so se priselili. V primeru ovadbe tako pride do pravnega postopka, ki lahko pripelje tudi do odvzema otroka. Odvzem je lahko začasen in morajo starši dokazati, da gre za enkratni dogodek in ne za ustaljen vzorec ravnanja z otrokom ter da so sposobni izpolnjevati starševske dolžnosti po švedskih zakonih. Strožja kazen je trajni odvzem otroka, ko socialna služba poišče otroku primernejše okolje za odraščanje.

Odnosi med spoloma so prav tako občutljivo področje, ki največkrat pridejo na dan v primeru mešanih zakonov. Na Švedskem ni zakonska zaščita pred nasiljem urejena le za otroke, ampak tudi za ženske. Tu govorimo tudi o nasilju znotraj družine in ne le zunaj nje. V primeru nasilja družina in nasilje v družini nista tabu temi. Zakonska in družinska skupnost nista opravičilo za nasilje, kot v velikem številu primerov to zasledimo v Sloveniji. Posilstvo je posilstvo, ne glede na sorodniške odnose med storilcem in žrtvijo. Isto velja za fizično nasilje. Družinske okoliščine niso olajševalna okoliščina za storilce ali celo možnost prikrivanja resnične narave dejanja, ki ga je obtoženi storil ali ki ga večkratno ponavlja. Razvpit primer v švedski javnosti je bilo obrezovanje majhnih deklic. Ta ritual so nekateri gojili tudi na Švedskem. Švedski zakon (zaradi posledic, pohabljanje) to prepoveduje in v primeru ovadbe pride do sodnega postopka in kaznovanja storilcev.

2. Konec ekonomskega razcveta, nekajletna stagnacija in gospodarska kriza, ki ji je sledila. V letih gospodarske krize so iskali grešnega kozla za nezaposlenost najprej med švedskimi (ne)državljeni in pozneje med švedskimi državljani glede na etnično poreklo. Grešni kozli so bili seveda priseljenci. Pri oblikovanju javnega mnenja v omenjeno smer so bile globoko vpletene nekatere politične stranke, ki so svojo predvolilno podobo gradile na rasni in nacionalni nestrpnosti in prek medijev utrjevale stereotipe, ki so se v tem času na Švedskem intenzivneje pojavili.

Druga razlika, ki je pri tem pomembna, pa je odnos do dela. Švedski prostor je ujet v protestantski duh, ki pogojuje tudi odnos do dela. Delo je pozitivna vrednota. Je eden od pomembnih poti, kako se posameznik uresniči v družbeni/kulturni skupnosti, v kateri živi. Delo ni kazen ali trpljenje. Raznolikost priseljskih skupin, ki jih najdemo na Švedskem, hkrati pomeni raznolikost v odnosu do dela. Razlike s švedskim okoljem so manjše ali večje, prihaja pa tudi do popolnih razhajanj. Ta konflikt v vrednotenju življenja, ki ga živimo, in v razvrščanju dejavnosti, ki jih v življenju opravljamo, na bolj in manj pomembne, v določenih primerih nujno rodi nepomirljivo nasprotje. Ta razhajanja so postopno vdrla tudi v švedsko javno mnenje.

3. Omenili smo že, da so ekonomsko krizo in nezadovoljstvo ljudi v tem času izkoristile nekatere švedske politične stranke v predvolilne namene. Postavljen je bil ekstremen politični program na osnovah rasizma in nacionalizma. Stranka, ki je zagovarjala ta stališča, je čez nekaj let sicer propadla, a ji je uspelo, da je švedski politični prostor pomaknila v smer manjše strpnosti do priseljencev. Nekatere stranke so del njenega programa vnesle v svoje programe in na ta način skrajne ideje v blažji različici živijo naprej. Prav tako se je v spletu različnih okoliščin, ki jih opisujemo, v smer nestrpnosti pomaknil tudi 'javnomnenjski prostor'.
4. Ko govorimo o odnosu do priseljencev in nestrpnosti moramo nujno opozoriti tudi na dejstvo, da so v kriminalna dejanja velikokrat vpleteni pripadniki prise-

- ljenskih skupin. K temu dodajmo še dejstvo, da lahko mediji senzacionalistično zlorablajo določene okoliščine. Kriminal določenih okolji (priseljenskih) je prikazan bolj kriminalen od kriminala drugih (švedskih) okolji ne glede na težo zločina, ki se je zgodil. Množični mediji pa imajo velik vpliv na javno mnenje in utrjevanje stereotipov, ki se pri ljudeh pojavijo. V tem primeru so nekateri švedski mediji (po intervjujih sodeč) sodelovali pri utrjevanju negativnih stereotipov do priseljencev in pri kreptitvi rasizma in nacionalizma na Švedskem.
5. Nekateri posamezniki so izpostavili, da so za negativen odnos do priseljencev krivi tudi sami priseljenci. S svojim negativnim odnosom do švedskega okolja, v katerega so se priselili in jim je bilo v začetku naklonjeno, so povzročili negativen odziv tega okolja. Švedi so pričakovali, da bodo imeli priseljenci pozitiven odnos do švedskega okolja in da ga bodo spoštovali vsaj na normativno-pravni ravni. Temu ni bilo vedno tako.

Prav tako pa so sogovorniki izpostavili dejstvo, da so bili priseljenci v času, ko so prihajali na Švedsko bolj nestrpni do drugačnosti kot Švedi, ki so bili v tem obdobju izrazito versko, nacionalno in rasno tolerantni. Na ta način so priseljenci, poleg ostalega, na Švedsko prinesli tudi nestrpnost. Še danes naj bi bile priseljenške skupine med sabo bolj nestrpne druga do druge kot pa so nestrpni do njih Švedi. V pogovorih s Slovenci je bilo tudi vprašanje, kako Švedi razvrščajo priseljenške skupine v hierarhično lestvico po zaželenosti. Odgovori so si bili zelo podobni: Skandinavija, Amerika in Anglija, sledijo priseljenci iz severozahodnih držav Evrope, potem iz srednje Evrope, za njimi iz jugozahodne Evrope in južne Evrope, sledijo pa Azija in Latinska Amerika. Čisto na koncu je Afrika – na podoben način se razvrščajo tudi priseljenci sami med seboj.

Po drugi strani pa vsi pripovedujejo, da se je švedsko okolje zelo spremenilo. Švedi so v svoj način življenja sprejeli številne elemente kultur, ki so jih priseljenci prinesli s seboj, hkrati pa je švedsko okolje vplivalo na priseljence. Slednje vsekakor drži za Slovence, saj to poudarjajo tudi sami. Spremembe so najbolj opazne ob obiskih v Sloveniji. Takrat posamezniki dojamejo, da so se spremenili in da v marsičem drugače gledajo na življenje kot ljudje iz izvirnega okolja. Pri tem se nehote vprašamo, kaj se je zgodilo z nacionalno identiteto (v smislu samoprepoznavanja) Slovencev na Švedskem. Kako se identificirajo?

RESOCIALIZACIJA IN SAMOOPREDELJEVANJE SLOVENCEV NA ŠVEDSKEM V ODNOSU DO ETNIČNEGA POREKLA

Po toliko letih se pri ljudeh vidijo učinki življenja v novem kulturnem okolju, učinki resocializacijskih procesov, ki so se začeli s prihodom v novo deželo in potekajo še danes.²⁰² Osrednje vprašanje je, v kolikšni meri je mogoče spreminjati v primar-

²⁰² Učinek teh procesov lahko odkrijemo s pomočjo primerjave med odgovori na vprašanja: Kdaj ste prišli na Švedsko? Se spomnite občutkov, ko ste prvič stopili na švedska tla?

ni socializaciji interioriziran sistem vrednot. Trenutno nas zanimajo predvsem procesi, ki jih povzroči zamenjava kulturnega/družbenega okolja. Preoblikovanje identitete, če upoštevamo predvsem etnični vidik, se kaže v odnosu, ki ga posameznik zavzame do izvirnega okolja, do novega okolja in do države, kamor se je priselil. Vse to se seveda prepleta in se izoblikuje v medsebojni interakciji med okoljem in posameznikom. Kaj se je zgodilo z ljudmi, ki so se v šestdesetih letih tega stoletja kot Slovenci (Dolenjci, Gorenjci, Štajerci, Korošci... in po drugi strani Jugoslovani) odpravili na Švedsko in v novem okolju tudi ostali? Tam so pognali korenine. Od takrat je minilo petintrideset do štirideset let. Bili so potrebna delavna sila in Švedi so jih lepo sprejeli. Sami ocenjujejo, da razkorak med švedsko in slovensko kulturo/družbo v primerjavi z drugimi priseljenski skupnostmi na Švedskem ni tako velika in da se je z leti, zaradi spreminjanja obeh, zmanjševala. S tem se povezuje tudi transformacija etničnega.

Po prvih vtisih, kopičenju novega, po kulturnem šoku in njegovih različnih razrešitvah so se ljudje postopno spopadali z ovirami in se skušali vključiti v vsakdanjik. Ena glavnih ovir je bil jezik.²⁰³ Prvi, ki so prišli na Švedsko v začetku šestdesetih, so samouki. Zaposlili so se v službah, ki so jih takrat lahko dobili in se učili govorice okolja (dialekt). Pozneje so se nekateri vpisali tudi v šole. Za razliko od tega je bil v sedemdesetih letih na Švedskem sprejet zakon o brezplačnem jezikovnem tečaju za priseljence.²⁰⁴

Kako pa švedski jezik? Ste potrebovali veliko časa, da ste se ga naučili?

Ja, veliko časa sem potrebovala. Še danes ne znam vsega. Marsikaj mi še manjka. Ravno te dni se nameravam prijaviti na jezikovni tečaj, predvsem na usposabljanje v slovnici. Švedš-

Kako ste se znašli prva leta življenja? Kakšni so se vam zdeli Švedi in kaj o njih mislite danes? Kakšna je bila razlika med švedskim in slovenskim načinom življenja in kakšna se vam zdi danes? Ali so priseljenci kaj vplivali na švedski način življenja? Kako je bilo z učenjem novega jezika? V katerem jeziku danes razmišljate, pojete, sanjate? Kaj mislite o sebi, kaj ste? Kako bi razložili dejstvo, da je veliko Slovencev sprejelo švedsko državljanstvo? Kaj menite o pošvedenju priimkov in imen?

²⁰³ Jezik kot simbolni sistem je os človeške komunikacije. Pri zamenjavi kulturnega in družbenega okolja je jezik ena temeljnih preprek za vključevanje in razumevanje načina življenja v novem okolju. Jezik ni le sredstvo komunikacije. Je še nekaj več. Je simbolni sistem. Posameznik ga 'osvoji' skozi procese inkulturacije in socializacije, ki ju jezik istočasno tudi omogoča. Prav jezik je osnovno 'sredstvo' inkulturacije, prek katerega se tudi sam interiorizira. V prvih letih primarne socializacije se ob maternem jeziku nezavedno vzpostavljajo temelji človekove osebnosti. Posledica tega je, da so človeška razmišljanja in čustva ujeta v jezik, prek katerega se človek reflektira in samozaveda. Prav to, da je jezik nekaj več kot zgolj komunikacija, ovira resocializacijske procese, ki v prvi generaciji izseljencev ne morejo biti nikoli popolni. Jezika se v celoti ne da naučiti, moramo ga ponotranjiti. S tem ne trdimo, da se ne da naučiti drugega jezika, hočemo le poudariti, da učenje zajame le komunikacijski vidik, ki je osiromašen osnovni kulturni kod.

²⁰⁴ Že leta 1965 je prišlo do postopnega uvajanja brezplačnega programa za učenje švedskega jezika za priseljence. Nekaj časa so tečaji potekali celo v plačanem delovnem času (Immigrants in Sweden 1994).

čina je zelo težak jezik. Pravijo, da znaš 40 odstotkov švedščine, če znaš angleščino in nemščino. Besede so zelo podobne. Drugače pa je to jezik, s katerim ne prideš nikamor. Le po Skandinaviji ga lahko uporabljaš in še to le na Norveškem in Danskem. Slovnica je težka. Piše se na en način, bere pa se drugače. Izgovorjava nekaterih glasov je izredno težka. Čeprav živim na Švedskem že enaintrideset let mi pogosto, ko odprem usta rečejo, da sem Finka ali Poljakinja. Še danes. V moji izgovorjavi sta trdi r in u. Imela sem štiriindvajset let, ko sem prišla. Bila sem popolnoma odrasla. Prav tako na začetkih nisem bila na strokovnem izobraževanju. Vse to se pozna. Jezik govorim tako, kot sem si ga sama priredila. To mi je ostalo. (Štefka Bergh)

Kaj pa švedski jezik? Ste potrebovali veliko časa, da ste se ga naučili?

Švedski jezik slovnično ni težak, ga je pa zelo težko govoriti. Veliki problemi so predvsem z naglaševanjem, z določenimi glasovi ter z nekaterimi kombinacijami glasov. Globlje švedskega jezika nisem študiral. Redko kdo, ki je prišel sem starejši od petnajstih let, brezhibno govori švedski jezik, čeprav lahko slovnično obvlada jezik veliko bolje od povprečnega Šveda. Posamezniki so mi rekli, da odlično razumejo švedski jezik, nimajo problemov z branjem. Probleme imajo, če hočejo pisati po nareku, ker določenih švedskih glasov ne slišijo. Zanima me vaš komentar.

To niso problemi. Problem so dialekti. Eden največjih problemov v južnem delu Švedske je skanski dialekt. S tem imajo težave tudi sami Švedi, ki živijo drugje, recimo Stockholmcani. (...) Zanimivo je tudi to, da včasih, ko se Slovenci dobimo na srečanjih in raznih sestankih, kamor pridejo tudi Švedi, govorimo švedsko. V teh pogovorih se čuti, kako smo priseljenci osvojili dialekte. To, kar vi opazujete. (Adi Golčman)

Pomen jezika se pokaže v vsej svoji širini, ko v analizo pritegnemo vedenje o razlikah med restriktivnim in elaboriranim kodom.²⁰⁵ Pri tem moramo upoštevati, da že znotraj 'domačega' jezika obstajata restriktivni in elaborirani kod, ki imata velik pomen za socialno mobilnost. Pri prvi generaciji izseljencev (to se nanaša le na odrasle, otroci so izvzeti) pa je situacija še veliko bolj kompleksna in zapletena. Naj izpostavimo le nekaj vprašanj, na katera pa žal nimamo odgovora. Ali je možen prehod iz restriktivnega koda, v katerem je bil človek socializiran, v elaborirani kod znotraj lastnega jezika, oziroma do katere stopnje je ta prehod možen? Ali

²⁰⁵ Elaborirani kod je izdelan, natančen in bogat, primeren za sporočanje zapletenih misli in logičnega argumenta. Močno je povezan z zmožnostjo abstraktnega mišljenja in prefinjenostjo emocionalnih občutij. Restriktivni kod je utesnjen, ozek, pogosto ga spremljajo ekstraverbalna in paralingvistična sredstva (geste, mimika itd.). Ima le omejeno vlogo. Služi predvsem kot sredstvo za krepitev skupinske solidarnosti. Sposoben je sporočati povsem nezapletena sporočila. Posameznikova sposobnost za uporabo enega od kodov je v veliki meri odvisna od njegovega socialnega porekla oz. od jezikovnega koda, ki so ga uporabljali starši in ga je v otroštvu interioriziral. Z izobraževanjem je možen 'preboj' iz restriktivnega v elaborirani kod, ki pa je povsem dosegljiv šele prek več generacij. Problem, ki se izpostavlja, je povezan z vprašanjem o možnostih osvojitve drugega jezika (Bernstein 1967).

je možen prehod iz elaboriranega koda (interioriziranega) lastnega jezika v elaborirani kod tujega in ali ni pri tem večja možnost, da se ostane na stopnji restriktivnega koda tujega jezika? Ali so sploh kakšne možnosti za prehod iz lastnega jezika, interioriziranega v restriktivnem kodu, na elaborirani kod tujega jezika (v zadnjem primeru človek elaboriranega koda kot principa mišljenja nima niti ponotranjenega)? Navedene dileme so ključnega pomena za položaj, ki ga izobraženec ali strokovnjak sploh lahko doseže v novem okolju.

Razprava o jeziku se neposredno navezuje na vprašanje o samoidentifikaciji. Človek, ki ne obvlada jezika novega okolja, se z njim težko identificira. To vpliva tudi na odnos do izvorne kulture, ko se človek še bolj zaveda, da je prišleek. Po drugi strani pa je pri ljudeh, ki dalj časa uporabljajo pretežno nov jezik, več možnosti za identifikacijo z novim okoljem. V obeh primerih z leti pride do krčenja besedišča maternega jezika, do izgubljanja izrazov, ki niso povezani z vsakodnevnim življenjem. Izginja občutek za jezikovne različice. Tudi to na določen način kaže, da resocializacija napreduje in to ne glede na to ali se posamezniki s tem 'strinjajo' ali ne.

Kako je pa s slovenščino? Imate občutek, da se slovenski jezik pri vas izgublja? Pri meni? S svojimi otroki govorim slovensko. Ne morem reči, da govorim odlično slovenščino. Če hočem nekaj napisati, se moram prav potruditi, da napišem in na koncu vidim, da ni dobro. Z govorom pa nimam težav. Vsak dan se pogovarjamo z otroki. Pogovori so povsem drugačni kot pisanje na papir. Moj mož je Šved. Jaz 'mlatim' po svoje, on pa po svoje. Pri tem je problem, da ni poleg mene nikogar, ki bi me popravljal. Tako v slovenščini ostajajo napake, ki jih delam. Zdadle, ko govorim z vami, mi je strašno težko najti besede v pravem pomenu. Trenutno mi na misel pridejo švedske besede in misli in ne slovenske. Človek se počuti, da je tujec v slovenskem jeziku. Morala bi biti med slovenskimi ljudmi, ki so podobno izobraženi kot jaz, da bi lahko pridobila nazaj svoj jezik ali besede, ki so mi ušle. V švedskem jeziku jih prej najdem. (...) Sama svojim otrokom ne morem govoriti švedsko. Ko so bili majhni, so bile prve ljubkovalne besede v slovenščini, ni šlo v švedščini. To je bilo rečeno iz srca. Čutim slovenski in ne švedski jezik. To ni iz srca. Zdi se mi, da sama nikoli ne bom Švedinja, do smrti bom Slovenka in to povem vsakomur. (Erika Jakobson)

Osrednje vprašanje za razpravo o kompleksnosti identitete pa je: »Kdo ste?« Odgovori nam odkrijejo stališča posameznikov do lastne etnične pripadnosti. Med seboj se zelo razlikujejo. Lahko jih razvrstimo v nekaj značilnih skupin:

1. Sem Slovenec in nikoli ne bom nič drugega. Na vprašanje, kaj pa švedski del, je sledil odgovor, da tega ni. Je Slovenec na Švedskem.

Kaj bi rekli danes o sebi, ste Šved ali Slovenec?

Ha, Šved ne morem biti.

Kaj pa je potem s švedskim delom in vplivom na vas? Tu ste le že trideset let. Ne bi rekel, da je kaj švedskega v meni. Torej ste povsem Slovenec?

V celoti sem Slovenec. Veste, tudi če bi imel švedsko državljanstvo, bi bil še vedno Slovenec. Tako je. (Oton Turnšek)

2. Sem Slovenec, ki ima švedsko državljanstvo.²⁰⁶

Kaj bi o sebi rekli danes, ste Šved ali Slovenec?

Na vsak način sem Slovenec in to bom tudi ostal. Sem pa švedski državljan, ker sem se prilagodil Švedski in švedskemu življenju. Če si nekje dovolj dolgo, ti morata biti okolica in način življenja ugodna in sprejemljiva, drugače bi šel gotovo nazaj domov. (Viktor Škrinjar)

3. Sem Slovenec. Na vprašanje, kaj pa švedski del je sledil odgovor, da je tudi švedski del, čeprav to ni lahko priznati.

Kaj bi rekli danes o sebi, ste Švedinja ali Slovenka?

Vedno sem bila in vedno bom Slovenka, če tudi ostanem še sto let na Švedskem.

Kaj pa naredite s svojim švedskim delom? Ga imate kaj?

Ja, mislim, da se je začel pojavljati, čeprav sem ga poskušala zakrivati, potlačiti. Z leti žal to pride na dan. To je v nas in je neizbežno. (Ivanka Melihen)

4. Sem Slovenec. Na vprašanje, kaj pa švedski del je sledil odgovor, da je tudi švedski del, torej je švedski Slovenec. Je Slovenec, ki že dolgo živi na Švedskem in ima v sebi tudi nekaj švedskega.

Kaj bi rekli o sebi danes, ste Švedinja ali Slovenka?

Jaz sem vedno Slovenka, ampak Slovenka, ki že zelo dolgo živi na Švedskem. (Alja Öfors)

5. Takojšen odgovor, da je švedski Slovenec.

Kaj bi rekli o sebi danes, ste Slovenka ali Švedinja?

Oboje. Sem švedska Slovenka.

Kdaj čutite kakšna nasprotja med slovenskim in švedskim delom v sebi?

Ne nikoli. Nimam problemov. To je usklajeno. (Rada Pišler)

6. Nič, ne Slovenec, ne Šved. Nekaj vmes. Ne počutim se Šveda, doma pa se počutim kot prišlek, tujec. Sem večni tujec, drugačen.

Dolgo ste že na Švedskem, več kot petindvajset let. To je več, kot ste bili v Sloveniji, pa vendar, kaj bi danes rekli zase, ste Švedinja ali Slovenka?

Tu sem že sedemindvajset let in to je res več, kot sem preživela v Sloveniji. Danes nisem niti Švedinja niti Slovenka.

Kaj pa?

Ne vem, kaj bi bila. Nekje vmes. V srcu si vedno Slovenec. Tukaj si vedno Šved. Sam pa dobro veš, da nisi niti eno niti drugo. Tukaj se ne počutiš kot Šved, prav tako pa se v Sloveniji ne počutiš več kot Slovenec. Prijatelji so odšli. Nimaš več svoje družbe. Doma si en mesec, a se ne počutiš, da si dobrodošel.

²⁰⁶ Pri tem tipu odgovorov zasledimo jasno razlikovanje med državljanstvom in etnično pripadnostjo, o čemer smo govorili v uvodni razpravi.

Bi lahko potem rekli, da si večni tujec? Tujec na Švedskem, ker čutiš, da si drugačen in hkrati tujec tudi doma, ker si spet drugačen?

Meni se zdi, da bi lahko kar tako rekli, ja. Mogoče kdaj čutite razpetost med svojim švedskim in slovenskim delom, kakšen konflikt ali se vam zdi, da se to medsebojno usklajeno prepleta? Včasih se zgodi, da pride do konfliktov. Samo človek na nek način to v sebi sproti rešuje, da ne pride do večjih konfliktov. Se pa v človeku porajajo problemi zaradi tega. (Marija Perovič)

7. Po načinu življenja, razmišljanja Šved, po kulturni pripadnosti pa Slovenec. *Kaj bi rekli o sebi, ste Šved ali Slovenec?*

Po delavnosti, po razmišljanju in usakdanjem načinu življenja sem Šved, po kulturni pripadnosti pa Slovenec. (Adi Golčman)

8. Mešanje, dvokulturnost.

Kaj bi rekli danes o sebi, ste Švedinja ali Slovenka?

Slovenka.

Kaj pa vaš švedski del? Vendarle pišete švedsko poezijo, to ni kar tako.

To je pa mogoče začetek dvokulturnosti ali kako bi rekla. Ja, dvokulturnost. Mogoče se bližam temu. Je med tema dvema kulturama kdaj kakšen konflikt ali sta se uskladili v vas? Ste kdaj razpeti? Včasih sem razpeta, ja. (...) Na Švedskem je vera še vedno državna, jaz pa sem katoličanka. Vzgojena sem bila strogo katoliško. (...) Meni moje katoliško ozadje predstavlja identiteto. Švedom ne pomeni to. Oni se ne identificirajo s tem, da so protestantje. Rojeni so tukaj, znajo jezik, to je identifikacija na Švedskem. (Avguština Budja)

9. Počutim se kot Šved. Doma govorimo švedsko. Na vprašanje, kaj pa slovenski del je sledil odgovor, da je v duši še vedno z eno nogo v Sloveniji.

Kakšni so se vam zdeli Švedi? Kakšen odnos so imeli do priseljencev?

Niso vsi Švedi enaki. Vedno so razlike med ljudmi in tudi med njimi so. So posamezniki, ki ne marajo tujcev. Jaz se počutim bolj Šved kot pa Slovenec. Počutim se kot Šved. Tudi kar se tiče jezika. Doma govorimo švedsko in ne slovensko. Slovensko zelo malo govorim, predvsem v klubu.

Zase ste rekli, da ste Šved. Kaj pa vaš slovenski del?

Ja, v duši je človek vedno z eno nogo dol, v Sloveniji. To je vedno, tudi zame, tudi če bodo moji otroci Švedi za vedno. Sam sem na Švedskem, a eno nogo imam še vedno v Sloveniji. Nikoli nisem rekel, da se nekega dne ne bi vrnil nazaj. Pousem pa ne bom nikoli odšel. Imam otroke, ki so tu in tu bodo tudi ostali. (Janez Slabanja)

Posamezniki, s katerimi sem se pogovarjala, so prišli na Švedsko v istem časovnem obdobju in živijo v novem okolju približno isto obdobje. Intenzivnost resocializacijskih procesov je bila pri njih različna, vendar pa so ti procesi zajeli prav vse. Osnovna ugotovitev, ki se nanaša na predstavljeno kompleksnost o etnični samoopredelitvi je, da ne glede na zavestno držo posameznika resocializacija poteka in

preoblikuje posameznika, a vendar ga po drugi strani nikoli ne more povsem preoblikovati. Prvi tip samoopredelitve, ko se posamezniki počutijo še povsem Slovence, nam v primerjavi z odgovori na nekatera druga vprašanja pokaže, da je pri teh ljudeh vendarle prišlo do spremembe sistema vrednot, ki so ga ponotranjili v primarni socializaciji (v izvornem okolju). Pri njih je z leti prišlo do spremembe, ne glede na to ali so si to želeli ali ne. Po drugi strani pa vidimo, da pri posameznikih, ki se počutijo že povsem Švede, ki so na nek način sami zavestno spodbujali lastno življenje v novo okolje, ni prišlo do popolne spremembe osebnosti. Še vedno v sebi nosijo nekaj slovenskega, ne glede na to ali si to želijo ali ne. V to so ujeti.

Če odgovore o samoopredelitvi primerjamo²⁰⁷ z odgovori na ostala vprašanja, vidimo, da npr. tip odgovora pod deseto točko (počutim se kot Šved) ni povezan z odličnim znanjem švedskega jezika (razdelani kod) ali z mešanim zakonom, kot bi morda lahko pričakovali. Posamezniki, ki veliko uporabljajo jezik, tudi pri svojem delu, imajo do slovenskega jezika pozitivnejši odnos in ga skušajo gojiti še naprej, čeprav je to v tujejezičnem okolju zelo težko. Prav tako v mešanih zakonih gojijo oba jezika, švedskega in slovenskega, čeprav to ni pravilo. Na to vplivajo tudi pogosti stiki s sorodniki iz Slovenije in obiski v času dopustov (kar je pomembna razlika med slovenskimi izseljenci po Evropi in tistimi, ki so se izselili na druge celine). Preseneča pa ugotovitev, da je v nekaterih slovenskih družinah švedski jezik povsem izpodrinil slovenskega in to ne le pri potomcih, pač pa že v prvi generaciji. Zakonca, oba Slovenca, se med seboj pogovarjata švedsko tudi doma.

Občutek o pripadnosti prav tako ni nujno povezan s predstavo o tem, kakšni so Šved. Posamezniki, ki se prepoznavajo za Slovence, do Švedov nimajo odklonilnega stališča, pač pa jih spoštujejo, cenijo, a hkrati poudarjajo svojo drugačnost. Čeprav lahko ugotovimo, da so predstave o Švedih v povprečju bolj pozitivne kot ne. Večina ugotavlja, da so hladni, zaprti in nedostopni, a temu dodaja, da smo jim Slovenci v teh lastnostih podobni. Za razliko od slovenskega okolja, pa je v novem okolju veliko višja stopnja strpnosti do drugačnosti, čeprav imajo občutek, da je v zadnjih letih rasizem tudi na Švedskem vse bolj prisoten in vse močnejši. Po drugi strani pa so tudi posamezniki, ki se prepoznavajo za 'čiste' Slovence zelo kritični do Slovencev in 'slovenskega načina življenja'. Življenje v novem okolju in sprememba ponotranjenih vrednot sta jim omogočila odmik od izvornega okolja in kritično distanco do njega. Njihov pogled na lastno identiteto je povsem drugačen, kot bi bil, če bi ostali doma. Pri tem je pomembno tudi dejstvo, da pogosto hodijo v Slovenijo in tako lahko sledijo ritmu in spremembam svojega izvornega okolja. Tako so lahko veliko bolj kritični kot drugi (bolj oddaljeni) izseljenci, ki jih muči domotožje in idealizirajo domovino.

Iz odgovorov veje relativno velika strpnost do ljudi, ki so se odločili za zamenjavo državljanstva in to ne glede na to, kako so se sami opredelili. Razlogi, ki jih sami navajajo, so po njihovem mnenju predvsem praktične narave in niso poveza-

²⁰⁷ Primerjava, ki sledi, je omejena le na skupino ljudi, ki so bili zajeti v raziskavo. Njenih rezultatov ne moremo posploševati.

ni z občutki o etnični pripadnosti tistih, ki imajo danes dvojno državljanstvo ali pa so se odločili za švedsko.²⁰⁸ Manj strpni pa so do primerov pošvedenja imen in priimkov. Stališča do tega vprašanja se med seboj veliko bolj razlikujejo, so v povprečju bolj odklonilna in se rahlo prekrivajo s samoopredelitvijo o etnični pripadnosti. Se pravi, da so posamezniki, ki se počutijo Slovence, manj naklonjeni temu in to obsojajo, kot pa posamezniki, ki se že počutijo Švede in se hkrati zavedajo težav, na katere tujci v švedskem okolju danes že naletijo, ko iščejo delo – sploh je to pomembno pri drugi generaciji, torej pri potomcih priseljencev, ki so bili rojeni in inkulturirani/socializirani na Švedskem.

Tako se na Švedskem počutijo bolj 'slovenski', medtem ko se v Sloveniji prepoznavajo kot drugačni, kot Švedci in trdijo, da je njihova glavna lastnost drugačnost ali permanentni položaj 'tujca'. Na ravni nacionalnega (političnega) diskurza ti ljudje ne najdejo nobene možnosti za samoopredelitev in se lahko prepoznajo zgolj kot tujci, s priokusom slabe vesti o izdaji naroda. Niso ne Slovenci, ne Švedci ali pa govorijo o dvokulturnosti, prepletanju. Zaveda o prepletanju se v različnih razmerjih pojavlja pri vseh skupinah, ki smo jih omenili. Omenjena situacija za priseljence postane še bolj zapletena, če jih novo okolje zavrača in jim ne dovoli identifikacije z 'novo nacionalnostjo' in jih stigmatizira. Za potomce druge, tretje generacije je 'novo okolje' dejansko izvorno okolje in izvirnega okolja svojih staršev izkustveno ne poznajo. V razmerah močne etnične stratifikacije in zavračanja s strani okolja, prihaja do statusnega neskladja in ponotranjenja stigme, kar pomembno določa identiteto posameznika. Iz tega lahko sklepamo, da je nacionalni diskurz agresiven, izključujoč in enodimenzionalen. »Videti je, kot da tu stojimo med dvema nepomirljivima konfliktoma, med potrebami posameznika in sistema. Posamezniku se ni težko v različnih trenutkih v različne namene in na različne načine identificirati z množico krajev in pokrajin; sistem pa zaradi poenostavitve, reda in kolektivne razumnosti potrebuje, da se vsak posameznik identificira s kakšnim krajem. Sistem deluje tudi tako, da podpira možnost identifikacije z enim samim področjem – državnim področjem. Vendar pa v moderni kulturi delujejo tudi sile, ki v prid kozmopolitizma in univerzalizma pozivajo na zavrnitev vsakršne lokalne navezanosti.« (Strassoldo 1991,182).

Pri posameznikih, ki prihajajo iz držav srednje Evrope najdemo množico potencialnih skupinskih (etničnih) identitet, ki so posamezniku določene, hkrati pa

²⁰⁸ Nekaj je tudi mnenj, da to ni bilo potrebno, saj v vseh teh letih državljanstvo na Švedskem ni bilo pomembno in je položaj priseljencev brez državljanstva pravno izenačen z državljani (begunci so izjeme). Temu moramo dodati, da so se ljudje, ki so prišli na Švedsko v začetku šestdesetih, znašli v čisto drugih razmerah kot tisti, ki so prišli pozneje, ko se je postopno upeljala politika multikulturalizma. Prvim prišlekom je bilo veliko težje in njihova socialna varnost je bila veliko manjša, sploh še zato, ker je bila prva socialna konvencija med Švedsko in Jugoslavijo po drugi svetovni vojni podpisana šele leta 1968 in ratificirana leta 1969 (Svetek 1968,42-43). V specifičnem položaju so se znašli tudi posamezniki, ki so odšli v tujino iz političnih razlogov ali pa so se umaknili pred služenjem vojaškega roka.

le-ta lahko na nek način 'izbira' med njimi.²⁰⁹ Številni izseljenci govorijo o svoji drugačnosti, ki je močno povezana s situacijo, v kateri se znajdejo. Posameznik je lahko nosilec več skupinskih pripadnosti, med katerimi v različnih kontekstih prihaja do uravnovešanja. Pojavi se premikajoča identiteta, ki se z odvisnostjo od sprememb konteksta sprotno vzpostavlja skozi mrežo sidrišč.²¹⁰ Neprestano menjavanje posameznikovih vlog zahteva svojevrstno 'fleksibilno' identiteto in uravnoteženje med identitetnimi sidrišči. V določenih situacijah, ob spremembah konteksta, lahko pride do identitetnega preklopa in do preklopa med lojalnostmi, kar se izražata tudi skozi jezikovni kodni prekop.²¹¹ Oba, identiteta in jezik zajemata različne nivoje pojavnosti, ki so vezani na situacijo. Pri jeziku v konkretnih primerih tako govorimo o govoricah.²¹² Ko pride do pomembne spremembe konteksta (ob upoštevanju etnične stratifikacije), pride tudi do kodnega preklopa in do vedno novega ohranjanja ravnotežja identitetne 'strukture', ki je v neprestanem gibanju (ni statična, torej na neki način ni več struktura).²¹³ To je pogosto prisotno v

²⁰⁹ To izpostavljamo zato, ker je proces izoblikovanja naroda in nacionalne države potekal v državah zahodne Evrope drugače kot v srednjeevropskem prostoru. Prav tako ne smemo zanemariti pomen regionalizmov in regionalne identifikacije, ki v številnih primerih pomembno seka nacionalno identifikacijo ali pa je z njo celo v konfliktu.

²¹⁰ R. Stam in E. Shohat, ko zavračata koncept o določeni, enotni in esencialistični identiteti. Identiteta je sidrišče, utrjeno pod vplivom praks, pomenov (pojmovanj) in izkušenj. Identiteta je raznotera, nestabilna, zgodovinsko pogojena. Je rezultat obstoječe diferenciacije, polimorfne identifikacije in pluralizacije (Stam, Shohat 1994, 300-301). To je identiteta, ki ji S. Južnič (1993, 132) pravi fluktuirajoča identiteta lahko pa ji rečemo tudi drsna identiteta, saj na neki način 'drsi' med posameznimi sidrišči sočasno s situacijskimi spremembami in menjavo vlog.

²¹¹ Kodni prekop je prehajanje iz enega koda v drugega znotraj jezikovnega repertoarja. Je ponotrzanjen kulturni vzorec, ki ga pridobimo v procesu inkulturacije /socializacije. Lahko je tudi zavestni prekop iz enega jezika v drugega (Južnič 1983:266). Prav kodni prekop je povezan z možnostmi manipulacije z deli jezikovnega repertoarja in s tem tudi z možnostjo manipulacije z identiteto in identitetnim prekopom. Do njega prihaja zlasti pri spreminjanju vlog pri posamezniku, ko je lahko hkrati oče, soprog, prijatelj, član neke ožje primarne skupine, ima poklic, itd. Vsaka vloga oziroma govorna situacija, ki ji pripada, zahteva določen jezikovni slog ali stil.

²¹² Pojem govornica razumemo v triadi govor-jezik-govornica (Saussure). Govor (la langage proprement dit) je potencialna sposobnost človeka, da govori. Splošnost govora se realizira skozi jezike (la langue) oz. jezikovne sisteme, vezane na različne človeške skupnosti (etnični jeziki). Za razliko od jezika, ki je vezan na družbeno raven, je govornica vezana na individualno. Govornica (la parole) je konkretna jezikovna raba, povezana s konkretno situacijo.

²¹³ Povezava identitetnega in kodnega preklopa nam pokaže, da sta jezik in identiteta močno povezana. Jezik je sredstvo identifikacije. Hkrati pa je jezik pomemben dejavnik, ki identiteto vzpostavlja. Je najpomembnejši dejavnik socializacijskih in inkulturacijskih procesov. Ob prepletanju maternega jezika s situacijami in situacijskimi spremembami otrok postopno interiorizira svet pomenov in simbolov, ki so temelj človeške komunikacije. »Jezik, ki ga uporabljam v vsakdanjem življenju, mi nenehno zagotavlja potrebo po objektivizaciji in vzpostavlja red, znotraj katerega ima vse pomen in kjer je vsakdanje življenje zame smiselno... Realnost vsakdanjega življenja pojmem kot urejeno realnost.

relaciji, ki jo posamezniki v različnih situacijah zavzemajo tudi zaradi razhajanj med lojalnostjo do države in etnično identifikacijo oziroma državljanstvom in etnično identiteto, če o drugih alternativah etnične identitete (ali drugih možnih skupinske identifikacije) ne govorimo.

Pojavi v tej realnosti so urejeni v vzorce, za katere se zdi, da so neodvisni od mojega pojmovanja in so mi na nek način vsiljeni. Realnost vsakdanjega življenja se kaže kot že objektivizirana, tj. sestavljena iz niza objektov, ki so bili opredeljeni kot objekti še pred mojim prihodom na prizorišče.« (Berger, Luckmann 1988:29). V teh procesih se vzpostavijo temelji nezavednega, ki človeka spremljajo celo življenje. Tako šele govorica omogoča konstituiranje nezavednega. Jezik 'per se' je sistem znakov, ki preraste v simbolni sistem šele v družbeno-kulturnem kontekstu, interakciji, hkrati pa se prav prek jezika, kot najvidnejšega vidika komunikacije, izpostavlja njun pomen. T. Ebert pravi, da je jezik konstitutivni element izkušnje. Ljudje ne izkusimo najprej sveta in ga potem skušamo opisati, ampak izkušamo svet skozi jezik. Način človekovega delovanja in razumevanja je posredovan z oblikami pojmovanja. Prek tega se vzpostavi tudi ideološko ogrodje, ki vpliva na ustvarjanje mnenja posameznika (Ebert 1991:117). Avtorica s tem vzpostavlja most med nezavednim, ideologijo in razumevanjem, posredno pa tudi med znanjem in védenjem. Nezavedno pomembno določa posameznika in njegovo delovanje. Nanj so pripete številne ideologije, sistemi vrednot in nenazadnje védenje, ki se ga razume 'kot samo po sebi umevno'.

MASS EMIGRATION FROM THE SLOVENE ETHNIC AREA WITH EMPHASIS ON THE SITUATION OF SLOVENES IN SWEDEN¹

EMIGRATION FROM THE SLOVENE ETHNIC AREA DODATEK

Movements and processes within the Slovene ethnic area have throughout history been conditioned to and conditioned by events in the wider European area. The people who emigrated from the Slovene ethnic area were to a greater or lesser extent caught up in broader European migration processes, they were also affected by cultural evolution and the accompanying conflicts of world cultures perpetuated again into European peoples. Thus the great wave of emigration from the Slovene ethnic area at the turn of the century was part of the European mass, to more precisely the Nordic and Western, wave, which began growing in the 1800s.

Even before the start of mass emigration from the Slovene ethnic area people were enticed to leave, such as the American pioneers of Alaska, Oregon, California and Serbia, and later even to Romania, Bulgaria and Mexico. There are records of women departing for Egypt where they sought work as a future family. There was also a mass departure of miners to Westphalia and the Rhine area.

In the second half of the 19th century miners, mostly given to Catholicism, were sent to South America, they worked mainly in Argentina, Brazil, Venezuela and Mexico. Most people in this period, however, emigrated to the continent of North America, i.e. Canada and the USA, which from the 1890s until the First World War was still by Slovanes as a kind of *tabula rasa*.

The First World War placed a stop to mass emigration to the USA. The immigration policy was already extremely restrictive, although until 1921 and the introduction of the quota system which closed largely most immigration to a complete halt.² After America had closed its doors, European emigrants turned to Canada and the continent of South America.

¹ The translation of the article originally published in Slovenian language is based on a printed text, No. 2, pp. 117-140 (1971).

² In 1921 when USA passed immigration an actual quota system of 2% of population already living in the USA, those years later this was reduced to the figure of 1% (1924) which was then increased after serious protests of 2% of the population of a given nation only as shown in the present text except for 1920 (Blažević 1962, 1963).

MASS EMIGRATION FROM THE SLOVENE ETHNIC AREA WITH EMPHASIS ON THE SITUATION OF SLOVENES IN SWEDEN²¹⁴

EMIGRATION FROM THE SLOVENE ETHNIC AREA

Movements and processes within the Slovene ethnic area have throughout history been connected to and conditioned by events in the wider European area. The people who emigrated from the Slovene ethnic area were to a greater or lesser extent caught up in broader European migration processes; they were also affected by colonial conquest and the accompanying genocide and ethnocide perpetrated against non-European peoples. Thus the great wave of emigration from the Slovene ethnic area at the turn of the century was part of the European wave, or more precisely the Slavic and Mediterranean wave, which began growing in the 1890s.

Even before the start of mass emigration from the Slovene ethnic area people were setting off to seek work in the Austrian provinces of Austro-Hungary, Croatia, Slavonia and Serbia, and later even in Romania, Bulgaria and Russia. There are records of women departing for Egypt where they sought work as wet nurses or maids. There was also a mass departure of miners to Westphalia and the Rhineland.

In the second half of the 19th century interest slowly grew in countries overseas. In South America they settled mainly in Argentina, Brazil, Venezuela and Mexico. Most people in this period, however, emigrated to the countries of North America, i.e. Canada and the USA, which from the 1890s until the First World War was seen by Slovenes as a kind of 'land of plenty'.

The First World War put a stop to mass emigration to the USA. US immigration policy was already extremely restrictive, right up until 1921 and the introduction of the quota system which almost brought mass immigration to a complete halt.²¹⁵ After America had closed its doors, Slovene emigrants turned to Canada and the countries of South America.

²¹⁴ Translation of the article originally published in Slovene language in *Teorija in praksa*, No 2, pp. 19, Ljubljana.

²¹⁵ In 1921 a law was passed introducing an annual quota equal to 3% of a given nationality living in the USA. Three years later this was followed by the Johnson-Reed Act (1924) which was even more restrictive, setting a quota of 2% of the members of a given nationality as shown by the population census of 1910 (Drnovšek 1992, 197).

In the years before the economic crisis the currents of Slovene emigration gradually turned towards Europe, particularly France, Belgium and Holland. Slovene miners from the Rhine-Westphalia region also moved to these countries, since Germany was seriously weakened economically after the War.

The world economic crisis and – more significantly – the start of the Second World War, had a powerful influence on European migrations. The war raging across the whole of Europe, the camps, the exodus towards the countries of Western Europe and then on across the ocean, caused a considerable ‘mixing’ of people within the European area. Then, at the end of the war and the division into blocs, this exodus was joined by migrations resulting from the powerful psychosis of fear of the new political authorities. The prevailing estimate is that during this period around 20,000²¹⁶ Slovenes left their homes. New colonies grew up in Argentina and in the USA, Canada, Australia and the countries of Western Europe.

In the 1950s, and even more so after 1963 when Yugoslavia opened its borders (before this illegal crossings of the border had taken place), the main body switched to the countries of Western Europe.²¹⁷ This is the period of organized emigration (1965-1975) which was even supported by the state. Under the terms of conventions agreed with certain countries the provision of workers was taken over by the Institutes of Employment. By 1968 (Stare 1973,214) it was beginning to be found necessary to limit the emigration of educated and qualified workers, for whom the demand was greatest. The employment service therefore changed its policy in the direction of a conscious reduction of the emigration of this group. ‘As part of this policy the Institutes decided only to accept applications from employers which related to unskilled workers, and applications for workers of other levels of qualification only when they related to professions where there was a surplus’ (Stare 1971, 58). The Institutes also gradually began rejecting requests

---

²¹⁶Data on the number of people to leave Slovenia after the Second World War is held in: Arhiv fond Splošno., M7, Informacija o slovenskem izseljenstvu, p. 2; Švent 1991,155.

²¹⁷After the economic reform of 1965 emigration currents once again directed themselves increasingly towards the countries of Western Europe - West Germany, France, Sweden, Switzerland, Italy - and West Germany soon became the main target for the immigration of our people (Stare 1977,8). According to estimates from 1978 there were at that time approximately 50,000 Slovenes doing ‘temporary work abroad’. The main age range was 20-40 (80%) (Šetinc 1968,33-34). The 1971 census tells us that at that time there were 70,000 Slovenes in Western Europe (47,000 in West Germany, 12,000 in Austria, and several thousand in other countries). The census information is not entirely accurate since in some cases whole families lived abroad while the census material only traced people who were actively employed. Non-active family members (children, housewives, dependants) were not included (Stare 1978,60). In 1990 the author states that the last census of the Slovene population counted 50,000 people doing ‘temporary work abroad’ i.e. in the countries of Western Europe: Holland, 500, France, 5 to 6 thousand, Switzerland, 4 to 5 thousand, Sweden, 4 to 5 thousand (Prešeren 1990,204). Here it should be pointed out that at least in Sweden, where this was permitted, a large number of Slovenes had already taken Swedish citizenship and were not included in the census.

for those profiles of which there was a domestic shortage. Soon they began sending abroad mainly unemployed unqualified workers and genuinely surplus profiles (Župan 1974,83).

People who emigrated during this period were treated as economic migrants and for them the special (political) term 'temporary work abroad' was introduced. This designation was the result of efforts to make it appear that people were only going abroad for work on a temporary basis, and that they would return after a short period. Simultaneously, the term fitted in perfectly with the immigration policies of European countries at the time: Germany, for example, where they were referred to as guest workers (*gastarbeiter*), or France, where they were known as foreign workers (*travailleurs étrangers*). In Sweden the term immigrants (*invandrare*) was used.²¹⁸ The 'temporary work abroad' model was not merely the political fancy of the governing structure at home, but also a (potential) practical interest – a hope that people believing in their eventual return would invest their surplus earnings in domestic progress. At the same time official policy coincided with the wishes of emigrating individuals who believed that they were only leaving their homes for a few years and would soon be returning. They were only going abroad to earn the money that would enable them to improve their standard of living.

In the past the term used in Slovenia in relation to Slovenes in Sweden was migrant workers or workers doing temporary work abroad. How would you comment on this?

We had to be given a name. They had to call us something. This was the name used by the media, and also by the people (Boris Šavs, personal interview)

The Swedes immediately accepted us as immigrants and not as people working abroad temporarily, although I think that a lot of people came here wanting to be temporary workers abroad. This wish survived a long time, and while it lasted people did not integrate particularly well into Swedish society. I think, though, that up until this time everyone already knew, in Europe, in Slovenia and in Sweden, that the people who stayed here were immigrants. I think that Slovenes, especially after fifteen years, began to feel that they were immigrants. You can see this from the fact that they started taking Swedish citizenship. I don't believe that they became Swedish citizens because of the conflicts starting in Yugoslavia but because they had

²¹⁸The difference in the way of describing the people who emigrated to different countries of Western Europe points to the differences in attitudes towards them both in immigration policy and in general life. This can also be seen in the principles of granting citizenship. Particularly in the countries of Western Europe and countries colonized by British or Americans there was a high level of intolerance and stigmatization of difference. The stigmatization of immigrants in these societies or cultures was closely connected to the hierarchization of races or hierarchization within the white race while taking account of religious and ethnic factors. Unlike these societies, certain countries were considerably more tolerant of difference, for example the countries of Latin America, and Sweden, where 'multiculturalism' was practiced.

*began to feel like immigrants and wanted to have a voice in elections so that they could influence all areas of life in Sweden (Alja Öfors, personal interview)*²¹⁹

By the middle of the 1970s objections, supported by evidence, began to be made that the expected temporary nature of the migration was changing into permanent emigration. Later events and the results of certain research only serve to confirm these objections.²²⁰

The situation of Slovenes differed according to the policy of the country to which they had emigrated, and at the same time on international relations and on specific bilateral agreements signed during this period by Yugoslavia.²²¹ In the 1960s Yugoslavia signed a Bilateral Agreement on Employment and a Convention on Social Security with several countries. The first social security agreement was signed with France in 1950 but related mainly to immigrants who had come to France between the wars (Svetek 1971,48). This was followed in the 1960s by agreements with other countries,²²² including Sweden. Before looking in more detail at the settlement of Slovenes in Sweden let us take a look at migration conditions in Western Europe.

---

²¹⁹ These two statements are part of an interview I conducted in Sweden in the autumn of 1995 while I was spending time among Slovenes in Stockholm, Gothenburg and Landskrona. At this time I was carrying out research into the life and work of Slovene immigrants in Sweden. The work was essentially connected to the preparations for a doctoral thesis entitled *Multiculturalism in Migration Situations*.

²²⁰ P. Klinar states that the period of our workers temporarily employed abroad is extending and that it does not correspond to the planned policy. He warns that a considerable section of Slovene temporary emigrants could become permanent emigrants. He states that certain research results raise the question of whether it is right to use the expression 'economic migrants working abroad temporarily'. The percentage of returning migrants is unsuitably low. With temporary migration (according to predicted figures) in 1970 for example 65,000 Yugoslav migrants should have returned, when in fact the number was only 20,000. The length of the stay abroad is increasing and does not accord with the planned policy (Klinar 1976,250-255).

²²¹ During this period Slovenia was part of Yugoslavia and all Slovenes who emigrated at this time were treated as Yugoslavs. As history has already shown us, even at this time many countries did not take ethnicity into account in censuses. Instead they followed the nation principle according to which citizenship was taken as the definition of nationality (ethnicity). This causes a number of problems when trying to establish the number of Slovenes who emigrated at that time. An additional problem is the fact that we do not have access to Yugoslav archives held in former Yugoslav embassies.

²²² By 1971 bilateral agreements on employment had been signed with France, Austria, Sweden, West Germany, Holland, Belgium, Luxembourg and Australia. Social security conventions were also signed with all these countries (Stare 1970,51). By 1975 it had also signed a bilateral agreement on employment with New Zealand (Župan 1974,84), and by 1978 social security agreements had been signed with 16 countries (Svetek 1977,108). The bilateral agreement on social security guaranteed workers 'equal treatment to the workers of the co-signatory to the agreement, free payment of contributions from one country to the other, security for family members who remained at home, to

MIGRATION CONDITIONS IN WESTERN EUROPE AFTER THE SECOND WORLD WAR

The year 1957 was extremely important for post-war emigration to Western Europe, since this was the year of the formation of the EEC. The first steps were made towards creating a common labor market, which culminated in an agreement at the end of the 1960s (The Treaty of Rome). By the end of the 1950s, five of the six members of the Community had revived their economies; the exception was Italy which was an immigrant country and not an emigrant country (Mesić 1989,9-10). The 1960s saw a neo-liberal immigration policy being operated in the more developed nations which meant, among other things, an open-door immigration policy (Klinar 1985,6). This was followed by mass South-North immigration which lasted until the 1970s. In 1968 the European Community signed the Treaty of Rome²²³ which increased discrimination between immigrants.²²⁴ At the beginning of the 1970s there were around 6 million foreign workers employed in Western Europe, and certainly at least the same number of family members living with them (Mesić 1988,317). In 1973, following the economic boom and mass migration, the oil crisis arrived, with deep economic consequences. In one sense this could already be described as the start of the economic recession. In the new conditions the '*gastarbeiter*' model ceased to function in Western Europe. The actual migration situation was expressed through the labor market, legal status, returns and reintegrations and the socio-legal situation of first and second generation immigrants. All further migration was conditioned by the requirements of the immigrant countries. After 1974 the number of immigrants only increased as a result of families reuniting, natural accretion and illegal immigration.

In 1974/75 a radical about-turn took place in the migration policy of immigrant countries and the further influx of foreign workers was halted. In the years that followed the immigration that occurred was primarily 'family immigration' (Heršak 1985,9-11; Mesić 1989,11; Mesić 1988,371-372). At the end of the 1970s efforts began to try and make the immigrants who remained integrate into the new society; in other words an integrational immigration policy.²²⁵ The changes to

---

be paid for by the co-signatory country, payment of child benefit including for children living in the home country; in short it was a legal combining of the two countries in the area of social security, which was regarded as uniform for this area' (Svetek 1977,108).

²²³ Through this Treaty the Community established a joint labor market which meant the free movement and equality in employment of citizens of EEC member states in other EEC countries. The passing of an agreement within the EEC on 'internal migrants' meant that the position of 'external migrants' worsened. Additionally the question of the citizenship of 'internal migrants' lost all meaning (Mesić 1989,10-15).

²²⁴ *The Economist* warns of the double standards used for workers from the EEC on the one hand and on the other, Africans, Spanish, Turks, Portuguese, Greeks and Yugoslavs, who are outside the EEC (Klinar 1976,254).

²²⁵ During this period immigration theories began to be developed in immigration socie-

the immigration policies of the Western European countries completely destroyed the model of 'temporary work abroad'. They put a stop to the 'rotation' of workers between the immigrant country and the emigrant country and, in a way, put workers in a similar situation to emigrants in the past.

In the 1960s, and even more so in the 1970s after the oil crisis, there was a growth of neo-conservatism in the immigrant countries, and of a new right wing and right-wing radicalism. Xenophobia was increasingly present.²²⁶ This is a phenomenon which can be traced both in Western Europe and the USA.²²⁷ Increasingly alarming were the results of public opinion research into the attitude of the native population towards foreign workers. They show that native populations were not in favor of immigrants and their assimilation.²²⁸

For European migrations in the 1980s the expression 'migrations in crisis

---

ties. People who were positively selected and who remained - indirectly or directly via extensions (or not) of temporary permits, complications in obtaining rights to social security, restriction of rights, discrimination, unemployment, threats. The principle of immigration means abandoning the idea of forced assimilation (e.g. France) or compulsory return (e.g. Germany). Other factors to fall into this context include the reuniting of immigrant families, the bilingual education of immigrant children, the permitting of certain political activities to immigrants, the development of immigrant ethnic communities (Klinar 1985,14). However, in this way silent assimilation takes place, which can be more effective than forced assimilation (Klinar 1986,17-20).

²²⁶ Xenophobia does not only appear because of economic crises and unemployment, but also stems from the fear of 'foreigners' and is inherent in different ways in collective (clan) consciousnesses. Structural discrimination - produced by the authorities themselves - right-wing radical ideas and movements based on them create a social climate in which foreigners are 'guilty for everything', in which it is their turn to be scapegoats (Mesić 1988,375).

²²⁷ Neo-conservatism appeared in the USA in the 1960s as a reaction to left-wing radicalism. The source of American neo-conservatism was the liberal tradition. At a given moment neo-conservatism can be very close to neo-liberalism, above all on economic issues. In other respects, however, neo-conservatism is a sort of revived traditionalism, i.e. primarily in ethnic, cultural and political questions where the basis is represented by moral authority, public support, myth, religion and nationalism, localism (Milardović 1987,261-262).

²²⁸ 'Public opinion research in Western Europe shows that native populations are not in the least favorably disposed towards immigrants and their assimilation. Rose analyzed this research and arrived at the following conclusions: the French are prejudiced against immigrants, and want to make them French. The Germans oppose the integration of immigrants. The status of 'gastarbeiter' is a compromise. They accept them temporarily but in no way believe that they could become as the Germans are. The Swiss are fairly ill-disposed towards immigrants (Klinar 1976,278). Similarly *The Economist* reports on the scandalous treatment of foreign workers, calling them the 'blacks' of Europe. It details their exploitation, the difficult work that they do, the impossible living conditions, the lack of provision of social and economic rights, and so on. A similar report comes from the journalist Ronald Payne writing in *The Sunday Telegraph*. He reports on the phenomena of racism, discrimination, and exploitation at work which mainly affect immigrants who have entered the country illegally (Klinar 1976,254).

conditions' was introduced. The neo-liberal immigration policy of the 1960s and 1970s had moved away from the policy of integration and, parallel to this, numerous forced remigrations²²⁹ occurred, and ethnic stratification became increasingly strong.

The situation of Slovene immigrants in Sweden was only linked indirectly to these conditions, since Sweden was not a member of the EEC; at the same time the position of Slovene (or rather Yugoslav) workers was regulated by a convention which the two countries had agreed in 1968 (Svetek 1968,42-43), ratified in 1969 (Hribar 1993,11) and completed in 1978 (Hribar 1993,11).²³⁰ In 1989 further changes and improvements were prepared but the convention was not ratified before Slovenia began its movement for independence and in the end all the new agreements collapsed.²³¹ Slovenia's achievement of independence has left Slovenes in Sweden in a somewhat uncertain position. The situation has also changed since Sweden became a member of the European Union. People are afraid that Sweden will join the countries that have introduced normative differentiation between immigrants from EU countries and immigrants from elsewhere.

'In the future three types of immigrants will exist in Slovenia: immigrants with Swedish citizenship, immigrants without Swedish citizenship from the EU, and immigrants without Swedish citizenship from outside the EU, or so-called third countries.' (Pišler 1993,5). The concluding part of our look at the European situation has brought us already to the Swedish issue. In order to better understand the situation, however, let us first look at the processes of settlement and the life of Slovenes in Sweden and return later to the problems indicated – and to their solution.

---

²²⁹ Forced remigration was carried out indirectly or directly via extensions (or not) of temporary permits, complications in obtaining rights to social security, restriction of rights, discrimination, unemployment, threats, etc. (Klinar 1985,14).

²³⁰ As to when changes to the convention were made, we find two pieces of information. The first is quoted in the text and the second (1979) is found in R. Leskovec (1990,38).

²³¹ 'Sweden still has not signed a social convention with Slovenia, it is still applying the provisions of the former Yugoslavia. Information suggests that Slovenia will take on and sign the convention on social security of the former Yugoslavia but all the proposals for changes to the convention which were agreed in 1980 and lodged with the Swedish and Yugoslav authorities in 1989 have been forgotten (...) The greatest deficiency of the existing convention is as regards health insurance during periods of residence in the home country. (...) Slovene and Swedish citizens who are insured under Swedish regulations must while staying in Slovenia themselves pay for medical services, but if they go to Italy or Austria medical services are paid for by the social bodies of these countries, since there is no appropriate convention with Sweden.' (Hribar 1993,11).

SLOVENES IN SWEDEN²³²

Slovenes began emigrating to Sweden after the Second World War, more precisely from the beginning of the 1960s until the beginning of the 1970s. The majority emigrated during this period, although certain individuals also emigrated later. Sweden, as a country, was neutral during the War and was not directly affected by the maelstrom of war. Its economy developed a great deal during this time, and even more so after the war ended, when most countries of Europe were in ruins (I do not propose to go into an analysis of this). Thus by the 1960s several commercial sectors urgently needed workers.²³³

Do you still remember how it was when we came to Sweden in the 1960s? When all of Europe was raising its standard of living and all that was missing here was a work force, they welcomed us with open arms. Who wouldn't be pleased with the skilled craftsmen and educated young people who arrived with knowledge paid for in their own homeland! There was room everywhere: in the factories, in trade, in offices and at the universities... Many took their first courses in Swedish as dishwashers in the restaurants whose owners they are today. (...) From little rooms we moved to airy apartments, to our own houses, so quickly did our wings carry us. Because immigrants were valued everywhere because of their industriousness, because we had the support of the press and the whole of society, and because we quickly began to feel at home. (...) The sixties passed, then the seventies came and the eighties... Sweden started accepting less and less economic immigrants, while the number of political immigrants, or refugees, grew: Greeks, Chileans, Cambodians, Assyrians, Syrians, Eritreans, Iranians. Economic immigrants were soon integrated into society, but the refugees were forced to live for several years in special settlements. Ordinary immigrants earn money and pay taxes, but the refugees do not have work permits and receive welfare from the state. Economic immi-

---

²³² Among the first to leave the Slovene ethnic area for Sweden were of course the Protestants. When the powerful Counter-Reformation swept Austria, including the Slovene ethnic area (at the end of the 1570s), it forced many Protestants to flee. They dispersed around northern Europe and even reached the Scandinavian countries. Some people believe that the ancestor of the Swedish poet Carl Snoilsky was one of these Protestants. In this regard Snoilsky even corresponded with Anton Aškerc in an effort to find more concrete evidence about his roots.

This is only mentioned as a curiosity, since the present section on Sweden will focus mainly on conditions among Slovene immigrants after the Second World War.

²³³ At this period, as well as Slovenes and Yugoslavs, immigrants to Sweden included other Scandinavians, mostly Finns but then also Norwegians and Danes, and Germans, Czechs, Poles, Italians, Spanish, Portuguese, Greeks and Turks. A large number of people also came from Asian, African and Latin American countries (Tertinek 1973, 252). It is also interesting to note that at the turn of the century Sweden was a country of emigration, with emigrants mainly crossing the ocean. This can still be sensed today in the Swedish attitude to the USA, in the same way that Slovenes today still have a stereotypical picture of America, the 'land of milk and honey'.

grants never have enough time, while the refugees are destroyed by inactivity and waiting for residence permits...' (Alja Öfors, personal interview).

In January 1971 there were 17,710 Yugoslav workers registered in Sweden. If we took the total number of people from Yugoslavia including wives, children and parents this number would go up to 40,000. Research carried out in Sweden in 1967 showed that of all the immigrants from Yugoslavia in Sweden 10% were Slovenes. By proceeding from this figure one author states that there were 4000 Slovenes in Sweden (Jermol 1971,66). The author here does not take into account the fact that emigration from Slovenia reached its peak at the end of the 1960s. This wave gradually came to a halt during the 1970s, finishing in 1975. This means that the conclusion presented is a somewhat risky one in that it takes the situation before 1967 as the criterion for the assessment of conditions in the 1970s. Two years later M. Šenkova states, in contrast to M. Jermol, that 6,700 Slovenes live and work in Sweden (Šenk 1973,258). A similar estimate is given by L. Tertinek (Tertinek 1973,252). The population census taken in Slovenia at the beginning of the 1990s showed that there were around 4000 Slovenes in Sweden (Prešeren 1990,204). This figure, however, does not take into account the fact that in the period from the first immigrations to the 1990s many Slovenes took Swedish citizenship and thus were not included in the census; some also have dual nationality. We might then say that the estimates from the 1970s, which mention a figure of six to seven thousand, are more realistic. Among the immigrants themselves the opinion prevailed that six or seven thousand came to Sweden (in the first generation). Many later returned home. Those who stayed started families in Sweden and today already have grandchildren (the third generation). Slovenes in Sweden estimate that the number of Slovenes of all generations, including those who have switched nationality, is from nine to twelve thousand.

Slovenes dispersed fairly widely around Sweden, but it could be said that the majority settled in the south, mainly in the Götaland and Svealand regions, in industrial centers and coastal towns (shipyards) where there was the greatest demand for workers. In contrast to the other Yugoslav workers they were very dispersed in their settlement and tried to integrate themselves as quickly as possible into the Swedish way of life, although at the same time maintaining contacts with each other in their private life (mainly social life and meetings at weekends). F. Stare (1970,52) states that in comparison with other European countries one characteristic of Sweden was that though it accepted smaller numbers of Slovene workers they included the most highly qualified workers and people from the learned professions.²³⁴

---

²³⁴This was also characteristic of the United Kingdom (Stare 1970,52). It should certainly be stressed here that the figures come from research conducted at the beginning of the 1970s when the category of highly qualified workers in Slovenia/Yugoslavia was defined differently than today. Likewise a lower level of education was required for the learned professions.

In the 1960s, when Slovenes again left for Sweden in larger numbers, Sweden did not yet have an official immigration policy.

Well, for example, at that time, when I arrived, Sweden did not actually have a policy for immigrants. I came here just as though I had gone from Ljubljana to Izola. You reported at the police station and told them where you lived and where you worked. This was written down. Only a year or two later did it get to the point where we got work permits. Before that it wasn't necessary. At that time an immigrant, whether he was a Swede from Malmö or someone from the south of Europe or elsewhere, went to the police station, where this was arranged. There was nothing at that time, no social support for immigrants. When you arrived you took work, and an apartment, and lived like an ordinary citizen with all the rights the Swedes had. That was very good. When they began setting up state institutions for immigrants – that was a mistake – resistance towards foreigners began to appear among the locals. Foreigners now began arriving in different ways. Even today officials haven't mastered the problem – how could they when they don't know all the people? The Swedes don't know people because they don't have the experience. Even today they don't know how to assess why the people who come to Sweden actually come here. This causes a lot of misunderstanding or misunderstandings in the immigrant question – we could say a lot more about this because the situation is very complicated. It was a mistake to found a state institution. This should still be regulated, controlled by the police, because they know people better than psychologists do. An experienced policeman recognizes the deadbeats and the whores. He knows how to make a judgment and also has a social sense, he doesn't lock someone up straight-away but can also help him. Well the moment they set up institutions, papers appear, matters are resolved in offices and nobody knows the people they are dealing with, they don't meet them and they never even see them. These people work in their own way, they can lie to the authorities, deceive them, bend the laws, etc. The position of foreigners in Sweden is now pretty bad (Boris Šavs, personal interview).

In 1969 the State Institute for Immigrants (Statens Invandrarverk –SIV) was formed. This was a time when immigrants were already organizing themselves and beginning to set up immigrants' associations based on nationality. This was also the year the *Jugoslovska zveza*, or Yugoslav Union, was founded (Leskovec 1990,5). The Slovenes formed the first independent Slovene cultural society in Landskrona. It is possible that the founding of SIV was a necessary response of official state policy to the immigrants organizing themselves.

The SIV took on the central role and responsibility for immigrants. It dealt mainly with central immigrants' organizations. Later, the financing of the activities of associations and societies was done by an established network, which meant that immigrants not involved in organizations were left out.²³⁵ 'The funds alloca-

²³⁵ 'The view is becoming increasingly accepted that society will only help those immigrants and minorities who themselves work for their ethnic and cultural existence. Thus immigrants such as the Germans, Danes and Norwegians, who are not organized and do nothing to ensure their survival as a language and cultural group, cannot count on social help' (Hribar 1984,7).

ted by the SIV for the work of the Union were initially for a specific purpose, in that the Union received a specific part of the grants for administration, and a part of the remaining funds was specified for central activities. The SIV also demanded that the Union should have certain services – an organizational and commercial secretary, for example. It naturally also demanded the right to inspect the books.' (Leskovec 1990,5).

In 1975 the Swedish parliament confirmed the main principles of the immigration policy. These could be condensed into the following concepts: equality, free choice and cooperation. After this more financial assistance was made available to immigrants' societies operating as cultural societies, and for radio, television, and the publishing of informative newspapers. Assistance was given to all organizations which tried to present their culture in the Swedish medium and supported closer integration of immigrants with the Swedes. At the beginning of the 1970s a parliamentary immigrant policy committee (IPOK)²³⁶ was set up, with the function of analyzing the results of Swedish immigration policy and on the basis of the results propose improvements. In 1981 the Association of Swedish Municipalities gave municipalities a recommendation and guidelines for distributing help to immigrants' organizations.²³⁷ These had to fulfill prescribed conditions²³⁸ if they wanted to receive financial assistance. In a way this assistance was designed for specific purposes, mainly assistance with setting-up, assistance with a particular activity and assistance with individual projects. The level of funds given

---

²³⁶In 1980 IPOK was given the function of 'examining the situation of immigrants in Sweden. The committee also included representatives from immigrants' organizations. After four years the committee came up with the following weighty proposals:

- the press, radio and TV should devote more space to immigrants; there should be greater emphasis on the transfer of cultural riches from immigrants' former countries;
- dual citizenship should be possible after living in Sweden for ten years, without having to relinquish their old citizenship;
- the rights of immigrants as regards social security and pensions should be equalized with the rights of Swedes.
- foreign nationals should not lose the right to a pension if they move back to their former home and then return again to Sweden.

The Swedish authorities, however, did not accept a single one of these proposals.' (Leskovec 1990,5).

²³⁷It should be pointed out that this was not a question of financing associations but of their basic organizations or other cultural-social organizations which did not combine to form district organizations or associations. The latter were additionally financed at the regional or national level. Among Slovenes applications were made at his level for financial assistance for a society but also for individual organizations or sections which could be set up within a society (folklore, choirs, drama sections, etc.). They could also be purely independent organizations.

²³⁸They had to carry out an activity of general importance. They operation should be social and cultural, and not party political. At least half of the members had to be immigrants. Each organization had to have its own statute. Their work had to be dedicated to immigrants and based on democratic principles (Hribar 1984,7).

to organizations in this way varied from municipality to municipality and depended on the policy and economic strength of the individual municipality. In addition to municipal grants there were also regional grants. These related to regional organizations – the only immigrants to be organized in this way were the Yugoslavs and the Finns – that met the prescribed conditions.²³⁹ Additionally, youth activities at the regional level were to be financed to a large extent. As well as municipal and regional financing there was also state financing. The SIV gave financial assistance to associations of immigrants' organizations specifically for their basic activities (for the work of the secretariat, the necessary meetings, assemblies and conferences). The National Youth Office financed youth activities. There was also an assistance council for informative newspapers (immigrants' informative newspapers) and the National Institute for Culture, which, at the national level, cofinanced cultural festivals, manifestations, and the printing of books and cultural newspapers²⁴⁰ (Hribar 1984,7-8).

In 1986 the SIV changed the method of financing associations. Funds were no longer for a specific purpose but were tied to membership. The minimum number of members necessary for a grant was a thousand members paying a membership fee (individual not family). In this way immigrants' societies received a specific amount, tied to the number of members, but they could use it as they chose (Leskovec 1990,5).

As well as cofinancing the social and cultural activities of immigrants' associations at various levels the Swedish state also supported the introduction of radio and television programs for immigrants in their own languages. Swedish language courses were organized for immigrants who had arrived in the 1970s²⁴¹ In the 1970s they gradually began including the teaching of mother tongues in the program of Swedish schools. The language was taught by teachers accredited and employed by the Swedish state.

In 1976 immigrants – foreigners – won the right to take part in elections for municipal and regional assemblies. The right to vote was given to those who appeared on population register by 1 November 1976 at the latest, or who had lived

²³⁹ On the basis of the recommendations and guidelines of the Association of Swedish Municipalities district organizations were financed if they had at least 300 members aged from 7 to 24 and their members (societies) were from at least a third of the municipalities in the district (Hribar 1984,7).

²⁴⁰ As we will later see, this is also how the main newspaper of Slovene societies in Sweden, *Naš glas*, was financed for a long time. It was actually in 1995, when I was carrying out research in Sweden, that *Naš glas* lost this grant. The justification for stopping funding was mainly the fact that *Naš glas* was the newspaper of Slovene immigrants' societies in Sweden (and therefore must be financed as such) and not an independent cultural newspaper.

²⁴¹ 'All larger companies organized - and are still organizing - free Swedish courses for immigrants, frequently during paid working hours. The teachers were mainly Swedes and we Slovenes learnt the language alongside Spaniards, Italians, Greeks, Turks and others. It was not easy but it worked.' (Tertinek 1973,254).

in Sweden for the last three years and had turned 18 before the elections. Several municipalities held informative meetings where the immigrants were explained the Swedish system, the competencies of the municipalities and regions²⁴² and the electoral system itself (*Volitve so pred nami* 1979,10-11; Kragelj 1976,216; Stare 1977,281).

A comparison of the Swedish immigrant policy described above with the position of immigrants in other Western European countries can help to show why the term 'multiculturalism' began to be publicly used. The term itself is very contentious. The first problem is in trying to define more precisely what it actually means. Analysis shows us how complicated the problem is, especially when we look at it in its broader, world dimensions. Nevertheless, whatever the answer, Swedish immigrant policy is a 'soft' one... The Slovenes with whom I had contacts are certainly critical of the conditions under which they live, but we should be aware that they are taking for granted the existing conditions and building from there, rather than speaking from a position where there is an aggravated assimilation policy and intolerance. There are numerous objections that the Swedish policy is secretly assimilatory and that under its influences the cultures of immigrants are drowning in the dominant culture. Anthropological research into the processes of adaptation to new cultural environments has shown that every cultural contact necessarily leads to a change in both cultures, especially if the contact extends across generations. The only question is as to the relationship between the minority and majority (dominant) culture when the changes came about. The fact is that processes of adaptation to a new culture are inevitable. The fact that they occur is not proof of the violence of one culture towards an other – one might even say that the isolation of a culture (ghettoization) is more proof of such a relationship. Many people made the point in interviews that the immigrant cultures have through time had a fundamental influence on the Swedish way of life and changed many Swedish elements.

As we have already said, many Slovenes arrived at a time before Sweden had an official immigrant policy. There was no national immigrant institute. Learning Swedish was a problem for individuals and there were no organized courses for immigrants. Likewise there was not yet a Convention on Social Security or a Bilateral Agreement on Employment between Yugoslavia and Sweden. In 1967 the Con-

---

²⁴² At the time the immigrants got the right to vote or, more precisely, in 1979, Sweden had 277 municipalities. The municipalities were responsible for kindergartens, schools, housing support, family guidance centers, health protection in schools, anti-alcoholism campaigns, traffic and recreation. The assembly elects an executive board which supervises the work of various councils. Likewise, in the regional assembly (Sweden had 23 regions), which is directly elected, an executive board is appointed under whose control the following councils fall: the council for the treatment and care of patients, the employees council, the education and culture council, the social council, the dental care council, the construction/procurement council and the traffic council (*Volitve so pred nami* 1979,10-11).

vention on Social security was signed. The Convention was a specific one, with regard to the conventions Yugoslavia had signed with most European countries. There are similarities in the agreements signed with Sweden, Switzerland and Norway.²⁴³ With these countries the principle of independent contributions assessment was agreed. 'Because of the special nature of the Swiss and Swedish systems of social security, these two countries do not count the Yugoslav pension period but at the same time the condition is met for claiming extended Yugoslav invalidity and retirement insurance if the insured person decides to do so.' (Svetek 1974,80-81). In 1978 the convention was supplemented but some of the deficiencies still remained. The greatest deficiency relates to health insurance during a period of residence back in Slovenia. In the case of illness people employed in Sweden must themselves pay the costs of medical services. They can only reduce these costs if they have travel insurance taken out in Sweden²⁴⁴ (Hribar 1993,11; Leskovec 1990,38).

The Bilateral Agreement on Employment and the Convention on Social security thus partially settled the position of Slovene workers in Sweden. As we have seen, a number of open questions and unresolved situations remained. Slovenes also gradually began integrating into the Swedish way of life in other ways than just through employment.²⁴⁵ We have already mentioned that Slovenes dispersed to different areas and did not settle closely together in one place.²⁴⁶ Perhaps this

²⁴³ 'Because general national insurance has been introduced in Sweden - as in Switzerland for example, the right to permanent (long-term) contributions is determined by Swedish insurance according to its own regulations independent of Yugoslav insurance periods. These rights - the right to old-age, invalidity and family pensions - are connected to a specified period of residence in Sweden, and again to a specific shorter period directly before making the pension claim (Svetek 1968,42). There are also differences in health insurance, contributions covering accidents at work or vocational illnesses, and child benefits.

²⁴⁴ This is the consequence of various views which the two countries advocated. 'Sweden took the position that the position that it paid the costs of health insurance for all regardless of whether they were in employment. Yugoslavia on the other hand advocated the employment principle, i.e. that it pays the costs of health insurance for employees and their families.' (Hribar 1993,11)

²⁴⁵ The information that follows about the organization of Slovenes in Sweden, was taken, unless marked otherwise, from archive material which is the property of Slovene immigrant societies in Stockholm, Gothenburg and Landskrona. Landskrona is also home to a partial archive of the Coordination Committee of Slovene Societies which was part of the burg and Landskrona. Landskrona is also home to a partial archive of the Coordination Committee Slovene Societies which was part of the Yugoslav Union and the new umbrella organization of the Slovene Association after Slovene societies left the Yugoslav Association. The photocopies of the documents used are part of the archive of the Slovene Emigration Institute at the Scientific Research Center of the Slovene Academy of Arts and Sciences. A further source of information was the newspaper of the Slovene societies in Sweden, *Naš glas*, and some issues of *Svobodna misel*. These are also part of the archive mentioned.

²⁴⁶ In the 1960s, when the majority of Slovenes came to Sweden, it was not difficult to get

was the reason that the first society was organized in Landskrona (1969)²⁴⁷, a relatively small town which meant that people were not so dispersed. This was followed at the beginning of the 1970s by a wave of founding societies in other towns, where a greater number of Slovenes lived. In 1971 the Association of Yugoslavs was founded in Gothenburg, with a 'Slovene section' that in fact only existed on paper. In March 1972 the Slovene Society was founded in Stockholm. The same year the 'Slovenija' society was founded in Eskilsuna. February 1973 saw the establishment of the general founding committee of the 'France Prešeren' Slovene Cultural Society in Gothenburg. In December 1973 another society was founded in Landskrona, the 'Slovenija' Cultural-Educational Society (thus for some years two societies were active in Landskrona. In November 1977 they joined forces as the 'Lipa' Society). Other institutions were: 'Slovenska skupnost' in Köping, 'Slovenija' in Olofström, 'Planika' in Malmö, the 'Ivan Cankar' Slovene Cultural Society in Halmstad, and 'Savinja' in Jönköping (the club's activities gradually came to a halt owing to a shortage of members). The most recent Slovene society in Sweden is the Slovene-Swedish Society in Helsingborg, founded in 1991.²⁴⁸

All the societies were defined as cultural societies. Their main goal²⁴⁹ was to cultivate Slovene culture and Slovene language and transfer them to subsequent generations. The founding general committee had to obtain a communal (municipal) licence, make identification cards for members and draw up the standing orders or statute of the society. All material also had to be translated into Swedish.

After 1981, when the Association of Swedish Municipalities gave the municipalities a recommendation and guidelines for providing help to immigrants' organizations, one of the most important criteria was that the activity should be of general importance. The work of the societies was supposed to be social and cultural and not party political. At least half the members had to be immigrants. Every organization had to have its own statute. Their work had to be dedicated to immigrants and be based on democratic principles (Hribar, 1984: 7). The available

---

employment, an apartment, and ensure one's minimal living conditions. On the other hand we can see from archive material that the apartments were small and uncomfortable... but at least they were apartments. In Slovenia at this time there were a great many problems both with housing and with employment.

²⁴⁷In October 1969 the first Slovene society in Sweden was founded in Landskrona. This was the *Triglav* Slovene club, whose members were mostly lovers of singing, since for a time the choir was the society's main activity (Budja 1973,250).

²⁴⁸In 1995, during the time research was being conducted among Slovene immigrants, there were nine Slovene immigrants' societies operating in Sweden. They combine to form the Slovene Union.

²⁴⁹As an example let us look at the way the 'France Prešeren Slovene Cultural Society' in Gothenburg defined its basic purposes when it was founded: it was supposed to concentrate on the area of culture, education, entertainment and assistance to members. It was politically neutral. Its operation was supposed to be free from all political influence and it was not supposed to cooperate with political parties in political campaigns or manifestations (Tertinek 1973,256).

material also provides us with the information that there was a specified minimum membership of 25 members before the society could formally exist (Kramaršič 1983,5). In addition to formal recognition societies also had to provide premises in which their members could meet regularly. In many places they premises were rented from the municipality and converted by volunteers into premises suitable for the various sections of the society.²⁵⁰

Parallel with the appearance of individual societies was the appearance of a tendency for them to forge mutual connections. In 1975 the first conference of Slovene societies in Sweden took place, resulting in the foundation of the Community of Slovene Societies. The following year this was renamed (at the Slovene Festival in Stockholm) the Coordination Committee of Slovene Societies²⁵¹ (Kragelj 1975,220; Pišler 1996,6). Shortly after it was founded the Coordination Committee joined the Yugoslav Union²⁵² and thus all Slovene societies became part of the Yugoslav Union. Joining the Union was to a large degree the consequence of practical interest connected with the financing of immigrant organizations by the Swedish state. More detailed analysis would probably also reveal ideological reasons (this is purely the opinion of the author) linked to the ideology of brotherhood and unity which permeated Yugoslavia at that time. The organizational structure of the Yugoslav Union was such that its members could put themselves forward for funds at all the legally established levels of the Swedish state (municipality, region, state). As I have already mentioned direct grants were obtained at the municipal level by societies and other cultural organizations, and at the regional level by regional organizations. The Yugoslav Union was financed at the state level (SIV). After 1986, when the SIV changed its financing principles and funds were no longer purpose-oriented but linked to membership, the leadership of the Yugoslav Union allotted funds according to its own criteria, which did not take into account the membership of individual societies. The division of funds among in-

²⁵⁰ At the end of the 1980s young people, in other words second generation immigrants, in individual societies began organizing themselves into active youth organizations.

²⁵¹ There were two attempts to rename the Coordination Committee of Slovene Societies. The first was in 1979, when they tried to rename it the Interest Community of Slovene Societies in Sweden (Jakše 1979,4) but the name did not stick, since we still come across the name Coordination in the available material. The second renaming happened in 1984 when the proposal for a new statute proposed the name Association of Slovene Societies in Sweden. This was supposed to give more independent status to those societies which operated within the framework of the Yugoslav Union (Koordinacija, 1984:30), however the proposal was not accepted. The title 'Coordination Committee of Slovene Societies in Sweden' remained in use until the societies left the Yugoslav Union, at which point the Committee was abolished and replaced by the 'Union of Slovene Societies in Sweden.'

²⁵² In 1984 at the time of the 9th assembly, the Yugoslav Union numbered 120 societies of different Yugoslav nationalities in Sweden, 13 regional organizations and 5 national or professional communities. The total number of members of all these organizations was 20,000 (Hribar 1984,31).

dividual coordination committees within the Yugoslav Union caused serious quarrels and was one of the main reasons the Macedonians and Slovenes left the Union altogether. The first disagreements began in the middle of the 1980s and increased year by year. Thus in 1988 we read in one issue of *Naš glas*: 'The Yugoslav Union is behaving like a tyrannical stepmother sitting with her plump behind on the funds she has got from the Swedes and which are intended for specific purposes. She roosts on them as though she has sweated for them herself or as though she has denied herself, and wags her finger at her naughty stepdaughter Slovenia who would like to have – just think – a mini festival just for herself where she can sing and dance in her own way...' (Editorial NG 1988,9).

The Slovenes were not the only ones to find themselves in this position. It was a similar story with the Macedonian coordination committee and its societies. As a reaction to the situation, from which there was no way out, the Macedonian coordination committee left the Yugoslav Union when its society representatives once again supported the resolution at the general assembly at the end of 1989.

'The coordination committee of Macedonian societies (MKO) passed a resolution at its own general assembly last year in which it demanded fairer division of the funds the Yugoslav Union gets for its operations. The Yugoslav Union gets 1,196,000 krona from the SIV. According to Article 9 of the standing orders on grants to immigrants' organizations the MKO should receive 265,000 krona from this amount, but it only gets 19,000 krona. By way of comparison: the Slovene coordination committee (SKO) gets 16,000 krona. The MKO has approximately 3500 members while the SKO has around 900 members.' (Pišler 1989,39)

Just over a year later the Slovenes also left the Yugoslav Union and founded the Union of Slovene Societies in Sweden.²⁵³ Although financial disputes were not

---

²⁵³ As early as 1983 the editor of *Naš glas* addressed a protest letter to his readers in which he states: '...All Slovene societies, with the exception of one, are having difficulties with the regional organizations of the Yugoslav Union which are behaving like some kind of authority, threatening to denounce them, trying to prevent Slovenes for going on pilgrimage to Vadstena, exacting an unfair membership fee, discriminating against them at events, etc. Stressing total equality at the expense of Slovenes, undervaluing Slovene language and culture, egotistically appropriating funds for our cultural development here... From the joint budget of the Yugoslav Union, which in the past year amounted to 1,538,000 krona, we Slovenes got 21,300 krona. We did all the administrative and organizational work ourselves without payment while the unnecessary bureaucracy of the Yugoslav Union is gobbling up the rest of the money. This money is ours too, given by the Swedish state, but the Yugoslav Union has it 'at its disposal'...' (Kramaršič 1983,3). Further on he proposed that the Slovenes should leave the Yugoslav Union as soon as possible and found an independent Association of Slovene Societies in Sweden. The first steps in this direction were only taken in March 1988. At that time one of the main resolutions of the meeting of the Coordination Committee was the demand that the Yugoslav Union gave the Coordination Committee a proportionally appropriate share of the funds for various projects and for administration (Öfors 1988,6).

the only reason for leaving – we shall be looking at the other reasons later on – they were among the most important.

The Slovene societies in Sweden, as I have already said, united together in the Coordination Committee. Because Slovenes were very dispersed and the distances between individual societies were great, this was the best way to maintain contacts and help for individual societies. The operation of all the societies was tied to cultural life. As well as annual society events which took place within individual societies or were held jointly by two neighboring societies, the Slovenes, or rather all Slovene societies in Sweden, had the annual Slovene Cultural Festival. The first meeting of all Slovene societies was in 1975 at Jönköping (Kragelj 1975,221), and the following year the second cultural festival took place in Stockholm. The next festival was in Olofström (Stare 1977,280). Each year the organization of the cultural festival was taken over by a different society, but all took part in the event, with their own programs. During the time of the festival there was also usually a meeting of the Coordination Committee. At the meeting which coincided with the 7th Slovene Cultural Festival (Halmstad, 1981) a resolution was passed to hold future festivals every two years (Škoberne 1981,277; Hriberšek 1981,19). At the beginning of the 1990s a resolution was passed renaming the Slovene Cultural Festival the Slovene Meeting (Pišler 1989,38; Öfors 1992,4).

Every year the Slovenes also took an active part in the cultural meetings of the Yugoslav Union. However, dissatisfaction grew from year to year with the attitude of the majority towards the cultural items prepared by the Slovenes, with the result that in the end they decided not to participate in these events any more.

'We would advise a little self-criticism to our Yugoslav Union so worried about brotherhood and unity. We would advise it to educate its 'lively' audience a little, who hissed our Slovene spots at the Yugoslav events, who ill-humoredly stamped their feet when Slovene was spoken, or at best ignored it.' (Editorial NG 1988,9).

This attitude, which was also mirrored in the attitude of the Yugoslav Union towards the Slovene language in everyday life, on radio, television and in the Yugoslav newspaper, further incensed the Slovenes.

The Slovene language was always at the forefront of society activities. It played an even more important role in the efforts of the Coordination Committee, in conjunction with teachers of Slovene and the editors of *Naš glas* and those involved in radio and television programs. In the 1970s, when society activities began to take off, parallel efforts began to start Slovene language instruction. The first Slovene lessons were held on society premises. Later the teaching of the mother tongue was transferred to Swedish schools.²⁵⁴

²⁵⁴ 'The multinational composition of Yugoslav immigrants had never been taken into account by the Swedish authorities except in the teaching of the mother tongue. The Yugoslav Union did very little in the way of addressing this issue..' (Kramaršič 1982,10).

So through the Slovene Society I soon got the opportunity to teach Slovene in Stockholm. I came into contact with the Slovene Society, that was in 1974. We started a Saturday nursery school at the Society and I also began work there. Slowly, because this was the beginning of teaching mother tongues in Sweden in general, and together with this, when it developed, I started teaching mother tongues full time. First in Uppsala, as a teacher of Serbo-Croat, and then Slovene, and then several years as a teacher of Slovene in Stockholm.

A full-time teacher. Does that mean that you were also financed by Swedish institutions? Only Swedish institutions. Our institutions weren't allowed to finance this. The Swedes were very strict where it came to this, and they did not allow us to import Slovene teachers. They controlled teacher training and who could teach Slovene. So... This didn't happen in the societies anymore but moved to Swedish schools. What we had before in the societies was on a completely volunteer basis. Later, in the schools, it was different. Until a student enrolled for the subject it was possible on a volunteer basis, but as soon as he enrolled it became a compulsory subject and attendance was compulsory.

Do you remember when, what year, the teaching of the mother tongue moved from societies to Swedish schools?

Roughly – as far as Slovene is concerned – 1977 (Rada Pišler, personal interview).

At the end of the 1970s mother tongue teaching came to Swedish schools. The way teaching was done, the place and time, changed over the years as different laws were passed, but the mother tongue was always taught by teachers selected by Swedish institutions and paid for their work by the Swedish state (Pišler, 1981:7). In order to teach, teachers had to get a *behörighet* (permit). The conditions for obtaining a permit as a mother tongue teacher were:

- a) the candidate must have appropriate pedagogical training from their home country, e.g. at a teacher training center, pedagogical high school, pedagogical college or university and at least six terms of practical work in a Swedish school, teaching at least fifteen hours a week;
- b) the candidate must have graduated from a Teacher Training College in Sweden, with a specialization in the mother tongue.' Some teachers 'acquired this permit on the basis of attestations and certificates of doubtful worth and very poor knowledge of Slovene and the history and geography of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and its republics' (Pišler 1983,22)

In 1983 seven teachers of Slovene held permits while the remaining teachers taught without them, which is to say that one third of Slovene language teachers in Sweden had permits (Pišler 1983, 22).

In November 1977 the teachers of Slovene founded the Association of Slovene Teachers (Barišič 1979,6). During the 1981/82 academic year the Association had 21 members. The following school year 250 students took Slovene lessons. Slovene language teaching was organized in all three major regions (Stockholm,

Gothenburg and Malmö) and in other turns such as Landskrona, Olofström, Helsingborg, Ängelholm, Alvesta, Växjö, Nybro and Norrköping. Until 1981 a teacher worked a prescribed 29 hours a week, of which three hours were for social work with children and their parents. After this year they had 29 hours a week of pure teaching (Pišler 1983,22-23).

This was extremely demanding for teachers of Slovene, since the Slovenes were dispersed over a wide area, sometimes in a radius of several tens of kilometers from a center. Just visiting all the students took a lot of time. 'The teacher thus has quite a lot of work to visit all the students who fall into his area. Because Slovene families, unlike certain other immigrant families, tend not to isolate themselves in ghettos, teachers usually have one student per school or in exceptional cases two or more. They are obliged to teach 29 hours a week, as is normal for the majority of teachers at Swedish schools, but these just do their work while one teacher of Slovene frequently has up to 12 or 14 schools on his program.' (Pišler 1981,7).

I combined working in the bank with working as a mother language teacher, because my health was no longer good enough got me to be able to drive around all the schools as in previous years. At that time I would drive for example from Uppsala to the southern suburbs of Stockholm, which is approximately 100 kilometers. I couldn't do that any longer and wanted to combine. To give up part of my teaching and take part-time work in a bank. Unfortunately the bank slowly went under and I lost that job. Soon I also realized that I could no longer do either job and they put me on a temporary invalidity pension. I retired two years ago (Rada Pišler, personal interview).

The number of students taking Slovene lessons has fallen over the years. In 1989 only around 100 students attended, taught by seven Slovene teachers (Pišler 1989,38). In 1990 the Slovene Teachers Association was abolished at the meeting of the Coordination Committee because it only had six members left and had not met for several years (Koordinacijski odbor 1990,53).

By the 1980s when funds began to run short there was pressure to 'rationalize' the teaching of mother tongues. The pressures increased in the 1990s and certain changes were made. For Slovene lessons, which were very poorly attended, but in conditions where there were a lot of numerically strong immigrant groups in Sweden (the more there are, the more the funds have to be divided up), every pressure or change represented the danger of abolishment. Thus in 1991 we find that there was a proposal to hold mother tongue lessons on Saturdays and a proposed minimum of five students in the group. (Barišič 1991,3). If the teacher failed to get together a group of at least five students then the municipality was not obliged to provide mother tongue lessons (Barišič, 1991,8). The first part of the proposal fell through, but the second part, relating to the number of students, soon came into force. In 1995 there was a proposal to raise the required number of students to seven.

*You also attend Slovene lessons. When did you start learning Slovene?
As soon as I started going to Swedish school. Then I had one hour a week.*

How did the Slovene lessons happen?

When I started going, for six years or so, they had Slovene in the Society as well. There were fifteen of us. Mihaela and Rada were the teachers. That was in the Societies. Later they started teaching at the schools.

First off you had Slovene in the Society's premises – at the center – children from various Swedish schools in the Stockholm area?

Yes, that's right.

And what happened after six years?

Then they stopped it altogether in the Societies and the teachers went round the different schools.

Do you know why it changed?

Because Sweden started saving money. This was cheaper for them. Because right now we are having a lot of problems financing Slovene. The Swedes want to abolish these lessons. There is still Serbo-Croat, the Greeks have Greek. We have one hour of Slovene a week, otherwise we have the same timetable as the other students.

So the Slovene school at the Society finished and now this happens at various schools? Before we were saying that there is one condition that must be met for language programs and that is that a certain number of students must enroll for the subject to be allowed?

Now, for the last two or three years, the rule has been that you have to have at least five students in a group. At the high school I go to there are five of us and elsewhere where they have Slovene lessons there are the same number. If there aren't enough then they can't have Slovene. From this year onwards there is supposed to be a new condition, seven students in a group.

What if you go to a school where not enough students enroll for Slovene? Does this mean that you can't have Slovene lessons?

Yes, unless you go to the other side of the city.

But you can go to another school?

Yes.

How is Slovene teaching organized? If you go to Slovene lessons does that mean that you have one more hour of school than your classmates, or can you give up some other subject?

It's up to you. You can choose it instead of German or as an extra lesson. I have it as an extra lesson.

Is this the same for all immigrants – Serbs, Croats, Turks?

Yes, for everyone. If they want. Usually students choose an hour of their language instead of German or French, but they can also have it as an extra lesson. (Renata Štefanič, personal interview).

Parallel to support for mother language learning Sweden also introduced financing for the immigrant press and radio and television programs. When the Slovene Society was founded in Stockholm it began publishing *Naš glas*. In 1975, at the founding meeting of the Coordination Committee, *Naš glas* was proclaimed the newspaper of all Slovene societies in Sweden. It was defined as a cultural newspaper. As such it received financial support from the National Cultural Institute. Since then it has appeared without interruption. In the mid-eighties there were serious divisions on the editorial board (especially in attitudes towards the Yugoslav Union) and the outcome was a new newspaper *Svobodna misel* which was edited by the long-serving editor of *Naš glas*. Sadly only a few issues were published before it folded. As well as *Naš glas* the editors also had access to *Jugoslavanski list*, where they worked for several years on the Slovene page. Because of the events already mentioned, and a worsening in relations between the Slovene societies and the Yugoslav Union, interest in cooperation waned on both sides towards the end of the 1980s.

In 1977-78 the television program *Invandrardags*, later renamed *Horizont*, began to take shape. This was intended for Yugoslav immigrants.²⁵⁵ Part of these programs were in the beginning intended for Slovenes living in Sweden. From time to time Slovene culture was presented on TV, or a report on the activities of Slovene immigrants. But by 1983 the immigrants were finding that Slovene topics were getting fewer and fewer (Golčman 1983,4-5). after a few years Slovene topics had disappeared completely from television screens.

In 1980 Slovene radio broadcasts began. In Sweden, radio is governed by the Radio Law, and broadcasts are controlled by the Radio Council. The main principle is freedom of speech and information. The other important provisions are:

1. that the content of a program must be unbiased, objective and reliable;
2. that radio must satisfy the interests of different groups in society (therefore also immigrants); how much and in what form depends on the business policy of the radio directors and financial capabilities (Kramaršič 1983, 6-7).

The Slovene editorial board has been a constituent part of the Yugoslav editorial board right from the start, with one part-time post on the board (Carlen

---

²⁵⁵ Roughly one eighth of the population of Sweden are immigrants. Swedish television devoted 5.1 program hours a week to immigrant topics in 1982. The programs were in four immigrant languages. The Yugoslavs got 0.7 hours a week. The proportion of the program in Slovene was tied to the allocation of time among the various Yugoslav languages. However as one writer states: 'We cannot expect a democratic division of the Yugoslav television program from the managers of Swedish television.' (Golčman 1983,5).

1991,45). The time (date and hour) and length of the Slovene program have changed over the years but were, as with the television program, tied to relations within the Yugoslav editorial board and only via that to Swedish radio policy. The Yugoslav immigrants had a daily half-hour procedure on *Riksradio* and also on certain regional stations, where Slovene items were only rarely heard (Hribar 1988,13). For a long time Slovene programs (*Slovenski magazin*) were on Tuesday afternoons (15 minutes), with a repeat some time during the week. Every two weeks there was also a fifteen-minute children's program (*Slovenske radijske oddaje* 1983,13). Major changes took place in 1991, i.e. a shortening of the Slovene program and a change in the time of broadcast. From now on there would be one 20-minute broadcast a week on Saturday afternoons (Carlen 1991,45). This is an extremely unfavorable time since Saturdays in Sweden are 'family days'.

Personally I listen to very few Slovene broadcasts because the time set aside for Slovene programs does not fit in with the tempo of Swedish life. They are on Saturdays when family life in Sweden is most intensive and nobody is going to make that a priority unless all the members of the family are Slovenes. So I listen very little to Slovene radio. I should also say that you have to watch the time very carefully because the Slovene program only lasts a quarter of an hour. On the other hand I read all I can in Slovene. All the newspapers. I subscribe to Delo and immigrant newspapers, read books... (Alja Öfors, personal interview).

Do you listen to Slovene radio programs?

No.

Why not?

Mainly because I don't have time. I'm usually not at home when they're on. I don't know, also the program's only ten to fifteen minutes long and on Saturday ... (Renata Stefanic, personal interview).

Great changes have also taken place in Swedish media policy as regards television. The immigrants' television program *Horizont* has been renamed *Mosaik*. Those responsible for it have reduced the program time to just one hour and adapted it for immigrants from all continents. *Mosaik*, which is seasonal, today only rarely covers the expectations and wishes of one seventh of the Swedish population.' (Moramo biti glasnejši 1995,8).

We can see from the information presented that at the end of the 1980s relations worsened within the Yugoslav Union, of which the Slovene societies in Sweden were part. Likewise there has been a worsening of the relations of official policy towards immigrants. Because of the ever increasing number of immigrants or immigrants' organizations, the approved funds have to go further and further, and at the same time there has been a reduction in the actual initial subsidy which Sweden sets aside for immigrants. The position of Slovenes in Sweden has been made even more difficult by events in Yugoslavia and Slovenia's achievement of

independence. Even before this, the Coordination Council of Slovene Societies left the Yugoslav Union and the same day founded the Association of Slovene Societies in Sweden, but for several years this was not formally recognized. At this period individual grants could only be competed for by individual societies at the municipal level (although the municipalities also cut subsidies for immigrant activities), while the state funding level (SIV) was inaccessible for some time. The Association had to carry out formal recognition procedures, meet all the prescribed criteria and thus only in autumn 1995 (while I was staying in Sweden) was its first grant from SIV approved. At the same time problems started with the financing of *Naš glas*. The National Institute for Culture decided that *Naš glas* was not a cultural newspaper. It presents itself as the newspaper of all Slovene societies in Sweden, and as a society newspaper should therefore also finance itself. The Association has temporarily resolved the complication surrounding financing by providing funds for *Naš glas* to continue to be published. Simultaneously they have made preparations to try and get back the status of cultural newspaper.

A further point is that the time of Slovenia's achievement of independence, especially after it was recognized by Sweden, was an uncertain time for immigrants. In a way they were left waiting for the 'old' Yugoslav treaties to be ratified or new ones signed. Many opted, during this uncertain time, to switch citizenship.

ONE-DIMENSIONAL CONCEPTION OF NATIONAL IDENTITY VERSUS HETEROGENEITY OF ETHNIC IDENTITY AMONG EMIGRANTS²⁵⁶

National identity is one of specific phenomena of ethnicity or ethnic identity. Ethnic identity is one of the more important determining aspects of an individual's identity. The latter is an extremely complex phenomenon. Identity is a reflection of the relationship which one establishes towards oneself and the group in which one lives. This relationship is not a simple one but is in fact formed in interaction with the environment. The relation is learnt when we establish our relationship to ourselves under the influence of interaction with others. It is formed in the mutual relations and influences of the individual and one's culture/society (Caws 1994,378). We can define more precisely if we say that identity is an »element of subjective reality« (Berger, Luckmann 1998,160) which is shaped by cultural/social processes, in a reciprocal relation between the individual and his culture/society.²⁵⁷ Identity is a complex phenomenon. We can talk analytically about its individual and group aspects, which interweave and complement or oppose each other. The individual level is bound to the genetic uniqueness of the individual as a biological being which is finally realised in the process of inculturation/socialisation. The group level is connected with the unavoidable human need to belong to a group. A precondition for it is the sociability of man who is by his nature a being who associates with others. It is the expression of the interaction between the individual's sense of identity, attachment to a group and the willingness of this group to recognise one's identity and accept it (or not), whereby it also ascribes one a specific status. In cases where the individual's conception of oneself do not

---

²⁵⁶ Translation of the article originally published in Slovene language in *Glasnik slovenskega etnološkega društva*, No. 3-4, pp.76, Ljubljana 1999.

²⁵⁷ Identity is established in the individual through separate phases of the socialisation process. It is above all the result of identification, which in primary socialisation takes place alongside the imitative tendency (imitating model Others), and later gradually grows into the identification of the individual with oneself, which includes cultural/social and individual dimensions. In the first year of life the foundations of personal identity are laid. Once the identity is formed, cultural/social processes preserve or change it (partially or completely), or it is caught up in the processes of resocialisation. As we have said, in differentiated, heterogeneous cultures/societies these processes are increasingly present even in everyday life. Resocialisation however particularly applies in extreme cases of changes of living environment (prisons, educational institutions, the army, emigration, etc.).

accord with one's environment's view of one we find the phenomena of marginalisation, stigmatisation and status incongruence, which can lead to the phenomenon of split personality.²⁵⁸

Questions on ethnic identity return us to the recognition of man's sociability and the group aspect of an individual's identity. Ethnic identity is one of the possible existing group identifications, which in a way is determined for the individual by one's environment. It represents the group aspect of the individual's identity and is connected with one's need to associate with others. It is an »inherited« group identification. The individual is born in a particular community, which has its own ethnic characteristics. The individual's ethnicity relates to the apparent forms taken by ethnic communities. Here we come into indirect contact with the broad area dealt with by ethnic studies from the points of view of the various social sciences. The problem itself is extremely complicated, diverse and ramified, since it touches debates about the definition of the relation between the concept of ethnic group, people, nation and citizenship. Today we find ethnicity, depending on its definition, in various forms. The spectrum ranges from ethnic groups, via peoples, to nations, both in the synchronous and diachronous perspective. They intermingle with each other, or rather there are various degrees of transition. The key criteria for distinguishing between an ethnic group, a people and a nation – where a people and a nation are specific forms of ethnic group – is the level of politicisation.²⁵⁹

²⁵⁸ A sense of belonging guarantees the individual's loyalty to the group. The numerous loyalties of its members thus enable the existence of a group. Other features important for the existence of a group are symbols, myths, legends, languages (dialect, sociolect, argot, jargon, slang), rituals and ceremonies which ensure continuity of the group identification. An individual can identify one with various groups and in them hold different statuses or play different roles. These latter are not necessarily compatible with each other. As we have already mentioned great incompatibility or status incongruence can occur, which can perhaps lead to the phenomenon of split personality.

In addition to inherited group identifications (ethnicity, sex, race, religion, age, etc.) which have more of a determining effect in the cultural/social context, alternative identifications have developed (education, profession, and sport) of which choice is left to the individual.

²⁵⁹ A.D. Smith states that ethnic group and nation are historically connected, that national identity developed from certain ethnic identities, although it is not necessarily the case that all ethnic groups have taken this route. A high level of politicisation is typical. Included in this is the historical aspect of the connection of nation and ethnic group. At the same time ethnic groups still exist today as well as nations. But ethnic groups are not apolitical either. Under the pressures of a nation state they have had, if they wanted to survive, to later assume some of the properties of nationality, to accept the civic model and politicise themselves to a certain level (Smith 1986,154-158). This view is opposed by I. Urbančič, who claims that »the distinctions between ethnic group and nation (...) are merely inventions on the basis of different ways of expressing the same thing: different things are done with different words. At all events a strange pleasure which following this model is repeated in the definition of a nation.« From this the author concludes that not even in Europe was there a development from traditional forms of society

Among theories that deal with ethnic problematic we could trace numerous similar or entirely opposite standpoints. But within all attitudes ethnic group, nation and state are defined through reciprocal connection and through searching for typical differences between them and not as absolute.

National identity is thus defined as specific phenomena of ethnicity or ethnic identity. The definition of the notion links to the notion of nation when nation is understood as a »legal and institutional concept« (Rizman 1995,197). This model (Western) occurred in the frames of the absolutist state. The comprehension of nation is tied to a definite territory. Strongly stressed is centrality of the national territory, common law and institutions, legal equality of all citizens and the significance of a common civic (homogenous) culture. It is presumed that state borders cover with the ethnic ones, that they clash, and that is the essential characteristic of the concept of a nation. Further the concept of a national state²⁶⁰ links to the mentioned concept (whether the presumptions of the mentioned concept are at all valid in the reality of the states of Western Europe to which it is in its starting points linked, will not be the subject of this discussion). The concept of the national state reduces the members of the group to a homogenous, one-dimensional entirety.

We can place as an opposition to this manner of understanding ethnic problematic another, more motioned, which is in its starting points connected with the Central European alternative of forming of a nation. The nation appeared in the Central European space as a language and cultural community. It realised with the support of the intellectual and cultural elite. It stresses the significance of ethnic origin, cultural bonds and common language. Nation is »a cultural and social concept« (Rizman 1995,197). Several nations could be united in a broad political community or state. As an example we can adduce nations that developed in the complex of Austria-Hungary Monarchy (Habsburg Danubian Monarchy) after 1866.

The territory of Central Europe was in its history exposed to intensive economic, political, social and cultural dynamics and as well to concrete moving of state (political) borders, which always newly cut into a certain interlaced local area and of course had significant consequences. Beside that it is on the very territory of Slovenia where four »major identities« come into contact: Roman, Slavic, Germanic and Ugro-Finnish and where they mix and (not) communicate. After World War II Slovenia was part of the border between the two »universal ideologies«.

(a larger or smaller ethnic group and a »people«) to the modern nation, but an »epochal breach« (Urbančič 1989,167,176). K. Verdery (1989) is saying something similar when he claims that ethnicity is an analytical not a material category. The definition of ethnicity is political in nature. Ethnicity is part of political culture and not an »objective« distribution of customs or language or the various ecological riches of the environment. If analysis does not reaffirm what the holders of authority have introduced, it is outside the parameters of political culture. If we want an analysis to be credible it has to take into account the distribution of power in society.

Central European space is specific for its role and significance of regions in the process of formation of nations or national states. For Slovenia we could say that at the break of the century ethnic identity still roots in regions, which were established during the time when Slovene »ethnic territory« was divided between Austria-Hungary Monarchy (Habsburg Danube Monarchy) and Italy as the first territorial carriers of Slovene identity (Lukšič-Hacin 1995,164). In his analyses of the Rumanian situation K. Verdery evidently shows that regional identities are ethnic (Verdery 1989). The significance of regional identity as an alternative to national identity in the Central European space, which combines a multitude of peoples, cultures, languages and traditions, is seen from an analysis by R. Strassoldo who says: »These analyses are very difficult to do. A typical difficulty is how to reach an integral image of an environment we feel most attached to on the basis of a mass of indefinite, obliterated hints with no proper connection between them. The essential problem is how to »compel« the individual to transform the mosaic of belongings of various qualities into an unchangeable and clearly bounded territory. The same way a state treats its citizens the researcher will behave towards one's experimental subjects (individuals). In both cases we are dealing with an attempt to transform the immeasurable diversity of individual horizons into a single, simplified, sensible, objective and collective horizon.« (1991,181).

The mentioned dynamics inevitably left consequences on the individual level, on the process of formation of the individual's identity. When analysing the Slovene situation we can see that as a consequence a noticeable (at least) double loyalty, awareness of disjunction of ethnic from national or ethnic identity from the notion of allegiance to the state²⁶¹ was developing within Slovene identity until the foundation of the Slovene state.

Regional identity intersects in a specific manner national identity and harmonises or is in irreconcilable conflict with it (proof are regionalisms, which strengthened in the 90s in Europe). Speaking of Europe we cannot ignore the minority problematic, minority identity and its relation towards national identity. Regional and national identities intersect, break schematically the double structure, double loyalty between ethnic identity and nationality (citizenship) and reveal that the other model of understanding the notion nation is too static and rigid. If we add

---

²⁶⁰ Today there practically is no state in which the state and ethnic (national) identity would cover.

²⁶¹ The historically rooted regionalism is still a relatively strong group identification, which exists in parallel with the national ('narod'), which recently outgrew into allegiance to the state ('nacija'). Perhaps we could find reasons for regionalism in Slovenia in the smallness of the Slovene territory, which is nearly entirely bordering, particularly if we consider that the political border is the only that can be marked with a line. Considering the processes of cultural contact, mixing or gradual change it is understandable that Slovenia, which is territorially a small country, is divided into regions and that typical differences between individual regions in Slovenia exist as nearly all of them are bordering to different countries (Lukšič-Hacin 1995,166).

to this the migration problematic and situations in which people that emigrated from the Central European space are involved, we necessarily come to understanding the individual's identity as dynamic, contextual. The individual identifies oneself with numerous variants of ethnic identity (or, broadly understood, various possible group identifications, which can intersect national identity, make it relative or substitute it), depending on the context in which one finds oneself. Since this thesis is in the case of migrations even more clear, we will in continuation speak mainly about international migrations. As a support we will use the results of a research on Slovenes in Sweden, which I accomplished in 1995.²⁶² The case is interesting, as the people that immigrated to Sweden are in many things alike.²⁶³

²⁶² The research was carried out in September and October 1995 among Slovene emigrants in Sweden. I visited four centres, or rather the towns where the highest numbers of Slovenes have settled and where they are also active: Stockholm, Göteborg, Landskrona and Halmstad. The selected towns, viewed geographically, form a sort of triangle and are relatively distant from each other (approximately 300-500 km), except that Halmstad lies halfway between Göteborg and Landskrona. The distance increases the likelihood of different living conditions and experiences among immigrants in the Swedish environment. The basic purpose of the study was to research and throw light on Swedish multiculturalism through the position and life of Slovenes in Sweden. This is followed by the question of how acculturation processes appear in Swedish conditions. I conducted 25 in-depth interviews with representatives of all the more important socialising factors (family, contemporaries, school, media, religion). In the foreground was the question of how immigrants experienced the new environment in comparison with the old one. This criterion also limits the importance of the research and its results, since everything is acquired in the comparison between the old and new environment and only applies to the studied population. Several methods were used for the collection of data: observation through participation, analysis of archival material, and in-depth interviews. Analysis of archival sources and observation of the Swedish way of life were a basis for further shaping of the goals of the research. Information from the archives, observation of the Swedish way of life and the goals of the research represented for their part a starting point for the formation of criteria for the selection of individuals to take part in an unstructured interview. Swedish multiculturalism operates via institutional structures and is to a large extent connected to the level of organisation of immigrants (unorganised immigrants are in some aspects left out), therefore the interviews were mainly chosen from the ranks of active members of Slovene immigrants' societies. Another reason for choosing active members was the assumption that the societies are a meeting-place for the people who are most interested in preserving Slovene culture and are therefore also most sensitive to possible occurrences of discrimination.

All the interviews, a journal and some material published in various languages by the Swedish state as information for immigrants can be found in the Appendix to the doctoral thesis (Lukšič-Hacin 1998). Photocopies of archival material from Slovene immigrants' societies in Sweden can be found in the archive of the Emigration Studies Institute at the Slovene Academy of Sciences and Arts.

²⁶³ Otherwise analysing ethnic problematic among Slovene emigrants is a very complicated matter because of political history of the so-called Slovene ethnic territory from where people emigrated in different periods and from different reasons as well as because of differences between the states to which they immigrated and because of changes of situations in individual states of immigration. Slovenes began to emigrate during the

They emigrated at the end of 50s or at the beginning of the 60s. Their reasons for departure were similar (adventure, earnings). They were of similar age, settled in the same country, mainly in the south, in industrial regions. Their education was similar. For nearly all the first job was one for non-qualified workers. That was connected with not knowing the language of the new environment. Gradually they learnt the language (self-taught or at courses) and captured customs of the new surroundings. During the first years when they did not yet master Swedish language they preserved contacts. Later those contacts weakened and became more formal. The latter is most certainly connected with specificity of the Swedish policy towards immigrants, which the Swedes denoted as multicultural.

The basic source of information is interviews and archives. The interviewees were for the most part selected from among active members of Slovene immigrants' societies, on the assumption that the people who meet in these societies are those most interested in preserving Slovene culture. Even so, after all these years the effects of life in a new cultural environment are evident even among this group – the effects of resocialisation processes which began with their arrival in the new country and still continue today. We can discover the effect of these processes by comparing the answers to the following questions: When did you come to Sweden? Do you remember your feelings when you first stepped onto Swedish soil? How did you find your first years here? How did the Swedes seem to you and what do you think of them today? What was the difference between the Swedish and Slovene ways of life and how does the difference seem today? Have immigrants had any effect on the Swedish way of life? What was it like learning a new language? Which language do you think, sing, and dream in today? What do you think about yourself, what you are? How would you explain the fact that many Slovenes have taken Swedish citizenship? What do you feel about the »Swedishising« of surnames and first names? The central question, which lead us in the research was, to what extent it is possible to alter in the primary socialisation the interiorised system of values. At present we are interested above all in the processes caused by conversion of the cultural/social environment in cases of migrations. Reshaping of identity, of which part is ethnic identity, shows in the relation that the individual takes towards the original environment, the new environment and towards the state of immigration. All these moments of course intermix and form in a reciprocal interaction between the surroundings and the individual. What happened to the people who went in the 60ies of this century to Sweden as Slovenes (Lower Carniolinas, Carniolians, Styrians, Carinthians ... and on the other hand Yugoslavs) and stayed in the new environment? They took root there. Thirty-five to forty years have passed since then. They were a needed labour force and as such kindly accepted by the Swedes. Slovene immigrants estimate that the distance bet-

---

first half of the 19th century. They left in several waves and settled all across the world. In one town we can find today representatives of the fourth and first generations who define themselves as Slovenes ... perhaps the environment does not recognise them as such.

ween Swedish and Slovene culture/society is in comparison to other immigrant communities not as big and that it has through the years because of changing of both, lessened. With this the transformation of the ethnic is connected.

After the first impressions, the piling up of the new, the culture shock and the various ways of dealing with it people gradually came up against barriers and tried to join in everyday life. One of the main barriers was language.²⁶⁴ People stress that Swedish is a difficult language, not so much the grammar but writing and pronunciation. Nevertheless in the early years everyone tried hard to learn it, since they were well aware of the importance of communication. We should add that the Slovenes in Sweden settled in a scattered manner, which increased their need to know the language of their new environment. On average they needed two to three years to learn it. The first immigrants, who arrived in Sweden at the beginning of the 1960s, were self-taught. They took the jobs they could get at the time and learnt the language spoken in the area where they lived (dialect). Later some of them also enrolled in schools. In the 1970s, by contrast, Sweden passed a law providing free language courses for immigrants.²⁶⁵

What about Swedish language? Did it take you a long time to learn it?

Yes, I needed a lot of time. I still don't know it properly. There is a lot missing. Just these days I intend to enter for a language course, mainly to qualify in grammar. Swedish is a very difficult language. They say you know 40% Swedish if you can speak English and German. The words are very similar. Otherwise Swedish is a language with which you get nowhere. You can use it only in Scandinavia, of that only in Norway and Denmark. The grammar is difficult. It is written in one manner and read in a different. Pronunciation of some sounds is very difficult. Although I have been living in Sweden for 31 years, they often, when I open my mouth, say to me I am Finnish or Polish. Even today. I have in my pronunciation the hard r and u. I was 24 when I came. I was completely adult. In the beginning I was not in

---

²⁶⁴ Language as a system of symbols is the axis of human communication. When changing the cultural and social environment, language is one of the main barriers to inclusion in and understanding of the way of life in the new medium. Language is not only a means of communication; it is a system of symbols. The individual »captures« it through the process of inculturation and socialisation, which at the same time language enables. Language is actually the basic »means« of inculturation through which it itself is also internalised. In the first years of primary socialisation, the foundations of personality are unconsciously laid with the use of the mother tongue. The result of this is that human thoughts and feelings are caught in a language, via which a person reflects and meditates. The very fact that language is more than merely communication hinders the resocialisation processes. Among first-generation immigrants these can never be complete. Language cannot be learnt in its entirety, it has to be internalised. This is not to say that it is not possible to learn another language. We want merely to stress that learning only covers the communication aspect, which lacks the basic cultural codes.

²⁶⁵ Already in 1965 Sweden began with gradual introduction of a free programme for learning Swedish language for the immigrants. For some time the courses proceeded even during paid work time (Immigrants in Sweden 1994).

formal education. All that shows. I speak the language as I myself adapted it. That remained. Someone mentioned to me that all is fine with the language, only he has trouble with writing. The person with difficulty distinguishes the shades with »o«s and »e«s and is never sure whether he wrote it properly. That is to me not so difficult. It is much more difficult to determine where at the end comes »t« or »tn«. Or to build their »g« and »h« forms. Probably such difficulties are individual matters. It is hard to write. I myself have no problems, since I was secretary in the syndicate and I learned. You know, even Swedes themselves have trouble. Poor education in primary schools. Maybe as a self-taught I write better than many a Sweden that passed a Swedish school. **I remembered they said to me that reporters on television could speak in their dialects. Yes, absolutely. They all speak their dialects. Many make jokes of that. That is here no problem. There are several dialects in Sweden and nowhere they demand to speak in one manner. Except with news and some emissions, which are in proper Swedish language – that is ... See. Now I don't know which is the proper Swedish, of Stockholm or which! I don't know! Language spoken around Stockholm is for foreigners the easiest. They speak clean. We understood them very quickly. The south dialect is very difficult. To write it is most difficult** (Štefka Bergh, personal interview).

What about Swedish language? Did it take you a lot of time to learn it?

Grammatically Swedish language is not difficult, it is very difficult to speak it. There are great problems with accenting, accents, with certain voices and with some combinations of voices. I haven't studied Swedish language deeper. Very few that came here more than 15 years old speak Swedish language perfectly, although grammatically many master the language better than an average Swede. Some said to me that they understand Swedish perfectly, have no problems with reading. They have problems if they want to write by dictation, because they don't hear certain Swedish sounds. I am interested in your comment. These are not problems. Problems are dialects. One of the biggest problems in the south part of Sweden is the Skan dialect. Swedes themselves that live elsewhere, for example in Stockholm, have trouble with it. There were big complaints when people demanded that they forbid reporters from that area to appear in central media, on radio and television. On the other hand they justify that every dialect has its qualities and must be preserved. Every province in Sweden has its own dialect. For example, someone who masters dialects can define the origin of a speaker to 50 kilometres narrowly. There are many dialects. The South-Swedish dialect is most outstanding and at the same time the least comprehensible to an average Swede and at the same time to immigrants. Actually two: Smoland and Skan dialects. It is interesting that sometimes when us Slovenes gather at meetings and rallies where Swedes come too that we speak Swedish. In those conversations you can feel how we immigrants captured the dialects. Which you are observing (Adi Golcman, personal interview).

The importance of language reveals in all its breadth when we bring into the analysis knowledge of the differences between restrictive and elaborate code.²⁶⁶

²⁶⁶ Elaborate code is elaborate, precise and rich. It is suitable for communicating complex thoughts and logical argument. It is closely connected to the ability for abstract thought

Here we must take into account the fact that within »domestic« language there exist both a restrictive and an elaborate code, which have great importance for social mobility. Among first generation immigrants (this only relates to adults; children are exempt) the situation is considerably more complex. Let us just highlight a few questions, to which unfortunately we do not have the answers: Is a transition possible from the restrictive code in which a person was socialised to an elaborate code within one's own language, or to what level is this transition possible? Is transition possible from the elaborate code (internalised) of one's own language to the elaborate code of a foreign language and is there not here a great likelihood of remaining at the level of the restrictive code of the foreign language? Are there any possibilities at all for transition from one's own language, internalised in the restrictive code, to the elaborate code of a foreign language (in the last example the individual has not even internalised the elaborate code as a principle of thought)? These dilemmas are of key importance for the status which an intellectual or expert can achieve in a new cultural environment.

*I have the feeling that many educated people such as technicians can still put their knowledge down on paper with the help of numbers and say that they speak excellent Swedish. Those who use language a lot, however, see how their language has been mutilated, that they cannot express themselves, just as I currently cannot, and are aware that they have lost something, that what they are trying to say is thus impoverished. When a person is aware that does not know a language and what this deprives one of, only then is one unable to incorporate in society and unable to function. It is of course true that many people, who never knew how to write, who were never able to relate much, feel the deficiency in Sweden to the same extent that they did before at home, or have never felt it. **You are talking about the problems of restrictive and elaborate code. If an individual does not master the latter even in his own language, his problems in the foreign language are even greater.** We notice this in people who say: »Oh, you've written that so well, I can never express myself properly. There is so much I would like to say. I think about things a lot but I don't know how to say what I'm thinking« (Alja Ofors, personal interview).*

The debate on language is directly related to the question of self-identification. A person who does not master the language of his new environment has

---

and the refinement of emotional feelings. Restrictive code is restricted, narrow and frequently accompanied by non-verbal and paralinguistic devices (gestures, mime, etc.). It only has a limited role. It mainly serves as a means of strengthening group solidarity. It is capable of communicating simple messages. An individual's ability to use one of these codes is to a large extent dependent on one's social origin or on the linguistic code which was used by one's parents and which one internalised in childhood. Education makes possible a »breakthrough« from restrictive to elaborate code, although the latter can only be completely achieved across several generations. The highlighted problem is connected to the question of the possibilities of mastering a second language (Bernstein 1967).

difficulty identifying with it. This also has an effect on one's attitude to one's original culture, when a person is more aware that one is a newcomer. On the other hand, among people who have been predominantly using the »new language« for a longer period, there is greater possibility of identification with the new environment. In both cases the passing of time causes a contraction of the vocabulary of the mother tongue, a loss of expressions which are not connected with everyday life. The sense for linguistic nuances disappears. This too shows in a way that re-socialisation progresses regardless of whether individuals »agree« with it.

What about Slovene? Do you have the feeling that you are losing the Slovene language? That I am? I speak Slovene with my children. I can't say that I speak excellent Slovene. If I want to write something down it takes a real effort, and once I've written it I can see that it isn't good. I don't have any problems with speaking though. The children and I talk every day. Conversations are completely different to writing something on paper. My husband is a Swede. I talk my way and he talks his way. It is a problem that there's no-one around to correct me. So the mistakes I make in Slovene stay mistakes. Now when I'm talking to you I very difficultly find the right words. At the moment Swedish words and thoughts are popping into my head and not Slovene. One feels like a foreigner in the Slovene language. I would need to be among Slovene people with education similar to mine to be able to get back my language and the words which have escaped me. I easier find them in Swedish. It is very sad that a lot of our people who have come to Sweden and both parents are Slovene, speak Swedish with their children, and very bad Swedish at that. That is a catastrophe. And in this way Slovene language is being forgotten too. I know lots of examples. I'm in touch with a family where both parents are from Maribor and at home they speak distorted Swedish with their children instead of speaking in a neat Slovene language that the parents know. I myself can't speak Swedish with my children. When they were little the first endearments were in Slovene, it didn't work in Swedish. They were spoken from the heart. I feel the Slovene, not the Swedish language. That doesn't come from the heart. It seems to me that I'll never become Swedish, I'll be Slovene until I die, and I tell that to everyone (Erika Jakobson, personal interview).

The central question for the discussion on complexity of identity is: »Who are you?« The answers reveal to us the standpoints of individual people towards own ethnic belonging. They differ very much. We can classify them in a few typical groups:

1. I am Slovene and will never be anything else. The answer to the question »What about the Swedish part« was »There isn't one«. The person is a Slovene in Sweden.

What would you say about yourself today, are you Swedish or Slovene? Ha, I can't be a Swede. What about the Swedish part and its influence on you? You have been here for 30 years. I wouldn't say there is anything Swedish in me. Are you then entirely Slovene? I am a complete Slovene. You know, even if I had Swedish citizenship I would still be a Slovene. That's how it is (Oton Turnšek, personal interview).

What would you say about yourself today – are you a Swede or a Slovene? A Slovene! What about the Swedish part, after all, you have been living in Sweden for quite some time? Have you absorbed any of the Swedish way of life? No. I haven't at all. Does that mean you have no problems with being torn between Sweden and Slovenia? Yes. I am a 100 percent Slovene. For example, Swedish way of life, society I master, I can act as a Swede, but to feel as a Swede, no. From the whole beginning I, for example, didn't have Swedish friends. Not because of discrimination. I've noticed, I found out that your reputation grows, if you have interesting friends. Because I myself am from a non-English country, I saw I was not interesting for the Swedes, so I didn't make trouble to my working companions and spoil their reputation by associating with them in private life. They knew to appreciate that. Our people, Slovenes, many times made a mistake by inviting Swedes to their homes. I used to go to the cinema, theatre, watch television. Sweden is not mine, the Swedes don't accept me, I can't equally fight for anything. In Slovenia, if I am in a pub or in the street, I can quarrel with another Slovene, because we are on the same level, although I never threw a bitten apple on the road ... Nevertheless I feel fine because I am a Slovene (Boris Šavs, personal interview).

2. I am a Slovene who has Swedish citizenship.²⁶⁷

What would you say about yourself today, are you Swedish or Slovene? Absolutely I am Slovene and will remain Slovene. But I am a Swedish citizen because I conformed to Sweden and Swedish way of life. If you are somewhere long enough, the surrounding and the way of life must be comfortable and acceptable to you, otherwise you would certainly go back home (Viktor Škrinjar, personal interview).

3. I am Slovene. The answer to the question »What about the Swedish part?« was that there was a Swedish part but that that was not easy to admit.

What would you say about yourself today, are you Swedish or Slovene? I always have been and always will be Slovene, even if I stay in Sweden for another hundred years. What do you do with your Swedish part? Do you have any? Yes, I think it began to occur, although I tried to hide it, repress it. Along the years it unfortunately comes out. That is inevitable (Ivanka Melihen, personal interview).

4. I am Slovene. The answer to the question »What about the Swedish part?« was that there was also a Swedish part, therefore this is a Swedish Slovene. It is a Slovene who has lived in Sweden for a long time and also has something Swedish in him/her.

What would you say about yourself today, are you Swedish or Slovene? I am always a Slovene but a Slovene who has been living in Sweden for a long time (Alja Öfors, personal interview).

---

²⁶⁷ Within this type of answers we can see a clear distinction between citizenship and ethnic appurtenance, of which we spoke in the introduction discourse.

5. Answers immediately that he/she is a Swedish Slovene.

What would you say about yourself today, are you Slovene or Swedish? Both. I am a Swedish Slovene. Do you ever feel any contradictions between the Swedish and Slovene parts in you? No, never. I have no problems. That is coordinated (Rada Pišler, personal interview).

6. Nothing, neither Slovene nor Swede. Something in between. I don't feel Swedish but at home I feel like a newcomer, a stranger. I am a perpetual stranger, different.

What are you? Practically nothing. I am neither Slovene nor Swedish. I am somewhere in between. I can't say I am Swedish. I know many people here. I have a big fellowship, friends, but I can't say I am Swedish. I don't feel like one. And when I come home I feel like a newcomer. Someone who for a while came home although I still have a lot of friends there. This situation is in-between. I don't know what to say. I am neither Slovene nor Swedish, I am something in between. Could you possibly say that you are a foreigner? A foreigner here and at home? That you have come upon double foreignership? If I think it that way, yes, precisely that. It is practical that. Double foreigner. Here I have no problems. They all accept me, Swedish relatives and society too. From that aspect I feel at home in Sweden. But I am different (Erika Jakobson, personal interview).

You have been in Sweden for a long time, over 25 years. That is more than you've been in Slovenia, but still, what would you say about yourself today, are you Swedish or Slovene? I have been here for 27 years, which is actually more time than I spent in Slovenia. Today I am neither Swedish nor Slovene. What are you then? I don't know what I should be. Somewhere in between. In the heart you are always Slovene. Here you are always Swedish. But you know very well that you are neither one nor the other. Friends are gone. You haven't your company any more. You are at home for a month but you don't feel welcomed. Could you then say that you are a perpetual foreigner? Foreigner in Sweden because you feel that you are different and at the same time foreigner at home because again you are different? It seems to me that we could say so, yes. Do you perhaps sometimes feel being split between your Swedish and Slovene parts, or a conflict, do you think this is reciprocally and co-ordinately interlacing? It sometimes happens that it comes to conflicts. Only you inside yourself solve it somehow so that it doesn't come to bigger conflicts. But problems do arise in a person because of that (Marija Perovič, personal interview).

7. By life style, way of thinking a Swede, by cultural affiliation a Slovene

What would you say about yourself, are you Swedish or Slovene? By activity, by thinking and by everyday life I am Swedish, and by cultural affiliation Slovene (Adi Golčman, personal interview).

8. Mixing, biculturality

What would you say about yourself today, are you Swedish or Slovene? Slovene. What about your Swedish part? You do write poetry in Swedish, which is not just like that. That

could be the beginning of biculturalism or how should I put it. Yes, biculturalism. Maybe I am getting near to that. **Is there sometimes a conflict between those two cultures, are they coordinated inside you? Are you sometimes torn?** Sometimes I am torn, yes. In Sweden religion is still of the state, and I am a Catholic. I was brought up a rigorous Catholic. Father played the organs in the church and both, mother and father did a lot of church work. They automatically passed that on to their children. We sang a lot. It sometimes bothers me that the children ... Christmas in Sweden is something the very best. I think 90% of the youth and children don't know what Christmas is. For them Christmas means to eat, drink, they gather at home, have three-week holidays. A lot of shopping is done. There are presents. That is today Christmas in Sweden. Why it bothers me? Not that much, I got used to that way. But when it comes to talking between Swedes and me, there is a conflict. Mainly when talking to the younger, for example to my son-in-law, when I say that Christmas is not just that... There are problems with baptising. Will the baptising be in a Protestant or Catholic Church? In a Protestant, they say, we are Protestants. What do you think, in what is Protestantism so different from the Catholic Church? It bothers me that they don't know what at all things mean. Is it so because of profusion? I don't know. To me my Catholic background means my identity. To Swedes it doesn't. They don't identify themselves with being Protestants. They are born here; they know the language; that is in Sweden identification. That bothers me. In the utmost case it is not enough to be born here and to know the language if you have brown eyes. Otherwise Swedes have brown eyes too; I am speaking metaphorically. In general foreigners are more exposed. It is different with individuals that have succeeded as sportsmen or something similar. Uh, he is ours they say. I don't know how it is in Slovenia. Perhaps we have a similar attitude. Probably not because there aren't so many foreigners there as in Sweden. Here there are many and Swedes depend on them. Of course they feel menaced because of that. We have to try to understand them. But I still don't like it (Avguštnina Budja, personal interview).

9. I feel Swedish: At home we speak Swedish. The answer to the question »What about the Slovene part?« was that in spirit he/she was still with one foot in Slovenia.

How did the Swedes seem to you? What was their attitude towards immigrants? Not all Swedes are alike. There are always differences between people and so are between Swedes. There are some that don't like foreigners. I feel more Swedish than Slovene. I feel Swedish. Considering language too. At home we speak Swedish and not Slovene. I speak Slovene very rarely, mainly in the club. **For yourself you said you were a Swede. What about your Slovene part?** Yes, in the soul one is always down there, in Slovenia. That is forever, for me too, even if my children will be Swedes for ever. I am in Sweden but with one foot still in Slovenia. I never said I wouldn't go back one day. But I will never leave entirely. I have children that are here and will stay here (Janez Slabanja, personal interview).

The individuals I talked to came to Sweden in the same period and have lived in the new environment for roughly the same length of time. The intensity of resocialisation processes has differed from person to person but these processes

have affected every single one of them. The basic finding relating to the complexity of the presented ethnic self-definition is that regardless of the conscious attitude of the individual, resocialisation takes place and transforms the individual, yet on the other hand can never transform one completely. The first type of self-definition when individuals still feel completely Slovene, shows us in comparison to the answers to certain other questions that with these people nevertheless a change has occurred in the system of values which they internalised during primary socialisation (in the original environment). Changes have occurred over the years whether they have wished so or not. On the other hand, we can see that among individuals who already feel completely Swedish, who have somehow consciously encouraged themselves to get accustomed to the new environment, a total personality change has not taken place. They still have something Slovene in them whether they want it or not. They are caught in this.

If we compare the answers of self-definition²⁶⁸ with the answers to the other questions we see that for example the type of answer under Point 10 (I feel Swedish) is not connected with excellent knowledge of Swedish (elaborate code) or a mixed marriage, as we might have expected. Individuals, who use language a lot, even at work, have a positive attitude to the Slovene language and try to cultivate it further, although this is very difficult in a foreign language environment. Likewise in mixed marriages both languages, Swedish and Slovene are cultivated although this is not a rule. This is also affected by frequent contacts with relatives from Slovenia and visits during holidays (which is an important difference between Slovene emigrants in Europe and those who immigrated to other continents). It is surprising to find that in some families Swedish has completely supplanted Slovene and not only among the descendants but even in the first generation. Married people who are both Slovenes talk Swedish to each other even at home.

A sense of belonging is likewise not necessarily connected with a conception of what the Swedes are like. Individuals who recognise themselves as Slovenes do not have a negative attitude to Swedes but respect and admire them while at the same time stress their own difference. We can however state that conceptions about Swedes are on average more positive than not. Most claim that they are cold, closed and inaccessible, but add that we Slovenes are similar to them in this. There is much greater tolerance of difference in the new environment than in the Slovene environment, although they have the feeling that in recent years racism has become increasingly present and powerful in Sweden too. On the other hand even people who recognise themselves as »pure« Slovenes are very critical about Slovenes and »the Slovene way of life«. Life in the new environment and the change of internalised values have enabled them to diverge from the original environment and gave them a critical distance towards it. Their view upon their own identity is completely different to what it would have been had they remained at home. Here

²⁶⁸ The comparison that follows is limited to the group of people included in the research. Its results cannot be generalised.

it is also important that they frequently go to Slovenia and can thus follow the rhythm and changes in their original environment. Thus they can be a lot more critical than other (more distant) emigrants who are »tortured« by homesickness and who idealise their homeland.

From the answers there appears to be a relatively high degree of tolerance towards people who have decided to change citizenship, and this does not depend on self-definition. The reasons, which they themselves give, are in their opinion mainly of a practical nature and not connected with the feelings of ethnic belonging of those who today have dual nationality or have opted for Swedish citizenship.²⁶⁹ They are however less tolerant of instances of »Swedishisation« of names and surnames. Views on this differ a lot more but on average are more negative and overlap slightly with the self-definition of ethnic affiliation. That is to say, people who feel Slovene are less favourably disposed to this than those who already feel Swedish and at the same time are aware of the difficulties which foreigners already face in the Swedish environment today when looking for work – this is particularly important among the second generation, the descendants of the original immigrants, who were born and inculturated/socialised in Sweden.

Thus they feel more »Slovene« in Sweden while in Slovenia they recognise themselves as different, as Swedes and claim that their main characteristic is being different, or that of a permanent status of a »foreigner«. At the level of national (political) discourse these people cannot find any potential for self-definition and can recognise themselves merely as foreigners, with a trace of bad conscience about betraying their nation. They are neither Slovenes nor Swedes or they speak of biculturality, intermixing. The awareness of intermixing appears in different relations within all groups that we have mentioned. The mentioned situation becomes for the immigrants even more complicated if the new environment rejects them and does not allow them to identify with the »new nationality« and stigmatises them. For the descendants the second, third generations the »new environment« is actually their original environment and they do not know from experience the original environment of their parents. In circumstances of strong ethnic stratification and rejection status incogruence and interiorisation of stigma occur which all significantly define the identity of the individual. We can deduce from all this that national discourse is aggressive, excluding and one-dimensional. »It

---

²⁶⁹ There are also some opinions that this was not necessary since in all these years citizenship has not been important in Sweden and the status of immigrants without citizenship is legally equal to that of citizens (refugees are an exception). To this we should add that the people who came to Sweden at the beginning of the 1960s found themselves in completely different circumstances to those who arrived later, when the policy of multiculturalism was gradually being introduced. It was a lot harder for the first arrivals, and their social security was a lot lower, generally because the first social convention between Sweden and Yugoslavia after the Second World War was only signed in 1968 and ratified in 1969 (Svetek 1968, 42-43). Individuals who emigrated for political reasons or to avoid military service also found themselves in a special position.

seems that we are here standing between two non-reconciliatory conflicts, between the requirements of the individual and those of the system. It is not difficult for the individual to identify in different moments for different purposes and in different manners with a multitude of places and lands; the system needs because of simplification, order and collective reasonability every individual to identify with a place. The system functions in such a manner as well that it supports the possibility of identification with a single precinct – the state precinct. But in a modern culture forces that in the interest of cosmopolitanism and universalism summon to rejection of any local attachment are in action.« (Strassoldo 1991,182).

Actually we find with the individuals that we spoke about – Central European space and migrations – a multitude of potential group (ethnic) identities, which are assigned for the individual and at the same time one can in a way »choose« between them. Many emigrants speak of themselves as being different, which is much connected with the situation, which they find themselves in. The individual can be the bearer of several group belongings, among which within various contexts harmonisation can develop. A shifting identity occurs, which in dependence of changes of context establishes along through a net of anchorages.²⁷⁰ Perpetual changing of the individual's roles demands a unique »flexible« identity and harmonisation between the identity anchorages. In certain situations, when changing context, a commutation of identity can occur and a shift between loyalties which can express through the language code shift. Both, identity and language comprise different levels of appearances that are tied to a situation. With language in concrete instances we speak of idioms (manner of speech).²⁷¹ When a significant change of context occurs (taking into consideration ethnic stratification) the code shift occurs too and the constant preserving of the balance of identity »structure« which is in permanent motion (it is not static, thus in a way no more a structure). This is frequently present in relations that individuals in different situations take because of divergences between loyalty to the state and ethnic identification, or citizenship and ethnic identity, if we do not mention other alternatives (or other possibilities of group identification).

Translated by Cvetka Puncer

---

²⁷⁰ R. Stam and E. Shohat take a similar view of identity when they reject the concept of a specific, uniform and essentialist identity. Identity is an established anchorage under the influence of practices, meanings and experience. Identity is diverse, unstable, historically conditioned. It is the result of existing differentiation, polymorphous identification and pluralisation (Stam, Shohat 1994,300-301). This identity which S. Južnič calls the fluctuating identity could also be called a sliding identity, since in a way it »slides« between individual anchorages simultaneously with situational changes and the changing of roles.

²⁷¹ We understand the notion speech in the triad: »la parole – la langue – la langage proprement dit« (F. Saussure).

LITERATURA IN VIRI

- Arhiv Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, fond Luksemburg, Švica, Nizozemska (v tekstu fond Luksemburg), Ljubljana.
- Arhiv Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, fond Splošno o izseljenstvu (v tekstu fond Splošno), Ljubljana.
- Arhiv Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, fond Švedska, Ljubljana.
- an (1997): Ob robu In utihnil je slovenskih glas. V: Naš glas, št.146-147, Stockholm, str.15.
- an (1999): Dve društvu-eno poslanstvo? V: Naš glas, št.156-157, Stockholm, str.4.
- Barišič, M.(1979): S sestanka Društva slovenskih učiteljev in vzgojiteljev na Švedskem. V: Naš glas, št.33, Stockholm, str.6.
- Barišič, M.(1991a): Ne dovolimo, da nas opeharijo. V: Naš glas, št.106-107, Stockholm, str.8.
- Barišič, M.(1991b): Pouk materinščine. V: Naš glas, št.108, Stockholm, str.3.
- Berger, P., Luckmall, T.(1998): Družbena konstrukcija realnosti. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Bernstein, B.(1967): Elaborated and restricted Codes. V: Explorations in Sociolinguistics. Bloomington, Indiana University Press.
- Budin, M.(1974): O delu KPD Slovenija v Landskroni. V: Slovenski izseljenski koledar '75, SIM, Ljubljana, str.239.
- Budja, A.(1973): Kako smo ustanovili Slovenski klub Triglav v Landskroni. V: Slovenski koledar '74, SIM, Ljubljana, str.250.
- Budja, A.(1978): SKD Lipa v Landskroni. V: Slovenski koledar '79, SIM, Ljubljana, str.238.
- Budja, A.(1988): Dvajset let slovenskega gibanja v Landskroni na Švedskem. V: Slovenski izseljenski koledar '89, SIM, Ljubljana, str.109.
- Budja, A.(1993): Srebrni jubilej – 25-letnica slovenskega društva v Landskroni na Švedskem. V: Slovenski izseljenski koledar '94, SIM, Ljubljana, str.186.
- Carlen, J.(1991): Poslušajte nas ob sobotah ob 17.uri in 50 minut! V: Naš glas, št.110, Stockholm, str.45.
- Castles, S., Miller, M.J.(1993): The Age of Migration. MacMillan, London.
- Caws, P.(1994): Identity: Cultural, Transcultural, and Multicultural. V.: Multiculturalism. Blackwell, Cambridge, str.114.

- Drnovšek, M.(1992): Ameriška zgodba Franka Česna.V:Slovenski koledar '93,SIM,Ljubljana, str.137.
- Drnovšek, M.(1993): Izseljevanje iz širše ljubljanske okolice 1890-1914. Doktorsko delo, Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Ebert, T.(1991): Political Semiosis in/of American Cultural Studies. The American Journal of Semiotics, št.1-2, str. 117.
- Fele, I.(1992): Halmstad. V: Naš glas, št.116, Stockholm, str.32.
- Golčman, A.(1983): Televizija – za koga? V: Naš glas, št.59, Stockholm, str.4
- Heršak, E.(1985): Posljeratna migracijska perspektiva Evrope.V: Migracijske teme, št.1, Zagreb, str.5.
- Habermas, J.(1991): Državljanstvo i nacionalni identitet, Razmišljanja o evropskoj budućnosti. Filozofska istraživanja, št. 1, Zagreb.
- Hribar, L.(1984a): Dotacije priseljeniškim organizacijam. V: Naš glas, št.62, Stockholm, str.7.
- Hribar, L.(1984b): Vtisi iz IX. Skupščine Jugoslovanske zveze. V: Naš glas, št.66, Stockholm, str.31
- Hribar, L.(1988): Slovenske oddaje v švedskih medijih in netolerantnost posameznih novinarjev. V: Naš glas, št.88, Stockholm, str.13.
- Hribar, L.(1993): Konvencija o socialni varnosti in zdravstveno zavarovanje v domovini. V: Naš glas, št.118, Stockholm, str.11.
- Hriberšek, M.(1981): Pred 7.slovenskim festivalom na Švedskem. V: Naš glas, št.44, Stockholm, str.19.
- Hriberšek, M.(1988): SKD Ivan Cankar v Halmstadu na Švedskem ob 10-letnici. V: Slovenski koledar '89, SIM, Ljubljana, str.148.
- Immigrants in Sweden (1994), The Swedish Institute, Stockholm.
- Informacija o Švedskoj (1990), Statens Invandrarverk, Norrköping.
- Jacobson, E.(1999): Göteborg. V: Naš glas, št.152-152, Stockholm, str.41.
- Jakše, T.(1974): Slovenski dom v Stockholmu. V: Slovenski izseljenski koledar '75, SIM, Ljubljana, str.235.
- Jakše, T.(1975): S skupnimi močmi naprej. V: Slovenski izseljenski koledar '76, SIM, Ljubljana, str.219.
- Jakše, T.(1979): Sestanek Koordinacijskega odbora slovenskih društev na Švedskem. V: Naš glas, št.33, Stockholm, str.4.
- Jakše, T.(1981): Na severu tli slovenska beseda. V: Slovenski izseljenski koledar '82, SIM, Ljubljana, str.278.
- Jermol, M.(1971): Pisma delavcev na Švedskem. V: Slovenski izseljenski koledar '72, SIM, Ljubljana, str.66.
- Južnič, S.(1993): Identiteta. Knjižna zbirka TiP, Ljubljana.
- Južnič, S.(1983): Lingvistična antropologija.DDU, Ljubljana.
- Klinar, P.(1976): Mednarodne migracije. Obzorja, Maribor.
- Klinar, P.(1985): Spremembe mednarodnih evropskih migracij. RI FSPN, Ljubljana.

- Koordinacija (1984): Naš glas, št.61, Stockholm, str.30.
- Koordinacijski odbor (1990): Naš glas, št.100, Stockholm, str.53.
- Kragelj, J.(1975): Uspele proslave v Landskroni.. V: Slovenski izseljenski koledar '76, SIM, Ljubljana, str.220.
- Kragelj, J.(1976): O delu društva Slovenija v Landskroni. V: Slovenski koledar '77, SIM, Ljubljana, str.214.
- Kramaršič, M.(1982): Jezika ne morem odložiti kot suktnjo. V: Naš glas, št.49, Stockholm, str.9.
- Kramaršič, M.(1983a): Kako sedaj? V: Naš glas, št.56, Stockholm, str.4.
- Kramaršič, M.(1983b): Ohranimo naš ponos! V: Naš glas, št.59, Stockholm, str.3.
- Kramaršič, M.(1983c): Ne samo z ušesom, temveč tudi s srcem. V: Naš glas, št.59, Stockholm, str.6
- Kramaršič, M.(1984): Slovensko društvo v Eskilstuni. V: Naš glas, št.61, Stockholm, str.7.
- Law and Justice in Sweden (1995), The Swedish Institute, Stockholm.
- Leskovec, R.(1990): Le delne izboljšave v socialni konvenciji. V: Naš glas, št.105, Stockholm, str.38.
- Local Government in Sweden (1994), The Swedish Institute, Stockholm.
- Lukšič-Hacin, M.(1995): Ko tujina postane dom. Znanstveno in publicisticno središče, Ljubljana.
- Lukšič-Hacin, M.(1998): Multikulturalizem v migracijskih situacijah; Primer: švedski multikulturalizem in slovenski izseljenci. Priloga k doktorski disertaciji. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Lukšič-Hacin, M.(1999a): Enodimenzionalno pojmovanje nacionalne identitete nasproti heterogenosti etnične identitete pri izseljencih. V: Glasnik slovenskega etnološkega društva, št.3-4, Ljubljana, str.76.
- Lukšič-Hacin, M.(1999b): Razseljevanje ljudi iz slovenskega etničnega prostora s poudarkom na življenju Slovencev na Švedskem. V: Teorija in praksa, št.1, Ljubljana, str.19.
- Lukšič-Hacin, M.(1999c): Procesi resocializacije in etnična identiteta. V: Teorija in praksa, št.2, Ljubljana, str.274.
- Mesić, M.(1987): Vanjske migracije i socialna struktura. V: Migracijske teme, št.1, Zagreb, str.5.
- Mesić, M.(1988): Evropska migracijska situacija in perspektiva. V: Migracijske teme, št.4, Zagreb, str.371.
- Mesić, M., Heršak, E.(1989): Evropa, integracija i (jugoslovenska) migracija. V: Migracijske teme, št.1, Zagreb, str.5.
- Mesić, M. (1993): Strategije razvitih družb. V: Teorija in praksa, FDV, št.7-8, Ljubljana, str.671.
- Moramo biti glasnejši (1995): Naš glas, št.133, Stockholm, str.8.
- Myndel, J.(1989): 15-letnica obstoja SKD Planika, Malmö. V: Naš glas, št.97, Stockholm, str.33.

- Nastanek in delovanje Kulturnega društva Slovenija v Olofströmu. V: Naš glas, št.124-125, Stockholm, str.II.
- Öfors, A.(1988): Seminar ter občni zbor Koordinacije. V: Naš glas, št.88-89, Stockholm, str.4.
- Öfors, A.(1989): Ob robu. V: Naš glas, št.98, Stockholm, str.6.
- Öfors, A.(1992): Slovensko srečanje. V: Naš glas, št.116, Stockholm, str.4.
- Pišler, R.(1981): Ob robu. V: Naš glas, št.48, Stockholm, str.7
- Pišler, R.(1983): Poročilo Društva slovenskih učiteljev. V: Naš glas, št.57-58, Stockholm, str.22
- Pišler, R.(1989): Koordinacijski odbor slovenskih društev na Švedskem. V: Naš glas, št.98, Stockholm, str.38.
- Pišler, R.(1993): EES, EG in priseljenci na Švedskem. V: Naš glas, št.119-120, Stockholm, str.4.
- Pišler, R.(1996): Med vami je lepo. V: Naš glas, št.135, Stockholm, str.6.
- Pišler, R.(1998): Utihnil je slovenski glas. V: Naš glas, št.151, Stockholm, str.21.
- Pišler, R.(2000): Slovenska zveza. V: Naš glas, št.162-163, Stockholm, str.31.
- Pred 7.Slovenskim festivalom na Švedskem. V: Naš glas, št.44, Stockholm, str.19
- Prešeren, J.(1990): Po poteh Slovencev v svetu; Ali res živi na tujem tretjina slovenskega naroda? V: Slovenski izseljenski koledar '91, SIM, Ljubljana, str.197.
- Redakcija NG (1988): Ko je beseda 'bratstvo' le prazna fraza... V: Naš glas, št.91, Stockholm, str.8
- Religion in Sweden (1995), The Swedish Institute, Stockholm.
- Rizman, R.(1995): Nacionalizem: Pro et Contra. V: Vesela znanost o okolju, št. 1, Ljubljana, str.193.
- Rupnik, A.(1972): Sindikati ščitijo gostujoče delavce. V: Slovenski koledar '73, SIM, Ljubljana, str.36.
- Slovenske radijske oddaje (1988): Naš glas, št.90, str.13.
- Smith, A.D.(1987): The Ethnic Origins of Nations. Basil Blackwell, Oxford/New York.
- Strassoldo, R.
- Stam, R., Shohat, E.(1994): Contested Histories: Eurocentrism, Multiculturalism and the Media. V: Goldberg D.T. (ed.), Multiculturalism. Blackwell, Cambridge.
- Starc, M.(1977): Slovensko kulturno društvo Slovenija v Olofströmu. V: Slovenski izseljenski koledar '78, SIM, Ljubljana, str.278.
- Stare, F.(1970): Slovenci na tujem. V: Slovenski izseljenski koledar '71, SIM, Ljubljana, str.50.
- Stare, F.(1971): Zaposlovanje v tujini. V: Slovenski izseljenski koledar '72, SIM, Ljubljana, str.56.
- Stare, F.(1973): Zaposlovanje v tujini. V: Slovenski izseljenski koledar '74, SIM, Ljubljana, str.212.

- Stare, F.(1976): Vračanje iz tujine. V: Slovenski izseljenski koledar '77, SIM, Ljubljana, str.60.
- Stare, F.(1977): Organiziranje zunanje migracije slovencev. RI FSPN, Ljubljana.
- Stopar, C.(1998): Landskrona 1998. V: Naš glas, št.152-153, Stockholm, str.4.
- Svetek, L.(1968): Aktivnost Jugoslavije na področju mednarodnih sporazumov o socialni varnosti. V: Slovenski koledar '69, SIM, Ljubljana, str.39.
- Svetek, L.(1971): Socialna varnost jugoslovanskih delavcev v tujini. V: Slovenski koledar '72, SIM, Ljubljana, str.48.
- Svetek, L.(1974): Podaljšano zavarovanje in dokup let dela v tujini. V: Slovenski koledar '75, SIM, Ljubljana, str.79.
- Svetek, L.(1977): Delovna doba v tujini in sporazumi o socialni varnosti. V: Slovenski koledar '78, SIM, Ljubljana, str.108.
- Sweden in Figures (1995), The Swedish Institute, Stockholm.
- Swedish Foreign Policy (1995), The Swedish Institute, Stockholm.
- Swedish Labor Market Policy (1995), The Swedish Institute, Stockholm.
- Swedish Refugee Policy (1995), The Swedish Institute, Stockholm.
- Šenk, M.(1973): Slovenci na Švedskem. V: Slovenski koledar '74, SIM, Ljubljana, str.258.
- Šetinc, F.(1968): Jugoslovani na delu v tujini. V: Slovenski koledar '69, SIM, Ljubljana, str.32.
- Škoberne, B.(1978): Za mladi rod v tujini. V: Slovenski izseljenski koledar '79, SIM, Ljubljana, str.226.
- Škoberne, B.(1981): 7.slovenski kulturni festival na Švedskem. V: Slovenski koledar '82, SIM, Ljubljana, str.276
- Šlamberger, V.(1985): Slovenci v Göteborgu. V: Slovenski izseljenski koledar '86, SIM, Ljubljana, str.112.
- Švedska (1987), Državni zavod za useljenička pitanja, Värnamo.
- Tertinek, L.(1973): Švedska in priseljenci. V: Slovenski izseljenski koledar '74, SIM, Ljubljana, str.252.
- Urbancic, I.(1989): Aporije o etnicnem in nacionalnem ter problem identitete. V: Migracijske teme, Institut za migracije i narodnosti, št. 2-3, Zagreb, str. 165.
- Verdery, K.(1989): Are regional stereotypes ethnic? V: Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, št. 21, Ljubljana, str.169.
- Volitve so pred nami (1979): Naš glas, št.33, Stockholm, str.10.
- Župan, A.(1974): Zaposlovanje in vračanje iz tujine. V: Slovenski koledar '75, SIM, Ljubljana, str.83.

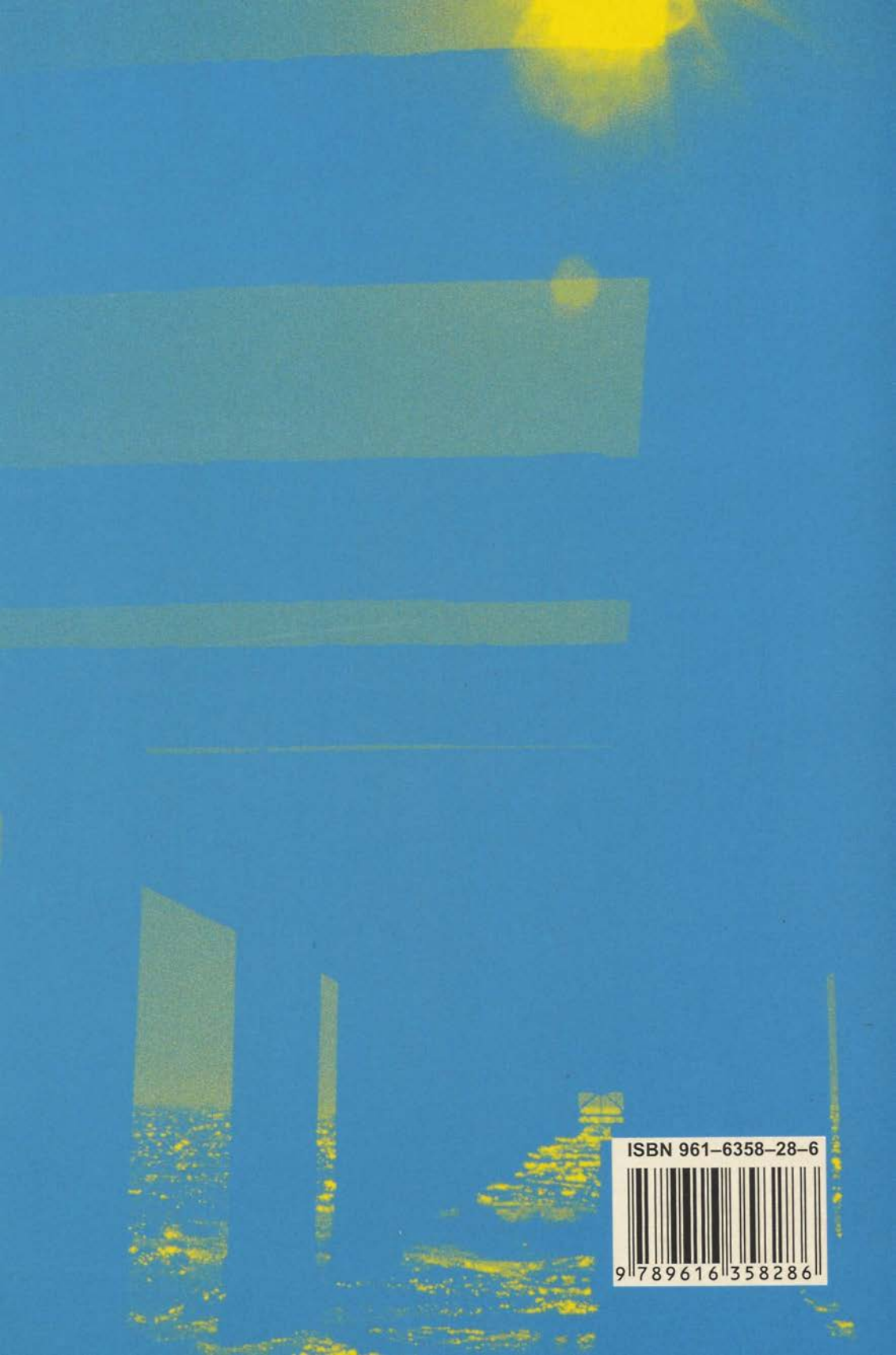
P.P. 306, Gosposka 13, 1001 Ljubljana
Telefon: 01 470 64 65 fax: 01 425 77 94

E-naslov: zalozba@zrc-sazu.si

Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/zalozba>

ISBN 961-6358-28-6

9789616358286